НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ ТА ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

Науково-допоміжний бібліографічний покажчик
Випуск 1

НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ ТА ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

Науково-допоміжний
бібліографічний покажчик

Випуск 1

ДО 30-РІЧЧЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Київ • 2021

УДК 016:[61:355]
М 42

Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Національної наукової медичної бібліотеки України
(Протокол №2 від 10.06.2021 р.)

Науковий керівник проєкту

Остапенко Т. А.
в. о. генерального директора Національної наукової медичної бібліотеки України,
заслужений працівник культури України

Упорядники

Корнілова Л. Є.
завідувач відділу наукової бібліографії
Національної наукової медичної бібліотеки України

Самчук Л. І.
головний бібліограф відділу наукової бібліографії
Національної наукової медичної бібліотеки України

Науковий консультант

Бойчак М. П.
д-р мед. наук, професор, генерал-майор медичної служби у відставці,
професор кафедри військової терапії Української військово-медичної академії

Автори вступної статті

Жаховський В. О.
канд. наук з держ. управління, доцент, провідний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту проблем військової медицини

Лівінський В. Г.
канд. мед. наук, провідний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту проблем військової медицини

Бойчак М. П.
д-р мед. наук, професор, генерал-майор медичної служби у відставці,
професор кафедри військової терапії Української військово-медичної академії

Перший випуск науково-допоміжного бібліографічного покажчика «Медичне забезпечення антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил» присвячено актуальним проблемам розвитку системи медичного забезпечення Збройних Сил України під час проведення АТО/ООС (2014–2020).

У виданні представлено нормативно-правову базу з досліджуваного питання, вміщено матеріали, в яких розкрито організаційні засади надання медичної допомоги пораненим і хворим, особливості організації хірургічної та терапевтичної допомоги, здійснено ґрунтовний аналіз проблеми негативних психічних станів військовослужбовців, посттравматичного стресового розладу, медичної та медико-психологічної допомоги і реабілітації учасників АТО/ООС.

В окремих розділах відображено публікації, в яких описано досвід виконання судово-медичних експертиз у випадках загибелі учасників АТО/ООС, визначено основні завдання, які стоять перед санітарно-епідеміологічною службою МО України, відображено публікації про організацію медичного постачання (медичної логістики) в районах проведення АТО/ООС. У заключному розділі представлено бібліографічні посібники з актуальних питань медичного забезпечення АТО/ООС.

Видання адресовано науковим працівникам, військовим і цивільним лікарям, здобувачам медичної освіти, фахівцям інформаційної та бібліотечної справи й усім, хто цікавиться питаннями медичного забезпечення АТО/ООС.

М 42 Медичне забезпечення антитерористичної операції та операції об'єднаних сил : наук.-допом. бібліогр. покажч. Вип. 1 / ННМБ України ; [упоряд.: Корнілова Л. Є., Самчук Л. І. ; наук. консультант Бойчак М. П. ; авт. вступ. ст.: Жаховський В. О., Лівінський В. Г., Бойчак М. П.]. – Київ, 2021. – 392 с. – До 30-річчя незалежності України.

ISBN 978-966-2043-08-2

© Національна наукова медична бібліотека України, 2021

NATIONAL SCIENTIFIC MEDICAL LIBRARY OF UKRAINE

MEDICAL ENSURING OF ANTI-TERRORIST OPERATION AND UNITED FORCES OPERATION

Scientific Auxiliary
Bibliographic Index

Issue 1

TO THE 30TH ANNIVERSARY OF THE INDEPENDENCE OF UKRAINE

Kyiv • 2021

UDC 016:[61:355]
M 46

Recommended for publication by the Scientific-Methodical Council
of the National Scientific Medical Library of Ukraine (NSMLU)
(Protocol №2, 10 June 2021)

Chief scientific officer

Ostapenko T. A.
Acting General Director of the National Scientific Medical Library of Ukraine,
Deserved Culture Worker of Ukraine

Compilers

Kornilova L. Ye.
head of the Department of the Scientific Bibliography of the NSMLU

Samchuk L. I.
bibliographer-in-chief of the Department of the Scientific Bibliography of the NSMLU

Scientific consultant

Boychak M. P.
Dr Med. Sc., professor, retired major-general of medical service,
professor of the Military Therapy Chair of the Ukrainian Military Medical Academy

Authors of the introductory article

Zhakhovskyi V. O.
PhD in the field of state administration, docent, leading scientific researcher
of the Scientific Research Institute of Military Medicine Problems

Livinskyi V. G.
PhD in medicine, leading scientific researcher
of the Scientific Research Institute of Military Medicine Problems

Boychak M. P.
Dr Med. Sc., professor, retired major-general of medical service,
professor of the Military Therapy Chair of the Ukrainian Military Medical Academy

The first issue of a scientific auxiliary index «Medical Ensuring of Anti-Terrorist Operation and United Forces Operation» concerns some actual problems of medical ensuring system development in Armed Forces of Ukraine during the ATO/UFO (2014–2020). This issue presents the normative legal base of problems studied as well as materials regarding the providing of health care for wounded and ill patients, peculiarities of surgical and therapeutic aid; a profound analysis of negative psychic conditions observed in ATO/UFO participants is realized including their post–traumatic nervous disorders, medical and medico-psychological aid as well as patients rehabilitation are also given.

In separate chapters of this issue, the experience of forensic medical expertise is described which is necessary in cases loss of ATO/UFO participants. The main tasks of the sanitary epidemiological service of Military Forces of Ukraine are also discussed. The data given reflect some publications on medical goods providing (medical logistics) in different regions of the ATO/UFO realization. In conclusion, this issue presents also bibliographic text books concerning ATO/UFO medical ensuring.

This edition is intended for scientific research workers, military and civil physicians, medical students, librarians as well as all the workers being interested in problems of ATO/UFO medical ensuring.

M 46 Medical ensuring of anti-terrorist operation and united forces operation : Scientific Auxiliary Bibliographic Index. Iss. 1 / NSMLU ; [compilers: Kornilova L. Ye., Samchuk L. I. ; scientific consultant: Boychak M. P. ; auth. of the introductory article: Zhakhovskyi V. O., Livinskyi V. G., Boychak M. P.]. – Kyiv, 2021. – 392 p. – To the 30th anniversary of the Independence of Ukraine.

ISBN 978-966-2043-08-2

© National Scientific Medical Library of Ukraine, 2021

ЗМІСТ

ВІД УПОРЯДНИКІВ 8

МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ПІД ЧАС АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ ТА ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ 12
Жаховський В. О., Лівінський В. Г., Бойчак М. П.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ 30

РОЗДІЛ 1
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ АТО/ООС 33

1.1 Конституція України 33

1.2 Закони України 33

1.3 Постанови Верховної Ради України 34

1.4 Укази Президента України 34

1.5 Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України 35

1.6 Накази Міністерства оборони України 37

1.7 Спільні накази Міністерства оборони України й інших центральних органів виконавчої влади та військових формувань України 38

1.8 Накази Головнокомандувача Збройних Сил України 39

1.9 Накази Міністерства охорони здоров'я України 39

1.10 Накази Міністерства юстиції України 40

1.11 Накази Генерального штабу Збройних Сил України 40

1.12 Накази Військово-медичного департаменту Міністерства оборони України/ Командування Медичних сил Збройних Сил України 41

РОЗДІЛ 2
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОРАНЕНИМ І ХВОРИМ ПІД ЧАС АТО/ООС 43

2.1 Загальні питання організації медичного забезпечення АТО/ООС 43

2.2 Показники та характеристика санітарних втрат Збройних Сил України й інших військових формувань під час АТО/ООС 62

2.3 Організація лікувально-евакуаційних заходів у системі медичного забезпечення військ під час АТО/ООС 64

2.4 Роль і місце цивільних закладів охорони здоров'я в системі медичного забезпечення військ і їхня робота з надання медичної допомоги постраждалим під час АТО/ООС 88

2.5 Система медичного забезпечення Збройних Сил України відповідно до стандартів НАТО 93

РОЗДІЛ 3
ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗМІСТ ХІРУРГІЧНОЇ ДОПОМОГИ В СИСТЕМІ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК ПІД ЧАС АТО/ООС 101

3.1 Загальні питання бойової хірургічної травми 101
3.2 Травми черепа та головного мозку 115
3.3 Травми органів зору 122
3.4 Травми ЛОР-органів 125
3.5 Травми щелепно-лицевої ділянки 138
3.6 Травми хребта та спинного мозку 141
3.7 Травми грудної клітки 143
3.8 Травми живота 152
3.9 Травми кінцівок 168
3.10 Травми таза та тазових органів 195
3.11 Ушкодження магістральних судин 196
3.12 Рани м'яких тканин 200
3.13 Інфекційні ускладнення поранень і травм 211

РОЗДІЛ 4
ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ АНЕСТЕЗІОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ Й ІНТЕНСИВНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ БОЙОВІЙ ХІРУРГІЧНІЙ ТРАВМІ 222

РОЗДІЛ 5
ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРАПЕВТИЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ПІД ЧАС АТО/ООС 227

5.1 Загальні питання особливостей перебігу захворювань терапевтичного профілю 227
5.2 Захворювання внутрішніх органів 229
5.2.1 Органи кровообігу 229
5.2.2 Органи травлення 232
5.2.3 Органи дихання 236
5.2.4 Сечостатева система 240
5.3 Нервова система 242
5.4 Інфекційні захворювання 246

РОЗДІЛ 6
УРАЖЕННЯ ВНУТРІШНІХ ОРГАНІВ ПРИ БОЙОВІЙ ТРАВМІ 256

6.1 Загальні питання патології внутрішніх органів при бойовій травмі 256
6.2 Зміни зі сторони серцево-судинної системи 257
6.3 Зміни зі сторони шлунково-кишкового тракту 263
6.4 Зміни зі сторони органів дихання 265
6.5 Зміни зі сторони нирок 266
6.6 Зміни зі сторони крові 266

РОЗДІЛ 7
НЕВРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЇ ТРАВМИ 267

РОЗДІЛ 8
ОРГАНІЗАЦІЯ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ПІД ЧАС АТО/ООС 276

РОЗДІЛ 9
ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХІАТРИЧНОЇ ТА МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ПІД ЧАС АТО/ООС 280

9.1. Психічні стани військовослужбовців у бойових умовах 280
9.1.1 Алкоголізм і наркоманія в учасників і ветеранів бойових дій 284

9.2 Бойовий стрес і бойова психічна травма 289

9.3. Посттравматичний стресовий розлад 294
9.3.1 Соматичні проблеми посттравматичних стресових розладів 309

9.4 Психіатрична допомога військовослужбовцям під час АТО/ООС 310

9.5 Медико-психологічна допомога та реабілітація при бойовій психічній травмі та посттравматичних стресових розладах 312

РОЗДІЛ 10
МЕДИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ТА САНАТОРНО-КУРОРТНЕ ЛІКУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ВЕТЕРАНІВ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ 320

РОЗДІЛ 11
ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ 342

РОЗДІЛ 12
ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ САНІТАРНО-ГІГІЄНІЧНИХ І ПРОТИЕПІДЕМІЧНИХ ЗАХОДІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ СЛУЖБИ ПРЕВЕНТИВНОЇ МЕДИЦИНИ ПІД ЧАС АТО/ООС 347

РОЗДІЛ 13
ОРГАНІЗАЦІЯ МЕДИЧНОГО ПОСТАЧАННЯ (МЕДИЧНОЇ ЛОГІСТИКИ) В РАЙОНАХ ПРОВЕДЕННЯ АТО/ООС 351

РОЗДІЛ 14
БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСІБНИКИ З ПИТАНЬ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АТО/ООС 365

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК 368

ВІД УПОРЯДНИКІВ

Бойові дії у зоні АТО/ООС створюють реальну воєнну загрозу нашій державі. Це вимагає від медичної служби постійного удосконалення і розроблення нових підходів до надання медичної допомоги, удосконалення організаційної структури медичних формувань, здатних до роботи в складній обстановці.

Зважаючи на актуальність проблеми, фахівцями Національної наукової медичної бібліотеки України підготовлено перший випуск науково-допоміжного бібліографічного покажчика «Медичне забезпечення антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил».

Відкриває покажчик ґрунтовна стаття В. О. Жаховського, кандидата наук з державного управління, доцента, провідного наукового співробітника Науково-дослідного інституту проблем військової медицини, В. Г. Лівінського, кандидата медичних наук, провідного наукового співробітника Науково-дослідного інституту проблем військової медицини, М. П. Бойчака, доктора медичних наук, професора, генерал-майора медичної служби у відставці, професора кафедри військової терапії Української військово-медичної академії «Медичне забезпечення Збройних Сил України під час антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил», у якій проаналізовано стан системи медичного забезпечення ЗС України у різні періоди АТО/ООС.

Основний зміст покажчика розкрито в чотирнадцяти розділах, що мають суцільну нумерацію бібліографічних записів.

Розділ 1 «Нормативно-правове регулювання надання медичної допомоги в зоні проведення АТО/ООС» вміщує дванадцять підрозділів, до яких включено бібліографічні записи чинних законів України та підзаконних нормативно-правових актів, згрупованих за принципом верховенства права й абеткою назв.

До розділу 2 «Організаційні засади надання медичної допомоги пораненим і хворим під час АТО/ООС» увійшли бібліографічні записи видань, в яких розглянуто проблемні питання медичної допомоги в умовах воєнного стану, досліджено санітарні втрати ЗС України, проаналізовано досвід організації лікувально-евакуаційного забезпечення військовослужбовців ЗС України в умовах АТО/ООС, окреслено перспективи використання цивільних закладів охорони здоров'я для медичного забезпечення військ, розглянуто особливості впровадження стандартів НАТО у медичній службі ЗС України. Зазначені питання висвітлено у п'яти підрозділах: 2.1 «Загальні питання організації медичного забезпечення АТО/ООС», 2.2 «Показники та характеристика санітарних втрат Збройних Сил України й інших військових формувань під час АТО/ООС», 2.3 «Організація лікувально-евакуаційних заходів у системі медичного забезпечення військ під час АТО/ООС», 2.4 «Роль і місце цивільних закладів охорони здоров'я в системі медичного забезпечення військ і їхня робота з надання медичної допомоги постраждалим під час АТО/ООС», 2.5 «Система медичного забезпечення Збройних Сил України відповідно до стандартів НАТО».

Розділ 3 «Організація та зміст хірургічної допомоги в системі медичного забезпечення військ під час АТО/ООС» складається з тринадцяти підрозділів, які вміщують бібліографічні записи публікацій, присвячених загальним питанням

бойової хірургічної травми, змісту й особливостям надання хірургічної допомоги при бойовому ушкодженні різної локалізації – травми черепа і головного мозку, органів зору, ЛОР-органів, щелепно-лицевої ділянки, хребта і спинного мозку, грудної клітки, живота, кінцівок, таза та тазових органів, ушкодження магістральних судин, рани м'яких тканин. У підрозділі 3.13 «Інфекційні ускладнення поранень і травм» вміщено бібліографічні записи документів, в яких окреслено чинники, що сприяють розвитку ранової інфекції, висвітлено питання комплексного лікування інфекційних ускладнень вогнепальних ран.

До розділу 4 «Особливості надання анестезіологічної допомоги й інтенсивної терапії при бойовій хірургічній травмі» увійшли бібліографічні записи видань, в яких розглянуто сучасні погляди щодо анестезіологічного забезпечення та особливостей інтенсивної терапії при бойових пораненнях, запропоновано найбільш оптимальні методи анестезіологічного забезпечення, окреслено завдання інтенсивної терапії поранених з урахуванням сучасних підходів та стандартів.

У розділі 5 «Організація терапевтичної допомоги військовослужбовцям під час АТО/ООС» документи згруповано за такими підрозділами: 5.1 «Загальні питання особливостей перебігу захворювань терапевтичного профілю», 5.2 «Захворювання внутрішніх органів», 5.3 «Нервова система», 5.4 «Інфекційні захворювання». До розділу увійшли бібліографічні записи видань, в яких розглянуто терапевтичні аспекти війни на Сході України. Підрозділ 5.2 «Захворювання внутрішніх органів» поділено на окремі пункти, в яких згруповано бібліографічні записи документів про захворювання органів кровообігу, травлення, дихання і сечостатевої системи.

Розділ 6 «Ураження внутрішніх органів при бойовій травмі» складається з шести підрозділів і містить бібліографічну інформацію щодо патологій внутрішніх органів, які розвинулися у постраждалих з бойовою травмою, зокрема зміни зі сторони серцево-судинної системи, шлунково-кишкового тракту, органів дихання, нирок, крові та методів лікування і профілактичних заходів захворювань внутрішніх органів.

Пошкодження центральної нервової системи в учасників бойових дій на Сході України займають друге місце після кульових та осколкових поранень тулуба і кінцівок. Цілком очевидно, що проблема віддалених наслідків, їх діагностики, адекватної клініко-патофізіологічної оцінки, лікування, реабілітації в цілому має важливе загально-медичне та соціально-економічне значення, про що свідчать документи, бібліографічні записи яких увійшли до розділу 7 «Неврологічні аспекти черепно-мозкової травми». Зокрема, розкрито такі питання: особливості гострої закритої черепно-мозкової травми, методи відновлення здоров'я у осіб з наслідками черепно-мозкової травми після перебування в зоні бойових дій, лікування віддалених наслідків мінно-вибухової закритої черепно-мозкової травми та посттравматичного стресового розладу в учасників АТО.

У матеріалах розділу 8 «Організація стоматологічної допомоги військовослужбовцям під час АТО/ООС» охарактеризовано стан і окреслено шляхи покращення стоматологічної допомоги військовослужбовцям, які беруть

участь у АТО/ООС, запропоновано нову модель організації стоматологічної допомоги з урахуванням стандартів НАТО тощо.

У розділі 9 «Організація психіатричної та медико-психологічної допомоги військовослужбовцям під час АТО/ООС» вміщено бібліографічні записи публікацій, в яких здійснено ґрунтовний аналіз проблеми негативних психічних станів військовослужбовців, що виникають під час бойових дій і після їх закінчення, посттравматичного стресового розладу (ПТСР), психологічної допомоги та реабілітації ветеранів антитерористичної операції та військовослужбовців. Проблема віддалених наслідків ПТСР, їх діагностики, адекватної оцінки, лікування, реабілітації має важливе загально-медичне та соціально-економічне значення, про що свідчать документи, описи яких увійшли до таких підрозділів: 9.1 «Психічні стани військовослужбовців у бойових умовах», 9.2 «Бойовий стрес і бойова психічна травма», 9.3 «Посттравматичний стресовий розлад», 9.4 «Психіатрична допомога військовослужбовцям під час АТО/ООС», 9.5 «Медико-психологічна допомога та реабілітація при бойовій психічній травмі та посттравматичних стресових розладах». Підрозділи поділено на окремі пункти.

У розділі 10 «Медична реабілітація та санаторно-курортне лікування військовослужбовців і ветеранів військової служби» вміщено бібліографічні записи публікацій, в яких здійснено ґрунтовний аналіз нормативно-правових актів з питань реабілітації учасників АТО/ООС і стану забезпечення санаторно-курортним лікуванням військовослужбовців після отриманих трав. У розділі вміщено бібліографічну інформацію щодо актуальних питань та перспективних напрямків реабілітації осіб з бойовими пораненнями, зокрема – розробка системи комплексної реабілітації із застосуванням інноваційних технологій.

На сьогоднішній день судово-медична експертиза осіб, загиблих в зоні АТО/ООС, проводиться на базі цивільних судово-медичних бюро. Проблемні питання організації судово-медичної служби в особливий період є актуальними і потребують невідкладного вирішення, про що свідчать документи розділу 11 «Організація та проведення судово-медичної експертизи». У розділі презентовано бібліографічні записи публікацій, в яких описано досвід виконання судово-медичних експертиз у випадках масової загибелі учасників АТО/ООС, окреслено перспективи розвитку військової судово-медичної експертизи.

До розділу 12 «Організація та проведення санітарно-гігієнічних і протиепідемічних заходів у Збройних Силах України та діяльність служби превентивної медицини під час АТО/ООС» включено бібліографічні записи видань, в яких визначено основні завдання, які стоять перед санітарно-епідеміологічною службою МО України для забезпечення санітарно-гігієнічного й епідеміологічного благополуччя військ у зоні проведення АТО/ООС, охарактеризовано діяльність Служби превентивної медицини МО України тощо.

Медичне забезпечення являє собою комплекс організаційних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних і лікувально-профілактичних, а у воєнний час –лікувально-евакуаційних заходів з метою збереження, зміцнення й відновлення здоров'я особового складу військ. Проблемам медикаментозного

забезпечення військовослужбовців, організації роботи військово-медичних складів ЗС України воєнного часу і постачання медичною технікою і майном, впровадження інформаційних технологій як інструменту побудови інтегрованої логістичної системи в організації медичного постачання ЗС України присвячено публікації, бібліографічні записи яких увійшли до розділу 13 «Організація медичного постачання (медичної логістики) в районах проведення АТО/ООС».

У розділі 14 «Бібліографічні посібники з питань медичного забезпечення АТО/ООС» представлено видання з актуальних питань удосконалення медичного забезпечення ЗС України в зоні проведення АТО/ООС, організації взаємодії медичних служб різних міністерств і відомств в єдиному медичному просторі держави, формування сучасної системи лікувально-евакуаційного забезпечення з метою своєчасного надання медичної допомоги, проведення якісного лікування військовослужбовців до кінцевого результату.

У межах розділів описи документів розміщено за зведеною українсько-російською абеткою авторів і назв праць. Використовується система гіперпосилань на електронні версії документів. Розкриттю змісту матеріалів покажчика сприяють анотації до бібліографічних записів. У покажчику використано систему посилань: у випадках, якщо документ за змістом багатоаспектний і стосується декількох підрозділів, його включено до одного основного підрозділу, а з інших дається посилання на нього – «Див. також».

Хронологічні рамки дібраного матеріалу – 1991–2020 рр.

Науково-допоміжний апарат покажчика представлено:

- іменним покажчиком, в якому наведено прізвища авторів, упорядників, редакторів та інших осіб, відомості про яких є в бібліографічних записах;
- списком скорочень;
- статтею «Від упорядників».

Бібліографічні записи та скорочення слів здійснено відповідно до чинних державних стандартів України. Джерела добору документів до покажчика – електронний каталог і фонд Національної наукової медичної бібліотеки України, електронні каталоги Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, обласних наукових медичних бібліотек, бібліотек закладів вищої медичної освіти і післядипломної медичної освіти, сайти державних установ Міністерства охорони здоров'я України, Національної академії медичних наук України тощо. Більшість публікацій, що увійшли до покажчика, переглянуто *de visu*, непереглянуті документи позначено астериском (*).

Видання адресовано науковим працівникам, військовим і цивільним лікарям, здобувачам медичної освіти, фахівцям інформаційної та бібліотечної справи й усім, хто цікавиться питаннями медичного забезпечення АТО/ООС.

МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ПІД ЧАС АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ ТА ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

Жаховський В. О.
канд. наук з держ. управління, доцент, провідний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту проблем військової медицини

Лівінський В. Г.
канд. мед. наук, провідний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту проблем військової медицини

Бойчак М. П.
д-р мед. наук, професор, генерал-майор медичної служби у відставці,
професор кафедри військової терапії Української військово-медичної академії

За час проведення антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил (АТО/ООС) медична служба ЗС України пройшла нелегкий шлях бойового становлення, набула необхідних спроможностей для медичного забезпечення військ (сил) в умовах бойових дій та надання медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям.

Водночас проведена оцінка стану медичної служби ЗС України до початку АТО, а також аналіз стану системи медичного забезпечення ЗС України на початку її проведення дають підстави стверджувати, що військово-медична служба не була повністю готова до виконання завдань за призначенням у бойових умовах, не мала необхідної нормативно-правової бази, організаційної структури та сучасного комплектно-табельного оснащення. Теоретичні напрацювання щодо медичного забезпечення ЗС України не відповідали характеру застосування військ під час АТО, що мала ознаки гібридної війни та включала в себе відкриті бойові дії різної інтенсивності, диверсійно-розвідувальні операції, сепаратизм, інформаційну війну та економічне протистояння на регіональному та міжнародному рівнях.[1]

За час АТО/ООС опрацьовано та введено в дію ряд важливих для національної безпеки держави документів, зокрема Воєнну доктрину України, Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України та Стратегічний оборонний бюлетень України, які стали передумовою та основою розробки Програми розвитку Збройних Сил України на період до 2020 р. з відповідним розділом щодо розвитку системи їх медичного забезпечення на означений період.

У новій редакції Воєнної доктрини України[2] визначено, що головна роль у забезпеченні воєнної безпеки, державного суверенітету і територіальної цілісності держави належить ЗС України. Пріоритетним завданням для ЗС України визначено досягнення до 2020 р. повної сумісності з відповідними силами держав – членів НАТО, а одним із напрямів їх реформування та роз-

витку є модернізація системи медичного забезпечення військ із максимальною інтеграцією її з цивільною системою охорони здоров'я.

Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України[3] визначила пріоритети розвитку ЗС України та, в тому числі, їх системи медичного забезпечення, а саме: розвиток польової медицини; удосконалення системи підготовки та перепідготовки військово-медичних кадрів; психологічну підтримку військовослужбовців; координацію цивільної та військової систем охорони здоров'я; удосконалення системи управління військово-медичною службою, її функціональної та організаційної структури; поглиблення міжнародного співробітництва тощо. Розвиток системи медичного забезпечення передбачалося провести у два етапи: перший – до кінця 2017 р., другий – до кінця 2020 р.

Стратегічним оборонним бюлетенем України[4] деталізовано завдання щодо реформування і розвитку ЗС України та встановлено оперативну ціль для розвитку системи військової охорони здоров'я – це побудова системи медичного забезпечення для надання належної медичної підтримки всім завданням Сил оборони.

Реалізація вимог наведених нормативно-правових актів щодо медичного забезпечення військ, затверджених указами Президента України, стала основою розроблення Концепції програми розвитку системи медичного забезпечення Збройних Сил України на період до 2020 р.[5]

В цієї Концепції були детально визначені проблеми медичного забезпечення ЗС України та проведено аналіз причин їх виникнення; визначено оптимальний варіант розвитку системи медичного забезпечення ЗС України; шляхи, способи та етапи розвитку, а також очікувані результати внаслідок її реалізації. Логічним продовженням цієї роботи стало опрацювання детальної Програми розвитку системи медичного забезпечення Збройних Сил України на період до 2020 р. з визначенням конкретних заходів програми по роках, відповідальних за їх виконання та розрахунок необхідних коштів, яку було затверджено директором ВМД МО України.[6]

[1] Росія веде гібридну війну – Парубій. URL: http://www.informator.su/rosiya-vede-gibridnu-viynu-parubiy (дата звернення: 31.05.2014).

[2] Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» : указ Президента України від 24 верес. 2015 р. №555/2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text (дата звернення: 26.05.2020).

[3] Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» : указ Президента України від 14 берез. 2016 р. №92/2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#Text (дата звернення: 26.05.2020).

[4] Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»: указ Президента України від 6 черв. 2016 р. №240/2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240/2016#Text (дата звернення:26.05.2020).

[5] Про затвердження Концепції програми розвитку системи медичного забезпечення Збройних Сил України на період до 2020 року: наказ МО України від 26 лип. 2017 р. №389. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0389322-17#Text (дата звернення: 26.05.2020).

[6] Про затвердження Програми розвитку системи медичного забезпечення Збройних Сил України на період до 2020 р.: наказ директора Військ.-мед. департаменту МО України від 15 листоп. 2017 р. №21.

1.1
ОРГАНІЗАЦІЯ ТА СТАН СИСТЕМИ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗС УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

На початку АТО медична служба ЗС України знаходилася в стані реформування, а фактично – скорочення. У медичному забезпеченні військ мала місце велика кількість проблем і недоліків, пов'язаних насамперед із хронічним недофінансуванням військової охорони здоров'я протягом усіх років незалежності України.

Основними системними проблемами медичного забезпечення ЗС України на початку АТО були:[7, 8, 9]

- військовослужбовці ЗС України не були забезпечені уніфікованими індивідуальними засобами медичного захисту та, відповідно, не мали навичок їх застосування;
- у медичних службах та медичних підрозділах були відсутні сучасні засоби розшуку поранених в осередках санітарних втрат, індивідуальні носії медичної інформації, інформаційні системи підтримки процесу управління медичним забезпеченням, засоби цифрового зв'язку тощо;
- у ЗС України практично був відсутній броньований санітарний транспорт для вивезення поранених з поля бою (осередків санітарних втрат), а також засоби аеромедичної евакуації. Кількість санітарних автомобілів та автобусів не відповідала визначеній потребі;
- наявне комплектно-табельне оснащення медичної служби морально і фізично застаріло та не відповідало сучасним вимогам, відсутні мобільні медичні модулі для розгортання етапів медичної евакуації (ЕМЕ) тощо;
- медичні підрозділи військових частин (медичні пункти, медичні роти) і військові мобільні госпіталі (ВМГ), що використовувалися для надання медичної допомоги в районах бойових дій, не були забезпечені сучасними засобами життєдіяльності в польових умовах, які б гарантували їх автономність, мобільність, спроможність розгортання та згортання у найкоротші терміни, стабільне електроживлення, водо- та теплопостачання;
- механічне скорочення посад в медичних підрозділах військових частин призвело до деформації їх організаційно-штатної структури, фактична укомплектованість медичних підрозділів особовим складом також була недостатньою;
- під час бойового застосування військ (сил) наявним комплектом сил та засобів медичної служби, навіть за умов її підсилення, доукомплектування і використання мобілізаційного ресурсу, активного маневру силами та засобами, неможливо повністю забезпечити потреби військ (сил) у медичному забезпеченні, що обумовило необхідність залучення для цього потенціалу цивільної системи охорони здоров'я та формування єдиного медичного простору;
- під час надання медичної допомоги пораненим у цивільних закладах охорони здоров'я виявилася проблема необізнаності медичного персоналу з особливостями перебігу бойової патології, викликаної вогнепальними та

мінно-вибуховими пораненнями, що не дозволяло цивільним лікарям (хірургам) застосовувати правильну тактику на ранніх етапах лікування, а в подальшому призводило до появи ускладнень, необхідності повторних хірургічних втручань і збільшення загальної тривалості лікування та реабілітації поранених;

- практично була відсутня єдина система управління та взаємодії медичних служб ЗС України, інших військових формувань та системи цивільної охорони здоров'я України, що набуло особливої важливості в особливий період.

Як наслідок, терміни та якість надання медичної допомоги пораненим на полі бою та ранніх етапах медичної евакуації, організаційні форми медичного забезпечення військ далеко не завжди відповідали сучасним вимогам, а медична служба виявилася неспроможною щодо організації належного медичного забезпечення військ.[10, 11]

Таким чином, на початку АТО медичні підрозділи військових частин і з'єднань виявилися неготовими до виконання завдань за призначенням, а система медичного забезпечення ЗС України виявилася неспроможною до організації та проведення необхідних лікувально-евакуаційних заходів без її доукомплектування, проведення необхідного маневру силами та засобами, а також залучення потенціалу системи цивільної охорони здоров'я.

Першочергові та невідкладні заходи щодо організації медичного забезпечення військ на початку АТО

Перебуваючи у такому стані медична служба ЗС України практично без додаткових заходів і часу на підготовку приступила до реального медичного забезпечення військовослужбовців ЗС України та інших військових формувань, що були задіяні в АТО. Терміново було проведено ряд заходів щодо формування дієвої системи медичного забезпечення військ, основу якої склали ГВМКЦ «ГВКГ», визначені ВМКЦ регіонів і стаціонарні ВГ, мобільні лікарсько-сестринські бригади (МЛСБ), що були сформовані за рахунок ВМКЦ і стаціонарних ВГ, а також медичні підрозділи військових частин і з'єднань.

З метою формування системи лікувально-евакуаційних заходів керівництвом ВМД МО України було прийнято рішення розгортати у районах проведення АТО автоперев'язувальні (АП-2), які укомплектувалися військовими

[7] Медичне забезпечення антитерористичної операції: Воєнно-медична доктрина України як інструмент формування єдиного медичного простору / В. О. Жаховський та ін. Україна. Здоров'я нації. 2015. №1. С. 7–14.

[8] Медичне забезпечення антитерористичної операції: стан, проблеми та напрями удосконалення / В. О. Жаховський та ін. Україна. Здоров'я нації. 2015. №2. С. 7–12.

[9] Антитерористична операція: уроки медичного забезпечення / В. О. Жаховський та ін. Україна. Здоров'я нації. 2015. №3 (спецвип.). С. 31–35.

[10] Верба А. В., Жаховський В. О., Лівінський В. Г. Досвід медичного забезпечення антитерористичної операції та шляхи його вдосконалення. Наука і оборона. 2015. №3/4. С. 28–33.

[11] Медичне забезпечення Збройних Сил України в антитерористичній операції: досвід та напрями його удосконалення / В. Л. Савицький та ін. Військова медицина України. 2015. №1. С. 5–11.

лікарями та середнім медичним персоналом за рахунок ВМКЦ і стаціонарних ВГ як етапи медичної евакуації для надання медичної допомоги пораненим військовослужбовцям. Водночас слід зазначити, що така практика виявилася не ефективною та у подальшому була припинена.

Для підсилення медичної служби військових частин і з'єднань та з метою надання медичної допомоги з елементами кваліфікованої за рахунок фахівців ВМКЦ і стаціонарних ВГ було сформовано та направлено в райони проведення АТО 8 МЛСБ. Частина з них була направлена безпосередньо у війська та передана в оперативне підпорядкування керівникам (командирам) секторів, оперативних мобільних угруповань і тактичних груп. У подальшому кількість МЛСБ була доведена до 32-х.

Фахівці МЛСБ забезпечували надання першої лікарської допомоги з елементами кваліфікованої хірургічної та терапевтичної допомоги пораненим і хворим. Крім того, медичний персонал МЛСБ вилітав на вертольотах або виїжджав на автомобільному транспорті за пораненими в райони бойових дій з подальшою доставкою їх до базового табору, ВМГ або до цивільних лікарень, які були залучені для надання медичної допомоги військовослужбовцям. До завдань лікарів МЛСБ входило також (за потребою) забезпечення ліками та медичними засобами медичних підрозділів у районах виконання завдань, забезпечення військовослужбовців засобами індивідуального медичного захисту (пакетами перев'язувальними індивідуальними (ППІ), джгутами, буторфанолу тартрат) та проведення у військових підрозділах занять з військово-медичної підготовки.

До виконання завдань щодо медичного забезпечення військових частин та з'єднань було залучено 38 медичних пунктів і медичних рот. Проте жодна медична рота повністю розгорнута не була та, як наслідок, всі вони мали обмежені можливості щодо надання медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям.

Для проведення медичної евакуації поранених з районів бойових дій було сформовано дві окремі автомобільні санітарні роти.

Також в райони проведення АТО було направлено два ВМГ.

Для доукомплектування військово-медичних закладів було прийнято на військову службу із резерву понад 1 300 осіб медичного персоналу, а також близько 1 000 осіб для доукомплектування медичних підрозділів військових частин і з'єднань.

Підсилення транспортними засобами для медичної евакуації (санітарні автомобілі та реанімобілі) на перших порах відбувалося за рахунок ВМКЦ та стаціонарних ВГ, розташованих поза межами АТО, санітарних автомобілів станцій швидкої медичної допомоги комунальних закладів охорони здоров'я, розташованих поруч із зоною АТО, а у подальшому – за рахунок відмобілізування двох автосанітарних рот, допомоги волонтерів, громадських організацій та громад окремих населених пунктів.

Всі медичні підрозділи військових частин і військово-медичні заклади отримали необхідну кількість медикаментів і перев'язувальних засобів. Проведена велика робота щодо забезпечення особового складу військових частин і

з'єднань, що залучені до участі в АТО, індивідуальними засобами медичного захисту із розрахунку на кожного військовослужбовця: джгут медичний еластичний, по два ППІ та знеболювальний засіб.

За сприяння волонтерів частина військовослужбовців були забезпечені аптечками індивідуальними (АІ) зразку військ НАТО або іншими сучасними засобами надання першої медичної (домедичної) допомоги з проведенням тренінгів щодо їх застосування.

Для підвищення рівня знань військовослужбовців щодо порядку надання першої медичної (домедичної) допомоги на полі бою (в порядку само- та взаємодопомоги) була розроблена та поширена серед особового складу військ (сил) «Пам'ятка військовослужбовцю щодо надання медичної допомоги», а також проведені відповідні заняття з військовослужбовцями, у тому числі з прийнятими на військову службу під час мобілізації, з військово-медичної (медико-тактичної) підготовки. До проведення зазначених заходів активно долучилися волонтерські організації та представники української діаспори.

Вжиті невідкладні заходи щодо налагодження медичного забезпечення на початку АТО були необхідними, своєчасними та адекватними і дали змогу організувати та здійснити надання медичної допомоги військовослужбовцям як безпосередньо під час бойових дій, так і на ЕМЕ, забезпечити винос/вивіз поранених з поля бою та їх подальшу евакуацію.

Водночас слід зазначити, що чіткої системи управління медичним забезпеченням в зоні проведення АТО налагоджено не було. Воно здійснювалося в ручному порядку керівництвом ВМД МО України і ЦВМУ ЗС України, а також начальником ВМКЦ Північного регіону, на території відповідальності якого проводилося медичне забезпечення військових частин та з'єднань ЗС України, що брали участь в АТО.

Організація лікувально-евакуаційних заходів

Основу медичного забезпечення бойового застосування військ становить організація та своєчасне, ефективне і якісне проведення лікувально-евакуаційних заходів (ЛЕЗ). На початку АТО керівних документів щодо організації та порядку проведення медичного забезпечення військ в бойових умовах у ЗС України не було, а керівні документи з медичного забезпечення в бойових умовах Збройних Сил колишнього СРСР застаріли та вже не застосовувалися.

Основні показники системи ЛЕЗ, види, обсяги та часові показники надання медичної допомоги, що існували до початку АТО, вже не відповідали сучасним вимогам і потребували уточнення.

Основними принципами сучасної системи ЛЕЗ є своєчасність, спадкоємність та послідовність у наданні медичної допомоги. Щодо одного з основних вищенаведених принципів, а саме – своєчасності надання медичної допомоги, слід зазначити, що у збройних силах передових країн світу вже давно існували та застосовувалися дещо інші терміни та нормативи, ніж у ЗС України.

Серед них:

- **«платинова хвилина»** – передбачає, що перша медична допомога має бути надана протягом перших 10 хвилин після поранення;

- **«золота година»** – передбачає, що лікарські заходи щодо стабілізації життєвих показників організму мають бути проведеними впродовж першої години після поранення.

Заходи щодо подальшої стабілізації життєвих показників організму, невідкладні хірургічні втручання для збереження життя або органозберігаючі операції пораненим проводяться впродовж перших двох годин.

Крім того, у розвитку та вдосконаленні медичного забезпечення військ нині застосовуються такі підходи, як скорочення кількості етапів медичної евакуації та наближення спеціалізованої медичної допомоги до поранених.

Попри відсутність нормативно-правових актів і керівних документів з медичного забезпечення ЗС України на особливий період, відсутність необхідного комплекту сил і засобів медичної служби та практично відсутню систему управління медичним забезпеченням з перших днів АТО була сформована та почала застосовуватися система ЛЕЗ, що передбачала надання догоспітальної медичної допомоги (поле бою, блокпости, МЛСБ) та госпітальної медичної допомоги (ВМГ, стаціонарні ВГ, ВМКЦ, цивільні заклади охорони здоров'я).

Надання першої медичної (домедичної) допомоги здійснювалося на блок-постах, взводних і ротних опорних пунктах, позиціях батарей та проводилося у вигляді самодопомоги і взаємодопомоги, а також силами штатних і нештатних санітарів та санітарних інструкторів рот (батарей).

Долікарська та перша лікарська допомога надавалася силами МЛСБ або в АП-2, що були розгорнуті як ЕМЕ, а в базових таборах – штатними силами та засобами медичних пунктів батальйонів, дивізіонів, полків та в медичних ротах бригад. Після направлення у червні 2014 р. в райони проведення АТО двох ВМГ вони були включені до системи ЛЕЗ.

Для підсилення медичних служб військових частин та з метою наближення кваліфікованої медичної допомоги до поранених у початковому періоді АТО за рахунок фахівців військових госпіталів і військово-медичних клінічних центрів було сформовано 32 МЛСБ та направлено у війська. З часом штатні медичні підрозділи військових частин і з'єднань були доукомплектовані особовим складом, медичною технікою і майном, внаслідок чого потреба у використанні МЛСБ поступово відпала, а в районах бойових дій залишилося 8 МЛСБ та один пересувний стоматологічний кабінет.

Ще у початковому періоді АТО до надання медичної допомоги пораненим активно долучилися цивільні заклади охорони здоров'я, що розташовані в районах бойових дій. За погодженням з Міністерством охорони здоров'я (МОЗ) України до 30% їх ліжкового фонду виділялося для надання медичної допомоги пораненим військовослужбовцям ЗС України та інших військових формувань. Реально надання медичної допомоги пораненим було організовано та активно проводилося в міських і центральних районних лікарнях, розташованих поруч із районами бойових дій, які були підсилені лікарсько-сестринськими бригадами за рахунок ВМКЦ, стаціонарних ВГ та УВМА кваліфікованими військовими спеціалістами: анестезіологами, нейрохірургами, травматологами, судинними і торакальними хірургами, що дозволило наблизити спеціалізовану медичну допомогу до поранених.

На початковому етапі АТО (квітень–травень 2014 р.) середні терміни надання першої лікарської допомоги (за даними ВМД МО України та ЦВМУ ЗС України) були близько 30–40 хв, кваліфікованої медичної допомоги – близько 1 год 35 хв, спеціалізованої – 11 год 15 хв. Під час активної фази збройного конфлікту (червень–вересень 2014 р.) терміни надання першої лікарської допомоги практично не змінилися (до 40 хв), а кваліфікованої та спеціалізованої значно зросли, зокрема кваліфікованої до 7 год 04 хв, спеціалізованої – до 35 год 01 хв. На ефективність системи ЛЕЗ також впливала відсутність стаціонарного військового лікувального закладу в зоні проведення АТО.

Поруч із зоною АТО розташовані ВМКЦ Північного регіону у м. Харкові та ВГ у м. Дніпро, що визначило формування двох основних евакуаційних напрямків:

- один, переважно із Луганської області – на м. Харків;
- другий, переважно з Донецької області – на м. Дніпро.

Схеми проведення ЛЕЗ часто змінювалися, що залежало від умов бойової і медико-тактичної обстановки, що складалася у районах бойових дій, та наявності сил і засобів медичної служби. В залежності від цього вони реалізувалися за декількома варіантами:

- поле бою – ЦРЛ – ВМКЦ Північний регіон або ОКЛ м. Дніпро;
- поле бою – ВМГ – ВМКЦ Північний регіон;
- поле бою – МЛСБ – ВМКЦ Північний регіон;
- поле бою – МЛСБ – ЦРЛ або ВМГ – ВМКЦ Північний регіон.

У подальшому проводилася планова евакуація поранених до НВМКЦ «ГВКГ» та ВМКЦ Південного, Центрального і Західного регіонів, а також клінічних закладів НАМН України, де їм надавалася спеціалізована та високоспеціалізована медична допомога.

Першими повноцінно розгорнутими етапами на шляхах медичної евакуації були ВМГ, які використовувалися в якості багатопрофільних військових госпіталів для надання кваліфікованої з елементами спеціалізованої медичної допомоги, що досягалося підсиленням їх фахівцями переважно хірургічного профілю за рахунок ВМКЦ регіонів, НВМКЦ «ГВКГ» та УВМА.

Водночас детальний аналіз роботи ВМГ виявив певні недоліки в їхній організаційно-штатній структурі та забезпеченні, а також проблеми у порядку їх використання, а саме:

- існуючий штат ВМГ потребував удосконалення з урахуванням потреби у видах медичної допомоги та, відповідно, у медичних фахівцях необхідних спеціальностей;
- комплектно-табельне та санітарно-технічне оснащення ВМГ не в повній мірі відповідало сучасним вимогам щодо надання медичної допомоги в польових умовах;
- роботу ВМГ періодично послаблювали спроби загальновійськового керівництва секторів підміняти ними військову ланку медичної служби шляхом нецільового використання особового складу ВМГ або ж окремих їх підрозділів;
- місця розгортання ВМГ потребували періодичного корегування з урахуванням бойової та медико-тактичної обстановки.

Вивіз поранених безпосередньо з осередків санітарних втрат (поля бою, опорних пунктів, блокпостів) у зоні АТО здійснювався з урахуванням умов бойової та медичної обстановки переважно транспортом загальновійськового призначення, у тому числі броньованим.

Подальша їх евакуація до медичних підрозділів військових частин і з'єднань, військових і цивільних закладів охорони здоров'я проводилася штатним санітарним транспортом медичної служби військової ланки, підсиленим за рахунок двох окремих автомобільних санітарних рот, транспортно-бойовими вертольотами і літаками, а також цивільними каретами швидкої медичної допомоги і навіть волонтерами. З метою підсилення евакуаційних напрямків була задіяна авіація з авіаційних бригад СВ ЗС України та ПС ЗС України, зокрема вертольоти Мі-8, літаки Ан-26 та санітарний літак «Віта».

1.2
ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗС УКРАЇНИ У РІЗНІ ПЕРІОДИ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

За інтенсивністю бойових дій на Сході України та політичними процесами на національному і міжнародному рівнях у перебігу збройного конфлікту можна виділити чотири періоди, а саме:

- **перший період (квітень–вересень 2014 р.)** характеризувався поступовим зростанням протистояння, яке у серпні–вересні переросло у збройний конфлікт середньої інтенсивності. Закінченням цього періоду можна вважати підписання угоди про перемир'я, після чого інтенсивність бойових дій значно послабилася;
- **другий період (вересень 2014 р.–лютий 2015 р.)** характеризувався поступовим відновленням інтенсивності бойових дій із значним зростанням їх у січні–лютому 2015 р. Його закінченням можна вважати виконання протоколу про незастосування важкого озброєння;
- **третій період (з березня 2015 р. до 14.00 30 квітня 2018 р.)** характеризувався низькою інтенсивністю бойових дій з періодичними їх загостреннями та активною розвідувально-диверсійною діяльністю;
- **четвертий період (з 14.00 30 квітня 2018 р. по теперішній час)** почався з переформатування антитерористичної операції в операцію Об'єднаних сил (ООС),[12, 13] яка на відміну від АТО є військовою операцією зі стабілізації ситуації на Донбасі та його соціального відродження. З початком ООС змінилося керівництво застосуванням всіх військових формувань і правоохоронних підрозділів, залучених для проведення заходів із забезпечення національної оборони та відсічі збройної агресії Російської Федерації в Донецькій і Луганській областях, яке тепер покладалося на ГШ ЗС України. Водночас суттєвих змін в інтенсивності бойових дій та, відповідно, величині і структурі санітарних втрат, не відбулося.

У першому періоді АТО/ООС відбулося формування системи ЛЕЗ, основу якої становили:

- на блокпостах – лікарі загальної практики – сімейної медицини або фельдшери чи санітарні інструктори без евакотранспортних засобів;

- у базових таборах – лікарсько-сестринські бригади (медичні групи, які були забезпечені спеціальними та/або санітарними автомобілями типу АП-2, УАЗ-3968 або Газель);
- на окремих напрямках – бригади швидкої медичної допомоги системи цивільної охорони здоров'я, які надавали пораненим першу медичну, долікарську або першу лікарську допомогу.

У цей час недоукомплектованість військової ланки медичної служби викликала необхідність її підсилення, що було вирішено шляхом створення за рахунок ВМКЦ регіонів і стаціонарних ВГ МЛСБ здебільшого такого складу: два хірурги, лікар-анестезіолог та дві медичні сестри. Бригадам виділялися автоперев'язувальні (АП-2) і санітарні автомобілі для евакуації поранених. Ці бригади, потрапивши у підпорядкованість командувань секторів, включалися до кожного підрозділу, який направлявся в зону бойових дій, що можна розцінювати як використання не за призначенням, і в подальшому понесли значні людські, матеріальні та технічні втрати.[14]

Госпітальні етапи надання медичної допомоги та лікування поранених були розгорнуті в три ешелони:

- **перший ешелон (30–100 км від районів бойових дій)** – ВМГ та цивільні заклади охорони здоров'я, що розташовані в зоні проведення АТО поблизу районів бойових дій, забезпечували надання кваліфікованої та невідкладних заходів спеціалізованої медичної допомоги з подальшою евакуацією поранених;
- **другий ешелон (150–300 км від районів бойових дій)** – поблизу зони проведення АТО, представлений на південному евакуаційному напрямку військовим госпіталем у м. Дніпро та Дніпропетровською обласною клінічною лікарнею ім. І. І. Мечникова, на північному евакуаційному напрямку – ВМКЦ Північного регіону (м. Харків). Зазначені заклади охорони здоров'я, маючи можливість надання спеціалізованої медичної допомоги, реально виконували функцію евакуаційних госпіталів – переважна більшість поранених після надання медичної допомоги та стабілізації стану були в подальшому евакуйовані в тил країни;
- **третій ешелон (тил країни)** – розташований далеко за межами зони проведення АТО та представлений ГВМКЦ «ГВКГ» (м. Київ), ВМКЦ регіонів (м. Одеса, м. Вінниця, м. Львів), стаціонарними ВГ, багатопрофільними лікарнями

[12] Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18 січ. 2018 р. №2268–VIII : ред. від 26.11.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text (дата звернення: 13.12.2020).

[13] Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 квітня 2018 року «Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях» : указ Президента України від 30 квіт. 2018 р. №116/2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/2018#Text (дата звернення: 23.08.2020).

[14] Досвід організації медичного забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань у ході антитерористичної операції : матеріали наук.-практ. конф., 18 груд. 2014 р. / Укр. військ.-мед. акад. Київ, 2014. 108 с.

МОЗ України та клінічними закладами охорони здоров'я НАМН України, де надавалася спеціалізована і високоспеціалізована медична допомога та проводилося спеціалізоване лікування поранених і травмованих.

Основними проблемними питаннями системи ЛЕЗ цього періоду, які значно загострились при активізації бойових дій у червні–вересні 2014 р., були:

- відсутність єдиної системи медичного забезпечення АТО;
- недостатня підготовка особового складу військ з надання першої медичної (домедичної) допомоги у порядку само- та взаємодопомоги;
- недостатнє кадрове і матеріальне забезпечення медичної служби військових частин і з'єднань;
- гостра нестача евако-транспортних засобів, особливо броньованих, неможливість широкого використання аеромедичної евакуації внаслідок застосування противником зенітно-ракетної зброї;
- необізнаність лікарів цивільних закладів охорони здоров'я в зоні конфлікту та мобілізованих медичних працівників в питаннях військової медицини, зокрема військово-польової хірургії, та надання медичної допомоги пораненим з бойовою та мінно-вибуховими травмами;
- недостатність матеріального забезпечення ВМКЦ, стаціонарних ВГ і ВМГ, яка дещо компенсувалася за рахунок волонтерської допомоги тощо.

У другому періоді АТО/ООС відбулася відносна стабілізація бойових дій та формування лінії розмежування, що супроводжувалося зменшенням кількості санітарних і безповоротних втрат особового складу та дозволило проводити планову роботу по удосконаленню системи медичного забезпечення в АТО.

Особливістю цього періоду збройного конфлікту стало широке використання ракетно-артилерійських систем, у зв'язку з чим в структурі санітарних втрат переважали осколкові поранення – 56,7%. Питома вага множинної та поєднаної травми дорівнювала 27,4%. За анатомічною локалізацією переважали поранення кінцівок – 57,1%. Значно збільшилася кількість поранень і травм голови – 26,6%, переважно за рахунок мінно-вибухової травми. Відносно невелика кількість поранень у груди (7,0%) та живіт (5,5%) пояснюється застосуванням особовим складом засобів індивідуального захисту. Водночас такі поранення відносяться до найтяжчих і в структурі причин смерті на госпітальному етапі займали провідне місце (46%).

Структура санітарних втрат за тяжкістю уражень представлена таким чином: легкі ураження – 47,3%, середньої тяжкості – 42,3%, тяжкі і вкрай тяжкі – 10,4%. Порівнюючи структуру санітарних втрат в інших збройних конфліктах (Афганістан, Чечня) встановлено, що тяжкі і вкрай тяжкі поранені становили значно більшу частку (20–30%) в структурі загальних санітарних втрат, а тому низька частка тяжкопоранених, що надходили на ЕМЕ під час АТО, розглядається як суттєвий недолік організації системи ЛЕЗ та може свідчити про несвоєчасне і неповне надання медичної допомоги пораненим, затримку евакуації тощо.

Водночас покращення показників надання першої медичної допомоги пораненим та зменшення часу їх евакуації з поля бою на ЕМЕ призвело до збільшення кількості тяжкопоранених на вхідному потоці в госпітальній ланці (до

14,5%) і, як наслідок, зростання госпітальної летальності до 1,2%. Структура поранень за характером та локалізацією у цьому періоді практично не змінилася.

У цей час проявилися прорахунки, що були допущені під час мобілізації військовозобов'язаних, значна частина яких прибула до військ необстеженими, що у подальшому призвело до стрімкого зростання госпіталізованої захворюваності серед військовослужбовців, необхідності проведення стаціонарного лікування та військово-лікарської експертизи. Велика кількість поранених, які появилися наприкінці першого періоду, потребували тривалого спеціалізованого лікування, протезування та реабілітації.

Основними причинами низької якості відбору військовозобов'язаних стала відсутність у військових комісаріатах штатних медичних працівників, часта зміна складу військово-лікарських комісій, залучення для проведення медичних оглядів фахівців з малим досвідом роботи у військово-лікарських комісіях, а іноді і його відсутністю, низьким рівнем знань вимог керівних документів щодо проведення медичних оглядів військовозобов'язаних тощо.

З урахуванням прорахунків та набутого досвіду проведення медичних оглядів під час мобілізації у МО України були опрацьовані зміни та доповнення до Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України.[15]

За результатами проведеної роботи та з урахуванням допущених у ході проведення медичних оглядів під час мобілізації прорахунків протокольним рішенням наради від 12.09.2014 р. в Адміністрації Президента України були поставлені завдання центральним органам виконавчої влади, обласним державним адміністраціям та органам місцевого самоврядування, які відповідають за проведення мобілізації,[16] а саме: посилити контроль за повнотою та якістю проведення медичних оглядів кандидатів на військову службу (службу в правоохоронних органах держави) та осіб, які залучаються до дій у складі добровольчих батальйонів, зокрема, забезпечити обов'язкове проведення флюорографії, визначення групи крові та резус-фактору, перевірку на вживання наркотичних засобів тощо; забезпечити неухильне виконання вимог керівних документів із зазначених питань та притягнення до відповідальності, винних у порушенні відповідних нормативних актів. Зазначеним розпорядженням керівництво держави акцентувало увагу на необхідності уникнення допущених помилок та забезпечення високої якості медичного відбору під час мобілізації у 2015 р.

Враховуючи особливості та характер бойових дій у цей період, сили та засоби медичних рот бригад були механічно розділені між окремими бойовими підрозділами і виявилися не в змозі виконувати свої функції як цілісний медичний підрозділ та організувати надання першої лікарської і невідкладних

[15] Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України : наказ Міністра оборони України від 14.08.2008 р. №402 : ред. від 16.11.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08#Text (дата звернення: 25.11.2020).

[16] Протокольне рішення за результатами наради в Адміністрації Президента України щодо покращення стану медичного забезпечення у регіонах під час проведення у східних областях антитерористичної операції від 09.09.2014 р. URL: https://old.kyivcity.gov.ua/done_img/f/ДОКУМЕНТ%2024014.pdf (дата звернення: 28.07.2020).

заходів кваліфікованої медичної допомоги. Ці функції взяли на себе цивільні заклади охорони здоров'я та ВМГ (першого ешелону госпітальної допомоги), при цьому ВМГ перебрали на себе основне навантаження першого ешелону госпітальної допомоги. У цей період остаточно сформувалися евакуаційні напрямки за відповідними секторами. Як результат проведених організаційних та інших заходів відбулося покращення кадрового і матеріального забезпечення медичної служби військової та госпітальної ланок.

Більше уваги стало приділятися військово-медичній підготовці особового складу військ та спеціальній підготовці кадрових і мобілізованих військових лікарів з питань тактичної медицини. За сприяння волонтерів частина військовослужбовців була забезпечена аптечками індивідуальними зразку військ НАТО або іншими сучасними засобами надання першої медичної допомоги з проведенням тренінгів щодо їх застосування. Наказом ГШ ЗС України було затверджено новий склад аптечки індивідуальної відповідно до стандартів НАТО. Опрацьовані та введені в дію нові норми комплектно-табельного майна медичної служби військових частин і з'єднань.

У цей час у МО України із залученням фахівців Науково-дослідного інституту проблем військової медицини УВМА та Національної академії медичних наук України було опрацьовано проєкт Воєнно-медичної доктрини України, який пройшов всі необхідні погодження та встановленим порядком був направлений для подальшого опрацювання та затвердження в Адміністрацію Президента встановленим порядком через Кабінет Міністрів України, проте був відкликаний, а питання її затвердження застопорилося на декілька років.

Для формування єдиних підходів щодо надання медичної допомоги та лікування поранених і хворих військовослужбовців опрацьовано та затверджено встановленим порядком низку нормативно-правових документів щодо медичного забезпечення військ, зокрема Доктрину медичного забезпечення Збройних Сил України,[17] Керівництво з медичного забезпечення Збройних Сил України,[18] Вказівки з військово-польової хірургії та військово-польової терапії та інші.

Доктрина медичного забезпечення Збройних Сил України стала основою для подальшого розроблення нормативно-правових актів та керівних документів з питань медичного забезпечення ЗС України.

Вжито заходів щодо формування сучасної системи військово-медичної освіти в державі, зокрема удосконалено зміст навчального процесу в УВМА, створена навчальна медична рота для підготовки санітарних інструкторів, сформовані та почали підготовку мобілізаційного резерву медичної служби 8-мі центральні курси підготовки медичного складу, розроблено, затверджено та впроваджено в практику Стандарт підготовки військовослужбовців з тактичної медицини.[19]

Розпочався перехід в орієнтації хірургічної допомоги на ЕМЕ за видами на рівневу структуру відповідно до стандартів НАТО. В умовах недосконалої організаційно-штатної структури медичних підрозділів військових частин та залучення до системи ЛЕЗ цивільних закладів охорони здоров'я такий підхід дозволив ешелонувати медичну допомогу за рівнями, виходячи з лікуваль-

но-діагностичних можливостей конкретних військових та цивільних закладів охорони здоров'я за напрямом евакуаційного потоку.

Ширше почали використовуватися медичні спеціалізовані групи підсилення на базі цивільних закладів охорони здоров'я. У другому ешелоні відбулося залучення для надання медичної допомоги пораненим військовослужбовцям цивільних закладів охорони здоров'я, як елемент розгортання роботи територіальних госпітальних баз без їх юридичного оформлення, зокрема створені координаційні центри, налагоджена система сортування поранених в місцях доставки (на аеродромах), залучені до надання медичної допомоги спеціалізовані заклади охорони здоров'я.

Третій період АТО/ООС характеризувався як збройний конфлікт низької інтенсивності з періодичними загостреннями і, як наслідок, зростанням частки небойових травм в структурі санітарних втрат. У цей період проводилося подальше удосконалення системи ЛЕЗ, поліпшувалося кадрове та матеріальне забезпечення військово-медичної служби. Водночас залишалися актуальними проблеми тактичної медицини у військовій ланці, організації та проведення евакуації (передової, тактичної та стратегічної) поранених, координації та взаємодії військових і цивільних закладів охорони здоров'я, спеціалізованого лікування та реабілітації поранених.

З метою покращення медичного забезпечення військ була збільшена ліжкова місткість 4-х військових госпіталів (м. Дніпро, м. Миколаїв, м. Хмельницький, м. Чернігів), дві поліклініки (з денним стаціонаром) та військовий госпіталь (смт Черкаське) переформовані у 100-ліжкові госпіталі (м. Запоріжжя, м. Старокостянтинів), у ВМКЦ створені нові або ж підсилені існуючі реабілітаційні відділення, збільшено штатну ліжкову місткість клінік та відділень психіатрії, введено психіатричні кабінети з лікарем психіатром та психологом. З метою надання психологічної допомоги учасникам АТО у Військово-медичному клінічному центрі професійної патології особового складу ЗС України (м. Ірпінь) створено позаштатний центр медико-психологічної реабілітації.

Упорядковано надання медичної допомоги на ЕМЕ. На блокпостах, взводних і ротних опорних пунктах, позиціях батарей тощо надання першої медичної допомоги організовано у порядку само- та взаємодопомоги, а також штатними і позаштатними санітарами та санітарними інструкторами рот (батарей).

Долікарська та перша лікарська допомога надавалася у базових таборах особовим складом штатних медичних підрозділів дивізіонів, батальйонів, батальйонних тактичних груп, бригад, а також приданими МЛСБ.

[17] Доктрина медичного забезпечення Збройних Сил України : затв. наказом Ген. штабу ЗС України від 04.09.2014 р. №221. Київ, 2014. 25 с.

[18] Про затвердження Керівництва з медичного забезпечення Збройних Сил України у мирний час : наказ Ген. штабу ЗС України від 26.12.2013 р. №317.

[19] Стандарт підготовки. Фахова підготовка санітарного інструктора роти (батареї) (видання 1) / М. І. Бадюк та ін. Київ, 2015. 416 с.

Надання кваліфікованої з елементами спеціалізованої медичної допомоги було організовано та проводилося у розгорнутих ВМГ, Дніпропетровському ВГ та ВМКЦ Північного регіону, а також у деяких міських і центральних районних лікарнях у зоні бойових дій та в Дніпропетровській обласній клінічній лікарні ім. І. І. Мечникова.

Після надання необхідної медичної допомоги та стабілізації стану поранених їх евакуйовували автомобільним, залізничним та авіаційним транспортом до НВМКЦ «ГВКГ» та інших ВМКЦ, а також клінічних закладів НАМН України.

У цей період відповідно до доктринальних документів з медичного забезпечення збройних сил держав-членів НАТО у ЗС України розпочато запровадження рівневої системи медичного забезпечення військ під час бойових дій. У наданні хірургічної допомоги запроваджено принцип «Damage Control Surgery», який передбачає проведення першочергових заходів із стабілізації стану поранених, порятунку їх життя, органу зору, кінцівок чи функціональності. Запроваджено евакуацію за призначенням поранених в серце, очі, кисті рук та опікових уражених з другого одразу на четвертий рівень медичного забезпечення з визначенням конкретних шляхів евакуації.

Вивіз поранених з осередків санітарних втрат (поля бою, опорних пунктів, блокпостів) у зоні проведення АТО здійснювався з урахуванням умов бойової та медико-тактичної обстановки переважно транспортом загальновійськового призначення, у тому числі броньованим, а подальша їх евакуація до медичних підрозділів та військових і цивільних закладів охорони здоров'я проводилася штатним санітарним транспортом медичної служби військової ланки та двох відмобілізованих окремих автомобільних санітарних рот. Запроваджено планову та екстрену евакуацію залізничним та авіаційним транспортом.

З урахуванням досвіду медичного забезпечення ЗС України під час АТО та керівних документів з медичного забезпечення збройних сил передових країн світу і держав-членів НАТО фахівцями Науково-дослідного інституту проблем військової медицини УВМА було опрацьовано нову редакцію Доктрини медичного забезпечення Збройних Сил України, яка була затверджена відповідним наказом Генерального штабу Збройних Сил України.[20]

Опрацьовано та введено в дію Тимчасову настанову з медичної евакуації поранених та хворих у Збройних Силах України на особливий період,[21] нові норми комплектно-табельного майна медичної служби військових частин і з'єднань. Всі медичні підрозділи військових частин і військово-медичні заклади отримали необхідну кількість медикаментів і перев'язувальних засобів.

Проведена велика робота щодо забезпечення медичної служби військової ланки броньованою санітарною технікою переднього краю.[22, 23]

Продовжено формування системи військово-медичної освіти в державі, зокрема відновлено кафедри медицини катастроф і військової медицини в семи вищих медичних навчальних закладах МОЗ України. У 2015 та 2016 рр. проведено дострокові випуски лікарів і провізорів із УВМА. Перед випуском всі слухачі пройшли відповідну практичну допідготовку з надання медичної допомоги пораненим у НВМКЦ «ГВКГ», ВМКЦ регіонів, стаціонарних ВГ і ВМГ.

Проведена велика робота щодо вирішення на державному рівні порядку залучення в особливий період системи цивільної охорони здоров'я до надання медичної допомоги пораненим і хворим військовослужбовцям, а також затверджено перелік цивільних закладів охорони здоров'я, що до цього залучаються, та кількість профільних ліжок у кожному з них, що для цього виділяються.[24, 25] Врегульовано порядок їх роботи в інтересах медичного забезпечення військовослужбовців та взаємодії з військово-медичними службами ЗС України та інших військових формувань.

Четвертий період АТО/ООС, як і третій, характеризується як збройний конфлікт низької інтенсивності з періодичними загостреннями і, як наслідок, зростанням частки небойових травм в структурі санітарних втрат. Під час цього періоду проводиться подальше удосконалення системи ЛЕЗ, поліпшується кадрове та матеріально-технічне забезпечення військово-медичних служб.

У цей період опрацьовані та встановленим порядком затверджені Керівництво з медичної евакуації у Збройних Силах України та Настанова з медичного забезпечення Збройних Сил України на особливий період.[26, 27] Ці документи опрацьовані з урахуванням доктринальних документів з медичного забезпечення збройних сил держав-членів НАТО. Настановою з медичного забезпечення Збройних Сил України на особливий період у ЗС України остаточно затверджена рівнева система медичного забезпечення.

Після тривалої та наполегливої роботи постановою Кабінету Міністрів України була затверджена Воєнно-медична доктрина України – норматив-

[20] Про затвердження Доктрини медичного забезпечення Збройних Сил України : наказ Ген. штабу ЗС України від 20.12.2017 р. №445.

[21] Тимчасова настанова з медичної евакуації поранених і хворих у Збройних Силах України на особливий період : затв. наказом Ген. штабу ЗС України від 02.03.2016 р. №90. Київ, 2016. 60 с.

[22] Про прийняття на озброєння Збройних Сил України броньованої санітарно-евакуаційної машини БММ-4С : наказ МО України від 30.03.2016 р. №171.

[23] Про допуск до експлуатації в Збройних Силах України бронеавтомобіля «SAXON»: наказ Ген. штабу ЗС України від 09.04.2016 р. №143.

[24] Деякі питання медичного забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та поліцейських, які беруть участь в антитерористичній операції та здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 24 трав. 2017 р. №352-р: ред. від 12.05.2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/352-2017-%D1%80#Text (дата звернення: 21.10.2020).

[25] Про визначення механізму надання вторинної (спеціалізованої) і третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги військовослужбовцям, які беруть участь в антитерористичній операції та здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або в умовах запровадження воєнного чи надзвичайного стану : наказ МО України і МОЗ України від 07.02.2018 р. №49/180: ред. від 02.11.2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-18 (дата звернення: 21.10.2020).

[26] Про затвердження Керівництва з медичної евакуації у Збройних Силах України: наказ Ген. штабу ЗС України від 09.07.2018 р. №258.

[27] Про затвердження Настанови з медичного забезпечення Збройних Сил України на особливий період: наказ Ген. штабу ЗС України від 11.02.2019 р. №60.

но-правовий акт, що визначає порядок формування системи військової охорони здоров'я, взаємодії медичної служби ЗС України з медичними службами інших військових формувань та системою цивільної охорони здоров'я в питаннях надання медичної допомоги військовослужбовцям і цивільному населенню під час дії особливого періоду, надзвичайного стану та інших кризових ситуацій.[28]

Підводячи підсумки діяльності медичної служби під час АТО/ООС, слід зазначити, що за результатами високопрофесійної та самовідданої праці військових медиків врятовано життя та відновлено здоров'я тисячам військовослужбовців ЗС України. За шість років війни у військово-медичних закладах проліковано майже 150000 поранених, уражених, травмованих і хворих військовослужбовців – учасників АТО/ООС. Після завершення лікування із них близько 65% одразу поверталися до військових частин, ще 17–18% надавалася відпустка за хворобою та близько 14–16% направлялися на медичну реабілітацію до військових закладів охорони здоров'я.

Незважаючи на складні умови, обумовлені кризовими явищами, завдяки самовідданій праці абсолютної більшості медичних працівників завдання щодо медичного забезпечення ЗС України в основному виконані. Вжитими заходами вдалося створити в районах проведення АТО/ООС дієву систему ЛЕЗ, поліпшити, проте не вирішити повністю, стан матеріально-технічного забезпечення медичної служби, скоротити терміни та поліпшити якість надання медичної допомоги пораненим та їх лікування, розпочати проведення заходів медичної, фізичної, психологічної та соціальної реабілітації. Всі військові заклади охорони здоров'я, незалежно від місця дислокації, взяли участь у лікуванні та реабілітації поранених військовослужбовців.

Наряду з практичною роботою щодо медичного забезпечення ЗС України з урахуванням отриманого за час АТО/ООС бойового досвіду медична служба набула нових спроможностей, удосконалила організаційну структуру, започаткувала підготовку військовослужбовців з тактичної медицини, у тому числі бойових і старших бойових медиків, підвищила якість підготовки військових лікарів в УВМА, запровадила нові ефективні методи надання медичної допомоги, лікування та реабілітації поранених, уражених, травмованих і хворих відповідно до сучасних стандартів медичної допомоги, клінічних протоколів та інших галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я, а також військово-медичних стандартів, розпочала процес забезпечення медичних підрозділів військових частин і військово-медичних закладів сучасним комплектно-табельним оснащенням, евакуаційно-транспортними засобами та санітарно-технічним оснащенням модульного типу.

Логічним завершенням цих процесів стало формування на стратегічному рівні єдиного органу управління медичним забезпеченням – Командування Медичних сил Збройних Сил України (Командування Медичних сил), яке стало єдиним правонаступним органом управління медичним забезпеченням у ЗС України на стратегічному рівні з підпорядкуванням Головнокомандувачу Збройних Сил України.

Створення Командування Медичних сил в першу чергу зумовлено трансформацією системи управління ЗС України на стратегічному рівні та формуванням

структури МО України, ГШ ЗС України та командувань видів, родів військ (сил) у відповідності до доктринальних документів НАТО, що має забезпечити підвищення ефективності системи управління військами та медичним забезпеченням ЗС України зокрема.

Командування Медичних сил є органом військового управління та призначене для організації медичного забезпечення ЗС України у мирний час та особливий період, управління медичною службою ЗС України, формування та забезпечення реалізації державної політики в галузі охорони здоров'я військовослужбовців, членів їх сімей, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, ветеранів військової служби, ветеранів війни та інших категорій громадян, визначених законодавством України.

З урахуванням набутого досвіду, його аналізу та узагальнення, а також перспектив подальшого розвитку ЗС України фахівцями Науково-дослідного інституту проблем військової медицини УВМА опрацьовано Стратегію розвитку Медичних сил Збройних Сил України до 2035 р.,[29] якою визначені напрями, шляхи та конкретні заходи для подальшого розвитку системи медичного забезпечення ЗС України з метою наближення її спроможностей до рівня передових країн світу. Також опрацьовано Концепцію розвитку Медичних сил Збройних Сил України до 2025 р., яка на цей час перебуває на розгляді і погодженні в структурних підрозділах МО України та ГШ ЗС України.

Досвід медичного забезпечення застосування ЗС України під час АТО/ООС потребує ретельного вивчення, детального аналізу та об'єктивної оцінки з метою подальшого удосконалення військової охорони здоров'я, а відтак опрацювання відповідного бібліографічного покажчика з означеного питання вважається своєчасним і вкрай необхідним завданням.

[28] Про затвердження Воєнно-медичної доктрини України : постанова Кабінету Міністрів України від 31 жовт. 2018 р. №910. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/910-2018-%D0%BF#Text (дата звернення: 21.10.2020).

[29] Про затвердження Стратегії розвитку Медичних сил Збройних Сил України до 2035 року: наказ Ген. штабу ЗС України від 12.03.2020 р. №100.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АБТ – антибактеріальна терапія

АГ – артеріальна гіпертензія

АЗФ – апарат зовнішньої фіксації

АНІ – анаеробна неклостридіальна інфекція

АРВМ – акустичний рефлекс внутрішньовушних м'язів

АТО – антитерористична операція

АХБТ – антихелікобактерна терапія

БАТ – біологічно активні точки

ББМ – бойова броньована машина

БТЖ – бойова травма живота

БТК – бойові травми кінцівок

БХТ – бойові хірургічні травми

ВЗЧМТ – вибухова закрита черепно-мозкова травма

ВЛК – військово-лікарська комісія

ВМКЦ ЗР – Військово-медичний клінічний центр Західного регіону, м. Львів

ВССП – вторинна серцево-судинна патологія

ГЕРХ – гастроезофагеальна рефлюксна хвороба

ГМ – головний мозок

ГРЗ – гостре респіраторне захворювання

ДПСУ – Державна прикордонна служба України

ДСВП – довголатентні слухові викликані потенціали

ЕЕГ – електроенцефалографія

ЕКГ – електрокардіограма

ЕМД – екстрена медична допомога

ЕМЕ – етап медичної евакуації

ЗОП – зорова оперативна пам'ять

ЗСУ – Збройні Сили України

ЗЧМТ – закрита черепно-мозкова травма

ІПП – інгібітори протонної помпи

КС – комп'ютерна стабілографія

КСВП – коротколатентні слухові викликані потенціали

ЛЕЗ – лікувально-евакуаційне забезпечення

ЛЗ – лікарські засоби

МВП – мінно-вибухові пристрої

МГІС – місцевий гіпертензивний ішемічний синдром

МКХ – міжнародна класифікація хвороб

МЛСБ – мобільні лікарсько-сестринські бригади

МО України – Міністерство оборони України

МОЗ України – Міністерство охорони здоров'я України

МОН України – Міністерство освіти і науки України

НАМН України – Національна академія медичних наук України

НВМКЦ «ГВКГ» – Національний військово-медичний клінічний центр «Головний військовий клінічний госпіталь», м. Київ

НП – негоспітальна пневмонія

НС – надзвичайна ситуація

ОАЕ – отоакустична емісія

ООС – операція об'єднаних сил

ПАР – психоактивні речовини

ПСК – пересувні стоматологічні кабінети

ПТСР – посттравматичний стресовий розлад

ПТСС – післятравматичний стресовий синдром

ПХО – повторна хірургічна обробка

РЕГ – реоенцефалографія

САС – симпатоадреналова система

СВП – сенсоневральні порушення

СМД – спеціалізована медична допомога

СНП – сенсоневральна приглухуватість

ССС – серцево-судинна система

УЗД – ультразвукова діагностика

УЗДГ – ультразвукова доплерографія

УЛБД – учасники локальних бойових дій

ФПЗГ – феномен прискореного зростання гнучкості

ХДЗП – хронічні дифузні захворювання печінки

ЦВП – цереброваскулярна патологія

ЦНС – центральна нервова система

ЦРЛ	– центральна районна лікарня
ЧМТ	– черепно-мозкова травма
ЧМТЛСТ	– черепно-мозкова травма легкого ступеня тяжкості
ЩЛД	– щелепно-лицева ділянка
DCS (Damage Control Surgery)	– хірургічна тактика
FTS (Functional trauma score)	– шкала функціональної оцінки травм
HADS (The Hospital Anxiety and Depression Scale)	– госпітальна шкала тривоги і депресії
PTSD Checklist (PLC-5)	– шкала для оцінення симптомів посттравматичних стресових розладів

РОЗДІЛ 1

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ АТО/ООС

1.1. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

1. **Конституція України** [Електронний ресурс] : прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р. : [ред. від 01.01.2020 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 06.05.2020). – Назва з екрана.

1.2. ЗАКОНИ УКРАЇНИ

2. **Про внесення змін до деяких законів України щодо військових стандартів** [Електронний ресурс] : Закон України від 6 черв. 2019 р. №2742-VIII // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2742-19#Text (дата звернення: 22.05.2020). – Назва з екрана.

3. **Про лікарські засоби** [Електронний ресурс] : Закон України від 4 квіт. 1996 р. №123/96-ВР : [ред. від 31.01.2021 р.] // Законодавство України / Верховна Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2021. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-вр#top (дата звернення: 25.02.2021). – Назва з екрана.

4. **Про оборону України** [Електронний ресурс] : Закон України від 6 груд. 1991 р. №1932-XII : [ред. від 24.10.2020 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text (дата звернення: 22.11.2020). – Назва з екрана.

5. **Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні** [Електронний ресурс] : Закон України від 6 жовт. 2005 р. №2961-IV : [ред. від 31.12.2020 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#top (дата звернення: 12.01.2021). – Назва з екрана.

6. **Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей** [Електронний ресурс] : Закон України від 20 груд. 1991 р. №2011-XII : [ред. від 01.01.2021 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2021. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#top (дата звернення: 13.01.2021). – Назва з екрана.

7. **Про стандартизацію** [Електронний ресурс] : Закон України від 5 черв. 2014 р. №1315-VII : [ред. від 01.12.2020 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text (дата звернення: 22.01.2021). – Назва з екрана.

8. **Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту** [Електронний ресурс] : Закон України від 22 жовт. 1993 р. №3551-XII : [ред. від 01.01.2021 р.]

// Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2021. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#top (дата звернення: 10.01.2021). – Назва з екрана.

9. **Про судову експертизу** [Електронний ресурс] : Закон України від 25 лют. 1994 р. №4038-XII : [ред. від 01.01.2021 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2021. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text (дата звернення: 16.01.2021). – Назва з екрана.

1.3. ПОСТАНОВИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

10. * **Про вжиття невідкладних заходів для поліпшення стану організації медичного забезпечення населення та учасників антитерористичної операції** : рішення Комітету Верхов. Ради України з питань охорони здоров'я від 4.09.2014 р. №04-26/4-38.

11. **Рекомендації парламентських слухань на тему: «Державні гарантії соціального захисту учасників антитерористичної операції, Революції Гідності та членів їхніх родин: стан і перспективи»** [Електронний ресурс] : схвалено постановою Верхов. Ради України від 9 лют. 2017 р. №1843-VIII // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1843-19#Text (дата звернення: 12.11.2020). – Назва з екрана.

12. **Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про військово-медичну доктрину України»** [Електронний ресурс] : схвалено постановою Верхов. Ради України від 25 листоп. 2015 р. №827-VIII // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827-19#Text (дата звернення: 06.05.2020). – Назва з екрана.

1.4. УКАЗИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

13. **Національна стратегія розвитку системи фізкультурно-спортивної реабілітації ветеранів війни та членів їх сімей, сімей загиблих (померлих) ветеранів війни** [Електронний ресурс] : затв. указом Президента України від 23 серп. 2020 р. №342/2020 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/342/2020#Text (дата звернення: 08.09.2020). – Назва з екрана.

14. **Питання розвитку національної системи фізкультурно-спортивної реабілітації ветеранів війни та членів їх сімей, сімей загиблих (померлих) ветеранів війни** [Електронний ресурс] : указ Президента України від 23 серп. 2020 р. №342/2020 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/342/2020#Text (дата звернення: 08.09.2020). – Назва з екрана.

15. **Положення про Уповноваженого Президента України з питань реабілітації учасників бойових дій** [Електронний ресурс] : затв. указом Президента України від від 22 листоп. 2018 р. №386/2018 : [ред. від 23.05.2019 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386/2018#Text (дата звернення: 06.08.2020). – Назва з екрана.

16. **Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції** [Електронний ресурс] : указ Президента України від 18 берез. 2015 р. №150/2015 : [ред. від 07.10.2015 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150/2015#top (дата звернення: 13.07.2020). – Назва з екрана.

17. **Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна – НАТО на 2020 рік** [Електронний ресурс] : указ Президента України від 26 трав. 2020 р. №203/2020 // Президент України : офіц. інтернет-представництво. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: https://www.president.gov.ua/documents/2032020-33861 (дата звернення: 28.05.2020). – Назва з екрана.

18. **Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Державну програму розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року»** [Електронний ресурс] : указ Президента України від 22 берез. 2017 р. №73/2017 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/73/2017#Text (дата звернення: 19.11.2020). – Назва з екрана.

19. **Стратегічний оборонний бюлетень України** [Електронний ресурс] : введено в дію указом Президента України від 6 черв. 2016 р. №240/2016 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240/2016 (дата звернення: 15.05.2020). – Назва з екрана.

1.5. ПОСТАНОВИ ТА РОЗПОРЯДЖЕННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

20. **Воєнно-медична доктрина України** [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовт. 2018 р. №910 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/910-2018-п#Text (дата звернення: 06.05.2020). – Назва з екрана.

21. **Державна цільова програма з медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадаптації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2023 року** [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 5 груд. 2018 р. №1021 (в ред. постанови Кабінету Міністрів України від 12 жовт. 2019 р. №877) : [ред. від 15.05.2020 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2018-п#Text (дата звернення: 06.08.2020). – Назва з екрана.

22. **Деякі питання медичного забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та поліцейських, які беруть участь в антитерористичній операції** [Електронний ресурс] : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 24 трав. 2017 р. №352-р : [ред. від 12.05.2018 р] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/352-2017-р#Text (дата звернення: 01.06.2020). – Назва з екрана.

23. **Імплементаційна угода між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки та постачання про реалізацію співпраці у сфері медичної реабілітації** [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 3 лют. 2016 р. №49 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_034#Text (дата звернення: 06.08.2020). – Назва з екрана.

24. **Концепція Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадаптації учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2022 року** [Електронний ресурс] : схвалено розпорядж. Кабінету Міністрів України від 12 лип. 2017 р. №475-р : [ред. від 19.09.2018 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2017-р#Text (дата звернення: 15.07.2020). – Назва з екрана.

25. **Положення про Міжвідомчий координаційний центр соціально-трудової реабілітації учасників антитерористичної операції, які одержали поранення, контузію, каліцтво або інше захворювання під час участі в антитерористичній операції** [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 2 берез. 2016 р. №143 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-2016-п#Text (дата звернення: 06.08.2020). – Назва з екрана.

26. **Порядок логістичного забезпечення сил оборони під час виконання завдань з оборони держави, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності** [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27 груд. 2018 р. №1208 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1208-2018-п#Text (дата звернення: 06.08.2020). – Назва з екрана.

27. **Порядок надання медичної допомоги у військово-медичних закладах і взаєморозрахунків за неї між військовими формуваннями** [Електронний ресурс]: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 18 жовт. 1999 р. №1923 : [ред. від 03.10.2020 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1923-99-п#Text (дата звернення: 06.08.2020). – Назва з екрана.

28. **Порядок проведення психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях** [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27 груд. 2017 р. №1057 : [ред. від 15.05.2020 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2017-п#Text (дата звернення: 06.08.2020). – Назва з екрана.

29. **Про утворення Координаційного центру з питань організації діяльності медичних служб сил оборони та органів і закладів охорони здоров'я** [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 11 трав. 2017 р. №412 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/412-2017-п#Text (дата звернення: 01.06.2020). – Назва з екрана.

30. **Про утворення Міжвідомчого координаційного центру соціально-трудової реабілітації учасників АТО, які одержали поранення, контузію, каліцтво або інше захворювання під час участі в АТО** [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 2 берез. 2016 р. №143 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-2016-п#Text (дата звернення: 06.08.2020). – Назва з екрана.

Див. також: 88, 89, 93, 95, 106, 118, 125, 128, 152, 248, 286.

1.6. НАКАЗИ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

31. **Інструкція про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації у Збройних Силах України** [Електронний ресурс] : затв. наказом М-ва оборони України від 04.11.2016 р. №591 : [ред. від 28.08.2018 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1538-16#Text (дата звернення: 13.07.2020). – Назва з екрана.

32. **Концепція Програми розвитку системи медичного забезпечення Збройних Сил України на період до 2020 року** [Електронний ресурс] : затв. наказом М-ва оборони України від 26.07.2017 р. №389 // Міністерство оборони України : офіц. веб сайт. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/389_nm_2017.pdf (дата звернення: 22.05.2020). – Назва з екрана.

33. * **Основні положення логістичного забезпечення Збройних Сил України** : затв. наказом М-ва оборони України від 11 жовт. 2016 р. №522.

34. **Перелік медичних показань до медичної реабілітації в санаторно-курортних закладах Збройних Сил України** [Електронний ресурс] : затв. наказом М-ва оборони України від 09.12.2015 р. №703 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1682-15#n4 (дата звернення: 13.07.2020). – Назва з екрана.

35. **Перелік медичних показань до санаторного лікування в санаторно-курортних закладах Збройних Сил України** [Електронний ресурс] : затв. наказом М-ва оборони України від 09.12.2015 р. №703 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1681-15#n15 (дата звернення: 13.07.2020). – Назва з екрана.

36. **Переліки медичних протипоказань до санаторного лікування і медичної реабілітації в санаторно-курортних закладах Збройних Сил України** [Електронний ресурс] : затв. наказом М-ва оборони України від 09.12.2015 р. №703 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1683-15#n4 (дата звернення: 13.07.2020). – Назва з екрана.

37. **План дій щодо впровадження оборонної реформи у 2016–2020 роках** (дорожня карта оборонної реформи) [Електронний ресурс] : затв. М-вом оборони України від 15.08.2016 р. // Міністерство оборони України : офіц. веб сайт. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: https://www.mil.gov.ua/content/tenders/Plan_2208.pdf (дата звернення: 22.05.2020). – Назва з екрана.

38. **Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України** [Електронний ресурс] : затв. наказом М-ва оборони України від 14.08.2008 р. №402 : [ред. від 16.11.2018 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08#Text (дата звернення: 06.05.2020). – Назва з екрана.

39. **Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту, які брали участь в антитерористичній операції, здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях чи виконували службові (бойові) завдання в екстремальних умовах** [Електронний ресурс] : затв. наказом М-ва оборони України від 09.12.2015 р. №702 (у ред. наказу М-ва оборони України від 11 груд. 2019 р. №629) // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0237-16#Text (дата звернення: 13.07.2020). – Назва з екрана.

40. * **Положення про Службу превентивної медицини Міністерства оборони України** : затв. наказом М-ва оборони України від 29 верес. 2017 р. №505.

1.7. СПІЛЬНІ НАКАЗИ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ Й ІНШИХ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ УКРАЇНИ

41. **Інструкція з пошуку та транспортування тіл (останків) загиблих, померлих (зниклих безвісти) під час проведення антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей** [Електронний ресурс] : затв. наказом М-ва оборони України, М-ва внутр. справ України, М-ва охорони здоров'я України, Служби безпеки України від 10.04.2017 р. №208/302/381/204 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0585-17#Text (дата звернення: 16.10.2020). – Назва з екрана.

42. **Положення про Військово-цивільний координаційний штаб медичної допомоги** [Електронний ресурс] : затв. наказом М-ва оборони України, М-ва охорони здоров'я України, М-ва внутр. справ України, Служби безпеки України, Нац. акад. мед. наук України від 13.05.2015 р. №207/272/556/311/34 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0647-15#Text (дата звернення: 06.05.2020). – Назва з екрана.

43. **Про визначення механізму надання вторинної (спеціалізованої) і третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги військовослужбовцям, які беруть участь в антитерористичній операції та здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або в умовах запровадження воєнного**

чи надзвичайного стану [Електронний ресурс] : наказ МО України і МОЗ України від 07.02.2018 р. №49/180 : [ред. від 02.11.2018 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-18 (дата звернення: 25.05.2020). – Назва з екрана.

1.8. НАКАЗИ ГОЛОВНОКОМАНДУВАЧА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

44. **Про затвердження Положення про пункти психологічної допомоги у ЗС України** [Електронний ресурс] : наказ Головнокомандувача ЗС України від 28.07.2020 р. №99 // Довідник з МПЗ : довід. для фахівців структур морал.-психол. забезпечення. – Текст. дані. – Київ, 2021. – 11 с. – Режим доступу: https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2020/08/nakaz_HK_99_28.07.20_PPD.pdf (дата звернення: 26.01.2021).

1.9. НАКАЗИ МІНІСТЕРСТВА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

45. **Новий клінічний протокол «Екстрена медична допомога: догоспітальний етап»** [Електронний ресурс] : затв. наказом МОЗ України від 05.06.2019 р. №1269 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1269282-19#Text (дата звернення: 18.06.2020). – Назва з екрана.

46. **Перелік лікарських засобів та медичних виробів, які повинні бути в складі аптечок медичних загальновійськових індивідуальних, аптечки автомобільної загальновійськової, наплічника медичного загальновійськового санітара та наплічника медичного загальновійськового санітарного інструктора** [Електронний ресурс] : затв. наказом М-ва охорони здоров'я України від 05.01.2017 р. року №6 // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-17#Text (дата звернення: 11.09.2020). – Назва з екрана.

47. **Примірний табель оснащення обладнанням, медичною технікою та виробами медичного призначення фізіотерапевтичного відділення (кабінету) госпіталю інвалідів (ветеранів) війни** [Електронний ресурс] : затв. наказом М-ва охорони здоров'я України від 27 жовт. 2014 р. №782 // IAC. Консультант : інформ.-аналіт. система по законодавству України. – Текст. дані. – Київ, 2014. – Режим доступу: http://consultant.parus.ua/?doc=09EQ8FC3D7 (дата звернення: 09.09.2020). – Назва з екрана.

48. **Про затвердження переліків лікарських засобів та медичних виробів, які повинні бути в складі аптечок медичних загальновійськових індивідуальних, аптечки автомобільної загальновійськової, наплічника медичного загальновійськового санітара та наплічника медичного загальновійськового санітарного інструктора** [Електронний ресурс] : наказ МОЗ України від 05.01.2017 р. №6 : [ред. від 22.08.2017 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0113-17 (дата звернення: 01.06.2020). – Назва з екрана.

49. **Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації екстреної медичної допомоги** [Електронний ресурс] : наказ МОЗ України від 21.06.2016 р. №612 // Законодавство України / Верхов. Рада

України. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612282-16 (дата звернення: 21.05.2020). – Назва з екрана.

50. **Про організацію направлення медичних працівників, що добровільно виявили бажання надати медичну допомогу у районі здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях** [Електронний ресурс] : наказ МОЗ України від 27.04.2018 р. №814 // Міністерство охорони здоров'я України. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: https://moz.gov.ua/uploads/1/5244-dn_20180427_814.pdf (дата звернення: 06.05.2020). – Назва з екрана.

51. **Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад»** [Електронний ресурс] : затв. наказом М-ва охорони здоров'я України від 23 лют. 2016 р. №121 // Науково-дослідний інститут психіатрії Міністерства охорони здоров'я України. – Текст. дані. – Київ, 2016. – 38 с. – Режим доступу: http://ndips.org/assets/2016_121_5.pdf (дата звернення: 13.07.2020). – Назва з екрана.

1.10. НАКАЗИ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

52. **Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень** [Електронний ресурс] : затв. наказом М-ва юстиції від 08.10.1998 р. №53/5 : [ред. від 13.03.2020 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text (дата звернення: 16.10.2020). – Назва з екрана.

53. **Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень** [Електронний ресурс] : затв. наказом М-ва юстиції від 08.10.1998 р. №53/5 : [ред. від 13.03.2020 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text (дата звернення: 16.10.2020). – Назва з екрана.

1.11. НАКАЗИ ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

54. *__Доктрина медичного забезпечення Збройних Сил України__ : затв. наказом Ген. штабу ЗС України від 20.12.2017 р. №445.

55. *__Збірник описів комплектів медичного майна для військових частин та закладів Збройних Сил України і Порядку переформування комплектів медичного майна__ : затв. наказом Ген. штабу ЗС України від 30.06.2015 р. №3.

56. **Інструкції з оцінювання морально-психологічного стану особового складу Збройних Сил України** [Електронний ресурс] : затв. наказом Ген. штабу ЗС України від 29.04.2017 р. №153 // Довідник з МПЗ : довід. для фахівців структур морал.-психол. забезпечення. – Текст. дані. – Київ, 2021. – 24 с. – Режим доступу: https://dovidnykmpz.info/psycho/nakaz-heneral-nohoshtabu-zbro-nykh-sy-6/ (дата звернення: 13.01.2021). – Назва з екрана.

57. *Інструкція щодо дотримання санітарно-гігієнічних норм під час організації розміщення, водопостачання, харчування та лазне-прального обслуговування військ (сил) у польових умовах, на полігонах** : затв. наказом Ген. штабу ЗС України від 16.12.2019 р. №469.

58. *Керівництво з медичної евакуації у Збройних Силах України** : затв. наказом Ген. штабу ЗС України від 09.07.2018 р. №258.

59. *Методичні рекомендації з організації роботи пунктів прийому мобілізаційних ресурсів військових частин (установ)** : затв. директивою Ген. штабу ЗС України від 03.07.2018 р. №321/1259дск.

60. *Настанова з медичного забезпечення Збройних Сил України на особливий період** : затв. наказом Ген. штабу ЗС України від 10 лют. 2019 р. №60 / за ред. І. П. Хоменка. – Київ : Людмила, 2019. – 192 с.

61. *Перелік медичного майна та техніки, які постачаються Збройним Силам України на особливий періо*д : затв. наказом Ген. штабу ЗС України від 30.06.2015 р. №2.

62. **Про затвердження та введення в дію методик розрахунку потреб в послугах з морально-психологічного забезпечення** [Електронний ресурс] : наказ Ген. штабу ЗС України від 03.09.2020 р. №87 // Довідник з МПЗ : довід. для фахівців структур морал.-психол. забезпечення. – Текст. дані. – Київ, 2021. – 13 с. – Режим доступу: https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2020/09/nakaz-HSH-87-vid-03-09-2020.pdf (дата звернення: 13.01.2021). – Назва з екрана.

63. *Стратегія розвитку Медичних сил Збройних Сил України до 2035 року** : затв. наказом Ген. штабу ЗС України від 12.03.2020 р. №100.

64. **Тимчасова настанова з медичної евакуації поранених і хворих у Збройних Силах України на особливий період** : [затв. наказом Ген. штабу ЗС України від 02.03.2016 р. №90] / О. А. Барбазюк, О. Ю. Булах, О. М. Власенко [та ін.] ; за ред. А. В. Верби, Е. М. Хорошуна. – Київ : НДІ ПВМ УВМА, 2016. – 60 с.

65. *Тимчасовий перелік та обсяг медичного майна для лікування поранених та хворих на особливий період** : затв. наказом Ген. штабу ЗС України від 03.07.2015 р. №252/ДСК.

1.12. НАКАЗИ ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНОГО ДЕПАРТАМЕНТУ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ/КОМАНДУВАННЯ МЕДИЧНИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

66. *Методичні рекомендації з медичної реабілітації військовослужбовців в системі медичного забезпечення Збройних Сил України** : затв. наказом директора Військ.-мед. департаменту МО України.

67. *Про введення в дію «Вказівок щодо забезпечення психічного здоров'я військовослужбовців в зоні застосування військ (сил) та під час відновлення боєздатності військових частин (підрозділів)»** : наказ директора Військ.-мед. департаменту МО України.

68. *Про затвердження Інструкції з організації обліку медичного майна в групі медичного постачання (пересувній)** : наказ директора Військ.-мед. департаменту МО України від 07.08.2015 р. №56.

69. *__Про затвердження клінічних рекомендацій щодо застосування методів психодіагностики та медико-психологічної реабілітації у лікарняних та санаторно-курортних закладах Міністерства оборони України__ : наказ директора Військ.-мед. департаменту МО України від 05.06.2017 р. №10.

70. *__Про затвердження Настанови з організації суворого протиепідемічного режиму у військово-медичних закладах (установах) Міністерства оборони України при роботі з особливо небезпечними інфекційними захворюваннями та їх збудниками__ : наказ директора Військ.-мед. департаменту МО України від 14.11.2016 р. №32.

71. *__Про затвердження норм постачання медичним майном військових мобільних госпіталів__ : наказ директора Військ.-мед. департаменту МО України від 03.11.2017 р. №18.

72. __Тимчасова інструкція з кодифікації бойових уражень, небойових травм та захворювань у Збройних Силах України__ : затв. наказом директора Військ.-мед. департаменту МО України від 28.12.2016 р. №37. – Київ, 2016. – 19 с.

73. *__Тимчасова настанова щодо порядку організації та проведення реабілітації пацієнтів з нейротравмою у лікарняних та санаторно-курортних закладах Міністерства Оборони України__ : затв. наказом директора Військ.-мед. департаменту МО України від 05 черв. 2017 р. №9.

74. *__Тимчасовий порядок організації надання невідкладної (екстреної) медичної допомоги у Збройних Силах України__ : наказ директора Військ.-мед. департаменту МО України від 24.02.2017 р. №3.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОРАНЕНИМ І ХВОРИМ ПІД ЧАС АТО/ООС

2.1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АТО/ООС

75. **Адаптована настанова. Тактична екстрена медична допомога** [Електронний ресурс] / Держ. експерт. центр МОЗ України, ДЗ «Український науково-практичний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф Міністерства охорони здоров'я України». – Текст. дані. – [Київ], 2016. – 45 с. – Режим доступу: https://dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2016_612_akn_ekstr.pdf (дата звернення: 21.05.2020). – Назва з екрана.

Документ містить систематизовані положення щодо медичної та медико-соціальної допомоги, розроблені з використанням методології доказової медицини на основі підтвердження їх надійності та доведеності, і має на меті надання допомоги лікарю і пацієнту в прийнятті раціонального рішення в різних клінічних ситуаціях.

76. **Актуальні питання організації медичного забезпечення військ в ході проведення АТО** / І. П. Хоменко, Е. М. Хорошун, В. Ю. Шаповалов, О. С. Герасименко // Харків. хірург. шк. – 2019. – №2. – С. 140–143. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://surgical-school.com.ua/index.php/journal/issue/view/33/2-2019-pdf (дата звернення: 03.06.2020).

Вивчено та проаналізовано результати роботи медичної служби ЗС України за 2014–2017 рр. в ході проведення АТО на території Донецької та Луганської обл. Визначено основні шляхи вирішення проблемних питань в організації та наданні медичної допомоги під час ведення бойових дій.

77. **Аналіз деяких напрямків наукових досліджень з питань організації медичного забезпечення Збройних сил України** / О. М. Власенко, А. М. Галушка, О. Ю. Булах, В. І. Стриженко // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2016. – Вип. 23. – С. 3–12. – Бібліогр.: 30 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2016_23_3 (дата звернення: 11.12.2020).

У статті представлено основні результати виконання в Науково-дослідному інституті проблем військової медицини Української військово-медичної академії наукових досліджень з обґрунтування системи медичного забезпечення ЗС України в мирний час та в особливий період. Викладено короткий зміст основних керівних документів медичної служби. Підкреслено роль наукових досліджень у діяльності медичної служби ЗС України.

78. * **Аналіз певних недоліків в організації медичного забезпечення військ (сил), що мають суттєвий вплив на величину та структуру санітарних втрат в ході ведення антитерористичної операції** / О. О. Ляшенко, О. В. Рудинський, В. П. Печиборщ // Наука і практика. – 2015. – №1/2. – С. 27–34.

79. **Аналіз роботи медичної служби щодо пріоритетних напрямків розробки та впровадження стандартів медичного забезпечення збройних сил України на особливий період** / М. І. Бадюк, А. В. Швець, І. К. Середа [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 45, т. 1. – С. 9–18. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_45(1)_3 (дата звернення: 28.05.2020).

У статті проаналізовано результати анкетування лікарів, санітарних інструкторів та військовослужбовців ЗС України щодо якості надання домедичної допомоги. Оцінено якість надання домедичної допомоги на початку проведення АТО, стан забезпеченості особового складу ЗС України засобами медичного призначення. Сформовано завдання щодо подолання виявлених проблем.

80. **Аналіз структури невідкладних станів військовослужбовців Збройних Сил України в сучасних умовах** / М. І. Бадюк, О. О. Микита, І. П. Семенів [та ін.] // Патологія. – 2018. – Т. 15, №2. – С. 142–147 : рис. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pathology_2018_15_2_5 (дата звернення: 15.05.2020).

Досліджено структуру невідкладних станів військовослужбовців із бойовими травмами й захворюваннями в сучасних умовах для обґрунтування, розроблення та запровадження першочергових алгоритмів (протоколів) екстреної медичної допомоги, адаптованих до стандартів НАТО.

81. **Антитерористична операція: уроки медичного забезпечення** / В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський, М. В. Кудренко, Г. О. Слабкий // Україна. Здоров'я нації. – 2015. – №3 (спецвип.). – С. 31–35. – Бібліогр.: 26 назв.

У статті проаналізовано медичне забезпечення військовослужбовців і цивільного населення України під час АТО. Запропоновано системні підходи до формування дієвої системи охорони здоров'я на особливий період.

82. **Атлас першої допомоги в червоній та жовтій зонах. На війні та при надзвичайних ситуаціях** : [буклет] / В'ячеслав Жила, Аліна Шевченко, Євгеній Черенок [та ін.]. – Бориспіль : Т-во Червоного Хреста України, 2015. – 60 с. – Текст доступний в інтернеті: https://issuu.com/29783/docs/_4_ (дата звернення: 01.06.2020).

Атлас першої допомоги в червоній та жовтій зонах (на війні та при надзвичайних ситуаціях) – це кольорове видання з фотографіями, які в повній мірі відображають основні моменти надання першої допомоги як на війні так і в мирний час при надзвичайних ситуаціях.

83. **Біла книга – 2018. Збройні Сили України** / МО України. – Київ, 2019. – 170 с. – Текст доступний в інтернеті: https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB-2018.pdf (дата звернення: 22.05.2020).

Інформаційний бюлетень «Біла книга» видається згідно Закону України «Про національну безпеку України» для систематичного інформування громадськості про діяльність ЗС України та реалізації функції демократичного цивільного контролю над силами безпеки і оборони України, а також про оборонну політику держави, проблеми, що виникають у цій сфері, та шляхи їх розв'язання. 14-те видання бюлетеня присвячено питанням подальшого реформування ЗС

України. У виданні висвітлено поточний стан ЗС України та головні напрями військового будівництва у сучасних умовах, зокрема і медичного забезпечення усіх складових сил оборони (с. 34–35, 40, 98–102).

84. **Біла книга – 2017. Збройні Сили України** / МО України. – Київ, 2018. – 152 с. – Текст доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1iPobQNfsfW3yThSR8Tb-i7Ea1BIAmCOC/view (дата звернення: 22.05.2020).

13-те видання бюлетеня присвячено питанням подальшого реформування ЗС України. У виданні висвітлено поточний стан ЗС України та головні напрями військового будівництва у сучасних умовах, зокрема і медичного забезпечення усіх складових сил оборони (с. 15, 21–23).

85. **Біла книга – 2016. Збройні Сили України** / МО України. – Київ, 2017. – 112 с. – Текст доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1iPobQNfsfW3yThSR8Tb-i7Ea1BIAmCOC/view (дата звернення: 22.05.2020).

12-те видання бюлетеня присвячено питанням подальшого реформування ЗС України. У виданні висвітлено поточний стан ЗС України та головні напрями військового будівництва у сучасних умовах, зокрема і медичного забезпечення усіх складових сил оборони (с. 15, 16, 40, 71, 77, 78).

86. **Біла книга – 2015. Збройні Сили України** / МО України. – Київ, 2016. – 104 с. – Текст доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/0B4LJtLjz2HgTdlN3LWoOLUZoeWM/view (дата звернення: 22.05.2020).

11-те видання бюлетеня присвячено питанням подальшого реформування ЗС України. У виданні висвітлено поточний стан ЗС України та головні напрями військового будівництва у сучасних умовах, зокрема і медичного забезпечення усіх складових сил оборони (с. 13–14).

87. **Біла книга – 2014. Збройні Сили України** / МО України. – Київ, 2015. – 84 с. – Текст доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/0B4LJtLjz2HgTY09jMTBGMzhNMkE/view (дата звернення: 22.05.2020).

10-те видання бюлетеня присвячено питанням подальшого реформування ЗС України. У виданні висвітлено поточний стан ЗС України та головні напрями військового будівництва у сучасних умовах, зокрема і медичного забезпечення усіх складових сил оборони (с. 12).

88. ***Білий В. Я.*** **Воєнно-медична доктрина України як основа медичної складової національної безпеки держави** / В. Я. Білий, В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський // Наука і оборона. – 2018. – №4. – С. 8–14 : рис., табл. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nio.nuou.org.ua/article/view/176290 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті висвітлено роль та значення Воєнно-медичної доктрини України, яка запроваджує єдині підходи до формування на засадах єдиного медичного простору сучасної системи охорони здоров'я військовослужбовців усіх складових Сил оборони, зокрема щодо організації надання медичної допомоги пораненим, їх лікування та реабілітації.

89. ***Білий В. Я.*** **Місце та роль Воєнно-медичної доктрини України у формуванні системи медичного забезпечення військ і цивільного населення у воєнний час** / В. Я. Білий, В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський // Наука і оборона. – 2015. – №1. – С. 9–14. – Бібліогр.: 25 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nauio_2015_1_4 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті розглянуто проблеми медичного забезпечення військовослужбовців і цивільного населення в зоні АТО та під час «гібридної війни». Акцентовано увагу на необхідності опрацювання й затвердження в державі узагальнюючого нормативно-правового документа, який визначав би порядок медичного забезпечення військовослужбовців і цивільного населення у воєнний час.

90. ***Вахненко С. В.*** **Проблемні питання медичної допомоги в умовах воєнного стану** [Електронний ресурс] / Сергій Вахненко // Укр. мед. часопис. – Текст. дані. – Київ, 2018. – 21 груд. – Режим доступу: https://www.umj.com.ua/article/134417/problemni-pitannya-medichnoyi-dopomogi-v-umovah-voyennogo-stanu (дата звернення: 06.05.2020). – Назва з екрана.

Про круглий стіл на тему: «Готовність системи охорони здоров'я до роботи та міжвідомчої взаємодії в умовах воєнного стану», що відбувся 10 грудня 2018 р. у Верховній Раді України. На заході виступили представники військових та цивільних органів управління у сфері охорони здоров'я щодо заходів, вжитих ними у зв'язку із введенням воєнного стану, а також напрацювання алгоритмів взаємодії на випадок можливого загострення ситуації, зокрема Ольга Богомолець, голова Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я, Віталій Цимбалюк, президент НАМН України, Ігор Хоменко, начальник Головного військово-медичного управління – начальник медичної служби ЗС України, полковник медичної служби та ін.

91. ***Верба А. В.*** **Аналіз діяльності військових мобільних госпіталів в системі медичного забезпечення Антитерористичної операції** / А. В. Верба, Ю. О. Качуровський, О. В. Лозовська // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 52. – С. 18–25. – Бібліогр.: 28 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/zbirnyk_nauk_prac.pdf (дата звернення: 12.08.2020).

У статті проаналізовано окремі питання організації діяльності військових мобільних госпіталів в системі медичного забезпечення АТО й оптимізації надання якісної медичної допомоги пораненим військовослужбовцям.

92. [*] ***Верба А. В.*** **Досвід медичного забезпечення антитерористичної операції та шляхи його вдосконалення** / А. В. Верба, В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський // Наука і оборона. – 2015. – №3/4. – С. 28–33.

93. **Військово-медична доктрина: виважена відповідь на виклики часу** : [інтерв'ю з академіком, президентом НАМН України Андрієм Сердюком та академіком, віце-президентом НАМН України Віталієм Цимбалюком про особливості медичного забезпечення АТО, завдання і цілі Військово-медичної доктрини України, а також про те, як відбувається координація надання медичної допомоги постраждалим та про роль НАМН України в цьому процесі / записав Олександр Устінов] // Укр. мед. часопис. – 2014. – №5. – С. 42–44. – Текст статті доступний в інтернеті: https://www.umj.com.ua/article/80976/vijskovo-medichna-doktrina-vivazhena-vidpovid-na-vikliki-chasu (дата звернення: 06.05.2020).

94. **Військово-медична підготовка** : підруч. для студентів вищ. мед. (фармацевт.) навч. закл. України I–IV рівнів акредитації / за ред. Бадюка М. І. ; Укр. військ.-мед. акад. МО України. – 2-ге вид., допов. – Київ : Леся, 2016. – 481 с. : іл. – Бібліогр.: с. 479.

У підручнику системно викладено основні засади провідних розділів військової медицини – організації медичного забезпечення військ, військово-польової хірургії, військово-польової терапії, військової токсикології і радіології, гігієни, епідеміології та медичного постачання із врахуванням сучасних досягнень військової та військово-медичної науки.

95. **Воєнно-медична доктрина України як основа системи військово-медичних стандартів** / В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський, М. В. Кудренко, І. П. Мельник // Економіка і право охорони здоров'я. – 2015. – №1. – С. 70–76 : рис. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eprozd_2015_1_15 (дата звернення: 14.09.2020).

У статті проаналізовано значення єдиного медичного простору для розробки перспективних шляхів реформування вітчизняної системи охорони здоров'я. Обґрунтовано необхідність стандартизації діяльності медичної служби ЗС України, інших військових формувань та цивільної системи охорони здоров'я, запровадження єдиних підходів щодо надання медичної допомоги, лікування та реабілітації поранених (хворих) військовослужбовців в особливий період і під час надзвичайних ситуацій.

96. **ВСТ 01.305.003-2019(01). Медичне забезпечення. Класифікація бойових уражень, небойових травм та захворювань у Збройних Силах України** / М-во оборони України. – Чинний від 2020–01–01. – Київ, 2019. – 15 с. – Текст доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1GP-UITL_z2Oyum5W44TpJwFSVe1GV4TR/view, https://www.ukrmilitary.com/p/military-library.html (дата звернення: 08.10.2020).

97. ***Галушка А. М.*** **Шляхи удосконалення медичного забезпечення ЗС України та інших військових формувань при проведенні антитерористичної операції** / А. М. Галушка, А. П. Казмірчук, О. В. Кальчук // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №3. – С. 106–110 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_3_17 (дата звернення: 08.05.2020).

У статті досліджено основні вимоги, які висуваються до системи медичного забезпечення ЗС України на сучасному етапі в різних умовах їх діяльності. Закцентовано увагу на особливостях організації надання кваліфікованої (хірургічної та терапевтичної) медичної допомоги при проведенні АТО.

98. ***Голованова І. А.*** **Медичне забезпечення військових частин Збройних Сил України в умовах антитерористичної операції** / І. А. Голованова, О. І. Краснова, О. Г. Краснов // Україна. Здоров'я нації. – 2016. – №4/1. – С. 33–36. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://elib.umsa.edu.ua/bitstream/umsa/8830/1/Med_zabez_vijsk_v_umovah_ATO.pdf (дата звернення: 06.05.2020).

У статті окреслено проблеми медичного забезпечення військовослужбовців ЗС України. Проаналізовано забезпеченість військових частин медикаментами, медичними кадрами та медичними технологіями. Визначено проблеми та напрямки вдосконалення системи медичного забезпечення частин ЗС України.

99. **Головне військово-медичне управління** [Електронний ресурс] // Міністерство оборони України : офіц. веб сайт. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-aparatu-ministerstva/hvmy.html (дата звернення: 06.05.2020). – Назва з екрана.

Головне військово-медичне управління створено для організації медичного забезпечення ЗС України та управління медичною службою, а також для реалізації державної політики в галузі охорони здоров'я військовослужбовців, членів їх сімей та інших категорій громадян, визначених законодавством України. Окреслено основні завдання, покладені на Управління в мирний час та особливий період, зокрема організація та проведення наукової та раціоналізаторської роботи, впровадження результатів їхньої роботи та стандартів НАТО під час виконання завдань з медичного забезпечення ЗС України.

100. **Державна програма розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року** / М-во оборони України. – Київ, 2017. – 25 с. – Текст доступний в інтернеті: https://www.mil.gov.ua/content/oboron_plans/National-program-2020_uk.pdf (дата звернення: 18.11.2020).

У програмі, зокрема, окреслено проблеми медичного забезпечення та шляхи їх подолання.

101. **Деякі термінологічні визначення у проекті настанови з медичного забезпечення ЗС України на особливий період** / В. І. Стриженко, Е. М. Хорошун, О. Ю. Булах, О. В. Ричка // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №2. – С. 37–43 : рис. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_2_6 (дата звернення: 11.12.2020).

Проведено порівняння термінологічного визначення видів медичної допомоги у національному та зарубіжному законодавстві, а також наукових літературних джерелах. Запропоновано варіант визначення базових понять військової медицини, який дозволить наблизити нормативно-правові акти з питань медичного забезпечення військ до вимог міжнародних стандартів.

102. **Довідник оперативних розрахунків медичної служби збройних сил України** : навч.-метод. посіб. / за ред. В. Б. Андронатія, Ю. Ф. Клівенка ; Укр. військ.-мед. акад., НДІ проблем військ. медицини МО України. – Київ : Чалчинська Н. В., 2015. – 319 с. : табл., іл. – Бібліогр.: с. 303–319.

У довіднику висвітлено основні етапи планування медичного забезпечення військ у воєнних конфліктах та в надзвичайних ситуаціях природного і техногенного характеру. Матеріали розділів Довідника викладено у порівнянні з аналогічними розділами, прийнятими в країнах Альянсу.

103. * **Довідник оперативно-тактичних розрахунків з медичного забезпечення Збройних Сил України** [ВП 4-35(36).01] / за заг. ред. І. П. Хоменка. – Київ, 2020. – 68 с.

104. **Дослідження медичного забезпечення в АТО: Україна : короткий аналіз: «100 метрів»** : зима 2016–2017 / підгот.: Патрік Челу, Ольга Романюк, Джон М. Квінн. – [Україна, б. р.]. – 65 с. – Текст доступний в інтернеті: https://jfp.org.ua/system/reports/files/107/uk/Copy_of_100_метрів.pdf (дата звернення: 22.05.2020).

Польові спостереження в період з грудня 2016 р. по лютий 2017 р. виявили численні прогалини у медичній допомозі, які можуть підвищувати захворюваність та смертність українських бійців та цивільних осіб, захоплених конфліктом. Зафіксовано частоту та поширення травм і захворювань, пов'язаних з бойовими діями. Окреслено проблеми системи евакуації та запропоновано шляхи їх вирішення.

105. ***Жаховський В. О.*** **Актуальні питання удосконалення системи медичного забезпечення Збройних Сил України з огляду на тенденції змін в порядку застосування військ** / Жаховський В. О., Булах О. Ю., Лівінський В. Г. // Вісн. Нац. ун-ту оборони України : зб. наук. пр. / Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського. – Київ, 2014. – Вип. 3. – С. 366–371 : рис. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2014_3_65 (дата звернення: 11.12.2020).

У статті висвітлено положення концептуальних документів з основних напрямів розвитку теорії воєнного мистецтва та порядку застосування військ. Наголошено на необхідності удосконалення медичного забезпечення ЗС України, формування сучасної системи лікувально-евакуаційного забезпечення з метою своєчасного надання медичної допомоги, проведення якісного лікування військовослужбовців в умовах реального застосування військ.

106. ***Жаховський В. О.*** **Воєнно-медична доктрина України: її місце серед нормативно-правових актів держави та роль у формуванні системи медичного забезпечення військовослужбовців і цивільного населення у воєнний час** / Жаховський В. О., Лівінський В. Г. // Вісн. Нац. ун-ту оборони України : зб. наук. пр. / Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського. – Київ, 2014. – №6. – С. 397–403. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://nuou.org.ua/assets/journals/visnyk_nuou/v-nuou-39-2014.pdf (дата звернення: 22.05.2020).

Розглянуто проблемні питання медичного забезпечення військ під час АТО. Закцентовано увагу на необхідності опрацювання та затвердження у державі узагальнюючого нормативно-правового документу щодо медичного забезпечення військовослужбовців і цивільного населення у воєнний час й відповідальності органів державної влади за розвиток і стан військової охорони здоров'я.

107. ***Жаховський В. О.*** **Єдиний медичний простір та військова медицина** / В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський ; НДІ проблем військ. медицини Укр. військ.-мед. акад. МО України. – Київ : Людмила, 2018. – 339 с. : табл., іл. – Бібліогр.: с. 246–268.

У виданні проаналізовано історичні аспекти розвитку системи медичного забезпечення військ, стан і проблеми медичного забезпечення ЗС України на початку та в різні періоди АТО, розкрито їх причини та запропоновано шляхи вирішення. Охарактеризовано роль та значення цивільних закладів охорони здоров'я в системі медичного забезпечення військ.

108. ***Жаховський В. О.*** **Концепція реформування та розвитку системи медичного забезпечення Збройних Сил України: погляди на формування та реалізацію** / В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2016. – Вип. 23. – С. 13–27. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2016_23_4 (дата звернення: 22.05.2020).

У статті викладено концептуальні погляди на мету, шляхи та напрями реформування і розвитку системи медичного забезпечення ЗС України. Встановлено, що метою розвитку медичного забезпечення військ має бути формування такої системи, яка буде спроможною до забезпечення ЗС України як в умовах повсякденної діяльності, так і під час їх застосування, та відповідатиме вимогам щодо медичного забезпечення військ країн-членів НАТО.

109. ***Жаховський В.*** **Медичне забезпечення під час антитерористичної операції на сході України** / Віктор Жаховський, Володимир Лівінський // Практика упр. мед. закл. – 2017. – №6. – С. 64–69. – Бібліогр.: 3 назви.

У статті проаналізовано стан медичного забезпечення АТО. Констатовано, що він не повною мірою відповідає сучасним вимогам та потребам. Наголошено, що для формування дієвої системи медичного забезпечення військ необхідні відповідна нормативно-правова база, загальнодержавна програма побудови системи воєнної охорони здоров'я, її фінансове та матеріальне забезпечення, контроль виконання запланованих заходів на державному рівні.

110. * ***Жаховський В. О.*** **Шість років війни: досвід та уроки медичного забезпечення Збройних Сил України** (повідомлення перше) / В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2020. – Вип. 27, ч. 1. – С. 25–38.

111. ***Жаховський В. О.*** **Шість років війни: досвід та уроки медичного забезпечення Збройних Сил України** (повідомлення друге) / В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2020. – Вип. 27, ч. 1. – С. 39–51. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1-I3kUEXpZkTKRjUs5DHbTdDdv653oF3T/view (дата звернення: 14.09.2020).

Проаналізовано досвід медичного забезпечення військ під час бойових дій в умовах АТО/ООС. Розглянуто систему лікувально-евакуаційних заходів, організацію та порядок надання медичної допомоги хірургічного і терапевтичного профілю, проведення медичної реабілітації та санаторно-курортного лікування поранених, уражених, травмованих і хворих військовослужбовців.

112. ***Забурський В. І.*** **Аналіз застосування сил і засобів медичної служби збройних сил в умовах збройних конфліктів** / В. І. Забурський, В. Ю. Козачок // Наукова конференція молодих вчених, 20–21 квітня 2018 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Ч. 1. – С. 3. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/tezyKMV.pdf (дата звернення: 28.05.2020).

Проаналізовано застосування сил та засобів медичної служби в умовах збройних конфліктів. Визначено ефективність та доцільність їх використання на різних етапах медичного забезпечення. Окреслено напрямки щодо оптимізації застосування сил та засобів медичної служби в збройних конфліктах на основі стандартів НАТО.

113. **Інфокомунікаційна система медичного забезпечення та екстреної евакуації поранених** / Колачов С. П., Гуржій П. М., Масесов М. М., Гуржій І. А. // Радиоэлектроника и информатика. – 2017. – №1. – С. 43–47 : рис. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/reii_2017_1_10 (дата звернення: 16.05.2020).

Розглянуто систему медичного забезпечення та екстреної евакуації поранених, її призначення, склад, функції основних складових частин. Розроблено порядок проходження інформації за напрямками між службовими особами, що беруть участь у процесі евакуації та медичного забезпечення поранених військовослужбовців.

114. ***Казан Е. М.*** **Проблеми медичного забезпечення Збройних Сил України в Антитерористичній операції (2014–2015)** [Електронний ресурс] / Е. Казан // Ukrainian Military Pages : [незалеж. інформ. ресурс, що висвітлює стан військ. формувань, військ. пром-сті та оборон. політики України]. – Текст. дані. – [Україна], 2016. – Режим доступу: https://www.ukrmilitary.com/2016/09/medicine-ato-14-15.html (дата звернення: 06.05.2020). – Назва з екрана.

У статті розглянуто проблеми медичного забезпечення частин і підрозділів ЗС України під час проведення АТО. Проаналізовано питання забезпечення військ медичним майном і технікою, зокрема, індивідуальними аптечками та броньованими медичними машинами.

115. ***Кальчук О. В.*** **Шляхи удосконалення медичного забезпечення ЗС України та інших військових формувань при проведенні антитерористичної операції** / О. В. Кальчук // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 47. – С. 303–310. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_47_37 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті досліджено основні вимоги, які висуваються до системи медичного забезпечення ЗС України на сучасному етапі в різних умовах їх діяльності. Закцентовано увагу на особливостях організації надання кваліфікованої (хірургічної та терапевтичної) медичної допомоги при проведенні АТО.

116. ***Князевич В. М.*** **Єдиний медичний простір в умовах АТО як шлях підсилення національної безпеки України** / В. М. Князевич, Л. І. Жаліло // Україна. Здоров'я нації. – 2016. – №4/1. – С. 251–252. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2016_4%281%29__44 (дата звернення: 28.05.2020).

Обґрунтовано формування єдиного медичного простору як шляху до підсилення національної безпеки в сучасних умовах. Констатовано, що утворення єдиного медичного простору сприяє осучасненню країни і галузі охорони здоров'я, інтеграції України до європейського та глобального простору, з урахуванням національних інтересів.

117. **Концептуальні підходи до побудови сучасної системи управління медичним забезпеченням у контексті реформування Збройних Сил України** (повідомлення перше) / А. В. Верба, Е. М. Хорошун, В. І. Стриженко [та ін.] // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №1. – С. 5–14 : рис. – Бібліогр.: 27 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_1_3 (дата звернення: 27.05.2020).

У статті проаналізовано проблемні питання щодо організації медичного забезпечення військових (сил) у зоні АТО. Наголошено на концептуальних підходах до організаційної структурної перебудови сил і засобів медичної служби ЗС України, її відповідності сучасним вимогам.

118. **Медичне забезпечення антитерористичної операції: Воєнно-медична доктрина України як інструмент формування єдиного медичного простору** / В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський, М. В. Кудренко, І. П. Мельник // Україна. Здоров'я нації. – 2015. – №1. – С. 7–14. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2015_1_3 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті вивчено та проаналізовано проблемні питання медичного забезпечення ЗС України. Визначено напрями і шляхи його удосконалення. Констатовано, що особливої важливості набуває необхідність удосконалення нормативно-правової бази організації медичного забезпечення військ та формування єдиного медичного простору держави.

119. **Медичне забезпечення антитерористичної операції: науково-організаційні та медико-соціальні аспекти** : зб. наук. пр. / НАМН України, МОЗ України, МО України. – Київ : Пріоритети, 2016. – 316 с. – Текст доступний в інтернеті: http://www.health.gov.ua/www.nsf/all/u03-06-02-03?opendocument (дата звернення: 05.05.2020).

Збірник містить науково-інформаційні матеріали, які в повному обсязі розкривають зміст доповідей, представлених на науково-практичній конференції «Медичне забезпечення антитерористичної операції: науково-організаційні та медико-соціальні аспекти» (14–15 червня 2016 р., м. Київ). У статтях запропоновано конкретні шляхи вирішення низки питань з покращення взаємодії державної та відомчих систем охорони здоров'я, формування наукової та інформаційно-аналітичної складової системи медичного забезпечення сил оборони, застосування сучасних організаційних та лікувально-діагностичних технологій на етапах лікувально-евакуаційного забезпечення населення і військовослужбовців, удосконалення санітарно-гігієнічних та протиепідемічних заходів у зоні АТО, розбудови системи медико-психологічної реабілітації демобілізованих учасників АТО.

120. **Медичне забезпечення антитерористичної операції: стан, проблеми та напрями удосконалення** / В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський, М. В. Кудренко [та ін.] // Україна. Здоров'я нації. – 2015. – №2. – С. 7–12. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2015_2_3 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті проаналізовано стан медичного забезпечення військ і цивільного населення України під час АТО. Визначено напрями і шляхи його удосконалення. Констатовано, що для формування дієвої системи медичного забезпечення військ і цивільного населення на воєнний час та на випадки надзвичайних ситуацій необхідна відповідна нормативно-правова база, загальнодержавна програма побудови системи воєнної охорони здоров'я, відповідне її фінансове і матеріальне забезпечення та контроль виконання запланованих заходів на державному рівні.

121. **Медичне забезпечення Збройних Сил України: актуальні питання удосконалення з огляду на тенденції розвитку системи охорони здоров'я України** / В. О. Жаховський, О. Ю. Булах, В. Г. Лівінський, М. В. Кудренко // Україна. Здоров'я нації. – 2014. – №4. – С. 42–48 : рис. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2014_4_9 (дата звернення: 22.05.2020).

Досліджено проблемні питання організації медичного забезпечення ЗС України в сучасних умовах. Визначено основні напрями удосконалення системи медичного забезпечення з огляду на тенденції змін у порядку застосування військ і реформування системи охорони здоров'я України.

122. **Медичне забезпечення Збройних Сил України в антитерористичній операції: досвід та напрямки його удосконалення** / В. Л. Савицький, В. П. Майданюк, О. М. Власенко [та ін.] // Військ. медицина України. – 2015. – Т. 15, №1. – С. 5–11 : рис., табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2015_15_1_3 (дата звернення: 08.05.2020).

У статті проаналізовано проблемні питання організації медичного забезпечення ЗС України в зоні проведення АТО. Акцентовано увагу на характеристиці вхідного потоку санітарних втрат особового складу, особливостях побудови лікувально-евакуаційної системи в зоні АТО, шляхах оптимізації системи медичного забезпечення військ (сил) в операції.

123. **Медичне забезпечення Збройних Сил України під час антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил на території Луганської та Донецької областей** : монографія : у 3 ч. / Командування Медичних сил Збройних Сил України ; [авт.: Хоменко І. П., Лурін І. А., Цимбалюк В. І. та ін. ; за заг. ред. Хоменка І. П. ; упоряд.: Жаховський В. О., Лівінський В. Г.]. – Київ : [Людмила], 2020. – Військовим лікарям присвячується.

Ч. 1. – 386 с. – Бібліогр.: с. 352–377.

Ч. 2. – 437 с. – Бібліогр.: с. 403–428.

Ч. 3. – 487 с. – Бібліогр.: с. 453–478.

У монографії висвітлено стан і проблеми медичного забезпечення ЗС України під час АТО/ООС (2014–2019 рр.). Проаналізовано величину та структуру санітарних втрат, порядок організації та надання медичної допомоги пораненим, проведення медичної евакуації, починаючи від поля бою та на всіх рівнях медичного забезпечення. Висвітлено комплекс санітарно-гігієнічних і протиепідемічних заходів, організацію медичного постачання.

124. **Медичний захист військ** : навч. посіб. / С. О. Гур'єв, Ю. В. Шкатула, В. П. Печиборщ [та ін.] ; Сум. держ. ун-т МОН України, Укр. наук.-практ. центр екстрен. мед. допомоги та медицини катастроф МОЗ України. – Суми : СДУ, 2017. – 174 с. : іл., табл. – Бібліогр.: с. 168–174.

У посібнику викладено питання організації медичного забезпечення ЗС України з урахуванням сучасних досягнень військово-медичних наук. Подано інформацію про організацію, принципи та методи розшуку, надання екстреної медичної допомоги та евакуацію поранених і хворих.

125. ***Мельник І. П.*** **Воєнно-медична доктрина України у формуванні системи медичного забезпечення Збройних Сил України** / Мельник І. П., Середа І. К. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 85–86. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені В. Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Досліджено місце Воєнно-медичної доктрини України в системі нормативно-правових актів військової охорони здоров'я та керівних документів військової медицини, а також її ролі у формуванні в державі сучасної системи охорони здоров'я військовослужбовців.

126. **Меморандум про взаємодію в рамках проекту «Перший добровольчий мобільний шпиталь ім. Миколи Пирогова»** [Електронний ресурс] // Перший добровільний мобільний шпиталь імені Миколи Пирогова : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – [Україна], 2017. – Режим доступу: http://www.medbat.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/2016_Memorandum_Signed.pdf (дата звернення: 05.05.2020). – Назва з екрана.

Меморандум між МОЗ України, МО України, Генеральним штабом ЗС України та Благодійним фондом «ПДМШ ім. Миколи Пирогова» від 5 лютого 2016 р. ПДМШ ім. Миколи Пирогова є найбільшим неурядовим проєктом із залучення цивільних медиків до надання медичної допомоги в зоні проведення АТО/ООС в окремих районах Донецької та Луганської обл.

127. ***Микита О. О.*** **Наукове обґрунтування стандартизації медичного забезпечення Збройних Сил України в умовах антитерористичної операції** : автореф. дис. … канд. мед. наук : спец. 14.02.03 «Соціальна медицина» / Микита Оксана Олександрівна ; Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2016. – 27 с. – Текст дисертації доступний в інтернеті: https://nmapo.edu.ua/zagruzka/DrAr/Dr-20_09_16-3.pdf (дата звернення: 06.05.2020).

У дослідженні науково обґрунтовано функціонально-організаційну модель стандартизації елементів системи медичного забезпечення ЗС України. Розроблено та упроваджено пріоритетні військово-медичні стандарти в умовах АТО.

128. **Місце та роль Воєнно-медичної доктрини України у формуванні сучасної системи військової охорони здоров'я** / В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський, М. В. Кудренко [та ін.] // Україна. Здоров'я нації. – 2018. – №4/1. – С. 26–35 : рис., табл. – Бібліогр.: 26 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2018_4(1)_6 (дата звернення: 18.06.2020).

У статті досліджено місце Воєнно-медичної доктрини України в системі нормативно-правових актів військової охорони здоров'я та керівних документів військової медицини, її ролі у формуванні в державі сучасної системи охорони здоров'я військовослужбовців. Розроблено структуру нормативно-правової бази медичного забезпечення ЗС України та інших військових формувань.

129. **Надання високоспеціалізованої медичної допомоги та реабілітації учасників АТО (ООС) в установах НАМН України станом на 01.06.2020** // Національна академія медичних наук України : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: http://amnu.gov.ua/category/likuvalno-organizaczijna-diyalnist/zvity/ (дата звернення: 11.12.2020).

Подано статистичні дані щодо пролікованих і проконсультованих учасників АТО (ООС) в клініках установ НАМН України та проконсультованих фахівцями НАМН України в інших закладах охорони здоров'я, госпіталях МО України, СБУ України, прикордонників тощо.

130. **Надання медичної допомоги військовослужбовцям і цивільному населенню в клінічних установах Національної академії медичних наук України під час АТО/ООС** / В. І. Цимбалюк, І. А. Лурін, В. О. Жаховський [та ін.] // Мед. перспективи. – 2020. – Т. 15, №3. – С. 40–49 : табл. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://medpers.dsma.dp.ua/issues/2020/N3/40-49.pdf (дата звернення: 11.12.2020).

У статті проаналізовано та узагальнено досвід роботи НАМН України та підпорядкованих їй науково-дослідних установ, у структурі яких є клінічні підрозділи, щодо надання високоспеціалізованої медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям під час АТО/ООС.

131. **Нові погляди на медичне забезпечення військовослужбовців збройних сил України та інших військових формувань (за досвідом проведення антитерористичної операції)** / І. А. Лурін, А. М. Галушка, А. Ю. Кіх [та ін.] ; Тернопіл. держ. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України, Укр. військ.-мед. акад. – Тернопіль : Укрмедкнига, 2015. – 139 с. : іл. – Бібліогр.: с. 119–132.

У монографії проаналізовано нові підходи у вирішенні проблеми медичного забезпечення військовослужбовців ЗС України та інших військових формувань з урахуванням досвіду проведення антитерористичної операції. Особливу увагу автори приділили обґрунтуванню, розробленню та впровадженню оптимізованої системи комплексної медичної реабілітації військовослужбовців, поранених (травмованих) в зоні проведення АТО.

132. **Обґрунтування основних вимог до системи медичного забезпечення збройних сил України в сучасних умовах** / А. В. Верба, А. М. Галушка, О. Ю. Булах, В. І. Стриженко // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №3. – С. 5–13 : рис. – Бібліогр.: 23 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_3_3 (дата звернення: 11.12.2020).

У статті досліджено основні вимоги, що висуваються до системи медичного забезпечення ЗС України на сучасному етапі в різних умовах їх діяльності. Акцентується увага на особливостях вимог в особливий період, а також можливості їх змін залежно від зміни обстановки.

133. **Огляд наукових публікацій, присвячених дослідженню проблемних питань організації медичного забезпечення військ у зоні АТО** / А. М. Галушка, Ю. В. Подолян, В. І. Стриженко, О. Ю. Булах, П. В. Мацера // Військ. медицина України. – 2018. – Т. 18, №2. – С. 12–24 : табл. – Бібліогр.: 26 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2018_18_2_4 (дата звернення: 05.05.2020).

У статті проаналізовано результати наукових досліджень, проведених НДІ проблем військової медицини Української військово-медичної академії, та наукових публікацій з питань організації медичного забезпечення ЗС України в особливий період. Наголошено, що проведення наукових досліджень, пов'язаних з процесом управління медичним забезпеченням ЗС України, розробка наукових рекомендацій щодо його удосконалення, вміння керівників різного рівня ефективно вирішувати і використовувати на практиці їх висновки забезпечує якісне функціонування всіх складових системи військової охорони здоров'я.

134. **Організація медичного забезпечення військ** : підруч. для студентів вищ. мед. (фармацевт.) навч. закл. України III–IV рівнів акредитації / під ред. М. І. Бадюка ; Укр. військ.-мед. акад. МО України. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Київ : Леся, 2017. – 491 с. : табл., іл. – Бібліогр.: с. 485–486.

У підручнику висвітлено основні питання організації медичного забезпечення ЗС України з врахуванням сучасних досягнень військової та військово-медичної науки. Окремі глави присвячено організації лікувально-евакуаційних, санітарно-гігієнічних і протиепідемічних заходів у військах.

135. * **Організація медичного забезпечення військових частин та підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України тактичного рівня в умовах проведення антитерористичної операції** : навч. посіб. / М. І. Бадюк, І. К. Середа, О. О. Микита [та ін.] ; Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – 148 с.

136. **Організація медичного забезпечення механізованої бригади в наступальному бою** : навч. посіб. / Бадюк М. І., Солярик В. В., Шугалій Є. П. [та ін.] ; Укр. військ.-мед. акад. – Київ : Людмила, 2019. – 144 с.

У навчальному посібнику висвітлено основні аспекти планування медичного забезпечення механізованої бригади при проведенні наступального бою.

137. **Організація медичного забезпечення механізованої бригади в обороні** : навч. посіб. / Бадюк М. І., Солярик В. В., Савицький В. Л. [та ін.] ; Укр. військ.-мед. акад. – Київ : Леся, 2018. – 108 с.

У навчальному посібнику висвітлено основні аспекти планування медичного забезпечення механізованої бригади в умовах оборонного бою.

138. **Основи організації медичного забезпечення Повітряних Сил Збройних Сил** України : навч. посіб. / М. І. Бадюк, С. С. Будяк, Т. А. Бібік [та ін.] ; Укр. військ.-мед. акад. МО України. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Київ : Чалчинська Н. В., 2018. – 170 с. : іл., табл. – Бібліогр.: с. 155–157.

У посібнику висвітлено основні принципи медичного забезпечення авіаційних частин у воєнний час. Показано форми і методи організації і проведення лікувально-евакуаційних заходів, медичного забезпечення польотів.

139. **Особливості медичного забезпечення Високомобільних десантних військ Збройних Сил України** : навч. посіб. / Бадюк М. І., Солярик В. В., Козачок В. Ю. [та ін.] ; Укр. військ.-мед. акад. – Київ : Чалчинська Н. В., 2017. – 84 с.

У посібнику висвітлено основні принципи медичного забезпечення Високомобільних десантних військ у мирний час та особливий період. Показано форми, методи організації і проведення лікувально-евакуаційних заходів, медичного забезпечення десантування. Детально викладено особливості медичного забезпечення Високомобільних десантних військ в різних бойових умовах.

140. **Особливості медичного забезпечення населення та військ у зоні АТО. Реалії та перспективи створення єдиного медичного простору** / В. В. Вороненко, М. Д. Близнюк, В. П. Печиборщ, О. Ю. Шуригін // Укр. мед. часопис. – 2017. – №4. – С. 59–62. – Бібліогр.: с. 62. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UMCh_2017_4_20 (дата звернення: 05.05.2020).

Висвітлено особливості співпраці системи цивільної охорони здоров'я та медичних служб силових міністерств і відомств у процесі організації медичного забезпечення під час ведення бойових дій у зоні проведення АТО. Виявлено суттєві проблеми у створенні адекватної системи чіткої взаємодії, визначено шляхи їх усунення.

141. **Особливості організації військового медико-географічного вивчення місцевості в системі медичного забезпечення територіальної оборони України** / В. М. Півник, І. В. Пасько, О. О. Ляшенко [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 52. – С. 201–206. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/zbirnyk_nauk_prac.pdf (дата звернення: 12.08.2020).

Досліджено організацію роботи медичних служб підрозділів територіальної оборони та оперативного командування щодо військового медико-географічного вивчення місцевості в районах виконання завдань. Зазначено, що медичне забезпечення територіальної оборони повинно здійснюватися як штатними силами та засобами частин і підрозділів територіальної оборони, так і з залученням військових та цивільних закладів охорони здоров'я за територіальним принципом. Констатовано, що предметом особливої уваги є санітарний контроль за об'єктами систем водопостачання, каналізації тощо з метою підтримання санітарно-епідеміологічного благополуччя району територіальної оборони.

142. ***Павловський І. В.*** **Стратегічний оборонний бюлетень України – правова основа реформування Збройних Сил України і вдосконалення військово-технічної політики України (перебіг виконання, завдання на майбутнє, труднощі)** / І. В. Павловський // Наука і оборона. – 2018. – №2. – С. 11–21 : рис., табл. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nio.nuou.org.ua/article/view/163738 (дата звернення: 21.07.2020).

У статті розглянуто місце Стратегічного оборонного бюлетеня України в системі інших документів з державного оборонного планування. Визначено основні стратегічні цілі Державної програми розвитку ЗС України на період до 2020 р., зокрема створення єдиної системи логістичного й удосконалення системи медичного забезпечення ЗС України відповідно до стандартів НАТО. Окреслено негативні фактори, які перешкоджають утіленню прийнятих рішень.

143. **Перший експериментальний підрозділ медичної евакуації розпочинає свою роботу в районі операції Об'єднаних сил** [Електронний ресурс] // Міністерство оборони України : офіц. веб сайт. – Текст. дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: https://www.mil.gov.ua/news/2019/01/31/pershij-eksperimentalnij-pidrozdil-medichnoi-evakuaczii-rozpochinae-svoyu-robotu-v-rajoni-operaczii-obednanih-sil/ (дата звернення: 05.05.2020). – Назва з екрана.

На базі військово-медичного закладу ЗС України сформовано перші екіпажі, які забезпечені технікою та медичним обладнанням. Удосконалення системи передбачає відповідність до стандартів НАТО та має на меті створення єдиного органу управління процесом медичної евакуації в бойових умовах.

144. **Планування медичного забезпечення військових частин тактичного рівня** : навч. посіб. / за ред. М. І. Бадюка ; МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ : [Чалчинська Н. В.], 2020. – 187 с. : іл. – Бібліогр.: с. 150–152.

У навчальному посібнику висвітлено основні аспекти планування медичного забезпечення військових частин тактичного рівня у різних видах бойових дій. Принципові положення, наведені у посібнику, щодо планування медичного забезпечення механізованого батальйону при проведені оборонного і наступального бою можуть використовуватись у практичній роботі начальниками медичних підрозділів військових частин сил оборони України. Видання розроблено із врахуванням вимог доктрин і стандартів НАТО.

145. **Планування медичного забезпечення механізованого батальйону в умовах ведення оборонного бою** : навч. посіб. / [авт. кол.: Бадюк М. І., Солярик В. В., Ковида Д. В. та ін.] ; МО України, Укр. військ.-мед. акад.. – Київ : [Леся], 2016. – 95 с. : табл. – Бібліогр.: с. 70.

У посібнику висвітлено основні аспекти планування медичного забезпечення механізованого батальйону в умовах ведення оборонного бою, зокрема організація та умови діяльності медичної служби.

146. **Проблемні питання організації медичного забезпечення Збройних Сил України в антитерористичній операції на сході країни** / В. Л. Савицький, О. М. Власенко, В. І. Стриженко [та ін.] // Наука і оборона. – 2016. – №4. – С. 29–35. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nio.nuou.org.ua/article/view/195252 (дата звернення: 22.05.2020).

У статті проаналізовано проблеми медичного забезпечення ЗС України в зоні АТО. Акцентовано увагу на основних напрямах удосконалення медичного забезпечення ЗС України в зоні АТО, необхідності організації взаємодії медичних служб різних міністерств і відомств в єдиному медичному просторі держави, формуванні сучасної системи лікувально-евакуаційного забезпечення з метою своєчасного надання медичної допомоги, проведення якісного лікування військовослужбовців до кінцевого результату.

147. ***Радиш Я. Ф.*** **Медичне забезпечення Антитерористичної операції на Сході України: стан, основні правові та організаційні проблеми** / Радиш Я. Ф., Соколова О. М. // Теоретико-правові засади формування сучасного медичного права в Україні : IV Всеукр. наук.-практ. конф., 27 листоп. 2015 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого [та ін.]. – Полтава, 2015. – Т. 1. – С. 32–37 : рис. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://pli.nlu.edu.ua/doc/20151127_medical_law_conference_part_1.pdf

У статті окреслено стан, основні правові та організаційні проблеми у медичному забезпеченні військ в ході проведення АТО. Акцентовано увагу на питанні про нагальну доцільність глибокого дослідження проблеми міжнародного гуманітарного права як інструменту регулювання діяльності медичного персоналу під час воєнних дій та проблеми вироблення ефективних шляхів реабілітації поранених, які отримали ушкодження в умовах АТО.

148. **Роль єдиного медичного простору в організації медичної допомоги під час проведення АТО та подолання наслідків надзвичайних ситуацій** / В. П. Печиборщ, В. М. Якимець, Г. О. Слабкий [та ін.] // Україна. Здоров'я нації. – 2017. – №4/1. – С. 7–15 : табл. – Бібліогр.: 21 назва. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2017_4(1)_3 (дата звернення: 25.05.2020).

Висвітлено особливості співробітництва цивільної системи охорони здоров'я та медичних служб силових міністерств і відомств у процесі організації медичного забезпечення під час бойових дій у зоні АТО. Виявлено суттєві недоліки у створенні адекватної системи чіткої взаємодії, визначено шляхи їх усунення. Зроблено висновок, що забезпечення ефективної медичної допомоги постраждалим під час АТО є можливим за умови створення єдиного медичного простору держави.

149. **Роль і вклад Української військово-медичної академії у медичне забезпечення Збройних Сил України під час АТО/ООС** / А. М. Галушка, В. Л. Савицький, В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 19–28. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/108/83 (дата звернення: 19.10.2020).

У статті досліджено роль та вклад УВМА у медичне забезпечення ЗС України під час АТО/ООС. Констатовано, що УВМА зроблено значний внесок у медичне забезпечення ЗС України під час АТО/ООС, зокрема в питання комплектування Медичних сил підготовленим медичним персоналом, надання медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям та наукового вирішення проблем медичного забезпечення військ в умовах бойових дій.

150. **Роль і місце Національної академії медичних наук України у наданні медичної допомоги військовослужбовцям під час АТО/ООС** / В. І. Цимбалюк, І. А. Лурін, В. О. Жаховський [та ін.] // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 5–18 : табл. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/102/77 (дата звернення: 19.10.2020).

У статті досліджено місце та роль НАМН України та підпорядкованих їй науково-дослідних установ, в структурі яких є клінічні підрозділи, в системі надання медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям під час АТО/ООС.

151. **Роль Національного військово-медичного клінічного центру «Головний військовий клінічний госпіталь» в наданні вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги військовослужбовцям – учасникам антитерористичної операції. Основні статистичні показники** / А. П. Казмірчук, О. П. Михайлик, М. О. Дрюк [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2017. – Вип. 24. – С. 28–41 : табл. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1qpbUtl6Y1QKJOD_KO8dkMqHkx-nDODUM/view (дата звернення: 07.05.2020).

У статті проаналізовано основні статистичні показники надання спеціалізованих та високоспеціалізованих видів допомоги пораненим (травмованим) і хворим, які набули захворювання у зоні проведення АТО, зокрема структуру вхідного потоку, характер поранень, об'єм спеціалізованої та високоспеціалізованої хірургічної допомоги, вид операцій, об'єм спеціалізованої та високоспеціалізованої терапевтичної допомоги у НВМКЦ «ГВКГ» у 2014–2016 рр.

152. **Савицький В. Л. Погляди Паська В. В. на реформування системи медичного забезпечення Збройних Сил України** / В. Л. Савицький, В. І. Стриженко, О. Ю. Булах // Військ. медицина України. – 2018. – Т. 18, №3. – С. 105–114. – Бібліогр.: 22 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2018_18_3_20 (дата звернення: 10.12.2020).

У статті проаналізовано методологічні підходи В. В. Паська до створення варіантів моделей медичної служби ЗС України під час воєнних конфліктів. Досліджено його системний підхід до створення Військово-медичної доктрини, а також зміни формату і принципів роботи органів управління військовою охороною здоров'я.

153. **Система медичного забезпечення військ (сил) – складова загальнодержавної політики охорони здоров'я громадян України** / В. Л. Савицький, О. М. Власенко, В. І. Стриженко, О. Ю. Булах // Наука і оборона. – 2014. – №2. – С. 27–33 : рис. – Бібліогр.: 26 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nauio_2014_2_7 (дата звернення: 11.12.2020).

У статті обґрунтовано необхідність створення системи медичного забезпечення, яка могла б ефективно діяти як в умовах мирного часу, так і (без доукомплектування силами й засобами) в умовах ведення воєнних конфліктів низької інтенсивності. Висвітлено основні засади розбудови сучасної системи медичного забезпечення ЗС України в мирний час і в особливий період шляхом законодавчого затвердження нормативно-правової бази її функціонування в єдиному медичному просторі держави.

154. **Система медичного забезпечення Збройних Сил України: сучасний стан і напрями розвитку з огляду на тенденції змін у порядку застосування військ** / В. Б. Андронатій, В. О. Жаховський, О. Ю. Булах, В. Г. Лівінський // Наука і оборона. – 2014. – №3. – С. 23–29 : рис. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nauio_2014_3_6 (дата звернення: 11.12.2020).

У статті проаналізовано стан медичного забезпечення ЗС України та висвітлено положення концептуальних документів з основних напрямів їх розвитку. Акцентовано увагу на основних напрямах удосконалення медичного забезпечення ЗС України, необхідності формування сучасної системи лікувально-евакуаційного забезпечення з метою своєчасного надання медичної допомоги, проведення якісного лікування військовослужбовців в умовах реального застосування військ у сучасних збройних конфліктах.

155. **Стратегічний бюлетень 2016: система логістики і система медичного забезпечення** [Електронний ресурс] // Ukrainian Military Pages : [незалеж. інформ. ресурс, що висвітлює стан військ. формувань, військ. пром-сті та оборон. політики України]. – Текст. дані. – [Україна], 2016. – Режим доступу: https://www.ukrmilitary.com/2016/06/sob2016-logistik-and-medicine.html (дата звернення: 15.05.2020). – Назва з екрана.

Про указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 р. «Про Стратегічний оборонний бюлетень України». Стратегічний оборонний бюлетень визначає як стратегічну ціль 4: об'єднану систему логістики і систему медичного забезпечення, здатні надати підтримку всім компонентам сил оборони. Очікуваний результат: створено єдину ефективну систему логістики сил оборони відповідно до керівних положень, стандартів та інструкцій НАТО з логістики, забезпечено управління логістичним забезпеченням сил оборони, матеріально-технічні запаси. Окреслено основні завдання до кінця 2020 р.

156. ***Стриженко В. І.*** **Аналіз нормативного врегулювання системи захисту населення і військовослужбовців у надзвичайних ситуаціях минулого і воєнного часу** / В. І. Стриженко, О. Ю. Булах // Військ. медицина України. – 2018. – Т. 18, №3. – С. 28–35. – Бібліогр.: 27 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2018_18_3_6 (дата звернення: 11.12.2020).

У статті проаналізовано проблеми організації медичного забезпечення військ (сил) в ході АТО/ООС. Наголошено на необхідності побудови системи управління медичним забезпеченням, організації взаємодії медичної служби з іншими міністерствами і відомствами, нормативно-правовому врегулюванні побудови сучасної лікувально-евакуаційної системи із залученням закладів охорони здоров'я інших силових міністерств і відомств й державної системи охорони здоров'я.

157. **Характеристика медичного забезпечення антитерористичної операції** / Мельник П. С., Кудренко М. В., Козінчук Н. А. [та ін.] // Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності систем охорони здоров'я України. 2015 рік / Укр. ін-т стратег. дослідж. МОЗ України. – Київ, 2016. – С. 367–380. – Текст доступний в інтернеті: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/20686/1/Щорічна%20доповідь.2016.pdf (дата звернення: 01.06.2020).

Охарактеризовано стан медичного забезпечення АТО у 2015 р. Окреслено основні проблемні питання, які потребують першочергового вирішення.

158. **Характеристика медичного забезпечення в зоні антитерористичної операції** / П. С. Мельник, М. В. Кудренко, Г. О. Слабкий [та ін.] // Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності систем охорони здоров'я України. 2016 рік : доп. [для керівників і спеціалістів органів законодав. та виконав. влади усіх рівнів, організаторів охорони здоров'я, науковців, лікарів, громадськості] / Укр. ін-т стратег. дослідж. МОЗ України. – Київ, 2017. – С. 384–432. – Текст доступний в інтернеті: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/20687 (дата звернення: 01.06.2020).

Виділено три періоди, пов'язані з політичними процесами на міжнародному рівні, змінами інтенсивності бойових дій та перебігу збройного конфлікту. Вивчено стан медичного забезпечення військ протягом цих періодів. Проаналізовано систему організації медичного забезпечення особового складу військ у 2016 р., який бере участь у бойових діях. Виділено основні проблемні питання та окреслено шляхи їх подолання.

159. **Характеристика медичного забезпечення в зоні антитерористичної операції** / П. С. Мельник, М. В. Кудренко, О. О. Коваленко [та ін.] // Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності систем охорони здоров'я України. 2017 рік / Укр. ін-т стратег. дослідж. МОЗ України. – Київ, 2018. – С. 371–402. – Текст доступний в інтернеті: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/22919 (дата звернення: 01.06.2020).

Проаналізовано систему організації медичного забезпечення особового складу військ у 2017 р., який бере участь у бойових діях. Окреслено основні проблемні питання в медичному забезпеченні ЗС України й шляхи їх вирішення.

160. ***Хоменко І. П.*** **Медичне забезпечення Збройних Сил України під час АТО/ООС** / Хоменко І. П., Жаховський В. О., Лівінський В. Г. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 74. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Проаналізовано та узагальнено досвід медичного забезпечення ЗС України в умовах бойових дій під час АТО/ООС на сході України. Окреслено шляхи ефективного медичного забезпечення ЗС України в особливий період.

Див. також: 10, 22, 32, 54, 60, 72, 306, 1503.

2.2. ПОКАЗНИКИ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА САНІТАРНИХ ВТРАТ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ Й ІНШИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ ПІД ЧАС АТО/ООС

161. ***Бадюк М. І.*** **Вивчення основних факторів, що впливають на рівень небойових санітарних втрат військ** / М. І. Бадюк, А. М. Губар, О. О. Микита // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 47. – С. 271–277 : табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_47_33 (дата звернення: 26.10.2020).

У статті визначено й проведено ранжування основних факторів, що впливають на рівень небойових санітарних втрат військ в умовах збройних конфліктів. Констатовано, що планування рівня небойових санітарних втрат дозволить своєчасно підготувати резерв для їх відновлення і забезпечення високої боєздатності військ.

162. ***Бобрун О. В.*** **Удосконалена методика визначення прогнозованих санітарних та безповоротних втрат особового складу інженерних військ Збройних Сил України** / Олександр Вікторович Бобрун // Сучас. інформ. технології у сфері безпеки та оборони. – 2016. – №1. – С. 5–7. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sitsbo_2016_1_3 (дата звернення: 26.10.2020).

У статті викладено метод, який дозволяє визначати чисельність прогнозованих санітарних та безповоротних втрат особового складу інженерних військ ЗС України.

163. ***Булах О. Ю.*** **Дослідження санітарних втрат Збройних Сил України та напрямів оптимізації медичного забезпечення в ході антитерористичної операції** / О. Ю. Булах, В. І. Стриженко // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. / Голов. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ». – Київ, 2015. – Вип. 22, ч.1. – С. 15–24. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2015_22(1)__4 (дата звернення: 26.10.2020).

У статті проаналізовано розміри і структуру санітарних втрат особового складу угрупування ЗС України в ході АТО та їхнього впливу на організацію медичного забезпечення військових частин і підрозділів при застосуванні.

164. **Залежність структури санітарних втрат військ від уражаючих факторів сучасної зброї** / В. І. Трихліб, С. І. Ткачук, О. І. Завроцький [та ін.] // Військ. медицина України. – 2015. – Т. 15, №2. – С. 5–13 : табл. – Бібліогр.: 22 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2015_15_2_3 (дата звернення: 26.10.2020).

У статті здійснено огляд літератури щодо особливостей та умов бойових дій, зброї, яка застосовувалася під час локальних війн, військових конфліктів, і санітарних втрат.

165. ***Кочін І. В.*** **Особливості медико-санітарних втрат і організації екстреної медичної допомоги населенню та військовослужбовцям в зоні проведення антитерористичної операції** / Кочін І. В. // Медицина неотлож. состояний. – 2015. – №6. – С. 16–23. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2015_6_5 (дата звернення: 06.05.2020).

Проаналізовано матеріали офіційної статистики та експертних висновків щодо безповоротних і санітарних втрат серед військовослужбовців та мирного населення. Визначено організаційні й методологічні основи вдосконалення спільної діяльності медичної служби ЗС України з формуваннями Служби медицини катастроф і Служби швидкої медичної допомоги та волонтерів у наданні екстреної медичної допомоги пораненим у зоні бойових дій.

166. ***Лівінський В. Г.*** **Дослідження санітарних втрат Збройних Сил** / Лівінський В. Г. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 75. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Досліджено величини та структури санітарних втрат під час медичного забезпечення бойових дій ЗС України в ході АТО/ООС на Сході України. Виявлено чинники, що негативно вплинули на величину та структуру безповоротних і санітарних втрат на початкових етапах проведення АТО.

167. **Особливості структури вхідного та вихідного потоків санітарних втрат в мобільному військовому госпіталі під час антитерористичної операції** / В. Л. Савицький, І. К. Середа, С. В. Агрепишин [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 47. – С. 249–263 : табл., рис. – Бібліогр.: 3 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_47_31 (дата звернення: 26.10.2020).

У статті проаналізовано вхідний потік санітарних втрат в мобільному військовому госпіталі в зоні бойового конфлікту, зокрема структуру вхідного потоку за Міжнародною статистичною класифікацією хвороб та проблем, пов'язаних зі здоров'ям (МКХ-10), за локалізацією та ступенем тяжкості.

168. ***Солтис О. В.*** **Структура санітарних втрат при пораненнях голови, спричинених впливом бойових факторів** / О. В. Солтис // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 1. – С. 59–60.

Проаналізовано структуру бойових поранень і травм голови у військовослужбовців, госпіталізованих із зони проведення АТО/ООС.

169. ***Шаповалов В. Ю.*** **Аналіз організації медичного забезпечення, безповоротних та санітарних втрат військових під час проведення АТО у 2014–2015 рр.** / В. Ю. Шаповалов, Е. М. Хорошун // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 51. – С. 275–286 : рис., табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://journal.odmu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6819 (дата звернення: 08.07.2020).

Проаналізовано організацію медичного забезпечення та санітарних втрат військових України в АТО на Південному Сході України в 2014–2015 рр. Розглянуто особливості сучасної структури санітарних втрат. Рекомендовано шляхи удосконалення системи медичного забезпечення ЗС України в АТО, направлені на вдосконалення лікувально-евакуаційних заходів.

Див. також: 41, 112, 123, 221, 264, 542.

2.3. ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІКУВАЛЬНО-ЕВАКУАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ У СИСТЕМІ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК ПІД ЧАС АТО/ООС

170. **Аналіз якості домедичної допомоги пораненим в умовах антитерористичної операції після впровадження стандартів підготовки у Збройних силах України** / Бадюк М. І., Микита О. О., Швець А. В., Середа І. К. // Екстрена медицина: від науки до практики. – 2015. – №5/6. – С. 79–89 : рис., табл. – Бібліогр.: 12 назв.

У статті проаналізовано результати анкетування лікарів, санітарних інструкторів і військовослужбовців ЗС України з питань якості надання домедичної допомоги на полі бою. Оцінено якість надання домедичної допомоги в зоні проведення АТО, стан забезпеченості особового складу ЗС України індивідуальними та груповими засобами медичного призначення тощо. Сформовано основні завдання щодо подолання виявлених проблем.

171. ***Бабій В. Ю.*** **Організація аеромедичної евакуації вертольотами травмованих та хворих пацієнтів в критичних станах** / Бабій В. Ю., Ангельська В. Ю. // Біль, знеболення та інтенсив. терапія. – 2020. – №3. – С. 71. – Бібліогр.: 2 назви. – Матеріали Конгресу анестезіологів України, 25–26 вересня 2020 року. – Текст доступний в інтернеті: http://jpaic.aaukr.org/article/view/211504/212605 (дата звернення: 18.11.2020).

Проаналізовано організацію транспортування пацієнтів в критичних станах із зони АТО/ООС за період з січня 2015 р. по липень 2018 р. Констатовано, що вирішальну роль у раціональному використанні аеромедичної евакуації відіграють організаційні процеси, ретельний підхід до відбору пацієнтів, правильне формування і оснащення бригад аеромедичної евакуації.

172. ***Бабій В. Ю.*** **Організація аеромедичної евакуації пацієнтів вертольотами в умовах військових дій на сході України** / В. Ю. Бабій // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №2. – С. 15–23 : рис. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/101/76 (дата звернення: 11.09.2020).

Вивчено кількісні та якісні показники роботи аеромедичних бригад інтенсивної терапії, які проводили евакуацію пацієнтів із зони АТО/ООС за 2015–2018 рр. Зроблено висновок, що вирішальну роль у раціональному використанні сил та засобів аеромедичної евакуації відіграють організаційні процеси, ретельний підхід до відбору пацієнтів, правильне формування і оснащення бригад аеромедичної евакуації, планування маршрутів евакуації.

173. ***Бабій В. Ю.*** **Порівняльна характеристика організації системи аеромедичної евакуації країн НАТО та України** / В. Ю. Бабій // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №4. – С. 15–19. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/21 (дата звернення: 30.06.2020).

Здійснено оглядове порівняння різних типів аеромедичних бригад ВПС США, розгляд питань їхньої підготовки та обґрунтування необхідності створення стандартів операційних процедур і галузевих документів, регламентуючих діяльність подібних бригад в ЗС України. Констатовано, що аеромедична евакуація є одним з ключових методів евакуації, який забезпечує мобільність та якісне надання медичної допомоги при транспортуванні. Водночас, цей метод евакуації потребує постійного вдосконалення, яке необхідно проводити у відповідності до стандартів аеромедичної евакуації країн НАТО.

174. ***Бадюк М. І.*** **Шляхи підвищення ефективності надання домедичної допомоги військовослужбовцями Збройних сил України в умовах проведення сучасних антитерористичних операцій** / Бадюк М. І., Микита О. О., Ковида Д. В. // Екстрена медицина: від науки до практики. – 2015. – №2. – С. 90–92 : табл.

У статті проаналізовано результати проведеного хронометражу часу впродовж виконання військовослужбовцями ЗС України нормативів із надання домедичної допомоги. Обґрунтовано шляхи підвищення ефективності надання домедичної допомоги військовослужбовцями ЗС України в умовах проведення сучасних антитерористичних операцій.

175. ***Било Я. М.*** **Аналіз досвіду організації лікувально-евакуаційного забезпечення військовослужбовців ЗС України в умовах АТО/ООС (на прикладі Військово-медичного клінічного центру Східного регіону)** / Я. М. Било, О. О. Микита // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 1. – С. 9–11.

У статті узагальнено досвід організації лікувально-евакуаційного забезпечення військовослужбовців ЗС України в умовах АТО/ООС з метою розробки моделі лікувально-евакуаційного забезпечення військовослужбовців ЗС України, яка дозволить забезпечити максимальну якість, ефективність й оперативність медичної допомоги та буде оптимальною з погляду ресурсовитрат у наявних умовах проведення АТО/ООС.

176. ***Било Я. М.*** **Аналіз досвіду організації лікувально-евакуаційного забезпечення військовослужбовців ЗС України в умовах АТО/ООС (на прикладі Військово-медичного клінічного центру Східного регіону)** / Било Я. М., Микита О. О., Попова О. М. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 80–81. – Матеріали ІІІ Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Проаналізовано досвід організації лікувально-евакуаційного забезпечення військовослужбовців ЗС України в умовах АТО/ООС (на прикладі Військово-медичного клінічного центру Східного регіону). Встановлено вирішальні фактори, які впливають на ефективність лікувально-евакуаційних заходів.

177. ***Булах О. Ю.*** **Удосконалення змісту медичної допомоги пораненим і хворим на передових етапах медичної евакуації в сучасних умовах** / О. Ю. Булах, В. І. Стриженко // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2014. – Вип. 42, т. 1. – С. 105–115. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2014_42%281%29_14 (дата звернення: 26.11.2020).

Вивчено досвід медичного забезпечення військ (сил) у сучасних воєнних конфліктах. Обґрунтовано можливі шляхи удосконалення медичної допомоги й лікування поранених і хворих в осередках санітарних втрат та на етапах медичної евакуації в зоні АТО.

178. ***Верба А. В.*** **Застосування стабілізаційних пунктів в системі лікувально-евакуаційного забезпечення антитерористичної операції** / А. В. Верба // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 47. – С. 263–270 : табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_47_32 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті проаналізовано роботу розгорнутих стабілізаційних пунктів на базі закладів охорони здоров'я МОЗ України зі складу військових мобільних госпіталів за зонами відповідальності оперативно-тактичних угрупувань «Донецьк», «Луганськ» і «Маріуполь». Запропоновано лікувально-евакуаційні заходи в системі медичного забезпечення ЗС України при проведенні АТО, які доводять доцільність їх впровадження на державному й галузевому рівнях.

179. ***Верба А. В.*** **Нові погляди на систему лікувально-евакуаційного забезпечення антитерористичної операції** / А. В. Верба // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 1. – С. 3–4.

Проаналізовано результати роботи стабілізаційних пунктів, що розгорнуті в зоні проведення АТО. Доведено, що створення стабілізаційних пунктів на базі цивільних лікувально-профілактичних закладів стало новим організаційним рішенням у досягненні правила «золотої години». Констатовано, що впроваджена якісно нова система лікувально-евакуаційного забезпечення ЗС України в повній мірі відповідає вимогам часу і дозволила врятувати життя найбільш тяжкому контингенту поранених.

180. ***Виноградженко В. І.*** **Тактична допомога пораненим під обстрілом** / Виноградженко В. І., Олійник А. А. // Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини (для студентів та молодих вчених), 19–20 квітня 2018 р. : тези доп. / Одес. нац. мед. ун-т. – Одеса, 2018. – С. 107. – Науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 100-річчю з дня народження С. І. Корхова. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3356/TEZY2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 25.01.2021).

Доведено, що у секторі обстрілу домедичну допомогу надають у вигляді само- чи взаємодопомоги у відповідності до тактичної обстановки та за відповідними алгоритмами.

181. ***Губар А. М.*** **Сучасні збройні конфлікти та їх вплив на лікувально-евакуаційне забезпечення військ (огляд літератури)** / Губар А. М. // Молодий вчений. – 2017. – №2. – С. 130–133. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_2_33 (дата звернення: 14.08.2020).

У статті проаналізовано лікувально-евакуаційне забезпечення (ЛЕЗ) в умовах сучасних збройних конфліктів. Закцентовано увагу на історичному вітчизняному та зарубіжному досвіді ЛЕЗ. Висвітлено основні етапи реформування системи ЛЕЗ військ в Україні та проаналізовано напрямки удосконалення.

182. ***Данчин А. О.*** **Принципи медичного сортування, надання медичної допомоги та визначення черговості евакуації поранених з бойовими нейрохірургічними травмами в системі лікувально-евакуаційного забезпечення збройних сил України** : метод. вказівки / А. О. Данчин, О. Г. Данчин. – Київ : Лазурит–Поліграф, 2016. – 40 с. : табл., іл.

Методичні вказівки призначені для військових нейрохірургів, а також для військово-медичних керівників догоспітальної і госпітальної ланки з метою загального розуміння перспектив надання оптимальної нейрохірургічної допомоги при вогнепальних і не вогнепальних бойових травмах нервової системи.

183. **Домедична допомога в умовах бойових дій** : метод. посіб. / [ДЗ «Український науково-практичний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф МОЗ України» ; В. Д. Юрченко, В. О. Крилюк, А. А. Гудима та ін.]. – Київ : [Середняк Т. К.], 2014. – 80 с. – Текст в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/0Bz05CALd9MuOM3FFak9rZmcxTkk/view (дата звернення: 15.05.2020).

У посібнику описано основні елементи надання домедичної допомоги пораненим на полі бою. Виділено етапи надання домедичної допомоги: надання домедичної допомоги в секторі обстрілу, транспортування (переміщення) пораненого з поля бою в сектор укриття, надання допомоги в секторі укриття. Видання відповідає визнаним міжнародним стандартам «care under fire».

184. * **Домедична допомога на полі бою : навч. посіб. для військовослужбовця** / М. І. Бадюк, С. М. Рудинська, О. О. Микита [та ін.] ; Укр. військ.-мед. акад. – Київ : Леся, 2016. – 51 с.

185. **Домедична допомога пораненим в умовах бойових дій** : навч. посіб. / під ред. В. Л. Савицького ; Військ.-мед. департамент МО України, Укр. військ.-мед. акад. МО України. – Київ : Леся, 2016. – 54 с. : табл., іл.

У навчальному посібнику висвітлено основні принципи надання домедичної допомоги в умовах бойових дій, подано перелік засобів індивідуального медичного оснащення. Наведено алгоритми домедичної допомоги у секторі обстрілу та укриття, переміщення пораненого в сектор укриття.

186. ***Доценко І. С.*** **Удосконалення організації надання вторинної медичної допомоги на етапах медичної евакуації в умовах проведення АТО, ООС** / І. С. Доценко, В. Ю. Козачок, Т. В. Ярош // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 14–16.

Розроблено підходи до оцінки сучасної системи медичного забезпечення. Науково обґрунтовано потребу в удосконаленні лікувально-евакуаційного забезпечення військовослужбовців ЗС України на етапах надання вторинної медичної допомоги в умовах проведення АТО, ООС.

187. **Екстрена медична допомога військовослужбовцям на догоспітальному етапі в умовах збройних конфліктів** / за ред. М. І. Бадюка ; Укр. військ.-мед. акад. – Київ : Чалчинська Н. В., 2018. – 209 с.

У навчальному посібнику вперше в Україні висвітлено основні аспекти надання екстреної медичної допомоги військовослужбовцям в бойових умовах. Наведено алгоритми і протоколи екстреної медичної допомоги пораненим та хворим на догоспітальному етапі в умовах збройного конфлікту, для розробки яких використано стандарти НАТО, зокрема AMedP–24 (STANAG 2549) та окремі медико-технологічні документи МОЗ України.

188. ***Жаховський В. О.*** **Надання медичної допомоги пораненим військовослужбовцям у військово-медичних клінічних центрах і стаціонарних військових госпіталях під час АТО/ООС** / Жаховський В. О. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 75. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Проаналізовано та узагальнено роботу військово-медичних клінічних центрів та стаціонарних військових госпіталів з надання медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям ЗС України під час бойових дій в умовах АТО/ООС на сході України.

189. ***Жаховський В. О.*** **Роль та значення медичної евакуації в системі лікувально-евакуаційних заходів** / В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №2. – С. 28–37. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_2_5 (дата звернення: 14.09.2020).

У статті досліджено роль і значення медичної евакуації в системі лікувально-евакуаційних заходів, залежність її від розвитку структури й характеру застосування збройних сил, а також ресурсного забезпечення медичної служби. Зроблено висновок, що ефективність медичної евакуації залежить від наявності достатньої кількості відповідних евакуаційно-транспортних підрозділів та санітарно-транспортних засобів, а головне – від належної її організації.

190. ***Жупан Б. Б.*** **Організація медичної допомоги пораненим офтальмологічного профілю в умовах єдиного медичного простору України** / Б. Б. Жупан // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №4. – С. 13–20 : табл. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_4_4 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті наведено обґрунтування алгоритмів та клінічно обґрунтованих «маршрутів пацієнтів», обумовлених тяжкістю пораненого, локалізацією ушкоджень, клінічній доцільності. Доведено, що скорочення термінів евакуаційних заходів можливо лише за умови зменшення кількості етапів евакуації, уніфікації сортувальних стандартів, забезпечення повноти надання необхідної медичної допомоги на кожному з етапів евакуації.

191. ***Жупан Б. Б.*** **Офтальмологічна допомога в медичному забезпеченні антитерористичної операції** / Б. Б. Жупан // Екстрена медицина: від науки до практики. – 2017. – №4. – С. 100–106. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ekctrenam_2017_4_12 (дата звернення: 08.05.2020).

Проаналізовано структуру ушкоджень органу зору у військовослужбовців в умовах АТО. Проведено поглиблений аналіз організаційних, діагностичних та лікувальних заходів спеціалізованої офтальмологічної допомоги на етапах медичної евакуації. Окреслено пропозиції щодо об'єму надання медичної допомоги на етапах медичної евакуації та інших заходів у вдосконаленні медичного забезпечення поранених.

192. ***Жупан Б. Б.*** **Офтальмологічна допомога військовослужбовцям сил оборони України в умовах збройних конфліктів** : метод. рек. / [Б. Б. Жупан, М. І. Бадюк ; МО України, Укр. військ.-мед. акад., Нац. військ.-мед. клініч. центр «ГВКГ»]. – Київ : [Чалчинська Н. В.], 2018. – 69 с. : табл., іл. – Бібліогр.: с. 64–69.

У методичних рекомендаціях висвітлено сучасні кваліфікації ушкоджень органу зору у військовослужбовців, характеристику клінічних проявів ушкоджень, особливості величин, структури і тяжкості ушкоджень органу зору у військовослужбовців сил оборони України. Наведено особливості проведення лікувально-евакуаційних заходів щодо військовослужбовців з пораненнями і травмами органу зору. Подано удосконалену систему офтальмологічної допомоги, висвітлено особливості лікування бойової травми органу зору.

193. ***Жупан Б. Б.*** **Транспортна іммобілізація проникних поранень очей у бойових умовах** / Б. Б. Жупан, М. О. Стрельников // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, №1. – С. 77–81 : рис. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2017_17_1_15 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті розглянуто ситуацію із забезпеченням етапності надання медичної допомоги у військовій ланці, її відповідність аналогічним світовим сегментам. Рекомендовано алгоритми надання медичної допомоги на догоспітальному етапі разом із маршрутом таких поранених включити до клінічних (локальних) протоколів з розробкою часових нормативів і критеріїв якості надання медичної допомоги.

194. ***Жупан Б. Б.*** **Удосконалення системи офтальмологічної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України у збройному конфлікті** / Б. Б. Жупан // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, №2. – С. 11–19 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2017_17_2_4 (дата звернення: 15.05.2020).

Проаналізовано структуру ушкоджень органу зору у військовослужбовців в умовах АТО, організаційні, діагностичні та лікувальні заходи спеціалізованої офтальмологічної допомоги на етапах медичної евакуації. Надано пропозиції щодо алгоритму сортування та об'єму надання медичної допомоги на етапах медичної евакуації та інших заходів щодо удосконалення діагностики та лікування бойової рани органу зору.

195. **Забезпечення спадкоємності етапів надання медичної допомоги внаслідок бойових дій в зоні АТО** / С. О. Гур'єв, Д. І. Кравцов, І. П. Марцинковський [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 48. – С. 146–152. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_48_24 (дата звернення: 05.05.2020).

У статті обґрунтовано та сформовано принципи сучасного забезпечення спадкоємності етапів надання медичної допомоги пораненим із мінно-вибуховими пошкодженнями. Пошкодження проаналізовано за стандартизованою системою оцінки власної розробки – авторською шкалою ГКО, що дає можливість у пораненого із мінно-вибуховою та вогнепальною травмою визначити вид пошкодження та його особливості.

196. ***Казан Е. М.*** **Аспекти організації медичної допомоги у ході проведення АТО на Сході України в 2014–2016 рр.** / Казан Е. М. // Військ.-наук. вісн. / МОЗ України, Нац. акад. сухопут. військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного. – Львів, 2019. – Вип. 31. – С. 193–205. – Текст статті доступний в інтернеті: http://vnv.asv.gov.ua/article/view/169175 (дата звернення: 06.05.2020).

Висвітлено якість та своєчасність надання медичної допомоги військовослужбовцям ЗС України в початковий період АТО (2014–2016). Відображено проблеми медичного забезпечення ЗС України, що мали місце на початку російської агресії на Сході України. Проаналізовано основні причини смертності поранених. Зроблено висновки щодо вдосконалення надання першої медичної допомоги на полі бою. Вивчено досвід організації медичного забезпечення та інтеграції в єдиний медичний простір на прикладі Луганської області. Відзначено внесок волонтерських організацій, Товариства Червоного Хреста та гуманітарної допомоги іноземних держав.

197. ***Казмірчук А. П.*** **Організація надання спеціалізованої (високоспеціалізованої) медичної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України (за даними Національного військово-медичного клінічного центру «ГВКГ»)** / А. П. Казмірчук // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, №1. – С. 25–29 : табл. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2017_17_1_6 (дата звернення: 26.08.2020).

Проаналізовано структуру вхідного потоку, характер поранень, об'єм спеціалізованої та високоспеціалізованої хірургічної допомоги, вид операцій, об'єм спеціалізованої та високоспеціалізованої терапевтичної допомоги у Національному військово-медичному клінічному центрі «Головний військовий клінічний госпіталь» у 2014–2016 рр.

198. ***Клівенко Ю. Ф.*** **До питання удосконалення лікувально-евакуаційного забезпечення Збройних Сил України в сучасних умовах** / Ю. Ф. Клівенко, О. О. Ляшенко, А. М. Галушка // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2014. – Вип. 42, т. 1. – С. 55–65 : табл. – Бібліогр.: 24 назви. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2014_42%281%29_8 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті викладено загальні принципи лікувально-евакуаційного забезпечення військ (сил) та основні вимоги для їх реалізації. Розглянуто сучасну систему лікувально-евакуаційного забезпечення ЗС України. Виокремлено основні проблеми функціонування та завдання щодо її удосконалення.

199. **Клініко-епідеміологічні характеристики постраждалих унаслідок АТО на сході України, яким було надано допомогу на догоспітальному (тактичному) та ранньому госпітальному етапі** / С. О. Гур'єв, Д. М. Лисун, М. А. Максименко, І. П. Кураченко // Травма. – 2018. – Т. 19, №2. – С. 20–23 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Travma_2018_19_2_5 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті проаналізовано клініко-епідеміологічні характеристики постраждалих внаслідок АТО на сході України. Аналіз даних проводився відповідно до вимог і критеріїв доказової медицини за допомогою комп'ютерних технологій. Обсяг і характер досліджень дають можливість стверджувати, що дослідження має когортний характер з рівнем доказовості IIb

Oxford. Констатовано, що дані клінічно-епідеміологічного дослідження можуть бути використані під час формування клінічних протоколів надання медичної допомоги.

200. ***Кобеляцкий Ю. Ю.*** **Современные подходы к обезболиванию в условиях боевых действий** [Електронний ресурс] / Кобеляцкий Ю. Ю. // Матеріали Сьомого Британсько-Українського Симпозіуму «Новітні тенденції в сучасній анестезіології та інтенсивній терапії – акцент на проблемах травми, кровотечі та сепсису», Київ, 22–25 квітня 2015 р. / Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: http://anaesthesiaconference.kiev.ua/materials_2015/0015_Yu.Yu.Kobelyatskiy.pdf (дата звернення: 11.01.2021).

Описано деякі підходи до знеболювання на полі бою і при евакуації. Окреслено сучасні принципи надання медичної допомоги на полі бою (Tactical Combat Casualty Care), зміни в наданні догоспітальної допомоги на війні (Frank Butler).

201. **Концептуальні засади формування сучасної системи лікувально-евакуаційного забезпечення військ (сил) у контексті формування нового обрису Збройних Сил України (повідомлення друге)** / А. В. Верба, Е. М. Хорошун, В. І. Стриженко [та ін.] // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №2. – С. 5–14. – Бібліогр.: 27 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_2_3 (дата звернення: 27.05.2020).

У статті викладено концептуальні погляди керівництва медичної служби ЗС України на побудову сучасної системи медичного забезпечення військ (сил). Акцентовано увагу на її головній складовій – лікувально-евакуаційному забезпеченні, обґрунтуванні структурних змін медичної служби, шляхах удосконалення системи медичного забезпечення військ (сил) у ході їх застосування.

202. **Концептуальні принципи евакуації поранених із бойовою хірургічною травмою на рівнях медичного забезпечення** / І. П. Хоменко, І. А. Лурін, С. О. Король [та ін.] // Клін. хірургія. – 2020. – Т. 87, №5/6. – С. 60–64 : табл. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://hirurgiya.com.ua/index.php/journal/article/view/829 (дата звернення: 12.12.2020).

У статті презентовано розроблені та впроваджені в систему медичної евакуації об'єктивні шкали оцінки тяжкості травми при проведенні АТО/ООС. Констатовано, що комплексне дослідження підтвердило необхідність диференційованого підходу до медичної евакуації поранених із бойовою хірургічною травмою залежно від ступеня тяжкості травми.

203. ***Коробейникова О. А.*** **Надання допомоги та переміщення пораненого у зоні обстрілу** / Коробейникова О. А. // Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини (для студентів та молодих вчених), 19–20 квітня 2018 р. : тези доп. / Одес. нац. мед. ун-т. – Одеса, 2018. – С. 105. – Науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 100-річчю з дня народження С. І. Корхова. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3356/TEZY2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 25.01.2021).

Проаналізовано етапи надання допомоги та переміщення поранених в зоні проведення АТО.

204. ***Король С. О.*** **Медична евакуація в системі надання допомоги пораненим з вогнепальними переломами кісток гомілки та відривами кінцівок під час антитерористичної операції** / Король С. О. // Травма. – 2016. – Т. 17, №4. – С. 92–95. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.mif-ua.com/archive/article/43492 (дата звернення: 25.05.2020).

У статті визначено особливості евакуаційних заходів у системі надання допомоги пораненим з вогнепальними переломами кісток гомілки під час проведення АТО на Сході України з травня 2014 р. по квітень 2015 р.

205. ***Король С. О.*** **Медичне сортування поранених з переломами довгих кісток в м. Дніпропетровську в умовах антитерористичної операції (АТО)** / С. О. Король // Військ. медицина України. – 2015. – Т. 15, №2. – С. 78–83 : фот., табл. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2015_15_2_17 (дата звернення: 08.05.2020).

У статті проаналізовано медичне сортування поранених з вогнепальними переломами довгих кісток з травня 2014 р. по квітень 2015 р. Впроваджено прогностичне, внутрішньогоспітальне, діагностичне та евакотранспортне сортування поранених з урахуванням тяжкості травматичного шоку та прогнозу виживання. Окреслено шляхи покращення медичного сортування поранених.

206. ***Король С. О.*** **Наукове обґрунтування оптимальної схеми евакуації поранених з тяжкою бойовою травмою кінцівок на основі патофізіологічних змін показників гомеостазу** / С. О. Король // Хірургія України. – 2017. – №4. – С. 17–21. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KhU_2017_4_4 (дата звернення: 19.05.2020).

У статті науково обґрунтовано оптимальні схеми евакуації поранених з тяжкими бойовими травмами кінцівок. Встановлено, що послідовне надання травматологічної допомоги на етапах медичної евакуації шляхом своєчасно виконаних операційних втручань та протишокових заходів на тлі збереження резервних сил організму сприяло поліпшенню стану травмованих.

207. ***Король С. О.*** **Організаційні та лікувальні принципи сортування поранених з бойовою хірургічною травмою кінцівок на IV рівні надання медичної допомоги** / С. О. Король, І. І. Жердєв, А. М. Доманський // Клін. хірургія. – 2015. – №12. – С. 48–50. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KlKh_2015_12_16 (дата звернення: 21.05.2020).

Наведено досвід медичного сортування потерпілих з вогнепальними пораненнями кінцівок у 2014–2015 рр. Сформульовано організаційні та лікувальні принципи медичного сортування поранених. Впроваджено прогностичне, внутрішньогоспітальне, діагностичне та евакуаційно-транспортне сортування поранених в лікувальному закладі IV рівня з огляду на тяжкість травматичного шоку та прогноз їх виживання.

208. ***Король С. О.*** **Особливості медичної евакуації поранених з вогнепальними та мінно-вибуховими пораненнями стопи під час антитерористичної операції (АТО)** / С. О. Король // Військ. медицина України. – 2015. – Т. 15, №3. – С. 37–41 : рис. – Бібліогр.: 9 назв.

У статті визначено особливості медичної евакуації поранених з вогнепальними та мінно-вибуховими пораненнями стопи під час АТО. Окреслено клінічні вимоги та організаційні особливості медичної евакуації.

209. ***Король С. О.*** **Схема медичної евакуації поранених з вкрай тяжкою бойовою травмою кінцівок під час антитерористичної операції на сході України з позиції патофізіологічного обґрунтування показників гомеостазу** / С. О. Король // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 49, т. 2. – С. 268–277. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_49(2)__32 (дата звернення: 07.05.2020).

На основі клінічно-статистичного аналізу змін показників гомеостазу визначено оптимальну схему евакуації поранених з вкрай тяжкими бойовими травмами кінцівок. Доведено, що послідовне надання травматологічної допомоги на етапі медичної евакуації, за рахунок своєчасно виконаних операцій, проведення протишокових заходів і збереження резервних сил організму поранених з вкрай тяжкими бойовими травмами кінцівок поступово змінюють дихально-циркуляційні розлади з вкрай тяжких на тяжкі та помірні.

210. ***Косарчук В. В.*** **Удосконалення схеми розгортання та організації роботи медичної роти механізованої бригади в бойових умовах** / В. В. Косарчук, Л. А. Устінова, В. М. Бєлєвич // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №1. – С. 58–63 : рис. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_1_11 (дата звернення: 19.05.2020).

У статті вивчено варіанти розгортання та роботи медичної роти механізованої бригади при масовому надходженні поранених. Запропоновано варіант розгортання медичної роти з перегрупуванням окремих функціональних підрозділів, що сприятиме поліпшенню пропускної спроможності медичної роти механізованої (танкової) бригади з прийому поранених, сортування та надання їм першої медичної та кваліфікованої медичної допомоги.

211. ***Кохан В. Ф.*** **Фактори прогнозування якості надання допомоги в бойових умовах** / В. Ф. Кохан // Військ.-техн. зб. / МО України, Нац. акад. сухопут. військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного. – Львів, 2018. – №19. – С. 77–85 : табл., рис. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vtzb_2018_19_17 (дата звернення: 14.05.2020).

У статті визначено й виокремлено пріоритетні фактори впливу на якість надання первинної домедичної (медичної) допомоги військовослужбовцям, які поранені під час бою, зокрема фізіологія пораненого, природні фактори, види забезпечення, лікарські засоби медичного призначення, характеристика ушкоджень, етапи допомоги.

212. ***Крилюк В. О.*** **Використання концепції «Damage Control Resuscitation» при проведенні інфузійної терапії на догоспітальному етапі в умовах бойових дій** [Електронний ресурс] / Крилюк В. О. // Матеріали Восьмого Британсько-Українського Симпозіуму «Акцент на проблемах стандартизації в анестезіології, інтенсивній терапії та невідкладній допомозі при травмі та пораненнях», Київ, 21–23 квітня 2016 р. / Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: http://anaesthesiaconference.kiev.ua/materials_2016/0044_V.O.Kryliuk.pdf (дата звернення: 11.01.2021).

Охарактеризовано особливості використання концепції «Damage Control Resuscitation» при проведенні інфузійної терапії на догоспітальному етапі в умовах бойових дій.

213. ***Кучма А. Б.*** **Організаційні та практичні питання надання допомоги пораненим** [Електронний ресурс] / Кучма А. Б., Черемський А. П. // Матеріали Одинадцятого Британо-Українського симпозіуму «Інноваційні технології та методики в анестезіології та ІТ», 17–20 квітня 2019 р. / Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Текст. дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: http://anaesthesiaconference.kiev.ua/materials_2019/076_A.B.%20Kuchma.pdf (дата звернення: 11.01.2021).

Окреслено основні проблеми взаємосумісності Збройних Сил України із збройними силами НАТО. Презентовано ідеальну модель надання медичної допомоги пораненим в умовах збройних конфліктів. Охарактеризовано алгоритми TCCC (Tactical Combat Casualty Care).

214. ***Левченко Е. В.*** **Аналіз проведення аеромобільної евакуації поранених із зони АТО** / Левченко Е. В., Бабій В. Ю. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 93. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Проаналізовано кількісні та якісні показники роботи аеромедичних бригад, які проводили евакуацію пацієнтів із зони АТО з жовтня 2015 р. по травень 2017 р. Зроблено висновок, що планування та організація аеромедичної евакуації вимагають єдиних методологічних підходів, а система евакуації авіаційним транспортом під час бойових дій у цілому вимагає подальшого, науково обґрунтованого удосконалення.

215. ***Лещенко Я. О.*** **Проблеми надання медичної допомоги в зоні АТО та шляхи можливого вирішення** [Електронний ресурс] / Лещенко Ярослав Олександрович // Матеріали Сьомого Британсько-Українського Симпозіуму «Новітні тенденції в сучасній анестезіології та інтенсивній терапії – акцент на проблемах травми, кровотечі та сепсису», Київ, 22–25 квітня 2015 р. / Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: http://anaesthesiaconference.kiev.ua/materials_2015/0018_Ya.O.Leschenko.pdf (дата звернення: 11.01.2021).

Охарактеризовано проблеми надання медичної допомоги пораненим в зоні проведення АТО. Окреслено шляхи можливого їх вирішення.

216. ***Мазуренко О. В.*** **Тактична медицина як основна складова екстреної медичної допомоги при проведенні антитерористичних операцій** / Мазуренко О. В., Рощін Г. Г., Волошин В. О. // Медицина неотлож. состояний. – 2015. – №7. – С. 71–74. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2015_7_16 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті узагальнено принципи екстреної медичної допомоги, що застосовують у тактичній медицині. Зроблено висновок, що розробка та впровадження принципів тактичної медицини є однією із складових цивільно-військового співробітництва, а особовий склад військовослужбовців, співробітників управлінь внутрішніх справ, Національної гвардії та цивільне населення мають бути навченими принципам надання першої допомоги пораненим при надзвичайних ситуаціях.

217. **Медична допомога учасникам бойових дій** : навч. посіб. / [за заг. ред. О. М. Хвисюка, В. Г. Марченко, Б. В. Михайлова] ; Харків. мед. акад. післядиплом. освіти. – 2-ге вид., перероб. та допов. – Харків : ДІСА Плюс, 2019. – 575 с. : рис., табл. – Бібліогр.: с. 482–486.

У навчальному посібнику відображено сучасний стан організації медичної допомоги учасникам бойових дій. Подано клінічні ознаки, принципи діагностики, терапії та реабілітації хворих на ураження внутрішніх органів, травматичних уражень, розлади психіки та поведінки.

218. ***Мельник В. О.*** **Медичне сортування поранених на етапах медичної евакуації** / В. О. Мельник, О. П. Наговіцин // Наукова конференція молодих вчених, 20–21 квітня 2018 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Ч. 1. – С. 15. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/tezyKMV.pdf (дата звернення: 28.05.2020).

Запропоновано новий метод маркування поранених та уражених при локальних військових діях, зокрема АТО. Зроблено висновок, що бригада військових медиків має можливість надавати невідкладну та першу лікарську допомогу у максимально короткий час, за рахунок більш точного визначення локалізації поранення.

219. ***Мельник В. М.*** **Організаційні принципи лікувальних заходів під час транспортування постраждалих і хворих військовослужбовців на етапі медичної евакуації в умовах проведення антитерористичної операції** / В. М. Мельник, Г. П. Хитрий, В. Р. Горошко // Військ. медицина України. – 2015. – Т. 15, №1. – С. 19–21. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2015_15_1_6 (дата звернення: 08.05.2020).

Проаналізовано сутність сучасної системи лікувальних заходів під час евакуації в умовах проведення АТО. Констатовано, що основу лікувальних заходів складає система етапної інтенсивної терапії та анестезіологічного супроводу постраждалих і хворих з подальшою евакуацією до ВМКЦ.

220. ***Мельник І. П.*** **Проблемні питання повсякденної діяльності військових мобільних госпіталів в районі проведення операції об'єднаних сил** / І. П. Мельник, І. К. Середа // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 19–20.

У статті вивчено й проаналізовано проблемні питання повсякденної діяльності військових мобільних госпіталів в районі проведення ООС. Визначено напрями і шляхи їх вирішення.

221. * ***Микита О. О.*** **Аналіз якості лікувально-евакуаційного забезпечення Збройних Сил України з урахуванням структури бойових санітарних втрат у зоні проведення антитерористичної операції** / О. О. Микита, А. М. Губар // Медицина XXI століття : матеріали наук.-практ. конф. молодих вчених з міжнар. участю, 26 листоп. 2015 р. / Харків. мед. акад. післядиплом. освіти. – Харків, 2015. – С. 20–21.

222. * ***Микита О. О.*** **Аналіз якості надання домедичної допомоги у Збройних Силах України під час проведення антитерористичної операції на Сході України після розробки і впровадження стандартів підготовки** / О. О. Микита, І. К. Середа // Медична наука та практика на сучасному історичному етапі : зб. тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 6–7 трав. 2016 р.) / Київ. мед. наук. центр. – Київ, 2016. – С. 13–15.

223. ***Микита О. О.*** **Аналіз якості надання медичної допомоги на догоспітальному етапі у Збройних Силах України в умовах проведення АТО** / О. О. Микита, Д. І. Мірошниченко // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 20–21.

Проаналізовано результати анкетування військовослужбовців бойових військових частин Військово-Морських Сил ЗС України щодо якості надання медичної допомоги в ЗС України в умовах ведення бойових дій на Сході України. Встановлено основні причини зниження якості надання медичної допомоги, зокрема це недостатня укомплектованість бойових підрозділів медичним персоналом, недостатня кількість медико-технологічних документів та невідповідність матеріально-технічного забезпечення.

224. **Місце клінік (відділень) хірургічного профілю Національного військово-медичного клінічного центру «Головний військовий клінічний госпіталь» у сучасній системі лікувально-евакуаційного забезпечення Збройних Сил України по наданню медичної допомоги військовослужбовцям-учасникам антитерористичної операції за увесь період її проведення. Основні статистичні показники** / А. П. Казмірчук, О. В. Циц, І. Г. Денисенко, О. В. Дрюк // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2018. – Вип. 25. – С. 78–90. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1iXcjoJbuOwaXxcK8STWpSTbg6bzOiMp/view (дата звернення: 15.05.2020).

Описано структуру вхідного потоку, характер поранень, об'єм спеціалізованої та високоспеціалізованої хірургічної допомоги, вид операцій, стан медичної реабілітації, результати лікування та військово-лікарської експертизи. Проаналізовано основні статистичні показники надання спеціалізованої та високоспеціалізованої хірургічної допомоги пораненим, травмованим учасникам АТО у клініках НВМКЦ «ГВКГ».

225. * **Настанова із застосування військового мобільного госпіталю на особливий період** / М. І. Бадюк, В. Ю. Козачок, І. К. Середа [та ін.] ; Укр. військ.-мед. акад. – Київ : УВМА, 2020 – 126 с.

226. **Невідкладна медична допомога на догоспітальному етапі** : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. III–IV рівнів акредитації / за ред. В. А. Левченко ; Івано-Франків. нац. мед. ун-т. – Вид. 2-ге, перероб. та допов. – Івано-Франківськ : Симфонія Форте, 2018. – 515 с. : іл. – Бібліогр.: с. 496–510.

Посібник направлений на поліпшення організації і тактики надання догоспітальної невідкладної медичної допомоги в осередках надзвичайних ситуацій мирного та воєнного часу. Сучасна універсальна система надання екстреної та невідкладної допомоги пораненим і хворим включає організацію базових лікувальних невідкладних заходів для підтримки життя потерпілих безпосередньо на місці надзвичайної події. Для рятування життя поранених на догоспітальному етапі запропоновано нові організаційно-тактичні підходи, які започаткували новий напрямок допомоги пораненим в умовах бойових дій. У виданні детально описано тактику дій рятувальників на місці події – від первинного огляду потерпілих, оцінки стану тяжкості, надання екстреної та невідкладної медичної допомоги, до особливостей евакуації.

227. ***Огороднік В. С.*** **Аналіз проведення медичної евакуації окремої гірсько-штурмової бригади в умовах проведення АТО, ООС** / В. С. Огороднік, Д. В. Гужвенко, В. Ю. Козачок // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 11–12.

Проаналізовано застосування різних зразків санітарного транспорту під час бойових дій в зоні проведення АТО, ООС для обґрунтування спроможності медичної евакуації окремої гірсько-штурмової бригади ЗС України.

228. **Оптимізація лікувально-евакуаційного забезпечення військових частин Збройних Сил України оперативно-тактичного рівня в умовах антитерористичної операції** / М. І. Бадюк, Б. Б. Жупан, В. В. Солярик, Д. В. Ковида // Військ. медицина України. – 2015. – Т. 15, №1. – С. 11–15 : рис. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2015_15_1_4 (дата звернення: 08.05.2020).

Проаналізовано існуючу систему лікувально-евакуаційного забезпечення військ (сил) оперативно-тактичного рівня ЗС України у відповідності до сучасних умов та обґрунтовано основні заходи з її удосконалення. Зроблено висновок, що основними особливостями оптимізації лікувально-евакуаційних заходів є підсилення медичного пункту батальйону лікарями загальної практики і забезпечення надання на цьому етапі медичної евакуації, первинної медичної допомоги в межах визначеної «золотої години».

229. **Оптимізація медичної допомоги у військових підрозділах і частинах тактичного рівня Збройних Сил України в сучасних умовах** / М. І. Бадюк, І. К. Середа, О. О. Микита [та ін.] // Україна. Здоров'я нації. – 2016. – №4/1. – С. 13–17. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2016_4%281%29_4 (дата звернення: 28.05.2020).

Висвітлено основні досягнення в оптимізації медичної допомоги у військових підрозділах і частинах тактичного рівня ЗС України в сучасних умовах. Обґрунтовано основні принципи домедичної допомоги на догоспітальному етапі, покладені в основу розробки стандартів підготовки військовослужбовців, санітарів взводів і санітарних інструкторів рот (батарей).

230. **Організація надання спеціалізованих видів медичної допомоги пораненим, травмованим та хворим учасникам АТО** / А. П. Казмірчук, М. О. Дрюк, І. Г. Денисенко, О. В. Циц // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2016. – Вип. 23. – С. 34–44 : табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2016_23_6 (дата звернення: 26.08.2020).

Проаналізовано структуру вхідного потоку постраждалих, структуру поранень і травм, оперативних втручань спеціалізованої хірургічної допомоги та структуру спеціалізованої терапевтичної допомоги пораненим (травмованим) та хворим, які набули захворювання у зоні проведення АТО.

231. **Організація надання хірургічної допомоги пораненим на рівнях медичного забезпечення при проведенні Антитерористичної операції/Операції Об'єднаних сил** / І. П. Хоменко, С. О. Король, В. Ю. Шаповалов [та ін.] // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №4. – С. 5–15. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/20/16 (дата звернення: 30.06.2020).

Проаналізовано організацію надання хірургічної допомоги пораненим з бойовою хірургічною травмою при проведенні АТО/ООС з 2014 р. по 2019 р. Констатовано, що організаційні аспекти системи медичного забезпечення ЗС України максимально наближені до стандартів НАТО щодо застосування в умовах збройного конфлікту. Визначено обсяг та зміст лікувальних заходів на рівнях медичного забезпечення, встановлено напрямки їх удосконалення.

232. **Основи тактичної медицини : інформ. посіб. для медиків зони бойових дій** / Тітов І. І., Голуб В. В., Колосовський С. О., Вихло І. І. ; Івано-Франків. нац. мед. ун-т, Каф. анестезіології та інтенсив. терапії. – Вінниця : Каштелянов О. І., 2015. – 62 с. : іл. – Текст доступний в інтернеті: https://zahystblog.files.wordpress.com/2015/12/d0bfd0bed181id0b1d0bdd0b8d0ba.pdf (дата звернення: 01.06.2020).

У посібнику викладено основні правила надання медичної допомоги в зоні вогневого контакту, зокрема при пораненнях в груди, травматичному шоці, тривалому стисненні кінцівок. Описано базові практичні навички: катетеризація периферичної вени, штучна вентиляція легень за допомогою дихального мішка з лицевою маскою, техніка застосування контактного гемостатика REVUL або CELOX та ін.

233. **Основні показники лікувально-організаційної діяльності ЛОР-клініки НВМКЦ «ГВКГ» у наданні спеціалізованої допомоги військовослужбовцям із зони АТО у період з 2014 по 2016 роки** / І. О. Кузьмук, О. В. Шербул, В. Б. Олейніков [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 48. – С. 211–218 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_48_34 (дата звернення: 05.05.2020).

У статті здійснено ретроспективний аналіз основних показників лікувально-організаційної діяльності ЛОР-клініки НВМКЦ «ГВКГ» як четвертого рівня надання медичної допомоги.

234. **Особливості госпіталізації і вибуття госпітальної ланки з визначеним наслідком з приводу туберкульозу в зоні проведення операції Об'єднаних сил** / Я. В. Руда, А. А. Воронко, Г. І. Гальченко, С. В. Шевчук // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 42.

Проаналізовано динаміку випадків госпіталізації з приводу туберкульозу в зоні проведення ООС. Констатовано, що за 2015–2017 рр. не було зафіксовано жодного випадку госпітальної летальності з приводу туберкульозу.

235. **Особливості евакуації з приводу туберкульозу в зоні проведення операції Об'єднаних сил** / Я. В. Руда, А. А. Воронко, Г. І. Гальченко, С. В. Шевчук // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 42–43.

Проаналізовано причини випадків переведень військовослужбовців ЗС України у вищі лікувально-профілактичні заклади з приводу туберкульозу.

236. **Особливості організації надання хірургічної допомоги легкопораненим на рівнях медичного забезпечення** / І. П. Хоменко, С. О. Король, В. Ю. Шаповалов, Е. В. Хорошун // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №3. – С. 15–18 : рис. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/46/35 (дата звернення: 09.07.2020).

У статті визначено особливості організації надання хірургічної допомоги легкопораненим при проведенні АТО. Науково обґрунтовано оптимальні схеми евакуації на рівнях медичного забезпечення.

237. ***Охонько О. В.*** **Організація лікувально-евакуаційного забезпечення Військово-Морських Сил Збройних Сил України на сучасному етапі** / О. В. Охонько // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2014. – Вип. 42, т. 1. – С. 93–98. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2014_42%281%29_12 (дата звернення: 25.11.2020).

Викладено принципові положення щодо організації лікувально-евакуаційного забезпечення ВМС ЗС України. Розглянуто ешелонування сил і засобів медичної служби відповідно формам і методам лікувально-евакуаційного забезпечення.

238. ***Павчак Р. М.*** **Організація надання медичної допомоги при пораненнях магістральних судин** / Павчак Р. М. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 87–88. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Проаналізовано існуючу систему медичного забезпечення військовослужбовців щодо надання допомоги при пораненнях магістральних судин. Розроблено пропозиції щодо удосконалення організації медичного забезпечення військовослужбовців при пораненнях магістральних судин. Сформовано пропозиції щодо матеріального забезпечення надання допомоги при пораненнях магістральних судин.

239. **Патофізіологічне обґрунтування медичної евакуації поранених з ушкодженнями кінцівок на рівнях медичного забезпечення** / І. П. Хоменко, С. О. Король, Б. В. Матвійчук, Л. А. Устінова // Клін. хірургія. – 2019. – Т. 86, №6. – С. 25–29. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://hirurgiya.com.ua/index.php/journal/article/view/683/627 (дата звернення: 10.06.2020).

На основі клінічно-статистичного аналізу змін показників гомеостазу визначено оптимальну схему медичної евакуації поранених з бойовою травмою кінцівок. Наголошено на необхідності диференційованого підходу до медичної евакуації поранених з бойовою травмою кінцівок залежно від ступеня тяжкості травми.

240. ***Передрій В. П.*** **Особливості надання медичної допомоги в умовах бойових дій** / Передрій В. П. // Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини (для студентів та молодих вчених), 27–28 квітня 2017 р. : тези доп. / Одес. нац. мед. ун-т. – Одеса, 2017. – С. 14. – Науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 100-річчю з дня народження І. Г. Герцена. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1382/Konf2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 25.01.2021).

Окреслено етапи надання медичної допомоги на полі бою. Проаналізовано помилки при наданні першої медичної допомоги під час ведення бойових дій.

241. **Перша екстрена і тактична медична допомога на догоспітальному етапі** : навч. посіб. для студентів мед. (фармацевт.) коледжів, училищ та ін-тів медсестринства / за ред. В. С. Тарасюка. – 3-тє вид., перероб. та допов. – Київ : Медицина, 2019. – 503 с. : іл. – Бібліогр.: с. 493–499.

У посібнику висвітлено питання надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, застосування вогнепальної зброї, їх дії на організм людини. Проаналізовано травми окремих органів і частин тіла, питання медичної допомоги в осередку ураження з особливостями в зоні бойових дій, методи транспортування до лікувального закладу.

242. ***Печиборщ В. П.*** **Проблемні питання в організації медичної допомоги військовослужбовцям та цивільному населенню в зоні проведення АТО в Луганській області (власний досвід участі в АТО)** / Печиборщ В. П., Йосипенко І. О. // Екстрена медицина: від науки до практики. – 2017. – №5/6. – С. 41–50 : рис. – Текст статті доступний в інтернеті: http://emergency.in.ua/archive/627-n26s4 (дата звернення: 25.05.2020).

Висвітлено проблемні питання організації екстреної медичної допомоги військовослужбовцям підрозділів військ АТО та цивільному населенню, яке проживає на лінії розмежування. Проаналізовано процес надання екстреної медичної допомоги, починаючи від поля бою з евакуацією за призначенням до військово-медичних і цивільних закладів охорони здоров'я. Визначено шляхи поліпшення організації надання екстреної медичної допомоги.

243. ***Пилипенко М. М.*** **Аналіз надання допомоги пораненим в зоні проведення АТО на догоспітальному етапі за опитуванням медичних працівників** / Пилипенко М. М., Кучма А. Б. // Медицина неотлож. состояний. – 2016. – №4. – С. 210–211. – Бібліогр.: 9 назв. – Материалы VII Национального конгресса Ассоциации анестезиологов Украины (21–24 сентября 2016 г., г. Днепр, Украина). – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2016_4_24 (дата звернення: 25.05.2020).

У статті проаналізовано інформацію про надання допомоги пораненим у зоні проведення АТО на догоспітальному етапі. За результатами дослідження зроблено висновок щодо ефективності методу заповнення лікарями опитувальників про надання допомоги в умовах бойових дій та необхідності продовження роботи в цьому напрямку.

244. ***Півник В. М.*** **Переваги та недоліки технології «damage control surgery» при організація надання вторинної медичної допомоги** / Півник В. М., Прохоренко Г. А. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 84. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання ім. В. Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Проаналізовано результати лікування військовослужбовців з пораненнями в районі проведення ООС (АТО). Окреслено передумови незадовільних результатів лікування бойової хірургічної травми. Зроблено висновок, що значний вплив на результати лікування поранених має ефективність системи лікувально-евакуаційного забезпечення, наявність єдиних поглядів і стандартів лікування бойової хірургічної травми, рівень підготовки медичного персоналу та матеріально-технічне забезпечення.

245. ***Півник В. М.*** **Удосконалення організації надання вторинної медичної допомоги на основі стандарту damage control surgery** / Півник В. М., Прохоренко Г. А. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 86–87. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Проаналізовано організацію роботи госпіталів країн НАТО. Констатовано, що технологія damage control є методом вибору для поранених і травмованих з профузною кровотечею, у стані травматичного шоку та з порушеннями вітальних функцій організму.

246. ***Полторацький С. С.*** **Наукове обґрунтування удосконалення управління медичною евакуацією поранених і хворих з ООС з урахуванням розвитку АСУ** / С. С. Полторацький, А. М. Губар // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 1. – С. 43–44.

Проаналізовано зміст та можливі наслідки реформування управління медичною евакуацією поранених і хворих з ООС (АТО) з урахуванням розвитку АСУ та у відповідності до стандартів НАТО. Зроблено висновок, що автоматизація процесів управління екстреною евакуацією поранених (травмованих) та організації медичного забезпечення дозволить значно пришвидшити процес прийняття управлінських рішень.

247. ***Полякова О. В.*** **Досвід медичної евакуації тяжкопоранених та хворих із зони проведення антитерористичної операції військовими лікарями Дніпропетровського шпиталю** / Полякова О. В., Сорокіна О. Ю., Ухач Ю. Д. // Медицина неотлож. состояний. – 2016. – №4. – С. 215. – Материалы VII Национального конгресса Ассоциации анестезиологов Украины (21–24 сентября 2016 г., г. Днепр, Украина). – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2016_4_24 (дата звернення: 27.05.2020).

Узагальнено підходи щодо евакуації тяжкопоранених та хворих авіатранспортом. Здійснено порівняльний аналіз їх із світовими стандартами. Констатовано, що налагоджена комунікація на різних етапах евакуації дозволяє правильно підготувати тяжкопоранених та хворих і зменшує ризик нанесення додаткових пошкоджень у процесі транспортування.

248. **Проблеми оцінки ефективності надання медичної допомоги силам антитерористичної операції та населенню на південному сході України** / А. М. Сердюк, В. Я. Білий, Ю. І. Кундієв [та ін.] // Журн. Нац. акад. мед. наук України. – 2014. – Т. 20, №4. – С. 409–415. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnamnu_2014_20_4_5 (дата звернення: 05.05.2020).

Проведено оцінювання ефективності медичного забезпечення сил АТО та населення на південному сході України. Окреслено проблеми системи лікувально-евакуаційного забезпечення сил АТО на догоспітальному етапі. Запропоновано шляхи налагодження моніторингу стану системи надання медичної допомоги військовослужбовцям і цивільному населенню в зоні АТО. Обґрунтовано доцільність доповнення проекту Військово-медичної доктрини України розділом «Показники (індикатори) ефективності системи медичного забезпечення на особливий період».

249. **Рекомендації з надання першої допомоги пораненим в умовах бойових дій (TCCC) для надавачів першої (домедичної) допомоги** // Протоколи з надання екстреної медичної допомоги рівня базової підтримки життя (Basic Life Support – BLS) – «Перший на місці події» : навч. посіб. / за ред. Рощіна Г. Г. – Київ, 2018. – С. 85–89.

У рекомендаціях викладено принципи та кроки екстреної медичної допомоги під вогнем противника, на полі бою та на етапі тактичної евакуації.

250. **Розвиток системи лікувально-евакуаційних заходів як основи медичного забезпечення військ в особливий період** / В. Я. Білий, В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський [та ін.] // Україна. Здоров'я нації. – 2016. – №3. – С. 5–11. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2016_3_3 (дата звернення: 15.09.2020).

Досліджено роль лікувально-евакуаційних заходів у системі медичного забезпечення військ та їх залежності від розвитку структури і характеру застосування збройних сил, а також ресурсного забезпечення медичної служби. Запропоновано шляхи удосконалення системи медичного забезпечення ЗС України.

251. **Роль та значення медичної евакуації в системі лікувально-евакуаційних заходів медичного забезпечення ЗС України під час АТО/ООС** / І. П. Хоменко, А. М. Галушка, В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №2. – С. 5–14 : табл. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/85/68 (дата звернення: 11.09.2020).

У статті проаналізовано й узагальнено досвід організації та проведення медичної евакуації поранених, уражених, травмованих і хворих військовослужбовців в системі лікувально-евакуаційних заходів медичного забезпечення ЗС України під час АТО/ООС. Акцентовано увагу на необхідності більш широкого застосування авіаційного і залізничного транспорту для проведення тактичної та стратегічної медичної евакуації.

252. **Сектор організації надання медичної допомоги постраждалим з зони Операції об'єднаних сил (ООС)** [Електронний ресурс] // Національна академія медичних наук України : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: http://amnu.gov.ua/sektor-organizacziyi-nadannya-medychnoyi-dopomogy-postrazhdalym-z-zony-operacziyi-ob-yednanyh-syl-oos/ (дата звернення: 02.09.2020). – Назва з екрана.

Сектор організації надання медичної допомоги постраждалим з зони Операції об'єднаних сил створено відповідно до постанови Бюро Президії НАМН України від 08.02.2016 р. №3 в лікувально-організаційному управлінні НАМН України. Одним із головних завдань, покладених на Сектор, є організація надання високоспеціалізованої медичної допомоги військовослужбовцям і громадянам України, які постраждали в ході проведення АТО, зокрема під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, які виникли під час проведення АТО.

253. ***Середа І. К.*** **Аналіз якості надання домедичної допомоги у Збройних Силах України під час проведення Антитерористичної операції на Сході України після розробки і впровадження стандартів підготовки** / І. К. Середа, О. О. Микита // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 1. – С. 3–4.

Представлено результати анкетування військовослужбовців, санітарних інструкторів і військових лікарів щодо поінформованості респондентів про знання та вміння надавати медичну допомогу на полі бою, оцінку якості надання домедичної допомоги на догоспітальному етапі, забезпеченість засобами медичного захисту. Виявлено проблеми у медичному забезпеченні ЗС України, зокрема недостатня підготовка особового складу збройних формувань з надання домедичної допомоги, недостатнє кадрове та матеріальне забезпечення медичної служби військових підрозділів.

254. ***Середа І. К.*** **Шляхи удосконалення аеромедичної евакуації поранених і хворих в системі лікувально-евакуаційного забезпечення в зоні проведення Антитерористичної операції** / І. К. Середа, С. І. Гарбарчук // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 1. – С. 15–16.

Окреслено шляхи удосконалення аеромедичної евакуації поранених і хворих в системі лікувально-евакуаційного забезпечення в зоні проведення АТО, зокрема аналіз, вивчення, узагальнення та широке впровадження в практичній діяльності передового досвіду країн НАТО, побудова оптимальної системи аеромедичної евакуації поранених і хворих, як в умовах мирного так і воєнного часу.

255. **Система надання медичної допомоги при веденні бойових дій з урахуванням моніторингу життєдіяльності військовослужбовців** / Ю. І. Кундієв, О. В. Палагін, І. А. Лурін [та ін.] // Харків. хірург. шк. – 2015. – №1. – С. 111–115. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Khkhsh_2015_1_25 (дата звернення: 20.05.2020).

Наведено дані про етапність надання медичної допомоги на полі бою. Проаналізовано результати моніторингу медичних параметрів бійців, причини високої летальності від бойових травм. Встановлено, що системи моніторингу стану боєздатності бійців можуть сприяти значному поліпшенню показників виживаності особового складу за умови налагодженої системи надання першої медичної, долікарської та першої лікарської допомоги, а також правильної організації евакуації поранених.

256. ***Слободяник Г. І.*** **Організація та надання медичної допомоги військовослужбовцям, які перебувають у зонах проведення бойових дій (АТО, ООС)** / Г. І. Слободяник. – Київ : РВЦ КПДЮ, 2019. – 80 с. : іл. – Бібліогр.: с. 79–80.

Викладено інформацію про надання невідкладної допомоги військовослужбовцям в екстремальних ситуаціях військових дій у зоні АТО/ООС. Адресовано військовим медикам: лікарям, фельдшерам, санітарним інструкторам, санітарам медичних рот, медичних пунктів бригад, військових частин, дивізіонів.

257. **Структура госпіталізації і надання спеціалізованих та високоспеціалізованих видів допомоги жінкам, які приймали участь у проведенні антитерористичної операції, у Національному військово-медичному клінічному центрі «Головний військовий клінічний госпіталь» у 2014–2016 рр.** / А. П. Казмірчук, М. О. Дрюк, І. Г. Денисенко, О. В. Циц // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2017. – Вип. 24. – С. 42–50 : табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1qpbUtl6Y1QKJOD_K08dkMqHkx-nDODUM/view (дата звернення: 07.05.2020).

У статті проаналізовано основні статистичні показники надання спеціалізованих та високоспеціалізованих видів допомоги у клініках НВМКЦ «ГВКГ» пораненим (травмованим) та хворим жінкам, які набули захворювання у зоні проведення АТО.

258. **Сучасні підходи до побудови системи лікувально-евакуаційних заходів як основи медичного забезпечення військ в особливий період** / В. Я. Білий, А. В. Верба, М. І. Бадюк [та ін.] // Наука і оборона. – 2016. – №2. – С. 34–41 : рис. – Бібліогр.: 17 назв.

У статті викладено результати дослідження еволюції системи лікувально-евакуаційних заходів у системі медичного забезпечення військ. Розкрито склад сил і засобів медичної служби на різних етапах розвитку військової медицини. Висвітлено основні напрями розвитку сучасної системи лікувально-евакуаційних заходів та шляхи досягнення визначених спроможностей.

259. **Тактична медицина. Алгоритм домедичної допомоги під час бойових дій** / Овчарук І. С., Тверезовський М. В., Мінасов Р. В., Гордієнко С. Ю. // Актуальні проблеми трансп. медицини: навколиш. середовище; проф. здоров'я; патологія. – 2015. – №3, т. 2. – С. 50–52. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aptm_2015_3(2)_9 (дата звернення: 20.05.2020).

У статті охарактеризовано етапи процесу надання домедичної допомоги пораненим у бойових умовах. Констатовано, що забезпечення збереження життя за змістом тактичної медицини можливе за умови навченості військовослужбовців правилам само- та взаємодопомоги, правилам управлінських рішень командування та забезпечення сучасними засобами індивідуального медичного оснащення.

260. **У системі лікувально-евакуаційних заходів запроваджено чотири рівні медичного забезпечення, – Міноборони** [Електронний ресурс] // Урядовий портал : єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Текст. дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/news/u-sistemi-likuvalno-evakuacijnih-zahodiv-zaprovadzheno-chotiri-rivni-medichnogo-zabezpechennya-minoboroni (дата звернення: 15.05.2020). – Назва з екрана.

Про брифінг щодо стану та перспектив реформування військової медицини, що відбувся 26 квітня 2019 р. Зокрема, начальник Головного військово-медичного управління – начальник медичної служби ЗС України полковник медичної служби Ігор Хоменко повідомив, що впровадження в систему медичного забезпечення ЗС України стандартів НАТО дало можливість запровадити в системі лікувально-евакуаційних заходів чотирьох рівнів медичного забезпечення.

261. **Удосконалення лікувально-евакуаційних заходів у Десантно-штурмових військах Збройних Сил України в умовах збройного конфлікту** / М. І. Бадюк, В. В. Солярик, Т. В. Ярош, О. С. Фальштинський // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 29–35 : табл., рис. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/103/78 (дата звернення: 19.10.2020).

У статті науково обґрунтовано удосконалення системи ЛЕЗ у ДШВ ЗС України через приведення організаційно-штатної структури медичних підрозділів частин ДШВ у відповідність до специфічних умов діяльності цього роду військ в умовах збройного конфлікту.

262. **Удосконалення лікувально-евакуаційних заходів у десантно-штурмових військах Збройних Сил України в умовах збройного конфлікту** / В. В. Соляник, О. С. Фальштинський, Г. Ю. Боханов, Д. В. Антонів // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 1. – С. 61–62.

Проаналізовано розподіл локалізації поранень у тактичних підрозділах Сухопутних військ ЗС України в зоні проведення АТО/ООС протягом 2017–2018 рр. Окреслено шляхи удосконалення системи лікувально-евакуаційних заходів, зокрема приведення організаційно-штатної структури медичних підрозділів частин у відповідність до специфічних умов діяльності, підсилення їх лікарями-спеціалістами, які можуть повноцінно надавати первинну та елементи вторинної медичної допомоги.

263. **Удосконалення системи лікувально-евакуаційного забезпечення Збройних Сил України в умовах локального збройного конфлікту** / А. П. Казмірчук, А. М. Галушка, В. І. Стриженко [та ін.] // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 7, №2. – С. 5–10 : рис. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2017_17_2_3 (дата звернення: 07.07.2020).

У статті досліджено шляхи удосконалення системи лікувально-евакуаційного забезпечення військ в умовах локального збройного конфлікту. Акцентовано увагу на питаннях наближення до поранених (травмованих) першої лікарської, кваліфікованої та спеціалізованої медичної допомоги. Запропоновано систему лікувально-евакуаційного забезпечення ЗС України.

264. ***Устич О. С.*** **Сучасний погляд на медичне сортування та медичну евакуацію при виникненні масових санітарних втрат** / Устич О. С., Латипов І. С. // Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини (для студентів та молодих вчених) : тези доп., 9–10 квіт. 2020 р. / Одес. нац. мед. ун-т. – Одеса, 2020. – С. 93–94. – Науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 150-річчю з дня народження В. В. Вороніна. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7360/Konf2020.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 20.01.2021).

Описано основні види медичного сортування. Констатовано, що для дотримання плану медичного забезпечення необхідна чітка координація роботи всіх представників медичної служби, починаючи від поля бою і до найвищих її рівнів.

265. ***Устінов О. В.*** **В Україні запрацює нова система медичної евакуації** [Електронний ресурс] / О. В. Устінов // Укр. мед. часопис. – Текст. дані. – Київ, 2018. – 26 верес. – Режим доступу: https://www.umj.com.ua/article/130271/v-ukrayini-zapratsyuye-nova-sistema-medichnoyi-evakuatsiyi (дата звернення: 07.05.2020). – Назва з екрана.

На виконання затвердженої Міністром оборони України Програми розвитку медичної служби ЗС України до 2020 р. на базі 65-го Військового мобільного госпіталю передбачається створити експериментальний підрозділ з медичної евакуації, який повинен відповідати стандартам НАТО.

266. ***Устінов О. В.*** **У Києві презентували алгоритми домедичної допомоги в умовах бойових дій** [Електронний ресурс] / О. В. Устінов // Укр. мед. часопис. – Текст. дані. – Київ, 2014. – 8 трав. – Режим доступу: https://www.umj.com.ua/article/77438/u-kiyevi-prezentuvali-algoritmi-domedichnoi-dopomogi-v-umovax-bojovix-dij (дата звернення: 07.05.2020). – Назва з екрана.

Про презентацію алгоритмів надання домедичної допомоги в умовах бойових дій для військовослужбовців, що відбулася в Українському науково-практичному центрі екстреної медичної допомоги та медицини катастроф МОЗ України, зокрема – унікальний посібник із правил надання домедичної допомоги для українських військових, який розробили фахівці центру.

267. ***Фальштинський О. С.*** **Удосконалення лікувально-евакуаційних заходів у десантно-штурмових військах Збройних Сил України в умовах бойового конфлікту** / О. С. Фальштинський // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 9–10.

Науково обґрунтовано удосконалення лікувально-евакуаційних заходів у десантно-штурмових військах ЗС України в умовах бойового конфлікту через покращення надання медичної допомоги пораненим та хворим й організації медичної евакуації.

268. ***Херсонська Т. Б.*** **Особливості організації лікувально-евакуаційних заходів щодо військовослужбовців з пораненнями і травмами щелепно-лицевої ділянки** / Херсонська Т. Б. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 92–93. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

У статті вивчено особливості організації надання медичної допомоги військовослужбовцям з ушкодженнями щелепно-лицевої ділянки на основі особливостей функціонування системи лікувально-евакуаційного забезпечення ЗС України при проведенні АТО/ООС на території Донецької та Луганської обл.

269. ***Хитрий Г. П.*** **Оптимізація надання невідкладної медичної допомоги в зоні проведення ООС шляхом впровадження ургентної сонографії** / Г. П. Хитрий, В. М. Мошківський // Біль, знеболювання та інтенс. терапія. – 2018. – №3. – С.100–101. – Текст статті доступний в інтернеті: http://jpaic.aaukr.org/article/view/140730/pdf_19# (дата звернення: 26.05.2020).

Презентовано досвід використання невідкладної УЗД лікарями-анестезіологами. Описано методику використання портативних апаратів УЗД при ургентній сонографії у поранених та травмованих пацієнтів, а саме FAST, BLUE, FAS-GIP, SHoC Protocol. Окреслено переваги та недоліки методу.

270. ***Хитрий Г. П.*** **Оцінка транспортабельності поранених під час медичної евакуації** / Хитрий Г. П., Тхоревський О. В., Білецька Н. В. // Біль, знеболення та інтенс. терапія. – 2015. – №1. – С. 12–17 : табл. – Бібліогр.: 23 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://jpaic.aaukr.org/article/view/85018/80595 (дата звернення: 10.07.2020).

На підставі аналізу транспортування поранених запропоновано інформативні критерії для оцінки ступеня тяжкості стану, які дають змогу проводити оцінку стану потерпілого на етапі підготовки до транспортування, вчасно коригувати тактику інтенсивної терапії, вирішувати питання щодо транспортабельності потерпілих.

271. ***Хитрий Г. П.*** **Тактика трансфузійної терапії гострої масивної крововтрати у поранених** [Електронний ресурс] / Хитрий Г. П. // Матеріали Восьмого Британсько-Українського Симпозіуму «Акцент на проблемах стандартизації в анестезіології, інтенсивній терапії та невідкладній допомозі при травмі та пораненнях», Київ, 21–23 квітня 2016 р. / Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: http://anaesthesiaconference.kiev.ua/materials_2016/0054_G.P.Hytryy.pdf (дата звернення: 11.01.2021).

Презентовано досвід надання невідкладної допомоги при кровотечі та принципи лікування гострої крововтрати у поранених в зоні проведення АТО.

272. ***Хоменко І. П.*** **Обґрунтування елементів удосконаленої системи лікувально-евакуаційного забезпечення тяжких поранених і хворих у бойових умовах** / Хоменко І. П. // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2014. – Вип. 41. – С. 65–70 : рис. – Бібліогр.: 3 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2014_41_10 (дата звернення: 19.05.2020).

Вивчено диспропорції в організації в системі лікувально-евакуаційного забезпечення тяжких поранених і хворих у бойових умовах. Надано пропозиції щодо їх усунення. Запропоновано низку інноваційних елементів системи лікувально-евакуаційного забезпечення поранених. Проаналізовано відповідності існуючих норм оснащення етапів медичної евакуації науково обґрунтованим вимогам. Запропоновано доповнити їх необхідними медикаментами і медичною технікою.

273. ***Хухлей В. О.*** **Удосконалення екстреної медичної допомоги військовослужбовцям на догоспітальному етапі** / В. О. Хухлей, М. І. Бадюк, Г. П. Хитрий // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 47.

Обґрунтовано потреби у розробці та застосуванні актуальних адаптованих алгоритмів і протоколів надання екстреної медичної допомоги військовослужбовцям у невідкладних станах на основі дослідження структури тяжких станів учасників бойових дій.

274. ***Щербакан С. С.*** **Особливості первинного огляду постраждалого в умовах бойових дій в зоні ООС** / Щербакан С. С. // Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини (для студентів та молодих вчених) : тези доп., 9–10 квіт. 2020 р. / Одес. нац. мед. ун-т. – Одеса, 2020. – С. 94. – Науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 150-річчю з дня народження В. В. Вороніна. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7360/Konf2020.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 20.01.2021).

Проаналізовано послідовність огляду, в ході якого здійснюється невідкладна допомога пацієнту в зоні проведення ООС. Зроблено висновок, що надання домедичної допомоги на полі бою є основною запорукою врятування життя пораненому.

275. ***Якушкін Є. Ю.*** **Особливості огляду потерпілого у жовтій зоні. Серцево-легенева реанімація в бойових умовах** / Якушкін Є. Ю., М'ястківська І. В. // Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини (для студентів та молодих вчених), 19–20 квітня 2018 р. : тези доп. / Одес. нац. мед. ун-т. – Одеса, 2018. – С. 106. – Науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 100-річчю з дня народження С. І. Корхова. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3356/TEZY2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 25.01.2021).

Висвітлено актуальність надання серцево-легеневої реанімації в бойових умовах та методику проведення даної маніпуляції. Констатовано, що обсяг домедичної допомоги у секторі укриття спрямований на більш глибоку оцінку і лікування потерпілого.

276. **Premedical aid in Extreme Situations : tutorial book** / I. G. Biryuk, I. V. Geruch, Ye. V. Nazymok [et al] ; Chernivtsi HSEE of Ukraine «Bukovinian State Medical University». – Chernivtsi, 2018. – 195 p.

У підручнику викладено основи теоретичної медицини та базові практичні навички з організації домедичної допомоги в екстремальних ситуаціях. Розроблено алгоритми надання допомоги пораненим.

Див. також: 27, 43, 45, 49–51, 58, 64, 74, 111, 113, 119, 123, 124, 134, 138, 308, 343, 345, 351, 352, 361, 385, 543, 544, 565, 566, 622, 1425, 1443, 1483, 1500, 1501, 1502, 1508.

2.4. РОЛЬ І МІСЦЕ ЦИВІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В СИСТЕМІ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК І ЇХНЯ РОБОТА З НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ ПІД ЧАС АТО/ООС

277. **Досвід міжвідомчої взаємодії при наданні хірургічної допомоги в умовах надзвичайної ситуації** / Г. Г. Рощін, Я. М. Сусак, І. Й. Сличко [та ін.] // Клін. хірургія. – 2020. – Т. 87, №3/4. – С. 65–65–68. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://hirurgiya.com.ua/index.php/journal/article/view/809 (дата звернення: 12.12.2020).

Досліджено міжвідомчу взаємодію при наданні хірургічної допомоги в умовах надзвичайної ситуації, потреби в певних видах хірургічних операцій, оцінку ефективності цивільно-військової взаємодії у секторі проведення АТО. Зроблено висновок, що спільне використання наявних (цивільних і військових) ресурсів позитивно впливає на результати лікування.

278. **Жаховський В. О. Надання медичної допомоги пораненим, травмованим і хворим військовослужбовцям, демобілізованим учасникам АТО/ООС, а також внутрішньо переміщеним з тимчасово окупованих територій особам у цивільних закладах охорони здоров'я** / В. О. Жаховський // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2020. – Вип. 27, ч. 1. – С. 13–24 : табл. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1rv9sj13Sx6U2G-DbHxmwL-lIu4k1VeBt/view (дата звернення: 14.09.2020).

Розглянуто історичний та закордонний досвід використання цивільних закладів охорони здоров'я для надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах війн та збройних конфліктів. Досліджено нормативно-правові засади

їх залучення в систему лікувально-евакуаційних заходів медичного забезпечення ЗС України. Проаналізовано роботу цивільних закладів охорони здоров'я та НАМН України з надання медичної допомоги пораненим, ураженим, травмованим і хворим військовослужбовцям, демобілізованим учасникам АТО/ООС.

279. ***Калагін Ю. А.*** **Феномен цивільно-військового співробітництва збройних сил України: концептуальні засади дослідження** / Ю. А. Калагін // Укр. соціол. журн. – 2017. – №1/2. – С. 64–68. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrsocj_2017_1-2_10 (дата звернення: 14.09.2020).

У статті проаналізовано результати соціологічного дослідження феномену цивільно-військового співробітництва ЗС України, яке було здійснено кафедрою психології та педагогіки Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба протягом 2015–2016 рр. Представлено світовий досвід функціонування системи цивільно-військового співробітництва у збройних силах. Обґрунтовано вихідне концептуальне положення національної концепції цивільно-військового співробітництва ЗС України.

280. ***Коропатнік І. М.*** **Проблеми побудови системи цивільно-військового співробітництва в Україні в умовах проведення антитерористичної операції** / І. М. Коропатнік // Наука і правоохорона. – 2014. – №4. – С. 90–94. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2014_4_16 (дата звернення: 14.09.2020).

У статті проаналізовано досвід країн-членів НАТО в галузі побудови системи цивільно-військового співробітництва. Визначено напрями її розвитку в Україні на сучасному етапі.

281. ***Лівінський В. Г.*** **Обґрунтування нового механізму використання системи цивільної охорони здоров'я для лікування поранених і хворих військовослужбовців шляхом створення тимчасових функціональних об'єднань** / В. Г. Лівінський // Україна. Здоров'я нації. – 2016. – №4/1. – С. 63–68. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2016_4%281%29_13 (дата звернення: 15.09.2020).

З урахуванням досвіду медичного забезпечення АТО опрацьовано новий механізм використання можливостей цивільних закладів охорони здоров'я для лікування поранених (хворих) військовослужбовців. Розроблено нову функціонально-організаційну модель надання їм спеціалізованої і високоспеціалізованої медичної допомоги, який полягає у використанні для зазначених цілей лише частини (до 30%) їх ліжкового фонду.

282. ***Лівинський В. Г.*** **Робота цивільних закладів охорони здоров'я з надання медичної допомоги військовослужбовцям під час АТО/ООС, а також демобілізованим учасникам АТО та внутрішньо переміщеним з тимчасово окупованих територій особам** / В. Г. Лівинський // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №1. – С. 30–39. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/10/4 (дата звернення: 09.07.2020).

У статті проаналізовано та узагальнено досвід роботи цивільних закладів охорони здоров'я з надання медичної допомоги пораненим, травмованим і хворим військовослужбовцям під час АТО/ООС, а також демобілізованим учасникам АТО та внутрішньо переміщеним особам з окупованих територій АР Крим, Донецької та Луганської обл.

283. **Методичний посібник для військ (сил) з питань цивільно-військового співробітництва** / ЗС України, Упр. цивільно-військ. співробітництва ; [під заг. керівництвом О. Ноздрачова]. – Київ, 2019. – 167 с. – Текст доступний в інтернеті: https://dovidnykmpz.info/social/metodychnyy-posibnyk-dlia-viys-k-syl-z-pytantsyvil-no-viys-kovoho-spivrobitnytstva-2019-r/ (дата звернення: 22.05.2021).

Представлено організацію цивільно-військового співробітництва в ЗС України за стандартами НАТО з урахуванням особливостей нормативно-правової бази та керівних документів (станом на липень 2019 р.). Розкрито мету його діяльності, основні функції, завдання, принципи, зміст основних методів діяльності. Розглянуто досвід застосування підрозділів цивільно-військового співробітництва на тактичному рівні, зокрема участі в АТО/ООС.

284. **Методичні рекомендації з організації роботи цивільних закладів охорони здоров'я щодо надання вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України та інших військових формувань** / за ред. І. П. Хоменка, А. М. Галушки. – Київ : Людмила, 2019. – 137 с.

У Методичних рекомендаціях наведено алгоритм дій щодо підготовки визначених цивільних закладів охорони здоров'я до прийому та надання медичної допомоги пораненим (ураженим, хворим) військовослужбовцям, організацію їх роботи з надання військовослужбовцям вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги, порядок їх направлення на лікування до цих закладів, прийому, обліку та виписки, а також повноваження та відповідальність за організацію роботи цивільних закладів охорони здоров'я щодо надання медичної допомоги пораненим (ураженим, хворим) військовослужбовцям.

285. ***Минько О. В.*** **Пропозиції щодо розвитку системи цивільно-військового співробітництва у формуваннях Національної гвардії України та проблемні питання її логістичного забезпечення** / О. В. Минько, І. С. Луговський, М. М. Адамчук // Честь і закон. – 2019. – №1. – С. 79–87. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chiz_2019_1_12 (дата звернення: 19.10.2020).

У статті розглянуто пропозиції щодо розвитку системи цивільно-військового співробітництва у формуваннях Національної гвардії України та проблемні питання їх логістичного забезпечення з огляду на досвід роботи підрозділів цивільно-військового співробітництва ЗС України та Національної гвардії України в зоні проведення АТО/ООС та практики планування і проведення заходів цивільно-військового співробітництва (CivilMilitary Cooperation, CIMIC), яке є невід'ємною складовою дій контингентів країн-учасниць у сучасних операціях під егідою НАТО, ЄС та ООН.

286. **Міжвідомча цивільно-військова уніфікація догоспітальної екстреної медичної допомоги** / Рощін Г. Г., Деніел Смайлі, Цуглевич Я. М. [та ін.] // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 63. – Текст статті доступний в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 19.10.2020).

На основі положень Воєнно-медичної доктрини України та Концепції реформи системи екстреної медичної допомоги (ЕМД) проведено аналіз організації надання ЕМД ЗС України та МОЗ в умовах надзвичайних ситуацій військового характеру, що в рамках Єдиного медичного простору розглядається як ключовий стандарт прав людини і юридичний виклик у сфері охорони здоров'я України.

287. **Міжвідомча цивільно-військова уніфікація екстреної медичної допомоги відповідно до реформування системи охорони здоров'я України (аналітичний огляд літератури)** / Рощін Г. Г., Синельник С. В., Кузьмін В. Ю. [та ін.] // Медицина невідклад. станів. – 2020. – Т. 16, №4. – С. 39–55. – Бібліогр.: 99 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://emergency.zaslavsky.com.ua/article/view/207931/209932 (дата звернення: 19.10.2020).

З метою формування єдиного методологічного підходу до оптимізації логістичного управління системою екстреної медичної допомоги (ЕМД) проаналізовано організацію надання ЕМД та медичного забезпечення ЗС України й цивільного населення в особливий період держави.

288. **Перспективи використання цивільних закладів охорони здоров'я для медичного забезпечення військ в єдиному медичному просторі** / І. П. Хоменко, А. М. Галушка, В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський // Військ. медицина України. – 2018. – Т. 18, №2. – С. 5–12. – Бібліогр.: 22 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/5/12 (дата звернення: 30.06.2020).

Висвітлено досвід реалізації нового підходу до використання можливостей системи цивільної охорони здоров'я для потреб медичного забезпечення ЗС України та інших військових формувань. Наголошено на необхідності створення резерву профільних ліжок у цивільних закладах охорони здоров'я для надання медичної допомоги пораненим (хворим) військовослужбовцям. Зроблено висновок, що запровадження запропонованого механізму використання можливостей цивільних закладів охорони здоров'я в інтересах медичного забезпечення військ дозволить створити в Україні ефективну систему воєнної охорони здоров'я.

289. **Перший добровільний мобільний шпиталь імені Миколи Пирогова** [Електронний ресурс] : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – [Україна], 2017. – Режим доступу: http://www.medbat.org.ua/uk/pro-pdmsh/ (дата звернення: 05.05.2020). – Назва з екрана.

ПДМШ ім. Миколи Пирогова є найбільшим неурядовим проектом із залучення цивільних медиків до надання медичної допомоги в зоні проведення АТО/ООС в окремих районах Донецької та Луганської обл., який реалізує Благодійний фонд «Перший добровольчий мобільний шпиталь ім. Миколи Пирогова» у співпраці з МОЗ України, МО України, Генеральним штабом ЗС України, за підтримки Ради національної безпеки та оборони України.

290. ***Печиборщ О. В.*** **Особливості взаємодії цивільної та військової систем охорони здоров'я в процесі здійснення лікувально-евакуаційних заходів під час ведення антитерористичної операції** / О. В. Печиборщ // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2015. – Вип. 43. – С. 23–30 : табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2015_43_5 (дата звернення: 05.05.2020).

У статті проаналізовано стан організації взаємодії медичної служби ЗС України та цивільних органів системи охорони здоров'я в процесі лікувально-евакуаційних заходів під час бойових дій військ (сил) в умовах сучасних воєнних дій та гібридних війн.

291. ***Півник В. М.*** **Особливості організації надання медичної допомоги пораненим і хворим військовослужбовцям у взаємодії з закладами охорони здоров'я МОЗ України в зоні проведення АТО (ООС)** / В. М. Півник, Т. В. Ярош, А. І. Сельменський // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №2. – С. 25–34 : табл., рис. – Бібліогр.: 7 назв.

Проаналізовано результати дослідження щодо організації надання медичної допомоги пораненим і хворим військовослужбовцям у взаємодії з закладами охорони здоров'я МОЗ України в зоні проведення АТО (ООС). Визначено доцільність та основні напрямки удосконалення взаємодії між військово-медичною службою та закладами охорони здоров'я МОЗ України.

292. ***Півник В. М.*** **Удосконалення організації надання медичної допомоги пораненим і хворим військовослужбовцям у взаємодії з закладами охорони здоров'я МОЗ України в зоні проведення АТО (ООС)** / В. М. Півник, А. І. Сельменський // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 7–8.

У дослідженні проаналізовано організацію робити закладів охорони здоров'я МОЗ України, дислокованих безпосередньо в зоні проведення АТО (ООС). Оцінено роботу військових лікарських бригад на базі закладів охорони здоров'я МОЗ України. Визначено найбільш актуальні проблемні питання їх використання. Окреслено основні напрями удосконалення взаємодії між військово-медичною службою та закладами охорони здоров'я МОЗ України щодо надання своєчасної медичної допомоги пораненим і хворим військовослужбовцям в екстремальних ситуаціях.

293. **Принципи та система цивільно-військового співробітництва у процесі надання медичної допомоги постраждалим унаслідок бойових дій** / Печиборщ В. П., Сацик С. П., Мостіпан О. О., Печиборщ О. В. // Екстрена медицина: від науки до практики. – 2015. – №2. – С. 107–108.

Окреслено основні принципи, на яких базується система етапного лікування поранених і хворих з їх евакуацією за призначенням і реабілітацією. Проаналізовано процес організації медичного забезпечення від поля бою до організації та надання спеціалізованої медичної допомоги й реабілітації поранених і хворих.

294. **Цивільна та військова системи охорони здоров'я, особливості взаємодії під час бойових дій** / Н. І. Іскра, М. Д. Близнюк, В. П. Печиборщ, О. В. Печиборщ // Зб. наук. пр. співробітників НМАПО ім. П. Л. Шупика / Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2015. – Вип. 24, кн. 4. – С. 171–180 : табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpsnmapo_2015_24(4)__27 (дата звернення: 21.05.2020).

У статті визначено напрями діяльності кожної із систем у наданні медичної допомоги та заходи щодо поліпшення організації взаємодії цивільної та військової системи охорони здоров'я під час застосування ЗС України в АТО на південному сході України.

295. **Чітка, всебічно збалансована взаємодія системи охорони здоров'я населення та військ в операції Об'єднаних Сил – об'єктивна реальність** / Л. А. Устінова, І. М. Тодуров, В. П. Печиборщ [та ін.] // Військ. медицина України. – 2018. – Т. 18, №3. – С. 36–43. – Бібліогр.: 27 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2018_18_3_7 (дата звернення: 05.05.2020).

У статті висвітлено особливості взаємодії цивільної системи охорони здоров'я та медичної служби військ в ООС. Особливу увагу приділено аналізу стану взаємодії в процесі здійснення лікувально-евакуаційних заходів серед населення та у військах ООС. Виявлено проблеми у процесі створення адекватної системи взаємодії, визначено шляхи їх усунення.

296. **Щодо необхідності та порядку залучення цивільних закладів охорони здоров'я для медичного забезпечення військ** / В. Я. Білий, А. В. Верба, В. О. Жаховський, В. Г. Лівінський // Наука і оборона. – 2017. – №1. – С. 31–36. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст доступний в інтернеті: http://nio.nuou.org.ua/article/view/157830 (дата звернення: 21.07.2020).

Викладено результати дослідження потреби та порядку залучення цивільних закладів охорони здоров'я для медичного забезпечення військ у системі лікувально-евакуаційних заходів. Висвітлено вітчизняний досвід і розкрито шляхи розв'язання проблеми у збройних силах передових країн світу. Закцентовано увагу на необхідності формування єдиного медичного простору з метою забезпечення в особливий період поранених (хворих) військовослужбовців своєчасною та якісною медичною допомогою та належним лікуванням.

Див. також: 29, 42, 107, 123, 126, 141, 148, 347.

2.5. СИСТЕМА МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТІВ НАТО

297. **Актуальні питання стандартизації медичного забезпечення Збройних Сил України** / М. І. Бадюк, І. К. Середа, О. О. Микита, Б. Б. Жупан // Україна. Здоров'я нації. – 2016. – №4/1. – С. 247. – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2016_4%281%29_44 (дата звернення: 28.05.2020).

Проаналізовано стан стандартизації медичного забезпечення ЗС України в сучасних умовах. Встановлено, що оптимізація системи медичного забезпечення має здійснюватися шляхом створення єдиної уніфікованої системи стандартизації медичного забезпечення ЗС України з урахуванням її інтеграції в загальнодержавну систему охорони здоров'я та досвіду держав-членів НАТО.

298. ***Бадюк М. І.*** **Дорожня карта розробки нормативної бази медичного забезпечення Сил Оборони України в умовах оборонної реформи** / М. І. Бадюк, Д. В. Ковида, О. О. Микита // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №4. – С. 5–12 : рис., табл. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_4_3 (дата звернення: 22.05.2020).

Висвітлено особливості обґрунтування дорожньої карти щодо приведення нормативно-правової бази медичного забезпечення ЗС України у відповідність до стандартів НАТО. Розроблено дорожню карту стандартизації медичного забезпечення. Визначено пріоритетність та черговість розробки стандартів, що відповідають вимогам Стратегічного оборонного бюлетеню.

299. ***Бадюк М. І.*** **Нормативно-правова база медичного забезпечення Збройних сил України в умовах запровадження стандартів НАТО** / Бадюк М. І., Ковида Д. В., Микита О. О. // Екстрена медицина: від науки до практики. – 2017. – №2. – С. 11–20 : рис., табл. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ekctrenam_2017_2_3 (дата звернення: 15.05.2020).

У статті висвітлено особливості обґрунтування й розроблення дорожньої карти щодо узгодження нормативно-правової бази медичного забезпечення ЗС України зі стандартами НАТО. Наведено алгоритм оцінювання відповідності нормативно-правових документів системи медичного забезпечення ЗС України аналогічним документам НАТО. Запропоновано матрицю визначення відповідності нормативної бази.

300. ***Бадюк М. І.*** **Обґрунтування та розробка моделі стандартизації медичного забезпечення Збройних Сил України та оцінка її ефективності** / Бадюк Михайло Іванович, Микита Оксана Олександрівна, Губар Анатолій Миколайович // Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe. – 2016. – №7. – С. 37–46 : рис., табл. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті в інтернеті: https://eesa-journal.com/wp-content/uploads/2017/01/EESJ_7_1.pdf#page=37 (дата звернення: 28.05.2020).

У статті обґрунтовано актуальність удосконалення системи медичного забезпечення ЗС України шляхом розроблення військових стандартів медичного забезпечення. Констатовано, що їх розроблення має спиратись на досвід країн-НАТО з урахуванням цивільного сектору. Розроблено модель стандартизації медичного забезпечення ЗС України, в якій детально описано взаємозв'язок та методологію розробки стандартів.

301. ***Бадюк М. І.*** **Стандартизація медичного забезпечення збройних сил** / Бадюк М. І., Микита О. О. // Управління якістю медичної допомоги у закладах охорони здоров'я сил оборони України : навч. посіб. / за ред. М. І. Бадюка ; МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – С. 108–125.

Розділ навчального посібника присвячено питанням стандартизації медичного забезпечення збройних сил країн НАТО, класифікації STANAG за напрямами діяльності та системі стандартизації медичного забезпечення ЗС України.

302. ***Бакай А. Є.*** **Практики медичного забезпечення НАТО: завантаження в Україні** / А. Є. Бакай // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – №6. – С. 98–103 : рис. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2017/21.pdf (дата звернення: 15.05.2020).

Розглянуто загальні принципи і спроможності планування та медичного забезпечення операцій НАТО. Обґрунтовано необхідність впровадження дієвих елементів євроатлантичного досвіду організації медичної допомоги, використання загального категорійно-понятійного апарату, принципів оцінювання необхідних сил та засобів медичного забезпечення, що сприятиме формуванню єдиного медичного простору та опрацюванню власної моделі реагування на надзвичайні ситуації з урахуванням відповідності спроможностей держави до міжнародних базових вимог.

303. ***Бондаревський А. О.*** **Клінічні практичні настанови медичної служби НАТО з ушкодження судин** / А. О. Бондаревський, Б. М. Коваль, В. М. Роговський // Хірургія України. – 2017. – №1. – С. 11–17. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KhU_2017_1_4 (дата звернення: 28.05.2020).

Висвітлено положення клінічних практичних настанов медичної служби НАТО з лікування травм та поранень магістральних судин, інтегрованих в об'єднану систему травм та реєстр травм (перегляд 2016 р.). Наголошено, що положення можна використовувати у повсякденній діяльності загальних та судинних хірургів при лікуванні бойових і побутових поранень судин.

304. **Вдосконалення екстреної медичної допомоги військовослужбовців Збройних Сил України у невідкладних станах за стандартами НАТО** / І. Ф. Гончаренко, А. П. Казмірчук, П. В. Мацера [та ін.] // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №4. – С. 31–36. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/23/15 (дата звернення: 30.06.2020).

Наголошено на необхідності та актуальності створення спеціалізованої інформаційної системи з метою удосконалення ефективності функціонування системи лікувально-евакуаційного забезпечення, зокрема екстреної медичної допомоги в районах ведення бойових дій.

305. ***Верба А. В.*** **Аналіз відповідності окремих положень керівних документів медичної служби Збройних Сил України стандартам НАТО** / А. В. Верба, О. Ю. Булах, О. В. Ричка // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 45, т. 1. – С. 19–28. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_45(1)__4 (дата звернення: 15.05.2020).

У статті проаналізовано положення керівних документів медичної служби збройних сил НАТО та аналогічні розділи проєкту Настанови з медичного забезпечення ЗС України на особливий період. Відмічено схожість змісту їх розділів, а також розбіжності в питаннях, які обумовлені особливостями структури, завдань ЗС України, національними особливостями організації медичного забезпечення військ (сил).

306. **Вивчення досвіду окремих аспектів медичного і логістичного забезпечення у країнах НАТО** : огляд / О. П. Шматенко, В. О. Кучмістов, О. П. Ніколайчук [та ін.] // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №4. – С. 74–81 : табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_4_13 (дата звернення: 18.11.2020).

На основі вивчення організаційної структури і діяльності медичної служби країн НАТО проаналізовано й узагальнено окремі напрями (ланки) медичного забезпечення, акцентуючи увагу на організації медичної допомоги військовослужбовцям та медичній логістиці (евакуація і медичне постачання).

307. ***Гаврилюк І. Ю.*** **Будуємо логістику за стандартами НАТО, як це потрібно Збройним Силам** [Електронний ресурс] : [розмова з начальником Головного управління логістики ЗС України І. Ю. Гаврилюком про участь укр. делегації у засіданні Військового комітету НАТО] / записав Дмитро Шкурко // Укрінформ : мультимедійна платформа іномовлення України. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2590550-ivan-gavriluk-nacalnik-golovnogoupravlinna-logistiki-zsu.html (дата звернення: 18.11.2020). – Назва з екрана.

308. ***Гончаров О. Л.*** **Шляхи удосконалення лікувально-евакуаційного забезпечення військ з урахуванням стандартів НАТО** / О. Л. Гончаров, А. С. Ромашко // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 1. – С. 15–16.

Проаналізовано лікувально-евакуаційне забезпечення в ЗС України в ході проведення АТО (ООС) та збройних силах країн-членів НАТО, які беруть участь у збройних конфліктах. Констатовано, що впровадження стандартів НАТО у медичній службі ЗС України дасть змогу створення нової системи лікувально-евакуаційного забезпечення військ (сил).

309. **Запровадження стандартів та інших керівних документів НАТО** [Електронний ресурс] // Міністерство оборони України : офіц. веб сайт. – Текст. дані. – Київ, [2020]. – Режим доступу: https://www.mil.gov.ua/diyalnist/vprovadzhennya-standartiv-ta-inshih-kerivnih-dokumentiv-nato.html (дата звернення: 22.05.2020). – Назва з екрана.

Презентовано підсумки виконання основних заходів щодо запровадження стандартів НАТО у діяльність МО України та ЗС України, інших складових сил оборони. Здійснено розподіл за функціональними ознаками національних і військових документів, розроблених з урахуванням положень стандартів НАТО.

310. **Застосування досвіду країн НАТО для реабілітації військовослужбовців з черепно-мозковою травмою** / А. Ю. Кіх, О. М. Волянський, І. М. Льовкін, О. В. Охонько // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 47. – С. 285–294. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_47_35 (дата звернення: 06.08.2020).

У статті презентовано індивідуальний план реабілітації військовослужбовців з важкою черепно-мозковою травмою із застосуванням передових технологій, запроваджених в країнах-членах НАТО. Констатовано, що організація процесу реабілітації військовослужбовців шляхом залучення мультидисциплінарних фахівців дозволить удосконалити існуючу систему надання медичної допомоги комбатантам з черепно-мозковою травмою, прискорить одужання та повернення їх до активного життя.

311. ***Коваленко В. В.*** **Євроатлантичні перспективи вітчизняної стоматології** / Коваленко В. В., Лищишин М. З. // Новини стоматології. – 2017. – №2. – С. 24–27 : табл. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ns_2017_2_6 (дата звернення: 02.09.2020).

Вивчено стан стоматологічної складової в системі стандартів Євроатлантичного альянсу. Представлено основні положення спільної доктрини НАТО з медичного забезпечення щодо діяльності стоматологічної служби. Проаналізовано відповідність стоматологічного забезпечення військовослужбовців ЗС України основним стандартам НАТО. Визначено основні завдання та способи їхнього вирішення для успішного адаптування стоматологічного забезпечення армії до стандартів НАТО.

312. **Координація та регулювання системи медичної евакуації поранених і хворих при застосуванні військ (сил)** / А. В. Верба, А. М. Галушка, Ю. В. Маланіч [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-

мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 49, т. 2. – С. 30–39. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_49(2)_6 (дата звернення: 11.12.2020).

У статті проаналізовано керівні документи медичної служби країн-членів НАТО. Охарактеризовано діяльність структур, відповідальних за координацію евакуації в країнах НАТО. Констатовано, що відсутність аналогічних структур в ЗС України впливає на недоліки в організації медичного забезпечення військ в ході АТО на сході України.

313. ***Кухар А. В.*** **Основні принципи медичного забезпечення в країнах НАТО та в Збройних Силах України в сучасних умовах** / А. В. Кухар, О. О. Микита // Наукова конференція молодих вчених, 20–21 квітня 2018 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Ч. 1. – С. 4–5. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/tezyKMV.pdf (дата звернення: 28.05.2020).

У статті проаналізовано нормативну базу системи охорони здоров'я в МО України та відкриті літературні джерела військово-медичного забезпечення в країнах НАТО. Констатовано, що розвиток системи медичного забезпечення ЗС України відбувається в єдиному медичному просторі держави і передбачає використання єдиного законодавства з питань охорони здоров'я, дотримання загальнодержавних медичних стандартів і клінічних протоколів надання медичної допомоги.

314. ***Мельник С. М.*** **Адміністрування реформування сектору безпеки і оборони України у контексті розвитку співробітництва з НАТО** / С. М. Мельник // Прикарпат. юрид. вісн. : зб. наук. пр. / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Івано-Франківськ, 2019. – №1. – С. 161–165. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст доступний в інтернеті: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2019/33.pdf (дата звернення: 22.05.2020).

У статті розкрито сутність основних напрямів адміністрування реформи сектору безпеки і оборони України в аспекті розвитку і подальшого поглиблення відносин з НАТО. Акцентовано увагу на тому, що одним із найскладніших завдань адміністрування реформи сектору безпеки і оборони України у контексті поглиблення співпраці з НАТО є перехід ЗС України на стандарти НАТО (STANAG (Standardization Agreement)).

315. ***Микита О. О.*** **Комплексний аналіз управління якістю медичної допомоги на основі стандартизації медичного забезпечення збройних сил і цивільної охорони здоров'я** (огляд літератури) / Микита О. О. // Екстрена медицина: від науки до практики. – 2016. – №1. – С. 29–43. – Бібліогр.: с. 43. – Текст статті доступний в інтернеті: https://emergency.in.ua/2016-numbers/636-n17s3 (дата звернення: 27.05.2020).

Проаналізовано вітчизняний і міжнародний досвід організації управління якістю медичної допомоги на основі стандартизації медичного забезпечення збройних сил і цивільної охорони здоров'я. Вивчено принципи побудови та вимоги до системи стандартизації медичного забезпечення в Україні та в країнах-учасницях НАТО. Зроблено висновок, що стандарти медичного забезпечення воєнного часу повинні відповідати стандартам мирного часу, національні військові стандарти медичного забезпечення ЗС України повинні за можливістю бути близькими до міжнародних або відповідати їм.

316. **Обґрунтування необхідності адаптації санітарно-епідеміологічної служби у службу превентивної медицини** / В. Л. Савицький, С. Л. Литовка, Ю. М. Депутат [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 49, т. 2. – С. 92–103 : рис. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_49(2)_13 (дата звернення: 20.11.2020).

У статті обґрунтовано необхідність адаптації санітарно-епідеміологічної служби МО України у Службу превентивної медицини на зразок НАТО.

317. **Основні аспекти медичного постачання у збройних силах держав-членів НАТО** / М. В. Білоус, О. П. Шматенко, О. А. Рижов, Д. В. Дроздов // Актуальні питання фармацевт. та мед. науки та практики. – 2016. – №2. – С. 102–109. – Бібліогр.: 27 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://pharmed.zsmu.edu.ua/article/view/71119/67987 (дата звернення: 22.05.2020).

Здійснено огляд закордонних і вітчизняних наукових джерел із цієї проблематики та чинної нормативно-правової бази для формування єдиного методологічного підходу до оптимізації логістичного управління фармацевтичним забезпеченням ЗС України. Вивчено особливості функціонування військово-медичних служб збройних сил декількох держав-членів НАТО. Наголошено на необхідності розроблення концептуальної моделі оптимізації управління потоковими процесами у медичному постачанні ЗС України відповідно до стандартів НАТО, а також закріплення цієї моделі у вітчизняній нормативно-правовій базі та практичній військовій охороні здоров'я України.

318. **Оцінка спроможностей системи медичного забезпечення за вимогами стандартів НАТО** / Михайло Бадюк, Богдан Жупан, Оксана Микита [та ін.] // Актуальні питання сусп. наук та історії медицини. – 2019. – №2. – С. 88–92 : рис. – Бібліогр. у підрядк. посиланнях. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apcnim_2019_2_15 (дата звернення: 22.05.2020).

У статті проаналізовано світові й вітчизняні джерела інформації щодо сучасних поглядів на організацію та проведення заходів оборонного планування та оцінку спроможностей медичної служби у збройних силах провідних країн світу. Розроблено алгоритм проведення оцінювання спроможностей.

319. **Перелік стандартів та керівних документів НАТО, вимоги яких впроваджено в національних нормативних документах** [Електронний ресурс] // Міністерство оборони України : офіц. веб сайт. – Текст. дані. – Київ, [2020]. – Режим доступу: https://www.mil.gov.ua/content/pdf/Standart_NATO_Dod.pdf (дата звернення: 22.05.2020). – Назва з екрана.

Подано перелік національних військових нормативних документів, зокрема з медичного забезпечення: «Воєнно-медична доктрина», «Медичне застосування повітряного транспорту на передовій», «Воєнна розвідка. Медичне забезпечення. Терміни та визначення», «Об'єднана союзна доктрина з медичної евакуації» та ін.

320. ***Саган В.*** **Аналіз особливостей логістичного забезпечення провідних держав світу** / Віталій Саган, В'ячеслав Василевський // Зб. наук. пр. Нац. акад. Держ. прикордон. служби України. Серія: Військові та технічні науки. – 2017. – №1. – С. 211–225 : рис. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnapv_vtn_2017_1_18 (дата звернення: 02.12.2020).

У статті проаналізовано логістичне забезпечення збройних сил Ізраїлю та держав-членів НАТО. Запропоновано удосконалити структуру ресурсного забезпечення Державної прикордонної служби України, зокрема медичного постачання в умовах бойових дій.

321. **Система електронного обліку медичного майна в країнах-членах НАТО як приклад використання сучасних інформаційних логістичних систем** / М. В. Білоус, О. А. Рижов, О. П. Шматенко, Д. В. Вороненко // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. – 2019. – №1. – С. 33–40. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uezyaf_2019_1_6 (дата звернення: 18.11.2020).

У статті вивчено порядок та процедуру кодифікації предметів постачання (медичного майна в тому числі), якими забезпечуються ЗС України. Розроблено алгоритм пошуку матеріально-технічних засобів, до якого належить і медичне майно, в системі Головного каталогу НАТО з логістики (NATO Master Catalogue of References for Logistics) як приклад використання сучасних інформаційних логістичних систем.

322. **Удосконалення стоматологічної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України у відповідності до вимог стандартів НАТО** / М. І. Бадюк, В. В. Коваленко, В. В. Солярик [та ін.] // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 36–44 : табл., рис. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/104/79 (дата звернення: 19.10.2020). – Назва з екрана.

У статті науково обґрунтовано шляхи удосконалення стоматологічної допомоги військовослужбовцям ЗС України через досягнення сумісності медико-технологічних документів надання стоматологічної допомоги із стандартами НАТО. Констатовано, що наявна організаційно-штатна структура стоматологічної служби ЗС України дозволяє в повному обсязі застосувати стандарти НАТО та адаптувати алгоритми і протоколи надання медичної допомоги військовослужбовцям ЗС України при пораненнях в ЩЛД в умовах ведення збройного конфлікту.

323. **Україна і стандарти НАТО: як влучити у «рухому ціль»?** [Електронний ресурс] : дискусійна записка / підгот.: Альона Гетьманчук, Катерина Зарембо, Маріанна Фахурдінова. – Текст. дані. – Київ : Центр «Нова Європа», 2019. – 16 с. – Режим доступу: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/DP_Stand_NATO_ukr_inet.pdf (дата звернення: 22.05.2020). – Назва з екрана.

Визначено, на якому етапі перебуває процес впровадження стандартів НАТО в Україні (зокрема, у сфері медичного забезпечення), які зміни вже відбулись у ЗС України. Надано рекомендації щодо виконання Україною взятих на себе зобов'язань.

324. **Уряд схвалив Річну національну програму Україна–НАТО нової якості** [Електронний ресурс] // Урядовий портал : єдиний веб-портал органів виконав. влади. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-richnu-nacionalnu-programu-ukrayina-nato-novoyi-yakosti (дата звернення: 22.05.2020). – Назва з екрана.

Уряд схвалив Річну національну програму під егідою Комісії Україна–НАТО на 2020 р., яка розроблена за методологією вимірюваних результатів, ставить у центр уваги безпеку людини, містить механізм моніторингу виконання і побудована за принципами, структурою та змістом планів дій щодо членства в НАТО країн, які вступали в Альянс.

325. ***Шекера О. Г.*** **Система медичного забезпечення Об'єднаних Збройних Сил НАТО** / Шекера О. Г., Стеблюк В. В., Киржнер Г. Д. // Здоров'я сусп-ва. – 2014. – Т. 3, №1/2. – С. 105–108. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zdc_2014_3_1-2_13 (дата звернення: 22.05.2020).

У статті проаналізовано систему медичного забезпечення Об'єднаних Збройних Сил НАТО. Констатовано, що, з огляду на масові втрати від різних видів звичайної зброї у виниклому широкомасштабному військовому конфлікті на території України, медична служба ЗС України повинна використовувати в своїй діяльності досвід і можливості медичних підрозділів і частин збройних силах країн НАТО з метою збереження боєздатності особового складу та надання медичної допомоги пораненим і хворим.

326. **NATO Master Catalogue of References for Logistics** [Electronic resource] : [генеральний каталог літератури з питань логістики НАТО] // NATO. North Atlantic Treaty Organization. – Mode of access: https://www.nato.int/structur/ac/135/main/pdf/nmcrl_flyer_e.pdf (last access: 18.11.2020).

327. **NATO Standard AJMedP-2. Allied Joint Medical Doctrine for Medical Evacuation** [Electronic resource] : Edition A, Version 1, August 2018 : [об'єднана спільна медична доктрина для медичної евакуації] // NATO Centre of Excellence for Military Medicine. – Text Data. – Budapest, 2018. – Mode of access: https://www.coemed.org/files/stanags/02_AJMEDP/AJMedP-2_EDA_V1_E_2546.pdf (last access: 18.06.2020).

328. **NATO Standard AJP-4.10. Allied Joint Doctrine for Medical Support** [Electronic resource] : Edition C, Version 1, September 2019 : [спільна доктрина союзників для медичної підтримки] // GOV.UK. – Text Data. – Great Britain, 2019. – Mode of access: https://www.gov.uk/government/publications/allied-joint-medical-support-doctrine-ajp-410 (last access: 18.06.2020).

Див. також: 80, 99, 101, 102, 112, 143, 144, 155, 173, 187, 213, 245, 246, 260, 265, 280, 283, 366, 750, 1072, 1073, 1321, 1342.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗМІСТ ХІРУРГІЧНОЇ ДОПОМОГИ В СИСТЕМІ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК ПІД ЧАС АТО/ООС

3.1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ БОЙОВОЇ ХІРУРГІЧНОЇ ТРАВМИ

329. **Актуальні питання ультразвукової діагностики при мінно-вибухових пораненнях** / О. І. Гречаник, І. В. Колосова, О. В. Касьян [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. / Голов. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ». – Київ, 2015. – Вип. 22, ч. 1. – С. 299–307 : рис. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2015_22%281%29_40 (дата звернення: 21.12.2020).

У статті проаналізовано роботу відділення ультразвукової діагностики Головного військово-медичного клінічного центру «ГВКГ» в період ведення АТО. Описано комбіновані ультразвукові методи, що підвищують ефективності діагностики уражень багатьох органів у хворих з мінно-вибуховими пораненнями.

330. **Аналіз травматизму серед військовослужбовців Збройних Сил України в умовах повсякденної діяльності та зоні збройного конфлікту протягом останніх років** / А. М. Галушка, С. В. Халік, А. В. Швець, О. В. Ричка // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №2. – С. 5–16 : рис., табл. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/66/51 (дата звернення: 21.09.2020).

У статті вивчено та узагальнено величини та структури травматизму, причини травматизму серед військовослужбовців за період 2014–2018 рр. в умовах АТО/ООС. Здійснено розподіл травм за обставинами та причинами травматизму серед учасників АТО. Розроблено заходи щодо попередження травматизму.

331. ***Беленький В. А.*** **Новый подход к ревизии огнестрельных ран** / В. А. Беленький, Р. Н. Михайлусов, В. В. Негодуйко // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 45, т. 1. – С. 290–295. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_45%281%29_39 (дата звернення: 21.09.2020).

У статті проаналізовано результати практичного застосування візуально асистованої ревізії ранового каналу вогнепальних ран. Описано технологію, прилади та параметри лазерного випромінювання, що використовується. Теоретично обґрунтовано застосування способу і трактування спостережуваних ефектів. Зроблено висновок, що використання нового способу при ревізії вогнепальних ран дає можливість поліпшити якість діагностики ран.

332. * **Військово-польова хірургія** : підручник / за ред. В. Коріка, С. Жидкова, Б. Василія. – Київ : Центр навч. літ., 2020. – 352 с.

Матеріали підручника відображають досвід військових медиків у воєнних конфліктах кінця XX і початку XXI ст., а також при ліквідації різних катастроф і стихійних лих. Особливу увагу приділено питанням сучасної бойової хірургічної травми та її ускладненням. Подано принципи діагностики і лікування вогнепальних і мінно-вибухових поранень різної локалізації. Організація надання медичної допомоги пораненим і потерпілим представлена відповідно до сучасної структури медичної служби ЗС України.

333. **Вказівки з воєнно-польової хірургії : для мед. складу Збройних сил України та інших силових відомств** / за ред. Я. Л. Заруцького, А. А. Шудрака ; Військ.-мед. департамент МО України. – Київ : Чалчинська Н. В., 2015. – 399 с. : табл., іл.

У Вказівках з воєнно-польової хірургії відображено спеціальні науково обґрунтовані положення щодо діагностики та лікування сучасної бойової хірургічної травми. Видання призначено для забезпечення єдності хірургічної тактики, послідовності та наступності в наданні медичної допомоги пораненим та ураженим на етапах медичної евакуації.

334. **Вогнепальні непроникаючі черепно-мозкові поранення** : навч. посіб. / МО України, НАМН України, МОЗ України ; під заг. ред. Віталія Цимбалюка ; [С. І. Бібіченко, К. В. Гуменюк, А. О. Данчин та ін.]. – [Київ ; Ужгород : Говерла], 2020. – 116 с. : іл, табл. – Бібліогр.: с. 115–116.

У посібнику розглянуто питання організації надання медичної допомоги, класифікації, діагностики, клініки та лікування військовослужбовців з вогнепальними непроникаючими черепно-мозковими пораненнями. Видання містить ілюстрації, які відображають принципи сучасної діагностики та методи хірургічного лікування вогнепальних непроникаючих черепно-мозкових поранень.

335. **Воєнно-польова хірургія** : підручник / за ред. Я. Л. Заруцького, В. М. Запорожана ; МО України, МОЗ України. – Одеса : ОНМедУ, 2016. – 415 с. : іл. – Бібліогр. в кінці розд.

Підручник містить відомості з діагностики та лікування бойової хірургічної травми і ушкоджень мирного часу згідно з сучасними поглядами на ранову і травматичну хворобу. Адресовано студентам закладів вищої медичної освіти, лікарям-інтернам закладів післядипломної освіти МОЗ України.

336. **Воєнно-польова хірургія** : [практ. і навч. посіб. для військ. лікарів та лікарів системи охорони здоров'я України] / за ред. Я. Л. Заруцького, В. Я. Білого. – Київ : Фенікс, 2018. – 544 с. : рис., табл. – Бібліогр. в кінці розд.

«Воєнно-польова хірургія» є методологічним продовженням «Вказівок з воєнно-польової хірургії» (2014), підручника «Воєнно-польова хірургія» (2016). Видання відповідає потребам практичних лікарів, які надають медичну допомогу в умовах бойових дій і надзвичайних ситуацій мирного часу. В кінці кожного розділу посібника є списки літератури та питання для самоконтролю.

337. **Воєнно-польова хірургія. Проблеми та перспективи розвитку** / Я. Л. Заруцький, О. Ф. Савицький, А. Е. Ткаченко, О. Я. Мусенко // XXIV з'їзд хірургів України, присвячений 100-річчю з дня народження академіка О. О. Шалімова : зб. наук. робіт, 26–28 верес. 2018 р. / Асоц. хірургів України [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 21–22. – Текст доступний в інтернеті: http://as-ukr.org/wp-content/uploads/2018/01/Zbirnik-naukovih-robit.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

Виокремлено основні досягнення вітчизняної воєнно-польової хірургії за час проведення АТО. Констатовано, що єдиний медичний простір із залученням всіх військових і цивільних медичних органів управління, установ та закладів є нагально необхідним кроком держави у вирішені проблеми медичного забезпечення АТО.

338. ***Гайда І. М.*** **Особливості структури та перебігу сучасної бойової травми у військовослужбовців Збройних Сил України** / І. М. Гайда, М. І. Бадюк, Ю. І. Сушко // Патологія. – 2018. – Т. 15, №1. – С. 73–76 : табл., рис. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pathology_2018_15_1_14 (дата звернення: 18.05.2020).

Досліджено рівень і структуру бойових ушкоджень у військовослужбовців ЗС України в умовах бойових дій. Констатовано, що сучасна бойова травма потребує тривалого періоду лікування та реабілітації. Зроблено висновок, що лікування та реабілітація військовослужбовців є актуальним питанням, яке постає сьогодні не тільки перед військовою, але й цивільною медициною, службами соціального захисту.

339. ***Гур'єв С. О.*** **Клініко-патоморфологічна характеристика сучасних бойових пошкоджень** / С. О. Гур'єв, Д. І. Кравцов, Ю. П. Тітова // Травма. – 2017. – Т. 18, №5. – С. 50–53 : рис. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Travma_2017_18_5_6 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті вивчено патогістологічну та патоморфологічну характеристику сучасної мінно-вибухової рани та клініко-морфологічні паралелі сучасних бойових пошкоджень на прикладі поранень, отриманих під час проведення АТО на Сході України. Встановлено, що патоморфологічні зміни при мінно-вибуховому пораненні характеризуються порушеннями кровообігу у вигляді крововиливів, повнокров'я судин, а також дистрофічними змінами різного ступеня.

340. ***Гур'єв С. О.*** **Принципи медичного сортування постраждалих із мінно-вибуховими пошкодженнями внаслідок сучасних бойових дій** / С. О. Гур'єв, Д. І. Кравцов, А. В. Ордатій // Хірургія України. – 2016. – №4. – С. 7–12 : фот., табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KhU_2016_4_3 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті обґрунтовано та сформовано принципи сучасного медичного сортування постраждалих із мінно-вибуховими пошкодженнями внаслідок бойових дій на Сході України. Констатовано, що сучасне медичне сортування постраждалих унаслідок бойових дій потребує застосування кластерного принципу, що дає змогу уніфікувати клінічну картину пошкодження. Розроблена комплексна стандартизована система дає змогу об'єктивно оцінити тяжкість пошкодження і стан постраждалого та є підставою для адекватного медичного сортування.

341. ***Гур'єв С. О.*** **Стандартизована оцінка тяжкості вогнепальних та мінно-вибухових пошкоджень, що виникли внаслідок сучасних бойових дій** / С. О. Гур'єв, Д. І. Кравцов, А. В. Ордатій // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. / М-во оборони України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 62–67 : фот., табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_13 (дата звернення: 06.05.2020).

Дослідження ґрунтується на багатокомпонентному аналізі випадків вогнепальних та мінно-вибухових пошкоджень у постраждалих, які отримали травму під час бойових дій на Сході України за період із січня по березень 2015 р. Розроблено стандартизовану систему оцінки тяжкості травми та стану постраждалих ГКО, яка дозволяє ефективно й адекватно оцінити тяжкість пошкодження та стан постраждалого.

342. ***Гур'єв С. О.*** **Стандартизована система оцінки тяжкості травми та стану постраждалого внаслідок сучасної мінно-вибухової травми** / С. О. Гур'єв, Д. І. Кравцов, А. В. Ордатій // XXIV з'їзд хірургів України, присвячений 100-річчю з дня народження академіка О. О. Шалімова : зб. наук. робіт, 26–28 верес. 2018 р. / Асоц. хірургів України [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 18–19. – Текст доступний в інтернеті: http://as-ukr.org/wp-content/uploads/2018/01/Zbirnik-naukovih-robit.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

Виявлено клініко-анатомічну та клініко-нозологічну структуру постраждалих із мінно-вибуховими та вогнепальними пораненнями в умовах сучасних бойових дій на прикладі проведення АТО на сході України. Визначено частоту та тяжкість травматичного шоку у постраждалих із мінно-вибуховими та вогнепальними пораненнями, його залежність від локалізації та об'єму травматичних пошкоджень. Розроблено оптимальну шкалу оцінки тяжкості травми та стану постраждалого внаслідок сучасної мінно-вибухової травми.

343. ***Гур'єв С. О.*** **Сучасний стан проблеми хірургічної допомоги військовослужбовцям внаслідок сучасних бойових дій на етапах медичної допомоги** / Гур'єв С. О., Танасієнко П. В., Марцинковський І. П. // Biomedical and biosocial anthropology. – 2017. – №29. – С. 228–232. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bba_2017_29_50 (дата звернення: 19.05.2020).

Проаналізовано стан і проблеми хірургічної допомоги постраждалим від бойових дій. Констатовано, що характер та обсяг хірургічної допомоги пораненим, незважаючи на досягнуті успіхи, потребує реформування. Зроблено висновок, що досвід країн НАТО та інших розвинутих країн у розбудові системи хірургічної допомоги від сучасних бойових дій повинен бути екстрапольований та адаптований до реалій військових дій, що проводяться на сході України.

344. ***Давидовський Л. С.*** **Аналіз механогенезу травмування екіпажу бойових броньованих машин при підриві на мінно-вибухових пристроях** / Л. С. Давидовський, С. П. Бісик // Військ.-техн. зб. / МО України, Нац. акад. сухопут. військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного. – Львів, 2015. – №13. – С. 34–40 : рис., табл. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vtzb_2015_13_8 (дата звернення: 20.05.2020).

Проаналізовано патофізіологію та механогенез травмування екіпажу при підриві ББМ на МВП. Визначено напрями розвитку комплексної системи пасивного протимінного захисту. Розроблено загальний критерій травмування організму людини при підриві зразка з метою підвищення його протимінної стійкості.

345. **Діагностично-лікувальна тактика надання медичної допомоги на ранньому госпітальному етапі постраждалим із мінно-вибуховою травмою в умовах сучасних бойових дій на прикладі проведення АТО на Сході України** / С. О. Гур'єв, Д. І. Кравцов, М. А. Максименко [та ін.] // Екстрена медицина: від науки до практики. – 2018. – №2. – С. 104–111 : табл., рис. – Бібліогр.: 9 назв.

Виявлено клініко-анатомічну та клініко-нозологічну структуру постраждалих із мінно-вибуховими та вогнепальними пораненнями в умовах сучасних бойових дій. Розроблено оптимальну шкалу для оцінювання тяжкості травми та стану постраждалих внаслідок сучасної мінно-вибухової травми.

346. ***Добровольський С. О.*** **Застосування відеолапароскопії в польових умовах** / Добровольський С. О., Чайка А. В. // Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини (для студентів та молодих вчених), 19–20 квітня 2018 р. : тези доп. / Одес. нац. мед. ун-т. – Одеса, 2018. – С. 100. – Науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 100-річчю з дня народження С. І. Корхова. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3356/TEZY2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 25.01.2021).

Визначено роль відеолапароскопії в умовах польової хірургії. Доведено, що застосування відеолапароскопії в польових умовах за бойової хірургічної травми живота дозволяє уникнути даремних лапаротомій.

347. **Досвід надання хірургічної допомоги в центральній районній лікарні в умовах проведення антитерористичної операції** / Д. М. Синєпупов, П. Г. Кондратенко, О. В. Розенко [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 48. – С. 344–353 : рис., табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_48_54 (дата звернення: 07.05.2020).

У статті проаналізовано результати лікування поранених, в т. ч. з вогнепальними пораненнями живота, як найбільш важкий контингент постраждалих. Окреслено особливості надання хірургічної допомоги в умовах ЦРЛ в зоні проведення АТО. Запропоновано схему дій хірурга при лікуванні вогнепальних поранень живота з використанням простих і доступних методів діагностики, що забезпечують необхідний об'єм хірургічної допомоги.

348. ***Заруцький Я. Л.*** **Особливості надання хірургічної допомоги під час антитерористичної операції** / Я. Л. Заруцький, А. Є. Ткаченко // Військ. медицина України. – 2015. – Т. 15, №1. – С. 35–40. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2015_15_1_10 (дата звернення: 08.05.2020).

У статті проаналізовано систему хірургічної допомоги, її становлення та розвиток за періодами проведення АТО. Виявлено особливості та проблемні питання системи хірургічної допомоги у кожному періоді. Окреслено основні шляхи їх вирішення в поточному часі та в перспективі.

349. ***Іванова А. Ю.*** **Особливості сучасної бойової хірургічної травми** / Іванова А. Ю., Овечкіна Ю. О. // Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини (для студентів та молодих вчених), 19–20 квітня 2018 р. : тези доп. / Одес. нац. мед. ун-т. – Одеса, 2018. – С. 108. – Науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 100-річчю з дня народження С. І. Корхова. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3356/TEZY2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 25.01.2021).

Проаналізовано сучасні бойові травми за структурою й видом ушкоджувального фактора. Окреслено основні вимоги надання хірургічної допомоги постраждалим з травмами.

350. ***Йовенко И. А.*** **Массивная трансфузия при политравме и огнестрельной травме** / И. А. Йовенко // Матеріали Сьомого Британсько-Українського Симпозіуму «Новітні тенденції в сучасній анестезіології та інтенсивній терапії – акцент на проблемах травми, кровотечі та сепсису», Київ, 22–25 квітня 2015 р. / Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: http://anaesthesiaconference.kiev.ua/materials_2015/0032_I.O.Yovenko.pdf (дата звернення: 11.01.2021).

Охарактеризовано особливості бойової вогнепальної травми. Описано алгоритм виконання протоколу масивної трансфузії.

351. **Клініко-нозологічна та клініко-анатомічна характеристика постраждалих із мінно-вибуховою травмою на ранньому госпітальному етапі надання медичної допомоги в умовах сучасних бойових дій** / С. О. Гур'єв, Д. І. Кравцов, А. В. Ордатій [та ін.] // Харків. хірург. шк. – 2016. – №3. – С. 115–117. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Khkhsh_2016_3_25 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті виявлено клініко-анатомічну та клініко-нозологічну структуру постраждалих із МВТ в умовах сучасних бойових дій на прикладі проведення АТО на сході України.

352. **Клініко-нозологічна та клініко-анатомічна характеристика постраждалих із мінно-вибуховою травмою на ранньому госпітальному етапі надання медичної допомоги в умовах сучасних бойових дій на прикладі проведення Антитерористичної операції на сході України** / С. О. Гур'єв, Д. І. Кравцов, А. В. Ордатій, В. Є. Казачков // Хірургія України. – 2016. – №1. – С. 7–11 : табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KhU_2016_1_3 (дата звернення: 06.05.2020).

У дослідженні виявлено клініко-анатомічну та клініко-нозологічну структуру постраждалих із МВТ в умовах сучасних бойових дій на сході України. Зроблено висновок, що частота проникних поранень як виявів високоенергетичного пошкодження при МВТ знижується у краніальному напрямку.

353. **Колосюк-Вихрова Т. В. Місце гіпербаричної оксигенації в лікуванні поранених з мінно-вибуховою травмою** / Т. В. Колосюк-Вихрова // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2017. – Вип. 24. – С. 117–123 : рис., табл. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1qpbUtl6Y1QKJOD_KO8dkMqHkx-nDODUM/view (дата звернення: 07.05.2020).

У статті проаналізовано результати надання інтенсивної терапії методом гіпербаричної оксигенації (ГБО) пораненим та постраждалим із зони бойових дій. доведено, що ГБО є надійним патогенетичним методом у боротьбі з гіпоксією та інтоксикацією, засобом профілактики ускладнень та їх лікування.

354. ***Кондратюк В. М.*** **Значення нейтрофільно-лімфоцитарного співвідношення для прогнозування затримки загоєння бойових поранень** / Кондратюк В. М. // Травма. – 2016. – Т. 17, №5. – С. 67–71 : табл., рис. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Travma_2016_17_5_12 (дата звернення: 20.05.2020).

Визначено, що серед показників периферійної крові нейтрофільно-лімфоцитарне співвідношення має прогностичне значення щодо тривалості ранозагоювального процесу. За даними ROC-аналізу встановлено порогове значення нейтрофільно-лімфоцитарного співвідношення.

355. ***Криштафор Д. А.*** **Сравнительная характеристика политравмы мирного времени и боевой травмы в стационаре III уровня** / Криштафор Д. А., Клигуненко Е. Н., Криштафор А. А. // Медицина неотлож. состояний. – 2019. – №3. – С. 127–133 : табл. – Библиогр.: 16 назв. – Текст статьи доступен в интернете: http://emergency.zaslavsky.com.ua/article/view/165490/168742 (дата обращения: 03.06.2020).

Здійснено порівняльний аналіз тяжкості стану постраждалих із політравмою мирного часу та бойовою травмою при надходженні до стаціонару III рівня. Виявлено, що при політравмі мирного часу вірогідно частіше зустрічалися черепно-мозкові травми та торакоабдомінальні травми, при бойовій – травми м'яких тканин.

356. ***Криштафор Д. А.*** **Структура гражданской и боевой политравмы в стационаре III уровня** / Криштафор Д. А., Клигуненко Е. Н. // Медицина невідклад. станів. – 2019. – №2. – С. 202. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2019_2_104 (дата звернення: 27.05.2020).

Здійснено порівняльний аналіз структури цивільної і бойової політравми в стаціонарі III рівня. Проаналізовано розподіл хворих по структурі травми. Наголошено, що затримки в евакуації й наданні допомоги можуть призвести до загибелі на ранніх етапах евакуації поранених із зони АТО з важкими травмами голови, грудної клітки і живота.

357. ***Марцинковський І. П.*** **Наукове обґрунтування обсягу та характеру хірургічної допомоги військовослужбовцям внаслідок сучасних бойових дій на етапах медичної допомоги** : автореф. дис. ... канд. мед. наук : [спец.] 14.01.03 «Хірургія» / Марцинковський Ігор Павлович ; Укр. наук.-практ. центр екстреної мед. допомоги та медицини катастроф МОЗ України. – Вінниця, 2020. – 22 с. : рис. – Бібліогр.: с. 18–20. – Текст в інтернеті: https://www.vnmu.edu.ua/downloads/other/aref_Martsynkovskyi.pdf (дата звернення: 15.10.2020).

У дослідженні визначено клініко-епідеміологічну та клініко-нозологічну характеристику постраждалих від сучасних бойових дій на етапах медичної евакуації. Розроблено, сформовано та впроваджено нову сучасну стандартизовану систему надання медичної допомоги пораненим на різних рівнях медичної допомоги, що дозволило знизити летальність та підвищити виживаємість постраждалих на етапах медичної евакуації.

358. ***Мельник В. М.*** **Сбалансированная инфузионная терапия при тяжелых огнестрельных ранениях** [Електронний ресурс] / Мельник В. М., Бугай А. А., Тхоревский А. В. // Матеріали Восьмого Британсько-Українського Симпозіуму «Акцент на проблемах стандартизації в анестезіології, інтенсивній терапії та невідкладній допомозі при травмі та пораненнях», Київ, 21–23 квітня 2016 р. / Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: http://anaesthesiaconference.kiev.ua/materials_2016/0041_0.0.Bugay.pdf (дата звернення: 11.01.2021).

Окреслено завдання та проблеми сучасної інфузійної терапії. Описано тактику інфузійної терапії при травматичному геморагічному шоці.

359. ***Михайлусов Р. Н.*** **Использование способа интравульнарной ультразвуковой визуализации раневого канала при исследовании огнестрельных ран** / Р. Н. Михайлусов, В. В. Негодуйко, С. Н. Ромаев // Медицина сьогодні і завтра. – 2015. – №4. – С. 102–108. – Библиогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Msiz_2015_4_19 (дата звернення: 28.09.2020).

У статті проаналізовано результати практичного застосування нового способу ультразвукової візуалізації ранового каналу при вогнепальних ранах. Обґрунтовано застосування способу і трактування спостережуваних ефектів. Відмічено, що використання нового способу дає можливість поліпшити результати ультразвукової діагностики у постраждалих з вогнепальними ранами.

360. ***Михайлусов Р. Н.*** **Применение лазерного мобильного устройства для облучения глубоких раневых каналов, полостей и диагностики инородных тел** / Р. Н. Михайлусов, С. Н. Ромаев, В. В. Негодуйко // Хірургія України. – 2016. – №4. – С. 13–17 : рис. – Библиогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KhU_2016_4_4 (дата звернення: 28.09.2020).

У статті проаналізовано результати практичної апробації пристрою для низькоенергетичного лазерного опромінення глибоких ранових каналів, порожнин і діагностики чужорідних тіл у мобільних умовах. Продемонстровано ефективність розробленого пристрою при використанні в діагностичних і лікувальних методиках.

361. **Мінно-вибухова травма внаслідок сучасних бойових дій на прикладі антитерористичної операції на Сході України. Повідомлення 1. Клініко-епідеміологічна характеристика постраждалих із мінно-вибуховою травмою на ранньому госпітальному етапі надання медичної допомоги** / С. О. Гур'єв, Д. І. Кравцов, В. Є. Казачков, А. В. Ордатій // Травма. – 2015. – Т. 16, №6. – С. 5–8 : табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Travma_2015_16_6_3 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті визначено клініко-епідеміологічну структуру постраждалих із мінно-вибуховою травмою (МВТ) унаслідок сучасних бойових дій на прикладі проведення АТО на Сході України. Констатовано, що в переважної частини постраждалих унаслідок МВТ виникає тяжкий травматичний шок, що потребує подальшої клініко-нозологічної верифікації.

362. **Можливості реконструктивної мікрохірургії в лікуванні наслідків мінно-вибухових та вогнепальних поранень** / С. П. Галич, О. В. Резніков, Я. П. Огородник [та ін.] // XXIV з'їзд хірургів України, присвячений 100-річчю з дня народження академіка О. О. Шалімова : зб. наук. робіт, 26–28 верес. 2018 р. / Асоц. хірургів України [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 14. – Текст доступний в інтернеті: http://as-ukr.org/wp-content/uploads/2018/01/Zbirnik-naukovih-robit.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

Презентовано можливості реконструктивної мікрохірургії в лікуванні наслідків мінно-вибухових та вогнепальних поранень, отриманих в зоні проведення АТО. Констатовано, що єдиним методом хірургічного лікування наслідків пошкоджень з утворенням обширних дефектів тканин є мікрохірургічне переміщення або пересадка васкуляризованих комплексів тканин. Виокремлено основні причини післяопераційних ускладнень.

363. **Можливості ультразвукової діагностики бойової хірургічної травми** / О. І. Гречаник, Р. Я. Абдуллаєв, Е. В. Світличний [та ін.] // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 121–122. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 28.09.2020).

Оцінено роль УЗД в діагностиці пошкоджень органів у воїнів АТО з бойовою хірургічною травмою (БХТ). Запропоновано використання синдромального підходу в діагностиці структурно-функціональних змін пошкоджених органів у воїнів АТО з БХТ.

364. **Мультидисциплінарний підхід до лікування наслідків мінно-вибухових травм в умовах високоспеціалізованої хірургічної клініки** / Усенко О. Ю., Салютін Р. В., Галич С. П. [та ін.] // VI Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України», 25–27 квітня 2017 р. / МОЗ України, Нац. акад. мед. наук України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2017. – С. 34.

Визначено алгоритм дій та оцінка якості надання медичної допомоги пораненим з наслідками мінно-вибухової травми в умовах високоспеціалізованої хірургічної клініки.

365. ***Мурадян К. Р.*** **Наш досвід застосування інтервенційної сонографії в діагностиці та лікуванні поранених та травмованих під час АТО** / К. Р. Мурадян, О. А. Нетребко, Є. В. Філіпішин // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 193–196. – Бібліогр.: 33 назви. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

У статті представлено досвід Військово-медичного клінічного центру Південного регіону (м. Одеса) щодо застосування інтервенційної сонографії в діагностиці та лікуванні поранених і травмованих під час АТО. Доведено, що міні-інвазивні методи втручань, а саме інтервенційна сонографія, на цей час є високоефективним методом і може застосовуватися як першочерговий діагностично-лікувальний метод лікування поранених та травмованих.

366. **Невідкладні стани військовослужбовців з хірургічною бойовою травмою** / М. І. Бадюк, О. О. Микита, І. П. Семенів [та ін.] // Клін. хірургія. – 2018. – Т. 85, №11. – С. 49–52. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://hirurgiya.com.ua/index.php/journal/article/view/553/503 (дата звернення: 14.05.2020).

У статті досліджено невідкладні стани поранених військовослужбовців. Обґрунтовано необхідність застосування адаптованих алгоритмів і протоколів НАТО для організації хірургічної допомоги в медичному забезпеченні військ.

367. **Новые направления в лечении огнестрельных ран** / М. А. Каштальян, О. С. Герасименко, С. В. Тертышный, Р. В. Енин // Харків. хірург. шк. – 2017. – №1. – С. 112–115 : рис., табл. – Библиогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://surgical-school.com.ua/index.php/journal/issue/view/31/1-2017-pdf (дата звернення: 09.06.2020).

У статті проаналізовано результати лікування пацієнтів з вогнепальними пораненнями різної тяжкості та локалізації. Доведено, що первинна хірургічна обробка залишається основним методом лікування вогнепальної рани. Зроблено висновок, що застосування сучасних методів обробки та лікування ран дозволяє зменшити кількість ускладнень і поліпшити результати лікування вогнепальних ран.

368. **Об'єктивна оцінка тяжкості стану військовослужбовців з бойовою травмою на основі поглибленого аналізу електрокардіограми та варіабельності ритму серця** / І. А. Чайковський, А. П. Казмірчук, Г. В. Мясников [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2019. – Вип. 26, ч. 2. – С. 231–252 : табл., рис. – Бібліогр.: 33 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://gvkg.kiev.ua/index.php/arkhiv-publikatsij/20192019 (дата звернення: 02.12.2020).

Розроблено оцінку ступеня тяжкості фізичного стану поранених учасників бойових дій на основі поглибленого аналізу ЕКГ та варіабельності серцевого ритму. Запропоновано новий підхід до об'єктивного оцінювання тяжкості стану за результатами поглибленого ЕКГ-обстеження поранених військових, які брали участь у проведенні АТО на Сході України.

369. **Особливості вогнепальних поранень при пострілах із великокаліберної зброї** / І. Г. Савка, О. Я. Ванчуляк, О. В. Лавриненко, Д. В. Самойлов // Клін. анатомія та опер. хірургія. – 2018. – Т. 17, №4. – С. 78–82. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kaoch_2018_17_4_16 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті представлено результати дослідження вогнепальних ушкоджень, отриманих в зоні проведення АТО. Показано морфологічні характеристики ушкоджень тіла постраждалих. Виявлено, що поранення вирізняються наявністю численних ушкоджень від вторинних снарядів, що є більш характерним для вибухової травми, та потребують подальшого ретельного вивчення.

370. **Особливості сучасної бойової хірургічної травми** / Ігор Трутяк, Іван Гайда, Іван Богдан [та ін.] // Пр. наук. т-ва ім. Шевченка. Мед. науки. – 2015. – Т. 41. – С. 109–116. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pntsh_lik_2015_41_26_13 (дата звернення: 21.05.2020).

У статті визначено особливості бойової хірургічної травми за клінічними спостереженнями поранених і травмованих, які перебували на лікуванні у Військово-медичному клінічному центрі Західного регіону. Виокремлено види ушкоджень залежно від виду боєприпасів та контакту їх з людиною. Констатовано, що завершальний етап медичного обслуговування поранених і травмованих – комплексна реабілітація з відновленням працездатності та боєздатності.

371. ***Петрушенко С. В.*** **Застосування методів ультразвукової візуалізації у видаленні сторонніх тіл при вогнепальних пораненнях** / Петрушенко С. В., Фам Нгок Фіонг Ян, Мурадян К. Р. // Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини (для студентів та молодих вчених) : тези доп., 9–10 квіт. 2020 р. / Одес. нац. мед. ун-т. – Одеса, 2020. – С. 98–99. – Науко-

во-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 150-річчю з дня народження В. В. Вороніна. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7360/Konf2020.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 20.01.2021).

Проаналізовано результати хірургічної тактики при лікуванні поранених з вогнепальними ушкодженнями різних локалізацій за допомогою ультразвукової та рентгенологічної візуалізації снарядів, що ранять.

372. **Погляди на тимчасові методи зупинки кровотечі в умовах бойових дій** / Тарасюк В. С., Матвійчук М. В., Паламар І. В. [та ін.] // Вісн. Вінниц. нац. мед. ун-ту. – 2017. – Т. 21, №1,ч. 2. – С. 220–227 : рис., табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvnmu_2017_21_1(2)_7 (дата звернення: 20.05.2020).

У статті проаналізовано ефективність тимчасових кровоспинних засобів та методів залежно від виду та локалізації кровотеч. Зроблено висновок, що із хімічних засобів доцільніше використовувати квінклот. Рекомендовано запровадити серійний випуск вітчизняного гемостатика – «кровоспас», який не поступається за своїми якостями зарубіжним кровоспинним препаратам. Констатовано, що війна на Сході України зобов'язує більш досконало вивчати тактичну медицину, володіти всіма методами відновлення та збереження життя людини.

373. **Помилки в розумінні етіопатогенезу вогнепальних ушкоджень та формуванні діагнозів** / Вирва О. Є., Бородай О. Л., Клапчук Ю. В. [та ін.] // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 79. – Текст статті доступний в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 26.10.2020).

Уточнено чинну в Україні класифікацію вогнепальних ушкоджень. Акцентовано на відправних моментах розуміння їх виникнення та перебігу в залежності від застосованої зброї.

374. **Практика инфузионно-трансфузионной терапии кровотечений при тяжелой огнестрельной травме: вопросы выбора препаратов и целевых конечных точек** / Йовенко И. А., Кобеляцкий Ю. Ю., Царев А. В. [и др.] // Медицина неотлож. состояний. – 2015. – №2. – С. 164–170 : табл., рис. – Библиогр.: 12 назв. – Текст статьи доступен в интернете: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2015_2_34 (дата обращения: 27.05.2020).

У статті представлено сучасні погляди на вибір препаратів та цілей при інфузійно-трансфузійній терапії кровотеч внаслідок тяжкої вогнепальної травми.

375. **Применение обогащенной тромбоцитами плазмы в комплексном лечении огнестрельных ран** / И. Н. Гончаренко, И. Н. Самарский, О. С. Герасименко [и др.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 58–62. – Библиогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_12 (дата звернення: 08.07.2020).

Вивчено ефект від застосування збагаченої тромбоцитами плазми (ЗТП) в комплексному лікуванні вогнепальних ран. Рекомендовано використання ЗТП у фазу грануляції для стимуляції і прискорення репаративних процесів, зокрема в якості підготовки ран для подальшого пластичного закриття ран.

376. **Применение современных методов в лечении огнестрельных ран** / М. А. Каштальян, О. С. Герасименко, В. Ю. Шаповалов [и др.] // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 126. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 28.09.2020).

Проаналізовано використання сучасних методів в лікуванні вогнепальних ран. Зроблено висновок, що застосування сучасних антибактеріальних препаратів, відносно короткі витрати часу на евакуацію по Україні, наближення елементів спеціалізованої хірургічної допомоги до поля бою, скорочення кількості етапів медичної евакуації дозволяє віддавати перевагу органозберігаючій тактиці.

377. **Протипіхотні міни: медичні та гуманітарні наслідки** / І. І. Свистун, М. В. Максим'як, В. А. Левченко, А. І. Овчар // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 52. – С. 264–274. – Бібліогр.: 40 назв. – Текст доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/zbirnyk_nauk_prac.pdf (дата звернення: 12.08.2020).

У статті охарактеризовано протипіхотні міни та їх медичні й соціальні наслідки. Зроблено висновок, що основною метою лікування мінно-вибухових травм є своєчасне усунення патогенетичних чинників.

378. ***Ричка О. В.*** **Аналіз травматизму серед військовослужбовців в зоні проведення операції Об'єднаних сил** / О. В. Ричка, Є. Б. Лопін // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 52. – С. 257–263 : табл. – Бібліогр.: 2 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/zbirnyk_nauk_prac.pdf (дата звернення: 12.08.2020).

У статті проаналізовано величини і структуру, причини та обставини виникнення травматизму. Розроблено заходи з профілактики не бойових травм.

379. **Современные методы лечения огнестрельных ран** / М. А. Каштальян, О. С. Герасименко, В. Ю. Шаповалов [и др.] // Шпитальна хірургія. Журн. ім. Л. Я. Ковальчука. – 2015. – №1. – С. 126. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/shpkhir_2015_1_34 (дата звернення: 02.09.2020).

Проаналізовано результати лікування хворих з вогнепальними пораненнями різної тяжкості та локалізації. Рекомендовано при лікуванні вогнепальних поранень застосовувати всі наявні в арсеналі сучасні методи.

380. **Структура бойової травми залежно від характеру уражувальних факторів під час деяких сучасних локальних війн, військових конфліктів (огляд літератури)** / В. І. Трихліб, О. К. Дуда, В. П. Майданюк, С. І. Ткачук // Семейная медицина. – 2015. – №4. – С. 63–70 : табл. – Бібліогр.: 50 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/simmed_2015_4_19 (дата звернення: 20.05.2020).

Для покращення медичного забезпечення, організації надання медичної допомоги під час локальної війни на території України проаналізовано особливості структури бойових травм, одержаних у локальних війнах у різних країнах.

381. **Структуризація особливостей та наслідків бойової травми у військовослужбовців** / В. О. Тарасенко, О. Ф. Кучмістова, А. М. Соломенний, О. В. Підлісний // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №4. – С. 111–118. – Бібліогр.: 26 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/41/31 (дата звернення: 30.07.2020).

Структуровано особливості та наслідки бойової травми у військовослужбовців, представлено її залежність від виду зброї як однієї з першопричин ураження. З'ясовано, що можливі ураження людини сучасною бойовою зброєю спричиняють тяжкі поранення порожнин, опорно-рухового апарату, які супроводжуються масивною кровотечею, травматичним шоком і потребують невідкладної хірургічної допомоги, швидкого транспортування до медичних закладів, етапного хірургічно-реанімаційного лікування та евакуації в спеціалізовані військово-медичні центри.

382. **Тактика «Damage control surgery» при бойовій хірургічній травмі** / Я. Л. Заруцький, С. А. Асланян, С. О. Король [та ін.] // XXIV з'їзд хірургів України, присвячений 100-річчю з дня народження академіка О. О. Шалімова : зб. наук. робіт, 26–28 верес. 2018 р. / Асоц. хірургів України [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 20–21. – Текст доступний в інтернеті: http://as-ukr.org/wp-content/uploads/2018/01/Zbirnik-naukovih-robit.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

Визначено доцільність застосування та місце тактики контролю ушкоджень «damage control surgery» (DCS) на етапах хірургічної допомоги пораненим та травмованим. Зроблено висновок, що тактика контролю ушкоджень DCS в клінічний практиці найбільш доцільна при наявності поєднаної тяжкої та вкрай тяжкої травми з наявними абдомінальним і/або скелетним компонентом, що загрожує життю пораненого.

383. ***Ткачук О. Ю.*** **Оцінка ступеня тяжкості ушкоджень при бойовій політравмі** / Ткачук О. Ю., Бойко О. В. // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 77. – Текст статті доступний в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 26.10.2020).

Проаналізовано результати проведення інтенсивної терапії поранених з торакальною травмою на підставі оцінки ступеня тяжкості бойової політравми.

384. ***Ткачук С. І.*** **Поєднані поранення, ускладнення та супутні захворювання у поранених під час АТО в Україні** / С. І. Ткачук, В. І. Трихліб, Л. П. Антоненко // Науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні інфекційні захворювання. Особливості клініки, діагностики, лікування та профілактики в сучасних умовах», 24–25 листопада 2016 р. : програма та матеріали конф. / Укр. військ.-мед. акад. [та ін]. – Київ, 2016. – С. 130–132 : табл.

Вивчено особливості ускладнень при бойовій поєднаній травмі під час АТО. Виявлено, що у поранених з поєднаною травмою в порівнянні з іншими пораненими збільшується кількість ускладнень у вигляді бактеріального менінгіту і пневмонії.

385. **Характеристика сучасної мінно-вибухової та вогнепальної травми на ранньому госпітальному етапі надання медичної допомоги в умовах сучасних бойових дій на прикладі проведення АТО на сході України** / С. О. Гур'єв, Д. І. Кравцов, С. П. Марцинковський [та ін.] // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 122–123. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 28.09.2020).

Виявлено клініко-анатомічну та клініко-нозологічну структуру постраждалих із мінно-вибуховими та вогнепальними пораненнями в умовах сучасних бойових дій на прикладі проведення АТО на сході України. Визначено частоту та тяжкість травматичного шоку у постраждалих із мінно-вибуховими та вогнепальними пораненнями, його залежність від локалізації та об'єму травматичних пошкоджень.

386. **Характеристика ускладнень сучасної бойової хірургічної травми** / І. Р. Трутяк, І. М. Гайда, Г. А. Прохоренко [та ін.] // Acta medica Leopoliensia. – 2016. – Т. 22, №3. – С. 50–54. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lmch_2016_22_3_11 (дата звернення: 20.05.2020).

У статті проаналізовано результати лікування поранених і травмованих із бойовою травмою. Окреслено причини ускладнень перенесеної бойової травми, зокрема тривалий період стабілізації життєво важливих функцій організму, неадекватна корекція крововтрати та гіпопротеінемії, неоптимальний вибір обсягу першого медичного втручання тощо. Обґрунтовано шляхи їх попередження.

387. ***Хитрий Г. П.*** **Сучасні принципи лікування гострої масивної крововтрати у поранених** / Г. П. Хитрий, В. О. Хухлей, Н. В. Чумак // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 52. – С. 336–344. – Бібліогр.: 29 назв. – Текст доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/zbirnyk_nauk_prac.pdf (дата звернення: 12.08.2020).

У статті викладено сучасні принципи лікування гострої масивної крововтрати у поранених. Наголошено, що тактика трансфузійної терапії крововтрати повинна бути спрямована на ранню корекцію агресивних компонентів летальної тріади: гіпотермії, коагулопатії та ацидозу.

388. **Хірургічне лікування наслідків сучасної бойової травми** / Трутяк І. Р., Філь А. Ю., Медзин В. І., Трутяк Р. І. // Травма. – 2017. – Т. 18, №4. – С. 58–62. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Travma_2017_18_4_9 (дата звернення: 19.05.2020).

Проаналізовано перебіг травматичної хвороби при бойовій травмі. Виявлено причини ускладнень та обґрунтовано шляхи їх лікування і запобігання.

389. ***Щербиніна М. Б.*** **Особливості бойових уражень військовослужбовців України в сучасних умовах** / М. Б. Щербиніна, С. А. Риженко, Т. М. Шевченко // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2019. – Вип. 26, ч. 2. – С. 97–106 : рис., табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1HJORZ-jMaetfRPVpd_mjZo2Lmhef8vAx/view (дата звернення: 15.05.2020).

Репрезентовано результати аналізу кількісних інтервальних медичних показників, що стосуються наслідків травм, отриманих в умовах сучасного бою військовослужбовцями, які перебували в зоні АТО. Констатовано, що медико-статистичні характеристики сприяють визначенню певних груп травмованих осіб щодо подальшої стандартизації способів лікування з метою максимально ефективного відновлення фізичного та психічного здоров'я постраждалих, їх соціальної та трудової адаптації.

390. **«Damage control» – технологія вибору для зменшення летальності й ускладнень при бойовій хірургічній травмі** / Ігор Трутяк, Іван Гайда, Григорій Прохоренко [та ін.] // Пр. наук. т-ва ім. Шевченка. Мед. науки. – 2017. – Т. 50, №2. – С. 55–63. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pntsh_lik_2017_50_2_7 (дата звернення: 19.05.2020). – Текст укр. та англ. мовами.

Проаналізовано результати лікування і перебіг травматичної хвороби у поранених і травмованих внаслідок бойових зіткнень. Обґрунтовано особливості застосування етапного лікування при сучасній бойовій хірургічній травмі.

Див. також: 72, 94, 111, 123, 217, 846, 978, 1313, 1360, 1426, 1428, 1435, 1439, 1444, 1456, 1465, 1469, 1471, 1472, 1474, 1484.

3.2. ТРАВМИ ЧЕРЕПА ТА ГОЛОВНОГО МОЗКУ

391. **Аналіз ускладнень та структури поранених з бойовою черепно-мозковою травмою** / Мкртчян Ю. К., Бугай О. О., Журко М. М. [та ін.] // Біль, знеболення та інтенсив. терапія. – 2020. – №3. – С. 86. – Бібліогр.: 5 назв. – Матеріали Конгресу анестезіологів України, 25–26 вересня 2020 року. – Текст в інтернеті: http://jpaic.aaukr.org/article/view/211504/212605 (дата звернення: 18.11.2020).

Визначено структуру та основні види ускладнень бойової черепно-мозкової травми.

392. ***Бібіченко С. І.*** **Удосконалення організації надання нейрохірургічної допомоги військовослужбовцям із зони проведення АТО (ООС) на третьому рівні** / С. І. Бібіченко // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 1. – С. 11–12.

Проаналізовано надання спеціалізованої допомоги пораненим і травмованим військовослужбовцям ЗС України нейрохірургічного профілю за час проведення АТО (ООС).

393. **Відновне лікування при наслідках вогнепальної травми периферичних нервів** / Третяк І. Б., Цимбалюк Я. В., Коваленко І. В. [та ін.] // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 77–78. – Текст статті в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 26.10.2020).

Вивчено особливості клінічних проявів і перебігу травматичних ушкоджень, можливості хірургічного та нехірургічного методів лікування, зокрема і реабілітаційних заходів при вогнепальних та мінно-вибухових ушкодженнях нервів кінцівок.

394. **Власні спостереження лікування вогнепальних кульових наскрізних краніофаціальних поранень** / Бібіченко С. І., Бородай О. Л., П'ятикоп В. О. [та ін.] // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 68. – Текст доступний в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 19.10.2020).

Проаналізовано результати обстеження і хірургічного лікування поранених з вогнепальним кульовим наскрізним проникаючим краніофаціальним пораненням з дефектом передньої черепної ямки.

395. ***Готін О.*** **Особливості пластики кісткових дефектів черепа у хворих після бойових поранень** / Готін О., Каджая М., Дядечко А. // Науково-практична конференція нейрохірургів України з міжнародною участю «Високі технології в підвищенні якості життя нейрохірургічних хворих», м. Київ 23–25 жовт. 2019 р. : тези доп. / Ін-т нейрохірургії ім. акад. А. П. Ромоданова НАМН України [та ін.]. – Київ, 2019. – С. 23. – Текст доступний в інтернеті: https://neuro.kiev.ua/wp-content/uploads/2019_Kyiv_tezy_for_web.pdf (дата звернення: 26.10.2020).

Визначено ефективність та оптимальні терміни проведення пластики кісткових дефектів черепа титановими імплантами у хворих після бойової травми.

396. ***Данчин А. Г.*** **Оперативная хирургия огнестрельных ранений мягких тканей свода черепа** / Данчин А. Г., Данчин Г. А. // Укр. журн. малоінваз. та ендоскоп. хірургії. – 2015. – Vol. 19, №4. – С. 4–10 : рис., табл. – Библиогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ujmekh_2015_19_4_3 (дата звернення: 07.10.2020).

У статті проаналізовано результати надання спеціалізованої медичної допомоги пораненим з вогнепальними ушкодженнями м'яких покровів склепіння черепа в АТО на сході України. Розглянуто особливості топографічної анатомії м'яких тканин склепіння черепа. Описано хірургічні інфекційні ускладнення при вищезазначених вогнепальних пораненнях.

397. ***Данчин Г. О.*** **Вогнепальні поранення м'яких тканин склепіння черепа (клініка, діагностика, лікування на етапах медичної евакуації)** : автореф. дис. … канд. мед. наук : [спец.] 14.01.05 «Нейрохірургія» / Данчин Георгій Олександрович ; Ін-т нейрохірургії ім. акад. А. П. Ромоданова НАМН України. – Київ, 2018. – 28 с. – Бібліогр.: с. 21–22. – Текст автореферату доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1dZyXF7a1Odov8-yrzic8V-Ppxh3uVD8i/view (дата звернення: 29.05.2020).

Представлено теоретичне узагальнення і нове вирішення актуальної проблеми сучасної військово-польової нейрохірургії – поліпшення результатів лікування поранених з вогнепальними ушкодженнями м'яких тканин склепіння черепа шляхом вдосконалення і оптимізації медичної допомоги на етапах медичної евакуації в бойових діях на сході України.

398. **Досвід надання нейрохірургічної допомоги при сучасній бойовій травмі** / Сірко А. Г., Дзяк Л. А., Кобеляцький Ю. Ю. [та ін.] // Медицина неотлож. состояний. – 2016. – №4. – С. 223. – Материалы VII Национального конгресса Ассоциации анестезиологов Украины (21–24 сентября 2016 г., г. Днепр, Украина). – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.mif-ua.com/archive/article/43261 (дата звернення: 27.05.2020).

Проаналізовано результати лікування потерпілих із тяжкими черепно-мозковими пораненнями. Доведено, що лікування тяжких ЧМП потребує мультидисциплінарного підходу.

399. ***Каджая М.*** **Краніопластика у хворих після бойових поранень** / Каджая М., Готін О., Дядечко А. // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 70–71. – Текст статті доступний в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 19.10.2020).

Визначено ефективність та оптимальні терміни проведення краніопластики титановим імплантом у хворих з кістковим дефектом черепа після бойової травми.

400. * ***Кутовий І. О.*** **Надання допомоги постраждалим з вогнепальними пораненнями головного мозку в ході збройного конфлікту на сході України** / І. О. Кутовий, С. І. Бібіченко, В. О. П'ятикоп // UANS : Annual Meeting, Polyanytsya village, March 13–15, 2019, Bukovel, Ukraine / Укр. асоц. нейрохірургів. – [Б. м.], 2019. – С. 61–62.

401. **Лечебная тактика при огнестрельных ранениях черепа и головного мозга в текущем военном конфликте** / Данчин А. Г., Полищук Н. Е., Данчин Г. А. [и др.] // Укр. журн. малоінваз. та ендоскоп. хірургії. – 2015. – Vol. 19, №1. – С. 15–23 : рис., табл. – Библиогр.: 7 назв. – Текст доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ujmekh_2015_19_1_5 (дата звернення: 07.10.2020).

У статті проаналізовано результати лікування поранених в череп і головний мозок. Розроблено класифікацію мінно-вибухових/вибухових уражень черепа і головного мозку та методичні вказівки при вищезазначених вогнепальних пораненнях. Зроблено висновок, що оперативно організована система надання спеціалізованої нейрохірургічної допомоги пораненим є фундаментальним положенням для прийняття рішень до дій організаторами військової і цивільної медицини й практикуючими нейрохірургами.

402. ***Мкртчян Ю. К.*** **Прогностичні критерії при бойовій проникаючій черепно-мозковій травмі. Вплив типу поранення на летальність та рівень зниження свідомості за ШКГ** / Ю. К. Мкртчян, О. О. Бугай // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 2. – С. 47.

Встановлено вплив типу поранення на летальність та рівень зниження свідомості за Шкалою ком Глазго: для простих та радіарних проникаючих осколкових поранень голови характерна низька летальність та помірний вплив на рівень свідомості після травми, висока летальність та низький рівень свідомості після травми характерні для сегментарних та діаметральних поранень.

403. **Надання допомоги постраждалим з проникаючими вогнепальними пораненнями головного мозку в ході збройного конфлікту на Сході України** / Бабіченко С. І., Полях І. О., Гаврюш О. М., Деліч О. Б. // Актуальні питання сучасної медицини : XVI Міжнар. наук. конф. студентів, молодих вчених та фахівців : тези доп. (28–29 берез. 2019 р., м. Харків, Україна) / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2019. – С. 34–35. – Текст доступний в інтернеті: http://medicine.karazin.ua/resources/140253caa3eda84535968671181103O4.pdf (дата звернення: 01.10.2020).

Проаналізовано результати лікування поранених з вогнепальними ушкодженнями черепа і головного мозку, отриманими в зоні проведення ООС. Доведено, що результати лікування поліпшуються завдяки максимально ранній госпіталізації допрофільного лікувального закладу, минаючи всі етапи евакуації, і наданню спеціалізованої нейрохірургічної допомоги в повному обсязі.

404. **Організація надання кваліфікованої та спеціалізованої медичної допомоги при вогнепальних пораненнях м'яких тканин склепіння черепа** / Данчин А. О., Поліщук М. Є., Данчин Г. О. [та ін.] // Укр. неврол. журн. – 2016. – №3. – С. 33–38. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unkhj_2016_3_8 (дата звернення: 09.06.2020).

У статті вивчено особливості вогнепальних поранень м'яких тканин склепіння черепа та їх поєднання з травмою головного мозку. Проаналізовано особливості надання медичної допомоги потерпілим на етапах медичної евакуації. Розроблено тактику та принципи надання медичної, в т. ч. спеціалізованої нейрохірургічної, допомоги залежно від характеру та тяжкості травми головного мозку при пораненнях м'яких тканин склепіння черепа.

405. **Організація надання спеціалізованої нейрохірургічної допомоги у військовий час : згідно оборонної військової доктрини** / Педаченко Є. Г., Данчин О. Г., Поліщук М. Є., Цимбалюк В. І. // Укр. журн. малоінваз. та ендоскоп. хірургії. – 2015. – Vol. 19, №1. – С. 4–8. – Текст доступний в інтернеті: http://endoscopy.com.ua/assets/files/journal/2015_1.pdf (дата звернення: 23.09.2020).

Методичні вказівки щодо організації лікування поранених в череп і головний мозок, хребет і спинний мозок.

406. **Пластика кісткових дефектів черепа після бойових вогнепальних черепно-мозкових поранень** / Є. Г. Педаченко, Л. А. Дзяк, А. Г Сірко [та ін.] // Військ. медицина України. – 2018. – Т. 18, №3. – С. 66–72. – Бібліогр.: 28 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2018_18_3_13 (дата звернення: 13.05.2020).

У статті проаналізовано результати пластики кісткових дефектів черепа після бойових вогнепальних черепно-мозкових поранень. Запропоновано технологію швидкого 3D-прототипування та виготовлення титанового імпланту з динамічної титанової пластини, максимально наближеного до геометрії неушкодженої частини черепу, що дозволяє досягти гарного функціонального та косметичного результату.

407. **Поєднані поранення, ускладнення та супутні захворювання у поранених в голову під час АТО в Україні** / С. І. Ткачук, В. І. Трихліб, Л. П. Антоненко, Б. Б. Жупан // Науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні інфекційні захворювання. Особливості клініки, діагностики, лікування та профілактики в сучасних умовах», 24–25 листопада 2016 р. : програма та матеріали конф. / Укр. військ.-мед. акад. [та ін]. – Київ, 2016. – С. 124–125.

Вивчено особливості ускладнень при бойовій травмі голови під час АТО. Зроблено висновок, що серед уражень в голову переважають внутрішньочерепні травми, переломи кісток черепа та кісток обличчя і травми очей.

408. ***Поліщук М. Є.*** **Стратегія лікування потерпілих при бойовій черепно-мозковій травмі** / Поліщук М. Є., Данчин А. О., Гончарук О. М. // Укр. нейрохірург. журн. – 2016. – №1. – С. 31–39. – Бібліогр.: 27 назв. – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unkhj_2016_1_6 (дата звернення: 21.05.2020).

У статті охарактеризовано бойові травми черепа та головного мозку залежно від характеру ран. Рекомендовано стандартну схему лікування потерпілих при ЧМТ доповнювати засобами з мультимодальною дією, безпечність і ефективність яких клінічно доведено. Представлено стратегію надання допомоги потерпілим при бойовій ЧМТ.

409. ***Сірко А. Г.*** **Бігемісферні бойові вогнепальні черепно-мозкові поранення: аналіз літератури та власних спостережень** / Сірко А. Г., Дзяк Л. А., Зорін М. О. // Науково-практична конференція нейрохірургів України з міжнародною участю «Високі технології в підвищенні якості життя нейрохірургічних хворих», м. Київ 23–25 жовт. 2019 р. : тези доп. / Ін-т нейрохірургії ім. акад. А. П. Ромоданова НАМН України [та ін.]. – Київ, 2019. – С. 15. – Текст доступний в інтернеті: https://neuro.kiev.ua/wp-content/uploads/2019_Kyiv_tezy_for_web.pdf (дата звернення: 26.10.2020).

Досліджено результати обстеження та лікування хворих з бойовими вогнепальними черепно-мозковими пораненнями, отриманими в ході локального збройного конфлікту на сході України в 2014–2019 рр.

410. ***Сірко А. Г.*** **Бігемісферні бойові вогнепальні черепно-мозкові поранення: аналіз літератури та власних спостережень** / Сірко А. Г., Пилипенко Г. С., Кирпа І. Ю. // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 75. – Текст статті доступний в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 19.10.2020).

Досліджено хірургічні підходи, проаналізовано результати лікування поранених з бігемісферними бойовими пораненнями, що отримані в бойових умовах.

411. ***Сірко А. Г.*** **Бойові вогнепальні черепно-мозкові поранення** / А. Г. Сірко, Л. А. Дзяк ; Дніпропетров. мед. акад. МОЗ України. – Дніпро : Пергам, 2017. – 279 с. : рис., табл. – Бібліогр. в кінці розд.

Видання присвячено диференційованому вибору методу лікування бойових вогнепальних черепно-мозкових поранень. Висвітлено патогенез, клінічні та структурно-функціональні особливості вибухових черепно-мозкових поранень. Систематизовано та описано види хірургічних втручань, підходи до інтенсивної терапії при черепно-мозкових пораненнях.

412. ***Сірко А. Г.*** **Бойові черепно-мозкові травми та поранення. Лікування в гострому, проміжному та віддалених періодах** / Сірко А. Г. // Науково-практична конференція нейрохірургів України з міжнародною участю «Високі технології в підвищенні якості життя нейрохірургічних хворих», м. Київ, 23–25 жовт. 2019 р. : тези доп. / Ін-т нейрохірургії ім. акад. А. П. Ромоданова НАМН України [та ін.]. – Київ, 2019. – С. 9. – Текст доступний в інтернеті: https://neuro.kiev.ua/wp-content/uploads/2019_Kyiv_tezy_for_web.pdf (дата звернення: 26.10.2020).

Проаналізовано результати лікування тяжких бойових вогнепальних черепно-мозкових поранень та бойових черепно-мозкових травм в гострому, проміжному та віддаленому періодах шляхом впровадження новітніх хірургічних методик.

413. ***Сірко А. Г.*** **Вогнепальні поранення черепа та головного мозку під час збройного конфлікту на сході України. Повідомлення 1. Клінічні та структурно-функціональні особливості** / Сірко А. Г. // Укр. нейрохірург. журн. – 2015. – №2. – С. 40–44 : рис., табл. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unkhj_2015_2_8 (дата звернення: 23.06.2020).

У статті проаналізовано особливості вогнепальних поранень черепа та головного мозку під час проведення бойових дій на сході України. Зроблено висновок, що знання особливостей вогнепальних поранень черепа та головного мозку дозволить військовим та цивільним лікарям визначати оптимальну діагностичну й лікувальну тактику в кожній конкретній ситуації.

414. ***Сірко А. Г.*** **Вогнепальні поранення черепа та головного мозку під час збройного конфлікту на сході України. Повідомлення 2. Хірургічне лікування** / Сірко А. Г. // Укр. нейрохірург. журн. – 2015. – №2. – С. 46–53. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unkhj_2015_2_9 (дата звернення: 23.06.2020).

Визначено основні умови та етапи хірургічного втручання з приводу проникних черепно-мозкових поранень (ПЧМП). Встановлено особливості застосування хірургічних методів при ПЧМП залежно від виду поранення, характеру екстра- та інтракраніальних ушкоджень.

415. ***Сірко А. Г.*** **Вогнепальні поранення черепа та головного мозку під час збройного конфлікту на сході України. Повідомлення 3. Оптимізація надання медичної допомоги** / Сірко А. Г. // Укр. нейрохірург. журн. – 2015. – №3. – С. 11–16 : рис. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unkhj_2015_3_4 (дата звернення: 23.06.2020).

Проаналізовано повноту, якість та своєчасність надання медичної допомоги потерпілим з вогнепальними пораненнями черепа та головного мозку (ВПЧГМ) під час військового конфлікту на сході України. Розроблено рекомендації з організації лікування потерпілих при ВПЧГМ на етапах медичної евакуації та в спеціалізованих нейрохірургічних відділеннях в сучасних умовах.

416. ***Сірко А. Г.*** **Оптимізація надання нейрохірургічної допомоги при вогнепальних пораненнях черепа та головного мозку** / А. Г. Сірко, Л. А. Дзяк // Острые и неотлож. состояния в практике врача. – 2015. – №5. – С. 19–24 : рис. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://urgent.com.ua/ua-issue-article-550 (дата звернення: 15.10.2020).

У статті проаналізовано повноту, якість та своєчасність надання медичної допомоги потерпілим з черепно-мозковими пораненнями на етапах першої лікарської та кваліфікованої допомоги, своєчасності скерування поранених на етап спеціалізованої медичної допомоги під час збройного конфлікту на сході України в 2014 р. Окреслено головні завдання при хірургічному лікуванні поранених. Встановлено недоліки надання нейрохірургічної допомоги на різних етапах і шляхи їх усунення та запобігання.

417. ***Сірко А. Г.*** **Результати хірургічного лікування бойових вогнепальних черепно-мозкових поранень** / Сірко А. Г. // Медицина неотлож. состояний. – 2017. – №8. – С. 80–86 : рис. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2017_8_10 (дата звернення: 14.05.2020).

У статті проаналізовано результати хірургічного лікування бойових вогнепальних ЧМП. Зроблено висновок, що евакуація до найближчого нейрохірурга, уникнення діагностичних затримок та ініціація церебральної реанімації підвищують шанси на цілковите одужання поранених.

418. ***Сірко А. Г.*** **Успішне хірургічне лікування тяжкого наскрізного мінно-вибухового черепно-мозкового поранення** / Сірко А. Г. // Укр. нейрохірург. журн. – 2015. – №3. – С. 76–80 : рис. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unkhj_2015_3_16 (дата звернення: 23.06.2020).

Проаналізовано результати обстеження й хірургічного лікування постраждалого при наскрізному мінно-вибуховому черепно-мозковому пораненні. Визначено етапи оперативного втручання відповідно до розробленого алгоритму хірургічної обробки вогнепальних черепно-мозкових поранень.

419. ***Сірко А. Г.*** **Хірургічне лікування тяжких поєднаних вогнепальних поранень основи черепа та головного мозку з залученням навколоносових пазух під час збройного конфлікту на сході України** / А. Г. Сірко // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2015. – №5-с. – С. 159–160. – Матеріали Щорічної традиційної осінньої конференції Українського наукового медичного товариства оториноларингологів «Сучасні методи консервативного та хірургічного лікування в оториноларингології» (3–4 жовтня 2016 р.). – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.ents.com.ua/confdoc/2015_dnepropetrovsk.pdf (дата звернення: 29.05.2020).

Визначено клініко-комп'ютерно-томографічні особливості поєднаних вогнепальних поранень основи черепа та головного мозку. Розроблено оптимальну тактику лікування. Наголошено на важливому значенні профілактики розвитку гнійно-запальних ускладнень з боку головного мозку та його оболонок, кісток та покривних тканин черепу.

420. ***Сірко А. Г.*** **Шляхи оптимізації надання медичної допомоги при черепно-мозкових пораненнях в умовах гібридної війни** / Сірко А. Г., Дзяк Л. А., Мізякіна К. В. // Медицина неотлож. состояний. – 2016. – №4. – С. 223–224. – Материалы VII Национального конгресса Ассоциации анестезиологов Украины (21–24 сентября 2016 г., г. Днепр, Украина). – Текст статті в інтернеті: http://www.mif-ua.com/archive/article/43262 (дата звернення: 27.05.2020).

На основі аналізу повноти та якості надання медичної допомоги при ЧМП запропоновано шляхи її оптимізації. Вивчено індикатори якості надання медичної допомоги при ЧМП.

421. **Черепно-мозкова травма в структурі тяжких поєднаних ушкоджень та її значення для перебігу і лікування потерпілих** / Нетлюх А. М., Кобилецький О. Я., Матолінець Н. В. [та ін.] // Науково-практична конференція нейрохірургів України з міжнародною участю «Високі технології в підвищенні якості життя нейрохірургічних хворих», м. Київ 23–25 жовт. 2019 р. : тези доп. / Ін-т нейрохірургії ім. акад. А. П. Ромоданова НАМН України [та ін.]. – Київ, 2019. – С. 10. – Текст доступний в інтернеті: https://neuro.kiev.ua/wp-content/uploads/2019_Kyiv_tezy_for_web.pdf (дата звернення: 26.10.2020).

Встановлено вплив черепно-мозкової травми на клініку, перебіг та хірургічне лікування хворих з тяжкою політравмою.

422. ***Шматенко О. П.*** **Фармакоекономічний аналіз інфузійних препаратів для лікування хворих з тяжкими травмами та пораненнями головного мозку** / О. П. Шматенко, О. В. Плєшкова, О. В. Скворцова // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 2. – С. 81–82.

Проаналізовано ринок інфузійних препаратів для лікування хворих з тяжкими травмами та пораненнями головного мозку, зокрема кровозамінників та перфузійних розчинів. Встановлено, що оптимальним вибором при терапії тяжкої ЧМТ є лікування стерофундином ISO та розчином Рінгера–Локка, які характеризуються найменшими показниками коефіцієнта ефективності.

423. ***Pylypenko H. S.*** **Surgical management of battle gunshot injuries to the dural venous sinuses, combined with brain injury: an analysis of series of observations** / H. S. Pylypenko, A. H. Sirko, V. V. Botikov // Запорож. мед. журн. – 2020. – Т. 22, №1. – С. 54–59 : табл. – Текст статті доступний в інтернеті: http://repo.dma.dp.ua/5103/1/09_19296_Pylypenko_Sirko_et_all%20%281%29.pdf (дата звернення: 16.09.2020).

Обґрунтовано правильність обраної тактики лікування в наведеній серії клінічних спостережень у пацієнтів із пораненням дуральних венозних синусів (ДВС) при бойових вогнепальних черепно-мозкових пораненнях. Зроблено висновок, що хірургічне відновлення ДВС при одночасному пошкодженні головного мозку необхідно виконувати з обережністю через високий ризик геморагічних ускладнень при ранньому застосуванні антикоагулянтів.

Див. також: 310, 356, 430, 761, 830, 831, 841, 850, 856, 859, 860, 892, 937, 1333, 1335, 1358, 1383, 1421, 1442, 1459, 1478, 1479, 1510.

3.3. ТРАВМИ ОРГАНІВ ЗОРУ

424. ***Абдряхімов Р. А.*** **Порівняльний характер фрустраційного реагування в учасників бойових дій з травмою очей у сполученні з клінічними проявами реакції на стрес різної вираженості** / Р. А. Абдряхімов // Експерим. і клін. медицина. – 2019. – №2. – С. 19–26 : табл. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eikm_2019_2_5 (дата звернення: 12.05.2020).

Здійснено порівняльний аналіз характеру фрустраційного реагування в учасників бойових дій з травмою очей та частковою втратою зору на тлі психологічної дезадаптації або посттравматичного синдрому для визначення в подальшому мішеней для медико-психологічних заходів їх реабілітації.

425. **Бойові ураження ока та його придаткового апарату** // Актуальні питання офтальмології у практиці сімейного лікаря : навч.-метод. посіб. для лікарів-інтернів і лікарів-слухачів закл. (факультетів) післядиплом. освіти / Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика, Ін-т сімейн. медицини. – Київ, 2018. – С. 110–112.

Окреслено етапи надання своєчасної спеціалізованої та високоспеціалізованої допомоги хворим з очними травмами, отриманими в зоні бойових дій. Надано рекомендації щодо діагностики тяжких бойових ушкоджень ока.

426. ***Бондарь Н. И.*** **Применение аутолимбального трансплантата у больных с проникающим ранением глаза с вовлечением зоны лимба** / Н. И. Бондарь // Офтальмол. журн. – 2017. – №4. – С. 27–30. – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ofzh_2017_4_7 (дата звернення: 07.10.2020).

Здійснено порівняльний аналіз результатів використання аутолімбальной трансплантації під час первинної хірургічної обробки проникаючого поранення ока з залученням зони лімба порівняно з традиційним методом. Доведено, що запропонований метод сприяє максимальній корекції адаптації країв рани, стимулює репаративні процеси, зменшує явища васкуляризації і запальної реакції.

427. ***Дунаева М. В.*** **Последствия повреждений глаз при минно-взрывных травмах** / М. В. Дунаева // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 284–290 : табл. – Библиогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_47 (дата звернення: 09.07.2020).

У статті вивчено структуру очних травм при проведенні АТО. Проаналізовано показники, що впливають на результат контузій ока. Розроблено лікувально-діагностичні заходи, що забезпечують максимальне відновлення зорових функцій. Охарактеризовано віддалені наслідки пошкоджень очей при мінно-вибухових травмах.

428. ***Жупан Б. Б.*** **Удосконалення організації спеціалізованої офтальмологічної допомоги в ході медичного забезпечення антитерористичної операції** / Б. Б. Жупан // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. / М-во оборони України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 291–297 : табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_48 (дата звернення: 08.05.2020).

У статті проаналізовано джерельну базу щодо поранених в голову з ушкодженням органу зору. Проведено ретроспективний аналіз архівних історій хвороб військовослужбовців з пораненнями органу зору під час проведення АТО, зокрема руйнуванням очного яблука. Надано пропозиції щодо об'єму надання медичної допомоги на етапах медичної евакуації.

429. ***Жупан Д. Б.*** **Бойові поранення очей** / Жупан Д. Б. ; наук. керівник Скрипниченко І. Д. // Укр. наук.-мед. молодіж. журн. – 2020. – Спец. вип. №1. – С. 37–38. – Текст статті доступний в інтернеті: http://mmj.nmuofficial.com/index.php/journal/issue/view/19/1-113-pdf (дата звернення: 03.06.2020).

Проаналізовано бойові поранення очей у військовослужбовців, які лікувалися у НВМКЦ «ГКВГ» у 2016–2018 рр. Констатовано, що такі бойові травми потребують надання високоспеціалізованої офтальмологічної допомоги у якомога найближчий термін аби максимально зберегти зорові функції.

430. ***Красновид Т. А.*** **Основні аспекти травматичних пошкоджень очей в умовах війн та військових конфліктів** / Красновид Т. А., Асланова В. С., Бондар Н. І. // Архів офтальмології України. – 2020. – Т. 8, №1. – С. 78–85. – Бібліогр.: 83 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://ophthalm.zaslavsky.com.ua/article/view/200741/202420 (дата звернення: 25.05.2020).

У статті здійснено огляд літератури з питань травматичних пошкоджень очей в умовах війн та військових конфліктів. Визначено причини травматичного пошкодження мозку та очей. Рекомендовано постраждалих при медичному сортуванні направляти безпосередньо в лікувальні заклади, оснащені відповідним обладнанням і кадрами, які володіють методиками оперативних втручань на передньому і задньому сегментах ока.

431. **Особенности структуры и характер глазных повреждений в зоне АТО на востоке Украины** / Т. А. Красновид, О. С. Сидак-Петрецкая, Н. П. Грубник [и др.] // Офтальмология. Восточная Европа. – 2017. – Т. 7, №1. – С. 60–64.

У статті проаналізовано дані про особливості структури і характеру очних пошкоджень в зоні АТО на сході України. З огляду на характер ушкодження, рекомендовано вітреоретінальне втручання, яке повинно проводитися в лікувальних установах, оснащених відповідною апаратурою і кадрами, які володіють сучасними технологіями вітреоретінальних втручань.

432. **Особливості надання медичної допомоги при травматичних пошкодженнях ока в умовах проведення антитерористичної операції** : метод. рек. / МОЗ України, НАМН України, Укр. центр наук. мед. інформації та пат.-ліценз. роботи ; [авт.: Красновид Т. А. та ін.]. – Київ : Плутон, 2014. – 20 с. – Бібліогр.: с. 20.

У методичних рекомендаціях охарактеризовано основні види травматичних пошкоджень ока, отриманих під час проведення АТО. Виокремлено основні етапи надання медичної допомоги.

433. ***Петренко О. В.*** **Современное состояние проблемы лечения проникающих ранений глаз с вовлечением зоны лимба** / О. В. Петренко, Н. И. Бондарь // Архів офтальмології України. – 2017. – Т. 5, №1. – С. 83–88. – Библиогр.: 50 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aroft_2017_5_1_17 (дата звернення: 07.10.2020).

У статті проаналізовано сучасні методи первинної хірургічної обробки поранень із залученням зони лімба. Констатовано, що перспективним в питанні лікування даної патології є розробка удосконаленої техніки первинної хірургічної обробки проникаючої рани зони лімба із застосуванням рогівко-кон'юнктивального аутотрансплантата.

434. ***Сердюк В. Н.*** **Особенности оказания офтальмохирургической помощи больным с травмами глаз, полученными во время боевых действий в зоне АТО** / В. Н. Сердюк, С. Б. Устименко, В. В. Головкин // Україна. Здоров'я нації. – 2016. – №4/1. – С. 74–77. – Библиогр.: 12 назв. – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2016_4(1)_15 (дата звернення: 05.05.2020).

Вивчено особливості надання офтальмохірургічної допомоги хворим з травмами очей, отриманими під час бойових дій в зоні АТО. Зроблено висновок, що максимально швидке і можливе відновлення анатомічної структури органу зору і зорових функцій зумовлює необхідність швидкої доставки поранених в спеціалізовані лікувальні установи третього рівня, що мають необхідне оснащення.

435. **Современная система этапного лечения боевых ранений глаз в зоне проведения АТО** / А. И. Целомудрый, Г. Е. Венгер, Д. Н. Погорелый, А. В. Ризванюк // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 196–203. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 05.05.2020).

Проаналізовано структуру та особливості бойових поранень очей, строки та обсяг надання спеціалізованої медичної допомоги на різних етапах евакуації в сучасних умовах в Україні. Зроблено висновок, що застосування своєчасної двоетапної системи офтальмохірургічного лікування та евакуації дало можливість прискорити строки та підвищити ефективність лікування.

Див. також: 190–194.

3.4. ТРАВМИ ЛОР-ОРГАНІВ

436. **Акустическая импедансометрия у лиц, которые получили акутравму в зоне проведения АТО** / Шидловская Т. А., Шидловская Т. В., Куренева К. Ю., Петрук Л. Г. // Оториноларингология. Восточная Европа. – 2016. – Т. 6, №3. – С. 499–500.

У статті проаналізовано дані акустичної імпедансометрії у осіб, які отримали акутравму в зоні проведення АТО. Констатовано, що показники імпедансної аудіометрії (насамперед, амплітудні, часові характеристики АРВМ) можуть служити об'єктивними критеріями для діагностики порушень в слуховій системі у постраждалих в зоні бойових дій.

437. **Акутравма в зоні бойових дій. Надання медичної допомоги при сенсоневральних порушеннях слуху: діагностика, лікування, етапність, профілактика** : метод. посіб. / Ін-т отоларингології ім. О. С. Коломійченка НАМН України, Військ.-мед. клін. центр Півден. регіону МО України ; [уклад.: Т. А. Шидловська, Т. В. Шидловська, Л. Г. Петрук]. – Київ : [б. в.], 2017. – 65 с. : табл., іл. – Бібліогр.: с. 49.

Проаналізовано результати дослідження сенсоневральних порушень при бойовій акутравмі за допомогою комплексних клінічних та інструментальних обстежень. Визначено найбільш інформативні показники, що характеризують порушення у різних відділах слухового аналізатора таких хворих. Виокремлено складності при діагностиці та лікуванні бойової акутравми.

438. **Аналіз виразності симптоматичних проявів акубаротравми у військовослужбовців-учасників бойових дій** / Галушка А. М., Подолян Ю. В., Швець А. В., Ричка О. В. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 102–103. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Вивчено поширеність та ступінь прояву симптомів, характерних для акубаротравми серед військовослужбовців-учасників бойових дій. Виокремлено недоліки в діагностиці зазначеної патології.

439. **Аналіз обставин (умов) отримання акутравми та основних скарг у осіб, які постраждали в зоні проведення антитерористичної операції, з різним ступенем сенсоневральних порушень слуху** / Т. А. Шидловська, Л. Г. Петрук, Т. В. Волкова, О. С. Пойманова // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2017. – №5. – С. 4–12 : рис., табл. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.lorlife.kiev.ua/2017/2017_5_04.pdf (дата звернення: 26.05.2020).

Проаналізовано обставини (умови) отримання акутравми у військовослужбовців в зоні проведення АТО. Виокремлено найбільш характерні скарги постраждалих на момент отримання акутравми.

440. ***Гербіш Ю. О.*** **Аналіз лор патології в учасників антитерористичної операції, що лікувались в отоларингологічному відділенні ВМКЦ ЗХР в 2014–2015 роках** / Ю. О. Гербіш, І. М. Семчишин // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 39–42 : табл. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_9 (дата звернення: 07.05.2020).

У статті проаналізовано статистичні дані про ураження ЛОР-органів в умовах ведення сучасної гібридної війни, які лікувались в отоларингологічному відділенні ВМКЦ ЗР в 2014–2015 рр. Зроблено висновок про доцільність розвитку сурдологічної допомоги в лікувальних закладах даного рівня.

441. **Деякі аспекти лікування перцептивних порушень слуху у осіб, які зазнали бойової акутравми у зоні проведення Операції Об'єднаних Сил** / Т. В. Шидловська, Т. А. Шидловська, Л. Г. Петрук, О. В. Мороз // Оториноларингологія. – 2019. – №1-с. – С. 130–131. – Матеріали Щорічної традиційної весняної конференції Українського наукового медичного товариства оториноларингологів з міжнародною участю «Сучасні дослідження, хірургічні та терапевтичні підходи в оториноларингології». – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.ents.com.ua/confdoc/2019_odessa.pdf (дата звернення: 29.05.2020).

Проаналізовано результати комплексного обстеження постраждалих з акутравмою із зони бойових дій за допомогою низки психоакустичних, електрофізіологічних, електроакустичних методик. Рекомендовано якомога швидше призначення постраждалим цілеспрямованого лікування з урахуванням даних інструментальних обстежень. Запропоновано підхід до лікування СНП при бойовій акутравмі.

442. **Діагностика порушень у різних відділах слухового аналізатора за даними об'єктивних методів дослідження у військовослужбовців, які отримали акутравму в зоні проведення антитерористичної операції** : метод. рек. / Ін-т отоларингології ім. О. С. Коломійченка НАМН України, Нац. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ» МО України, Військ.-мед. клін. центр Півден. регіону МО України ; [уклад.: Шидловська Т. А., Шидловська Т. В., Куреньова К. Ю. та ін.]. – Київ : [Жорін Р. В.], 2017. – 16 с. : іл. – Бібліогр.: с. 15.

Проаналізовано результати дослідження сенсоневральних порушень при бойовій акутравмі за допомогою комплексних клінічних та інструментальних обстежень. Визначено найбільш інформативні показники, що характеризують порушення у різних відділах слухового аналізатора таких хворих.

443. **Діагностика сенсоневральних слухових порушень за даними суб'єктивної аудометрії у військовослужбовців, які отримали акутравму у зоні проведення антитерористичної операції** : метод. рек. / Ін-т отоларингології ім. О. С. Коломійченка НАМН України, Нац. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ» МО України, Військ.-мед. клін. центр Півден. регіону МО України ; [уклад.: Т. А. Шидловська, Т. В. Шидловська, Т. В. Шевцова та ін.]. – Київ : Жорін Р. В., 2017. – 15 с. : іл. – Бібліогр.: с. 14.

Проаналізовано результати суб'єктивної аудіометрії військовослужбовців з акутравмою, які перебували в зоні АТО. Окреслено коло найбільш інформативних показників. Констатовано, що своєчасне і цілеспрямоване надання відповідної допомоги дозволить підвищити її ефективність та уникнути значних порушень слухової функції й інвалідизації пацієнтів.

444. **Діагностика та принципи надання медичної допомоги пацієнтам з сенсоневральними порушеннями слуху, які отримали акутравму під час бойових дій в зоні проведення антитерористичної операції** / Д. І. Заболотний, Т. А. Шидловська, Т. В. Шидловська, Л. Г. Петрук // Журн. Нац. акад. мед. наук України. – 2017. – Т. 23, №1/2. – С. 49–64 : табл. – Бібліогр.: 23 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnamnu_2017_23_1-2_7 (дата звернення: 12.05.2020).

У статті проаналізовано дані комплексного обстеження та результатів лікування осіб, що отримали акутравму під час бойових дій в зоні проведення АТО протягом 2014 – на початку 2017 рр. Визначено підходи до лікування сенсоневральних порушень при акутравмі, особливості та етапність надання медичної допомоги пацієнтам з акутравмою.

445. **Екстраауральні прояви, що супроводжують сенсоневральні слухові порушення при акутравмі у військовослужбовців, які отримали акутравму в зоні проведення антитерористичної операції** : метод. рек. / Ін-т отоларингології ім. О. С. Коломійченка НАМН України, Нац. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ» МО України, Військ.-мед. клін. центр Півден. регіону МО України ; [уклад.: Шидловська Т. А., Шидловська Т. В., Козак М. С. та ін.]. – Київ, 2017. – 12 с. – Бібліогр.: с. 12.

Проаналізовано результати дослідження сенсорних порушень слуху за допомогою методики електроенцефалографії та реоенцефалографії. Рекомендовано у комплексному обстеженні військовослужбовців з акутравмою проводити дослідження церебральної гемодинаміки та функціонального стану ЦНС.

446. **Застосування карт-опитувальників для діагностики сенсоневральних слухових порушень при акутравмі у осіб, які знаходилися в зоні проведення антитерористичної операції** / Т. А. Шидловська, Л. Г. Петрук, О. С. Чемеркін [та ін.] // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2015. – №6. – С. 38–47. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.lorlife.kiev.ua/2015/2015_6_38.pdf (дата звернення: 15.05.2020).

Проведено аналіз основних скарг пацієнтів з акутравмою, які перебували в зоні проведення АТО. Визначено найбільш інформативні ознаки для подальшого формування карт опитування.

447. **Застосування карт опитування у діагностиці сенсоневральних слухових порушень у військовослужбовців, які отримали акутравму в зоні проведення антитерористичної операції** : метод. рек. / Ін-т отоларингології ім. О. С. Коломійченка НАМН України, Нац. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ» МО України, Військ.-мед. клін. центр Півден. регіону МО України ; [уклад.: Шидловська Т. А., Шидловська Т. В., Пойманова О. С. та ін.]. – Київ, 2017. – 12 с. – Бібліогр.: с. 11.

Проаналізовано результати обстеження пацієнтів з ураженням слухової системи, постраждалих в зоні проведення АТО. Визначено основні напрямки формування цілеспрямованого аналізу скарг пацієнтів даного контингенту і сформовано карти опитування.

448. **Карти опитування для діагностики порушень слуху у осіб, які знаходилися у зоні проведення антитерористичної операції** / Т. А. Шидловська, Л. Г. Петрук, О. С. Чемеркін [та ін.] // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2016. – №3-с. – С. 147–148. – Матеріали Щорічної традиційної весняної конференції Українського наукового медичного товариства оториноларингологів «Новітні технології в діагностиці та лікуванні запальних та алергічних захворювань лор-органів» (16–17 травня 2016 р.). – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.ents.com.ua/confdoc/2016_odessa.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

Визначено основні напрямки цілеспрямованого аналізу скарг пацієнтів з порушеннями слуху, які знаходилися в зоні проведення АТО, і формування карт опитування. Розроблено опитувальний лист, який акцентує увагу на найбільш інформативних показниках, скаргах та клінічних проявах і систематизує їх.

449. **Надання медичної допомоги військовослужбовцям з сенсоневральними порушеннями слуху внаслідок акутравми в зоні бойових дій: діагностика, лікування, етапність, профілактика** : метод. рек. / Ін-т отоларингології ім. О. С. Коломійченка НАМН України, Нац. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ» МО України, Військ.-мед. клін. центр Півден. регіону МО України ; [уклад.: Шидловська Т. А., Шидловська Т. В., Козак М. С. та ін.]. – Київ : [Жорін Р. В.], 2017. – 60 с. : табл., іл.

Розглянуто питання етапності надання допомоги хворим з акутравмою, експертизи та професійної придатності постраждалих. Проаналізовано результати обстеження методом реєстрації отоакустичної ремісії, імпедансної аудіометрії та за даними реєстрації слухових викликаних потенціалів. Акцентовано увагу на питаннях щодо профілактики сенсоневральних порушень слуху при акутравмі, отриманій в реальних бойових умовах.

450. **Найбільш інформативні показники комплексного клініко-інструментального обстеження військовослужбовців, які отримали акутравму в зоні проведення бойових дій, в плані діагностики та експертизи сенсоневральних порушень слуху** : метод. рек. / Ін-т отоларингології ім. О. С. Коломійченка НАМН України, Нац. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ», Військ.-мед. клін. центр Півден. регіону МО України ; [уклад.: Шидловська Т. А., Шидловська Т. В., Шевцова Т. В. та ін.]. – Київ : [Жорін Р. В.], 2017. – 32 с. : табл., іл. – Бібліогр.: с. 24.

Обґрунтовано питання сенсоневральних порушень слухової функції при акутравмі. Окреслено діагностичні завдання на різних рівнях. Розроблено опитувальний лист, як додаток до карти обстеження, історії хвороби, амбулаторної карти. Виявлено ознаки акубаротравматичного ураження слухового аналізатора в реальних бойових умовах. Виокремлено складності при діагностиці та лікуванні бойової акутравми.

451. **Особливості бойового травмування, що супроводжувалося акубаротравмою у військовослужбовців-учасників бойових дій** / А. М. Галушка, Ю. В. Подолян, А. В. Швець, О. О. Горшков // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №3. – С. 56–66. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/54/41 (дата звернення: 14.08.2020).

У статті проаналізовано структури мінно-вибухових травм (МВТ) з урахуванням випадків акубаротравми, що були отримані в умовах збройного конфлікту протягом 2014–2018 рр. Впорядковано основі поняття та діагностичні визначення акубаротравми в структурі МВТ.

452. **Особливості надання допомоги при ураженні органу слуху внаслідок бароакустичної травми** / В. В. Березнюк, А. В. Зайцев, Д. В. Лищенко, Г. К. Моргачова // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2015. – №5-с. – С. 8–9. – Матеріали Щорічної традиційної осінньої конференції Українського наукового медичного товариства оториноларингологів «Сучасні методи консервативного та хірургічного лікування в оториноларингології» (3–4 жовтня 2016 р.). – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.ents.com.ua/confdoc/2015_dnepropetrovsk.pdf (дата звернення: 29.05.2020).

Охарактеризовано особливості надання допомоги потерпілим з бароакустичною травмою, отриманою в зоні АТО. Зроблено висновок, що при своєчасному наданні допомоги потерпілим шанси на відновлення функції уражених органів значно збільшуються.

453. **Особливості надання медичної допомоги військовослужбовцям з сенсоневральними порушеннями слуху внаслідок акубаротравматичного ураження в зоні бойових дій: етапність, підходи до лікування, питання профілактики** : метод. рек. / Ін-т отоларингології ім. О. С. Коломійченка НАМН України, Нац. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ» МО України, Військ.-мед. клін. центр Півден. регіону МО України ; [уклад.: Т. А. Шидловська, Т. В. Шидловська, І. О. Кузьмук та ін.]. – Київ : Жорін Р. В., 2017. – 28 с. : табл., іл. – Бібліогр.: с. 20.

Представлено заходи медикаментозної терапії для лікування сенсоневральних порушень слуху при акутравмі, отриманій під час бойових дій в зоні проведення АТО. Розроблено оптимальну структуру надання медичної допомоги хворим з вищеозначеними патологіями.

454. **Особливості стану церебральної гемодинамики та слухової функції у осіб, які отримали акутравму в зоні проведення антитерористичної операції** / Т. А. Шидловська, Т. В. Шидловська, М. С. Козак [та ін.] // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2016. – №5-с. – С. 161–162. – Матеріали Щорічної традиційної осінньої конференції Українського наукового медичного товариства оториноларингологів «Сучасні методи консервативного та хірургічного лікування в оториноларингології» (3–4 жовтня 2016 р.). – Текст статті в інтернеті: http://www.ents.com.ua/confdoc/2016_kyiv.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

У статті проаналізовано біоелектричну активність головного мозку та церебральний кровообіг у хворих з сенсоневральними порушеннями слуху, які отримали акутравму в зоні проведення АТО.

455. **Отдаленные результаты лечения больных с бароакустической травмой** / В. В. Березнюк, А. В. Зайцев, Д. В. Лыщенко [и др.] // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2016. – №3-с. – С. 13–14. – Матеріали Щорічної традиційної весняної конференції Українського наукового медичного товариства оториноларингологів «Новітні технології в діагностиці та лікуванні запальних та алергічних захворювань лор-органів» (16–17 травня 2016 р.). – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.ents.com.ua/confdoc/2016_odessa.pdf (дата звернення: 29.05.2020).

Проаналізовано результати спостережень за пацієнтами у віддаленому періоді після бароакустичної травми (БАТ). Констатовано, що постраждалі потребують обов'язкового динамічного спостереження у отоларинголога і невропатолога та періодичного проведення протиневротичної терапії. Зроблено висновок, що завдяки використанню сучасних метаболічних і нейротропних препаратів вдається значно знизити негативні наслідки БАТ, зменшити суб'єктивні шуми і поліпшити якість життя пацієнтів.

456. ***Петрук Л. Г.*** **Применение метода гипербарической оксигенации в лечении сенсоневральной тугоухости у пациентов, получивших боевую акустическую травму** / Л. Г. Петрук // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 51. – С. 181–190 : табл., рис. – Библиогр.: 21 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://www.onmedu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6820 (дата звернення: 08.07.2020).

Проаналізовано ефективність лікування сенсоневральної приглуховатості у пацієнтів з бойовою акубаротравмою із застосуванням методу гіпербалічної оксигенації (ГБО) в комплексі з медикаментозною терапією. Доведено, що застосування методу ГБО надає стимулюючу дію, зокрема і на центральну нервову систему, що сприяє підвищенню ефективності лікування вищезазначеної патології.

457. **Про доцільність дослідження стану церебральної гемодинаміки у осіб, які отримали акутравму в зоні проведення Антитерористичної операції** / Т. В. Шидловська, Т. А. Шидловська, М. С. Козак [та ін.] // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2017. – №5-с. – С. 116–117. – Матеріали Щорічної традиційної осінньої конференції Українського наукового медичного товариства оториноларингологів «Сучасні методи консервативного та хірургічного лікування в оториноларингології» (3–4 жовтня 2016 р.). – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.ents.com.ua/confdoc/2017_kiyv.pdf (дата звернення: 29.05.2020).

У статті досліджено кількісні та якісні показники реоенцефалографії у осіб, які отримали акутравму в зоні проведення АТО. Проведені дослідження засвідчили про певну роль церебральних судинних порушень у розвитку акутравматичного ураження структур слухового аналізатора більшості хворих і поглиблили уявлення про патогенез сенсоневральної приглухуватості.

458. **Ретроспективний аналіз поширеності симптомів характерних для акубаротравми у поранених та хворих військовослужбовців-учасників АТО (ООС)** / А. М. Галушка, Ю. В. Подолян, А. В. Швець [та ін.] // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №2. – С. 17–24 : рис., табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/67 (дата звернення: 14.08.2020).

У статті вивчено поширення та ступінь прояву симптомів, характерних для акубаротравми серед військовослужбовців-учасників АТО (ООС) та недоліки в діагностиці зазначеної патології.

459. ***Рыженко С. А.*** **Наш опыт оказания медицинской помощи пострадавшим с ранениями ЛОР-органов из зоны АТО в период весна–лето 2015 г.** / С. А. Рыженко, Г. В. Дзяк // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2015. – №5-с. – С. 81. – Матеріали Щорічної традиційної осінньої конференції Українського наукового медичного товариства оториноларингологів «Сучасні методи консервативного та хірургічного лікування в оториноларингології» (3–4 жовтня 2016 р.). – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.ents.com.ua/confdoc/2015_dnepropetrovsk.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

Презентовано досвід Дніпропетровської обласної клінічної лікарні ім. І. І. Мечникова щодо надання медичної допомоги постраждалим з пораненнями ЛОР-органів із зони АТО в період весна–літо 2015 р.

460. **Стан біоелектричної активності головного мозку в осіб, які отримали акутравму в зоні проведення антитерористичної операції** / Шидловська Т. А., Козак М. С., Петрук Л. Г., Овсяник К. В. // Укр. журн. з проблем медицини праці. – 2018. – №2. – С. 68–78 : рис., табл. – Бібліогр.: 21 назва. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ujpmp_2018_2_8 (дата звернення: 05.05.2020).

У статті визначено зміни в стані біоелектричної активності головного мозку за даними електроенцефалографії (ЕЕГ) у військовослужбовців, які отримали бойову акутравму в зоні проведення АТО. Врахування даних комплексного обстеження біоелектричної активності головного мозку за даними ЕЕГ дозволяє об'єктивно оцінити екстрааурикулярні порушення та сприяє цілеспрямованому призначенню комплексного лікування хворим з акутравмою, що підвищує його ефективність.

461. **Стан вестибулярної функції у осіб, які отримали акутравму в зоні проведення Антитерористичної операції** / Д. І. Заболотний, Т. А. Шидловська, І. А. Белякова, Л. Г. Петрук // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 51. – С. 84–83 : табл., рис. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.surgery.od.ua/uploaded/site1_Statti_Odesa_2019.pdf (дата звернення: 08.07.2020).

Вивчено стан вестибулярної функції у бійців АТО з акутравмою за даними стато-кінетичної стійкості, спонтанних, експериментальних реакцій при обертальній пробі. Констатовано, що своєчасна діагностика таких порушень у вестибулярній системі сприятиме цілеспрямованому призначенню лікування даному контингенту хворих.

462. **Стан коркового відділу слухового аналізатора за даними довголатентних слухових викликаних потенціалів у військовослужбовців, які отримали акутравму в зоні проведення бойових дій** / Т. А. Шидловська, Т. В. Шидловська, Л. Г. Петрук [та ін.] // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2017. – №5-с. – С. 117–119. – Матеріали Щорічної традиційної осінньої конференції Українського наукового медичного товариства оториноларингологів «Сучасні методи консервативного та хірургічного лікування в оториноларингології» (3–4 жовтня 2016 р.). – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.ents.com.ua/confdoc/2017_kiyv.pdf (дата звернення: 29.05.2020).

У статті визначено зміни в стані центральних відділів слухового аналізатора за даними довголатентних слухових викликаних потенціалів у військовослужбовців, які отримали акутравму в зоні проведення АТО. Доведено, що застосування об'єктивних методів обстеження слухової системи має велике значення в плані топічної діагностики, вирішення експертних питань, визначення й об'єктивізації тяжкості перебігу захворювання постраждалих та при проведенні лікувально-профілактичних заходів.

463. **Стан мозкового кровообігу в осіб, які отримали акутравму у зоні проведення антитерористичної операції** / Т. А. Шидловська, М. С. Козак, К. В. Овсяник, Л. Г. Петрук // Environment & Health = Довкілля та здоров'я. – 2017. – №1. – С. 34–37 : табл., рис. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dtz_2017_1_10 (дата звернення: 07.05.2020).

У статті проаналізовано кількісні та якісні показники реоенцефалографії в осіб, які отримали акутравму у зоні проведення АТО. Проведені дослідження свідчать про певну роль церебральних судинних порушень у розвитку акутравматичного ураження структур слухового аналізатора під час бойових дій і поглиблюють уявлення про патогенез такої патології слухової системи.

464. **Стан слухової функції за даними суб'єктивної аудіометрії у постраждалих з акутравмою отриманою в зоні проведення антитерористичної операції**/ Т. А. Шидловська, Т. В. Шевцова, О. С. Пойманова [та ін.] // Військ. медицина України. – 2018. – Т. 18, №1. – С. 57–65 : рис., табл. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2018_18_1_11 (дата звернення: 08.05.2020).

У статті виявлено найбільш характерні прояви за даними суб'єктивної аудіометрії для діагностики сенсоневральних порушень слуху в осіб, які отримали акутравму в зоні проведення АТО. Зроблено висновок, що у хворих спостерігаються виражені сенсоневральні порушення слухової функції, що свідчить про дисфункцію рецепторного відділу слухового аналізатора.

465. **Типи аудіометричних кривих у пацієнтів, які отримали акутравму в зоні проведення антитерористичної операції** / Т. А. Шидловська, Л. Г. Петрук, К. Ю. Куреньова [та ін.] // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2017. – №2. – С. 4–21 : рис. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.lorlife.kiev.ua/2017/2017_2_04.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

Проаналізовано результати суб'єктивної аудіометрії у постраждалих, що отримали акутравму в зоні проведення АТО протягом 2014–2016 рр. Визначено найбільш характерні типи аудіометричних кривих. Доведено, що

ступінь ураження слухової системи та тип аудіометричної тональної кривої у пацієнтів знаходиться у певній залежності від характеру уражаючого впливу звуків високої інтенсивності та обставин отримання травми.

466. **Функціональний стан кровообігу головного мозку у військовослужбовців, які отримали акутравму в реальних бойових умовах, в залежності від стану слухової функції** / Т. А. Шидловська, Т. В. Шидловська, М. С. Козак [та ін.] // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2018. – №3-с. – С. 137–139. – Матеріали Щорічної традиційної весняної конференції Українського наукового медичного товариства оториноларингологів «Новітні технології в діагностиці та лікуванні запальних та алергічних захворювань лор-органів» (16–17 травня 2016 р.). – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.ents.com.ua/confdoc/2018_odessa.pdf (дата звернення: 29.05.2020).

Проаналізовано результати реоенцефалографії хворих з акутравмою, отриманою в зоні проведення АТО. Визначено, що у цих пацієнтів мають місце виражені зміни мозкового кровообігу: порушення тонусу мозкових судин (підвищення тонусу, наявність спазму, нестійкий тонус, його зниження і атонічні криві), венозного відтоку (утруднення) та пульсового кровонаповнення (зниження, часом різке).

467. ***Фураев А. П.*** **Организация хирургической помощи при ранениях ЛОР-органов в период ведения локальных боевых действий** / А. П. Фураев // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 280–290 : рис. – Библиогр.: 4 назв. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 01.10.2020).

У статті здійснено порівняльний аналіз деяких положень Вказівок щодо військово-польової хірургії, розділ 13 «Травми ЛОР-органів» із станом, який склався у військовій медицині в перші місяці проведення бойових дій. Виокремлено проблеми планування, організації і проведення заходів з надання невідкладної медичної допомоги пораненим і травмованим з ураженням ЛОР-органів та шляхи їх подолання.

468. **Характеристика суб'єктивного вушного шуму у пацієнтів, які отримали акутравму в зоні проведення антитерористичної операції** / Т. А. Шидловська, Л. Г. Петрук, А. Ю. Шидловський, О. С. Пойманова // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2017. – №3. – С. 35–44 : рис., табл. – Бібліогр.: 21 назва. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.lorlife.kiev.ua/2017/2017_3_35.pdf (дата звернення: 26.05.2020).

У статті визначено найбільш показові характеристики за частотою та інтенсивністю суб'єктивного вушного шуму в осіб з сенсоневральними порушеннями слуху, які отримали акутравму в зоні проведення АТО.

469. **Характеристика функціонального стану кровообігу головного мозку у військовослужбовців, які отримали акутравму в реальних бойових умовах, в залежності від стану слухової функції** / Т. А. Шидловська, Т. В. Шидловська, М. С. Козак [та ін.] // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2018. – №3. – С. 19–32 : рис., табл. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.lorlife.kiev.ua/2018/2018_3_19.pdf (дата звернення: 27.05.2020).

У статті досліджено кількісні та якісні показники реоенцефалографії у військовослужбовців, які отримали акутравму в реальних бойових умовах, з урахуванням ступеню порушення функції звукосприйняття. Виявлено, що у хворих з бойовою акутравмою мають місце виражені порушення церебральної гемодинаміки, які мають певні особливості.

470. ***Шидловська Т. А.*** **Вестибулярна дисфункція у осіб, які отримали акутравму в зоні проведення Антитерористичної операції** / Т. А. Шидловська, І. А. Белякова, Л. Г. Петрук // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2017. – №3-с. – С. 102–103. – Матеріали Щорічної традиційної весняної конференції Українського наукового медичного товариства оториноларингологів «Новітні технології в діагностиці та лікуванні запальних та алергічних захворювань лор-органів» (16–17 травня 2016 р.). – Текст статті в інтернеті: http://www.ents.com.ua/confdoc/2017_zaporozie.pdf (дата звернення: 29.05.2020).

Проаналізовано результати обстеження функції вестибулярної системи у бійців, які приймали участь в АТО на сході України і отримали ураження слухової та вестибулярної систем. Констатовано, що своєчасна діагностика таких порушень у вестибулярній системі сприятиме цілеспрямованому призначенню лікування даному контингенту хворих.

471. ***Шидловська Т. А.*** **Дані об'єктивних методів дослідження слухового аналізатора у осіб, які знаходилися у зоні проведення антитерористичної операції** / Т. А. Шидловська, Л. Г. Петрук // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2015. – №5. – С. 22–29 : рис. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.lorlife.kiev.ua/2015/2015_5_22.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

Визначено особливості сенсоневральних порушень в різних відділах слухового аналізатора у осіб, які перебували в зоні проведення АТО. Зроблено висновок, що застосування об'єктивних методів має велике значення в плані вирішення експертних питань, визначення та об'єктивізації тяжкості перебігу захворювання у пацієнтів із зони АТО.

472. ***Шидловська Т. А.*** **Дані суб'єктивної аудіометрії у осіб, які знаходилися у зоні проведення антитерористичної операції** / Т. А. Шидловська, Л. Г. Петрук // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2015. – №3. – С. 56–63 : рис. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.lorlife.kiev.ua/2015/2015_3_56.pdf (дата звернення: 17.06.2020).

У статті визначено особливості діагностики сенсоневральних порушень слуху у осіб, які перебували в зоні проведення АТО, за методом суб'єктивної аудіометрії. Результати дослідження показали, що у хворих з аукотравмою спостерігаються виражені сенсоневральні порушення слухової функції, що свідчить про дисфункцію рецепторного відділу слухового аналізатора.

473. ***Шидловська Т. А.*** **Екстраауральні порушення в осіб з акутравмою, які знаходилися в зоні проведення антитерористичної операції** / Т. А. Шидловська, Л. Г. Петрук // Мед. перспективи. – 2015. – Т. 20, №4. – С. 39–50 : рис. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mp_2015_20_4_9 (дата звернення: 25.05.2020).

У статті визначено особливості екстрааурального порушень за даними ЕЕГ та РЕГ у хворих з акутравмою. Зроблено висновок, що своєчасно розпочате цілеспрямоване лікування з урахуванням екстрааурального змін дозволяє

попередити прогресування сенсоневральних порушень слуху і формування тяжкої СНП у хворих з акутравмою.

474. ***Шидловська Т. А.*** **Лікування сенсоневральних порушень слуху у осіб, які зазнали акутравми у зоні проведення антитерористичної операції** / Т. А. Шидловська, Т. В. Шидловська, Л. Г. Петрук // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2016. – №6. – С. 14–27 : рис. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.lorlife.kiev.ua/2016/2016_6_14.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

У статті визначено особливості лікування сенсоневральних слухових порушень, що виникли внаслідок акутравми у осіб, які перебували в зоні проведення АТО. Констатовано, що лікування пацієнтів має бути комплексним з урахуванням даних інструментальних обстежень.

475. ***Шидловська Т. А.*** **Найбільш інформативні показники комплексного клініко-інструментального обстеження осіб, які отримали акутравму в зоні проведення антитерористичної операції, в плані діагностики та експертизи сенсоневральних порушень слуху** / Т. А. Шидловська, Т. В. Шидловська, Л. Г. Петрук // Ринологія. – 2017. – №1. – С. 17–45 : рис., табл. – Бібліогр.: 14 назв.

У статті проаналізовано результати комплексного обстеження осіб, які отримали акутравму в зоні проведення АТО протягом 2014–2016 рр. Виокремлено найбільш інформативні показники комплексного клініко-інструментального обстеження, які характеризують порушення в різних відділах слухового аналізатора у таких хворих, а також екстрааурально прояви.

476. ***Шидловська Т. А.*** **Особливості підходів до надання медичної допомоги пацієнтам з сенсоневральними порушеннями слуху, які отримали акутравму в зоні проведення антитерористичної операції** / Т. А. Шидловська, Т. В. Шидловська, Л. Г. Петрук // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2017. – №4. – С. 4–26 : рис., табл. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.lorlife.kiev.ua/2017/2017_4_04.pdf (дата звернення: 26.05.2020).

Визначено особливості підходів до надання допомоги пацієнтам з сенсоневральними слуховими порушеннями, які отримали акутравму в зоні проведення АТО. Доведено, що лікування пацієнтів має бути комплексним з урахуванням даних інструментальних обстежень, тому бажано таких постраждалих при можливості спрямовувати на вищі рівні надання медичної допомоги. Запропоновано заходи медикаментозної терапії.

477. ***Шидловська Т. А.*** **Оцінка вестибулярної функції у військовослужбовців з бойовою акутравмою, отриманою в зоні проведення антитерористичної операції, з урахуванням ступеню порушень слухової функції** / Т. А. Шидловська, Л. Г. Петрук, І. А. Бєлякова // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2018. – №2. – С. 4–17 : рис., табл. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.lorlife.kiev.ua/2018/2018_2_04.pdf (дата звернення: 26.05.2020).

Вивчено стан вестибулярної функції у бійців АТО з акутравмою за даними стато-кінетичної рівноваги, спонтанних, експериментальних реакцій при обертальній пробі. Результати дослідження свідчить про наявність вестибулярної дисфункції з різним ступенем і характером вираженості у даного контингенту, яка певним чином залежить від тяжкості отриманої травми.

478. ***Шидловська Т. А.*** **Показники довголатентних слухових викликаних потенціалів у військовослужбовців, які отримали акутравму в зоні проведення антитерористичної операції** / Шидловська Т. А., Шидловська Т. В., Петрук Л. Г. // Укр. журн. з проблем медицини праці. – 2017. – №3. – С. 46–54 : рис., табл. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ujpmp_2017_3_6 (дата звернення: 08.05.2020).

Визначено зміни в стані центральних відділів слухового аналізатора за даними довголатентних слухових викликаних потенціалів у військовослужбовців, які отримали акутравму в зоні проведення АТО. Констатовано, що застосування об'єктивних методів обстеження слухової системи має велике значення в плані топічної діагностики, вирішення експертних питань, визначення та об'єктивізації тяжкості перебігу захворювання у постраждалих та при проведенні лікувально-профілактичних заходів.

479. ***Шидловська Т. А.*** **Показники довголатентних слухових викликаних потенціалів у осіб, які отримали акутравму в зоні проведення антитерористичної операції, з різним ступенем порушень слухової функції** / Т. А. Шидловська, Л. Г. Петрук // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2018. – №1. – С. 28–36 : рис., табл. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.lorlife.kiev.ua/2018/2018_1_28.pdf (дата звернення: 17.06.2020).

У статті проаналізовано результати дослідження функції центральних відділів слухового аналізатора за даними довголатентних слухових викликаних потенціалів у осіб з акутравмою, які постраждали в зоні АТО, в залежності від ступеня зниження слухової функції. Доведено, що за допомогою об'єктивної методики можна підтвердити наявність дисфункції у центральних відділах слухового аналізатора у травмованих.

480. ***Шидловська Т. А.*** **Показники імпедансної аудіометрії у осіб, які отримали акутравму в зоні проведення АТО** / Т. А. Шидловська, К. Ю. Куреньова, Л. Г. Петрук // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2016. – №2. – С. 28–38 : рис. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.lorlife.kiev.ua/2016/2016_2_28.pdf (дата звернення: 08.05.2020).

У статті проаналізовано дані акустичної імпедансометрії у осіб, які отримали акутравму в зоні проведення АТО. Констатовано, що отримані дані допоможуть у вивченні патогенетичних механізмів дії акутравми, акубаротравми, в т. ч. бойової, на структури слухового аналізатора.

481. ***Шидловська Т. А.*** **Показники коротколатентних слухових викликаних потенціалів у осіб, які отримали акутравму в зоні проведення антитерористичної операції, з різним ступенем порушень у слуховій системі** / Т. А. Шидловська, Л. Г. Петрук, Т. В. Шевцова // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 49, т. 2. – С. 223–234 : табл., рис. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_49(2)__27 (дата звернення: 08.05.2020).

У статті визначено зміни в стані центральних відділів слухового аналізатора за даними коротколатентних слухових викликаних потенціалів (КСВП) у осіб, які отримали акутравму в зоні проведення АТО, в залежності від ступеня зниження слухової функції. Зроблено висновок, що застосу-

вання об'єктивних методів дослідження слухової системи, зокрема КСВП, має велике значення в плані топічної діагностики, вирішення експертних питань, визначення та об'єктивізації тяжкості перебігу захворювання у пацієнтів з бойовою акутравмою та при проведенні лікувально-профілактичних заходів у даного контингенту.

482. ***Шидловська Т. А.*** **Показники отоакустичної емісії на частоті продуктів спотворення у осіб, які отримали акутравму в зоні проведення антитерористичної операції з різним ступенем порушень слухової функції** / Т. А. Шидловська, Л. Г. Петрук // Укр. журн. з проблем медицини праці. – 2018. – №3. – С. 43–54 : рис., табл. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ujpmp_2018_3_7 (дата звернення: 08.05.2020).

У статті визначено зміни в стані рецепторного відділу слухового аналізатора за даними реєстрації методу отоакустичної емісії (ОАЕ) на частоті продуктів спотворення в осіб, які отримали акутравму в зоні проведення АТО, залежно від ступеня зниження слухової функції. Проведені дослідження свідчать про доцільність обстеження методом реєстрації ОАЕ хворих з акутравмою, отриманою в зоні проведення АТО, що сприяє ранньому виявленню порушень у рецепторному відділі слухового аналізатора в таких хворих.

483. ***Шидловська Т. А.*** **Стан рецепторного відділу слухового аналізатора у осіб, які знаходилися у зоні проведення антитерористичної операції** / Т. А. Шидловська, Л. Г. Петрук // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2015. – №5-с. – С. 191–192. – Матеріали Щорічної традиційної осінньої конференції Українського наукового медичного товариства оториноларингологів «Сучасні методи консервативного та хірургічного лікування в оториноларингології» (3–4 жовтня 2016 р.). – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.ents.com.ua/confdoc/2015_dnepropetrovsk.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

Проаналізовано результати обстеження хворих з акутравмою, які перебували в зоні проведення АТО. Проведені дослідження свідчать про доцільність обстеження методом реєстрації отоакустичної емісії хворих з акутравмою. Зроблено висновок, що застосування об'єктивних методів має велике значення в плані вирішення експертних питань, визначення та об'єктивізації тяжкості перебігу захворювання у пацієнтів із зони АТО.

484. ***Шидловська Т. А.*** **Умови отримання акутравми та основні скарги у осіб з різним ступенем порушень слуху внаслідок бойової акубаротравми** / Шидловська Т. А., Петрук Л. Г., Пойманова О. С. // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 80. – Текст статті доступний в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 26.10.2020).

Проаналізовано обставини та умови отримання акубаротравми в реальних бойових умовах та основні скарги пацієнтів з сенсоневральними порушеннями слуху.

485. ***Шидловська Т. А.*** **Характеристики акустичного рефлексу внутрішньовушних м'язів у військовослужбовців, які отримали акутравму в зоні проведення антитерористичної операції, з різним ступенем сенсоневральних порушень слуху** / Т. А. Шидловська, К. Ю. Куреньова, Л. Г. Петрук // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 48. – С. 310–318 : табл. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_48_49 (дата звернення: 08.05.2020).

Проаналізовано дані акустичної іпедансометрії у військовослужбовців, які отримали акутравму в зоні проведення АТО, з урахуванням ступеня сенсоневрального порушення слухової функції. Констатовано, що використання методів обстеження АРВМ мають велике значення в плані діагностики у пацієнтів із зони АТО і подальшого застосування лікувально-профілактичних заходів.

Див. також: 936.

3.5. ТРАВМИ ЩЕЛЕПНО-ЛИЦЕВОЇ ДІЛЯНКИ

486. ***Бондарашек І. І.*** **Актуальні проблеми у наданні стоматологічної допомоги учасникам Антитерористичної операції на Сході України** / І. І. Бондарашек, О. Ю. Чергава // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 24–25.

Вивчено особливості, доцільність та можливості для застосування фотопротоколу та необхідність індивідуального підходу при лікуванні поранених у зоні АТО в щелепно-лицеву ділянку. Наголошено на необхідності проведення повноцінної реабілітації за допомогою дентальної імплантації.

487. ***Гулюк А. Г.*** **Випадок успішного усунення дефекту верхньої щелепи у фронтальному відділі після вогнепального поранення** / А. Г. Гулюк, В. І. Лунгу, В. П. Мазур // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 172–176. – Бібліогр.: 7 назв. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 13.07.2020).

Проаналізовано результати лікування військовослужбовця з дефектами тканин щелеп і обличчя, пораненого в зоні проведення АТО. Рекомендовано для реабілітації хворих на етапі надання спеціалізованої допомоги застосовувати методику кісткової аутопластики, дентальну імплантацію та титанові міні-пластини. Доведено, що використання таких методик дозволяє істотно скоротити терміни лікування хворих, попередити виникнення деформацій обличчя, що призводять до функціональних і естетичних ускладнень.

488. ***Гулюк А. Г.*** **Устранение дефекта верхней челюсти во фронтальном отделе после огнестрельного ранения** / А. Г. Гулюк, В. И. Лунгу, В. П. Мазур // Шпитальна хірургія. Журн. ім. Л. Я. Ковальчука. – 2015. – №2. – С. 68–69. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/shpkhir_2015_2_19 (дата звернення: 02.09.2020).

У статті описано клінічний приклад усунення дефекту верхньої щелепи у фронтальному відділі після вогнепального поранення, отриманого в зоні проведення АТО, з дотриманням умов використання кісткових блоків з підборіддя симфізу.

489. ***Виноград Н. О.*** **Особливості стоматологічного статусу військовослужбовців із щелепно-лицьовою травмою** / Виноград Н. О., Байдалка І. Д. // Актуал. інфектологія. – 2019. – Т. 7, №5. – С. 297–298. – Тези доповідей науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні інфекційні захворювання. Сучасні аспекти клініки, діагностики, лікування та профілактики» (28–29 листопада 2019 р., м. Київ). – Текст статті доступний в інтернеті: http://ai.zaslavsky.com.ua/article/view/183710/185410 (дата звернення: 03.06.2020).

Проаналізовано стан ротової порожнини військовослужбовців, які перебували на стаціонарному лікуванні з приводу стоматологічної патології, які брали участь у бойових діях на сході України у період 2014–2018 рр. Здійснено оцінювання показників гігієнічного, пародонтологічного статусу пацієнтів. Виявлено причини виникнення стоматологічних ускладнень бойової травми в обстеженій групі пацієнтів. Запропоновано запровадження спеціальних профілактичних програм для мінімізації стоматологічних ускладнень після бойової щелепно-лицьової травми.

490. ***Коваленко В. В.*** **Особливості лікування сучасних бойових ушкоджень щелепно-лицевої ділянки** / В. В. Коваленко // Врачебное дело. – 2017. – №1/2. – С. 168–174. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті в інтернеті: https://liksprava.com/index.php/journal/article/view/34/239 (дата звернення: 02.09.2020).

У статті проаналізовано особливості лікування бойових поранень щелепно-лицевої ділянки. Сформульовано принципи медичної допомоги на різних рівнях надання. Відмічено важливість медичної реабілітації в післяопераційному періоді.

491. ***Копчак А. В.*** **Патогенез і принципи лікування вогнепальних поранень щелепно-лицевої ділянки в умовах багатопрофільного медичного закладу** / А. В. Копчак, В. А. Рибак, Ю. І. Марухно // Медицина неотлож. состояний. – 2015. – №7. – С. 94–105. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2015_7_20 (дата звернення: 15.10.2020).

У статті проаналізовано клінічні особливості, принципи діагностики та лікування поранень щелепно-лицевої ділянки, нанесених сучасною вогнепальною зброєю. Розроблено алгоритм надання допомоги постраждалим в умовах багатопрофільного лікувального закладу, що базується на мультидисциплінарному підході, застосуванні останніх досягнень травматології, щелепно-лицевої та військової хірургії.

492. [*] ***Лихота А. М.*** **Сучасні принципи надання медичної допомоги та спеціалізованого лікування поранених в щелепно-лицьову ділянку** / А. М. Лихота, В. В. Коваленко // Наука і практика. – 2015. – №1/2. – С. 44–49.

493. ***Мазур В. П.*** **Лікування вогнепального поранення верхньої щелепи (клінічний випадок)** / В. П. Мазур, А. Г. Гулюк, В. І. Лунгу // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 48. – С. 132–140 : фот. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_48_22 (дата звернення: 16.06.2020).

У статті презентовано досвід лікування з подальшим відновленням військовослужбовців, які отримали щелепно-лицьові травми і поранення різного ступеня тяжкості в зоні проведення АТО, у відділенні щелепно-лицьової хірургії і стоматології Військово-медичного клінічного центру Південного регіону.

494. ***Матрос–Таранец И. Н.*** **Концепция диагностики, планирования оперативного лечения и реабилитации раненых с травмами челюстно-лицевой области** / И. Н. Матрос-Таранец, В. И. Кузьменко, А. В. Шепеля // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 343–350 : рис. – Библиогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_57 (дата звернення: 09.07.2020).

У статті узагальнено досвід використання сучасних методів променевої діагностики в поєднанні з комп'ютерними і телекомунікаційними технологіями при плануванні реконструктивно-відновлювальних операцій в щелепно-лицьовій ділянці.

495. ***Рибак В. А.*** **Оптимізація методів хірургічного лікування та реабілітації пацієнтів із посттравматичними та післяопераційними дефектами щелеп** : автореф. дис. ... канд. мед. наук : [спец.] 14.01.22 «Стоматологія» / Рибак Василь Анатолійович ; Нац. мед. ун-т ім. О. О. Богомольця МОЗ України. – Дніпро, 2019. – 21 с. : іл. – Бібліогр.: с. 17–19.

Автором у дослідженні теоретично обґрунтовано та практично вирішено актуальне питання підвищення ефективності хірургічного лікування та реабілітації хворих з дефектами щелепно-лицевої ділянки на основі тривимірного відновлення кісткових структур аутологічними кістковими трансплантатами із застосуванням плазми, збагаченої факторами росту.

496. ***Тхоревський О. В.*** **Основні методи забезпечення прохідності дихальних шляхів при оперативних втручаннях в щелепно-лицевій хірургії** / Тхоревський О. В., Пачехон О. В. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 114. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Проаналізовано результати анестезіологічного забезпечення реконструктивних втручань у щелепно-лицьовій хірургії шляхом вибору оптимального способу забезпечення прохідності дихальних шляхів в передопераційному періоді.

497. ***Федірко І. В.*** **Важкі множинні та комбіновані вогнепальні поранення щелепно-лицевої ділянки. Досвід лікування** / І. В. Федірко, С. М. Козловський, П. А. Шмідт // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2017. – Вип. 24. – С. 441–456 : рис. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1qpbUtl6Y1QKJOD_KO8dkMqHkxnDODUM/view (дата звернення: 07.05.2020).

Висвітлено досвід лікування важких множинних та комбінованих вогнепальних поранень м'яких тканин обличчя, шиї, кісток лицевого черепу у військовослужбовців ЗС України, які приймали участь в проведенні АТО. Констатовано, що складність кожного з клінічних випадків, важкість їх перебігу обумовлюють необхідність індивідуального підходу до вибору термінів та методів лікування.

498. * ***Федірко І. В.*** **Комбіновані вогнепальні поранення щелепно-лицевої ділянки в зоні проведення антитерористичної операції на Сході України. Тактика лікування** / І. В. Федірко, С. М. Козловський, П. А. Шмідт // Наука і практика. – 2017. – №1/2. – С. 51–58.

499. ***Херсонська Т. В.*** **Особливості організації спеціалізованого лікування військовослужбовців з ушкодженнями щелепно-лицевої ділянки** / Т. В. Херсонська // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 52. – С. 327–335 : рис. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/zbirnyk_nauk_prac.pdf (дата звернення: 12.08.2020).

У статті проаналізовано стан лікувально-евакуаційного забезпечення ЗС України при проведенні АТО/ООС, зокрема особливості організації спеціалізованого лікування військовослужбовців з ушкодженнями щелепно-лицевої ділянки. Досліджено показники роботи стоматологічної служби ЗС України в умовах ведення збройного конфлікту.

500. ***Херсонська Т. В.*** **Проблеми надання спеціалізованої стоматологічної допомоги військовослужбовцям з ушкодженням щелепно-лицевої ділянки голови з урахуванням досвіду проведення Антитерористичної операції/Операції Об'єднаних сил на території Донецької та Луганської областей** / Т. В. Херсонська // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №4. – С. 44–52 : табл., рис. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/27/20 (дата звернення: 30.07.2020).

Вивчено проблему надання спеціалізованої стоматологічної допомоги військовослужбовцям з ушкодженням щелепно-лицевої ділянки на основі особливостей функціонування системи лікувально-евакуаційного забезпечення ЗС України при проведенні АТО/ООС на території Донецької та Луганської обл. Виявлено невідповідність спроможності стоматологічної служби військового мобільного госпіталю обсягу та вимогам спеціалізованої медичної допомоги пораненим в щелепно-лицьову ділянку голови.

Див. також: 268, 322, 849, 941, 1338, 1351, 1356, 1362.

3.6. ТРАВМИ ХРЕБТА ТА СПИННОГО МОЗКУ

501. **Випадок лікування спинно-мозкової травми як наслідку бойового ураження у військовослужбовця за допомогою електростимулюючого пристрою** / М. І. Пешкова, Н. М. Сидорова, Д. Д. Третяк [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2020. – Вип. 27, ч. 1. – С. 199–212 : табл., рис. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1wkk5PTBODg9ra3Kduqb4ULpkJd7GF6Od/view (дата звернення: 14.09.2020).

Описано випадок лікування спинномозкової травми як наслідку бойового ураження у військовослужбовця-учасника бойових дій за допомогою електростимулюючого пристрою. Зроблено висновок, що представлений випадок демонструє нові сучасні можливості лікування пацієнтів за допомогою пристроїв, що забезпечують електростимуляцію. Констатовано, що новації в лікуванні таких хворих дають змогу суттєво скоротити витрати на догляд за хворими із травмою спинного мозку та покращити результати лікування.

502. **Вогнепальні поранення хребта і спинного мозку в умовах локальних війн (огляд літератури та аналіз власних спостережень)** / Поліщук М. Є., Данчин О. Г., Ісаєнко О. Л. [та ін.] // Укр. нейрохірург. журн. – 2015. – №1. – С. 16–22 : рис., табл. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unkhj_2015_1_4 (дата звернення: 23.06.2020).

Проаналізовано характер вогнепальних ушкоджень хребта і спинного мозку сучасною зброєю в умовах локальних бойових дій. Запропоновано класифікацію вогнепальних поранень хребта і спинного мозку. Визначено послідовність і особливості діагностично-лікувальної тактики у таких потерпілих.

503. **Епідеміологія вогнепальних ушкоджень хребта в Харківському регіоні під час військових дій на Сході України** / В. О. Радченко, К. О. Попсуйшапка, А. І. Попов [та ін.] // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2016. – №3. – С. 5–10 : табл., рис. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://otp-journal.com.ua/article/view/78140/73847 (дата звернення: 03.06.2020).

Вивчено структуру вогнепальних ушкоджень хребта для визначення найпоширеніших форм цієї патології, характерні ознаки перебігу зазначених ушкоджень. Визначено особливості лікувальної тактики. Констатовано, що хірургічне лікування ушкоджень хребта і спинного мозку необхідно виконувати в спеціалізованих лікувальних установах, воно має бути диференційованим залежно від тяжкості загального стану хворого і виду ушкодження.

504. **Організація надання спеціалізованої нейрохірургічної допомоги пораненим в хребет і спинний мозок у військовий час : згідно оборонної військової доктрини** / Педаченко Є. Г., Данчин О. Г., Поліщук М. Є., Цимбалюк В. І. // Укр. журн. малоінваз. та ендоскоп. хірургії. – 2015. – Vol. 19, №1. – С. 9–14 : табл. – Текст доступний в інтернеті: http://endoscopy.com.ua/assets/files/journal/2015_1.pdf (дата звернення: 23.09.2020).

Подано класифікацію вогнепальних поранень хребта і спинного мозку. Описано особливості організації лікування поранених на етапах медичної евакуації та надання спеціалізованої нейрохірургічної допомоги.

505. ***Сайед М. А.*** **Анализ хирургического лечения неосложненных взрывных переломов грудного и поясничного отдела позвоночника** / М. А. Сайед, В. Ф. Венгер, Ю. Н. Чуйко // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 139–140. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 11.08.2020).

Проаналізовано результати хірургічного лікування неускладнених вибухових переломів грудного і поперекового відділу хребта. Доведено, що неправильний вибір методу хірургічного лікування і пізній початок оперативного втручання призводять до збільшення відсотка ускладнень та інвалідизації.

506. ***Цимбалюк В. І.*** **Аналіз результатів хірургічного лікування учасників антитерористичної операції на сході України з вогнепальними пораненнями спинного мозку та периферичних нервів із застосуванням електростимуляції** / В. І. Цимбалюк, О. І. Троян, В. П. Комарницький // Хірургія України. – 2017. – №3. – С. 7–11 : рис. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KhU_2017_3_3 (дата звернення: 08.05.2020).

Проведено ретроспективний аналіз результатів хірургічного лікування пацієнтів (учасників АТО на сході України) з вогнепальними пораненнями спинного мозку та периферичних нервів, прооперованих у ДУ «Інститут нейрохірургії імені А. П. Ромоданова НАМН України» у серпні 2014 р. – липні 2016 р. із застосуванням електростимуляції. Зроблено висновок, що застосування хірургічного лікування у комбінації з тривалою електростимуляцією значно поліпшує функціональні результати лікування постраждалих з вогнепальними пораненнями спинного мозку та периферичних нервів.

Див. також: 405, 814.

3.7. ТРАВМИ ГРУДНОЇ КЛІТКИ

507. **Анатомо-функціональна шкала оцінки тяжкості травми у поранених з торакоабдомінальними ушкодженнями в умовах проведення Операції об'єднаних сил** / Я. Л. Заруцький, С. А. Асланян, О. І. Жовтоножко [та ін.] // Клін. хірургія. – 2020. – Т. 87, №1/2. – С. 3–7 : табл. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://hirurgiya.com.ua/index.php/journal/article/view/776/719 (дата звернення: 22.12.2020).

У статті визначено достовірність розробленої анатомо-функціональної шкали оцінки тяжкості травми (Admission trauma scale) у поранених з торакоабдомінальними ушкодженнями, евакуйованих на ІІ рівень медичного забезпечення. Зроблено висновок, що анатомо-функціональна шкала оцінки тяжкості травми дає змогу визначити організаційно-лікувальні особливості надання хірургічної допомоги на початкових етапах медичної евакуації, а з огляду на простоту даної методики її використання можливе без залучення додаткових методів обстеження.

508. **Бойова травма серця, грудної аорти та магістральних судин кінцівок** : посібник / під заг. ред. Цимбалюка В. І. ; Тернопіл. нац. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України. – Київ ; Тернопіль : ТНМУ, 2019. – 427 с. : іл. – Бібліогр. в кінці глав.

Висвітлено особливості вогнепальних поранень, епідеміологію, патофізіологію, діагностику та лікування закритої й відкритої травм серця, специфічні ускладнення, які виникають при пораненнях грудної клітки з ураженням судин. Особлива увага приділена хірургічному лікуванню травми серця, зокрема на високоспеціалізованому рівні надання медичної допомоги, особливостям анестезіологічної, післяопераційної підтримки, психологічній реабілітації перших годин. Висвітлено патофізіологію і балістику бойових травм магістральних судин кінцівок, діагностику й ведення пацієнтів з таким пораненням. Описано операційні доступи до магістральних артерій і вен кінцівок, хірургічні та фармакологічні методи лікування, можливі ускладнення, та супровід після виписки зі стаціонару.

509. ***Бородай В. А.*** **Совершенствование оказания квалифицированной медицинской помощи раненым в грудь во время проведения АТО** / В. А. Бородай // Харків. хірург. шк. – 2018. – №5/6. – С. 89–92. – Библиогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Khkhsh_2018_5-6_22 (дата звернення: 23.09.2020).

Проаналізовано результати обстеження та лікування поранених і травмованих у груди. Виявлено пряму залежність від наявності засобів захисту, характеру бойових дій, особливості травматичних ушкоджень. Зроблено висновок, що застосування нового методу дослідження раневого каналу за допомогою способу лазерної візуалізації раневого каналу й сторонніх тіл дозволяє покращити результати діагностики і подальшого лікування поранених.

510. ***Бородай В. А.*** **Спонтанний пневмомедиастинум при вогнепальних пораненнях** / В. А. Бородай, В. А. Беленький, А. В. Ясинский // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 48. – С. 26–31. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_48_6 (дата звернення: 06.07.2020).

У статті проаналізовано випадки виявлення спонтанного пневмомедиастинума серед поранених з вогнепальними ушкодженнями. Зазначено, що всім постраждалим необхідно виконувати рентгеноскопічне дослідження органів грудної клітки, що дозволяє своєчасно виявити пневмомедиастинум та визначитися з тактикою та програмою лікування поранених.

511. ***Бучнева О. В.*** **Досвід хірургічного лікування пошкоджень серця отриманих внаслідок бойових дій** / О. В. Бучнева, Є. Д. Крючков // Харків. хірург. шк. – 2019. – №1. – С. 144–147 : рис., табл. – Бібліогр.: 10 назв. –Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Khkhsh_2019_1_31 (дата звернення: 12.05.2020).

У роботі представлено результати лікування хворих з різноманітними травмами серця. Доведено, що відеоторакоскопічний метод діагностики має найбільшу інформативність у порівнянні з іншими методами, враховуючи одночасну можливість маніпуляцій безпосередньо в місці ураження. Констатовано, що ефективність гібридного методу підтверджена зниженням летальності та зниження рівня післяопераційних ускладнень.

512. ***Воловенко С. С.*** **Травматичний шок при торакальній травмі. Діагностика, лікування** / С. С. Воловенко // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 93.

Проаналізовано клініко-фізіологічні особливості травматичного шоку на основі оцінки тяжкості та прогнозу у постраждалих із торакальною травмою. Запропоновано диференційовану тактику лікування з урахуванням індивідуальних особливостей компенсаторних механізмів при торакальній травмі.

513. ***Гарматина О. Ю.*** **Использование лучевой диагностики в распознавании патологии органов грудной полости при огнестрельных боевых повреждениях** / О. Ю. Гарматина, Г. В. Цвигун, Н. Б. Алексеева // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. / Голов. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ». – Київ, 2015. – Вип. 22, ч. 1. – С. 294–298. – Библиогр.: 7 назв. – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2015_22(1)__39 (дата звернення: 14.07.2020).

У статті проаналізовано результати спостережень потерпілих в зоні проведення АТО, яким проводили рентгенологічні дослідження та мультиспіральну комп'ютерну томографію. Встановлено анатомо-топографічні, функціональні особливості при пошкодженнях і ускладненнях перебігу захворювання органів грудної порожнини, а також наявність і локалізацію сторонніх металевих тіл. Визначено, що удосконаленню й оптимізації повноцінної хірургічної допомоги потерпілим сприятиме своєчасне використання методів променевої діагностики і динамічного спостереження потерпілих.

514. ***Гержик К. П.*** **Використання мініінвазивних оперативних втручань при бойових пораненнях і травмах грудей** / К. П. Гержик // Одес. мед. журн. – 2019. – №4/5. – С. 41–44. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Omj_2019_4-5_10 (дата звернення: 12.05.2020).

Проведено клініко-статистичний аналіз результатів хірургічного лікування постраждалих з бойовою травмою грудей у районі проведення АТО/ООС на II–IV рівнях медичної допомоги в період з 2014 по 2018 рр. Доведено високу ефективність відеоторакоскопічних оперативних втручань у діагностично-лікувальному процесі у постраждалих з бойовими ушкодженнями грудей. Зроблено висновок, що використання операцій в комплексному лікуванні хворих значно зменшує розвиток післяопераційних ускладнень, скорочує терміни перебування постраждалих у стаціонарі та сприяє ранньому поверненню військовослужбовців до виконання своїх службових обов'язків.

515. ***Гержик К. П.*** **Відеоторакоскопічні оперативні втручання при бойових пораненнях та травмах органів грудної клітки** : автореф. дис. ... канд. мед. наук : [спец.] 14.01.03 «Хірургія» / Гержик Костянтин Павлович ; Укр. військ.-мед. акад. МО України. – Київ, 2020. – 27 с. – Бібліогр.: с. 20–22. – Текст доступний в інтернеті: https://nmapo.edu.ua/zagruzka2/DrAr/ArGergik.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

У дослідженні розроблено програму лікування поранених з бойовою травмою грудної клітки із застосуванням відеоторакоскопії. Розглянуто питання особливостей анестезіологічного забезпечення проведення відеоторакоскопічних хірургічних втручань при бойових пораненнях. Запропоновано технічні рекомендації хірургічних прийомів при застосуванні відеоторакоскопії у травмованих військовослужбовців.

516. ***Гержик К. П.*** **Впровадження відеоторакоскопічних оперативних втручань при бойових пораненнях та травмах органів грудної клітки на етапі спеціалізованої допомоги** / К. П. Гержик, В. Ю. Шаповалов // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 48. – С. 73–77 : табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_48_13 (дата звернення: 14.05.2020).

Проаналізовано хірургічне лікування торакальних і травмованих, які знаходились у Військово-медичному клінічному центрі Південного регіону м. Одеси та зоні відповідальності в період з червня 2014 р. по липень 2017 р. Доведено, що диференційований підхід в лікуванні поранених в грудну клітку приводить до поліпшення результатів лікування та зменшення строків перебування поранених в стаціонарі.

517. **Застосування відеоторакоскопічних технологій у лікуванні постраждалих з проникаючими пораненнями грудної клітки** / Бойко В. В., Красноружський А. Г., Мінухін Д. В. [та ін.] // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 69. – Текст статті доступний в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 19.10.2020).

Проаналізовано результати лікування постраждалих в зоні АТО з проникаючими пораненнями грудної клітини з використанням малоінвазивних технологій.

518. **Застосування методів ультразвукової візуалізації у видаленні сторонніх тіл при вогнепальних пораненнях** / Е. В. Світличний, К. Р. Мурадян, О. С. Герасименко [та ін.] // Мед. перспективи. – 2018. – Т. 23, №4, ч. 1. – С. 101–104. – Бібліогр.: 3 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mp_2018_23_4(1)__23 (дата звернення: 09.06.2020).

Представлено досвід застосування ультразвукової візуалізації чужорідних тіл при кульових та осколкових вогнепальних пораненнях з метою адекватного проведення первинної хірургічної обробки ран та оперативних втручань на органах грудної та черевної порожнини пораненим у збройному конфлікті на сході України.

519. **Клініко-анатомічне обгрунтування застосування методу вульнероскопії при масивних пораненнях грудної клітки** / В. В. Яцків, І. Ю. Полянський, С. Е. Фрімет [та ін.] // Клін. анатомія та опер. хірургія. – 2017. – Т. 16, №2. – С. 138–140 : рис. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kaoch_2017_16_2_36 (дата звернення: 10.06.2020).

Описано оригінальне клініко-анатомічне обґрунтування застосування проведеного методу вульнероскопії у випадках масивних поєднаних поранень грудної клітки за результатами лікування хворих з торакальною травмою різної етіології. Розроблено методи хірургічного лікування залежно від ступеня ушкодження тканин, наявності рентгенконтрастних і рентгенконтрастних сторонніх тіл, ходу ранового каналу та термінів надання хірургічної допомоги.

520. **Лікувальна тактика при ускладненнях та наслідках бойової травми грудної клітки** / В. Г. Гетьман, В. Є. Сафонов, К. В. Кравченко [та ін.] // XXIV з'їзд хірургів України, присвячений 100-річчю з дня народження академіка О. О. Шалімова : зб. наук. робіт, 26–28 верес. 2018 р. / Асоц. хірургів України [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 15–16. – Текст доступний в інтернеті: http://as-ukr.org/wp-content/uploads/2018/01/Zbirnik-naukovih-robit.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

Проаналізовано тактику хірургічного лікування у віддаленому періоді після вогнепальних поранень органів грудної клітки. Зроблено висновок, що застосування сучасних методів лікування та обміркована активна хірургічна тактика при бойовій торакальній травмі дозволяє зменшити кількість ускладнень, прискорити процес одужання поранених, зменшити інвалідизацію та повернути військовослужбовців до активного життя.

521. ***Маєтний Є. М.*** **Технологія біологічного зварювання при торакоскопічних втручаннях у постраждалих з проникаючими пораненнями грудної клітки** / Є. М. Маєтний // Харків. хірург. шк. – 2018. – №1. – С. 160–162 : табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Khkhsh_2018_1_38 (дата звернення: 10.06.2020).

Узагальнено досвід хірургічного лікування постраждалих з проникаючими пораненнями грудної клітки із застосуванням відеоторакоскопічно зварювально-коагуляційного обладнання. Охарактеризовано основні етапи післяопераційного лікування. Встановлено наявність низки переваг застосування біологічного зварювання легеневої паренхіми при хірургічному лікуванні проникаючих поранень грудної клітки.

522. **Невідкладні стани в торакальній хірургії : монографія : в 2 кн. Кн. 2. Невідкладні стани в торакальній хірургії при травмах і вогнепальних пораненнях** / М. В. Секела, В. В. Макаров, В. Г. Гетьман [та ін.]. – Львів : СПОЛОМ, 2017. – 239, [8] с. : рис. – Бібліогр.: с. 226–238.

Висвітлено проблему надання ургентної медичної допомоги при невідкладних станах у хворих і потерпілих з травмою органів грудної клітки і з іншою локалізацією та вогнепальними пораненнями.

523. **Нові підходи в діагностиці вогнепальних поранень діафрагми з використанням відеоторакоскопічних технологій в умовах сучасного збройного конфлікту** / Хоменко І. П., Біленький В. А., Шипілов С. А. [та ін.] // Вісн. проблем біології і медицини. – 2019. – Вип. 1, т. 2. – С. 258–262 : рис. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://vpbm.com.ua/ua/vyipusk-1-tom-2-(149),-2019/12203 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті проаналізовано особливості діагностики вогнепальних поранень діафрагми у постраждалих з використанням відеоторакоскопічних технологій, що дозволило виявити раніше недіагностовані пошкодження у хворих. Запропоновано методи, спрямовані на поліпшення діагностики ушкоджень діафрагми у поранених в зоні проведення АТО і поліпшення результатів лікування.

524. **Особенности оказания квалифицированной хирургической помощи травмированным и раненым в грудь** / В. А. Беленький, В. А. Бородай, В. В. Негодуйко, Р. Н. Михайлусов // Харків. хірург. шк. – 2015. – №4. – С. 125–128. – Библиогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Khkhsh_2015_4_27 (дата звернення: 23.09.2020).

У статті виявлено особливості надання кваліфікованої хірургічної допомоги травмованим і пораненим у грудну клітку. Зроблено висновок, що використання мініінвазивних технологій в хірургії пошкоджень органів грудної клітки перспективно і має тимчасові обмеження при масовому надходженні поранених і травмованих.

525. **Особливості діагностики торакоабдомінальних поранень на другому рівні медичного забезпечення в умовах проведення операції об'єднаних сил на сході України** / Я. Л. Заруцький, О. Ф. Савицький, Ю. М. Олійник [та ін.] // Хірургія України. – 2019. – №4. – С. 7–10. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://surgukraine.com.ua/article/view/SU2019-4-7 (дата звернення: 22.06.2020).

Визначено послідовність та обсяг діагностичних заходів у постраждалих з торакоабдомінальними пораненнями при надходженні на етапи медичної евакуації II рівня медичного забезпечення залежно від тяжкості травми. Констатовано, що впровадження в доопераційний діагностичний алгоритм у постраждалих з торакоабдомінальними пораненнями ультрасонографії за FAST-протоколом дало змогу скоротити час доопераційної діагностики, кількість невиправданих лапаротомій та з високою чутливістю діагностувати маркери ушкоджень органів грудної та черевної порожнини.

526. **Особливості знеболювання під час проведення відеоторакоскопічних оперативних втручань у поранених з бойовою травмою грудної клітки** / К. П. Гержик, Н. О. Мамай, В. Є. Севергін, М. Ю. Худа // Сімейна медицина. – 2020. – №1/2. – С. 146–149 : табл. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://family-medicine.com.ua/article/view/204764/204673 (дата звернення: 26.08.2020).

У статті проаналізовано результати лікування поранених у грудну клітку за рахунок диференційного анестезіологічного забезпечення та застосування відеоторакоскопії на II–IV рівнях надання медичної допомоги.

527. **Особливості хірургічного доступу під час проведення ендовідеохірургічних операцій у поранених з бойовою травмою органів грудної та черевної порожнини** / Хоменко І. П., Каштальян М. А., Шаповалов В. Ю. [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 51. – С. 248–255 : рис. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6757 (дата звернення: 08.07.2020).

У статті представлено особливості хірургічного доступу під час проведення ендовідеохірургічних операцій у поранених з бойовою травмою органів грудної та черевної порожнини. Запропоновано методику вибору постановки портів при ендовідеохірургічному лікуванні вище зазначеної бойової травми.

528. **Патоморфоз вогнепальних ран діафрагми** / Хоменко І. П., Якимова Т. П., Шипілов С. А. [та ін.] // Вісн. проблем біології і медицини. – 2019. – Вип. 2, т. 2. – С. 214–219. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://vpbm.com.ua/ua/vipusk-2-tom-2-(151),-2019/12704 (дата звернення: 29.09.2020).

Вивчено особливості патоморфозу ран діафрагми внаслідок застосування сучасної вогнепальної зброї для подальшого впровадження нових способів хірургічного лікування на етапі надання спеціалізованої хірургічної допомоги.

529. **Результати консервативного лікування та використання методу короткої транспедикулярної фіксації в разі вибухових переломів грудного і поперекового відділів хребта** / В. О. Радченко, К. О. Попсуйшапка, Д. О. Чекрижев, С. О. Тесленко // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2018. – №1. – С. 19–28 : табл., рис. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://otp-journal.com.ua/article/view/127590/122347 (дата звернення: 24.11.2020).

У статті проаналізовано результати лікування пацієнтів із вибуховими переломами грудного та поперекового відділів хребта з використанням консервативної терапії і хірургічного методу задньої короткої транспедикулярної фіксації.

530. ***Слободянюк А. Т.*** **Застосування інтраплеврального знеболення в ранньому післяопераційному періоді при пораненнях грудної клітки** / А. Т. Слободянюк, Т. М. Левченко // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 1. – С. 28.

Проаналізовано особливості забезпечення адекватного знеболення в ранньому післяопераційному періоді пацієнтів, прооперованих з приводу поранень грудної клітки. Зроблено висновок, що внутрішньоплевральна аналгезія забезпечує достатнє знеболення.

531. ***Слободянюк А. Т.*** **Переваги використання мультимодальної аналгезії в ранньому післяопераційному періоді після оперативних втручань з приводу бойової травми грудної клітки** / А. Т. Слободянюк, Т. М. Левченко // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 19.

Проаналізовано результати обстеження пацієнтів, які були прооперовані з приводу вогнепальних поранень грудної клітки. Виявлено, що внутрішньоплевральне застосування лідокаїну для знеболення пацієнтів в ранньому післяопераційному періоді після оперативного втручання є цілком виправданим, оскільки забезпечує достатнє знеболення.

532. **Сторонні тіла грудної клітки після бойової травми** / В. Г. Гетьман, В. Є. Сафонов, К. В. Кравченко [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 48. – С. 78–81. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_48_14 (дата звернення: 14.05.2020).

Висвітлено досвід лікування та особливості хірургічної тактики у пацієнтів зі сторонніми тілами в грудній клітці, що виникли внаслідок вогнепальних поранень. Констатовано, що оперативні втручанні повинні виконуватись в спеціалізованих стаціонарах після ретельної підготовки, обстеження, точної топічної діагностики та при стабільному стані пацієнта.

533. ***Ткачук С. І.*** **Поєднані поранення, ускладнення та супутні захворювання у поранених в грудь, живіт під час АТО в Україні** / С. І. Ткачук, В. І. Трихліб, Л. П. Антоненко // Науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні інфекційні захворювання. Особливості клініки, діагностики, лікування та профілактики в сучасних умовах», 24–25 листопада 2016 р. : програма та матеріали конф. / Укр. військ.-мед. акад. [та ін]. – Київ, 2016. – С. 127–129 : табл.

Вивчено особливості ускладнень при бойовій травмі грудної клітки й живота під час АТО.

534. **Удосконалення хірургічної обробки вогнепальних ран діафрагми на спеціалізованому етапі надання медичної допомоги** / І. П. Хоменко, В. А. Біленький, С. А. Шипілов [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 51. – С. 225–232 : рис. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.surgery.od.ua/uploaded/site1_Statti_Odesa_2019.pdf (дата звернення: 08.07.2020).

У статті проаналізовано особливості діагностики вогнепальних поранень діафрагми нежиттєздатних м'яких тканин діафрагми. Показано результати впровадження та практичного застосування розробленого малотравматичного способу при лікуванні постраждалих з вогнепальними пораненнями діафрагми. Констатовано, що запропонований спосіб дозволяє об'єктивізувати адекватність виконаних хірургічних обробок вогнепальних ран діафрагми на спеціалізованому етапі надання медичної допомоги.

535. **Хірургічна тактика у постраждалих з вогнепальними пораненнями діафрагми на спеціалізованому етапі надання медичної допомоги в умовах сучасного збройного конфлікту** / І. Хоменко, В. А. Біленький, С. А. Шипілов [та ін.] // Photobiology and Photomedicine. – 2019. – №27. – С. 15–22. – Бібліогр.: 24 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: https://periodicals.karazin.ua/photomedicine/article/view/14680/13765 (дата звернення: 27.08.2020).

У статті проаналізовано результати хірургічного лікування постраждалих з вогнепальними пораненнями діафрагми шляхом впровадження нових відеоендоскопічних технологій на етапі надання спеціалізованої хірургічної допомоги. Зроблено висновок, що застосування відеоторакоскопії підвищує ефективність діагностики вогнепальних ран діафрагми.

536. **Хірургічне лікування постраждалих з торакоабдомінальними пораненнями на ІІ рівні медичної допомоги в умовах проведення операції Об'єднаних сил на Сході України** / Заруцький Я. Л., Бурлука В. В., Жовтоножко О. І. [та ін.] // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 103–104. – Матеріали ІІІ Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Проаналізовано результати хірургічного лікування постраждалих з пораненнями грудей і живота шляхом застосування тактики damage control surgery на ІІ рівні медичної допомоги в умовах проведення ООС.

537. ***Хоменко І. П.*** **Дослідження структури зв'язків морфофункціональних показників постраждалих з вогнепальними пораненнями діафрагми з використанням факторного аналізу** / Хоменко І. П., Кочина М. Л., Шипілов С. А. // Укр. журн. медицини, біології та спорту. – 2019. – Т. 4, №5. – С. 230–237 : табл., рис. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujmbs_2019_4_5_37 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті визначено ефективність удосконаленої методики діагностики та лікування постраждалих з вогнепальними пораненнями діафрагми, що доставлені з зони проведення АТО/ООС, шляхом оцінювання структури зв'язків між їх морфофункціональними показниками з використанням фак-

торного аналізу. Виявлено, що відеоендоскопічна діагностика всіх наявних пошкоджень органів грудної клітки, проведення хірургічної корекції рани з метою зниження впливу больових відчуттів на екскурсію діафрагми сприяє ранньому відновленню дихальної функції та попереджає розвиток післяопераційних ускладнень.

538. ***Хоменко І. П.*** **Місце та роль відеоторакоскопічних оперативних втручань при бойових пораненнях та травмах органів грудної клітки** / Хоменко І. П., Гержик К. П., Кучер Б. М. // Вісн. Вінниц. нац. мед. ун-ту. – 2018. – Т. 22, №3. – С. 522–524 : табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvnmu_2018_22_3_28 (дата звернення: 27.08.2020).

Проведено ретроспективний аналіз хірургічного лікування торакальних поранених і травмованих. Констатовано, що покращення якості хірургічної допомоги пораненим в грудну клітку в умовах АТО залежить не тільки від клінічних, але й від організаційних аспектів (строки та спосіб евакуації, наявності необхідного обладнання та кваліфікованих спеціалістів на тому чи іншому рівні медичної допомоги).

539. ***Шипілов С. А.*** **Актуальні питання хірургічного лікування вогнепальних поранень діафрагми** / С. А. Шипілов // Експерим. і клін. медицина. – 2018. – №4. – С. 69–75. – Бібліогр.: 39 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eikm_2018_4_13 (дата звернення: 22.06.2020).

Статтю присвячено хірургічному лікуванню постраждалих з вогнепальними пораненнями діафрагми. Висвітлено суперечливі дані щодо показань до операції, вибору хірургічного доступу і обсягу оперативного втручання. Визначено основні заходи, що спрямовані на покращення надання хірургічної допомоги пораненим.

540. ***Шипілов С. А.*** **Особливості клініки та діагностики вогнепальних поранень діафрагми** / С. А. Шипілов // Харків. хірург. шк. – 2018. – №5/6. – С. 103–108. – Бібліогр.: 66 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Khkhsh_2018_5-6_25 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті проаналізовано клінічну семіотику, специфічність та чутливість інструментальних методів дослідження вогнепальних поранень діафрагми. Зроблено висновок, що застосування комплексу патогенетично обгрунтованих методів дослідження постраждалих дозволяє обрати оптимальну тактику лікування, прогнозувати та попереджати можливі ускладнення та контролювати ефективність лікувальних заходів.

541. ***Шипілов С. А.*** **Спосіб торакоскопічного ушивання вогнепальної рани діафрагми** / Шипілов С. А. // Актуальні питання сучасної медицини : XVI Міжнар. наук. конф. студентів, молодих вчених та фахівців : тези доп. (28–29 берез. 2019 р., м. Харків, Україна) / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2019. – С. 294–296. – Текст в інтернеті: http://medicine.karazin.ua/resources/140253caa3eda8453596867118110304.pdf (дата звернення: 01.10.2020).

Презентиовано результати розробки та апробації нового способу торакоскопічного ушивання вогнепальних ран діафрагми. Констатовано, що запропонований спосіб торакоскопічного ушивання вогнепальної рани діафргами є малотравматичним і доступним для виконання на спеціалізованому етапі надання хірургічної допомоги, добре поєднується з іншими сучасними способами і методами лікування вогнепальних ран.

542. ***Шипілов С. А.*** **Удосконалення методів діагностики та хірургічного лікування поранених з вогнепальними ушкодженнями діафрагми** : автореф. дис. ... канд. мед. наук : [спец.] 14.01.03 «Хірургія» / Шипілов Сергій Анатолійович ; Укр. військ.-мед. акад. МО України. – Київ, 2020. – 20 с. : рис. – Бібліогр.: с. 15–18.

Вперше визначено частку вогнепальних ушкоджень діафрагми в структурі бойових втрат в умовах сучасної гібридної війни. Проаналізовано можливості діагностики та лікування ушкоджень діафрагми у поранених на ІІІ рівні медичного забезпечення. Розроблено схему діагностики та лікування поранених.

Див. також: 356, 383, 560, 566, 583, 597, 759, 789, 814, 833, 851, 992, 1000, 1019, 1025.

3.8. ТРАВМИ ЖИВОТА

543. ***Асланян С. А.*** **Хірургічна допомога пораненим з бойовою травмою живота на етапах медичної евакуації ІІІ рівня медичного забезпечення під час проведення Антитерористичної операції на сході України** / С. А. Асланян // Клін. хірургія. – 2019. – Т. 86, №9. – С. 22–31 : табл., рис. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://hirurgiya.com.ua/index.php/journal/article/view/730/673 (дата звернення: 12.05.2020).

Визначено шляхи покращення результатів надання хірургічної допомоги пораненим з бойовою травмою живота (БТЖ) на ЕМЕ ІІІ рівня надання медичної допомоги в умовах АТО на сході України. Зроблено висновок, що шляхом застосування хірургічних втручань у межах фаз тактики DCS або в повному обсязі з подальшими операціями за програмою «Second look», релапаротоміями та програмованими релапаротоміями на тлі оптимізації системи ЛЕЗ покращено результати надання хірургічної допомоги пораненим з БТЖ.

544. ***Асланян С. А.*** **Хірургічна допомога пораненим з бойовою травмою живота, отриманою під час збройного конфлікту на сході України, на етапах медичної евакуації другого рівня медичного забезпечення** / С. А. Асланян // Клін. хірургія. – 2019. – Т. 86, №5. – С. 27–33 : рис., табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://pdfs.semanticscholar.org/6176/974ee33894328c8a85598eb629c16e210088.pdf (дата звернення: 22.06.2020).

Визначено шляхи покращення результатів надання хірургічної допомоги пораненим з бойовою травмою живота (БТЖ), отриманою під час збройного конфлікту на сході України. Для оцінки тяжкості травми поранених запропоновано і впроваджено шкалу AdTS (Admission trauma score). Констатовано, що застосування запропонованої шкали, FAST–протоколу і тактики DCS на тлі оптимізації системи лікувально-евакуаційного забезпечення привело до покращення результатів надання хірургічної допомоги пораненим з БТЖ.

545. ***Беленький В. А.*** **Диагностика и лечение боевых огнестрельных ранений живота** / Беленький В. А., Михайлусов Р. Н., Негодуйко В. В. // Актуал. проблеми сучас. медицини : вісн. Укр. мед. стоматол. акад. – 2017. – Т. 17, вип. 1. – С. 13–18. – Библиогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsm_2017_17_1_5 (дата звернення: 23.09.2020).

У статті проаналізовано діагностичні й лікувальні помилки, виявлені у травмованих і поранених в живіт при наданні медичної допомоги в ході виконання завдань АТО. Виявлені помилки систематизовано за видами і типами.

Акцентовано на використанні нових сучасних методів дослідження раневого каналу – ультразвукового дослідження, лазерної візуалізації, що дозволяє об'єктивізувати об'єм і характер пошкоджень м'яких тканин живота.

546. ***Беленький В. А.*** **Ошибки оказания хирургической помощи травмированным и раненым в живот в условиях локального военного конфликта** / В. А. Беленький, Р. Н. Михайлусов, В. В. Негодуйко // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 45, т. 1. – С. 189–199. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_45(1)_26 (дата звернення: 23.09.2020).

У статті проаналізовано, систематизовано за видами і типами помилки, виявлені у травмованих і поранених у живіт при наданні медичної допомоги у ході виконання завдань АТО. Запропоновано заходи, спрямовані на поліпшення надання медичної допомоги пацієнтам, шляхи запобігання помилок і покращення результатів лікування.

547. ***Бойко В. В.*** **Мінно-вибухова травма селезінки у поранених із абдомінальними пошкодженнями** / Бойко В. В., Круглова М. М. // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 68. – Текст статті доступний в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 19.10.2020).

Проаналізовано результати хірургічної допомоги постраждалим із мінно-вибуховими ушкодженнями селезінки на основі оптимізації діагностичної і хірургічної тактики.

548. **Возможности использования лазерных технологий для диагностики и определения характера огнестрельных ранений живота** / Беленький В. А., Бородай В. А., Михайлусов Р. Н., Негодуйко В. В. // Клін. хірургія. – 2016. – №10.3. – С. 11–13. – IV з'їзд колопроктологів України : тези наук. робіт (26–28 жовт. 2016 р.), м. Київ. – Текст статті доступний в інтернеті: https://hirurgiya.com.ua/index.php/journal/issue/view/109/10-3-2016 (дата звернення: 21.09.2020).

Проаналізовано результати застосування способу візуально асистованого визначення характеру вогнепального поранення живота. Зроблено висновок, що використання методики дозволяє підвищити точність діагностики у визначенні характеру поранення (проникаюче або непроникаюче в черевну порожнину), скорочує час, необхідний для обстеження пораненого, зменшує витрати на проведення діагностики.

549. ***Гайда Я. І.*** **Особливості хірургічного лікування вогнепальних поранень печінки** / Я. І. Гайда // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 51. – С. 39–44 : табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.surgery.od.ua/uploaded/site1_Statti_Odesa_2019.pdf (дата звернення: 08.07.2020).

У статті проаналізовано результати хірургічного лікування вогнепальних поранень печінки з використанням малоінвазивних хірургічних методик на етапах медичної евакуації в умовах сучасного збройного конфлікту.

550. ***Гайда Я. І.*** **Сучасні методи хірургічного лікування вогнепальних поранень печінки** / Я. І. Гайда // Одес. мед. журн. – 2019. – №4/5. – С. 19–22 : табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Omj_2019_4-5_5 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті проаналізовано результати хірургічного лікування вогнепальних поранень печінки на рівнях надання медичної допомоги пораненим у районі проведення ООС (АТО). Запроваджено комплекс обстеження поранених з бойовою травмою живота (лапароскопія, FAST-протокол, використання індексу перфузії для оцінки ступеня тяжкості стану поранених). Запропоновано диференційовану хірургічну тактику з комбінованим застосуванням сучасних методів хірургічного лікування на всіх рівнях медичної допомоги у поранених з ушкодженнями печінки.

551. ***Герасименко О. С.*** **Діагностика та хірургічне лікування ушкоджень органів черевної порожнини при мінно-вибухових пораненнях та вибуховій травмі живота** / О. С. Герасименко // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 51. – С. 45–51. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://journal.odmu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6817?show=full (дата звернення: 08.07.2020).

Проаналізовано результати хірургічного лікування ушкоджень органів черевної порожнини при мінно-вибухових пораненнях та вибуховій травмі живота. Запропоновано впровадження FAST-протоколу та відеолапароскопії в схему діагностики вищезазначених ушкоджень на II рівні медичної допомоги, що сприятиме зменшенню кількості інвазивних методів та скороченню затрат часу на постановку діагнозу й вибір оптимальної хірургічної тактики.

552. ***Герасименко О. С.*** **Хірургічне лікування бойових ушкоджень живота у районі проведення антитерористичної операції** / О. С. Герасименко // Одес. мед. журн. – 2017. – №3. – С. 34–37. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Omj_2017_3_9 (дата звернення: 08.05.2020).

У статті проаналізовано результати хірургічного лікування поранених з бойовими ушкодженнями живота на 0–II рівнях медичної допомоги в районі проведення АТО. Констатовано, що результат лікування поранених у живіт напряму залежить від якості організації лікувально-евакуаційного процесу з урахуванням принципу «золотої години». Зроблено висновок, що в основі хірургічного лікування повинен лежати принцип диференційованого підходу із застосуванням тактики «damage control».

553. ***Гибало Р. В.*** **Діагностика та хірургічне лікування післяопераційних вентральних гриж у пацієнтів з вогнепальними пораненнями живота** : автореф. дис. ... канд. мед. наук : [спец.] 14.01.03 «Хірургія» / Гибало Ростислав Віталійович ; МОЗ України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – 20 с. – Бібліогр.: с. 15–16. – Текст доступний в інтернеті: https://nmapo.edu.ua/zagruzka2/DrAr/Ar_Gibalo.pdf (дата звернення: 12.12.2020).

У дослідженні теоретично узагальнено та обґрунтовано вирішення актуального наукового завдання сучасної хірургії щодо покращення результатів діагностики та лікування післяопераційних вентральних гриж у пацієнтів після вогнепальних поранень живота, отриманих в зоні АТО/ООС, шляхом впровадження нового методу безнатяжної алогерніопластики.

554. ***Гибало Р. В.*** **Результати лікування пацієнтів з післяопераційними вентральними грижами після багатоетапного хірургічного лікування відкритих вогнепальних поранень живота та удосконалення існуючих методик герніопластики післяопераційних вентральних гриж** / Р. В. Гибало, Є. В. Цема, А. І. Батюк // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2019. – Вип. 26, ч. 2. – С. 107–115. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1GsGkXE3889oXwXp8tA1DLtYmoDBwUzqp/view (дата звернення: 02.12.2020).

Проаналізовано результати хірургічного лікування пацієнтів з післяопераційними вентральними грижами після багатоетапного хірургічного лікування відкритих вогнепальних поранень живота. Запропоновано шляхи удосконалення існуючих методик герніопластики післяопераційних вентральних гриж.

555. ***Гончарук В. С.*** **Торакоабдомінальні поранення** / В. С. Гончарук // Наукова конференція молодих вчених, 20–21 квітня 2018 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Ч. 1. – С. 86. – Текст статті в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/tezyKMV.pdf (дата звернення: 28.05.2020).

Оцінено ефективність лікування та особливості хірургічної тактики у пацієнтів з торакоабдомінальними пораненнями, отриманими в зоні АТО. Зроблено висновок, що сучасна доставка постраждалих та поранених, використання повноцінної передопераційної підготовки, раціональної хірургічної тактики та інтенсивної терапії у пацієнтів з вогнепальними торакоабдомінальними ушкодженнями сприяє зменшенню ранніх та пізніх ускладнень.

556. ***Гуменюк К. В.*** **Досвід хірургічного лікування вогнепальних поранень та травм печінки в умовах 59 військового мобільного госпіталю** / К. В. Гуменюк, А. В. Верба // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 278–283 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_46 (дата звернення: 09.07.2020).

Визначено частоту та структуру вогнепальних поранень та травм печінки в умовах бойових дій. Представлено власний досвід хірургічного лікування поранених.

557. ***Довгань І. І.*** **ВАК-терапія при ускладненнях вогнепальних поранень живота** / І. І. Довгань // Наукова конференція молодих вчених, 20–21 квітня 2018 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Ч. 1. – С. 91–92. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/tezyKMV.pdf (дата звернення: 28.05.2020).

Проаналізовано результати лікування хворих з вогнепальними пораненнями живота з використанням ВАК-терапії. Основними перевагами ВАК-терапії визнано скорочення терміну лікування до закриття лапаротомної рани та значно меншу кількість перев'язок релапаротомій для кожного хворого.

558. **Досвід реконструктивно-відновних хірургічних втручань у пацієнтів зі стомами після вогнепальних поранень живота** / А. В. Верба, М. Д. Желіба, Г. Л. Богуш [та ін.] // Світ медицини та біології. – 2019. – №4. – С. 25–29 : табл. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/S_med_2019_4_7 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті проведено ретроспективний аналіз характеру і результатів лікування вогнепальних поєднаних ушкоджень органів черевної порожнини, отриманих при проведенні локальних військових операцій. Презентовано досвід відновно-реконструктивних хірургічних втручань у пацієнтів зі стомами.

559. **Ендовідеохірургія в лікуванні поранень і травм живота в умовах локального конфлікту** / Р. В. Єнін, О. С. Герасименко, Е. М. Хорошун [та ін.] // Харків. хірург. шк. – 2019. – №1. – С. 154–159 : табл. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://surgical-school.com.ua/index.php/journal/issue/view/32/1-2019-pdf (дата звернення: 03.06.2020).

Проаналізовано результати хірургічного лікування постраждалих з бойовою травмою живота з використанням відеоендоскопічних технологій. Відмічено, що своєчасність та ефективність ендовідеохірургічних втручань залежить від чіткої організації, наявності необхідного обладнання, підготовки медичного персоналу та оперативно-медичної обстановки, що склалася.

560. **Етапність надання хірургічної допомоги при поєднаному торакоабдомінальному мінно-вибуховому пораненні з використанням тактики damage-контролю (клінічне спостереження)** / І. П. Хоменко, О. С. Герасименко, Є. В. Цема [та ін.] // Одес. мед. журн. – 2017. – №3. – С. 5–7 : рис. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://files.odmu.edu.ua/journal/OMJ_2017.03/m173.pdf (дата звернення: 01.06.2020).

У статті проаналізовано випадок успішного багаторівневого лікування поєднаного торакоабдомінального поранення з використанням тактики «damage control». Зроблено висновок, що лікування важких мінно-вибухових торакоабдомінальних поранень має ґрунтуватися на застосуванні тактики «damage control» на всіх рівнях надання медичної допомоги, чіткому розумінні стадійності перебігу травматичної хвороби і очікуваних ускладнень.

561. ***Єнін Р. В.*** **Ендовідеохірургічні технології в діагностиці та хірургічному лікуванні бойової травми живота** : автореф. дис. ... канд. мед. наук : [спец.] 14.01.03 «Хірургія» / Єнін Роман Вікторович ; НАМН України, Нац. ін-т хірургії та трансплантології ім. О. О. Шалімова. – Київ, 2020. – 26 с. : рис., табл. – Бібліогр.: с. 18–21. – Текст автореферату доступний в інтернеті: http://surgery.org.ua/Documents/Details/69000f8f-ad8c-4140-8633-9f28811c3d45 (дата звернення: 01.06.2020).

У ході дослідження удосконалено і застосовано комплексну програму діагностичних заходів та хірургічного лікування поранених з бойовою травмою живота із застосуванням пульоксиметрії, FAST-протоколу та ендовідеохірургії. Запропоновано технічні рекомендації хірургічних прийомів при застосуванні ендоідеохірургії у поранених. Проведено порівняльний аналіз результатів лікування хворих із застосуванням удосконаленого комплексного методу діагностики і ендовідеохірургічного лікування та традиційних методів діагностики і хірургічного лікування із застосуванням лапаротомії.

562. ***Єнін Р. В.*** **Результати застосування ендовідеохірургії у поранених з бойовою травмою живота** / Єнін Р. В., Смірнова М. І., Єрьоменко А. Ю. // Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини (для студентів та молодих вчених) : тези доп., 9–10 квіт. 2020 р. / Одес. нац. мед. ун-т. – Одеса, 2020. – С. 99. – Науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 150-річчю з дня народження В. В. Вороніна. – Текст доступний в інтер-

неті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7360/Konf2020.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 20.01.2021).

Проаналізовано результати застосування комплексного методу діагностики, який включав пульсоксиметрію, FAST-протокол, лапароцентез, та результати ендовідеохірургії у поранених з бойовою травмою живота, отриманою в зоні проведення ООС.

563. ***Жовтоножко О. І.*** **Поранення печінки та позапечінкових жовчних проток при бойовій хірургічній травмі. Діагностика та лікування** / О. І. Жовтоножко, В. М. Зіньківський // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 1. – С. 126–127.

Вивчено клініко-нозологічну структуру поранених з пошкодженням печінки та позапечінкових жовчних шляхів. Визначено особливості клінічних проявів та діагностики поранених в залежності від характеру та тяжкості травми. Запропоновано шляхи удосконалення хірургічного лікування поранених із бойовою хірургічною травмою живота на підставі оцінки тяжкості та характеру пошкодження печінки та позапечінкових жовчних шляхів.

564. ***Журко М. М.*** **Антибіотикотерапія при вогнепальних пораненнях органів черевної порожнини** / М. М. Журко, Т. С. Заграничний // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 5–6.

Визначено найбільш інформативні клінічні та лабораторні показники, спектр збудників інфекційних ускладнень, методи оцінки ефективності вживаних схем антибіотикотерапії при лікуванні вогнепальних пораненнях органів черевної порожнини.

565. ***Заруцький Я. Л.*** **Бойова закрита травма живота, діагностика та лікування на етапах лікувально-евакуаційного забезпечення** / Я. Л. Заруцький, Б. А. Клішевич, Г. О. Полежаєв // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №3. – С. 46–55 : табл. – Бібліогр.: 22 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/52/40 (дата звернення: 09.07.2020).

У статті викладено результати дослідження медичних карт поранених та аналіз виникнення, діагностики та лікування бойової закритої травми живота на етапах лікувально-евакуаційного забезпечення у «гібридній» війні на Південному Сході України. Розроблено спеціальну карту обліку пораненого.

566. ***Заруцький Я. Л.*** **Хірургічне лікування постраждалих з торакоабдомінальними пораненнями на етапах медичної евакуації ІІ рівня медичної допомоги в умовах проведення операції Об'єднаних сил на Сході України** / Я. Л. Заруцький, В. С. Гончарук // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 1. – С. 121–122.

Проведено ретроспективний аналіз надання хірургічної допомоги постраждалим з вогнепальними торакоабдомінальними пораненнями, отриманими в ході проведення ООС. Зроблено висновок, що застосування диференційованої тактики хірургічного лікування, основним змістом якої є скорочення обсягу хірургічних маніпуляцій, дало змогу скоротити час операції при корекції ушкоджень органів черевної порожнини.

567. **Застосування ендовідеохірургічних технологій в лікуванні бойової травми живота в умовах збройного конфлікту** / Р. В. Єнін, О. С. Герасименко, Е. М. Хорошун [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 51. – С. 77–83 : табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://journal.odmu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6818 (дата звернення: 08.07.2020).

У статті проаналізовано результати хірургічного лікування постраждалих з бойовою травмою живота з використанням відеоендоскопічних технологій. Зроблено висновок, що застосування діагностичної ендовідеоскопії дозволяє провести достовірну диференційну діагностику, скласти якісну програму лікування і подальшої реабілітації постраждалих з бойовою травмою живота.

568. **Застосування малоінвазивних хірургічних втручань у лікуванні вогнепальних поранень печінки** / І. П. Хоменко, О. С. Герасименко, Я. І. Гайда [та ін.] // Мед. перспективи. – 2018. – Т. 23, №4, ч. 1. – С. 111–115 : табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mp_2018_23_4(1)__26 (дата звернення: 10.06.2020).

Проаналізовано результати хірургічного лікування на II–IV рівнях медичної допомоги поранених з вогнепальними пошкодженнями печінки, які були доставлені з переднього краю району проведення АТО протягом 2014–2017 рр. Визначено залежність тяжкості стану поранених від ступеня пошкодження печінки та від механізму вогнепального поранення печінки. Констатовано, що застосування малоінвазивних методик (відеолапароскопія, інтервенційна сонографія) в хірургічному лікуванні вогнепальних пошкоджень печінки дозволяє покращити результати та уникнути необґрунтованих лапаротомій.

569. ***Ісмаілов Г. Т.*** **Відновлення безперервності кишечнику у поранених з ілеота колостомами** / Ісмаілов Г. Т., Зонаріс М. В., Фам Нгок Фіонг Ян // Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини (для студентів та молодих вчених) : тези доп., 18–19 квіт. 2019 р. / Одес. нац. мед. ун-т. – Одеса, 2019. – С. 84. – Науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 90-річчю з дня народження Б. Я. Резніка. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7362/Konf2019.pdf?sequence=3&isAllowed=y (дата звернення: 20.01.2021).

Проаналізовано результати хірургічного лікування пацієнтів з ілео- та колостомами, які в минулому були прооперовані з приводу вогнепальних поранень живота з ушкодженнями ободової та прямої кишок.

570. ***Каштальян М. А.*** **Застосування ендовідеохірургічних технологій у лікуванні вентральних гриж після вогнепальних поранень живота** / Каштальян М. А., Герасименко О. С., Єнін Р. В., Квасневський О. А. // Вісн. Вінниц. нац. мед. ун-ту. – 2018. – Т. 22, №3. – С. 471–473. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvnmu_2018_22_3_17 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті проаналізовано результати лікування пацієнтів з післяопераційними вентральними грижами, що утворилися внаслідок проведення операцій з приводу вогнепальних поранень живота. Зроблено висновок, що засто-

сування лапароскопічних методик дозволяє значно скоротити ліжко-день, уникнути розвитку абдомінального компартмент-синдрому, раніше активізувати пацієнта.

571. ***Квасневський Є. А.*** **Хірургічна тактика при бойовій травмі товстої кишки** : автореф. дис. ... канд. мед. наук : [спец.] 14.01.03 «Хірургія» / Квасневський Євген Анатолійович ; Одес. нац. мед. ун-т МОЗ України. – Київ, 2020. – 20 с. – Бібліогр.: с. 16–17. – Текст доступний в інтернеті: https://nmapo.edu.ua/zagruzka2/DrAr/Ar_Kvasnevskiy.pdf (дата звернення: 12.12.2020).

У дослідженні представлено теоретичне обґрунтування і науково-практичне вирішення завдання підвищення ефективності надання хірургічної допомоги пораненим з бойовою травмою товстої кишки шляхом удосконалення підходів до оцінки тяжкості стану, діагностичної та лікувальної тактики.

572. ***Краєвська М. М.*** **Спосіб попереднього припинення кровотечі із вогнепальної рани печінки за програмою «damage control»** / Краєвська М. М., Чайка А. В. // Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини (для студентів та молодих вчених) : тези доп., 18–19 квіт. 2019 р. / Одес. нац. мед. ун-т. – Одеса, 2019. – С. 85. – Науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 90-річчю з дня народження Б. Я. Резніка. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7362/Konf2019.pdf?sequence=3&isAllowed=y (дата звернення: 20.01.2021).

Проаналізовано результати використання вдосконалення способу припинення кровотечі із вогнепальної рани печінки за програмою «damage control».

573. ***Кутовий О. Б.*** **Особливості хірургічного лікування постраждалих з абдомінальною бойовою травмою на етапі спеціалізованої медичної допомоги** / О. Б. Кутовий, А. В. Снісар, В. А. Пелех // XXIV з'їзд хірургів України, присвячений 100-річчю з дня народження академіка О. О. Шалімова : зб. наук. робіт, 26–28 верес. 2018 р. / Асоц. хірургів України [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 23–24. – Текст доступний в інтернеті: http://as-ukr.org/wp-content/uploads/2018/01/Zbirnik-naukovih-robit.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

Проаналізовано особливості хірургічного лікування постраждалих з абдомінальною бойовою травмою на етапі спеціалізованої медичної допомоги на прикладі Дніпропетровської обласної лікарні ім. І. І. Мечникова. Наголошено, що лікування бойової травми живота повинно базуватися на результатах інформативних методів дослідження та потребує застосування сучасних принципів хірургічної допомоги постраждалим з політравмою з використанням ранніх етапних операцій (Damage Control Surgery) та активної хірургічної тактики, що дозволяє отримати гарні безпосередні результати лікування цієї складної категорії хворих.

574. ***Лавренчук О. А.*** **Вогнепальні поранення живота. Діагностика та лікування за рівнем медичного забезпечення** / О. А. Лавренчук // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 95.

Проаналізовано системи надання хірургічної допомоги пораненим з бойовою травмою живота в ранні періоди проведення АТО. З метою визначення раціональної хірургічної тактики створено уніфіковану шкалу оцінки тяжкості травми поранених (AdTS).

575. ***Линев К. А.*** **Тактика хирургического лечения огнестрельных ранений живота** / К. А. Линев // Клін. хірургія. – 2015. – №7. – С. 26–29 : табл. – Библиогр.: 13 назв. – Текст доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KlKh_2015_7_8 (дата звернення: 07.10.2020).

Проаналізовано історії хвороб постраждалих, госпіталізованих з приводу вогнепального поранення живота. Регламентовано дії анестезіолога-реаніматолога і хірурга після госпіталізації пораненого. Визначено показання до виконання лапаротомії з приводу вогнепального поранення живота. Вивчено післяопераційні ускладнення, причини летального результату.

576. ***Лопуга Н. М.*** **Рівень загального білка як маркер дихальної недостатності у хворих з абдомінальними пораненнями** / Лопуга Н. М., Журко М. М. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 117. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Досліджено вплив гіпопротеїнемії на розвиток дихальної недостатності при абдомінальних пораненнях для оптимізації і покращення результатів лікування в умовах відділення реанімації та інтенсивної терапії.

577. ***Мурадян К. Р.*** **Діагностична та інтервенційна сонографія в лікуванні бойової травми живота** / К. Р. Мурадян // Одес. мед. журн. – 2019. – №4/5. – С. 36–40. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Omj_2019_4-5_9 (дата звернення: 08.07.2020).

Проведено клініко-статистичний аналіз результатів хірургічного лікування поранених з бойовим ушкодженням живота, які проходили лікування в військових мобільних госпіталях у 2014–2018 рр. Рекомендовано впровадження FAST-протоколу черезшкірних пункційно-санаційних та дренуючих оперативних втручань під ультразвуковою навігацією в схему діагностики і лікування бойової травми живота та її ускладнень, що сприяє зменшенню кількості інвазивних і більш травматичних (нерідко необгрунтованих) методів діагностики і лікування.

578. ***Мурадян К. Р.*** **Інтервенційна сонографія в діагностиці та хірургічному лікуванні бойової травми живота** : автореф. дис. ... канд. мед. наук : [спец.] 14.01.03 «Хірургія» / Мурадян Карен Рубенович ; Укр. військ.-мед. акад. МО України. – Київ, 2020. – 26 с. – Бібліогр.: с. 19–23. – Текст автореферату доступний в інтернеті: http://www.surgery.org.ua/Documents/Details/4d417ef9-6fa9-4656-8193-a2ce92989ae0 (дата звернення: 01.06.2020).

Розроблено та впроваджено в діагностику бойової травми живота на II рівні медичного забезпечення нову методику екстреного ультразвукового дослідження за FAST-протоколом. Доведено високу ефективність лікування черезшкірними мініінвазивними оперативними втручаннями під ультразвуковою навігацією при бойовій травмі живота та розвитку гнійнодеструктивних ускладнень.

579. **Оптимізація діагностики вогнепальних поранень живота в бойових умовах** / О. С. Герасименко, Р. В. Єнін, К. В. Шепітько, С. Д. Герасименко // Світ медицини та біології. – 2019. – №1. – С. 38–42. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті в інтернеті: http://elib.umsa.edu.ua/bitstream/umsa/11885/1/Optimization_of_diagnostic_abdominal_gunshot_wounds.pdf (дата звернення: 22.06.2020).

У статті проаналізовано результати хірургічного лікування поранених з бойовими пошкодженнями живота (БПЖ). Отримані дані вказують на те, що широке впровадження FAST-протоколу в схему діагностики БПЖ на ІІ рівні медичної допомоги сприяють зменшенню кількості інвазивних (нерідко необгрунтованих) методів, скорочують затрати часу на постановку діагнозу та вибір оптимальної хірургічної тактики.

580. **Організаційні питання оптимізації діагностики бойових пошкоджень живота** / І. П. Хоменко, О. С. Герасименко, М. А. Каштальян [та ін.] // Харків. хірург. шк. – 2019. – №1. – С. 177–181. – Бібліогр.: 24 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: https://surgical-school.com.ua/index.php/journal/issue/view/32/1-2019-pdf (дата звернення: 03.06.2020).

У дослідженні оптимізовано схему діагностики бойових пошкоджень живота на ІІ рівні медичної допомоги в умовах збройного конфлікту шляхом виділення найбільш інформативних та швидких інструментальних діагностичних методів – AST-протокол, лапароцентез та діагностична лапароскопія.

581. **Організаційні питання покращення діагностики бойових пошкоджень живота** / М. А. Каштальян, О. С. Герасименко, В. Ю. Шаповалов [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 51. – С. 91–99. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://journal.odmu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6809 (дата звернення: 08.07.2020).

Проведено клініко-статистичний аналіз результатів хірургічного лікування поранених з бойовими пошкодженнями живота. Оптимізовано схему діагностики бойових пошкоджень живота на ІІ рівні медичної допомоги шляхом виділення найбільш інформативних та швидких інструментальних діагностичних методів. Доведено, що впровадження FAST-протоколу в схему діагностики сприяє зменшенню кількості інвазивних методів, а саме лапароцентезів та діагностичних лапаротомій, скороченню затрат часу на постановку діагнозу та вибір оптимальної хірургічної тактики.

582. **Організаційні принципи медичної допомоги пораненим в живіт на передових етапах** / В. Ю. Шаповалов, О. С. Герасименко, Е. М. Хорошун [та ін.] // Світ медицини та біології. – 2019. – №2. – С. 144–148. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/S_med_2019_2_33 (дата звернення: 09.06.2020).

У статті проаналізовано результати лікування поранених з бойовими пошкодженнями живота на підставі оптимізації лікувально-евакуаційного процесу в умовах бойових дій. Рекомендовано послідовне маркування поранених, що дозволить значно скоротити період часу між надходженням і початком надання медичної допомоги при масових одномоментних поступленнях.

583. **Особенности оказания специализированной хирургической помощи при торакоабдоминальных огнестрельных ранениях** / Беленький В. А., Бородай В. А., Михайлусов Р. Н., Негодуйко В. В. // Медицина неотлож. состояний. – 2016. – №5. – С. 65–69. – Библиогр.: 11 назв. – Текст статьи доступен в интернете: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2016_5_11 (дата обращения: 21.09.2020).

У статті проаналізовано особливості, виявлені протягом надання спеціалізованої хірургічної допомоги пораненим із торакоабдомінальними вогнепальними пораненнями. Запропоновано методи оптимізації хірургічної допомоги пораненим, що дозволяють поліпшити результати лікування.

584. **Особенности хирургического лечения огнестрельных ранений толстой кишки** / М. А. Каштальян, И. П. Хоменко, О. С. Герасименко, В. Ю. Шаповалов // Харків. хірург. шк. – 2017. – № 2. – С. 126–129 : табл. – Библиогр.: 12 назв. – Текст доступний в інтернеті: http://repo.odmu.edu.ua:80/xmlui/handle/123456789/3988 (дата звернення: 14.12.2020).

У статті проаналізовано результати хірургічного лікування військовослужбовців з вогнепальними пораненнями товстої кишки, отриманими в зоні АТО. Зроблено висновок, що диференційований підхід в лікуванні призводить до поліпшення результатів лікування і зниження летальності.

585. **Особливості реконструктивно-відновних операцій при пораненнях товстої кишки під час АТО** / О. І. Уманець, Д. С. Давидчук, О. В. Оссовський [та ін.] // XXIV з'їзд хірургів України, присвячений 100-річчю з дня народження академіка О. О. Шалімова : зб. наук. робіт, 26–28 верес. 2018 р. / Асоц. хірургів України [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 30–32. – Текст доступний в інтернеті: http://as-ukr.org/wp-content/uploads/2018/01/Zbirnik-naukovih-robit.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

Вивчено особливості реконструктивно-відновних операцій, виконаних пацієнтам при пошкодженнях товстої та прямої кишок. Виявлено ускладнення, які виникають в ранньому та пізньому післяопераційному періоді.

586. **Особливості ускладнень сучасної бойової хірургічної травми живота** / Трутяк І. Р., Гайда І. М., Прохоренко Г. А. [та ін.] // Галицький лікар. вісн. – 2016. – Т. 23, число 3, ч. 3. – С. 67–69. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/glv_2016_23_3(3)_26 (дата звернення: 14.05.2020).

Проаналізовано перебіг травматичної хвороби у поранених з бойовими пошкодженнями органів черевної порожнини, обґрунтовано причини ранніх і пізніх ускладнень. Встановлено, що значний вплив на результати лікування поранених має ефективність системи лікувально-евакуаційного забезпечення, наявність єдиних поглядів і стандартів лікування бойової хірургічної травми, рівень підготовки медичного персоналу та матеріально-технічне забезпечення.

587. **Особливості хірургічного лікування вентральних гриж після вогнепальних поранень живота** / М. А. Каштальян, О. С. Герасименко, Р. В. Єнін [та ін.] // Мед. перспективи. – 2018. – Т. 23, №4, ч. 1. – С. 84–86. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mp_2018_23_4(1)_19 (дата звернення: 09.06.2020).

Проаналізовано результати лікування пацієнтів з післяопераційними вентральними грижами, які утворилися внаслідок оперативного лікування з приводу вогнепальних поранень живота, отриманих в зоні АТО. Виявлено перевагу лапароскопічних герніопластик перед відкритими операціями.

588. **Особливості хірургічного лікування вогнепальних поранень живота** / І. П. Хоменко, О. С. Герасименко, Р. В. Єнін [та ін.] // Клін. хірургія. – 2018. – Т. 85, №9. – С. 71–74. – Бібліогр.: 37 назв. – Текст статті в інтернеті: https://hirurgiya.com.ua/index.php/journal/article/view/516/467 (дата звернення: 09.06.2020).

У статті проаналізовано особливості хірургічного лікування вогнепальних поранень живота, отриманих в зоні проведення АТО. Акцентовано увагу на тому, що результат лікування поранень живота залежить від якості організації лікувально-евакуаційного процесу з урахуванням принципу «золотої години». Наголошено на виборі принципу диференційованого підходу в хірургічному лікуванні із застосуванням на етапах медичної евакуації тактики «damage control».

589. **Особливості хірургічного лікування вогнепальних поранень печінки** / І. П. Хоменко, М. А. Каштальян, Я. І. Гайда [та ін.] // Харків. хірург. шк. – 2019. – №1. – С. 83–85 : табл. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://surgical-school.com.ua/index.php/journal/issue/view/32/1-2019-pdf (дата звернення: 03.06.2020).

Проведено аналіз результатів хірургічного лікування вогнепальних поранень печінки з використанням сучасних хірургічних методик на етапах медичної евакуації в умовах сучасного збройного конфлікту. Констатовано, що застосування сучасних методик (відеолапароскопія, інтервенційна сонографія, відеоендоскопія) в лікуванні дозволяє покращити результати та уникнути необґрунтованих лапаротомій.

590. **Ошибки оказания хирургической помощи травмированным и раненым в живот в условиях локального военного конфликта** / В. А. Беленький, В. А. Бородай, Р. Н. Михайлусов, В. В. Негодуйко // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 45, т. 1. – С. 189–199. – Библиогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_45%281%29_26 (дата звернення: 21.09.2020).

У статті проаналізовано помилки, виявлені у травмованих і поранених в живіт в зоні проведення АТО, при наданні хірургічної допомоги. Помилки систематизовано за видами і типами. Запропоновано заходи, направлені на поліпшення надання медичної допомоги пацієнтам, шляхи запобігання помилок і покращення результатів лікування.

591. ***Пеев С. Б.*** **Новые подходы в лечении сочетанной травмы тонкой кишки** / С. Б. Пеев, П. Н. Замятин // Харків. хірург. шк. – 2019. – №1. – С. 169–172 : табл., рис. – Библиогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://surgical-school.com.ua/index.php/journal/issue/view/32/1-2019-pdf (дата звернення: 03.06.2020).

У статті презентовано розроблені способи ранньої діагностики ускладнень у післяопераційному періоді у потерпілих з поєднаною травмою тонкої кишки, які були доставлені із зони АТО.

592. ***Полежаєв Г. О.*** **Закрита травма живота, діагностика та лікування за рівнями медичного забезпечення** / Г. О. Полежаєв // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 107–109.

Проаналізовано медичні карти поранених із закритими травмами живота з ушкодженням передньої стінки живота, перенхіматозних і порожнистих органів черевної порожнини і заочеревинного простору. Визначено шляхи покращення хірургічної допомоги пораненим під час проведення АТО та ООС на сході України.

593. **Применение лапароскопии в полевых условиях** / М. А. Каштальян, В. Ю. Шаповалов, О. С. Герасименко [та ін.] // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 182–187 : рис., табл. – Библиогр.: 7 назв. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 11.08.2020).

У статті визначено можливості використання лапароскопії в польових умовах як при пораненнях і травмах органів черевної порожнини, так і при їх захворюваннях. Доведено, що застосування ендовідеохірургічної техніки дозволяє уникнути даремних лапаротомій.

594. **Принципи застосування хірургічної тактики «Damage control» у лікуванні потерпілих із тяжкою абдомінальною травмою** / В. П. Польовий, А. С. Паляниця, П. М. Волянюк [та ін.] // XXIV з'їзд хірургів України, присвячений 100-річчю з дня народження академіка О. О. Шалімова : зб. наук. робіт, 26–28 верес. 2018 р. / Асоц. хірургів України [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 23–24. – Текст доступний в інтернеті: http://as-ukr.org/wp-content/uploads/2018/01/Zbirnik-naukovih-robit.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

Проаналізовано етапи лікування хворих із тяжкою абдомінальною травмою. Констатовано, що тактика «damage control» у хірургічному лікуванні потерпілих є життєво необхідним критерієм стратегії ведення таких пацієнтів.

595. ***Смачило Р. М.*** **Мініінвазівні втручання при післятравматичних псевдокистах підшлункової залози на тлі мінно-вибухових пошкоджень черевної порожнини** / Смачило Р. М., Набойченко Я. В. // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 76. – Текст статті доступний в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 19.10.2020).

Проаналізовано результати лікування післятравматичних псевдокист підшлункової залози шляхом оптимізації диференційованого вибору методів мініінвазивних втручань з використанням сучасного лазерного та УЗД-обладнання.

596. **Тактика лікування важких травм живота при масивній крововтраті** / Замятін П. Н., Сушков С. В., Пєєв С. Б. [та ін.] // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 73. – Текст статті доступний в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 19.10.2020).

Проаналізовано результати лікування потерпілих з множинною, важкою травмою органів черевної порожнини, що супроводжується масивною крововтратою.

597. **Ультразвукова та рентгенологічна діагностика бойової торакальної і торакоабдомінальної травми** / Гречаник О. І., Абдуллаєв Р. Я., Хоменко І. П. [та ін.] // Радіологічний вісн. – 2017. – №3/4. – С. 49–50. – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/radvis_2017_3-4_26 (дата звернення: 19.05.2020).

Визначено можливість сучасних променевих методів діагностики (цифрова рентгенографія та ехосонографія) в діагностиці торакальної і торакоабдомінальної травми у поранених АТО. Виявлено, що використання комплексу діагностичних прийомів комбінації ультразвукового та рентгенологічного методів дозволяє своєчасно виявити пошкодження грудей, живота, що є визначальними у невідкладній променевій діагностиці та лікуванні травм і післяопераційних ускладнень.

598. ***Фам Нгок Фіонг Ян.*** **Застосування динамічної лапароскопії в етапному лікуванні бойових ушкоджень живота** / Фам Нгок Фіонг Ян, Петрушенко С. В // Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини (для студентів та молодих вчених) : тези доп., 9–10 квіт. 2020 р. / Одес. нац. мед. ун-т. – Одеса, 2020. – С. 99. – Науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 150-річчю з дня народження В. В. Вороніна. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7360/Konf2020.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 20.01.2021).

Проаналізовано результати лікування бойових ушкоджень живота шляхом впровадження динамічної лапароскопії на етапах медичної евакуації.

599. ***Фам Нгок Фіонг Ян.*** **Особливості хірургічного лікування вентральних гриж після операцій на органах черевної порожнини з приводу вогнепальних поранень живота** / Фам Нгок Фіонг Ян, Кваснєвський Є. А., Зонаріс М. В. // Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини (для студентів та молодих вчених), 19–20 квітня 2018 р. : тези доп. / Одес. нац. мед. ун-т. – Одеса, 2018. – С. 101. – Науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 100-річчю з дня народження С. І. Корхова. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3356/TEZY2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 25.01.2021).

У статті проаналізовано результати лікування пацієнтів з післяопераційними вентральними грижами, що утворилися внаслідок операцій з приводу вогнепальних поранень живота. Виявлено, що найкращі результати отримано при застосуванні лапароскопічної алогерніопластики за методикою IPON.

600. **Хірургічна тактика при вогнепальних пораненнях дванадцятипалої кишки** / І. П. Хоменко, Р. В. Гибало, Г. Г. Макаров [та ін.] // XXIV з'їзд хірургів України, присвячений 100-річчю з дня народження академіка О. О. Шалімова : зб. наук. робіт, 26–28 верес. 2018 р. / Асоц. хірургів України [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 34–35. – Текст доступний в інтернеті: http://as-ukr.org/wp-content/uploads/2018/01/Zbirnik-naukovih-robit.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

Проаналізовано лікування поранених із вогнепальними ушкодженнями дванадцятипалої кишки, які поєднувались з пораненнями правої половини ободової кишки, шлунку, тонкої кишки, правої нирки, нижньої порожнистої вени, торакальними та скелетними пораненнями. Запропоновано програму операційного втручання, яка дозволяє зменшити частку ускладнень та покращити результати лікування.

601. **Хірургічне лікування вогнепальних поранень живота** / І. П. Хоменко, О. С. Герасименко, В. Ю. Шаповалов [та ін.] // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, №3/4. – С. 75–82. – Бібліогр.: 47 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2017_17_3-4_13 (дата звернення: 10.08.2020).

Проведено аналітичний огляд джерел наукової інформації, присвячених діагностиці та лікуванню вогнепальних поранень живота в бойових умовах. Зроблено висновок, що в основі хірургічного лікування лежить диференційований підхід із застосування на етапах медичної евакуації тактики «damage control».

602. **Хірургічне лікування вогнепальних поранень товстої кишки** / М. А. Каштальян, І. П. Хоменко, Є. А. Квасневський [та ін.] // Одес. мед. журн. – 2017. – №3. – С. 15–18 : табл. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://files.odmu.edu.ua/journal/OMJ_2017.03/m173.pdf (дата звернення: 01.06.2020).

Проаналізовано результати хірургічного лікування поранених з ушкодженнями товстої кишки серед поранених у живіт. Констатовано, що диференційований підхід в лікуванні поранених з вогнепальними пораненнями товстої кишки призводить до поліпшення результатів лікування і зниження летальності. Зроблено висновок, що якість хірургічної допомоги хворим з вогнепальними пораненнями товстої кишки в умовах АТО слід поліпшувати на основі оптимізації як організаційних, так і клінічних аспектів військово-польової хірургії.

603. **Хірургічне лікування післяопераційних вентральних гриж у поранених із бойовою травмою живота** / Р. В. Гибало, Г. Г. Макаров, А. В. Засуха [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 48. – С. 81–88 : рис. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_48_15 (дата звернення: 14.05.2020).

Проаналізовано результати оперативного лікування пацієнтів з післяопераційними вентральними грижами з використанням алопластичного методу. Рекомендовано його використання як кінцевого етапу хірургічного лікування бойової травми живота.

604. ***Хоменко І. П.*** **Можливості ендовідеохірургії в лікуванні поранень і травм живота на другому рівні медичної допомоги у зоні проведення антитерористичної операції** / І. П. Хоменко, Р. В. Єнін, С. В. Тертишний // Одес. мед. журн. – 2017. – №3. – С. 27–31 : рис., табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Omj_2017_3_7 (дата звернення: 08.05.2020).

Охарактеризовано можливості ендовідеохірургії в лікуванні поранень і травм живота на другому рівні медичної допомоги у зоні проведення АТО. Констатовано, що застосування ендовідеохірургічних методик у польових військових госпіталях залежить від медико-тактичної обстановки, при масовому надходженні поранених можливості їх обмежені. Зроблено висновок, що максимальне наближення спеціалізованої хірургічної допомоги до зони санітарних втрат дозволяє поліпшити результати лікування поранених.

605. ***Хоменко І. П.*** **Особливості формування та хірургічного лікування післяопераційних вентральних гриж у поранених з бойовою травмою живота** / І. П. Хоменко, Р. В. Гибало // XXIV з'їзд хірургів України, присвячений 100-річчю з дня народження академіка О. О. Шалімова : зб. наук. робіт, 26–28 верес. 2018 р. / Асоц. хірургів України [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 32–34. – Текст доступний в інтернеті: http://as-ukr.org/wp-content/uploads/2018/01/Zbirnik-naukovih-robit.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

Виявлено особливості формування післяопераційних вентральних гриж у поранених з бойовою травмою живота. Проаналізовано результати хірургічного лікування пацієнтів.

606. ***Чайка А. В.*** **Можливості ендовідеохірургії в лікуванні вогнепальних поранень і травм живота в умовах гібридної війни на сході України** / Чайка А. В., Зонаріс М. В., Обезенюк Л. О. // Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини (для студентів та молодих вчених) : тези доп., 18–19 квіт. 2019 р. / Одес. нац. мед. ун-т. – Одеса, 2019. – С. 86. – Науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 90-річчю з дня народження Б. Я. Резніка. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7362/Konf2019.pdf?sequence=3&isAllowed=y (дата звернення: 20.01.2021).

Презентовано розроблену і застосовану програму лікування поранених з бойовою травмою живота із використанням лапароскопії. Зроблено висновок, що застосування діагностичної лапароскопії дозволило провести достовірну диференційну діагностику, скласти якісну програму лікування і подальшої реабілітації постраждалих з бойовою травмою живота.

607. ***Чайка А. В.*** **Мультидисциплінарний підхід до вивчення ранової балістики вогнепальних поранень живота** / Чайка А. В. // Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини (для студентів та молодих вчених) : тези доп., 9–10 квіт. 2020 р. / Одес. нац. мед. ун-т. – Одеса, 2020. – С. 99–100. – Науково-практична конференція з міжнародною участю, присвячена 150-річчю з дня народження В. В. Вороніна. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7360/Konf2020.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 20.01.2021).

Проаналізовано результати балістичного експерименту щодо вивчення механогенезу формування вогнепальної рани живота в результаті дії снарядів і стрілецької зброї.

608. ***Gybalo R. V.*** **The treatment results of patients with postoperative ventral hernias after multi-stage surgery of open abdominal gunshot wounds (improvement of hernioplasty-technique)** / R. V. Gybalo, Ie. V. Tsema, A. I. Batiuk // Journalof Education, Health and Sport. – 2020. – Vol. 10, №7. – P. 216–223. – Mode of access: https://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/JEHS/article/view/JEHS.2020.10.07.024 (Last access: 14.12.2020).

У статті здійснено порівняльний аналіз нової техніки безнапруженого відновлення черевної стінки післяопераційної вентральної грижі після багатоетапної операції відкритих вогнепальних ран живота з відкритим традиційним та лапароскопічним підходами.

609. * **Modern realities and peculiarities of surgical care for traumatized and wounded in the stomach (on materials of the anti-terrorist operation) = Современные реалии и особенности оказания хирургической помощи травмированным и раненым в живот (по материалам антитеррористической операции** / [Belenky Victor, Boroday Vladimir, Mihajlusov Ruslan, Negodujko Vladimir] // Information and technologies in the development of socio-economic systems : monograph 6 / Katowice School of Technology. – [Katowice], 2016. – P. 255–269.

Проаналізовано сучасні реалії і особливості надання хірургічної допомоги травмованим і пораненим у живіт за матеріалами АТО.

610. **Surgical Care to the Wounded With Large Bowel Battle Truma During the Anti-Terrorist Operation** / M. A. Kashtalyan, A. Ye. Tkachenko, Ye. A. Kvasnevskyi, V.S. Honcharuk // Journalof Education, Health and Sport. – 2020. – Vol. 10, №5. – P. 290–300. – Mode of access: https://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/JEHS/article/view/JEHS.2020.10.05.031 (Last access: 14.12.2020).

У статті проаналізовано результати хірургічного лікування на етапах медичної евакуації поранених з бойовою травмою живота та пошкодженням товстого кишечника, отриманих під час АТО.

Див. також: 346, 347, 356, 507, 518, 525, 527, 533, 536, 789, 821, 827, 828, 848, 858, 992, 1019.

3.9. ТРАВМИ КІНЦІВОК

611. **Ампутации конечностей у военнослужащих вследствие артиллерийских ударов в зоне проведения антитеррористической операции на Востоке Украины** / А. А. Бурьянов, А. А. Беспаленко, Е. В. Цема, А. В. Динец // Укр. наук.-мед. молодіж. журн. – 2017. – №3. – С. 15–19. – Библиогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unmmj_2017_3_5 (дата звернення: 12.05.2020).

Досліджено та оцінено ампутації кінцівок внаслідок застосування артилерії проти військовослужбовців ЗС України в зоні проведення АТО.

612. **Ампутації кінцівок внаслідок сучасних бойових дій, клініко-анатомічний аспект** / С. О. Гур'єв, Д. М. Лисун, В. А. Кушнір, І. П. Кураченко // Укр. наук.-мед. молодіж. журн. – 2018. – №3/4. – С. 34–37 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unmmj_2018_3-4_8 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті визначено обсяг та потребу в ампутаціях при сучасних бойових пошкодженнях кінцівок. Проведено науковий аналіз постраждалих, які отримали травму кінцівок. Доведено, що клініко-анатомічний розподіл за ознакою боку ураження кисті та передпліччя пов'язаний з необережним поводженням зі зброєю та боєприпасами.

613. **Ампутації нижніх кінцівок унаслідок сучасних бойових дій (клініко-анатомічний аспект)** / С. О. Гур'єв, Д. М. Лисун, В. А. Кушнір [та ін.] // Травма. – 2018. – Т. 19, №4. – С. 5–8 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Travma_2018_19_4_3 (дата звернення: 05.05.2020).

У статті визначено обсяг та потребу в ампутаціях при сучасних бойових пошкодженнях нижніх кінцівок на підставі ризик-орієнтованого підходу. Проведено науковий аналіз постраждалих із бойовими пошкодженнями нижніх

кінцівок різного ґенезу методом випадкових чисел та безповоротної рандомізації. Вказано на необхідність формування специфічної лікувально-діагностичної тактики надання медичної допомоги постраждалим.

614. **Анализ сочетанных переломов костей у военнослужащих с ампутациями конечностей в зоне проведения антитеррористической операции на Востоке Украины** / А. А. Бурьянов, А. А. Беспаленко, Е. В. Цема, А. В. Динец // Укр. наук.-мед. молодіж. журн. – 2017. – №4. – С. 19–25 : табл. – Библиогр.: 27 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unmmj_2017_4_6 (дата звернення: 12.05.2020).

Досліджено переломи кісток у військовослужбовців з ампутаціями кінцівок внаслідок участі в АТО. Проаналізовано причини переломів кісток у травмованих.

615. **Аналіз віддалених результатів лікування поранених військовослужбовців з вогнепальними ушкодженнями нижніх кінцівок** / С. С. Страфун, І. М. Курінной, А. М. Лакша [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 51. – С. 215–224 : табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.surgery.od.ua/uploaded/site1_Statti_Odesa_2019.pdf (дата звернення: 08.07.2020).

Вивчено віддалені результати лікування військовослужбовців, які отримали поранення нижніх кінцівок у зоні проведення АТО/ООС на сході України. Здійснено розподіл результатів лікування в залежності від тяжкості ушкоджень згідно модифікованої шкали C. S. Neer, S. A. Grantham, M. L. Shelton (1967) та D. Cherkes-Zade, M. Monesi, A. Causero, m. Marcolini (2003).

616. **Аналіз поєднаних переломів кісток у військовослужбовців з ампутацією кінцівок в зоні проведення антитерористичної операції на Сході України** / А. А. Бур'янов, А. А. Беспаленко, Є. В. Цема [та ін.] // XXIV з'їзд хірургів України, присвячений 100-річчю з дня народження академіка О. О. Шалімова : зб. наук. робіт, 26–28 верес. 2018 р. / Асоц. хірургів України [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 12–13. – Текст в інтернеті: http://as-ukr.org/wp-content/uploads/2018/01/Zbirnik-naukovih-robit.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

Досліджено наявність сполученої скелетної травми (відкриті та закриті переломи кісток) у військовослужбовців з ампутаціями кінцівок внаслідок участі в АТО на Сході України.

617. **Аналіз системи надання хірургічної допомоги постраждалим з вогнепальною скелетною травмою** / О. А. Бур'янов, А. П. Казмірчук, Ю. О. Ярмолюк, М. В. Вакулич // Харків. хірург. шк. – 2016. – №5. – С. 81–85 : табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Khkhsh_2016_5_20 (дата звернення: 15.10.2020).

У статті проаналізовано результати лікування постраждалих з множинними вогнепальними переломами довгих кісток в найближчі й віддалені терміни після етапного хірургічного лікування. Розроблено систему відновного лікування, яка включає в себе алгоритм хірургічного лікування.

618. ***Андронов Я. В.*** **Досвід застосування блока сідничного нерва у поранених** / Андронов Я. В., Левченко Т. М. // Медицина невідклад. станів. – 2019. – №2. – С. 159–160. – Бібліогр.: 2 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2019_2_30 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті проаналізовано результати лікування поранених і травмованих військовослужбовців з вогнепальними пораненнями та травматичними ушкодженнями нижньої третини нижніх кінцівок. Рекомендовано для таких пацієнтів проведення блока сідничного нерва.

619. ***Безуглий А. А.*** **Структура травм кисті в умовах особливого періоду** / Безуглий А. А. // Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Сучасні концепції лікування ортопедичної патології та наслідків травм опорно-рухової системи, присвяченої 20-річчю Українсько-німецької асоціації ортопедів-травматологів» – ІІ Український симпозіум з біомеханіки опорно-рухової системи, 15–16 вересня 2017 р. / Дніпропетров. мед. акад. МОЗ України [та ін.]. – Дніпро, 2017. – С. 71. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.dma.dp.ua/3561/1/Тезисы%20верстка%20биомеханика%202017.pdf (дата звернення: 23.12.2020).

Проаналізовано структуру травм кісті у військовослужбовців, які постраждали в період бойових дій з лютого 2014 по травень 2016 рр.

620. ***Беспаленко А. А.*** **Клінічний досвід лікування пацієнтів-учасників АТО з ампутаціями кінцівок в результаті вогнепальних поранень та мінно-вибухових травм** / А. А. Беспаленко, В. А. Яловенко // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 6–13 : рис. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_4 (дата звернення: 08.07.2020).

У статті проаналізовано результати лікування пацієнтів-учасників АТО з ампутаційними куксами в результаті мінно-вибухових травм та кульових поранень. Наведено типові помилки та їх ускладнення при наданні хірургічної допомоги даній категорії пацієнтів на І–ІІ-му етапах медичної евакуації. Підтверджено ефективність використання ультразвукової кавітації при обробці вогнепальних ран в поєднанні з ВАК-терапією.

621. **Біомеханічно обґрунтоване хірургічне лікування поранених з вогнепальними переломами довгих кісток** / О. А. Бур'янов, А. А. Лакша, Н. О. Борзих, М. С. Шидловський // Клін. хірургія. – 2018. – Т. 85, №1. – С. 67–70 : рис., табл. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KlKh_2018_1_19 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті охарактеризовано тактику надання хірургічної допомоги при пораненнях м'яких тканин та вогнепальних переломах. Запропоновано алгоритм лікування постраждалих. Зроблено висновок, що встановлення апарата зовнішньої фіксації дозволило зменшити частоту порушення остеорепарації та встановлення інвалідності.

622. ***Борзих Н. О.*** **Хірургічне лікування поранених з поліструктурними вогнепальними травмами верхньої кінцівки та їх наслідками (клініко-експериментальне дослідження)** : автореф. дис. ... д-ра мед. наук : [спец.] 14.01.21 «Травматологія та ортопедія» / Борзих Наталя Олександрівна ; Ін-т травматології та ортопедії НАМН України. – Київ, 2018. – 32 с. : іл., табл. – Бібліогр.: с. 25–29. – Текст автореферату доступний в інтернеті: https://ito.gov.ua/assets/uploads/2018/10/16/a_ref.pdf (дата звернення: 16.06.2020).

У дослідженні вивчено структуру вогнепальних ушкоджень верхньої кінцівки та оцінено тяжкість поранення військовослужбовців, клініко-організаційні

аспекти надання медичної допомоги. Удосконалено маршрут евакуації поранених з поліструктурними ушкодженнями верхніх кінцівок та класифікацію тяжкості поліструктурних вогнепальних поранень верхньої кінцівки. Обґрунтовано концепцію системи хірургічного лікування постраждалих з означеними травмами та її наслідками.

623. ***Борзих Н. О.*** **Хірургічне лікування поранених із вогнепальними проникними ушкодженнями ліктьового суглоба** / Н. О. Борзих, О. С. Страфун, М. О. Власенко // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2018. – №1. – С. 29–33 : табл., рис. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті в інтернеті: http://otp-journal.com.ua/article/view/127634/122380 (дата звернення: 25.11.2020).

Оптимізовано основні складові елементи хірургічного лікування пацієнтів із вогнепальними проникними поліструктурними ушкодженнями ліктьового суглоба, дотримання яких дасть змогу забезпечити оптимальний анатомо-функціональний результат.

624. **Вакуум-терапия в лечении обширных огнестрельных ран конечностей** / И. И. Жердев, А. М. Горегляд, П. И. Давиденко, А. С. Васильев // Острые и неотлож. состояния в практике врача. – 2015. – №5. – С. 25–27. – Текст статті доступний в інтернеті: https://urgent.com.ua/uploads/files/2015/5%20(47)/oins2015_5_25-27_657a03b31db6b6cdbdcd9f7772b8fda3.pdf (дата звернення: 29.10.2020).

У статті проаналізовано результати лікування вогнепальних пошкоджень кінцівок методом VAC-терапії. Зроблено висновок, що запропонований метод вакуум-дренування дозволяє значно прискорити загоєння або підготовку рани до різних видів пластики.

625. **Використання мультимодального підходу під час реконструкції вогнепальних дефектів нижніх кінцівок (клінічний випадок)** / І. П. Хоменко, К. В. Гуменюк, С. О. Король [та ін.] // Science Review. – 2020. – №7. – С. 1–7 : рис. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті:https://rsglobal.pl/index.php/sr/article/view/1687 (дата звернення: 14.12.2020).

Продемонстровано переваги етапного реконструктивного відновлення дефекту вогнепальних ран по методиці Keystone при ускладнених кульових ураженнях нижніх кінцівок із залученням динамічної цифрової термографії в поєднанні з контролем «ключів» живлення за допомогою аудіодеплеру.

626. **Влияние современных методов лечения на микрофлору огнестрельных ран** / И. С. Савка, С. А. Цивина, Д. П. Николюк, В. Г. Шипунов // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 146–153 : рис., табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_25 (дата звернення: 08.07.2020).

У статті проаналізовано результати лікування вогнепальних поранень кінцівок під час АТО. Здійснено порівняльний аналіз тривалості підготовки рани до її закриття, термінів бактеріального очищення рани, кількості етапних хірургічних обробок. Зроблено висновок, що вакуум-терапія в комплексному лікуванні вогнепальних ран дозволяє скоротити терміни підготовки рани до пластичного закриття, уникнути щоденних перев'язок, запобігти розвитку внутрішньолікарняної інфекції.

627. **Вогнепальна травма кисті: досвід лікування дефектів кісток** / Білий С. І., Товстогрій В. М., Дараган Р. І., Бойко М. Г. // Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Сучасні концепції лікування ортопедичної патології та наслідків травм опорно-рухової системи, присвяченої 20-річчю Українсько-німецької асоціації ортопедів-травматологів» – ІІ Український симпозіум з біомеханіки опорно-рухової системи, 15–16 вересня 2017 р. / Дніпропетров. мед. акад. МОЗ України [та ін.]. – Дніпро, 2017. – С. 65. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.dma.dp.ua/3561/1/Тезисы%20верстка%20биомеханика%202017.pdf (дата звернення: 23.12.2020).

Окреслено оптимальні напрями відновлення дефектів кісток п'ястя у пацієнтів з вогнепальною травмою.

628. **Вогнепальні поранення кінцівок** : метод. рек. / Укр. центр наук. мед. інформації та пат.-ліценз. роботи [та ін. ; уклад.: Бур'янов О. А., Страфун С. С., Шлапак І. П. та ін.]. – Київ, 2015. – 46 с. : рис., табл. – Текст в інтернеті: http://www.kaftravm.com.ua/images/pdf/gunshot.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

Представлено класифікацію пошкоджень кінцівок. Описано етіологію та патогенез вогнепальних поранень кінцівок. Проаналізовано методи діагностики поранень кінцівок. Виокремлено принципи надання допомоги на етапах медичної евакуації. Надано рекомендації щодо невідкладної допомоги та лікування при травматичному шоці.

629. **Вогнепальні поранення кінцівок. Травматичний шок** : метод. рек. / МОЗ України, НАМН України, Укр. центр наук. мед. інформації і пат.-ліценз. роботи ; [уклад.: Бур'янов О. А., Страфун С. С., Шлапак І. П. та ін.]. – Київ : [б. в.], 2015. – 31 с. : рис., табл.

У методичних рекомендаціях представлено класифікацію пошкоджень кінцівок. Описано етіологію та патогенез вогнепальних поранень кінцівок. Окреслено принципи надання допомоги на етапах медичної евакуації.

630. ***Галушка А. М.*** **Організація надання травматологічної допомоги пораненим ушкодженнями кінцівок при проведенні Антитерористичної операції / Операції Об'єднаних сил** / А. М. Галушка, С. О. Король // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 1. – С. 13–15.

Науково обґрунтовано функціонування системи медичного забезпечення ЗС України на основі удосконалення організації надання травматологічної допомоги пораненим в умовах проведення АТО/ООС.

631. ***Грін С. О.*** **Аналіз динаміки функціональних показників скелетно-м'язової системи учасників АТО з вогнепальними переломами кісток гомілки** / Санія Грін, Сергій Федоренко // Молодіж. наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Фіз. виховання і спорт. – 2018. – Вип. 29. – С. 97–104 : рис., табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15460/1/Saniya%20Grin%2c%20Fedorenko%20Serhii.pdf (дата звернення: 14.07.2020).

Узагальнено дані щодо особливостей локалізації травми у пацієнтів-учасників АТО із наслідками вогнепальних переломів кісток гомілки. Здійснено математичну обробку показників амплітуди рухів у суглобах та сили м'язів нижньої кінцівки. Проаналізовано вищевказані показники у динаміці виконання реабілітаційного втручання.

632. ***Грін С.*** **Характеристика стану рухової активності військовослужбовців із наслідками вогнепальних переломів кісток гомілки** / Санія Грін, Сергій Федоренко // Молодіж. наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Фіз. виховання і спорт. – 2018. – Вип. 30. – С. 128–136 : табл., рис. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст в інтернеті: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16196/1/Saniya%20Hrin%2c%20Sergiy%20Fedorenko.pdf (дата звернення: 14.07.2020).

У статті проаналізовано інформацію щодо особливостей локалізації травми, проявів болю та його впливу на рухову активність у військовослужбовців-учасників АТО. Узагальнено відомості щодо впливу наслідків вогнепальних переломів кісток гомілки на якість життя постраждалих.

633. ***Денисюк М. А.*** **Мінно-вибухові поранення кінцівок. Лікування на рівнях медичного забезпечення** / М. А. Денисюк // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 94.

Проаналізовано мінно-вибухові ушкодження кінцівок, отриманих військовослужбовцями в зоні проведення АТО/ООС. Проведено оцінку тяжкості травм та оцінку життєдіяльності кінцівок. Зроблено висновок, що лікування мінно-вибухових поранень кінцівок є складним, багатоетапним процесом, що потребує чіткого розподілу лікувально-евакуаційних заходів на рівнях медичного забезпечення з використанням усіх сучасних медичних технологій.

634. ***Денисюк М. А.*** **Об'єктивізація показань до виконання ампутації при мінно-вибухових пораненнях на етапах медичної евакуації** / М. А. Денисюк // Наукова конференція молодих вчених, 20–21 квітня 2018 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Ч. 1. – С. 84. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/tezyKMV.pdf (дата звернення: 28.05.2020).

Розроблено алгоритм визначення показань до виконання ампутації кінцівок. Запропоновано та впроваджено в зоні АТО диференційовану хірургічну тактику з використанням стандартизованих систем оцінки, що дозволило об'єктивізувати показання для проведення ампутацій внаслідок мінно-вибухових поранень.

635. ***Диннік О. А.*** **Сучасний досвід ситенківської фахової школи щодо формування кукс нижньої кінцівки в ділянці суглобів та на протязі гомілки з протезуванням на операційному столі** / Диннік О. А., Тимченко І. Б., Диннік А. О. // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 79–80. – Текст в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 26.10.2020).

Висвітлено досвід і сучасний стан проблеми формування кукс стопи, гомілки та стегна із протезуванням на операційному столі з позицій застосування напрацювань у пацієнтів, що отримали бойові травми на Сході України.

636. ***Доманський А. М.*** **Тактика ведення пацієнтів з тяжкими травмами кісток (Damage control orthopedics) у хірургічному лікуванні вогнепальних поранень кінцівок** / А. М. Доманський, С. О. Король // Хірургія України. – 2017. – №2. – С. 39–42. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KhU_2017_2_9 (дата звернення: 28.05.2020).

Вивчено особливості використання тактики ведення пацієнтів з тяжкими травмами кісток (damage control orthopedics) при хірургічному лікуванні вогнепальних поранень кінцівок. Зроблено висновок, що диференційована тактика DCO при хірургічному лікуванні поранених у тяжкому та вкрай тяжкому стані є необхідною для рятування життя військовослужбовців у перший період травматичної хвороби та запобігання ускладненням другого і третього періодів.

637. **Досвід використання кровозупинних джгутів пораненим у кінцівки в умовах сучасної позиційної війни середньої інтенсивності** / В. В. Яцун, Р. В. Гибало, А. О. Бондаревський [та ін.] // Клін. флебологія. – 2017. – Т. 10, №1. – С. 136–138 : табл., рис.

У статті проаналізовано досвід застосування кровозупинних джгутів у поранених із вогнепальними ранами кінцівок із ушкодженнями магістральних судин та без них. Враховуючи більшу придатність до самостійного накладання джгута типу «CAT», рекомендовано продовжити переважне насичення передової ланки джгутами саме такого типу.

638. **Досвід лікування постраждалих з вогнепальними пораненнями нижніх кінцівок методом промивної вакуумної аспірації** / О. А. Бур'янов, Ю. О. Ярмолюк, Д. В. Лось [та ін.] // XXIV з'їзд хірургів України, присвячений 100-річчю з дня народження академіка О. О. Шалімова : зб. наук. робіт, 26–28 верес. 2018 р. / Асоц. хірургів України [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 13. – Текст доступний в інтернеті: http://as-ukr.org/wp-content/uploads/2018/01/Zbirnik-naukovih-robit.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

Презентовано метод промивної аспірації в комплексному лікуванні постраждалих з вогнепальними пораненнями нижніх кінцівок. Результати дослідження показали, що запропонований метод лікування є патогенетично обґрунтованим.

639. **Етапне хірургічне лікування постраждалих з вогнепальними пораненнями кінцівок** / О. А. Бур'янов, А. М. Лакша, Ю. О. Ярмолюк, А. А. Лакша // Літопис травматології та ортопедії. – 2015. – №1/2. – С. 50–52 : рис. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.kaftravm.com.ua/images/pdf/litopys_2015.pdf (дата звернення: 09.06.2020).

У дослідженні наведено результати лікування постраждалих з вогнепальними пораненнями кінцівок. Описано тактику надання етапної хірургічної допомоги при пораненнях м'яких тканин та вогнепальних переломах. Констатовано, що лікування вогнепальних поранень кінцівок повинно бути комплексним та етапним, з диференційованим підходом до вибору хірургічної тактики в залежності від характеру ушкодження та їх локалізації.

640. **Загоювання важких поліструктурних ран кінцівок за умов застосування вакуум-терапії** / Л. Ю. Науменко, О. М. Горегляд, А. О. Маметьєв [та ін.] // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2017. – №4. – С. 57–61 : рис. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://otp-journal.com.ua/article/view/119909/114672 (дата звернення: 02.06.2020).

Визначено можливості вакуум-асистованої терапії для раннього ведення пацієнтів із важкими відкритими поліструктурними травмами кінцівок, які мають осколковий або вогнепальний характер, порівняно з конвенційною терапією. Констатовано, що VAC-терапія сприяє загоєнню ран завдяки

збільшенню місцевої капілярної перфузії, унаслідок чого підвищується локальний регенеративний потенціал.

641. ***Заруцький Я. Л.*** **Диференційована тактика надання травматологічної допомоги пораненим з бойовими травмами кінцівок на етапах медичної евакуації** / Я. Л. Заруцький, С. О. Король, Є. А. Крешун // Одес. мед. журн. – 2017. – №3. – С. 18–23 : табл. – Бібліогр.: 13назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Omj_2017_3_5 (дата звернення: 19.05.2020).

Проаналізовано критерії оцінки тяжкості поранень і травм. Визначено прогноз для життя та перебігу травматичної хвороби, а також місце надання допомоги й обсяг лікувальних заходів, починаючи з етапу медичної евакуації II рівня.

642. **Застосування тимчасового артеріального шунта при вогнепальних пораненнях судин нижніх кінцівок (огляд та методика тимчасово шунтування)** / В. М. Роговський, Б. М. Коваль, А. О. Бондаревський [та ін.] // Хірургія України. – 2018. – №4. – С. 74–80 : рис. – Бібліогр.: 36 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KhU_2018_4_15 (дата звернення: 26.08.2020).

У статті досліджено історію застосування та розроблено класифікацію тимчасових судинних шунтів. Описано методику шунтування. Для поліпшення результатів лікування поранень з ушкодженнями магістральних судин рекомендовано експериментальне і клінічне відпрацювання застосування методу тимчасового протезування в умовах реалізації хірургічної тактики damage control.

643. **Использование градиента давления ВАК системы в лечении огнестрельных ран нижних конечностей** / С. В. Тертышный, И. Т. Гайджарги, А. А. Шестопалюк, А. В. Околец // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 424–430 : рис. – Библиогр.: 25 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_70 (дата звернення: 09.07.2020).

У статті презентовано досвід застосування методу лікування з використанням градієнта тиску ВАК системи. Констатовано, що методика дозволяє істотно зменшити терміни перебування хворого у стаціонарі та зменшити кількість хірургічних втручань.

644. **Использвание перфорантных островковых лоскутов keystone для закрытия обширных раневых дефектов конечностей** / Бадюл П. А., Слесаренко С. В., Ивченко Д. В. [и др.] // Проблеми травматології та остеосинтезу. – 2015. – №1. – С. 37–41 : рис. – Библиогр.: 10 назв. – Текст в інтернеті: http://www.uato.com.ua/assets/files/material.pdf (дата обращения: 25.11.2020).

У статті презентовано досвід пластичного закриття ран перфорантними острівцевими keystone клаптями. Констатовано, що у всіх випадках отримано хороші косметичні та функціональні результати.

645. ***Клапчук Ю. В.*** **Організація надання медичної допомоги військовослужбовцям при вогнепальних пораненнях великих суглобів на етапах медичної евакуації** / Ю. В. Клапчук // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 1. – С. 25–26.

Проаналізовано результати лікування поранених із вогнепальними пораненнями суглобів. Запропоновано способи покращення лікування травмованих.

646. **Класифікація вогнепальної травми кінцівок** / О. А. Бур'янов, Ю. О. Ярмолюк, М. В. Вакулич [та ін.] // Літопис травматології та ортопедії. – 2018. – №1/2. – С. 146–149. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lto_2018_1-2_34 (дата звернення: 09.07.2020).

У статті розглянуто основні класифікації вогнепальних поранень кінцівок. Визначено переваги та недоліки існуючих систем оцінки вогнепальної скелетної травми. Запропоновано та обґрунтовано сучасну класифікацію вогнепальних поранень кінцівок.

647. **Клініко-статистичне дослідження рівня ампутації кінцівки у поранених** / Є. В. Цема, І. П. Хоменко, А. А. Беспаленко [та ін.] // Клін. хірургія. – 2017. – №10. – С. 51–54 : табл. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KlKh_2017_10_19 (дата звернення: 29.10.2020).

У статті проаналізовано результати лікування постраждалих з приводу вогнепальних поранень внаслідок мінометних обстрілів та застосування реактивної артилерії, яким виконано ампутацію кінцівок в період з 2014 по 2016 р.

648. **Клінічний випадок застосування методу артроскопії у лікуванні вогнепального, проникаючого, уламкового, поранення колінного суглоба** / Ю. В. Лазаренко, М. А. Денисюк, О. Г. Щебивок, В. С. Паламарчук // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 48. – С. 241–247 : рис. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_48_38 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті розглянуто клінічний випадок лікування пораненого в АТО з застосуванням методу артроскопії. Доведено, що використання цієї техніки скорочує ризик хірургічного втручання ушкоджень і ризик інфекції рани.

649. **Контрольована реперфузія в лікуванні синдрому ішемії/реперфузії у потерпілих з пораненнями кінцівок з ушкодженням магістральних судин** / Бойко В. В., Іванова Ю. В., Прасол В. А., Зарудний О. О. // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 70. – Текст статті доступний в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 19.10.2020).

Проаналізовано результати лікування постраждалих з мінно-вибуховими пораненнями і пошкодженням магістральних судин шляхом впровадження методики контрольованої реперфузії.

650. ***Король С. О.*** **Аналіз хірургічного лікування поранених із переломами кісток гомілки під час антитерористичної операції** / С. О. Король // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2016. – №2. – С. 10–14 : табл. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OpTlP_2016_2_4 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті проаналізовано результати хірургічного втручання на всіх рівнях медичної допомоги пораненим із вогнепальними переломами кісток гомілки і відривами кінцівок під час АТО.

651. ***Король С. О.*** **Аналіз шокогенності вогнепальних осколкових поранень окремих ділянок кінцівок та розробка засобів захисту військовослужбовців під час антитерористичної операції (АТО)** / С. О. Король // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, №1. – С. 34–37 : рис. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2017_17_1_7 (дата звернення: 07.05.2020).

У статті проаналізовано шокогенність вогнепальних осколкових поранень кінцівок у поранених під час АТО на сході України з 1 квітня 2014 по 28 лютого 2015 р. Тяжкість травматичного шоку визначено за шкалою оцінки тяжкості травми AdTS (Admission trauma scale). На основі результатів дослідження обґрунтовано, розроблено та впроваджено модулі захисту кінцівок військовослужбовців від вогнепальних осколкових поранень.

652. ***Король С. О.*** **Визначення локалізації та тяжкості поранень кисті під час антитерористичної операції** / С. О. Король, Б. В. Матвійчук // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 47. – С. 196–200 : табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_47_23 (дата звернення: 05.05.2020).

У статті проаналізовано локалізацію та тяжкість вогнепальних та мінно-вибухових поранень кисті під час АТО, зокрема в залежності від характеру снаряду, що поранив кисть.

653. ***Король С. О.*** **Використання сучасних методів спеціалізованого травматологічного лікування поранених з вогнепальними переломами довгих кісток (IV рівень надання медичної допомоги)** / С. О. Король, А. А. Беспаленко // Літопис травматології та ортопедії. – 2015. – №1/2. – С. 28–30 : табл. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст в інтернеті: http://www.kaftravm.com.ua/images/pdf/litopys_2015.pdf (дата звернення: 09.06.2020).

У статті проаналізовано результати впровадження сучасних методів спеціалізованого травматологічного лікування вогнепальних переломів довгих кісток. Констатовано, що використання ультразвукової кавітації та вакуумтерапії у поранених сприяє більш швидкому очищенню рани, приживанню аутодермальних трансплантатів, збільшує тривалість та кількість повторних хірургічних обробок.

654. ***Король С. О.*** **Вогнепальні та мінно-вибухові поранення гомілки в структурі бойової травми кінцівок під час антитерористичної операції** / С. О. Король // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 215–219 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

Проаналізовано питому вагу вогнепальних та мінно-вибухових поранень гомілки в структурі бойової хірургічної травми під час АТО. У дослідженні використано класифікацію Е. К. Гуманенка (2009), який вогнепальну травму розподілив на вогнепальні поранення (кульові та осколочні), мінно-вибухові поранення та вибухову травму.

655. ***Король С. О.*** **Епідеміологічні особливості вогнепальних та мінно-вибухових поранень гомілки під час антитерористичної операції** / С. О. Король // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 132–133. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 05.05.2020).

У статті визначено епідеміологічні особливості вогнепальних та мінно-вибухових поранень гомілки під час АТО. Констатовано, що результати дослідження необхідно враховувати при створенні модулів бронежилету для захисту кінцівок військовослужбовців.

656. ***Король С. О.*** **Кісткова пластика в системі спеціалізованого лікування поранених з бойовими травмами кінцівок** / С. О. Король // Травма. – 2018. – Т. 19, №1. – С. 20–26 : рис. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Travma_2018_19_1_5 (дата звернення: 19.05.2020).

Досліджено тяжкість поранень військовослужбовців з бойовими травмами кінцівок, які отримали ушкодження в першому та другому періодах АТО з квітня 2014 по лютий 2015 р. Рекомендовано для широкого застосування в травматологічних відділеннях лікувальних закладів IV рівня тактичну схему заміщення дефектів кісткової тканини у поранених з вогнепальними переломами кісток кінцівок.

657. ***Король С. О.*** **Клінічно-епідеміологічний аналіз структури поранень плеча під час антитерористичної операції** / С. О. Король, Б. В. Матвійчук // Літопис травматології та ортопедії ім. Є. Т. Скляренка. – 2017. – №1/2. – С. 54–57 : табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lto_2017_1-2_15 (дата звернення: 07.05.2020).

Проведено клінічно-епідеміологічний аналіз структури вогнепальних та мінно-вибухових поранень плеча під час АТО. Констатовано, що результати дослідження необхідно враховувати при створенні модулів бронежилету для захисту кінцівок військовослужбовців.

658. ***Король С. О.*** **Наш досвід вилучення осколків за допомогою магніту при сліпих осколкових пораненнях кінцівок під час антитерористичної операції на сході України** / С. О. Король, Ю. В. Глебський // Літопис травматології та ортопедії. – 2016. – №1/2. – С. 47–50 : рис., табл. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.kaftravm.com.ua/images/pdf/litopys_2016.pdf (дата звернення: 09.06.2020).

У статті наведено досвід вилучення металевих осколків у поранених при вогнепальних сліпих пораненнях кінцівок під час проведення АТО. Констатовано, що використання означеної методики дозволило швидко визначити місце знаходження осколка, істотно знизити рівень раньової інфекції, гострих тромбозів та нейропатій, зменшити кількість та тривалість хірургічних обробок рани, покращити функціональні результати лікування.

659. ***Король С. О.*** **Обсяг хірургічної допомоги пораненим із вогнепальними переломами кісток передпліччя на етапах медичної евакуації під час антитерористичної операції** / С. О. Король, Б. В. Матвійчук, А. М. Доманський // Травма. – 2016. – Т. 17, №6. – С. 76–80 : табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Travma_2016_17_6_12 (дата звернення: 05.05.2020).

У статті визначено структуру операційних втручань, що виконані на етапах медичної евакуації пораненим із вогнепальними переломами кісток передпліччя та відривами кінцівки під час АТО з 2014 по 2015 рр.

660. ***Король С. О.*** **Організаційні, діагностичні та лікувальні аспекти надання допомоги при вогнепальних пораненнях стопи** / С. О. Король // Травма. – 2015. – Т. 16, №5. – С. 11–14 : табл. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст в інтернеті: http://www.mif-ua.com/archive/article/41452 (дата звернення: 27.05.2020).

У статті проаналізовано організаційні, діагностичні та лікувальні аспекти надання допомоги пораненим з осколковими та кульовими пораненнями під час АТО на Сході України з травня 2014 по квітень 2015 р. Запропоновано рекомендації щодо надання медичної допомоги пораненим із вогнепальними пораненнями стопи.

661. ***Король С. О.*** **Особливості вогнепальних і мінно-вибухових поранень стопи, отриманих під час Антитерористичної операції** / С. О. Король // Вісн. ортопедії, травматології та протезування. – 2015. – №3. – С. 52–56 : табл. – Бібліогр.: 18 назв.

У статті здійснено порівняльний аналіз осколкових, кульових і мінно-вибухових поранень у структурі бойової хірургічної травми. Вивчено епідеміологічні, клінічні, діагностичні та лікувальні особливості на різних рівнях надання допомоги.

662. ***Король С. О.*** **Поранення передпліччя в структурі бойової травми кінцівок під час антитерористичної операції** / С. О. Король, Б. В. Матвійчук // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №2. – С. 60–64 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_2_10 (дата звернення: 08.05.2020).

У статті проаналізовано структуру бойової травми кінцівок за рахунок вивчення питомої ваги вогнепальних та мінно-вибухових поранень передпліччя під час АТО. Виявлено найбільш уражені ділянки передпліччя. Рекомендовано результати дослідження враховувати при створенні модулів бронежилету для захисту кінцівок військовослужбовців.

663. ***Король С. О.*** **Статистична характеристика вогнепальних та мінновибухових поранень стегна, отриманих під час проведення антитерористичної операції** / С. О. Король, Б. В. Матвійчук, В. М. Коваленко // Хірургія України. – 2017. – №1. – С. 18–22 : табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KhU_2017_1_5 (дата звернення: 07.05.2020).

Проаналізовано структуру вогнепальних та мінно-вибухових поранень стегна, отриманих під час проведення АТО. Тяжкість вогнепальних переломів стегнової кістки досліджено за класифікаціями Асоціації остеосинтезу (Швейцарія) та R. B. Gustillo, J. T. Anderson (1984). Констатовано, що результати дослідження слід враховувати при створенні модулів бронежилета для захисту кінцівок військовослужбовців.

664. **Король С. О. Сучасні підходи до хірургічного лікування бойової травми кисті на етапах медичної евакуації** / Король С. О., Матвійчук Б. В., Бурлука В. В. // Травма. – 2017. – Т. 18, №1. – С. 34–38 : рис., табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Travma_2017_18_1_6 (дата звернення: 20.05.2020).

Проаналізовано методики операційних втручань на етапах медичної евакуації під час АТО з 2014 по 2015 р.

665. ***Король С. О.*** **Характеристика патофізіологічних змін показників гомеостазу у поранених з нетяжкою бойовою травмою кінцівок на етапах медичної евакуації** / С. О. Король // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, №2. – С. 40–43. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2017_17_2_8 (дата звернення: 13.05.2020).

На основі клінічно-статистичного аналізу змін показників гомеостазу на етапах медичної евакуації науково обґрунтовано оптимальні схеми евакуації поранених з нетяжкими БТК. Доведено необхідність евакуації поранених в кисть та стопу без погіршення загального стану в центри реконструктивно-відновної хірургії на етап спеціалізованого травматологічного лікування.

666. ***Котко О. М.*** **Аналіз оптимізації методів знеболення у пацієнтів з вогнепальним пошкодженням нижніх кінцівок** / О. М. Котко, О. В. Тхоревський, К. В. Рак // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 84–91. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_16 (дата звернення: 08.07.2020).

У статті представлено результати дослідження пацієнтів з вогнепальним пошкодженням нижніх кінцівок, яким були проведені операції металоостеосинтезу з використанням спинномозкової анестезії без седації, спіноепідуральної анестезії з седацією і введенням нефопана, тотальної внутрішньовенної анестезії. Виявлено, що комбінована спінально-епідуральна анестезія є найбільш безпечним і найкращим методом регіонарної анестезії у пацієнтів з пораненнями нижніх кінцівок.

667. ***Круль Ю. П.*** **Результативність надання медичної допомоги на II та III рівні постраждалим військовослужбовцям в зоні АТО з уламковими та вогнепальними пораненнями магістральних судин нижньої кінцівки** / Круль Ю. П. ; наук. керівник Бондаревський А. О. // Укр. наук.-мед. молодіж. журн. – 2015. – Спец. вип. №1. – С. 161–162.

Вивчено результативність надання допомоги військовослужбовцям з вогнепальними та уламковими пораненнями магістральних судин нижньої кінцівки на II та III рівні медичної допомоги. Зроблено висновок, що ці пошкодження є складною і небезпечною патологією, що супроводжується високим рівнем летальності, ускладнень та інвалідизації постраждалих. Наголошено, що задовільні результати лікування можливі за умови швидкої евакуації поранених на етап спеціалізованої ангіохірургічної допомоги.

668. ***Кузнецов А. Д.*** **Методи покращення ефективності провідникової анестезії у травматологічних поранених і хворих** / Кузнецов А. Д., Закала Х. В. // Медицина невідклад. станів. – 2019. – №2. – С. 203. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2019_2_105 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті проаналізовано результати оперативних втручань на верхніх і нижніх кінцівках, на яких виконувалася провідникова анестезія під ультразвуковим контролем. Запропоновано використання дексаметазону як ад'юванта. Доведено, що препарат статистично подовжує (пролонгує) тривалість провідникової блокади, що дозволяє покращити комфорт па-

цієнта у ранньому післяопераційному періоді та відмовитися від використання наркотичних анальгетиків.

669. ***Лисун Д. М.*** **Пошкодження кінцівок внаслідок сучасних бойових дій: клініко-епідеміологічний аналіз** : автореф. дис. … канд. мед. наук : [спец.] 14.01.21 «Травматологія та ортопедія» / Лисун Дмитро Миколайович ; Укр. наук.-практ. центр екстреної мед. допомоги та медицини катастроф МОЗ України. – Київ, 2019. – 16 с. : табл. – Бібліогр.: с. 12–14. – Текст автореферату доступний в інтернеті: https://ito.gov.ua/ru/assets/uploads/2019/specrada/10/lisun/ref-lisun.pdf (дата звернення: 01.06.2020).

Вивчено та проаналізовано клініко-епідеміологічні та клініко-нозологічні характеристики пошкоджень, визначено клінічні результативні ризики пошкоджень кінцівок, сегментів кінцівок та їх структур, ампутацій кінцівок та факторів і механізмів, що призвели до них. Визначено катастрофічні, критичні, суттєві, несуттєві та мінімальні критерії пошкоджень кінцівок та ампутацій з боку різних клініко-нозологічних та клініко-анатомічних характеристик, з огляду на поліструктуктурність та поєднаність пошкоджень кінцівок в умовах сучасних бойових дій.

670. **Лікувально-діагностична тактика в постраждалих з сучасною бойовою травмою кінцівок у залежності від рівня надання медичної допомоги** / Гур'єв С. О., Танасієнко П. В., Ордатій А. В., Марцинковський І. П. // Проблеми травматології та остеосинтезу. – 2019. – №1/2. – С. 95–97. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uato.com.ua/doc/№1-2%20(15-16)%20 2019.pdf (дата звернення: 14.09.2020).

Охарактеризовано лікувально-діагностичну тактику в постраждалих з сучасною бойовою травмою кінцівок. Розроблено систему оцінки тяжкості травми та стану пораненого на етапах надання медичної допомоги, що дозволило покращити результати лікування, знизити інвалідність та зменшити смертність.

671. **Лікування вогнепальних поранень кінцівок в умовах Житомирського військового шпиталю** / Й. М. Костюкевич, М. М. Ясинчук, В. Ф. Тарнавський, М. М. Гончарук // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 48. – С. 193–201 : фот. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_48_32 (дата звернення: 16.06.2020).

У статті проаналізовано результати лікування військовослужбовців з вогнепальними пораненнями кінцівок з метою покращення кінцевих результатів та оптимізації комплексного хірургічного лікування. Зроблено висновок, що основне значення в лікуванні поранених має своєчасність, ретельність первинної, повторної та вторинної обробки з об'ємом оперативного втручання на тому чи іншому етапі.

672. **Лікування поранених з бойовими травмами кінцівок (за досвідом АТО/ООС)** : монографія / під заг. ред. Цимбалюка В. І. ; МО України, НАМН України, МОЗ України. – Київ, 2020. – 195 с.

У монографії представлено класифікацію бойової травми кінцівки. Описано організацію надання медичної допомоги пораненим на різних рівнях медичного забезпечення.

673. **Лікування поранених з дефектами тканин кінцівок** / Борзих О. В., Лакша А. М., Шипунов В. Г. [та ін.] // Проблеми травматології та остеосинтезу. – 2015. – №1. – С. 10–13. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.uato.com.ua/assets/files/material.pdf (дата обращения: 25.11.2020).

У статті досліджено частку виникнення дефектів м'яких тканин при вогнепальних пораненнях кінцівок. Оцінено ефективність лікування ран шляхом застосування V.A.C. – методу в поєднанні з різними видами реконструктивно-відновлювальних оперативних втручань.

674. ***Лоскутов А. Е.*** **Особенности лечения огнестрельных ранений кисти в современных условиях** / А. Е. Лоскутов, С. И. Белый, Р. И. Дараган // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2018. – №2. – С. 57–62 : табл. – Библиогр.: 13 назв. – Текст статьи доступен в интернете: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OpTlP_2018_2_10 (дата обращения: 07.10.2020).

У статті проаналізовано особливості лікування пацієнтів з вогнепальними пораненнями кисті на етапах медичної евакуації. Доведено, що своєчасність, якість і повнота первинного хірургічного втручання при вогнепальних пораненнях кисті, профілактика ускладнень, планування і, при необхідності, забезпечення можливості подальшої ефективної реконструкції кисті відіграють визначальну роль в досягненні позитивних результатів. Окреслено шляхи доопрацювання організаційно-методичних аспектів надання допомоги постраждалим.

675. ***Лоскутов О. Є.*** **Особливості лікування бойової травми кінцівок** / Лоскутов О. Є., Жердєв І. І., Доманський А. М. // Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Сучасні концепції лікування ортопедичної патології та наслідків травм опорно-рухової системи, присвяченої 20-річчю Українсько-німецької асоціації ортопедів-травматологів» – ІІ Український симпозіум з біомеханіки опорно-рухової системи, 15–16 вересня 2017 р. / Дніпропетров. мед. акад. МОЗ України [та ін.]. – Дніпро, 2017. – С. 68. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.dma.dp.ua/3561/1/Тезисы%20верстка%20биомеханика%202017.pdf (дата звернення: 23.12.2020).

Проаналізовано особливості лікування вогнепальних поранень кінцівок: послідовна первинна і повторна хірургічна обробка ран, фасціотомія і стабільна фіксація перелому, водночас з комплексною протишоковою терапією. Доведено, що методика лікування попереджає розвиток післятравматичних ускладнень, навіть при значних пошкодженнях.

676. ***Лоскутов О. Є.*** **Сучасна концепція діагностики та лікування вогнепальних і мінно-вибухових поранень кінцівок** / О. Є. Лоскутов, Я. Л. Заруцький // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2016. – №2. – С. 5–9. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://otp-journal.com.ua/article/view/72366/67408 (дата звернення: 02.06.2020).

У статті проаналізовано досвід надання медичної допомоги та лікування пораненим у кінцівки з огляду на систему етапного лікувально-евакуаційного забезпечення. Сформульовано рекомендації щодо єдиного розуміння патогенезу вогнепального та мінно-вибухового поранення, принципів діагностики та лікування.

677. ***Матвійчук Б. В.*** **Хірургічне лікування вогнепальних поранень стегна за рівнями лікувально-евакуаційного забезпечення** / Б. В. Матвійчук // Наукова конференція молодих вчених, 20–21 квітня 2018 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Ч. 1. – С. 88–89. – Текст в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/tezyKMV.pdf (дата звернення: 28.05.2020).

Запропоновано схему вибору оптимальних методик лікування поранених в стегно в залежності від тяжкості травми за шкалою AdTS, що дозволяє скоротити терміни стаціонарного лікування, знизити частоту післяопераційних ускладнень, зменшити потребу у повторних ампутаціях та підвищити повноту відновлення функції ушкоджених кінцівок.

678. **Медична та фізична терапія при бойових ушкодженнях на етапах відновного лікування** : [монографія] / Б. А. Пустовойт, С. А. Калмиков, Ю. С. Калмикова [та ін.]. – Харків : Планета-Прінт, 2019. – 303 с. : іл., фот. – Бібліогр.: с. 257–262.

У монографії визначено особливості сучасної балістики, механогенез і патогенез вогнепальних поранень кінцівок, вибухової травми та мінно-вибухового поранення. Розкрито основні підходи до долікарської, кваліфікованої та спеціалізованої хірургічної допомоги пораненим, анатомо-топографічні особливості м'язового апарату верхньої та нижньої кінцівки, особливості застосування фізичної терапії при поліструктурних ушкодженнях кінцівок. Надано методи оцінки ефективності застосування програм фізичної терапії.

679. ***Ніколюк Д. П.*** **Досвід використання VAC-асоційованої терапії з ультразвуковою кавітацією при лікуванні вогнепальних поранень кінцівок** / Д. П. Ніколюк // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 48. – С. 297–303 : рис. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_48_47 (дата звернення: 10.06.2020).

Проведено порівняльний аналіз ефективності загоювання вогнепальних ран кінцівок традиційної схеми лікування та новітніх методик – VAC-асоційованої терапії та ультразвукової кавітації. Виявлено, що використання сучасних методик в комплексному лікуванні вогнепальних ран дозволяє уникнути щоденних болючих перев'язок, запобігти розвитку внутрішньолікарняної інфекції.

680. **Обґрунтування системи оцінки ефективності телемедичних технологій в етапному лікуванні пацієнтів з вогнепальними переломами довгих кісток** / О. А. Бур'янов, А. П. Казмірчук, І. С. Савка [та ін.] // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2016. – №3. – С. 11–15 : рис., табл. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OpTlP_2016_3_4 (дата звернення: 15.10.2020).

У статті описано результати розроблення та впровадження карт телемедичних консультацій для різних етапів медичної евакуації (III, IV–V) і на санаторно-курортному етапі лікування. Оцінено ефективність телемедичної консультації та ступінь зміни подальшої діагностики лікування, насамперед травматологічного профілю. Зроблено висновок, що телемедичні технології допомогають здійснити консультативну допомогу на III–V рівнях надання медичної допомоги з мінімальними економічними та часовими затратами.

681. **Об'єктивізація результатів хірургічного лікування постраждалих з септичними незрощеннями великогомілкової кістки** / А. К. Рушай, О. В. Борзих, О. О. Мартинчук [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2019. – Вип. 26, ч. 1. – С. 90–101 табл., рис. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2019_26(1)_10 (дата звернення: 16.06.2020).

У статті вивчено безпеку та ефективність запропонованого комплексного лікування хворих з незрощеннями кісток гомілки. Проведено оцінку інформативності оціночних шкал та запропоновано власну оціночну шкалу, розглянуто її ефективність. Порівняння показників оціночних шкал Любошица–Маттіса–Шварцберга і Karlstrom–Olerud довело їх подібність, відсутність значущих відмінностей в результатах оцінки та можливість порівняння результатів цих шкал.

682. **Організація надання медичної допомоги військовослужбовцям із бойовими пораненнями кінцівок та м'яких тканин: роль етіотропної терапії** : орг.-метод. вказівки / Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – 31 с.

Організаційно-методичні вказівки підготовлено з урахуванням існуючого досвіду надання медичної допомоги пораненим в АТО (ООС). Виокремлено аспекти застосування антибіотиків при бойових пораненнях кінцівок та м'яких тканин.

683. ***Ордатій А. В.*** **Етапне лікування постраждалих на поєднану мінно-вибухову травму кінцівок** : автореф. дис. … канд. мед. наук : [спец.] 14.01.21 «Травматологія та ортопедія» / Ордатій Анатолій Володимирович ; Укр. наук.-практ. центр екстреної мед. допомоги та медицини катастроф МОЗ України. – Лиман, 2018. – 20 с. – Бібліогр.: с. 15–17. – Текст автореферату доступний в інтернеті: https://dnmu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/autoref_ordatiy.pdf (дата звернення: 05.06.2020).

Визначено клініко-епідеміологічну та клініко-нозологічну характеристику постраждалих із мінно-вибуховою травмою кінцівок унаслідок сучасних бойових дій. Проведено клінічну оцінку можливості застосування існуючих стандартизованих систем оцінки у поранених. Розроблено, сформовано та впроваджено нову сучасну стандартизовану систему оцінки тяжкості пошкодження і стану постраждалих.

684. **Особливості лікувально-діагностичної тактики у постраждалих з мінно-вибуховою травмою кінцівок на базовому та першому рівні медичної допомоги** / С. О. Гур'єв, П. В. Танасієнко, І. П. Марцинковський, А. В. Ордатій // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Вип. 50. – С. 133–141 : табл. – Бібліогр.: 7 назв.

Вивчено і проаналізовано досвід надання хірургічної допомоги пораненим з мінно-вибуховою травмою в локальному збройному конфлікті на сході України. Визначено характер сучасної бойової травми.

685. **Особливості лікування вогнепальних осколкових переломів кінцівок на ранньому госпітальному етапі** / А. К. Рушай, В. В. Скіба, Н. А. Борзих [та ін.] // Одес. мед. журн. – 2017. – №3. – С. 56–59 : рис. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://files.odmu.edu.ua/journal/OMJ_2017.03/m173.pdf (дата звернення: 01.06.2020).

У статті систематизовано етапи хірургічного лікування вогнепальних осколкових переломів кінцівок на ранньому госпітальному етапі. Визначено відмінності хірургічної допомоги залежно від локалізації та індивідуальної характеристики ушкодження.

686. **Особливості перебігу компартмент-синдрому при вогнепальних ушкодженнях кінцівок** / Страфун С. С., Борзих О. В., Лакша А. М., Шипунов В. Г. // Вісн. ортопедії, травматології та протезування. – 2015. – №3. – С. 30–34. – Бібліогр.: 6 назв.

Досліджено особливості перебігу компартмент-синдрому у постраждалих з вогнепальними пораненнями і переломами кісток кінцівок для визначення факторів ризику в розвитку цього ускладнення. Констатовано, що поранені потребують обов'язкової першочергової ревізії ран кінцівок навіть за відсутності клінічних ознак розвитку місцевого гіпертензивного ішемічного синдрому.

687. ***Патраш С. В.*** **Етапність стабілізації вогнепальних переломів довгих кісток кінцівок** / С. В. Патраш // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 101–102.

Проаналізовано результати надання хірургічної допомоги постраждалим з вогнепальними пораненнями кінцівок. Зроблено висновок, що лікування таких пацієнтів повинно бути комплексним та етапним, з диференційованим підходом до вибору хірургічної тактики в залежності від тяжкості та характеру ушкодження його локалізації. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення надання медичної допомоги пораненим.

688. ***Півник В. М.*** **Удосконалення організації надання медичної допомоги пораненим з ушкодженнями кінцівок в сучасних умовах** / В. М. Півник, Ю. В. Лазаренко // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – 2020. – Ч. 1. – С. 38–39.

Проведено ретроспективний аналіз результатів лікування поранених з вогнепальними переломами довгих кісток нижніх кінцівок. Визначено шляхи удосконалення хірургічної допомоги на етапах медичної евакуації.

689. **Підгострий компартмент-синдром за умов вогнепальних ушкоджень кінцівок** / С. С. Страфун, А. М. Лакша, В. Г. Шипунов [та ін.] // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2020. – №1. – С. 15–19 : табл. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://otp-journal.com.ua/article/view/200785/200808 (дата звернення: 08.07.2020).

У статті вивчено особливості перебігу підгострого компартмент-синдрому в разі вогнепальних ушкоджень кінцівок. Як основний метод профілактики розвитку цього ускладнення рекомендовано виконання напіввідкритої фасціотомії кістково-фаціальних футлярів ушкодженого сегмента кінцівки та закритої – неушкодженого (суміжного).

690. **Помилки надання медичної допомоги при вогнепальних пораненнях кінцівок** / О. Є. Лоскутов, А. М. Доманський, О. Є. Олійник, І. І. Жердєв // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 228–232. – Бібліогр.: 5 назв. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 13.07.2020).

Систематизовано й проаналізовано помилки медичної допомоги постраждалим, які отримали вогнепальне поранення з травня 2014 р. по січень 2016 р. Наголошено, що від якості первинної медичної допомоги залежить результат лікування вогнепального поранення і життя постраждалого.

691. **Помилки та ускладнення діагностики та лікування місцевого гіпертензивного ішемічного синдрому при вогнепальних ушкодженнях нижніх кінцівок** / Страфун С. С., Лакша А. М., Шипунов В. Г. [та ін.] // Травма. – 2019. – Т. 20, №4. – С. 105–112 : рис., табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://trauma.zaslavsky.com.ua/article/view/178754/180505 (дата звернення: 27.05.2020).

Проаналізовано помилки під час діагностики та лікування місцевого гіпертензивного ішемічного синдрому на фоні вогнепальних ушкоджень нижніх кінцівок із метою профілактики розвитку ускладнень. Виділено групу стратегічних та тактичних помилок, які статистично впливали на розвиток компартмент-синдрому.

692. **Пошкодження кісток як компонент поліструктурної травми кінцівок у постраждалих внаслідок сучасних бойових дій** / С. О. Гур'єв, Д. М. Лисун, В. А. Кушнір, І. П. Кураченко // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Вип. 50. – С. 142–147 : табл. – Бібліогр.: 5 назв.

У статті визначено характер та місце переломів кісток у формуванні поліструктурного пошкодження кінцівок внаслідок сучасних бойових дій. Проаналізовано питому вагу переломів, як компоненту поліструктурних пошкоджень за ознакою анатомічної ділянки кінцівок, та характер переломів за ознакою анатомічної ділянки кінцівок.

693. **Пріоритетні напрями хірургічного лікування поранених з ушкодженням периферичних нервів верхньої кінцівки при поліструктурних травмах** / Страфун С. С., Борзих Н. О., Гайко О. Г. [та ін.] // Травма. – 2018. – Т. 19, №3. – С. 75–80 : табл., рис. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Travma_2018_19_3_13 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті проаналізовано тактику хірургічного лікування постраждалих з ушкодженням периферичних нервів унаслідок вогнепальних поліструктурних поранень верхньої кінцівки. Визначено особливості вогнепальних ушкоджень нервів. Зроблено висновок, що своєчасне, раннє відновлення периферичних нервів, яке виконувалось одночасно з остеосинтезом та заміщенням дефекту тканин, дозволяє отримати раннє відновлення функції верхньої кінцівки.

694. **Реампутации конечностей у военнослужащих, раненых в зоне проведения антитеррористической операции на Востоке Украины** / А. А. Беспаленко, А. А. Бурьянов, Е. В. Цема, А. В. Динец // Укр. наук.-мед. молодіж. журн. – 2018. – №1. – С. 5–10 : табл. – Библиогр.: 30 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unmmj_2018_1_3 (дата звернення: 12.05.2020).

У статті проаналізовано причини реампутацій у військовослужбовців, втративших кінцівки в ході бойового конфлікту на Сході України. Зроблено висновок, що клінічні особливості у пацієнтів, поранених в зоні АТО, демонструють відмінність від інших збройних конфліктів, частоту і особливості реампутацій.

695. **Реампутації кінцівок у військовослужбовців, поранених в зоні проведення антитерористичної операції на Сході України** / А. А. Беспаленко, А. А. Бур'янов, Є. В. Цема [та ін.] // XXIV з'їзд хірургів України, присвячений 100-річчю з дня народження академіка О. О. Шалімова : зб. наук. робіт, 26–28 верес. 2018 р. / Асоц. хірургів України [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 9. – Текст доступний в інтернеті: http://as-ukr.org/wp-content/uploads/2018/01/Zbirnik-naukovih-robit.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

Проаналізовано причини реампутацій у військовослужбовців, які втратили кінцівку у ході бойового конфлікту на Сході України.

696. ***Слєсаренко Д. О.*** **Використання диференційованої хірургічної тактики у поранених з мінно-вибуховими пораненнями кінцівок в умовах АТО** / Д. О. Слєсаренко // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 98–99.

Здійснено ретроспективний аналіз лікування військовослужбовців-учасників АТО з мінно-вибуховими пораненнями кінцівок. Визначено шляхи удосконалення хірургічної допомоги за рахунок використання диференційованої хірургічної тактики, з урахуванням тяжкості травми за шкалою AdTS.

697. ***Страфун С. С.*** **Аналіз структури та лікування поранених з вогнепальними травмами верхніх кінцівок в умовах сучасних бойових дій** / С. С. Страфун, Н. О. Борзих, А. А. Лакша // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №3. – С. 97–105 : рис., табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_3_16 (дата звернення: 19.05.2020).

Проаналізовано структуру санітарних втрат з вогнепальними ушкодженнями верхніх кінцівок та характер лікування в умовах сучасних бойових дій на Сході України. Окреслено проблеми, які існують при наданні медичної допомоги пораненим під час бойових дій. Виявлено актуальні напрями, спрямовані на оптимізацію організації та удосконалення вибору адекватної тактики на окремих етапах, на розробку нових підходів і принципів лікування.

698. ***Страфун С. С.*** **Компартмент-синдром при вогнепальних пораненнях кінцівок** : [метод. рек.] / С. С. Страфун, В. В. Гайович, А. С. Лисак // Здоров'я України. – 2019. – Лютий (№1). – С. 31–34 : табл., рис. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://health-ua.com/multimedia/4/0/2/7/5/1554723753.pdf (дата звернення: 16.06.2020).

У виданні описано ступені тяжкості компартмент-синдрому. Запропоновано алгоритм лікування таких хворих. Охарактеризовано основні принципи профілактики компартмент-синдрому при вогнепальних пораненнях.

699. ***Страфун С. С.*** **Оцінка ефективності лікування поранених із вогнепальними поліструктурними ушкодженнями верхніх кінцівок** / С. С. Страфун, Н. О. Борзих, Я. В. Цимбалюк // Клін. хірургія. – 2018. – Т. 85, №7. – С. 62–66 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст в інтернеті: https://hirurgiya.com.ua/index.php/journal/article/view/470/426 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті оцінено результати та виявлено фактори ризику низької ефективності лікування поранених з вогнепальними поліструктурними ушкодженнями верхніх кінцівок. Підтверджено ефективність запропонованої тактики хірургічного лікування поранених, яка полягає в об'єднанні декількох етапів реконструктивно-відновних втручань, що об'єктивізовано визначеними показниками приросту функції кінцівки.

700. **Структура та ступінь тяжкості бойових травм верхніх кінцівок** / С. С. Страфун, Н. О. Борзих, А. А. Лакша [та ін.] // Літопис травматології та ортопедії. – 2016. – №1/2. – С. 111–115 : табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.kaftravm.com.ua/images/pdf/litopys_2016.pdf (дата звернення: 09.06.2020).

У статті проаналізовано проблеми при наданні медичної допомоги пораненим під час бойових дій. Вивчено структуру вогнепальних та мінно-вибухових ушкоджень верхньої кінцівки. Проведено аналіз тяжкості наслідків в умовах сучасних бойових дій. Доведено, що вогнепальна травма є поліструктурною та в розрізі кожного травмованого сегмента практично у половині випадків представлена травмами 3–4 ступеня тяжкості.

701. **Сучасні лікувально-евакуаційні аспекти надання травматологічної допомоги пораненим з вогнепальними ушкодженнями гомілки на рівнях медичного забезпечення** / І. П. Хоменко, С. О. Король, Б. В. Матвійчук [та ін.] // Світ медицини та біології. – 2019. – №3. – С. 168–173. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/S_med_2019_3_36 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті проаналізовано питому вагу вогнепальних поранень гомілки в структурі бойової хірургічної травми. Визначено особливості лікувально-евакуаційних заходів при проведенні АТО/ООС. Виокремлено помилки надання допомоги пораненим на всіх рівнях медичного забезпечення.

702. **Сучасні підходи до хірургічного лікування постраждалих із множинними вогнепальними переломами довгих кісток** / О. А. Бур'янов, Ю. О. Ярмолюк, М. В. Вакулич, Н. О. Борзих // Літопис травматології та ортопедії. – 2016. – №1/2. – С. 187–191 : рис., табл. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.kaftravm.com.ua/images/pdf/litopys_2016.pdf (дата звернення: 09.06.2020).

Проаналізовано результати лікування постраждалих в зоні АТО із множинними вогнепальними переломами довгих кісток, які потребували проведення етапного хірургічного лікування на профільному етапі. Викладено основні підходи до вибору хірургічної тактики лікування множинних вогнепальних переломів залежно від бактеріологічних досліджень ран, біохімічних показників крові, масиву ушкоджень, результатів інструментальних досліджень.

703. **Сучасні технології етапного лікування поранених з вогнепальною скелетною травмою** / Ю. О. Ярмолюк, О. А. Бур'янов, Н. О. Борзих [та ін.] // Хірургія України. – 2017. – №2. – С. 14–19 : рис., табл. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KhU_2017_2_4 (дата звернення: 02.09.2020).

У статті проаналізовано результати лікування пацієнтів з вогнепальними переломами довгих кісток. Описано тактики хірургічної допомоги при вогнепальних переломах за допомогою VAC-терапії та ультразвукового дебридменту ран (UAW). Оцінено ефективність сучасних методів лікування вогнепальних переломів кісток кінцівок.

704. **Сучасні хірургічні методи лікування постраждалих з вогнепальними пораненнями кінцівок** / Бурьянов О. А., Ярмолюк Ю. О., Лось Д. В., Вакулич М. В. // Травма. – 2017. – Т. 18, №2. – С. 30–35 : табл., рис. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.mif-ua.com/archive/article/44570 (дата звернення: 15.10.2020).

У статті проаналізовано можливості етапного лікування вогнепальних ран у пацієнтів з використанням терапії негативним тиском, ультразвукової кавітації і мікробіологічного дослідження ранового вмісту. Розглянуто підходи в комплексному лікуванні на підставі бактеріологічних властивостей вогнепальних поранень. Констатовано, що метод комплексного лікування вогнепальних ран м'яких тканин кінцівок дає можливість скоротити тривалість лікування та знизити кількість ускладнень.

705. **Тактика ведення поранених з вогнепальними поліструктурними ушкодженнями плеча** / С. С. Страфун, О. В. Борзих, Н. О. Борзих, Ю. О. Ярмолюк // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 48. – С. 19–26 табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_48_5 (дата звернення: 16.06.2020).

Стаття присвячена тактиці хірургічного лікування поранених з вогнепальною травмою плеча. Обґрунтовано концепцію тактики хірургічного лікування пацієнтів.

706. **Тактика надання хірургічної допомоги пораненим з вогнепальними поліструктурними ушкодженнями плеча** / С. С. Страфун, Н. О. Борзих, О. В. Борзих, А. А. Лакша // Одес. мед. журн. – 2017. – №6. – С. 10–15 : табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Omj_2017_6_3 (дата звернення: 16.06.2020).

У статті описано та обґрунтовано тактику хірургічного лікування поранених з вогнепальною травмою плеча. Розроблено диференційовану тактику хірургічного лікування пацієнтів з пораненням периферичних нервів на рівні плеча залежно від строків ушкодження та їх виду.

707. **Тактика хірургічного лікування поранених з поліструктурними вогнепальними ушкодженнями верхніх кінцівок на рівні спеціалізованої допомоги** / С. С. Страфун, О. В. Борзих, Н. О. Борзих [та ін.] // Літопис травматології та ортопедії. – 2017. – №1/2. – С. 21–27 : табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lto_2017_1-2_8 (дата звернення: 25.11.2020).

Презентовано тактику хірургічного лікування поранених з поліструктурними ушкодженнями верхньої кінцівки на основі індивідуалізованого підходу до визначення ступеня тяжкості травми та реабілітаційного потенціалу, що дозволить забезпечити покращення анатомофункціональних результатів.

708. **Ткачук С. І. Поєднані поранення, ускладнення та супутні захворювання у поранених в кінцівки під час АТО в Україні** / С. І. Ткачук, В. І. Трихліб, Л. П. Антоненко // Науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні інфекційні захворювання. Особливості клініки, діагностики, лікування та профілактики в сучасних умовах», 24–25 листопада 2016 р. : програма та матеріали конф. / Укр. військ.-мед. акад. [та ін]. – Київ, 2016. – С. 125–127 : табл.

Вивчено особливості ускладнень при бойовій травмі кінцівок під час АТО. Констатовано, що при пораненнях кінцівок зафіксовано великий відсоток ураження нервів та судин, ураження легень і плеври зареєстровано зрідка й тільки при поєднаних травмах.

709. ***Тодікаш М. Й.*** **Доцільність проведення регіонарної анестезії при планових оперативних втручаннях з приводу вогнепальних поранень верхніх кінцівок** / М. Й. Тодікаш, І. І. Ремень // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 189–192 : табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_32 (дата звернення: 08.07.2020).

Проведено порівняльний аналіз різних видів анестезії під час планових оперативних втручань з приводу вогнепальних поранень верхніх кінцівок. Встановлено, що провідникова анестезія є більш безпечною та доступною для пацієнта та дозволяє забезпечити достатній рівень анестезії протягом оперативного втручання та аналгезії в ранній післяопераційний період без застосування наркотичних анальгетиків.

710. ***Тодікаш М. Й.*** **Особливості анестезії у поранених з бойовими пошкодженнями верхніх кінцівок** / М. Й. Тодікаш // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 20.

Визначено оптимальний вид анестезії при бойових пошкодженнях верхніх кінцівок. Зроблено висновок, що анестезія залежить не тільки від локалізації ураження, але й від загального стану пораненого, характеру травми, супутньої патології, виду та тривалості оперативного втручання.

711. **Характеристика ефективності лікування вогнепальних поранень з використанням VAC-терапії** / Фомін О. О., Фоміна Н. С., Кондратюк В. М., Колодій С. А. // Вісн. Вінниц. нац. мед. ун-ту ім. М. І. Пирогова. – 2020. – Т. 24, №1. – С. 106–109. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: https://reports-vnmedical.com.ua/index.php/journal/article/view/733/708 (дата звернення: 22.12.2020).

Досліджено ефективність застосування удосконалених методів VAC-терапії у поранених з вогнепальними переломами довгих кісток та масивним ураженням м'яких тканин.

712. **Хирургическая тактика при осколочных ранениях конечностей с повреждением магистральных сосудов и их осложнениях** / Бойко В. В., Иванова Ю. В., Роговский В. М. [та ін.] // Клін. хірургія. – 2016. – №11.2. – С. 26. – Текст доступний в інтернеті: https://hirurgiya.com.ua/index.php/journal/issue/view/112/11-2-2016 (дата звернення: 25.08.2020).

У статті проаналізовано результати лікування постраждалих з мінно-вибуховими та вогнепальними пораненнями. Виокремлено основні види оперативних втручань. Запропоновано ефективні методи лікування поранених.

713. **Хірургічна тактика лікування вогнепальних поранень кінцівок в умовах багатопрофільної лікарні** / О. Є. Лоскутов, І. І. Жердєв, А. М. Доманський, С. О. Король // Травма. – 2016. – Т. 17, №3. – С. 169–172 : рис. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.mif-ua.com/archive/article/43360 (дата звернення: 28.05.2020).

Узагальнено досвід застосовування хірургічних методик лікування вогнепальних поранень кінцівок, отриманих в зоні АТО. Констатовано, що вогнепальні поранення кінцівок є тяжкими пошкодженнями, і основним принци-

пом їх лікування є послідовна первинна і повторна хірургічна обробка ран. Зроблено висновок, що проведена водночас із комплексною протишоковою терапією, вона запобігає розвитку тяжких гнійних ускладнень, навіть при значних пошкодженнях.

714. **Хірургічна тактика лікування поранених з вогнепальними ушкодженнями стегна на всіх рівнях медичного забезпечення** / І. П. Хоменко, С. О. Король, Б. В. Матвійчук, Л. А. Устінова // Клін. хірургія. – 2019. – Т. 86, №5. – С. 22–26 : табл. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://hirurgiya.com.ua/index.php/journal/article/view/666/610 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті обґрунтовано диференційовану хірургічну тактику шляхом застосування шкали оцінки тяжкості травми AdTS (Admission Trauma Score) на різних рівнях медичного забезпечення та впроваджено її у поранених з вогнепальними ушкодженнями стегна. Здійснено порівняльний аналіз медичної ефективності розробленої тактики і лікування поранених за загальноприйнятими методами без застосування шкали AdTS. Констатовано, що впровадження диференційованої хірургічної тактики привело до зменшення смертності, питомої ваги ампутацій кінцівок, кількості місцевих ускладнень у розрахунку на одного пораненого.

715. **Хірургічна тактика лікування постраждалих з ампутаціями при бойових ураженнях нижніх кінцівок в сучасних бойових конфліктах** / О. А. Бур'янов, Ю. О. Ярмолюк, А. А. Беспаленко, М. В. Вакулич // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 45, т. 1. – С. 182–188 : рис. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_45(1)__25 (дата звернення: 19.05.2020).

У статті проаналізовано проблеми при наданні медичної допомоги пораненим з бойовими ампутаціями нижніх кінцівок в сучасних військових конфліктах. Запроваджено сучасну хірургічну тактику, яка містить застосування сучасних методів лікування з моніторингом за бактеріологічними властивостями ран. Відмічено необхідність послідовного дотримання хірургічного протоколу постраждалих даної категорії на етапах медичної евакуації.

716. **Хірургічне лікування поранених з паралічем двоголового м'яза плеча внаслідок вогнепальних та мінно-вибухових ушкоджень периферичних нервів** / С. С. Страфун, Н. О. Борзих, О. Г. Гайко [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2016. – Вип. 23. – С. 99–106 : рис. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2016_23_14 (дата звернення: 28.10.2020).

У статті проаналізовано результати хірургічного лікування поранених з невідновним ушкодженням функції згиначів передпліччя внаслідок отриманої бойові травми у військовому конфлікті на Сході України 2014–2015 рр.

717. ***Хоменко І. П.*** **Актуальні питання надання травматологічної допомоги пораненим з вогнепальними переломами стегнової кістки в умовах сучасного збройного конфлікту** / І. П. Хоменко, С. О. Король, Б. В. Матвійчук // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 51. – С. 241–247. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст в інтернеті: http://www.surgery.od.ua/uploaded/site1_Statti_Odesa_2019.pdf (дата звернення: 08.07.2020).

У статті проаналізовано особливості надання травматологічної допомоги пораненим з вогнепальними переломами стегнової кістки на всіх рівнях з 2014 по 2018 рр. в умовах проведення сучасного збройного конфлікту.

718. ***Хоменко І. П.*** **Аналіз дефектів надання травматологічної допомоги пораненим з бойовими травмами кінцівок** / І. П. Хоменко, С. О. Король, Б. В. Матвійчук // Військ. медицина України. – 2018. – Т. 18, №3. – С. 62–65 : табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2018_18_3_12 (дата звернення: 13.05.2020).

У статті проведено статистичний аналіз дефектів надання травматологічної допомоги пораненим з ушкодженнями кінцівок в активній фазі АТО на сході України. Виявлено, що лікувально-діагностичні та тактичні прорахунки призвели до погіршення загального стану та підвищення питомої ваги загальних і місцевих ускладнень.

719. ***Хоменко І. П.*** **Аналіз і узагальнення результатів надання травматологічної допомоги пораненим з бойовими травмами кінцівок під час Антитерористичної операції на сході України** / І. П. Хоменко, С. О. Король // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Вип. 50. – С. 116–126 : рис. – Бібліогр.: 20 назв.

Проведено клініко-статистичний аналіз результатів надання травматологічної допомоги пораненим з бойовою травмою кінцівок. Встановлено, що впровадження удосконалених сортувально-діагностичних заходів, тактики «контролю ушкоджень» і сучасних медичних технологій на етапах медичної евакуації дозволило зменшити рівень летальності та рівень місцевих ускладнень.

720. ***Хоменко І. П.*** **Застосування методів механотрансдукції при комплексному лікуванні вогнепальної рани** / І. П. Хоменко, С. В. Тертишний, О. С. Герасименко // Journal of Education, Health and Sport. – 2017. – Vol. 7, №2. – P. 694–710 : рис., табл. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.ojs.ukw.edu.pl/index.php/johs/article/view/5200/6878 (дата звернення: 09.06.2020).

Досліджено ефективність лікування хворих з вогнепальними пораненнями кінцівок із застосуванням оригінального алгоритму комплексного лікування у вигляді поєднання первинної хірургічної обробки і фізичного впливу на осередок ушкодження. Констатовано, що одночасне застосування різних за характером і механізмом дії фізичних чинників робить взаємодоповнюючий результат при лікуванні вогнепальних ран.

721. ***Цюбик В. В.*** **Сучасне лікування поранених з вогнепальними переломами довгих кісток** / В. В. Цюбик, А. М. Лакша // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 102–103.

Визначено шляхи удосконалення хірургічної допомоги пораненим з вогнепальними переломами довгих кісток з використанням сучасних методик хірургічної обробки та остеосинтезу.

722. ***Чередниченко Н. А.*** **Діагностична програма при плануванні реконструктивних операцій у пацієнтів із бойовою травмою: роль і значущість** / Чередниченко Н. А. // Радіологічний вісн. – 2016. – №1/2. – С. 115–116. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/radvis_2016_1-2_140 (дата звернення: 18.05.2020).

Охарактеризовано діагностику комбінованих уражень нижніх кінцівок при бойових травмах з комплексною оцінкою дефектів покривних та м'яких тканин, кісткових структур, наявності і локалізації уражуючих агентів для визначення оптимальної тактики поетапного хірургічного лікування таких уражень. Констатовано, що передопераційна підготовка хворих із використанням комп'ютерної томографії з ангіографією артеріального кровотоку нижніх кінцівок з подальшою 3D-реконструкцією дозволить оптимізувати реконструктивне хірургічне лікування хворих.

723. **Чинники ураження та причини ампутацій кінцівок у постраждалих під час воєнного конфлікту на сході України** / Є. В. Цема, І. П. Хоменко, А. А. Беспаленко [та ін.] // Хірургія України. – 2017. – №2. – С. 7–13 : табл., рис. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KhU_2017_2_3 (дата звернення: 18.11.2020).

У статті вивчено основні чинники ураження та причини виконання ампутацій кінцівок у поранених під час воєнного конфлікту на сході України. Виокремлено основні види ушкоджень, які призводять до втрати сегмента кінцівки.

724. ***Юхимчук Т. Я.*** **Застосування гіпербаричної оксигенації в комплексному лікуванні поранень нижніх кінцівок** / Т. Я. Юхимчук, Т. М. Левченко // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 50.

Проаналізовано комплексне лікування поранених, зокрема із застосуванням гіпербаричної оксигенації. Виявлено, що вищезазначений метод лікування сприяє зниженню ознак запалення, скороченню тривалості антибіотикотерапії без заміни її схеми, профілактиці розвитку раневої інфекції.

725. ***Ярмолюк Ю. О.*** **Алгоритм хірургічного лікування постраждалих з множинними вогнепальними переломами довгих кісток** / Ю. О. Ярмолюк // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 237–247 : рис., табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_41 (дата звернення: 08.07.2020).

У статті проаналізовано результати лікування постраждалих з множинними вогнепальними переломами довгих кісток на підставі використання алгоритму хірургічного лікування, який містить V.A.C.-терапію, ультразвукову кавітацію (UAW), дослідження мікробної контамінації і лабораторних показників крові, виконання заміни методу фіксації.

726. ***Ярмолюк Ю. О.*** **Досвід застосування комбінованої аутопластики в хірургічному лікуванні постраждалих з дефектами довгих кісток внаслідок множинних вогнепальних переломів** / Ю. О. Ярмолюк // Клін. хірургія. – 2016. – №5. – С. 60–62. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KlKh_2016_5_20 (дата звернення: 15.10.2020).

У статті досліджено можливості застосування комбінованої аутопластики у постраждалих з множинними вогнепальними переломами довгих кісток, яким здійснено етапне хірургічне лікування з використанням регенеративних технологій. Викладено основні підходи до вибору хірургічної тактики при вогнепальних ушкодженнях залежно від їх локалізації, наявності кісткових дефектів, їх розмірів.

727. ***Ярмолюк Ю. О.*** **Обґрунтування підходів до лікування постраждалих із іпсілатеральними переломами нижніх кінцівок шарнірно-дистракційним апаратом зовнішньої фіксації** / Ю. О. Ярмолюк // Вісн. ортопедії, травматології та протезування. – 2016. – №3. – С. 51–54 : рис. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Votip_2016_3_11 (дата звернення: 15.10.2020).

У статті презентовано апарат зовнішньої фіксації іпсілатеральних переломів нижніх кінцівок, отриманих в умовах сучасних бойових конфліктів. Доведено, що апарат дозволяє використовувати його в якості етапного стабільно-функціонального остеосинтезу, з можливістю рухів у колінному суглобі, проводити ранню дистракцію зі збереженням стабільної фіксації уламків, автоматично встановлювати вісь колінного суглоба, не обмежуючи функціональну здатність.

728. ***Ярмолюк Ю. О.*** **Сучасна хірургічна тактика лікування постраждалих з множинними вогнепальними переломами довгих кісток** / Ю. О. Ярмолюк // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №1. – С. 41–46 : рис. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_1_8 (дата звернення: 15.10.2020).

У статті проаналізовано результати лікування постраждалих з вогнепальними переломами довгих кісток кінцівок. Описано тактику надання хірургічної допомоги при вогнепальних переломах з використанням V.A.C.-терапії та ультразвуковий дебрідмент ран (UAW).

729. **Clinical Characteristics of Lower Limb Wounds in Injured People in the Result of Modern Military Operations** / S. O. Guriev, P. V. Tanasienko, S. I. Panasenko [et al] // Світ медицини та біології. – 2020. – №1. – С. 40–44. – Текст статті доступний в інтернеті: https://womab.com.ua/ua/smb-2020-01/8275 (дата звернення: 15.10.2020).

Вивчено досвід надання хірургічної допомоги пораненим з мінно-вибуховою травмою в локальному збройному конфлікті на сході України. Визначено характер сучасної бойової травми. Охарактеризовано пошкодження поясу нижньої кінцівки у постраждалих.

730. **System of Modern Surgical Treatment of Gunshot Fractures of Long Bones** / A. A. Buryanov, I. S. Savka, Y. O. Yarmolyuk [et al] // Харків. хірург. шк. – 2017. – №1. – С. 176–179 : fig. – Текст статті доступний в інтернеті: https://surgical-school.com.ua/index.php/journal/issue/view/31/1-2017-pdf (дата звернення: 15.10.2020).

У статті проаналізовано результати лікування постраждалих з вогнепальними переломами довгих кісток кінцівок. Описано тактику надання хірургічної допомоги при вогнепальних переломах з використанням NPWT-терапії та ультразвукової кавітації.

731. ***Tsema I.*** **The Analysis of Limb Amputations Among the Victims of War in the East of Ukraine** / Ievgen Tsema, Artem Bespalenko, Vladimir Mishalov // International Journal of Pharmaceutical and Medical Research. – 2017. – Vol. 5, Iss. 1. – P. 3–7. – Mode of access: https://www.woarjournals.org/admin/vol_issue2/upload%20Image/IJPMR051103.pdf (Last access: 14.12.2020).

Проаналізовано основні причини, що призвели до виконання ампутації кінцівок у військовослужбовців під час бойового конфлікту на сході України.

Див. також: 239, 738, 739, 741, 746, 753, 754, 771, 789, 795, 797, 802, 810, 811, 814–816, 818, 820, 823, 826, 838, 844, 845, 847, 852–855, 944, 945, 991, 992, 1016, 1031, 1317–1319, 1322, 1323, 1325, 1329, 1332, 1343, 1345, 1357, 1361, 1368, 1378, 1380, 1381, 1384, 1480.

3.10. ТРАВМИ ТАЗА ТА ТАЗОВИХ ОРГАНІВ

732. ***Бондарчук В. В.*** **Аналіз ускладнень хірургічного лікування вогнепальних поранень тазової ділянки у поранених в зоні АТО** / В. В. Бондарчук // Наукова конференція молодих вчених, 20–21 квітня 2018 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Ч. 1. – С. 84–85. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/tezyKMV.pdf (дата звернення: 28.05.2020).

Досліджено літературні джерела щодо ускладнень у постраждалих з вогнепальними пораненнями тазової ділянки. Проаналізовано ускладнення хірургічного лікування поранень в залежності від методів лікування і рівня надання медичної допомоги.

733. **Застосування аутодермопластики при вогнепальному пораненні статевого члена та калитки на спеціалізованому рівні надання медичної допомоги (клінічний випадок)** / С. В. Головко, О. В. Циц, О. Ф. Савицький [та ін.] // Здоров'я чоловіка. – 2020. – №1. – С. 39–42 : рис. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zdmu_2020_1_8 (дата звернення: 13.10.2020).

Представлено результати клінічного спостереження хірургічного лікування з аутодермопластикою вогнепального поранення статевого члена на IV рівні надання медичної допомоги. Зроблено висновок, що незважаючи на удосконалення засобів індивідуального захисту та впровадження новітньої доктрини лікувально-евакуаційного забезпечення, вимагають уваги методи запобігання, надання первинної допомоги та довготривалого лікування.

734. ***Линник–Верхотурцева Ю. С.*** **Особливості діагностичної тактики у поранених з ушкодженнями сечового міхура** / Ю. С. Линник-Верхотурцева, П. П. Форостяний // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 2. – С. 117–118.

Наведено результати ретроспективного аналізу клінічних даних лікувальних закладів МОЗ України та поранених з бойовою травмою сечового міхура в умовах ООС (АТО). Констатовано, що в діагностиці застосовувався необхідний і достатній обсяг досліджень залежно від тяжкості стану пораненого.

735. **Нове у стандартах діагностики та лікування урологічних та онкоурологічних захворювань** : огляд конф. / підгот. Вікторія Лисиця // Мед. аспекты здоровья мужчины. – 2015. – №1. – С. 31–41. – Текст статті доступний в інтернеті: http://health-ua.com/wp-content/uploads/2015/09/MAZM1-2015_31-41.pdf (дата звернення: 13.10.2020).

Про виступ головного уролога МО України, начальника клініки урології Головного військово-медичного клінічного центру, доктора медичних наук, доцента, полковника медичної служби С. В. Головка «Сучасна бойова травма органів сечостатевої системи» на науково-практичній конференції «Нове у стандартах діагностики та лікування урологічних та онкоурологічних захворювань», що проходила в листопаді 2014 р. у Києві. Зокрема доповідач приділив увагу особливостям лікування вогнепальних ран в Україні, описав механогенез вогнепальних і мінно-вибухових пошкоджень, охарактеризував поранення окремих органів сечової і статевої систем та виокремив основні методи лікування.

736. **Особливості хірургічного лікування постраждалих з ушкодженнями сечового міхура і уретри** / Я. Л. Заруцький, В. В. Бурлука, О. Ф. Савицький [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 52. – С. 80–86 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/zbirnyk_nauk_prac.pdf (дата звернення: 12.08.2020).

Здійснено розподіл постраждалих в умовах бойових дій з ушкодженнями сечового міхура і уретри відповідно до класифікації Європейської асоціації урологів та AAST (Американська асоціація хірургії травм). Проаналізовано анатомічну локалізацію ушкоджень. Представлено особливості хірургічного лікування поранених, спрямованого на швидкий контроль над кровотечею, видалення девіталізованних тканин і мінімізацію екстравазації сечі шляхом дренування.

Див. також: 789, 801, 910.

3.11. УШКОДЖЕННЯ МАГІСТРАЛЬНИХ СУДИН

737. **Ангіохірургічна допомога в Україні під час антитерористичної операції у 2014–2017 рр.** / В. М. Роговський, Б. М. Коваль, М. В. Щепетов, Ю. В. Нагалюк // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2017. – Вип. 24. – С. 51–57 : рис. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1qpbUtl6Y1QKJOD_KO8dkMqHkx-nDODUM/view (дата звернення: 07.05.2020).

Проаналізовано механізм, характер поранень, включаючи локалізацію та супутнє пошкодження, у пацієнтів з пораненнями магістральних судин, отриманих у ході АТО на Сході України за період 2014–2017 рр.

738. **Вогнепальні поранення магістральних судин нижніх кінцівок. Ключові моменти діагностики та лікування** / В. Г. Мішалов, Б. М. Коваль, Ю. В. Нагалюк [та ін.] // Серце і судини. – 2017. – №1. – С. 91–104 : табл. – Бібліогр.: 84 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sis_2017_1_15 (дата звернення: 27.08.2020).

У статті описано ключові моменти діагностики та лікування вогнепальних поранень магістральних судин нижніх кінцівок, отриманих військо-

вослужбовцями в зоні проведення АТО. Зроблено висновок, що на успішний результат при травмуванні магістральних судин впливає рання діагностика, своєчасна відновна операція, боротьба із шоком та профілактика гнійно-септичних ускладнень.

739. **Досвід лікування синдрому посттравматичного артеріовенозного скиду внаслідок вогнепальних поранень магістральних судин** / В. М. Роговський, Б. М. Коваль, О. С. Родіонов [та ін.] // Серце і судини. – 2018. – №3. – С. 84–88 : рис. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sis_2018_3_11 (дата звернення: 27.05.2020).

У статті проаналізовано досвід хірургічного лікування пацієнтів з посттравматичним артеріовенозним скидом у нижніх кінцівках, отриманого в зоні АТО. Констатовано, що комбіноване застосування хірургічних і рентгенендоваскулярних методів дає змогу тимчасово оклюзувати травматичне ушкодження артерії, зменшити крововтрату і поліпшити результати хірургічного лікування хворих з посттравматичними артеріовенозними шунтами та хибними аневризмами різної локалізації.

740. **Досвід надання хірургічної допомоги пораненим з артеріовенозними фістулами внаслідок вогнепальних поранень у ході антитерористичної операції** / В. М. Роговський, Б. М. Коваль, О. С. Родіонов [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2017. – Вип. 24. – С. 431–435. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1qpbUtl6Y1QKJOD_KO8dkMqHkx-nDODUM/view (дата звернення: 07.05.2020).

Проаналізовано результати хірургічного лікування пацієнтів з посттравматичними артеріовенозними шунтами і хибними аневризмами різних локалізацій на основі вивчення етіопатогенетичних аспектів патології. Розроблено алгоритм диференційованого лікування. Зроблено висновок, що комбіноване застосування хірургічних і рентгенендоваскулярних методів дає змогу тимчасово оклюзувати травматичне ушкодження артерії, зменшити крововтрату і поліпшити результати хірургічного лікування хворих.

741. **Застосування тимчасового артеріального шунта при вогнепальних пораненнях судин нижніх кінцівок (огляд та методика тимчасового шунтування)** / В. М. Роговський, Б. М. Коваль, А. О. Бондаревський [та ін.] // Хірургія України. – 2018. – №4. – С. 74–80. – Бібліогр.: 36 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KhU_2018_4_15 (дата звернення: 27.05.2020).

Описано метод тимчасового шунтування магістральних судин кінцівки, який дає змогу відновити кровообіг по пошкоджених магістральних артеріях у короткий термін та врятувати кінцівку. Наведено класифікацію тимчасових судинних шунтів, їх характеристику та методику застосування. Окреслено переваги таких шунтів. Відмічено, що на відміну від накладання лігатури тимчасове шунтування є елементом багатоетапного хірургічного лікування, або damage control surgery.

742. **Клініко-статистичний аналіз поранень магістральних судин у ході АТО на сході України за період 2014–2017 рр.** / В. М. Роговський, Б. М. Коваль, О. С. Родіонов, Ю. В. Нагалюк // Клін. флебологія. – 2017. – Т. 10, №1. – С. 196.

Проаналізовано результати лікування поранених з ушкодженням магістральних судин у ході гібридної війни на сході України.

743. * **Лечение огнестрельных ранений магистральных артерий** / В. М. Роговский, Н. В. Щепетов, К. В. Гуменюк, Р. В. Гибало. – Киев : Книга-плюс, 2021. – 112 с.

744. **Лікування синдрому ішемії/реперфузії у постраждалих з мінно-вибуховими пораненнями з ушкодженням магістральних судин** / Бойко В. В., Іванова Ю. В., Прасол В. А., Зарудний О. О. // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 69–70. – Текст статті доступний в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 19.10.2020).

Проаналізовано результати хірургічного лікування постраждалих в зоні АТО з мінно-вибуховими пораненнями і пошкодженням магістральних судин шляхом профілактики і лікування реперфузійних розладів.

745. **Лікування синдрому посттравматичного артеріовенозного скиду внаслідок вогнепальних поранень магістральних судин** / В. М. Роговський, Б. М. Коваль, О. С. Родіонов [та ін.] // Серце і судини. – 2018. – №3. – С. 84–87 : рис. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sis_2018_3_11 (дата звернення: 25.08.2020).

У статті проаналізовано досвід хірургічного лікування пацієнтів з посттравматичним артеріовенозним скидом у нижніх кінцівках. Зроблено висновок, що радикальна хірургічна ліквідація артеріовенозного скиду гарантує поліпшення показників системної гемодинаміки вже в ранній післяопераційний період. Констатовано, що наведені клінічні спостереження свідчать про необхідність проведення ранніх оперативних втручань до розвитку незворотних змін у міокарді.

746. ***Магей М. М.*** **Поранення кінцівок з пошкодженням магістральних судин. Діагностика, хірургічне лікування на рівнях медичної допомоги** / М. М. Магей // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 105–106.

Досліджено можливості оптимізації медичної допомоги та використання тактики етапного хірургічного лікування постраждалих з пораненням магістральних артерій верхніх і нижніх кінцівок. Описано етапи впровадження тактики Damage Control на всіх рівнях хірургічної допомоги.

747. **Особливості хірургічної тактики при вогнепальних пораненнях судин на послідовних етапах медичної евакуації** / В. Г. Мішалов, Б. М. Коваль, Ю. В. Нагалюк [та ін.] // Серце і судини. – 2016. – №2. – С. 96–103 : табл. – Бібліогр.: 45 назв. – Текст доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sis_2016_2_14 (дата звернення: 27.08.2020).

Проаналізовано особливості хірургічної тактики при пораненні магістральних судин на етапах медичної евакуації. Встановлено критерії, що впливають на успішний результат при травмуванні магістральних судин.

748. **Питання діагностики вогнепальних пошкоджень магістральних судин** / Ю. В. Нагалюк, Б. М. Коваль, Н. Ю. Літвінова [та ін.] // Серце і судини. – 2015. – №1. – С. 101–109. – Бібліогр.: 67 назв. – Текст доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sis_2015_1_15 (дата звернення: 25.08.2020).

У статті проаналізовано методи діагностики вогнепальних пошкоджень магістральних судин, отриманих у ході локальних збройних конфліктів. Констатовано, що вирішальне значення під час надання допомоги пораненим із пошкодженням судин має часовий фактор відновлення кровотоку в пошкодженій судині.

749. **Результати лікування поранень магістральних судин у ході операції об'єднаних сил на Сході України за період із 2014 по І квартал 2019 року** / В. А. Черняк, В. М. Роговський, Ю. В. Нагалюк // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Серія: Медицина. – 2020. – №1 : «Сухаревські читання» : матеріали конгресу Асоц. судинних хірургів, флебологів та ангіологів України «Найбільш суперечливі питання в сучасній васкулярній, ендоваскулярній хірургії, флебології та ангіології», 26–27 берез. 2020 р., Ужгород. – С. 130–139 : діаграми. – Бібліогр.: 8 назв.

У статті проаналізовано механізм, характер поранень, включаючи локалізацію та супутнє пошкодження, результати лікування та наслідки у пацієнтів з пораненнями магістральних судин у ході ООС на сході України за період 2014–2019 рр.

750. **Результати надання ангіохірургічної допомоги пораненим із ушкодженням магістральних судин нижньої кінцівки та брахіоцефальної ділянки в умовах проведення бойових дій в зоні АТО** / В. М. Роговський, Ю. П. Круль, А. О. Бондаревський, М. В. Щепетов // XXIV з'їзд хірургів України, присвячений 100-річчю з дня народження академіка О. О. Шалімова : зб. наук. робіт, 26–28 верес. 2018 р. / Асоц. хірургів України [та ін.]. – Київ, 2018. – С. 28–29. – Текст доступний в інтернеті: http://as-ukr.org/wp-content/uploads/2018/01/Zbirnik-naukovih-robit.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

Вивчено результативність надання ангіохірургічної допомоги пораненим з вогнепальними пораненнями магістральних судин нижньої кінцівки та брахіоцефальної ділянки на II та III рівні медичної допомоги в зоні АТО згідно стандартам НАТО.

751. **Сочетанное осколочное ранение нижней полой вены, вызвавшее пулевую эмболию легочной артерии (клиническое наблюдение и обзор литературы)** / И. П. Хоменко, Е. В. Цема, Б. М. Коваль [и др.] // Хірургія України. – 2019. – №2. – С. 69–80 : рис. – Библиогр.: 44 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KhU_2019_2_13 (дата звернення: 26.08.2020).

У статті описано клінічний випадок кульової емболії, яка є рідкісним та непередбачуваним ускладненням вогнепальних і мінно-вибухових поранень. Надано рекомендації щодо діагностики та лікування пацієнтів з уламковими пораненнями без вихідного отвору, з безсимптомним перебігом та з клінічними симптомами кульової емболії легеневої артерії.

752. **Ушкодження магістральних судин : травми воєнного та мирного часів** / В. В. Бойко, В. О. Прасол, В. М. Роговський, Ю. В. Іванова. – Харків : Промінь, 2020. – 215 с. : рис., табл. – Бібліогр.: с. 136–146 (242 назви).

У монографії узагальнено відомості про ушкодження магістральних судин воєнного та мирного часів. Описано власний досвід поліпшення тактики й використання існуючих та нових технік тимчасової та остаточної корекції ушкоджень магістральних судин. Надано варіанти оперативних втручань при тих чи інших типах ушкоджень.

753. ***Щепетов Н. В.*** **Причины неудовлетворительных результатов лечения огнестрельных ранений магистральных артерий конечностей** / Н. В. Щепетов // Хірургія України. – 2019. – №3. – С. 38–45 : рис., табл. – Библиогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/749071.pdf (дата звернення: 26.08.2020).

У статті встановлено характерні особливості групи поранених, у яких не вдалося зберегти кінцівку, а також чинники, котрі призвели до втрати кінцівки, незважаючи на спробу реваскуляризації, що дасть змогу спрогнозувати і поліпшити результат лікування поранених.

754. **Results of Providing Angiosurgical Care of Lower Extremity Great Vascular Injuries in Conditions of War in the East of Ukraine** / Y. Krul, A. Bondarevskyi, N. Shchepetov [et al] // Europ. J. Vasc. and Endovasc. Surg. – 2019. – Vol. 58, Iss. 6. – P. e731–e732. – Mode of access: https://www.ejves.com/action/showPdf?pii=S1078-5884%2819%2931787-3 (Last access: 26.08.2020).

Проаналізовано результати надання ангіохірургічної допомоги при важких ушкодженнях судин нижніх кінцівок в умовах війни на сході України.

Див. також: 238, 303, 508, 637, 649, 712, 764, 822, 829, 838.

3.12. РАНИ М'ЯКИХ ТКАНИН

755. ***Беленький В. А.*** **Анализ ошибок при выполнении первичной хирургической обработки огнестрельных ран мягких тканей** / В. А. Беленький, В. В. Негодуйко, Р. Н. Михайлусов // Хірургія України. – 2015. – №1. – С. 7–13 : рис. – Библиогр.: 23 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KhU_2015_1_3 (дата звернення: 23.09.2020).

Проаналізовано помилки виконання первинної хірургічної обробки вогнепальних ран м'яких тканин, виявлені у поранених. Запропоновано шляхи запобігання помилкам і заходи, спрямовані на поліпшення надання медичної допомоги пораненим. Проаналізовано досвід лікування вогнепальних ран, набутий під час надання медичної допомоги постраждалим при проведенні АТО.

756. ***Беленький В. А.*** **Возможности способа трансиллюминации мягких тканей при ревизии огнестрельных ран** / Беленький В. А., Михайлусов Р. Н., Негодуйко В. В. // Укр. журн. малоінваз. та ендоскоп. хірургії. – 2016. – Vol. 20, №3. – С. 12–16 : рис. – Библиогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ujmekh_2016_20_3_4 (дата звернення: 21.09.2020).

Проаналізовано власний досвід застосування методу трансілюмінації м'яких тканин (ТМК) при ревізії вогнепальних ран. Констатовано, що використання ТМК є простим, доступним і ефективним способом додаткової ревізії вогнепальних ран. Акцентовано на необхідності подальшої розробки способу з метою відпрацювання методології його застосування, уточнення оптимальних параметрів використовуваного випромінювання, розробки і затвердження методичних рекомендацій щодо його використання, та впровадження методу на етапі надання кваліфікованої та спеціалізованої хірургічної допомоги.

757. ***Беленький В. А.*** **Применение современных раневых поливинилалкогольных повязок при огнестрельных ранах мягких тканей** / В. А. Беленький, Р. Н. Михайлусов, В. В. Негодуйко // Хірургія України. – 2016. – №3. – С. 97–102 : рис.,

табл. – Библиогр.: 14 назв. – Текст в інтернеті: http://www.vitapol.com.ua/user_files/pdfs/hirurg/hir59i19iSurgeryi3i2016.pdf (дата звернення: 23.09.2020).

У статті проаналізовано результати місцевого застосування сучасних полівінілалкогольних ранових пов'язок порівняно з традиційними марлевими пов'язками з маззю «Левомеколь» у пацієнтів з вогнепальними пораненнями м'яких тканин. Констатовано, що отримані дані свідчать про доцільність застосування сучасних полівінілалкогольних ранових пов'язок у комплексі місцевого лікування вогнепальних поранень м'яких тканин.

758. ***Велигоцкий А. Н.*** **Видеоэндоскопическая диагностика огнестрельных ран мягких тканей и инородных тел** / А. Н. Велигоцкий, Р. Н. Михайлусов, В. В. Негодуйко // Клін. хірургія. – 2017. – №7. – С. 48–49. – Библиогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KlKh_2017_7_16 (дата звернення: 23.9.2020).

У статті проаналізовано результати розробки і практичного застосування відеоендоскопічної діагностики раневого каналу вогнепальних ран м'яких тканин і чужорідних тіл вогнепального пошкодження. Констатовано, що розроблений спосіб діагностики дозволяє більш точно здійснити ревізію м'яких тканин, фіксувати зміни, що відбуваються при вогнепальних пораненнях.

759. ***Вовк М. С.*** **Хірургічне лікування дефектів м'яких тканин при торакальній травмі** / М. С. Вовк // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 1. – С. 122–123.

Вивчено клініко-епідеміологічну складову дефектів м'яких тканин грудної клітки. Проаналізовано сучасні методики хірургічного лікування дефектів м'яких тканин грудної клітки у поранених при торакальній травмі. Доведено, що вакуум асоційована терапія є одним із ефективних методів, що використовується при лікуванні поранень і травм грудної клітки та живота.

760. **Вогнепальні поранення м'яких тканин (досвід Антитерористичної операції/Операції Об'єднаних сил)** : монографія / під заг. ред. В. І. Цимбалюка. – Харків : Колегіум, 2020. – 400 с.

Монографію присвячено проблемі діагностики та лікування хворих з вогнепальними пораненнями м'яких тканин. Обґрунтовано та розроблено оптимальний диференційований підхід до хірургічного лікування поранених. У виданні, зокрема, читач знайде оригінальний ілюстративний матеріал загоєння вогнепальних ран в динаміці, лікування яких проводилось з використанням сучасних методів.

761. **Вогнепальні поранення м'яких тканин склепіння черепа** : навч. посіб. / за ред. А. В. Верби, О. Г. Данчина ; Військ.-мед. департамент МО України [та ін.]. – Київ : Лазурит-Поліграф, 2017. – 116 с. : іл, табл. – Бібліогр.: с. 116.

Навчальний посібник призначений для слухачів Української військово-медичної академії, студентів старших курсів медичних університетів, військових та цивільних нейрохірургів, а також військових хірургів загального профілю, котрі мають володіти навичками надання хірургічної допомоги при бойовій вогнепальній травмі м'яких тканин склепіння черепа на другому рівні лікувально-евакуаційного забезпечення та в мирних умовах при вогнепальному пораненні.

762. **Діагностичні можливості спектральної інфрачервоної термографії в ході лікування вогнепальних поранень м'яких тканин** / І. П. Хоменко, Є. В. Цема, В. Ю. Шаповалов [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 51. – С. 262–268. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6822 (дата звернення: 08.07.2020).

У статті представлено діагностичні можливості спектральної інфрачервоної термографії в ході лікування вогнепальних поранень м'яких тканин. Виокремлено принципи, яких необхідно дотримуватись під час високочутливої спектральної термографії пошкодженої анатомічної структури.

763. **Діагностичні можливості спектральної інфрачервоної термографії у лікуванні вогнепальних поранень м'яких тканин** / І. П. Хоменко, Є. В. Цема, В. Ю. Шаповалов [та ін.] // Інтегративна антропологія. – 2018. – №2. – С. 43–47. – Бібліогр.: 26 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ia_2018_2_10 (дата звернення: 22.06.2020).

У статті вивчено особливості та структуру вогнепальних поранень м'яких тканин під час проведення бойових дій на Сході України. Проаналізовано ефективність заходів допомоги військовослужбовцям із пораненнями зазначеного характеру за рівнями лікувально-евакуаційного забезпечення. Встановлено ефективність спектральної інфрачервоної термографії в діагностиці та розробці напрямку лікування вогнепальних поранень м'яких тканин.

764. **Досвід лікування вогнепальних ушкоджень м'яких тканин та магістральних судин на етапах евакуації** / О. Б. Кутовий, О. О. Сергєєв, С. О. Косульніков, О. В. Соколов // Острые и неотлож. состояния в практике врача. – 2015. – №5. – С. 31–33. – Текст доступний в інтернеті: https://urgent.com.ua/ua-issue-article-553 (дата звернення: 14.09.2020).

У статті проаналізовано досвід лікування вогнепальних поранень м'яких тканин та пошкоджень магістральних судин внаслідок ураження сучасною зброєю. Виокремлено основні недоліками, що спостерігалися при наданні допомоги постраждалим солдатам. Констатовано, що надання допомоги пораненим внаслідок бойових дій повинно виконуватися відповідно до рекомендацій та алгоритмів.

765. ***Замятін П. М.*** **Особливості своєчасної діагностики ускладнень з боку м'яких тканин вогнепальних ран** / Замятін П. М., Негодуйко В. В. // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 78. – Текст статті доступний в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 26.10.2020).

Проаналізовано результати діагностики ускладнень перебігу ранового процесу на основі ретельного аналізу ремоделювання і морфологічних змін етапів репарації і регенерації м'яких тканин після вогнепальних і мінно-вибухових осколкових поранень.

766. ***Заруцький Я. Л.*** **Вакуумні пов'язки у хірургічному лікуванні поранених з великими дефектами м'яких тканин** / Я. Л. Заруцький, С. А. Асланян, А. О. Компанієць // Одес. мед. журн. – 2017. – №3. – С. 47–51. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://files.odmu.edu.ua/journal/OMJ_2017.03/m173.pdf (дата звернення: 01.06.2020).

Проаналізовано результати обстеження і лікування поранених із вогнепальними ранами. За результатами дослідження розроблено пропозиції щодо стандартів і клінічних протоколів лікування поранених з вогнепальними ураженнями м'яких тканин кінцівок.

767. **Застосування ультразвукової навігації в хірургічному лікуванні вогнепальних ран** / Е. В. Світличний, О. С. Герасименко, К. Р. Мурадян // Клін. хірургія. – 2018. – Т. 85, №2. – С. 38–41 : табл. – Текст статті доступний в інтернеті: https://hirurgiya.com.ua/index.php/journal/article/view/357/315 (дата звернення: 02.06.2020).

Наведено досвід лікування постраждалих із сліпими кульовими й осколковими пораненнями м'яких тканин на II рівні надання медичної допомоги в умовах АТО. Зроблено висновок щодо переваг методу сонографії, зокрема мобільність, висока інформативність щодо структурних порушень м'яких тканин і верифікації чужорідних тіл. Встановлено, що видалення сторонніх тіл під контролем ультразвуку дозволяє проводити операцію в режимі реального часу без променевого навантаження на пацієнта і медичний персонал.

768. **Иммуногистохимические исследования мягких тканей в области инородного тела огнестрельного происхождения в разные сроки после ранения** / Подолян Ю. В., Яковцова И. И., Данилюк С. В. [и др.] // Укр. журн. хірургії. – 2018. – №1. – С. 29–34 : рис. – Библиогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://ujs.zaslavsky.com.ua/article/view/133003/132511 (дата звернення: 29.09.2020).

У статті проаналізовано дані імуногістохімічного дослідження м'яких тканин у ділянці стороннього тіла після вогнепального поранення в різні терміни. Деталізовано гістологічні зміни в капсулі стороннього тіла за допомогою маркерів хронізації запального процесу, утворення патологічного типу колагену і ендотеліальних клітин. Показано особливості регенерації у сполучнотканинних структурах капсули стороннього тіла.

769. **Использование лазерных технологий при ревизии огнестрельных ран** / Михайлусов Р. М., Негодуйко В. В., Ромаев С. Н., Свириденко Л. Ю. // Застосування лазерів у медицині та біології : матеріали XLVII Міжнар. наук.-практ. конф., 12–14 жовт. 2017 р., Київ / МОЗ України, Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Київ, 2017. – С. 79–82. – Текст статті доступний в інтернеті: https://iepor.org.ua/docs/conferences/47-lasers-in-medicine-and-biology-conference.pdf (дата звернення: 25.09.2020).

У статті проаналізовано результати використання діагностичних методик з використанням джерел низькоенергетичного лазерного випромінювання при ревізії вогнепальних ран м'яких тканин. Зроблено висновок, що використання лазерних технологій дозволяє підвищити точність діагностики, скоротити час обстеження поранених, що особливо актуально під час проведення бойових операцій і масового надходження постраждалих.

770. ***Компанієць А. О.*** **Вакуумні пов'язки в хірургічному лікуванні поранених з дефектами м'яких тканин при бойовій травмі** : автореф. дис. ... канд. мед. наук : [спец.] 14.01.03 «Хірургія» / Компаніець Анатолій Олегович ; Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – 20 с. : рис., табл. – Бібліогр.: с. 16–17. – Текст автореферату доступний в інтернеті: https://nmapo.edu.ua/zagruzka2/DrAr/Ar_Kompaniec.pdf (дата звернення: 29.05.2020).

У дослідженні проаналізовано клінічно-нозологічну структуру бойової травми з дефектами м'яких тканин в умовах АТО (ООС). Розроблено клінічно-організаційний підхід щодо хірургічного лікування і методів пластичного закриття ран на етапах медичної евакуації. Проаналізовано досвід застосування вакуумної терапії для лікування поранених з дефектами м'яких тканин при бойовій травмі. Розроблено математичну модель, що дозволяє прогнозувати перебіг загоєння ран у пацієнтів.

771. ***Лакша А. М.*** **Лікування постраждалих з вогнепальними пораненнями м'яких тканин кінцівок** / А. М. Лакша, Д. В. Лось // Літопис травматології та ортопедії. – 2016. – №1/2. – С. 31–33 : табл. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.kaftravm.com.ua/images/pdf/litopys_2015.pdf (дата звернення: 09.06.2020).

У статті представлено результати лікування пацієнтів з важкими вогнепальними пораненнями кінцівок з переломами групи С1–С3 (за універсальною класифікацією AO/ASIF). Розроблено метод комплексного лікування вогнепальних ран м'яких тканин кінцівок з використанням апаратної вакуумної аспірації для очищення ран та тромбоцитарного фактору росту для місцевої стимуляції репаративних процесів. Визначено адекватну антибактеріальну терапію (в більшості випадків цефоперазон з сульбактамом).

772. ***Михайлусов Р. Н.*** **Анализ адекватности хирургических обработок огнестрельных ран мягких тканей и удаления инородных тел** / Р. Н. Михайлусов, В. В. Негодуйко // Харків. хірург. шк. – 2017. – №2. – С. 122–125 : рис. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Khkhsh_2017_2_27 (дата звернення: 24.09.2020).

У статті проаналізовано критерії адекватності хірургічних обробок вогнепальних ран м'яких тканин. Показано результати впровадження та практичного застосування нових способів оцінки його хірургічних обробок вогнепальних ран м'яких тканин. Констатовано, що нові способи показали простоту, доступність, ефективність застосування.

773. ***Михайлусов Р. Н.*** **Морфометрия современных огнестрельных ран мягких тканей** / Р. Н. Михайлусов // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 358–366 : рис. – Библиогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_59 (дата звернення: 09.07.2020).

У статті представлено результати розробки і застосування нового морфометричного методу для дослідження вогнепальних ран м'яких тканин, отриманих військовослужбовцями при проведенні АТО. Запропоновано новий підхід до визначення типів вогнепальних ран і обсягу ранового каналу.

Констатовано, що розроблений інструмент для обстеження і вимірювання ранового каналу належить до групи вимірювального магнітного хірургічного інструментарію і може бути використаний в хірургії, травматології та військово-польової хірургії.

774. ***Михайлусов Р. Н.*** **Новый способ определения жизнеспособности мягких тканей** / Р. Н. Михайлусов // Застосування лазерів у медицині та біології : матеріали XLVII Міжнар. наук.-практ. конф., 12–14 жовт. 2017 р., Київ / МОЗ України, Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Київ, 2017. – С. 115–116. – Текст статті доступний в інтернеті: https://iepor.org.ua/docs/conferences/47-lasers-in-medicine-and-biology-conference.pdf (дата звернення: 25.09.2020).

У статті описано спосіб визначення експресдіагностики життєздатності ранових тканин на основі введення флюорофора. Проаналізовано результати його застосування. Зроблено висновок, що застосування розробленого способу на основі підвищення контрастності між життєздатними і нежиттєздатними тканинами дозволяє об'єктивізувати показання до виконання хірургічних обробок, провести хірургічні обробки ран з мінімальним пошкодженням життєздатних тканин, що сприяє поліпшенню результатів діагностики та лікування постраждалих з вогнепальними пораненнями м'яких тканин.

775. ***Михайлусов Р. Н.*** **Результаты применения хирургических магнитных инструментов для обследования ран и удаления ферромагнитных инородных тел** / Р. Н. Михайлусов, В. В. Негодуйко // Клін. хірургія. – 2016. – №7. – С. 58–60. – Библиогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KlKh_2016_7_20 (дата звернення: 28.09.2020).

У статті проаналізовано результати застосування розробленого набору хірургічних магнітних інструментів, призначених для вимірювання параметрів і обстеження ран м'яких тканин, діагностики і видалення металевих феромагнітних сторонніх тіл. Констатовано, що використання набору хірургічних магнітних інструментів при вогнепальних пораненнях дозволило поліпшити якість діагностики та результати лікування. Акцентовано на доцільності оснащення розробленим набором хірургічних магнітних інструментів військових і цивільних медичних установ на етапах кваліфікованої і спеціалізованої хірургічної допомоги.

776. ***Михайлусов Р. Н.*** **Результаты разработки нового способа введения фотосенсибилизатора для фотодинамической терапии огнестрельных ран** / Р. Н. Михайлусов // Харків. хірург. шк. – 2016. – №4. – С. 48–51. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.fotonikaplus.com.ua/images/Khkhsh_2016_4_12.pdf (дата звернення: 25.09.2020).

У статті проаналізовано результати розробки нового способу введення фотосенсибілізатора для виконання фотодинамічної терапії вогнепальних ран. Відмічено, що розроблений спосіб максимально адаптований до морфологічних особливостей вогнепальних ран м'яких тканин. Констатовано, що розроблений спосіб показав зручність і ефективність застосування при виконанні сеансів фотодинамічної терапії вогнепальних ран.

777. ***Михайлусов Р. Н.*** **Усовершенствование контактной механической очистки огнестрельных ран мягких тканей** / Р. Н. Михайлусов // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 232–236. – Библиогр.: 7 назв. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 13.07.2020).

У статті проаналізовано результати застосування спеціально розробленого інструменту для хірургічної обробки раневого каналу. Описано і детально охарактеризовано інструмент, особливості експлуатації, технологію і методику застосування. Констатовано, що розроблений інструмент дозволяє підвищити ефективність контактного механічного очищення вогнепальних ран м'яких тканин, скорочує фазу очищення рани і загальний термін загоєння вогнепальних ран м'яких тканин.

778. **Мікрохірургічні методики в лікуванні дефектів тканин, спричинених бойовою травмою** / С. П. Галич, Я. П. Огородник, О. Ю. Дабіжа, О. А. Гиндич // Клін. хірургія. – 2018. – Т. 85, №10. – С. 45–48 : рис., табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://hirurgiya.com.ua/index.php/journal/article/view/532/483 (дата звернення: 14.05.2020).

Проаналізовано застосування мікрохірургічних методик у лікуванні великих дефектів тканин, що виникли внаслідок бойових поранень, та післяопераційні ускладнення. Констатовано, що мікрохірургічне переміщення або пересадка васкуляризованих комплексів тканин є ефективним методом хірургічного лікування дефектів тканин, спричинених бойовою травмою. Запропоновано для досягнення хороших функціональних та естетичних результатів лікування поєднувати хірургічні та нехірургічні методи.

779. ***Негодуйко В. В.*** **Аналіз найближчих та віддаленних результатів лікування поранених з наявністю сторонніх тіл м'яких тканин вогнепального походження** / В. В. Негодуйко // Харків. хірург. шк. – 2018. – №2. – С. 94–97 : табл., рис. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://surgical-school.com.ua/index.php/journal/issue/view/23/2-2018-pdf (дата звернення: 28.09.2020).

У статті проаналізовано найближчі та віддалені результати лікування поранених з наявністю сторонніх тіл м'яких тканин вогнепального походження. Розроблено критерії оцінки віддалених результатів. Показано залежність між проведеним діагностичним пошуком та оперативним лікуванням в групах порівняння на результат лікування.

780. ***Негодуйко В. В.*** **Диагностика инородных тел мягких тканей огнестрельного происхождения** / В. В. Негодуйко // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 236–240 : табл. – Библиогр.: 7 назв. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 01.10.2020).

Проаналізовано результати діагностичних досліджень при визначенні сторонніх тіл у поранених. Запропоновано алгоритм діагностики наявності та уточнення локалізації сторонніх тіл, направлений на поліпшення надання кваліфікованої та спеціалізованої хірургічної допомоги пораненим.

781. ***Негодуйко В. В.*** **Діагностика та видалення сторонніх тіл м'яких тканин вогнепального походження (експериментально-клінічне дослідження)** : автореф. дис. … д-ра мед. наук : [спец.] 14.01.03 «Хірургія» / Негодуйко Володимир Володимирович ; Ін-т заг. та невідклад. хірургії ім. В. Т. Зайцева НАМН України. – Харків, 2019. – 43 с. – Текст доступний в інтернеті: http://www.knmu.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=6072%3A2019-09-26-09-36-38&catid=55%3A-6460001&Itemid=76&lang=uk (дата звернення: 23.09.2020).

Дослідження присвячено проблемі підвищення ефективності діагностики й хірургічного лікування поранених із ушкодженнями за наявності сторонніх тіл м'яких тканин вогнепального походження. На основі комплексного клініко-експериментального дослідження й аналізу причинно-наслідкових чинників вогнепальних поранень запропоновано ряд етіопатогенетичних напрямків діагностики та хірургічного лікування постраждалих із сторонніми тілами м'яких тканин.

782. ***Негодуйко В. В.*** **Особенности диагностики и удаления немагнитных инородных тел огнестрельного происхождения** / В. В. Негодуйко // Медицина сьогодні і завтра. – 2016. – №2/3. – С. 52–56 : рис. – Библиогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Msiz_2016_2-3_12 (дата звернення: 23.09.2020).

Запропоновано класифікацію немагнітного хірургічного інструмента для видалення із м'яких тканин сторонніх тіл вогнепального походження. Показано особливості діагностики й оперативних втручань при видаленні сторонніх тіл вогнепального походження. Використання спеціального інструмента дозволяє розширити можливості хірургічного лікування даної категорії хворих.

783. ***Нетребко О. А.*** **Досвід ведення постраждалих пораненнями, що супроводжувалися масивним розчавленням м'яких тканин з категорії учасників АТО** / О. А. Нетребко, Ф. М. Богачик // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 367–371 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_60 (дата звернення: 09.07.2020).

У статті проаналізовано недоліки надання медичної допомоги пораненим із масивними вогнепальними пораненнями на первинних етапах евакуації. Здійснено порівняльний аналіз результатів ведення хворих з бойовими пораненнями відкритим методом та методом із застосуванням систем пролонгованої вакуумної аспірації «VAC». Зроблено висновок, що застосування систем «VAC» в комплексному лікуванні осколкових та вогнепальних ран із значним розчавленням тканин прискорює строки очищення, загоєння ран та видужання пацієнта.

784. **Оптимізація етапного хірургічного лікування поранених на основі метричної класифікації дефектів м'яких тканин** / Я. Л. Заруцький, І. Б. Пліс, С. О. Король, А. О. Компанієць // Клін. хірургія. – 2018. – Т. 85, №2. – С. 77–80 табл. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KlKh_2018_85_2_24 (дата звернення: 16.06.2020).

Проведено аналіз наявних класифікацій ранових дефектів і методів вимірювання розмірів ран. Запропоновано комплексний клінічно-організаційний підхід щодо пластичного закриття дефектів м'яких тканин. Виокремлено переваги впровадження уніфікованого алгоритму пластичного закриття вогнепальних дефектів м'яких тканин.

785. **Організація діагностики та динамічне спостереження при реконструктивному відновлюванні вогнепальних ран м'яких тканин** / І. П. Хоменко, К. В. Гуменюк, Є. В. Цема [та ін.] // Харків. хірург. шк. – 2020. – №2. – С. 119–126 : рис. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://surgical-school.com.ua/index.php/journal/article/view/118 (дата звернення: 14.12.2020).

У статті проаналізовано особливості різних методів діагностики вогнепальних поранень м'яких тканин. Зроблено висновок, що мультимодальний підхід в діагностиці та динамічне спостереження при реконструкції вогнепального поранення м'яких тканин надає можливість не тільки відновити цілісність пошкодженої анатомічної структури, а й покращити функціональні результати лікування.

786. **Патоморфоз вогнепальних ран м'яких тканин** / під заг. ред. В. І. Цимбалюка, І. П. Хоменка, І. А. Луріна [та ін.] ; МО України, НАМН України, МОЗ України. – Харків : Колегіум, 2018. – 175 с. : іл. – Бібліогр.: с. 168–175.

Монографія присвячена патоморфологічним змінам м'яких тканин при сучасних вогнепальних пораненнях у процесі хірургічних обробок, місцевого лікування, що базується на власному досвіді участі в бойових діях під час надання хірургічної допомоги бійцям ЗС України. Ілюстрації відображають зіставлені макроскопічні та мікроскопічні зміни процесів репарації та регенерації в м'яких тканинах, демонструють зміни в динаміці ранового процесу.

787. **Перший етап реконструкції дефектів м'яких тканин при вогнепальному пораненні** / І. П. Хоменко, К. В. Гуменюк, Є. В. Цема [та ін.] // International Academy Journal Web of Scholar. – 2020. – №6. – С. 31–35 : табл., рис. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://rsglobal.pl/index.php/wos/article/view/1400/1335 (дата звернення: 14.12.2020).

У статті досліджено застосування мультимодальної схеми діагностики під час першого етапу реконструктивного хірургічного лікування поранених з дефектами м'яких тканин на другому рівні надання медичної допомоги.

788. **Применение магнита для извлечения осколков при минно-взрывных ранениях** / Е. П. Герасименко, Ю. В. Глебский, О. И. Поляков [и др.] // Клін. хірургія. – 2015. – №1. – С. 43–44. – Текст доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KlKh_2015_1_14 (дата звернення: 07.10.2020).

Описано методи успішного видалення металевих осколків з м'яких тканин за допомогою магніту. Узагальнено досвід вилучення осколків з використанням малих оперативних доступів або по ходу раневого каналу. Констатовано, що метод дозволяє точно визначити місце розташування осколка. Зроблено висновок, що застосування методу сприяє зменшенню тривалості лікування хворого в стаціонарі, частоти ускладнень.

789. **Применение VAC-терапии в комплексном лечении огнестрельных ранений** / М. А. Каштальян, С. В. Тертышный, К. Л. Масунов [и др.] // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 187–192 : рис. – Библиогр.: 6 назв. – VI Між-

народна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 11.08.2020).

У статті проаналізовано результати лікування поранених з пошкодженням м'яких тканин кінцівок та тулуба шляхом використання в комплексному лікуванні вакуум-терапії. Зроблено висновок, що метод вакуум-дренування в поєднанні з іншими факторами впливу наскрізних, сліпих ран, включений в комплексну програму місцевого і загального лікування, дозволяє значно прискорити підготовку рани до різних видів шкірної пластики.

790. **Розробка та організація втілення спектральної інфрачервоної термографії в ході лікування вогнепальних поранень м'яких тканин** / І. П. Хоменко, Є. В. Цема, В. Ю. Шаповалов [та ін.] // Харків. хірург. шк. – 2019. – №1. – С. 160–163. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://surgical-school.com.ua/index.php/journal/issue/view/32/1-2019-pdf (дата звернення: 03.06.2020).

Встановлено ефективність спектральної інфрачервоної термографії за допомогою системи FLIR в діагностиці та розробці напрямку лікування вогнепальних поранень м'яких тканин. Рекомендовано впровадження методу спектральної термографії при первинній діагностиці вогнепальних поранень м'яких тканин в перших двох фазах запального процесу.

791. **Створення концепції термографічної класифікації вогнепальних поранень м'яких тканин** / І. П. Хоменко, К. В. Гуменюк, Є. В. Цема, С. В. Тертишний // World Science. – 2020. – №4, Vol. 1. – С. 32–36 : табл. – Бібліогр.: 21 назва. – Текст статті доступний в інтернеті: https://rsglobal.pl/index.php/ws/article/view/1230 (дата звернення: 14.12.2020).

Вивчено ефективність використання динамічної цифрової термографії у поранених з вогнепальними пошкодженнями м'яких тканин в мультимодальній схемі реконструктивного відновлення. На підставі отриманих матеріалів запропоновано концепцію термографічної класифікації вогнепальних ран м'яких тканин.

792. **Сучасні технології діагностики та видалення сторонніх тіл м'яких тканин вогнепального походження** / П. М. Замятін, В. В. Негодуйко, Р. Н. Михайлусов [та ін.] // Харків. хірург. шк. – 2020. – №3. – С. 81–86. – Бібліогр.: 23 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: https://surgical-school.com.ua/index.php/journal/article/view/148 (дата звернення: 14.12.2020).

У статті вивчено епідеміологічні та клінічні аспекти сторонніх тіл м'яких тканин (СТМТ) вогнепального походження з урахуванням механо- і травмогенезу. Презентовано результати апробації нових методів і пристроїв для визначення й контроля повноти видалення СТМТ.

793. ***Тертишний С. В.*** **Комплексне хірургічне лікування поранених з гнійними ускладненнями вогнепальних ран м'яких тканин** : автореф. дис. ... канд. мед. наук : [спец.] 14.01.03 «Хірургія» / Тертишний Сергій Володимирович ; Укр. військ.-мед. акад. МО України. – Київ, 2018. – 24 с. : рис., табл. – Бібліогр.: с. 16–18. – Текст автореферату доступний в інтернеті: http://www.surgery.org.ua/Files/Download/40740331-7998-49a3-bd97-fb48c16e86b9 (дата звернення: 09.06.2020).

У дослідженні проаналізовано структуру вогнепальних ран у поранених з гнійними ускладненнями м'яких тканин, які отримані під час проведення АТО, та встановлено причини, що призвели до нагноєння. Розроблено комплексний багатофакторний метод лікування поранених з вогнепальними ранами, що ускладнились гнійною інфекцією м'яких тканин. Проведено порівняльний аналіз результатів лікування поранених при застосуванні традиційного способу та запропонованого комплексного, багатофакторного методу лікування.

794. **Фотодинамическая терапия огнестрельных ран мягких тканей** / Р. Н. Михайлусов, В. В. Негодуйко, А. Н. Велигоцкий [и др.] // Photobiology and photomedicine. – 2019. – №28. – С. 31–38 : рис., табл. – Библиогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ftf_2019_28_6 (дата звернення: 25.09.2020).

У статті проаналізовано результати застосування розробленого способу фотодинамічної терапії (ФДТ) в комплексному лікуванні вогнепальних ран м'яких тканин. Акцентовано на доцільності застосування методу ФДТ при лікуванні таких ран на кваліфікованому етапі надання медичної допомоги в умовах військових мобільних госпіталів, центральних районних лікарень, військово-медичних клінічних центрів, цивільних установах МОЗ України.

795. ***Хоменко І. П.*** **Клінічно-організаційні особливості надання травматологічної допомоги пораненим із дефектами м'яких тканин при вогнепальних та мінно-вибухових ушкодженнях кінцівок** / Хоменко І. П., Король С. О., Матвійчук Б. В. // Травма. – 2018. – Т. 19, №5. – С. 129–133 : табл. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Travma_2018_19_5_18 (дата звернення: 22.06.2020).

У статті на основі розробленої кафедрою військової хірургії Української військово-медичної академії метричної класифікації вогнепальних ран визначено диференційовану хірургічну тактику закриття дефектів м'яких тканин. Запропоновано і впроваджено тактику хірургічного лікування ранових дефектів на етапах медичної евакуації, що дозволило визначити лікувально-евакуаційне призначення поранених із бойовою травмою кінцівок.

796. ***Целуйко І. М.*** **NPWT в лікуванні вогнепальних ран м'яких тканин кінцівок** / І. М. Целуйко // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 104–105.

Проаналізовано результати комплексного лікування поранених з вогнепальними ранами м'яких тканин кінцівок із застосуванням Negative-pressure wound therapy (терапії негативного тиску). Доведено, що вакуумна терапія є ефективним методом лікування поранень.

797. ***Чолак В. В.*** **Пластичне закриття дефектів м'яких тканин кінцівок у поранених** / В. В. Чолак // Наукова конференція молодих вчених, 20–21 квітня 2018 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Ч. 1. – С. 91. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/tezyKMV.pdf (дата звернення: 28.05.2020).

У статті презентовано метод лікування військовослужбовців-учасників АТО з використанням диференційованого підходу. Окреслено переваги означеного методу в порівнянні з традиційними методами.

798. **Якимова Т. П. Особенности патоморфоза огнестрельных ранений мягких тканей при наличии инородных тел** / Т. П. Якимова, В. В. Гледуйко, Р. Н. Михайлусов // Медицина сьогодні і завтра. – 2017. – №2. – С. 11–17 : рис. – Библиогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://msz.knmu.edu.ua/article/view/356/338 (дата звернення: 01.10.2020).

Проаналізовано дані гістологічних досліджень м'яких тканин поранених у ділянці стороннього тіла після вогнепальних поранень у динаміці. Деталізовано гістологічні зміни, які відбуваються в капсулі стороннього тіла.

799. **Organization of Sorting and Surgery of Wounds With Soft Tissue Defects During the Joint Force Surgery** / I. P. Khomenko, I. A. Lurin, S. O. Korol [et al] // J. Educat., Health Sport. – 2020. – Vol. 10, №1. – P. 259–269 : tabl. – Mode of access: https://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/JEHS/article/view/JEHS.2020.10.01.029 (Last access: 14.12.2020).

У статті проаналізовано результати надання хірургічної допомоги пораненим з дефектами м'яких тканин шляхом впровадження різноманітних хірургічних тактик закриття ран.

Див. також: 396, 397, 404, 497, 534, 545, 621, 639, 673, 682, 704, 711, 722, 805, 823.

3.13. ІНФЕКЦІЙНІ УСКЛАДНЕННЯ ПОРАНЕНЬ І ТРАВМ

800. ***Бендас В. В.*** **Таксономічний склад, популяційний рівень і мікроекологічні показники мікробіоти ранового вмісту вогнепальних поранень та мінно-вибухових травм** / В. В. Бендас, Я. П. Стефак, В. Д. Мойсюк // Клін. та эксперим. патологія. – 2019. – Т. 18, №2. – С. 13–18 : табл. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://cep.bsmu.edu.ua/article/view/1727-4338.XVIII.2.68.2019.3 (дата звернення: 03.06.2020).

Встановлено таксономічний склад, популяційний рівень і мікроекологічні показники екосистеми «макроорганізм-мікробіота» ранового вмісту у пацієнтів, які зазнали вогнепальних поранень і мінно-вибухових травм в зоні АТО. Виявлено провідні збудники запального процесу. Рекомендовано лікування ран направити проти провідного збудника (Clostridium perfringens).

801. **Бойова поєднана вогнепальна травма тазу, ускладнена анаеробною неклостридіальною інфекцією. Досвід лікування на етапах медичної допомоги** / А. В. Сотников, Р. В. Гибало, Г. Г. Макаров, С. А. Сапа // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2016. – Вип. 23. – С. 90–98. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2016_23_13 (дата звернення: 19.05.2020).

Проаналізовано результати лікування поранених з анаеробною неклостридіальною інфекцією, що ускладнює вогнепальні поранення таза. Зроблено висновок, що етапність лікування у перспективі принципу damage-контролю є провідним спрямуванням тактики ведення цієї групи поранених.

802. **Вибір антибактеріальної терапії у пацієнтів з відкритими та вогнепальними пошкодженнями кінцівок та їх ускладненнями** / О. А. Бур'янов, М. П. Грицай, Т. М. Омельченко, Ю. О. Ярмолюк // Літопис травматології та ортопедії. – 2017. – №1/2. – С. 113–118 : табл., рис. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lto_2017_1-2_26 (дата звернення: 15.10.2020).

У статті оцінено клінічну ефективність антибактеріального препарату «Макроцеф» (цефоперазон в комбінації з сульбактамом) у пацієнтів з інфекційними ускладненнями, обумовленими відкритими та вогнепальними пошкодженнями опорно-рухового апарата.

803. **Видовий склад та антибіотикорезистентність збудників ранових інфекцій у учасників бойових дій в зоні АТО** / О. В. Покас, І. О. Мележик, Г. В. Вишнякова [та ін.] // Науково-практична конференція «Фармакотерапія при інфекційних захворюваннях», 6–7 квітня 2017 р. : програма та матеріали конф. / Укр. військ.-мед. акад. [та ін.]. – Київ, 2017. – С. 70–72.

Вивчено видовий склад та чутливість до антибіотиків мікроорганізмів – збудників ранових інфекцій у учасників АТО. Встановлено, що найвищу активність проти досліджених ентеробактерій та неферментуючих грамнегативних бактерій мали аміноглікозиди.

804. **Визначення джерела інфікування нозокоміальною флорою бойових поранень кінцівок на підставі аналізу мікрофлори на різних етапах лікування** / А. В. Верба, І. П. Хоменко, В. М. Кондратюк [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2016. – Вип. 23. – С. 69–76 : рис. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2016_23_10 (дата звернення: 29.10.2020).

Виявлено причини колонізації бойових ран кінцівок мікроорганізмами, що спричиняють розвиток нозокоміальних інфекцій. Зроблено висновок, що створення єдиної для цих закладів стратегії хірургічного ведення ран та антибактеріальної профілактики і терапії дозволить попередити розвиток ускладнень бойової травми, пов'язаних з нозокоміальною інфекцією.

805. **Використання бактеріофагів у комплексному лікуванні інфекційних ускладнень вогнепальних ран м'яких тканин** / О. В. Лігоненко, І. І. Дігтяр, М. М. Борисенко [та ін.] // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 225–227 : табл., рис – Бібліогр.: 4 назви. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 25.05.2020).

У статті визначено ефективність застосування бактеріофагів у комплексному лікуванні інфекційних ускладнень вогнепальних ран м'яких тканин. Доведено, що використання місцевої бактеріофаготерапії призводить до статистично значимого зменшення мікробної забрудненості ран та прискорює процеси епітелізації.

806. **Використання бактеріофагів у комплексному лікуванні хронічних вогнепальних остеомієлітів** / О. В. Лігоненко, І. І. Дігтяр, М. М. Борисенко [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 51. – С. 140–142. – Бібліогр.: 3 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://elib.umsa.edu.ua/bitstream/umsa/12096/3/Ligonenko5.pdf (дата звернення: 08.07.2020).

У статті представлено результати комплексного лікування хворих з хронічним вогнепальним остеомієлітом з використанням місцевої бак-

теріофаготерапії. Доведено, що вищезазначене лікування призводить до статистично значимого зменшення мікробної забрудненості ран та прискорює процеси епітелізації.

807. ***Гур'єв С. О.*** **Вакуум-активна терапія у комплексному лікуванні постраждалих із вогнепальними пораненнями** / С. О. Гур'єв, П. В. Танасієнко, І. П. Марцинковський // Травма. – 2017. – Т. 18, №5. – С. 83–86 : табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Travma_2017_18_5_12 (дата звернення: 06.05.2020).

Визначено клінічну ефективність використання VAC-therapy у лікуванні постраждалих із вогнепальними пораненнями, що отримані в результаті АТО на Сході України. Проведене дослідження показало, що використання VAC-therapy значно покращує результати лікування ранового процесу у постраждалих із вогнепальними пораненнями, ускладненими гнійною інфекцією, що дозволяє рекомендувати VAC-therapy у клінічне використання.

808. **Динаміка мікробної контамінації вогнепальної рани під час комплексного хірургічного лікування** / І. П. Хоменко, Є. В. Цема, В. Ю. Шаповалов [та ін.] // Хірургія України. – 2018. – №1. – С. 7–13 табл., рис. – Бібліогр.: 25 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KhU_2018_1_3 (дата звернення: 09.06.2020).

У статті проведено порівняльний аналіз результатів лікування осіб, поранених під час бойового конфлікту на сході України в період з 2014 до 2017 р. Констатовано, що застосування комплексного багатофакторного хірургічного лікування інфікованої вогнепальної рани (імпульсний негативний тиск, кавітація рани низькочастотним ультразвуком, гіпербарична оксигенація та місцеві буферні розчини) дає змогу статистично значущо пришвидшити санацію рани та суттєво зменшити концентрацію в рані патогенної мікрофлори.

809. **Досвід використання VAC-Terapy при комплексному лікуванні вогнепальних ран** / І. П. Марцинковський, Р. П. Стащук, А. В. Ордатій [та ін.] // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 133–134. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 06.05.2020).

У статті охарактеризовано застосування VAC-терапії при комплексному лікуванні інфікованих вогнепальних ран. Констатовано, що VAC-терапія є оптимальним методом, що дозволяє швидко очистити ранову поверхню, заповнити рановий дефект грануляційною тканиною і підготувати рану до пластичного закриття.

810. **Досвід застосування екстракорпоральної радіальної ударно-хвильової терапії у військовослужбовців із хронічним вогнепальним остеомієлітом** / Кіх А. Ю., Яловенко В. А., Кравченко К. О., Беденко А. С. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 101–102. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Проаналізовано результати лікування військовослужбовців з вогнепальними та відкритими переломами кісток верхніх та нижніх кінцівок, хворих на вогнепальний остеомієліт шляхом застосування ударно-хвильової терапії.

811. **Епідеміологічний аналіз мікрофлори бойових ран на кінцевих етапах лікувально-евакуаційного ланцюга у період бойових дій на Сході України у 2014–2016 рр.** / В. М. Кондратюк, В. П. Ковальчук, Ю. А. Кобірніченко [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2017. – Вип. 24. – С. 220–229 : рис., табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1qpbUtl6Y1QKJOD_KO8dkMqHkx-nDODUM/view (дата звернення: 07.05.2020).

Проведено мікробіологічний моніторинг поранень кінцівок та здійснено порівняльний аналіз профілю антибіотикорезистентності мікроорганізмів між різними військовими шпиталями для визначення епідеміологічних особливостей розповсюдження резистентних штамів, що інфікують поранення кінцівок. Зроблено висновок, що сучасні бойові поранення контамінуються спорідненими клональними популяціями грамнегативних паличок, які мають єдине госпітальне джерело походження. Рекомендовано розробляти заходи антибактеріальної терапії без урахування локальних особливостей резистентності.

812. **Ефективність місцевого лікування вогнепальних ран** / О. О. Фомін, Н. С. Фоміна, С. А. Асланян [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 211–217. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_36 (дата звернення: 08.07.2020).

Досліджено мікробний пейзаж вогнепальних поранень і визначено чутливість виділених штамів до антибіотиків. Проведено порівняльний аналіз результатів ефективності місцевого лікування у поранених і постраждалих в зоні АТО.

813. **Заруцький Я. Л. Клінічні та патоморфологічні прояви септичного шоку при травмі мирного часу і бойовій травмі** / Я. Л. Заруцький, Б. А. Клішевич, Г. О. Полежаєв // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 47. – С. 207–221 : табл. – Бібліогр.: 25 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_47_25 (дата звернення: 27.05.2020).

У статті відображено актуальну проблему клінічної медицини і військово-польової хірургії щодо клінічних та патоморфологічних проявів сепсису і його ускладнення септичного шоку при бойовій травмі і травмі мирного часу. Рекомендовано застосування диференційної хірургічної тактики, що дозволить зменшити відсоток абдомінальних ускладнень і летальності в перших двох періодах травматичної хвороби.

814. **Клінічний випадок успішного лікування травмованого з тяжким сепсисом** / О. В. Борзих, С. А. Асланян, С. А. Сапа [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2017. – Вип. 24. – С. 75–86. – Текст в інтер-

неті: http://gvkg.kiev.ua/index.php/234-news/gospital/nauka/989-suchasni-aspekti-vijskovoji-meditsini (дата звернення: 02.09.2020).

У статті проаналізовано досвід успішного лікування травмованого в умовах некротичної інфекції з розвитком великої анаеробної флегмони верхньої кінцівки, грудної клітки і поперекової ділянки. Зроблено висновок, що своєчасні реконструктивно-відновлювальні операції на підставі комплексного лікування дають змогу розраховувати на можливість порятунку життя пораненого в умовах великого інфекційного ураження навколишніх тканин з розвитком тяжкого сепсису в стадії септикопіємії.

815. ***Ковальчук В. П.*** **Динаміка видового складу мікрофлори бойових (вогнепальних та мінно-вибухових) ран кінцівок, одержаних під час антитерористичної операції на сході України у 2014 році** / В. П. Ковальчук, В. М. Кондратюк // Хірургія України. – 2016. – №2. – С. 13–18 : табл., рис. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KhU_2016_2_4 (дата звернення: 06.05.2020).

Вивчено мікробну флору бойових ран кінцівок, отриманих під час АТО на сході України. Проаналізовано історії хвороб пацієнтів з пораненнями кінцівок, які отримували повторну хірургічну обробку. Констатовано, що результати бактеріологічного дослідження їх ран були позитивними щодо росту.

816. ***Кондратюк В. М.*** **Антимікробна дія антисептичних препаратів на клінічні штами мікроорганізмів, що контамінують бойові поранення кінцівок** / Кондратюк В. М. // Укр. журн. медицини, біології та спорту. – 2017. – №6. – С. 136–140 : табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujmbs_2017_6_31 (дата звернення: 19.05.2020).

Здійснено оцінку ефективності сучасних антисептиків по відношенню до основних мікроорганізмів, що виділяються з бойових поранень кінцівок. Виявлено, що антисептичні лікарські препарати з групи поверхнево-активних речовин володіють високими антимікробними властивостями до збудників гнійно-запальних процесів (Staphylococcus spp., E. coli, P. aeruginosa, Acinetobacter spp.). Для досягнення ефективного впливу на мікроорганізми необхідно використання методик, що забезпечать тривале вивільнення антисептичного препарату в рані.

817. ***Кондратюк В. М.*** **Мікробіологічне обґрунтування нової концепції протимікробної терапії інфекційно-запальних ускладнень бойових поранень у збройному конфлікті сучасності** : автореф. дис. ... д-ра мед. наук : [спец.] 03.00.07 «Мікробіологія» / Кондратюк Вячеслав Миколайович ; Вінниц. нац. мед. ун-т ім. М. І. Пирогова МОЗ України. – Харків, 2020. – 36 с. – Бібліогр.: с. 25–31. – Текст автореферету доступний в інтернеті: http://www.imiamn.org.ua/pages/arefKondratiuk.pdf (дата звернення: 20.11.2020).

У дослідженні проаналізовано дані щодо етіологічної структури мікроорганізмів, що викликають інфекційні ускладнення вогнепальних та мінно-вибухових ран. Встановлено причини інфекційних ускладнень. Рекомендовано ефективні антибіотики та їх комбінації, покази для призначення та заміни. Визначено основні організаційні заходи, що забезпечать збереження їх ефективності при лікуванні інфекційних ускладнень поранень.

818. ***Кондратюк В. М.*** **Оцінка резистентності до антимікробних препаратів штамів Acinetobacter baumannii та Pseudomonas aeruginosa, що контамінують бойові поранення кінцівок** / Кондратюк В. М. // Травма. – 2017. – Т. 18, №1. – С. 68–73 : рис., табл. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Travma_2017_18_1_10 (дата звернення: 20.05.2020).

У статті обґрунтовано вибір раціональної антибактеріальної терапії та профілактики, спричиненої цими мікроорганізмами, госпітальної хірургічної інфекції поранень кінцівок. Виокремлено ефективні препарати щодо неферментуючих грамнегативних паличок. Рекомендовано розробити заходи антибактеріальної терапії в масштабах усього лікувально-евакуаційного ланцюга, без урахування локальних особливостей резистентності.

819. ***Кондратюк В. М.*** **Рекомендації по антибактеріальній терапії інфекційних ускладнень сучасних бойових поранень, як основа антибактеріального стюардшип** / Кондратюк В. М., Богуш Г. Л., Кондратюк О. П. // Біль, знеболювання і інтенс. терапія. – 2019. – №3. – С. 68. – Бібліогр.: 3 назви. – Матеріали Конгресу анестезіологів України, 19–21 верес. 2019 р. – Текст статті доступний в інтернеті: http://jpaic.aaukr.org/article/view/177400/pdf_64 (дата звернення: 22.06.2020).

Розроблено керівництво з антибактеріальної терапії інфекційних ускладнень сучасних бойових поранень. Констатовано, що документ є підґрунтям для побудови системи контролю якості за антибактеріальною терапією.

820. ***Кондратюк В. М.*** **Характеристика антибіотикорезистентності мікрофлори бойових (вогнепальних та мінно-вибухових) ран кінцівок** / В. М. Кондратюк // Клін. хірургія. – 2016. – №4. – С. 50–53. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/KlKh_2016_4_15 (дата звернення: 20.05.2020).

Проаналізовано результати бактеріологічних досліджень вогнепальних та мінно-вибухових поранень кінцівок. Встановлено видовий склад мікрофлори, виділеної з бойових ран кінцівок у поранених. Визначено чутливість мікрофлори до антибактеріальних препаратів.

821. ***Кришевський Ю. П.*** **Мікробіологічна структура та чутливість патогенної флори до антибіотиків у пацієнтів із пораненнями черевної порожнини** / Кришевський Ю. П., Горошко В. Р., Хитрий Г. П. // Медицина невідклад. станів. – 2020. – Т. 16, №1. – С. 101–106 : табл., рис. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2020_16_1_13 (дата звернення: 23.12.2020).

У статті вивчено зміну мікробіологічної структури, чутливості та резистентності мікроорганізмів при пораненнях черевної порожнини. Виявлено, що причиною запального процесу в черевній порожнині є грамнегативні збудники і грампозитивні з вираженою стійкістю до антибіотиків.

822. **Лечение гнойно-септических осложнений у пострадавших с минно-взрывными и огнестрельными ранениями с повреждением магистральных сосудов** / В. В. Бойко, Ю. В. Иванова, В. А. Прасол [и др.] // Журн. Нац. акад. мед. наук України. – 2016. – Т. 22, №3/4. – С. 325–333. – Библиогр.: 59 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnamnu_2016_22_3-4_6 (дата звернення: 25.08.2020).

У статті проаналізовано досвід лікування постраждалих з мінно-вибуховими та вогнепальними пораненнями з ушкодженням магістральних судин. Обґрунтовано вибір режимів антибактеріальної терапії у постраждалих з гнійними ускладненнями мінно-вибухової та вогнепальної травми. Показано ефективність етапних хірургічних втручань та використання вакуумної терапії (NPWT) у комплексному лікуванні цих хворих.

823. **Лікування гнійних ускладнень вогнепальних ран м'яких тканин** / І. П. Хоменко, С. В. Тертишний, О. С. Герасименко, Р. В. Єнін // Харків. хірург. шк. – 2017. – №1. – С. 116–120 : рис., табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://surgical-school.com.ua/index.php/journal/issue/view/31/1-2017-pdf (дата звернення: 09.06.2020).

Проведено порівняльний аналіз результатів лікування поранених із зони АТО з пошкодженням кінцівок. Запропоновано програму лікування, яка дозволяє зменшити больовий синдром та припинити подальший розвиток ускладнень вогнепальних ран. Відмічено зменшення частоти формування гіпертрофічних келоїдних рубців та післятравматичних контрактур.

824. **Лікування гнійно-запальних ускладнень при бойовій вогнепальній травмі**/ О. О. Фомін, В. П. Ковальчук, Н. С. Фоміна [та ін.] // Сучас. мед. технології. – 2019. – №2, ч. 3. – С. 34–39 : рис. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.zmapo-journal.com.ua/uk/vipusk-2-chastina-3-2019/41_part3_2019_7_ua (дата звернення: 27.05.2020).

У статті обґрунтовано тактику ефективного лікування поранених з вогнепальними переломами довгих кісток. Констатовано, що превалювання грам-негативних мікроорганізмів у вогнепальній рані та високий ступінь резистентності даних представників до антибіотиків має бути враховано при проведенні емпіричної антибіотикотерапії у поранених. Запропоновано терапію у лікуванні поранених з вогнепальними переломами довгих кісток.

825. **Мікробіологічні аспекти ранової інфекції у потерпілих внаслідок бойових дій та її комплексне лікування з застосуванням вакуум-терапії** / М. Д. Желіба, А. В. Верба, Г. Л. Богуш [та ін.] // Сучас. мед. технології. – 2019. – №3. – С. 50–55 : табл. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1ohdeJ2KiVqfyC7O2Og0aBelfm2c7FSd9/view (дата звернення: 22.12.2020).

У статті вивчено особливості мікробного пейзажу бойових вогнепальних поранень кінцівок для оцінки його значення у розвитку інфекційних ускладнень та покращення результатів комплексного лікування шляхом застосування вакуумних пов'язок.

826. **Мікрофлора бойових ран кінцівок, які одержані в ході антитерористичної операції, у поранених, що проходили лікування у ВМКЦ ЦР м. Вінниця** / В. М. Кондратюк, Г. Л. Богуш, О. О. Фомін [та ін.] // Харків. хірург. шк. – 2016. – №2. – С. 80–83 : рис., табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Khkhsh_2016_2_20 (дата звернення: 07.05.2020).

Визначено мікробну флору ран, отриманих під час війни у Східній Україні, та профіль антимікробної резистентності виділених мікроорганізмів. Констатовано, що антибактеріальну терапію слід проводити з урахуванням моделей антибактеріальної чутливості флори, що висівається з ран.

827. ***Мурадян К. Р.*** **Інтервенційна сонографія в діагностиці та хірургічному лікуванні обмежених гнійно-деструктивних ускладнень бойової травми живота** / К. Р. Мурадян // Харків. хірург. шк. – 2019. – №1. – С. 164–168 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Khkhsh_2019_1_36 (дата звернення: 12.05.2020).

Мета дослідження – покращити результати лікування поранених та травмованих з бойовою травмою живота шляхом раціонального впровадження діагностичних та міні-інвазивних оперативних втручань під контролем ультразвукових методів візуалізації. Зроблено висновок, що інтервенційна сонографія може застосовуватися як першочерговий діагностично-лікувальний метод лікування ускладнень бойової травми живота.

828. ***Мурадян К. Р.*** **Результати впровадження інтервенційної сонографії в діагностику та хірургічне лікування обмежених гнійно-деструктивних ускладнень бойової травми живота** / К. Р. Мурадян // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 51. – С. 167–173. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7224 (дата звернення: 08.07.2020).

У статті представлено результати лікування гнійно-деструктивних ускладнень, що розвились у поранених з бойовою травмою живота. Показано, що використання методик міні-інвазивних втручань під ультразвуковою навігацією за показниками є більш ефективним у порівнянні з традиційними хірургічними втручаннями. Рекомендовано дані методики використовувати як самостійний метод лікування і як першочерговий етап перед радикальними оперативними втручаннями.

829. **Опыт применения фотодинамической терапии в комплексе лечения пострадавших с минно-взрывными и осколочными ранениями при инфекционных осложнениях повреждений магистральных сосудов** / Иванова Ю. В., Прасол В. А., Мушенко Е. В., Климова Е. М. // Фотобіологія та Фотомедицина. – 2016. – Т. 12, №1, 2. – С. 60–71 : рис. – Библиогр.: 20 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://periodicals.karazin.ua/photomedicine/article/view/8516/8030 (дата звернення: 26.08.2020).

У статті проаналізовано результати лікування постраждалих з мінно-вибуховими, вогнепальними та осколковими пораненнями з ушкодженнями магістральних судин кінцівок. Зроблено висновок, що антибактеріальний ефект фотодинамічної терапії зменшує ризик неспроможності судинного анастомозу та розвитку арозивної кровотечі, що суттєво впливає на летальність та кількість вторинних ампутацій.

830. ***Перекопайко Ю. М.*** **Фактори ризику розвитку інфекційних ускладнень при вогнепальних пораненнях черепа та головного мозку в гострому та ранньому періодах** / Ю. М. Перекопайко // Зб. наук. пр. співробітників НМАПО ім. П. Л. Шупика / МО України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2018. – Вип. 30. – С. 617–626. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://nmapo.edu.ua/zagruzka2/zbornikNMAPO30.pdf (дата звернення: 30.07.2020).

У статті вивчено частоту виникнення і характер інфекційних ускладнень при проникаючих та не проникаючих пораненнях черепа та головного мозку. Визначено основні причини інфекційно-запальних ускладнень.

831. ***Поліщук М. Є.*** **Лікворея, як фактор ризику розвитку інфекційних ускладнень в гострому та ранньому періоді при бойових пораненнях черепа та головного мозку** / Поліщук М. Є., Данчин А. О., Перекопайко Ю. М. // Науково-практична конференція нейрохірургів України з міжнародною участю «Високі технології в підвищенні якості життя нейрохірургічних хворих», м. Київ 23–25 жовт. 2019 р. : тези доп. / Ін-т нейрохірургії ім. акад. А. П. Ромоданова НАМН України [та ін.]. – Київ, 2019. – С. 27. – Текст доступний в інтернеті: https://neuro.kiev.ua/wp-content/uploads/2019_Kyiv_tezy_for_web.pdf (дата звернення: 26.10.2020).

Визначено частоту проявів ліквореї (ранової, назальної, отоліквореї) при пораненнях черепа та головного мозку та її вплив на розвиток інфекційних ускладнень в гострому та ранньому періоді.

832. ***Світличний Е. В.*** **Застосування інтервенційної сонографії в діагностиці та лікуванні обмежених гнійно-деструктивних ускладнень бойової хірургічної травми під час антитерористичної операції** / Е. В. Світличний, К. Р. Мурадян, О. А. Нетребко // Одес. мед. журн. – 2017. – №3. – С. 69–72 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Omj_2017_3_17 (дата звернення: 08.05.2020).

Мета дослідження – поліпшити результати лікування поранених і травмованих шляхом раціонального впровадження діагностичних і малоінвазивних оперативних втручань під контролем ультразвукових методів візуалізації. Доведено, що ультразвукова діагностика з інтервенційною сонографією є високоефективним методом діагностики обмежених гнійно-деструктивних ускладнень.

833. **Тактика лікування посттравматичного остеомієліту при пораненнях та закритих ушкодженнях грудної клітки** / Бойко В. В., Лихман В. М., Ткач С. В. [та ін.] // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 76. – Текст статті доступний в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 19.10.2020).

Проаналізовано результати лікування гнійних ускладнень у постраждалих з пораненнями та закритою травмою грудей шляхом оптимізації хірургічної тактики.

834. **Фенотипи резистентності ентеробактерій – збудників інфекцій ран у учасників бойових дій в зоні АТО** / Покас О. В., Мележик І. О., Вишнякова Г. В. [та ін.] // Актуальні інфекційні захворювання. Сучасні аспекти клініки, діагностики, лікування та профілактики : програма та матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю 23–24 листоп. 2017 р., Київ / Укр. військ.-мед. акад. [та ін.]. – Київ, 2017. – С. 51–53.

У статті досліджено поширеність бета-лактамаз різних типів серед штамів родини Enterobacteraceae, виділених з ран учасників АТО. Визначено їх чутливість до антибіотиків.

835. **Фенотипові і генотипові детермінанти антибіотикорезистентності грамнегативних бактерій – етіологічних чинників інфекційних ускладнень бойових ран** / В. П. Ковальчук, В. М. Кондратюк, І. М. Коваленко, В. М. Буркот // Мікробіол. журн. – 2019. – Т. 81, №1. – С. 61–71 : табл. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MicroBiol_2019_81_1_7 (дата звернення: 13.05.2020).

Визначено фенотипові і генотипові детермінанти антибіотикрезистентності грамнегативних бактерій – збудників інфекційних ускладнень бойових поранень у сучасному військовому конфлікті в Україні. Рекомендовано одержані дані використовувати в процесі розробки практичних рекомендацій з раціонального застосування антибіотиків при лікуванні інфекційних ускладнень бойових поранень.

836. ***Фомін О. О.*** **Досвід використання антисептиків у хворих з вогнепальними ранами** / О. О. Фомін, Н. С. Фоміна // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 144–145. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 11.08.2020).

Проаналізовано результати лікування поранених з гнійними вогнепальними ранами, отриманими в зоні локального воєнного конфлікту. Виявлено більш швидке очищення та загоєння ран після використання декасану, наслідком чого стало зменшення термінів лікування, відсутність необхідності в тривалій антибактеріальній терапії.

837. ***Фомін О. О.*** **Характеристика біологічних властивостей мікрофлори, виділеної з ран постраждалих в зоні АТО** / О. О. Фомін, Н. С. Фоміна, В. М. Кондратюк // Biomedical and biosocial anthropology. – 2016. – №26. – С. 136–140 : табл. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bba_2016_26_38 (дата звернення: 05.05.2020).

В статті проаналізовано результати вивчення біологічних властивостей мікроорганізмів, виділених від постраждалих з вибуховими та мінно-вибуховими травмами. Досліджено чутливість виділених штамів грамнегативних мікроорганізмів до антибіотиків та антисептиків декасану, мірамістину, хлоргексидину біглюконату, повідон-йоду. Доведено високий ступінь чутливості неферментуючих грамнегативних збудників до антисептиків з числа поверхнево-активних речовин.

838. **Фотодинамическая терапия в комплексе лечения пострадавших с минно-взрывными и осколочными ранениями при инфекционных осложнениях повреждений магистральных сосудов** / В. В. Бойко, Ю. В. Иванова, В. А. Прасол [и др.] // Харків. хірург. шк. – 2017. – №2. – С. 85–94 : рис., табл. – Библиогр.: 20 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Khkhsh_2017_2_22 (дата звернення: 25.09.2020).

У статті проаналізовано результати лікування постраждалих з мінно-вибуховими, вогнепальними та осколковими пораненнями з ушкодженнями магістральних судин кінцівок. Зроблено висновок, що використання комплексного лікування постраждалих дозволяє прискорити темпи загоєння ран, скоротити терміни очищення ран, що дозволяє підготувати рани до закриття і, відповідно, скоротити терміни загоєння ран.

839. **Чинники розвитку ранової інфекції та мікрофлора з інфікованих ран при бойовій травмі** / В. І. Трихліб, С. І. Ткачук, І. Г. Костенко [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2015. – Вип. 22, т. 1. – С. 108–119 : рис. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2015_22(1)_16 (дата звернення: 19.05.2020).

У статті представлено огляд літератури щодо частоти та різновиду мікрофлори при вогнепальних і мінно-вибухових пораненнях під час локальних війн. Виявлено, що на розвиток інфекційних ускладнень поранень впливає ряд чинників: анатомічне місце ураження, умови, за яких отримано поранення, тяжкість отриманої рани, характер рани, термін хірургічної обробки рани, факт та термін введення антибактеріального препарату тощо.

840. ***Kovalchuk V. P.*** **Bacterial flora of combat wounds from eastern Ukraine and time-specifed changes of bacterial recovery during treatment in Ukrainian military hospital** / Kovalchuk P. V., Kondratiuk M. V. // BMC Research Notes. – 2017. – Vol. 10, №1. – P. 1–7. – Текст статті доступний в інтернеті: https://link.springer.com/article/10.1186/s13104-017-2481-4 (дата звернення: 19.05.2020).

У статті визначено бактеріальну флору бойових ран верхньої та нижньої частин кінцівок, отриманих під час війни на сході України.

841. **Prognostic Factors of Intracranial Purulent-Septic Complications of Combat-Related Gunshot Penetrating Skull and Brain Wounds** / A. G. Sirko, L. A. Dzyak, G. S. Pylypenko [et al] // Мед. перспективи. – 2019. – Т. 24, №3. – С. 58–66 : табл. – Текст статті доступний в інтернеті: https://medpers.dsma.dp.ua/issues/2019/N3/58-66.pdf (дата звернення: 30.06.2020).

У статті проаналізовано структуру внутрішньочерепних гнійно-септичних ускладнень (ГСУ). Визначено фактори, що впливають на розвиток ГСУ у пацієнтів з бойовими вогнепальними проникаючими пораненнями черепа і головного мозку. Визначено вплив внутрішньочерепних ГСУ на результати лікування пацієнтів.

Див. також: 396, 564, 793, 1467.

РОЗДІЛ 4

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ АНЕСТЕЗІОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ Й ІНТЕНСИВНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ БОЙОВІЙ ХІРУРГІЧНІЙ ТРАВМІ

842. **Анестезіологічне забезпечення в екстремальних умовах під час бойових дій** / Ступницький М. А., Волощук Р. Р., Марфюк Є. М., Блощичак Р. Я. // Медицина неотлож. состояний. – 2016. – №4. – С. 229. – Материалы VII Национального конгресса Ассоциации анестезиологов Украины (21–24 сентября 2016 г., г. Днепр, Украина). – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.mif-ua.com/archive/article/43261 (дата звернення: 27.05.2020).

Окреслено особливості анестезіологічного забезпечення в екстремальних умовах під час бойових дій. Зроблено висновок, що регіонарна та внутрішньовенна анестезія з пульсоксиметричним моніторингом дає можливість забезпечити достатню та безпечну анестезію для малих хірургічних втручань і транспортування пацієнтів в екстремальних умовах.

843. ***Білоус А. М.*** **Особливості анестезіологічного забезпечення стоматологічних процедур в зоні операції Об'єднаних сил (ООС)** / А. М. Білоус, В. А. Пайкуш, В. І. Сірий // Біль, знеболювання і інтенс. терапія. – 2019. – №3. – С. 57. – Матеріали Конгресу анестезіологів України, 19–21 верес. 2019 р. – Текст статті доступний в інтернеті: http://jpaic.aaukr.org/article/view/177400/pdf_64# (дата звернення: 25.05.2020).

У статті описано досвід організації адекватного анестезіологічного супроводу при хірургічному стоматологічному лікуванні. Досліджено особливості перебігу анальгоседації. Констатовано, що для надання якісної стоматологічної допомоги воїнам необхідно: достатня кваліфікація анестезіолога, медикаменти та обладнання для проведення анальгоседації та ліквідації невідкладних станів, концентратор кисню, монітор життєвих функцій організму.

844. ***Бугай О. О.*** **Особливості інтенсивної терапії травматичної хвороби у поранених з поєднаними вогнепальними пораненнями кінцівок на етапі спеціалізованої допомоги** / О. О. Бугай, О. Ю. Маланіч // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 15–16.

Досліджено, які життєво важливі показники організму найчастіше порушуються при вогнепальних пораненнях кінцівок та які методи їх корекції є найбільш ефективними.

845. ***Кушнір О. С.*** **Подовжена епідуральна аналгезія як компонент інтенсивної терапії при важких пораненнях нижніх кінцівок** / О. С. Кушнір, Н. О. Мамай, Д. О. Тимчишин // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 48. – С. 232–241 : табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_48_37 (дата звернення: 16.06.2020).

У статті представлено клінічний випадок виконання продовженої епідуральної аналгезії в комплексному лікуванні вогнепального кульового наскрізного поранення. Констатовано, що лікування больового синдрому післяопераційного періоду є одним із пріоритетних завдань. Відмічено, що призначення морфіну і оптантів може привести до негативних наслідків.

846. ***Матковський В. В.*** **Особливості анестезіологічного забезпечення при поєднаній бойовій травмі на етапі спеціалізованої допомоги** / В. В. Матковський // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 10–11.

У статті вивчено клінічний перебіг періопераційного періоду у поранених, яким виконані операційні втручання з приводу поєднаної бойової травми. Зроблено висновок, що використання загальної анестезії з інтубацією трахеї та штучною вентиляцією легень в поєднанні з епідуральною аналгезією є найбільш оптимальним видом анестезії при операціях з приводу поєднаної бойової травми на спеціалізованому етапі надання допомоги.

847. ***Мелець І. В.*** **Інфузійна терапія під час анестезіологічного забезпечення реконструктивних оперативних втручань після вогнепальних поранень кінцівок** / І. В. Мелець, В. Р. Горошко // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 1. – С. 22–23.

Проаналізовано дані лабораторних та інструментальних методів досліджень при анестезіологічному забезпеченні реконструктивних оперативних втручань. На основі отриманих результатів запропоновано найоптимальніший кристалоїдний розчин для інфузійної терапії.

848. ***Одайник Т. М.*** **Сучасні погляди щодо анестезіологічного забезпечення при бойових пораненнях черевної порожнини** / Т. М. Одайник, В. М. Мельник // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 1. – С. 26.

Здійснено ретро- та проспективний аналіз особливостей анестезіологічного забезпечення при релапаротоміях при вогнепальних пораненнях черевної порожнини. Запропоновано найбільш оптимальні методи анестезіологічного забезпечення: загальна багатокомпонентна анестезія з інтубацією трахеї та штучною вентиляцією легень і поєднана анестезія (загальна багатокомпонентна в поєднанні з епідуральною анестезією).

849. **Особливості анестезіологічного забезпечення в комплексному лікуванні бойової щелепно-лицьової травми. Клінічний випадок** / Є. Д. Бабов, О. С. Кушнір, В. П. Мазур [та ін.] // Клін. анестезіологія та інтенс. терапія. – 2017. – №1. – С. 61–67. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kait_2017_1_11 (дата звернення: 14.05.2020).

Розглянуто клінічний випадок інтубації трахеї як альтернативного методу трахеостомії при операціях у щелепно-лицьовій хірургії. Зроблено висновок, що субментальна інтубація є ефективною альтернативою трахеостомії, оро- і назотрахеальної інтубації у забезпеченні прохідності дихальних шляхів при операціях у щелепно-лицьовій хірургії, лікуванні вогнепальних поранень лицьового черепа, переломів нижньої щелепи, верхньої щелепи за типом Le Fort.

850. ***Рабощук О. В.*** **Особливості анестезіологічного забезпечення при бойовій травмі голови з переважним пошкодженням головного мозку** / О. В. Рабощук // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 3–4.

Проаналізовано анестезіологічне забезпечення у поранених з бойовою травмою з переважним пошкодженням головного мозку (бойовою ЧМТ) на підставі дослідження змін гемодинаміки, електролітного складу крові, показників загального та біохімічного аналізів крові, оцінки неврологічного статусу.

851. ***Ребедайло М. О.*** **Анестезіологічне забезпечення при торакальних ушкодженнях у військовослужбовців із зони АТО** / М. О. Ребедайло, А. В. Говенко // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 17–18.

Проаналізовано анестезіологічне забезпечення поранених військовослужбовців, які отримали пошкодження грудної клітки в зоні АТО. Констатовано, що застосування поєднаної анестезії при торакальній травмі забезпечує більш адекватне знеболення.

852. ***Тодікаш М. Й.*** **Порівняльна характеристика різних видів анестезіологічного забезпечення при операціях з приводу бойових поранень верхніх кінцівок** / М. Й. Тодікаш, Т. М. Левченко // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 1. – С. 29.

Визначено оптимальний метод анестезіологічного забезпечення при різних бойових пошкодженнях верхніх кінцівок. Констатовано, що метод анестезії залежить від локалізації ураження і загального стану пораненого, характеру поранення, виду та тривалості оперативного втручання.

853. **Травматологічна допомога в зоні АТО військовослужбовцям з пораненнями кінцівок: досвід застосування провідникової анестезії** / О. А. Бур'янов, А. Ю. Кіх, А. А. Беспаленко [та ін.] // Літопис травматології та ортопедії ім. Є. Т. Скляренка. – 2018. – №1/2. – С. 27–30 : табл. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lto_2018_1-2_11 (дата звернення: 05.05.2020).

У статті проаналізовано і узагальнено клінічний досвід надання анестезіологічної допомоги військовослужбовцям з пораненнями кінцівок в зоні проведення АТО. Встановлено, що використання провідникової анестезії має ряд переваг в порівнянні з загальною анестезією, забезпечує комфортне виконання травматологічних операцій, зменшує ризики для життя пацієнта, суттєво зменшує потребу в анальгетиках в післяопераційному періоді та є достатньо дешевим і доступним методом.

854. ***Тхоревський О. В.*** **Вибір методу анестезії при бойовій травмі нижніх кінцівок на етапах медичної допомоги** / О. В. Тхоревський, К. В. Рак // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 1. – С. 24–25.

Проаналізовано методи анестезії при бойовій травмі нижніх кінцівок. Констатовано, що вибір методу анестезії залежить від етапу медичної допомоги, місця, де надається допомога, наявності обладнання і спеціалістів, складності травми й тяжкості стану пораненого.

855. ***Тхоревський О. В.*** **Особливості анестезіологічного забезпечення при вогнепальних пораненнях нижніх кінцівок** / О. В. Тхоревський, К. В. Рак // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 19–20.

Проаналізовано клінічний перебіг інтраопераційного та післяопераційного періодів у поранених з вогнепальними пошкодженнями нижніх кінцівок. Визначено, що оптимальним методом анестезії є спинномозкова анестезія з седацією.

856. ***Ухач Ю. Д.*** **Сучасні підходи до анестезіологічного забезпечення пацієнтів з вогнепальними пораненнями голови під час аеромедичної евакуації в ході локальних збройних конфліктів** / Ю. Д. Ухач // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 2. – С. 43.

Проаналізовано досвід аеромедичної евакуації військовослужбовців із проникаючими пораненнями голови шляхом оцінки доступних можливостей проведення заходів інтенсивної терапії на етапах медичної евакуації.

857. ***Хитрий Г. П.*** **Небезпеки та помилки при анестезіологічній допомозі пораненим в умовах збройного конфлікту** [Електронний ресурс] / Хитрий Г. П. // Матеріали Одинадцятого Британо-Українського симпозіуму «Інноваційні технології та методики в анестезіології та ІТ», 17–20 квітня 2019 р. / Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Текст. дані. – Київ, 2019. – Режим доступу: http://anaesthesiaconference.kiev.ua/materials_2019/071_G.P.%20Hytryy.pdf (дата звернення: 11.01.2021).

Охарактеризовано особливості організації анестезіологічної допомоги в умовах збройного конфлікту. Виявлено помилки при визначенні «анестезіологічних» протипоказань до оперативних втручань.

858. ***Хитрий Г. П.*** **Оптимізація періопераційної інфузійної терапії під час анестезіологічного забезпечення оперативних втручань з приводу вогнепальних поранень черевної порожнини у поранених АТО на етапі спеціалізованої медичної допомоги** / Г. П. Хитрий, В. М. Мельник, О. В. Тхоревський // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №4. – С. 39–45 : табл. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_4_7 (дата звернення: 26.05.2020).

Вивчено патофізіологічні фактори розвитку змін гемодинаміки під час операцій на черевній порожнині після вогнепального поранення. Розроблено схеми їх профілактики. Доведено безпечність використання як внутрішньовенних анестетиків для підтримання загальної анестезії (на прикладі пропофолу), так і інгаляційних (на прикладі севофлурану) з подовженою епідуральною анестезією за умови контролю глибини анестезії за допомогою БІС-моніторингу та якісною інфузійною підтримкою збалансованими розчинами.

859. ***Хитрий Г. П.*** **Особливості анестезіологічного забезпечення при бойовій травмі черепа та головного мозку** / Хитрий Г. П., Рабощук О. В., Онищенко А. К. // Медицина неотлож. состояний. – 2016. – №4. – С. 242. – Материалы VII Национального конгресса Ассоциации анестезиологов Украины (21–24 сентября 2016 г., г. Днепр, Украина). – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.mif-ua.com/archive/article/43299 (дата звернення: 27.05.2020).

Проаналізовано анестезіологічне забезпечення у поранених з бойовою травмою черепа та головного мозку. Зроблено висновок, що корекція дози загального анестетика відповідно до ступеня травматичного пригнічення свідомості може зменшити дозозалежну депресію серцево-судинної системи та опосередковане вторинне ушкодження головного мозку.

860. ***Хитрий Г. П.*** **Особливості інтенсивної терапії при тяжкій бойовій травмі черепа та головного мозку** / Г. П. Хитрий, О. В. Рабощук, А. К. Онищенко // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2016. – Вип. 23. – С. 106–111. – Бібліогр.: 24 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2016_23_15 (дата звернення: 19.05.2020).

У статті викладено особливості надання медичної допомоги пораненим з тяжкою бойовою травмою черепа та головного мозку. Детально розглянуто завдання інтенсивної терапії поранених з даною патологією з урахуванням сучасних підходів та стандартів.

861. ***Хитрий Г. П.*** **Особливості організації анестезіологічної та реаніматологічної допомоги пораненим в умовах збройного конфлікту** / Г. П. Хитрий, В. М. Мельник, А. К. Онищенко // Військ. медицина України. – 2015. – Т. 15, №1. – С. 15–19. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2015_15_1_5 (дата звернення: 25.05.2020).

У статті проаналізовано особливості організації анестезіологічної та реаніматологічної допомоги пораненим в умовах АТО. Вказано на необхідність збільшення штатної чисельності підрозділів анестезіології та реанімації і забезпечення ранньої евакуації поранених на етап спеціалізованої медичної допомоги.

Див. також: 219, 512, 515, 526, 941.

РОЗДІЛ 5

ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРАПЕВТИЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ПІД ЧАС АТО/ООС

5.1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕБІГУ ЗАХВОРЮВАНЬ ТЕРАПЕВТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

862. ***Бойчак М. П.*** **Терапевтичні аспекти війни на Сході України** : монографія / Бойчак М. П., Осьодло Г. В. ; Командування мед. сил ЗС України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ : Людмила, 2020. – 320 с. – Бібліогр. у кінці розд.

У монографії презентовано досвід організації терапевтичної допомоги військовослужбовцям-учасникам АТО/ООС за п'ятирічний період війни на Сході України (2014–2019). Розглянуто організаційні засади надання терапевтичної допомоги на різних етапах медичної евакуації, санітарні втрати терапевтичного профілю та їх структура. Представлено особливості перебігу захворювань внутрішніх органів та захворювань терапевтичного профілю в учасників війни. Виокремлено розділи, присвячені бойовій психічній травмі та медичній реабілітації військовослужбовців.

863. **Вивчення впливу факторів оточуючого середовища, військової праці та бойової діяльності на стан здоров'я та захворюваність військовослужбовців в зоні АТО** / Ю. М. Депутат, О. А. Бєлов, С. В. Сімперович [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 52. – С. 66–80 : рис., табл. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/zbirnyk_nauk_prac.pdf (дата звернення: 12.08.2020).

У статті розглянуто питання розміщення та життєдіяльності військовослужбовців під час проведення АТО, що мали найбільшу вагу та впливали на стан здоров'я і загальну захворюваність особового складу бойових підрозділів. Обґрунтовано комплекс заходів щодо профілактики загальної захворюваності військовослужбовців ЗС України при розміщенні в польових умовах.

864. **Воєнно-польова терапія** : підручник / за ред. Г. В. Осьодло, А. В. Верби ; Укр. військ.-мед. акад. МО України, Військ.-мед. департамент. – Київ : Чалчинська Н. В., 2017. – 620 с.

У виданні висвітлено основні положення теорії та практичної діяльності лікаря-терапевта при бойовій терапевтичній патології внаслідок збройних конфліктів та надзвичайних ситуацій мирного часу. Особливу увагу приділено хворобам внутрішніх органів при пораненнях та ураженнях (променевих, токсичних, біологічних). Наведено основні поняття бойової психічної травми. Описано види та рівні медичної допомоги при терапевтичній патології на етапах медичної евакуації з урахуванням їх реорганізації в умовах проведення АТО.

865. **Епідеміологічні й терапевтичні аспекти небойової патології у мобілізованих військовослужбовців та учасників АТО** / Осьодло Г. В., Трихліб В. І., Ткачук С. І. [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я: зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2015. – Вип. 43. – С. 225–234 : рис. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2015_43_28 (дата звернення: 19.10.2020).

Вивчено структуру звернень за медичною допомогою серед військовослужбовців з числа мобілізованих під час збройного конфлікту в Україні. Проаналізовано частоту, структуру та особливості клінічного перебігу кислотозалежних захворювань органів травлення в учасників АТО.

866. ***Лур'є К. І.*** **Особливості структури соматичної патології військовослужбовців – учасників антитерористичної операції** / К. І. Лур'є // Эксперим. і клін. медицина. – 2018. – №1. – С. 122–127 : рис. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eikm_2018_1_19 (дата звернення: 26.05.2020).

Розглянуто питання соматичної патології, яка виникла вперше, або загострення хронічних захворювань у військовослужбовців під час локальних бойових дій. Проведено статистичний аналіз і виявлено в залежності від віку питому вагу соматичних захворювань військовослужбовців, які були госпіталізовані у Запорізький військовий госпіталь з району проведення АТО. Акцентовано увагу на високому відсотку пацієнтів із захворюваннями серцево-судинної системи, хронічними захворюваннями травної, дихальної та нервової систем. Зроблено висновок, що несвоєчасне надання медичної допомоги цій категорії пацієнтів може позначитися на бойовій спроможності військових підрозділів.

867. ***Марчук Н. В.*** **Аналіз госпіталізації на захворювання внутрішніх органів у військовослужбовців-учасників АТО** / Н. В. Марчук, М. М. Коваль // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 35–36.

Проаналізовано госпіталізацію на захворювання внутрішніх органів у військовослужбовців-учасників АТО. Визначено основні напрями профілактики та шляхи зниження захворюваності.

868. ***Шемчук О. М.*** **Особливості сучасної трьохрічної динаміки показників структури госпітальної захворюваності (за класами хвороб) у військовослужбовців Збройних Сил України в зоні проведення операції Об'єднаних сил** / Шемчук О. М., Коліхов В. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 107 : табл. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Проаналізовано динаміку рівнів структури госпітальної захворюваності військовослужбовців ЗС України в зоні проведення ООС у період 2017–2019 рр.

Див. також: 79, 94, 111, 123, 197, 862, 864, 1366, 1491, 1507.

5.2. ЗАХВОРЮВАННЯ ВНУТРІШНІХ ОРГАНІВ

5.2.1. ОРГАНИ КРОВООБІГУ

869. ***Буженко А. І.*** **Коморбідність у хворих на артеріальну гіпертензію чоловіків мобілізаційного віку і військовослужбовців: поширеність та перебіг** : автореф. дис. ... канд. мед. наук : [спец.] 14.01.02 «Внутрішні хвороби» / Буженко Алла Іванівна ; МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – 21 с. – Текст доступний в інтернеті: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/11242 (дата звернення: 05.06.2020).

У дослідженні встановлено вплив АГ і коморбідної патології на стан здоров'я та показники придатності до військової служби військовослужбовців і чоловіків мобілізаційного віку на сучасному етапі. Визначено характерні відмінності поширеності коморбідних станів у військовослужбовців-учасників АТО, хворих на АГ. Розроблено алгоритм визначення категорії придатності до військової служби чоловіків з урахуванням комплексної оцінки коморбідної патології.

870. **Варіабельність серцевого ритму в оцінці стану серцево-судинної системи у військовослужбовців Збройних Сил України із зони проведення антитерористичної операції з супутнім посттравматичний стресовим розладом** / А. М. Шиць, В. А. Березовський, С. Є. Мостовий, О. Б. Динник // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2016. – Вип. 23. – С. 232–244 : табл., рис. – Бібліогр.: 31 назва. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2016_23_29 (дата звернення: 08.05.2020).

У статті оцінено вплив симпатоадреналової системи на стан внутрішньосерцевої гемодинаміки у комбатантів АТО залежно від ступеня тяжкості посттравматичного стресового розладу.

871. ***Воронко А. А.*** **Коморбідність у хворих на артеріальну гіпертензію військовослужбовців-учасників операції Об'єднаних сил** / А. А. Воронко // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 52. – С. 26–37 : табл. – Бібліогр.: 27 назв. – Текст в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/zbirnyk_nauk_prac.pdf (дата звернення: 12.08.2020).

У статті досліджено особливості коморбідної патології при артеріальній гіпертензії у військовослужбовців-учасників ООС. Встановлено особливості частоти діагностування різних стадій артеріальної гіпертензії, загальної кількості діагнозів коморбідних захворювань. Визначено частоту ураження основних органів і систем організму коморбідною патологією та її структуру.

872. ***Головащенко О. В.*** **Порівняльна характеристика різних режимів гіполіпідемічної терапії в учасників АТО, хворих на ішемічну хворобу серця** / О. В. Головащенко, М. М. Селюк // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 16–17.

Проаналізовано ефективність та безпечність статину II покоління (Аторвастатину) та III покоління (Розувастатину) при тривалому лікуванні учасників АТО, хворих на ішемічну хворобу серця. Зроблено висновок, що обидві схеми (при дотриманні режиму лікування) високоефективні та безпечні.

873. ***Довгалюк Н. Ю.*** **Клініко-епідеміологічні особливості артеріальної гіпертензії в учасників АТО** / Н. Ю. Довгалюк, М. М. Селюк // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 2. – С. 33–34.

Вивчено поширеність, структуру та поєднання АГ з основними нозологіями в учасників АТО.

874. ***Іващенко Л. В.*** **Аналіз порушення ритму і провідності у військовослужбовців-учасників Антитерористичної операції** / Л. В. Іващенко, М. М. Коваль // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 2. – С. 34–35.

Проаналізовано порушення ритму і провідності серця у військовослужбовців-учасників АТО. Виявлено, що варіабельність серцевого ритму є одним з найбільш розроблених та інформативних методів кількісної оцінки показників вегетативної активності, параметри якої розглядаються як інтегральні показники процесів регуляції організму.

875. ***Ільченко Д. В.*** **Показники структурного функціонального стану міокарду в учасників АТО, госпіталізованих з приводу фібриляції передсердь** / Д. В. Ільченко // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 32–33.

Визначено основні нозології, що спричинили фібриляцію передсердь у різних вікових групах. Охарактеризовано функціональний стан міокарда в учасників АТО. Констатовано, що мінімальні порушення гемодинаміки та ремоделювання серця зумовлені коротким анамнезом захворювання та відсутністю тривалого анамнезу серцево-судинної патології.

876. **Особливості коморбідної патології у військовослужбовців з артеріальною гіпертензією, які брали участь в антитерористичній операції** / І. М. Ткачук, Г. З. Мороз, А. І. Буженко [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2017. – Вип. 24. – С. 326–337 : табл. – Бібліогр.: 25 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1qpbUtl6Y1QKJOD_KO8dkMqHkx-nDODUM/view (дата звернення: 07.05.2020).

У статті досліджено особливості коморбідної патології у військовослужбовців-учасників АТО з артеріальною гіпертензією (АГ). Встановлено супутні патології, які формують високий та дуже високий ризик ускладнень у військовослужбовців-учасників АТО з АГ. Рекомендовано лікарям первинної медичної допомоги здійснювати індивідуальний підхід при розробці лікувально-профілактичної стратегії.

877. **Реакції серцево-судинної системи під час виконання комбінованого тесту Струпа учасниками операції Об'єднаних сил (АТО)** / Куценко Т. В., Погребна А. В., Насєдкін Д. Б. [та ін.] // Вісн. Черкас. ун-ту. Серія: Біологічні науки. – 2019. – №1. – С. 39–48 : рис., табл. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchuB_2019_1_8 (дата звернення: 29.10.2020).

У статті оцінено вплив когнітивного навантаження при виконанні комбінованого тесту Струпа на стан діяльності серцево-судинної системи (за показниками ЕКГ та варіаційної пульсометрії) в учасників ООС.

878. ***Стаднік С. М.*** **Клініко-діагностичні аспекти гострих міокардитів у військовослужбовців-учасників бойових дій** / С. М. Стаднік, І. З. Куценко, Б. С. Породко // Острые и неотлож. состояния в практике врача. – 2015. – №5. – С. 40–44 : рис. – Бібліогр.: 35 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://urgent.com.ua/ua-issue-article-556 (дата звернення: 29.10.2020).

У статті проаналізовано результати діагностики та лікування клінічних випадків гострого міокардиту у військовослужбовців-учасників бойових дій.

879. ***Ткачук І. М.*** **Комплексна оцінка поширеності коморбідної патології у військовослужбовців-учасників антитерористичної операції, хворих на артеріальну гіпертензію, в амбулаторно-поліклінічній практиці** / І. М. Ткачук, Г. З. Мороз, А. І. Буженко // Проблеми військової охорони здоров'я: зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 45, т. 1. – С. 281–290 : табл. – Бібліогр.: 27 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_45(1)__38 (дата звернення: 08.05.2020).

У статті досліджено поширеність коморбідної патології у військовослужбовців-учасників АТО, хворих на АГ. Проведено загальну оцінку стану системи організму за кумулятивною шкалою рейтингу захворювання. Результати дослідження показали високу частоту виявлення коморбідної патології у військовослужбовців, що вимагає від лікарів при розробці лікувально-профілактичних стратегій індивідуального підходу.

880. ***Ткачук І. М.*** **Медико-соціальне обґрунтування оптимізації функціонально-організаційної моделі профілактики серцево-судинних захворювань у військовослужбовців Збройних Сил України** : автореф. дис. ... д-ра мед. наук : [спец.] 14.02.03 «Соціальна медицина» / Ткачук Ірина Михайлівна ; Укр. військ.-мед. акад. МО України. – Київ, 2019. – 43 с. : табл., іл. – Бібліогр.: с. 34–40. – Текст автореферату доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1gna7ja9x2Z_pg3htCs87j8CQqWff6P-W/view (дата звернення: 02.06.2020).

Дослідження присвячено науковому обґрунтуванню удосконалення функціонально-організаційної моделі профілактики серцево-судинних захворювань у військовослужбовців ЗС України, в т. ч. у військовослужбовців-учасників АТО, на рівні первинної медичної допомоги, стратегічним напрямком якої є забезпечення покращення і зміцнення здоров'я військовослужбовців та підвищення їх боєздатності.

881. ***Ткачук І. М.*** **Особливості клінічного перебігу артеріальної гіпертензії у військовослужбовців-учасників антитерористичної операції** / І. М. Ткачук // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, №3/4. – С. 48–55 : табл. – Бібліогр.: 23 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2017_17_3-4_10 (дата звернення: 08.05.2020).

Досліджено особливості клінічного перебігу АГ у військовослужбовців-учасників АТО. Виявлено значну поширеність факторів ризику серцево-судинних захворювань та хибних звичок, низьку прихильність до лікування, що вимагає індивідуального підходу щодо модифікації всіх потенційних чинників ризику та обумовлює розробку комплексних ефективних лікувально-профілактичних стратегій.

882. ***Ткачук І. М.*** **Оцінка ефективності комплексного підходу до оптимізації лікування артеріальної гіпертензії у військовослужбовців – учасників антитерористичної операції** / І. М. Ткачук // Здобутки клін. і експерим. медицини. – 2017. – №4. – С. 100–103 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zkem_2017_4_19 (дата звернення: 08.05.2020).

У дослідженні проведено оцінку ефективності заходів щодо оптимізації лікування артеріальної гіпертензії у військовослужбовців-учасників АТО. Розроблено комплексний підхід до лікування та реабілітації пацієнтів з АГ та коморбідною патологією.

Див. також: 463, 466, 469, 928, 987, 992, 1348.

5.2.2. ОРГАНИ ТРАВЛЕННЯ

883. ***Булах Л. О.*** **Особливості перебігу кислотозалежних захворювань у військовослужбовців-учасників АТО** / Л. О. Булах, А. А. Воронко // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 1. – С. 74–75.

Здійснено ретроспективний аналіз архівних історій хвороб пацієнтів, які знаходились на обстеженні та лікуванні в клініках гастроентерології військово-медичних клінічних центрів Південного та Центрального регіонів. Визначено відмінності перебігу кислотозалежних захворювань у різних категорій військовослужбовців.

884. ***Грибук Б. В.*** **Кислотозалежні захворювання органів травлення в учасників АТО/ООС у 2017–2019 рр.: госпіталізація, наслідки, особливості клінічного перебігу** / Б. В. Грибук, О. А. Желеховський // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 2. – С. 33–34.

Проаналізовано рівень та структуру захворювань органів травлення у військовослужбовців-учасників АТО/ООС. Виявлено, що переважають кислотозалежні захворювання, а в їх структурі найбільш частими є виразкова хвороба, хронічний гастродуоденіт і гастроезофагеальна рефлюксна хвороба.

885. **Досвід ефективної монотерапії функціональних захворювань органів травлення у військовослужбовців** / Палій І. Г., Заїка С. В., Ксенчин О. О., Миршук Н. М. // Новини медицини та фармації. – 2016. – №3. – С. 8–10 : табл., рис. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.mif-ua.com/archive/article/42489 (дата звернення: 27.05.2020).

У статті вивчено ефективність фітопрепарату Гастритол при лікуванні захворювань органів травлення у військовослужбовців в зоні проведення АТО. Виявлено, що Гастритол відповідає патогенетичним напрямкам лікування захворювань органів травлення і може бути використаний для надання допомоги пацієнтам ще на етапі уточнення клінічного діагнозу.

886. **Епідеміологічні й терапевтичні аспекти кислотозалежних захворювань органів травлення в учасників антитерористичної операції** / Г. В. Осьодло, С. М. Прокопчук, І. М. Шевага [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. / Голов. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ». – Київ, 2015. – Вип. 22, ч. 1. – С. 215–218. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2015_22(1)__29 (дата звернення: 08.05.2020).

Проаналізовано результати статистичної звітності щодо захворюваності, структури та підходів до лікування хронічних дифузних захворювань печінки у військовослужбовців. Зроблено висновок, що серед хвороб органів травлення переважають кислотозалежні захворювання з ерозивно-виразковими пошкодженнями езофагогастродуоденальної зони з характерним торпідним та ускладненим перебігом, частою асоціацією з психоформними розладами, зниженням трофологічного статусу та синдромом еритроцитозу.

887. ***Засієнко Ю. П.*** **Пептична виразка дванадцятипалої кишки в учасників АТО: частота, структура, особливості клінічного перебігу та лікування** / Ю. П. Засієнко // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 7–8.

Досліджено особливості клінічного перебігу та лікування пептичної виразки дванадцятипалої кишки у військовослужбовців на різних етапах проведення АТО/ООС. У пацієнтів виявлено високий рівень гострої реакції на стрес, що потребує додаткового призначення психотропних препаратів.

888. ***Захарченко О. С.*** **Кислотозалежні захворювання в учасників АТО: частота, особливості клінічного перебігу та лікування** / О. С. Захарченко // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 32–33.

Вивчено частоту, структуру, особливості клінічного перебігу та лікування кислотозалежних захворювань (КЗЗ) у різних категорій військовослужбовців-учасників АТО. Рекомендовано у випадках КЗЗ призначати антисекреторну терапію переважно інгібітором протонної помпи.

889. **Клініко-епідеміологічний аналіз гастроентерологічної патології в учасників АТО** / Г. В. Осьодло, Я. П. Гончаров, В. В. Бесага [та ін.] // Військ. медицина України. – 2015. – Т. 15, №1. – С. 41–44 : рис. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2015_15_1_11 (дата звернення: 25.05.2020).

Вивчено структуру, динаміку, клінічний перебіг і лікування захворювань органів травлення в учасників АТО. Виявлено, що серед хвороб органів травлення переважають кислотозалежні захворювання з еразивно-виразковими пошкодженнями езофагогастродуоденальної зони. Констатовано, що це повинно враховуватися при плануванні їх медикаментозного забезпечення з акцентом на фармакоекономічно доцільну кислотосупресивну й антигелікобактерну терапію.

890. **Клініко-епідеміологічний аналіз захворювань печінки у військовослужбовців-учасників антитерористичної операції/операції Об'єднаних сил** / Г. В. Осьодло, К. В. Савічан, А. М. Губар [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2020. – Вип. 27, ч. 1. – С. 112–121 : рис. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1X1w9wpjQI8MbgiWOp1piqEsy_2zZqe5k/view (дата звернення: 14.09.2020).

У статті проаналізовано частоту, структуру та особливості клінічного перебігу захворювань печінки у хворих військовослужбовців хірургічного (поранених) і терапевтичного (без поранень) профілю.

891. **Клінічний та фармако-економічний аналіз кислотозалежних захворювань органів травлення в учасників антитерористичної операції на етапі надання високоспеціалізованої медичної допомоги** / Г. В. Осьодло, С. М. Прокопчук, В. В. Осьодло, О. С. Захарченко // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2017. – Вип. 24. – С. 258–267 : рис. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1qpbUtl6Y1QKJOD_KO8dkMqHkx-nDODUM/view (дата звернення: 07.05.2020).

У статті здійснено порівняльний аналіз частоти, структури та вартості медикаментозної терапії кислотозалежних захворювань езофагогастродуоденальної зони у військовослужбовців-учасників АТО. Результати дослідження свідчать про перевищення витрат на лікування мобілізованих військовослужбовців, порівняно з військовослужбовцями за контрактом, що пов'язано з вищою частотою ерозивно-виразкових пошкоджень езофагогастродуоденальної зони.

892. **Мінеральний гомеостаз при функціональних порушеннях печінки у вояків антитерористичної операції із черепно-мозковою травмою легкого і середнього ступенів тяжкості** / В. М. Шевага, М. Г. Семчишин, Б. В. Задорожна [та ін.] // Гепатологія. – 2016. – №3. – С. 33–42 : табл. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gepat_2016_3_6 (дата звернення: 06.05.2020).

Вивчено взаємозв'язок порушень метаболізму головного мозку за черепно-мозкової травми легкого і середнього ступенів тяжкості у вояків АТО зі змінами функції печінки шляхом визначення вмісту міді у сироватці крові, активності амінотрансфераз та ферменту церулоплазміну.

893. ***Осьодло В. В.*** **Кислотосупресивна терапія при кислотозалежних захворюваннях в учасників АТО** / Осьодло В. В. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 104. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Вивчено перелік кислотосупресивних препаратів при лікуванні кислотозалежних захворювань, які застосовуються в учасників АТО, для вибору найбільш адекватної схеми лікування.

894. ***Осьодло Г. В.*** **Вплив цитотоксичного штаму CagA Helicobacter Pylori на перебіг гастроезофагеальної рефлексної хвороби у військовослужбовців-учасників антитерористичної операції** / Г. В. Осьодло, М. В. Радушинська, В. Г. Гур'янов // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2017. – Вип. 24. – С. 268–276 : рис., табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1qpbUtl6Y1QKJOD_KO8dkMqHkx-nDODUM/view (дата звернення: 07.05.2020).

Вивчено ефективність лікування різних форм гастроезофагеальної рефлюксної хвороби у військовослужбовців-учасників АТО залежно від інфікування $CagA^+$ та $CagA^-$ штамами H. pylori.

895. ***Осьодло Г. В.*** **Епідеміологічні й терапевтичні аспекти гастроезофагеальної рефлюксної хвороби в учасників антитерористичної операції** / Г. В. Осьодло, М. В. Радушинська // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2015. – Вип. 44, т. 1. – С. 168–172 : рис., табл. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2015_44(1)_25 (дата звернення: 07.05.2020).

У статті проаналізовано результати досліджень частоти, структури та особливостей клінічного перебігу гастроезофагеальної рефлюксної хвороби (ГЕРХ) в учасників АТО. Визначено вплив вегетативної дисфункції на перебіг ГЕРХ.

896. ***Осьодло Г. В.*** **Захворювання органів травлення при бойовій травмі** / Г. В. Осьодло, М. М. Коваль // Військово-прикладні аспекти сучасної гастроентерології : [навч. посіб. для лікарів-інтернів і лікарів-слухачів закл. (ф-тів) післядиплом. освіти] / Г. В. Осьодло ; МО України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ ; [Вінниця], 2015. – С. 217–238. – (Бібліотека військового терапевта). – Текст доступний в інтернеті: https://pidru4niki.com/82671/meditsina/zahvoryuvannya_organiv_travlennya_boyoviy_travmi#45 (дата звернення: 09.07.2020).

Викладено сучасні уявлення щодо клінічного перебігу, програм обстеження й лікування захворювань органів травлення при бойовій травмі з позицій сучасних стандартизованих підходів до діагностики і раціональної фармакотерапії.

897. ***Осьодло Г. В.*** **Комплексна терапія гастроезофагеальної рефлюксної хвороби у поєднанні з тривожно-депресивними станами в учасників антитерористичної операції** / Г. В. Осьодло, М. В. Радушинська, В. Г. Гур'янов // Гастроентерологія : зб. наук. пр. / Ін-т гастроентерології НАМН України. – Дніпро, 2018. – Т. 52, №2. – С. 66–70 : табл. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gastro_2018_52_2_4 (дата звернення: 07.05.2020).

Встановлено частоту і вираженість тривожно-депресивних розладів в учасників антитерористичної операції (АТО), хворих на гастроезофагеальну рефлюксну хворобу (ГЕРХ) із різними ендоскопічними формами. Оцінено вплив психокорегуючих препаратів при їх додатковому призначенні.

898. ***Осьодло Г. В.*** **Особливості перебігу та лікування кислотозалежних захворювань в учасників АТО** / Г. В. Осьодло, І. М. Шевага // Здоров'я України. – 2015. – Груд. (№23). – С. 42–43 : табл., рис. – Текст статті доступний в інтернеті: https://health-ua.com/wp-content/uploads/2016/02/42-432.pdf (дата звернення: 07.05.2020).

Проаналізовано клінічний перебіг й оптимізацію лікувально-реабілітаційних заходів при ерозивно-виразкових ураженнях езофагогастродуоденальної зони в учасників АТО.

899. ***Прокопчук С. М.*** **Пептична виразка у військовослужбовців, які приймали участь в антитерористичній операції (клінічні та ендоскопічні особливості)** / С. М. Прокопчук, Н. М. Яцюк // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. / Голов. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ». – Київ, 2015. – Вип. 22, ч. 1. – С. 236–238. – Бібліогр.: 2 назви. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2015_22%281%29_32 (дата звернення: 06.07.2020).

У статті представлено особливості анамнезу, клінічних проявів та частоту виявлення H. pylori у пацієнтів-учасників АТО, у яких при ендоскопічному обстеженні виявлено пептичні виразки шлунку або дванадцятипалої кишки.

900. ***Радушинська М. В.*** **Особливості перебігу гастроезофагеальної рефлюксної хвороби в учасників Антитерористичної операції** / М. В. Радушинська, К. В. Дзюба // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 2. – С. 43.

Вивчено особливості клінічного перебігу гастроезофагеальної рефлюксної хвороби в учасників АТО. Виявлено, що у даної категорії хворих превалюють ерозивні ураження езофагогастродуоденальної зони.

901. ***Стаценко І. В.*** **Захворювання органів травлення в учасників АТО: госпіталізація, особливості клінічного перебігу, наслідки** / І. В. Стаценко, О. А. Желеховський // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 41–42.

Окреслено причини виникнення захворювань органів травлення в учасників АТО та причини госпіталізації.

902. ***Шматенко О. П.*** **Кислотосупресивна терапія при кислотозалежних захворюваннях в учасників Антитерористичної операції** / О. П. Шматенко, В. В. Осьодло // Наукова конференція молодих вчених, 1011 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 56–57.

Вивчено та охарактеризовано перелік кислотосупресивних препаратів для лікування кислотозалежних захворювань в учасників АТО.

903. ***Щеглюк О. І.*** **Особливості та структура захворюваності органів травлення серед військовослужбовців Збройних Сил України в сучасних умовах ведення бойових дій** / Щеглюк О. І. ; наук. керівник Желеховський О. А. // Актуальні питання сучасної науки : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Івано-Франківськ, 7–8 лип. 2017 р. –– [Херсон], 2017. – Ч. 1. – С. 72–75. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/other/17july2017/24.pdf (дата звернення: 05.05.2020).

Визначено особливості та проаналізовано структуру захворюваності органів травлення у військовослужбовців в сучасних умовах ведення бойових дій.

Див. також: 865, 866, 947, 958, 965, 966, 975, 984, 987, 991, 992.

5.2.3. ОРГАНИ ДИХАННЯ

904. **Антимікробна терапія хворих на вірусно-бактеріальну негоспітальну пневмонію, що виникла у мобілізованих при проходженні служби в зоні АТО/ООС під час бойових дій** / Я. О. Дзюблик, Ю. О. Слєсаренко, Г. Б. Капітан [та ін.] // Укр. пульмонол. журн. – 2019. – №1. – С. 44–48. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Upj_2019_1_8 (дата звернення: 05.05.2020).

Оптимізовано антибактеріальну терапію вірусно-бактеріальної НП III клінічної групи у військовослужбовців у зоні проведення АТО/ООС. Зроблено висновки, що в умовах бойових дій у військовослужбовців з вірусно-бактеріальною пневмонією III клінічної групи найбільш ефективною є ступінчаста терапія респіраторними фторхінолонами, що призводить до зниження часових показників етапної евакуації, поліпшення якості терапії і медико-соціальної реабілітації.

905. **Важка негоспітальна пневмонія, сезонність госпіталізації** / В. І. Трихліб, В. В. Грушкевич, А. Г. Голод [та ін.] // Науково-практична конференція «Фармакотерапія інфекційних захворювань» : програма та матеріали конф., 6–7 квіт. 2017 р., м. Київ / Укр. військ.-мед. акад. [та ін.]. – Київ, 2017. – С. 94–96.

Встановлено особливості сезонної госпіталізації військовослужбовців на важку негоспітальну пневмонію під час АТО. Констатовано, що переважна локалізація – двобічна та у нижній частці лівої легені.

906. ***Дзюблик Я. О.*** **Алгоритм етіологічної діагностики вірусно-бактеріальної негоспітальної пневмонії у мобілізованих для проходження служби в зоні проведення антитерористичної операції** / Я. О. Дзюблик, Ю. О. Слєсаренко, Г. Б. Капітан // Укр. пульмонол. журн. – 2017. – №4. – С. 35–38 : рис. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Upj_2017_4_8 (дата звернення: 07.05.2020).

Розроблено оптимальний алгоритм етіологічної діагностики НП на основі комбінованого використання класичного мікробіологічного методу і нових технологій з використанням мультиплексної полімеразної ланцюгової реакції в режимі реального часу та експрес-тестування швидкими ІХА-тестами. Констатовано, що це може суттєво підвищити ефективність етіологічної діагностики даного захворювання. Розроблений алгоритм рекомендовано до застосування у всіх підрозділах медичної служби ЗС України.

907. ***Кравченя А. П.*** **Клінічний перебіг негоспітальної пневмонії у військовослужбовців Збройних Сил України-учасників АТО** / А. П. Кравченя // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 34–35.

Встановлено особливості клінічного перебігу негоспітальної пневмонії (НП) на підставі комплексного порівняльного аналізу, що виявлено у військовослужбовців-учасників АТО, зокрема виражена тяжкість інфекційно-запального процесу, збільшення терміну розсмоктування інфільтративних змін в легенях, більша частота легеневих та позалегеневих ускладнень.

908. ***Макуха Ю. М.*** **Особливості психологічного стану та рівня інтерлейкіну-6 у військовослужбовців хворих на бронхіальну астму, що брали участь у антитерористичній операції** / Ю. М. Макуха, С. Ф. Веремчук, Є. В. Андрєєв // Актуальні проблеми клін. та профілакт. медицини. – 2017. – Т. 1, №1. – С. 37–40 : табл., рис. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/akprkl_2017_1_1_8 (дата звернення: 08.05.2020).

Проаналізовано історії хвороб військовослужбовців із захворюваннями органів дихання за 2014–2015 рр. Констатовано, що військовослужбовці з БА, які проходили службу в зоні АТО, мають гірший перебіг захворювання, що супроводжується значними психологічними розладами. Рекомендовано військово-лікарським комісіям більше уваги приділяти призову на службу осіб з хронічними бронхолегеневими захворюваннями для недопущення небойових втрат при проведенні АТО.

909. **Оптимізація лікування вірусно-бактеріальної пневмонії у військовослужбовців, які мобілізовані для проходження служби в зоні проведення антитерористичної операції** / Я. О. Дзюблик, Г. Б. Капітан, Р. Є. Сухін, Ю. О. Слєсаренко [та ін.] // Укр. пульмонол. журн. – 2018. – №1. – С. 14–18 : рис., табл. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Upj_2018_1_5 (дата звернення: 07.05.2020).

У статті окреслено шляхи оптимізації лікування вірусно-бактеріальної пневмонії ІІІ клінічної групи у військовослужбовців ЗС України, які мобілізовані для проходження служби в зоні проведення АТО, із застосуванням противірусного препарату вітаглутаму.

910. **Особливості клінічного перебігу негоспітальної пневмонії у військовослужбовців Збройних Сил України-учасників антитерористичної операції** / О. О. Федорова, О. І. Валігура, А. Ю Салієв, С. В. Клюшнікова // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №1. – С. 34–39 : табл., рис. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/10/1_2019 (дата звернення: 18.11.2020).

У статті визначено особливості клінічного перебігу НП на підставі комплексного порівняльного аналізу НП, що виникли у військовослужбовців-учасників АТО та у військовослужбовців ЗС України постійного контингенту. Проаналізовано частоту виявлення ендогенних факторів ризику розвитку НП в групах хворих, критеріїв НП тяжкого перебігу при госпіталізації та частоту ускладнень НП. Здійснено оцінку важкості стану військовослужбовців із НП при поступленні за шкалою SMRT-CO.

911. ***Попенко Н. В.*** **Клініко-епідеміологічний аналіз ускладнень негоспітальної пневмонії в учасників АТО та їх профілактика** / Н. В. Попенко // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 16–17.

Визначено частоту поширеності ускладнень негоспітальної пневмонії (НП). Виявлено, що найбільший вплив на ускладнений перебіг НП мала неефективність стартової терапії та недооцінка тяжкості стану.

912. ***Савічан К. В.*** **Динаміка госпіталізації на негоспітальну пневмонію у військовослужбовців в зоні проведення АТО** / К. В. Савічан, О. М. Божицька // Науково-практична конференція «Фармакотерапія інфекційних захворювань» : програма та матеріали конф., 6–7 квіт. 2017 р., м. Київ / Укр. військ.-мед. акад. [та ін.]. – Київ, 2017. – С. 77–78 : рис.

Проаналізовано госпіталізацію військовослужбовців на негоспітальну пневмонію під час проведення АТО в один із мобільних госпіталів. Зроблено висновок, що випадки захворюваності на пневмонію серед військовослужбовців-учасників АТО трапляються цілорічно, але мають виражену сезонність з переважанням осінньо-зимового періоду.

913. ***Слєсаренко Ю. О.*** **Етіологічна діагностика та оптимізація лікування вірусно-бактеріальної пневмонії у мобілізованих для проходження служби в зоні проведення антитерористичної операції/операції об'єднаних сил** : автореф. дис. … канд. мед. наук : [спец.] 14.01.27 «Пульмонологія» / Слєсаренко Юрій Олександрович ; НАМН України, Нац. ін-т фтизіатрії і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського НАМН України. – Київ, 2019. – 20 с. : іл. – Бібліогр.: с. 14–15. – Текст автореферату доступний в інтернеті: http://www.ifp.kiev.ua/ftp1/svr/2019/13-01-2020-autoref-1.pdf (дата звернення: 27.05.2020).

Розроблено алгоритми етіологічної діагностики вірусно-бактеріальної НП ІІІ клінічної групи у мобілізованих для проходження служби в зоні АТО/ООС в період перебування їх у навчальному центрі та під час бойових дій. Оптимізовано антимікробну терапію цього контингенту хворих шляхом застосування противірусного засобу вітаглутаму з урахуванням фармакоекономічних аспектів.

914. ***Слєсаренко Ю. О.*** **Етіологічні особливості негоспітальної пневмонії, асоційованої із спалахом гострих респіраторних захворювань, та особливості її перебігу в мобілізованих військовослужбовців Збройних Сил України** / Ю. О. Слєсаренко // Актуал. инфектология. – 2016. – №3. – С. 57–60 : рис., табл. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/akinf_2016_3_12 (дата звернення: 27.05.2020).

У статті проаналізовано етіологічні особливості негоспітальної пневмонії серед мобілізованих військовослужбовців для участі в АТО. Наведено динаміку клініко-рентгенологічних та лабораторних показників стану хворих у процесі лікування. Констатовано, що у результаті проведеної комбінованої антимікробної хіміотерапії в усіх хворих досягнуто рентгенологічного вилікування.

915. ***Слєсаренко Ю. О.*** **Особливості діагностики та лікування негоспітальної пневмонії на етапах медичної евакуації у військовослужбовців Збройних Сил України, які проходять військову службу в зоні проведення антитерористичної операції** / Ю. О. Слєсаренко // Укр. мед. часопис. – 2018. – №1, т. 2. – С. 42–44 : рис., табл. – Бібліогр.: с. 44. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UMCh_2018_1(2)_10 (дата звернення: 05.05.2020).

Вивчено особливості клінічного перебігу, діагностики та лікування НП серед військовослужбовців ЗС України, які проходять військову службу в зоні АТО, з урахуванням лікувально-діагностичних можливостей одного з військових мобільних госпіталів зони проведення АТО. Констатовано, що завдяки вдосконаленню системи лікувально-евакуаційного забезпечення вдалося знизити навантаження на етап спеціалізованої медичної допомоги та зменшити час повернення військовослужбовців до своїх підрозділів.

916. ***Ткачук С. І.*** **Позагоспітальна пневмонія у військовослужбовців Західного регіону** / С. І. Ткачук // Діагностика і терапія інфекційних хвороб на різних рівнях надання медичної допомоги : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. інфекціоністів і пленуму ГО «Всеукраїнська асоціація інфекціоністів» (29–30 верес. 2016 р., м. Вінниця) / Всеукр. асоц. інфекціоністів, Тернопіл. держ. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України. – Тернопіль, 2016. – С. 154–155. – Текст статті доступний в інтернеті: http://aiddu.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/Zbirnik-28-30-veresnya-2016.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

Вивчено особливості перебігу позагоспітальної пневмонії у військовослужбовців, які були призвані до лав ЗС України у період проведення АТО, захворіли під час навчання при перебуванні у Західному регіоні і проходили лікування в клініках ВМКЦ Західного Регіону.

917. ***Шевчук О. А.*** **Особливості перебігу негоспітальної пневмонії у військовослужбовців-учасників АТО** / О. А. Шевчук, С. Б. Коваль // Наукова конференція молодих вчених, 20–21 квітня 2018 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Ч. 1. – С. 42–43. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/tezyKMV.pdf (дата звернення: 28.05.2020).

У статті вивчено можливості впливу умов та факторів бойових дій на перебіг НП у військовослужбовців-учасників АТО.

918. ***Шевчук О. А.*** **Оцінка ефективності антибактеріальної терапії негоспітальної пневмонії у хворих військовослужбовців-учасників АТО** / О. А. Шевчук, С. Б. Коваль // Наукова конференція молодих вчених, 20–21 квітня 2018 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Ч. 1. – С. 45–46. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/tezyKMV.pdf (дата звернення: 28.05.2020).

На підставі аналізу клініко-лабораторних даних відібраних медичних карт стаціонарних хворих військовослужбовців-учасників АТО, що лікувалися в НВМКЦ «ГВКГ» в період з 2014 р. по 2017 р. з діагнозом НП оцінено ефективність антибактеріальної терапії, що застосовувалася до даної категорії хворих. Констатовано, що схеми АБТ були підібрані індивідуально з врахуванням етіології, патогенезу, ускладнень та супутньої патології, що є досить обґрунтованим та вірним рішенням.

Див. також: 866, 946, 952, 956, 959, 969, 970, 976, 977, 982, 985–987, 1407.

5.2.4. СЕЧОСТАТЕВА СИСТЕМА

919. **Акушерсько-гінекологічна допомога та збереження репродуктивного здоров'я у жінок в умовах збройного конфлікту** : монографія / МО України, НАМН України, МОЗ України ; за заг. ред. Цимбалюка В. І. – Київ, 2020. – 158 с.

Колективна монографія присвячена вирішенню актуальної наукової проблеми щодо акушерсько-гінекологічної допомоги та збереження репродуктивного здоров'я у жінок в умовах збройного конфлікту. Зокрема, проаналізовано особливості захворюваності серед жінок-військовослужбовців, надання їм медичної допомоги, гендерні аспекти впливу умов військової служби та перебування у зоні бойових дій на їх психологічний стан. Окреслено шляхи вирішення наявних проблем.

920. ***Бурлака О. В.*** **Питання репродуктивного здоров'я жінок військовослужбовців в аспекті стрес-асоційованих дисгормональних порушень** / О. В. Бурлака, В. О. Вагнєр // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №4. – С. 58–63 : рис., табл. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/29/22 (дата звернення: 06.07.2020).

Визначено особливості репродуктивного гормонального профілю військовослужбовців-жінок під час виконання обов'язків у районах проведення АТО/ООС. Встановлено, що рівні прогестерону та пролактину значно вищі у порівнянні з цивільними жінками. Констатовано, що це може свідчити про надниркový ґенез гіперпрогестеронемії і бути додатковим підтвердженням стрес-асоційованого характеру дисгормональних розладів у даної категорії пацієнток.

921. ***Желеховський О. А.*** **Захворювання нирок в учасників АТО: частота, структура, особливості клінічного перебігу та лікування** / О. А. Желеховський, С. Л. Котик // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 5–6.

Проведено клініко-епідеміологічний аналіз захворювань нирок в учасників АТО за період квітень 2014 р.–квітень 2018 р. Визначено основні захворювання військовослужбовців, зокрема сечосольовий діатез, пієлонефрит у фазі нестійкої ремісії, сечокам'яна хвороба. Зроблено висновок, що комплексне лікування сприяло швидшому відновленню учасників АТО та поверненню їх до строю.

922. ***Метелиця Т. М.*** **Аналіз трирічної госпіталізації учасників АТО/ООС на гостру хворобу нирок у нефрологічному відділенні НВМКЦ «ГВКГ»** / Т. М. Метелиця, О. А. Желеховський // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 2. – С. 26–27.

Проаналізовано частоту, структуру, особливості клінічного перебігу та лікування гострої хвороби нирок у військовослужбовців-учасників АТО/ООС.

923. **Репродуктивне та соматичне здоров'я жінок-військовослужбовців та тих, хто перебуває у зоні бойових дій, під час збройних конфліктів** / І. А. Лурін, І. П. Хоменко, О. Я. Назаренко, К. Д. Дейнюк // Репродукт. ендокринологія. – 2019. – №5. – С. 78–83 : рис. – Бібліогр.: 30 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/8605/Lurin.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 06.07.2020).

Досліджено структуру соматичної та гінекологічної патології серед жінок-військовослужбовців у світі. Здійснено порівняльний аналіз з вітчизняним досвідом. Визначено гінекологічні патології. Констатовано, що на даний момент єдиним способом попередження розвитку даних нозологій є профілактичні огляди, а також навчання військових лікарів специфічним аспектам жіночого здоров'я, а жінок-військових – самообстеженню і базовій самодіагностиці.

924. ***Сайко О. В.*** **Гіпносугестивна терапія нічного енурезу у військовослужбовців, які захворіли в зоні збройного конфлікту під час проведення антитерористичної операції** / Сайко О. В., Лучкевич М. П., Гайда І. Є. // Медицина неотлож. состояний. – 2017. – №2. – С. 123–127 : табл. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2017_2_16 (дата звернення: 07.05.2020).

У статті проаналізовано результати лікування енурезу методом прямої гіпносугестії, поєднаного з елементами автогенного тренування та опосередкованого навіювання із застосуванням лікувального та фізіотерапевтичного плацебо. Констатовано, що комплексне застосування психотерапевтичного, медикаментозного та фізіотерапевтичного лікування має позитивний вплив на психічний стан хворих військовослужбовців, підвищує загальну резистентність організму та прискорює клінічне одужання.

925. ***Стусь В. П.*** **Сексуальные расстройства, вызванные хроническим стрессом у пациентов, проходивших службу в зоне АТО** / В. П. Стусь, Н. Ю. Полион, И. М. Русинко // Урологія. – 2017. – Т. 21, №4. – С. 89. – Текст статті доступний в інтернеті: http://urology.dma.dp.ua/md/83/13.pdf (дата звернення: 26.05.2020).

У статті проаналізовано результати дослідження пацієнтів, демобілізованих із зони АТО, які відзначають скарги на сексуальні розлади. Виявлено, що причиною сексуальних розладів став хронічний стрес. Аналіз результатів лікування показав, що індивідуальний підхід до кожного пацієнта – одна з основних складових успішного лікування.

926. ***Татарчук Т. Ф.*** **До питання менструальної супресії у жінок-військових в зоні АТО** / Т. Ф. Татарчук, О. В. Бурлака, О. В. Гаврилюк // Зб. наук. пр. Асоц. акушерів-гінекологів України : наук. мед. зб. / Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика, Асоц. акушерів-гінекологів України. – Київ, 2017. – Вип. 2. – С. 255–258. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpaagu_2017_2_48 (дата звернення: 05.05.2020).

Визначено динаміку менструально-асоційованих скарг і рівня обізнаності жінок-військових щодо використання різних режимів гормональної контрацепції та регуляції менструального циклу під час перебування у зоні проведення АТО.

927. ***Ярош Т. В.*** **Гострий пієлонефрит в учасників АТО: динаміка та особливості клінічного перебігу** / Т. В. Ярош, Ю. В. Рум'янцев, С. М. Хомич // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 52. – С. 365–372. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/zbirnyk_nauk_prac.pdf (дата звернення: 12.08.2020).

Запропоновано структурно-інформаційну модель процедури дослідження функціонального стану реабілітантів за показниками варіабельності серцевого ритму, яка дозволяє покращити взаємодію між клінічними та науковими підрозділами, задіяними в лікувально-реабілітаційному процесі, та за рахунок автоматизованого контролю за функціональним станом вчасно корегувати процес відновного лікування.

Див. також: 955, 987, 1374.

5.3. НЕРВОВА СИСТЕМА

928. **Клініко-неврологічні особливості судинної патології головного мозку у військовослужбовців, евакуйованих із зони проведення Операції Об'єднаних Сил** / І. Є. Гайда, О. В. Сайко, М. М. Тучапець, Ю. І. Маланкевич // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2019. – Вип. 26, ч. 2. – С. 148–158 : табл. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1sz5L5E4M_Lp2tB3EYqPURWrbZtzEZZtU/view (дата звернення: 02.12.2020).

У статті вивчено особливості перебігу цереброваскулярної патології у військовослужбовців, евакуйованих із зони проведення ООС. Проаналізовано зміни при ЕКГ і ЕхоКГ у хворих та зміни при УЗД гілок дуги аорти. З метою попередження прогресування цереброваскулярної патології та запобігання її фатальних наслідків рекомендовано проводити постійне диспансерне спостереження хворих військовослужбовців.

929. **Когнитивные нарушения в остром периоде боевой травмы в сравнении с сочетанной травмой мирного времени** / Криштафор А. А., Усенко Л. В., Йовенко И. А. [и др.] // Медицина неотлож. состояний. – 2017. – №6. – С. 84–89 : рис., табл. – Библиогр.: 16 назв. – Текст статьи доступен в интернете: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2017_6_14 (дата обращения: 09.12.2020).

У статті визначено відмінності тяжкості й характеру когнітивних порушень, викликаних бойовою травмою, від викликаних травмою, отриманою в мирній обстановці, і вплив на когнітивні функції синдрому посттравматичного стресового розладу в гострому періоді.

930. **Когнитивный профиль пострадавших при критических состояниях, связанных с боевой и небоевой травмой** / Криштафор А. А., Йовенко И. А., Криштафор Д. А., Оленюк Д. В. // Вісн. проблем біології і медицини. – 2018. – Вип. 1, т. 2. – С. 141–145 : табл., рис. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpbm_2018_1(2)__32 (дата звернення: 18.11.2020).

Визначено особливості когнітивних порушень при критичних станах, пов'язаних з бойовою і небойовою травмою. Констатовано, що застосування шкал MoCA і MMSE є важливим елементом моніторингу стану центральної нервової системи при інтенсивній терапії постраждалих з бойовою та небойовою травмою. Виявлено, що постраждалі з бойовою травмою мають деякі відмінності в когнітивному профілі від хворих з небойовою травмою.

931. ***Криштафор А. А.*** **Применение холина альфосцерата с целью профилактики и коррекции когнитивных нарушений при боевой травме** / Криштафор А. А. // Вісн. проблем біології і медицини. – 2018. – Вип. 1, т. 1. – С. 135–139 : табл. – Библиогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpbm_2018_1(1)__28 (дата звернення: 18.11.2020).

У статті визначено ефективність гліатіліну як препарату, що зменшує вираженість когнітивних порушень, викликаних бойовою травмою. Доведено, що застосування гліатиліну сприяє більш швидкому відновленню зі збереженням позитивної динаміки у віддаленому періоді.

932. ***Криштафор А. А.*** **Профилактика и лечение когнитивных нарушений, обусловленных боевой травмой, с помощью полиорганопротективных препаратов** / А. А. Криштафор // Медицина неотлож. состояний. – 2017. – №8. – С. 125–130 : рис., табл. – Библиогр.: 17 назв. – Текст статьи доступен в интернете: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2017_8_19 (дата обращения: 18.11.2020).

У статті визначено особливості тяжкості й характеру когнітивних порушень, викликаних пораненням на тлі стресу знаходження в бойовій обстановці, і вплив на них комбінованого препарату з кардіо-, гепато- і нейротропною дією – тіоцетаму. Констатовано, що, починаючи з другої доби і протягом усього періоду лікування, застосування тіоцетаму істотно покращує стан когнітивних функцій у хворих.

933. ***Кріштафор А. А.*** **Посткритичні когнітивні розлади при бойовій травмі та вплив на них реакції на стрес під час бойових дій** / Кріштафор А. А. // Укр. журн. медицини, біології та спорту. – 2018. – Т. 3, №2. – С. 89–92 : табл., рис. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujmbs_2018_3_2_18 (дата звернення: 19.05.2020).

У статті визначено ступінь зв'язку хронічного стресу, викликаного участю в бойових діях, і вираженості когнітивних розладів, які виникають в гострому періоді у поранених. Виявлено, що бойова травма в гострому періоді викликає порушення роботи центральної нервової системи, які виявляються у вигляді когнітивних дисфункцій.

934. ***Кріштафор А. А.*** **Профілактика і лікування когнітивних порушень, зумовлених бойовою травмою, завдяки протекції енергетичної забезпеченості клітин реамберином** / А. А. Кріштафор // Мед. перспективи. – 2018. – Т. 23, №1. – С. 37–42 : табл., рис. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mp_2018_23_1_8 (дата звернення: 19.05.2020).

У статті досліджено стан когнітивних функцій у постраждалих з бойовою травмою на тлі використання реамберину в якості препарату, що запобігає розвитку енергодефіциту при критичних станах. Доведено, що використання реамберину в комплексі інтенсивної терапії тяжкої бойової травми дозволяє запобігти значному зниженню когнітивних функцій у ранньому посттравматичному періоді.

935. **Особенности когнитивных нарушений при ранениях, полученных в условиях боевых действий** / Криштафор А. А., Йовенко И. А., Черненко В. Г. [и др.] // Медицина неотлож. состояний. – 2017. – №2. – С. 110–116 : табл., рис. – Библиогр.: 10 назв. – Текст статьи доступен в интернете: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2017_2_14 (дата обращения: 09.12.2020).

Визначено відмінності когнітивних дисфункцій у поранених внаслідок бойових дій і постраждалих із травмами, отриманими поза бойової обстановки, у посттравматичному періоді. Констатовано, що найбільш вираженими у хворих з травмами, отриманими як в бойовій, так і не в бойовій обстановці, були порушення уваги і короткочасної пам'яті, а також труднощі, пов'язані з вибором.

936. **Особливості порушення просторової стійкості у осіб з акубаротравмою** / А. В. Швець, Ю. О. Пархоменко, Д. О. Горолюк, А. Ю. Кіх // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 1. – С. 82–83.

Визначено особливості порушення просторової стійкості у осіб з акубаротравмою, отриманою у зоні проведення АТО/ООС. Показано важливість проведення періодичної оцінки функціонального стану за стабілометричними показниками в осіб у процесі лікування акубаротравми, поєднаною з легким струсом головного мозку, для удосконалення та індивідуалізації технології відновного лікування зазначеної патології.

937. ***Пилипенко Г. С.*** **Якість життя постраждалих з бойовими вогнепальними пораненнями дуральних венозних синусів, сполучених із пошкодженням головного мозку у віддаленому періоді поранення** / Пилипенко Г. С., Сірко А. Г. // Науково-практична конференція нейрохірургів України з міжнародною участю «Високі технології в підвищенні якості життя нейрохірургічних хворих», м. Київ 23–25 жовт. 2019 р. : тези доп. / Ін-т нейрохірургії ім. акад. А. П. Ромоданова НАМН України [та ін.]. – Київ, 2019. – С. 11. – Текст доступний в інтернеті: https://neuro.kiev.ua/wp-content/uploads/2019_Kyiv_tezy_for_web.pdf (дата звернення: 26.10.2020).

Оцінено якість життя постраждалих з бойовими вогнепальними пораненнями дуральних венозних синусів, поєднаних з ушкодженням головного мозку у віддаленому періоді поранення.

938. **Принципи організації медичної допомоги пораненим з травмою нервової системи під час військових дій** [Електронний ресурс] / Заруцький Я. Г., Сірко А. Г., Цимбалюк В. І., Поліщук М. Є. // Матеріали Сьомого Британсько-Українського Симпозіуму «Новітні тенденції в сучасній анестезіології та інтенсивній терапії – акцент на проблемах травми, кровотечі та сепсису», Київ, 22–25 квітня 2015 р. / Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: http://anaesthesiaconference.kiev.ua/materials_2015/0012_A.P.Guk.pdf (дата звернення: 11.01.2021).

Окреслено проблеми організації медичної допомоги при проведенні АТО. Охарактеризовано особливості вогнепальних поранень черепа та головного мозку. Виокремлено основні етапи при хірургічному лікуванні поранених з ПЧМТ.

939. **Розлади вегетативного відділу нервової системи та їх особливості у військовослужбовців ЗС України та учасників антитерористичної операції** / Г. В. Мясников, А. В. Ткачов, І. І. Литовченко [та ін.] // Сучасні аспекти

військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2019. – Вип. 26, ч. 2. – С. 178–185 : табл. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2019_26%281%29_19 (дата звернення: 21.12.2020).

У статті вивчено особливості клінічних проявів порушень відділу нервової системи в учасників АТО. Констатовано, що хронічні фізичні та психоемоційні перевантаження сприяють появі різноманітних, багатогранних та варіабельних симптомів дисфункції відділу нервової системи.

940. ***Романюк К. В.*** **Вегето-судинна дистонія в учасників АТО: частота, структура, клінічний перебіг та лікування** / К. В. Романюк // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 18–19.

Проаналізовано структуру та частоту виникнення вегето-судинної дистонії в учасників АТО (ООС). Визначено різноманітності клінічної симптоматики та її вплив на перебіг лікування.

941. ***Третяк С. Д.*** **Изучение когнитивных расстройств в послеоперационном периоде у раненых в зоне проведения антитеррористической операции** / С. Д. Третяк, А. В. Тхоревский, Г. В. Овсиенко // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2017. – Вип. 24. – С. 66–74 : табл. – Библиогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1qpbUtl6Y1QKJOD_KO8dkMqHkx-nDODUM/view (дата звернення: 07.05.2020).

Проаналізовано анестезіологічне забезпечення поранених на базі клініки щелепно-лицевої хірургії, яким були виконані реконструктивні операції. Вивчено можливі вихідні когнітивні розлади після отриманих поранень і проаналізовано вплив анестезії на них. Визначено поліпшення результатів анестезіологічного забезпечення у поранених в зоні проведення АТО шляхом вивчення когнітивних розладів, оперованих в різні терміни після отриманого поранення і виконаних в умовах різних варіантів анестезіологічного забезпечення.

942. **Частота реакцій адаптації у пацієнтів з бойовою травмою** / О. М. Радченко, І. Б. Жакун, З. В. Деркач, А. Л. Філіпюк // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, №2. – С. 91–96 : рис., табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2017_17_2_15 (дата звернення: 13.05.2020).

Вивчено частоту сприятливих (еустрес) і несприятливих (дистрес) адаптаційних реакцій та гематологічні індекси, які характеризують ендогенну інтоксикацію організму у пацієнтів після бойової травми на ранньому етапі лікування. Встановлено причини погіршення адаптаційних процесів.

943. ***Чеботарьова Л. Л.*** **Когнітивні викликані потенціали у пацієнтів з постконтузійним синдромом у проміжному та віддаленому періодах легкої черепно-мозкової травми** / Чеботарьова Л. Л., Солонович О. С., Третьякова А. І. // Науково-практична конференція нейрохірургів України з міжнародною участю «Високі технології в підвищенні якості життя нейрохірургічних хворих», м. Київ 23–25 жовт. 2019 р. : тези доп. / Ін-т нейрохірургії ім. акад. А. П. Ромоданова НАМН України [та ін.]. – Київ, 2019. – С. 17. – Текст доступний в інтернеті: https://neuro.kiev.ua/wp-content/uploads/2019_Kyiv_tezy_for_web.pdf (дата звернення: 26.10.2020).

Проаналізовано результати діагностики когнітивних порушень при мінно-вибуховій травмі шляхом визначення змін когнітивних викликаних потенціалів у пацієнтів з постконтузійним синдромом у проміжному та віддаленому періодах легкої черепно-мозкової травм.

944. ***Юрик О. Є.*** **Неврологічні розлади при ушкодженні опорно-рухового апарату у постраждалих внаслідок бойової травми** / О. Є. Юрик // Літопис травматології та ортопедії ім. Є. Т. Скляренка. – 2018. – №1/2. – С. 243. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lto_2018_1-2_59 (дата звернення: 18.05.2020).

Проаналізовано клінічні випадки нервових розладів у бійців ЗС України та добровольчих батальйонів, котрі оперувалися з приводу ушкоджень кінцівок. Зроблено висновок, що наслідки мінно-вибухових та вогнепальних травм повинні враховуватися як на етапах оперативного лікування бійців, так і при подальшій розробці реабілітаційних заходів у цієї категорії пацієнтів.

945. ***Юрик О. Є.*** **Характер неврологічних ушкоджень у бійців збройних сил України, котрі воюють на Донбасі** / О. Є. Юрик // Зб. наук. пр. співробітників НМАПО ім. П. Л. Шупика / Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – Вип. 34. – С. 87–93. – Бібліогр.: 3 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: https://nmapo.edu.ua/zagruzka2/zbornikNMAPO34.pdf (дата звернення: 12.12.2020).

Проаналізовано характер неврологічних ушкоджень у поранених з бойовою травмою кінцівок. Встановлено зв'язок між виразністю емоційно-вольових розладів і наявністю когнітивних порушень. Доведено, що застосування ноотропних препаратів сприяло покращенню нейропсихологічного стану пацієнтів.

Див. також: 456, 457, 460, 463, 464, 471, 472, 474–476, 866, 992, 1013.

5.4. ІНФЕКЦІЙНІ ЗАХВОРЮВАННЯ

946. **Актуальність інфекційних захворювань органів системи дихання для військовослужбовців під час АТО** / Трихліб В. І., Ткачук С. І., Гайда І. М. [та ін.] // Науково-практична конференція «Фармакотерапія інфекційних захворювань» : матеріали конф., 9–10 квіт. 2015 р., м. Київ / Укр. військ.-мед. акад. [та ін.]. – Київ, 2015. – С. 89–90.

Вивчено стан захворюваності на хвороби органів системи дихання серед мобілізованих під час локальних війн в Україні. Виявлено, що в структурі інфекційних захворювань переважають гострі респіраторні захворювання, на що треба звернути увагу при проведенні профілактичних заходів.

947. ***Василенко Л.*** **ВІЛ/СНІД, гепатит – реальна загроза для бійців АТО** [Електронний ресурс] / Леся Василенко // Укр. правда. – Текст. дані. – Київ, 2016. – 10 черв. – Режим доступу: https://www.pravda.com.ua/columns/2016/06/10/7111414/ (дата звернення: 20.11.2020).

У статті проаналізовано результати медико-соціологічного дослідження щодо розповсюдження вірусних інфекційних захворювань серед військовослужбовців, зокрема задіяних в АТО, яке у червні – серпні 2015 р. проведено Всесвітнім Альянсом з ВІЛ/СНІД, міжнародною компанією соціологічних досліджень TNS, за підтримки ГО «Юридична Сотня» та Ради волонтерів при Міноборони України.

948. **Вивчення стану системи імунітету у мобілізованих і військовослужбовців за контрактом під час АТО, хворих на ГРЗ** / С. І. Ткачук, В. І. Трихліб, О. А. Слюсарєв, О. А. Ракша-Слюсарєва // Інфекц. хвороби. – 2017. – №1. – С. 35–41 : табл., мал. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/inf-patol/article/view/7769/pdf (дата звернення: 02.06.2020).

У статті проаналізовано результати дослідження лейкограми крові у мобілізованих та військовослужбовців за контрактом під час АТО, хворих на гострі респіраторні захворювання, в перші дні недуги. Розроблено спосіб виявлення прихованої функційної недостатності системи імунітету на основі цитоморфологічних досліджень. Доведено, що використання цитоморфологічних досліджень дає можливість підвищити ефективність діагностики недостатності системи імунітету, що дає можливість поліпшити якість лікування хворих і пришвидшити їх одужання.

949. **Випадок захворювання на туляремію серед військовослужбовців ЗС України** / А. А. Кожокару, С. Л. Литовка, О. М. Іванько [та ін.] // Профілакт. медицина. Епідеміологія. Мікробіологія. Вірусологія. Паразитологія. Інфекційні хвороби. – 2017. – №1/2. – С. 69–73. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст доступний в інтернеті: http://duieih.kiev.ua/documents/journal/1_2_2017.pdf (дата звернення: 04.08.2020).

Проаналізовано випадок захворювання на туляремію серед військовослужбовців ЗС України, які приймають участь в АТО. Констатовано, що даний випадок є прикладом порушення функції взаємного обміну інформації щодо випадків особливо небезпечних інфекційних захворювань у питаннях виникнення або активації осередків природно-осередкових інфекційних захворювань. Зроблено висновок, що багатоструктурність та відсутність конкретно відповідального органу в державі негативно впливає на загальний рівень безпеки населення в цілому та боєздатність військових підрозділів, що задіяні у зоні проведення АТО в польових умовах.

950. **Виявлення збудників маркерів вірусних гепатитів та ВІЛ-інфекцій серед військовослужбовців з зони АТО** / Юнацька О. В., Стась О. В., Костенко І. Г. [та ін.] // Науково-практична конференція «Фармакотерапія інфекційних захворювань» : матеріали конф., 9–10 квіт. 2015 р., м. Київ / Укр. військ.-мед. акад. [та ін.]. – Київ, 2015. – С. 111–112.

Досліджено виявлення збудників маркерів вірусних гепатитів та ВІЛ-інфекції серед військовослужбовців із зони АТО при скринінгу зразків крові. Констатовано, що інфекційні захворювання залишаються серйозною проблемою для МО України та охорони здоров'я в цілому.

951. **Вірусні гепатити у військовослужбовців** / К. Р. Герасимчук, В. І. Трихліб, К. Ю. Марущенко, Л. П. Антоненко // Інфекційні хвороби сучасності. Біологічна безпека та біозахист : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. щорічним «Читанням» пам'яті акад. Л. В. Громашевського та 120-річчю ДУ «Інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л. В. Громашевського НАМН України» (Київ, 12–13 жовт. 2016 р.) / Ін-т епідеміології та інфекц. хвороб ім. Л. В. Громашевського НАМН України [та ін.]. – Київ, 2016. – С. 20–22.

У статті проаналізовано особливості перебігу вірусних гепатитів у військовослужбовців під час АТО.

952. ***Галкіна Т. М.*** **Аналіз факторів ризику розвитку туберкульозу легень в учасників Антитерористичної операції/операції Об'єднаних сил (АТО/ООС) за 2014–2019, особливості клінічного перебігу та залежність від них тривалості лікування** / Т. М. Галкіна, Н. В. Прус // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 2. – С. 38–40.

У статті досліджено особливості клінічного перебігу та тривалості лікування туберкульозу легень у військовослужбовців-учасників АТО/ООС, госпіталізованих у клініку туберкульозу НВМКЦ «ГВКГ» за період із серпня 2014 р. по грудень 2019 р.

953. **Гострий тонзиліт у військовослужбовців** / В. І. Трихліб, В. В. Грушкевич, Ю. О. Боклан [та ін.] // Діагностика і терапія інфекційних хвороб на різних рівнях надання медичної допомоги : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. інфекціоністів і пленуму ГО «Всеукраїнська асоціація інфекціоністів» (29–30 верес. 2016 р., м. Вінниця) / Всеукр. асоц. інфекціоністів, Тернопіл. держ. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України. – Тернопіль, 2016. – С. 158–161. – Текст статті доступний в інтернеті: http://aiddu.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/Zbirnik-28-30-veresnya-2016.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

Проаналізовано особливості перебігу гострого тонзиліту у військовослужбовців, які призвані до лав ЗС України у період проведення АТО. Виокремлено ускладнення і супутні захворювання ЛОР-органів. Описано алгоритм лікування хворих.

954. **Деякі клінічні прояви ВІЛ/СНІДу у військовослужбовців** / А. В. Матіяш, В. І. Трихліб, В. В. Третьяков [та ін.] // Науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні інфекційні захворювання. Особливості клініки, діагностики, лікування та профілактики в сучасних умовах», 24–25 листопада 2016 р. : програма та матеріали конф. / Укр. військ.-мед. акад. [та ін]. – Київ, 2016. – С. 71–72.

У дослідженні встановлено особливості клінічних проявів ВІЛ/СНІДу у військовослужбовців під час АТО, зокрема діагностика стадії захворювання, втрата ваги, виявлення генералізованої лімфаденопатії, температурний скринінг.

955. **Застосування реакції мікропреципітації для діагностики сифілісу серед учасників бойових дій** / І. М. Нікітенко, Г. М. Бондаренко, М. О. Дудченко [та ін.] // Дерматологія та венерологія. – 2018. – №3. – С. 98. – Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Питання профілактики, сучасна діагностика та інноваційні методи терапії в дерматовенерології», 15–16 листопада 2018 р., м. Харків. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dtv_2018_3_49 (дата звернення: 14.05.2020).

Проаналізовано результати обстеження на сифіліс військових, які звернулися по допомогу до спеціалізованого медичного центру. Констатовано, що з урахуванням специфічних умов перебування військових з'явилася необхідність застосування чутливіших трепонемних тестів (реакція пасивної гемаглютинації, імуноферментний аналіз і реакція імунофлюоресценції) для ефективного виявлення сифілітичної інфекції серед учасників бойових дій.

956. **Інфекційні захворювання органів дихання серед військовослужбовців під час проведення АТО** / В. Л. Савицький, В. І. Трихліб, Г. В. Осьодло [та ін.] // Військ. медицина України. – 2015. – Т. 15, №1. – С. 45–53 : рис. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2015_15_1_12 (дата звернення: 25.05.2020).

У статті досліджено вплив різних факторів ризику на рівень захворюваності на ГРЗ і пневмонії серед учасників АТО. Рекомендовано введення посади інфекціоніста до організаційно-штатної структури мобільних госпіталів. Окреслено організаційно-гігієнічні заходи щодо профілактики гострих інфекційних захворювань органів дихання.

957. **Кожен військовослужбовець в районі АТО зможе пройти добровільне тестування на ВІЛ/СНІД** [Електронний ресурс] // Міністерство оборони України : офіц. вебсайт. – Текст. дані. – Київ, [б. р.]. – Режим доступу: https://www.mil.gov.ua/dlya-zmi/pres-relizi/kozhen-vijskovosluzhbovecz-v-rajoni-ato-zmozhe-projti-dobrovilne-testuvannya-na-vil/snid.html (дата звернення: 20.11.2020).

Про добровільне тестування військовослужбовців ЗС України в районі проведення АТО з метою ранньої діагностики ВІЛ-інфекції/СНІДу.

958. ***Красюк О. А.*** **Вірусний гепатит С в учасників АТО: особливості клінічного перебігу, діагностика, профілактика** / О. А. Красюк, Н. В. Ліщук // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 42–44.

Досліджено клініко-лабораторні особливості перебігу вірусного гепатиту С та можливість його ранньої діагностики у військовослужбовців, які брали участь у проведені АТО.

959. ***Мандрик І. Г.*** **Туберкульоз у військовослужбовців-учасників Антитерористичної операції/Операції Об'єднаних сил (АТО/ООС): захворюваність, клінічні особливості за 2014–2019 рр.** / І. Г. Мандрик, Т. М. Галкіна // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 2. – С. 40–42.

Визначено динаміку захворюваності, клінічних особливостей хворих клініки туберкульозу НВМКЦ «ГВКГ» у 2014–2019 рр. Виявлено, що основний спалах захворюваності відбувся протягом 2014–2017 рр. після масового призову та мобілізації населення у зв'язку із початком проведення АТО на території Східної України.

960. **Методи клінічного обстеження семіотики інфекційних захворювань** : навч. посіб. / за ред. В. І. Трихліба ; Укр. військ.-мед. акад. – Київ : Чаплинський Н. В., 2018. – 612 с.

У навчальному посібнику викладено питання щодо обстеження хворих у практиці інфекціоніста з урахування суміжної патології, яка реєструється у інфекційних хворих. Представлено основи пропедевтики внутрішніх хвороб, приведено алгоритми діагностичного пошуку при інфекційних захворюваннях з урахуванням скарг, анамнезу, клініко-лабораторних даних, які отримані при обстеженні хворих. Зібраний матеріал допоможе при встановленні діагнозу з урахуванням обмежених можливостей у зоні АТО.

961. ***Недільська Н. С.*** **Актуальність новітніх технологій у діагностиці інфекційних захворювань з урахуванням досвіду ООС** / Н. С. Недільська, А. А. Кожокару // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 1. – С. 72–73.

Визначено спроможності мобільної медичної лабораторії у польових умовах для забезпечення належного рівня боєготовності, боєздатності та функціональної надійності військ (сил) в умовах ООС.

962. ***Недільська Н. С.*** **Новітні технології у діагностиці інфекційних захворювань в польових умовах** / Недільська Н., Кожокару А. А. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 104. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Охарактеризовано спроможності мобільної медичної лабораторії у польових умовах в зоні проведення АТО. Презентовано досвід використання полімеразної ланцюгової реакції як найбільш сучасного методу ідентифікації видової приналежності мікроорганізмів, який використовується у провідних наукових та медичних закладах США та Європи, а також медичними службами Збройних сил країн НАТО.

963. **Особливості інфекційної захворюваності серед військовослужбовців ЗС України під час проведення АТО/ООС** / Огороднійчук І. В., Іванько О. М., Щепанков С. М., Шпак М. О. // Актуальна інфектологія. – 2020. – Т. 8, №3. – С. 81–82. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.mif-ua.com/archive/article/49135 (дата звернення: 27.05.2020).

Вивчено особливості та структуру інфекційної захворюваності військовослужбовців ЗС України під час проведення АТО/ООС за 2014–2018 рр. Виявлено, що епідемічна ситуація за цей період на території Донецької та Луганської обл. оцінювалась як нестійка з туберкульозу, захворювань групи кишкових інфекцій, вірусного гепатиту С, кору та вітряної віспи. Окреслено головні завдання медичної служби щодо запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб.

964. **Оцінка імунологічного стану у мобілізованих та військовослужбовців за контрактом, хворих на ГРЗ під час АТО за показниками цитоморфологічних досліджень** / В. І. Трихліб, С. І. Ткачук, І. А. Тарасова [та ін.] // Інфекційні хвороби сучасності. Біологічна безпека та біозахист : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. щорічним «Читанням» пам'яті акад. Л. В. Громашевського та 120-річчю ДУ «Інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л. В. Громашевського НАМН України» (Київ, 12–13 жовт. 2016 р.) / Ін-т епідеміології та інфекц. хвороб ім. Л. В. Громашевського НАМН України [та ін.]. – Київ, 2016. – С. 141–142.

Визначено недостатності системи імунітету учасників АТО із захворюваннями дихальної системи з метою розробки адекватних методів корекції.

965. **Парентеральні вірусні гепатити у військовослужбовців** / К. Р. Герасимчук, В. І. Трихліб, К. С. Рихальська [та ін.] // Науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні інфекційні захворювання. Особливості клініки, діагностики, лікування та профілактики в сучасних умовах», 24–25 листопада

2016 р. : програма та матеріали конф. / Укр. військ.-мед. акад. [та ін]. – Київ, 2016. – С. 39–42 : табл.

У статті вивчено особливості перебігу вірусних гепатитів у військовослужбовців під час АТО. Виявлено, що у стаціонарно обстежених хворих у переважній більшості діагностовано хронічний вірусний гепатит «С», парентеральний гепатит «В» виявлено у хворих з гострим гепатитом.

966. **Парентеральні вірусні гепатити у військовослужбовців** / В. І. Трихліб, В. В. Грушкевич, В. Ф. Сморгунова [та ін.] // Інфекційні хвороби в практиці лікаря-інтерніста: сучасні аспекти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Суми, 15–16 черв. 2016 р. / Сумський держ. ун-т. – Суми, 2016. – С. 187–190. – Текст статті доступний в інтернеті: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/45654/1/Trykhlib_virusnyi_hepatyt.pdf (дата звернення: 18.11.2020).

Встановлено частоту виявлення маркерів парентеральних вірусних гепатитів та прояви цитолітичного синдрому у мобілізованих військовослужбовців під час АТО.

967. **Перебіг гострих респіраторних захворювань у військовослужбовців** / С. О. Савчук, В. І. Трихліб, С. І. Ткачук [та ін.] // Науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні інфекційні захворювання. Особливості клініки, діагностики, лікування та профілактики в сучасних умовах», 24–25 листопада 2016 р. : програма та матеріали конф. / Укр. військ.-мед. акад. [та ін]. – Київ, 2016. – С. 107–110 : табл.

Встановлено особливості клінічних проявів гострих респіраторних захворювань (ГРЗ) у військовослужбовців під час АТО. Представлено синдромальну структуру ГРЗ, скарги та ускладнення у різних категорій хворих.

968. **Позалегеневі форми туберкульозу. Випадок успішного лікування туберкульозу з поліорганним ураженням у пораненого** / Л. А. Голик, А. Р. Сапожніков, Л. І. Гречаник [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. / Голов. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ». – Київ, 2015. – Вип. 22, ч. 1. – С.154–165. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2015_22%281%29_21 (дата звернення: 04.08.2020).

У статті здійснено огляд літератури щодо актуальності захворюваності на туберкульоз і позалегеневі форми туберкульозу. Описано випадок успішного лікування пораненого з туберкульозом з ураженням багатьох органів.

969. ***Попенко Н. В.*** **Аналіз факторів ризику розвитку туберкульозу легень в учасників АТО, особливості клінічного перебігу, діагностики та залежність від них тривалості лікування** / Попенко Н. В., Сапожніков А. Р. // Актуал. інфектологія. – 2018. – Т. 6, №6. – С. 333–340. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/akinf_2018_6_6_7 (дата звернення: 25.05.2020).

У статті досліджено особливості клінічного перебігу, діагностики та тривалості лікування туберкульозу легень у військовослужбовців-учасників АТО, госпіталізованих у Клініку туберкульозу НВМКЦ «ГВКГ» за період із серпня 2014 р. по грудень 2017 р. Виявлено, що найбільш частою нозологічною формою туберкульозу легень є інфільтративний, вогнищевий, дисемінований. Проаналізовано наслідки лікування туберкульозу легень за результатом ВЛК.

970. **Порівняльний аналіз показників системи імунітету у хворих на інфекційні хвороби системи дихання** / Ракша-Слюсарева О. А., Трихліб В. І., Слюсарев О. А. [та ін.] // Актуал. інфектологія. – 2019. – Т. 7, №5. – С. 259–263 : рис. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/akinf_2019_7_5_6 (дата звернення: 27.05.2020).

У статті наведено дані про актуальність гострих респіраторних захворювань (ГРЗ), пневмонії у військовослужбовців. Проаналізовано результати вивчення стану імунної системи у військовослужбовців під час проведення АТО, пацієнтів із ГРЗ й атиповою пневмонією.

971. * **Посібник з добровільного консультування та тестування на ВІЛ-інфекцію за допомогою швидких тестів військовослужбовців Збройних Сил України** / Міжнар. ін-т проблем ВІЛ/СНІДу та туберкульозу, Центр. санітар.-епідеміол. упр., Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017.

972. **Профілактика мікозів стоп в умовах проведення антитерористичної операції** / Кутасевич Я. Ф., Олійник І. О., П'ятикоп І. О. [та ін.] // Екстрена медицина: від науки до практики. – 2015. – №2. – С. 100.

Окреслено шляхи профілактики мікозів стоп і оніхомікозів під час локальних військових дій.

973. **Прояви ВІЛ/СНІДу у військовослужбовців** / В. І. Трихліб, В. В. Грушкевич, С. І. Ткачук [та ін.] // Діагностика і терапія інфекційних хвороб на різних рівнях надання медичної допомоги : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. інфекціоністів і пленуму ГО «Всеукраїнська асоціація інфекціоністів» (29–30 верес. 2016 р., м. Вінниця) / Всеукр. асоц. інфекціоністів, Тернопіл. держ. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України. – Тернопіль, 2016. – С. 162–164. – Текст статті доступний в інтернеті: http://aiddu.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/Zbirnik-28-30-veresnya-2016.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

У статті проаналізовано клінічні прояви ВІЛ-інфекції та СНІДу у військовослужбовців, які призвані до лав ЗС України у період проведення АТО.

974. **Прояви ВІЛ-інфекції/СНІДу у військовослужбовців** / А. В. Матіяш, В. І. Трихліб, С. І. Ткачук [та ін.] // Інфекційні хвороби сучасності. Біологічна безпека та біозахист : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. щорічним «Читанням» пам'яті акад. Л. В. Громашевського та 120-річчю ДУ «Інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л. В. Громашевського НАМН України» (Київ, 12–13 жовт. 2016 р.) / Ін-т епідеміології та інфекц. хвороб ім. Л. В. Громашевського НАМН України [та ін.]. – Київ, 2016. – С. 81–82.

У статті встановлено особливості клінічних проявів ВІЛ-інфекції/СНІДу у військовослужбовців під час АТО.

975. ***Савічан К. В.*** **Захворюваність на вірусні гепатити В і С у військовослужбовців-учасників АТО** / Савічан К. В., Божицька О. М. // Актуальні інфекційні захворювання. Сучасні аспекти клініки, діагностики, лікування та профілактики : програма та матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю 23–24 листоп. 2017 р., Київ / Укр. військ.-мед. акад. [та ін.]. – Київ, 2017. – С. 62–63.

Проаналізовано захворюваність військовослужбовців на вірусні гепатити В і С. Виявлено частоту захворювання на вірусні гепатити.

976. ***Сапожніков А. Р.*** **Стан захворюваності на туберкульоз у Збройних Силах України** / А. Р. Сапожніков // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2016. – Вип. 23. – С. 151–155. – Бібліогр.: 2 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2016_23_21 (дата звернення: 18.11.2020).

Розглянуто питання захворюваності на туберкульоз серед військовослужбовців ЗС України, що набули нової актуальності під час проведення АТО та призову на військову службу громадян України за мобілізацією.

977. ***Солдугей О.–М. В.*** **Сучасний стан госпітальної інфекційної захворюваності військовослужбовців Збройних Сил України в зоні проведення операції Об'єднаних сил** / О.–М. В. Солдугей, А. А. Воронко // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 64–65.

Проаналізовано динаміку показників госпітальної захворюваності з приводу інфекційних хвороб та хвороб органів дихання військовослужбовців ЗС України в зоні проведення ООС на сучасному етапі. Рекомендовано приділити достатню увагу профілактичним заходам, контролю, лікуванню та реабілітації хворих.

978. **Течение опоясывающего герпеса у пациентов с боевой хирургической травмой** / В. И. Трихлеб, Е. Л. Панасюк, В. И. Матяш, Л. В. Березина // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2015. – Вип. 44, т. 1. – С. 172–178. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2015_44%281%29_26 (дата звернення: 20.11.2020).

У статті проаналізовано особливості оперізуючого герпесу у пацієнтів, які перенесли бойову хірургічну травму. Констатовано, що проведення комплексної противірусної терапії у поєднанні з терапією основного захворювання дозволило досягти позитивної клінічної динаміки, зменшення невралгії, регресу неврологічної симптоматики.

979. **Тимчасові методичні рекомендації щодо діагностики та лікування гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 на рівнях медичного забезпечення** / за заг. ред. І. П. Хоменка ; Командування Мед. сил ЗС України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – 103 с. – Текст доступний в інтернеті: https://mcdl.mil.gov.ua/mod/folder/view.php?id=1744 (дата звернення: 15.07.2020).

У методичних рекомендаціях викладено заходи щодо діагностики, лікування та превенції поширення респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, в закладах охорони здоров'я в системі МО України, а також тимчасові алгоритми щодо лікування різних форм захворювання.

980. **Тимчасові методичні рекомендації щодо організації проведення санітарно-гігієнічних, протиепідемічних та лікувально-профілактичних заходів у військах в умовах пандемії коронавірусної хвороби COVID-19** / за заг. ред. І. П. Хоменка ; Командування Мед. сил ЗС України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – 88 с. – Текст доступний в інтернеті: https://mcdl.mil.gov.ua/mod/folder/view.php?id=1744 (дата звернення: 15.07.2020).

У методичних рекомендаціях наведено основи організації санітарно-гігієнічних та протиепідемічних заходів у військових частинах (підрозділах), алгоритми дій медичного персоналу у медичному пункті (медичній роті) військової частини, порядок збору, зберігання та утилізації одноразових виробів медичного та немедичного призначення в умовах обмежувальних заходів.

981. ***Трихліб В. І.*** **Деякі питання стосовно інфекційних захворювань під час локальних війн (огляд літератури)** / В. І. Трихліб, С. І. Ткачук // Профілакт. медицина. Епідеміологія. Мікробіологія. Вірусологія. Паразитологія. Інфекційні хвороби. – 2015. – №1/2. – С. 109–118. – Бібліогр.: 60 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://duieih.kiev.ua/documents/journal/1-2_2015%20.pdf (дата звернення: 15.07.2020).

Здійснено огляд літератури щодо інфекційних захворювань, які зустрічаються під час локальних військових конфліктів як серед військовослужбовців, так і серед цивільного населення.

982. ***Трихліб В. І.*** **Динаміка госпіталізації хворих військовослужбовців на інфекційні захворювання органів системи дихання, які знаходились у зоні АТО** / В. І. Трихліб, К. В. Савічан, С. І. Ткачук // Науково-практична конференція «Фармакотерапія інфекційних захворювань» : програма та матеріали конф., 6–7 квіт. 2017 р., м. Київ / Укр. військ.-мед. акад. [та ін.]. – Київ, 2017. – С. 93–94 : табл.

Вивчено динаміку госпіталізації військовослужбовців із зони АТО в залежності від періоду року, хворих на інфекційні захворювання, які належать до Х класу. Зроблено висновок, що підвищення рівня госпіталізації вище зазначених хворих відбувається із серпня по березень, в той же час в літні місяці також відбувається підвищення госпіталізації і з приводу гострого бронхіту та негоспітальної пневмонії.

983. ***Трихліб В. І.*** **Інфекційні захворювання серед військовослужбовців у зоні АТО** / Трихліб Володимир Іванович, Ткачук Степан Іванович, Майданюк Володимир Павлович // Інфекційні хвороби в практиці лікаря-інтерніста: сучасні аспекти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Суми, 15–16 черв. 2016 р. / Сум. держ. ун-т. – Суми, 2016. – С. 196–199. – Текст статті доступний в інтернеті: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/45533/1/Trykhlib_infektsiini_zakhvoriuvannia.pdf (дата звернення: 29.10.2020).

У статті встановлено структуру інфекційних хворих військовослужбовців, які звертались та лікувались в зоні АТО. Встановлено, що в структурі інфекційних хворих переважали хворі на гострі респіраторні захворювання, які мали клінічні прояви ринофаринготрахеобронхіту, та хворі з бронхітом.

984. ***Трихліб В. І.*** **Хронічні вірусні гепатити В та С під час АТО** (стендова доповідь) / Трихліб В. І., Васильков Д. О. // Актуал. інфектологія. – 2019. – Т. 7, №2. – С. 117–118. – Тези науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні інфекційні захворювання в практиці сімейного лікаря» (4–5 квітня 2019 р., м. Київ, Україна). – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/akinf_2019_7_2_7 (дата звернення: 13.07.2020).

Проаналізовано результати дослідження особливостей лабораторних показників у хворих військовослужбовців на хронічні парентеральні вірусні гепатити В і С, які перебували в зоні АТО.

985. **Туберкульоз у мобілізованих військовослужбовців** / В. І. Трихліб, Л. І. Гречаник, К. І. Деменюк [та ін.] // Діагностика і терапія інфекційних хвороб на різних рівнях надання медичної допомоги : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. інфекціоністів і пленуму ГО «Всеукраїнська асоціація інфекціоністів» (29–30 верес. 2016 р., м. Вінниця) / Всеукр. асоц. інфекціоністів, Тернопіл. держ. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України. – Тернопіль, 2016. – С. 156–158. – Текст статті доступний в інтернеті: http://aiddu.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/Zbirnik-28-30-veresnya-2016.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

Проаналізовано клінічні прояви туберкульозу у мобілізованих військовослужбовців, зокрема які проходили службу в АТО.

986. **Форми туберкульозу у військовослужбовців** / К. І. Деменюк, Л. І. Гречаник, В. І. Трихліб [та ін.] // Науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні інфекційні захворювання. Особливості клініки, діагностики, лікування та профілактики в сучасних умовах», 24–25 листопада 2016 р. : програма та матеріали конф. / Укр. військ.-мед. акад. [та ін]. – Київ, 2016. – С. 45–48 : табл.

Встановлено форми туберкульозу та особливості клінічного перебігу проявів хвороби у військовослужбовців під час АТО. Проаналізовано дані щодо локалізації ураження легень та скарги хворих в залежності від різних форм туберкульозу.

Див. також: 234, 235, 904–907, 909–918, 1027, 1028, 1407, 1415.

РОЗДІЛ 6

УРАЖЕННЯ ВНУТРІШНІХ ОРГАНІВ ПРИ БОЙОВІЙ ТРАВМІ

6.1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ПАТОЛОГІЇ ВНУТРІШНІХ ОРГАНІВ ПРИ БОЙОВІЙ ТРАВМІ

987. ***Визир В. А.*** **Заболевания внутренних органов при боевой хирургической травме и травмах в условиях катастроф и аварий мирного времени. Осложнения. Профилактика и этапное лечение** : учеб.-метод. пособие к практ. занятиям по внутренней медицине (военная терапия) для студентов 5 курса мед. фак. / В. А. Визир, Е. Г. Овская ; МЗ Украины, Запорож. гос. мед. ун-т. – Запорожье, 2017. – 62 с. – Текст доступен в интернете: http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/6550/1/ВМ%20Боевые%20травмы%20рус.pdf (дата обращения: 10.07.2020).

Навчальний посібник знайомить із захворюваннями серцево-судинної системи у поранених, особливостями захворювань нирок, системи травлення та органів дихання у військовослужбовців-учасників бойових конфліктів при бойовій хірургічній травмі. Рекомендовано методи лікування та профілактичні заходи захворювань внутрішніх органів.

988. ***Мясников Г. В.*** **Уровень фибриногена в плазме крови – предиктор развития вторичного поражения внутренних органов у пострадавших с боевой травмой** / Мясников Г. В., Казмирчук А. П., Н. Н. Сидорова // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. / Голов. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ». – Київ, 2015. – Вип. 22, ч. 2. – С. 261–264.

989. **Патология внутренних органов при боевой травме. Реестр пострадавших с зоне проведения Антитеррористической операции** / А. П. Казмирчук, Г. В. Мясников, Н. Н. Сидорова, Л. Л. Сидорова // Сучасні // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2014. – Вип. 21. – С. 44–48. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2014_21_8 (дата звернення: 09.12.2020).

У статті вивчено особливості ураження внутрішніх органів при сучасній бойовій травмі. Констатовано, що виявлені особливості дозволять підвищити якість надання медичної допомоги військовослужбовцям з бойовою травмою.

990. **Предварительные результаты ретроспективного анализа историй болезни пострадавших в зоне проведения антитеррористической операции** / А. П. Казмирчук, Г. В. Мясников, Л. Л. Сидорова, Н. Н. Сидорова // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. / Голов. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ». – Київ, 2015. – Вип. 22, ч. 1. – С. 39–44 : рис. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2015_22%281%29_7 (дата звернення: 09.12.2020).

Проаналізовано історії хвороб постраждалих в зоні проведення АТО. Охарактеризовано структуру бойової травми в залежності від її характеру, об'єму, ступеня тяжкості та локалізації ураження. Виявлено патології внутрішніх органів, які розвинулися у постраждалих з бойовою травмою.

991. ***Савічан К. В.*** **Захворювання внутрішніх органів у поранених та травмованих у кінцівки військовослужбовців-учасників АТО** / К. В. Савічан // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 39–40.

Проаналізовано захворювання хворобами внутрішніх органів у поранених (травмованих) учасників АТО з локалізацією ураження на кінцівках, що мають невеликий термін відновлення боєздатності та можуть бути достатньо швидко повернені до виконання службових обов'язків. Виявлено, що у структурі захворювань внутрішніх органів рангове місце займає патологія органів травлення.

992. ***Савічан К. В.*** **Порівняльна характеристика захворюваності внутрішніми хворобами учасників АТО, поранених і травмованих у кінцівки та в тулуб** / К. В. Савічан // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, №2. – С. 44–50 : рис., табл. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2017_17_2_9 (дата звернення: 25.05.2020).

У статті здійснено порівняльний аналіз захворюваності поранених учасників АТО з ураженням кінцівок і тулуба. Зроблено висновок, що найчастіше в поранених зустрічається патологія шлунково-кишкового тракту, серцево-судинної й нервової системи, що необхідно враховувати при обстеженні та лікуванні поранених і травмованих.

993. **Соціальні наслідки уражень внутрішніх органів в учасників антитерористичної операції** / В. І. Шевчук, Н. М. Беляєва, О. Б. Яворовенко [та ін.] // Зб. наук. пр. співробітників НМАПО ім. П. Л. Шупика / Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2016. – Вип. 25. – С. 77–81 : табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpsnmapo_2016_25_13 (дата звернення: 09.12.2020).

Окреслено особливості поранень та захворювань внутрішніх органів в учасників АТО. Констатовано, що підхід до визначення інвалідності в учасників АТО повинен будуватись з урахуванням специфічних особливостей даної групи захворювань та на загальних принципах МСЕ. Наголошено, що для відновлення соціального статусу постраждалих необхідні реабілітаційні заходи з урахуванням виду та ступеню обмежень життєдіяльності.

Див. також: 917, 1373.

6.2. ЗМІНИ ЗІ СТОРОНИ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ

994. ***Галушка А. М.*** **Математична модель моделювання ризику розвитку вторинної патології серцево-судинної системи у постраждалих з бойовою травмою** / А. М. Галушка, Н. М. Сидорова // Військ. медицина України. – 2018. – Т. 18, №1. – С. 19–28 : табл. – Бібліогр.: 32 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2018_18_1_5 (дата звернення: 13.05.2020).

Визначено серед військовослужбовців, які отримали бойову травму, групи високого ризику щодо розвитку вторинної серцево-судинної патології (ВССП). Розглянуто можливість використання математичних методів моделювання. Зроблено висновок, що розроблена на підставі біноміальної логістичної регресії математична модель ризику розвитку ВССП у постраждалих в зоні проведення АТО з бойовою травмою має гарні операційні характеристики.

995. ***Галушка А. М.*** **Особливості визначення груп військовослужбовців, які отримали бойову травму, та мають підвищений ризик розвитку патології серцево-судинної системи** / А. М. Галушка, Н. М. Сидорова // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, №3/4. – С. 56–63 : табл. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2017_17_3-4_11 (дата звернення: 15.05.2020).

Визначено особливості травми та змін рутинних лабораторних показників у військовослужбовців з вторинною патологією серцево-судинної системи, які отримали бойову травму в зоні проведення АТО. Результати дослідження вказують на певні взаємопов'язані метаболічні порушення, що додатково окреслюють коло необхідних лікувально-профілактичних заходів, які слід враховувати при організації медичної допомоги хворим задля забезпечення найкращого клінічного результату.

996. ***Галушка А. М.*** **Удосконалення організації надання медичної допомоги постраждалим в зоні проведення антитерористичної операції з бойовою травмою та високим ризиком розвитку вторинної серцево-судинної патології** / А. М. Галушка, Н. М. Сидорова // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 49, т. 2. – С. 20–29 : рис., табл. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_49(2)_5 (дата звернення: 06.05.2020).

Наведено рекомендації щодо удосконалення організації надання медичної допомоги постраждалим в зоні проведення АТО з бойовою травмою та високим ризиком розвитку вторинної серцево-судинної патології. Обґрунтовано заходи із удосконалення організації профілактичних і лікувальних заходів при виявленні синдрому гіперметаболізму. Наведено перелік лікувальних засобів, які можуть бути залучені на кожному рівні надання медичної допомоги для корекції явищ гіперметаболізму в означеної категорії хворих.

997. ***Голод А. Г.*** **Патологічні зміни серцево-судинної системи у важкопоранених** / А.Г. Голод // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. / Голов. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ». – Київ, 2015. – Вип. 22, ч. 1. – С.166–167. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2015_22%281%29_22 (дата звернення: 09.12.2020).

У статті проаналізовано частоту та варіанти ураження серцево-судинної системи у тяжких хворих з бойовою травмою.

998. **Залежність показника загального периферичного опору судин у постраждалих з бойовою травмою від стану мікроциркуляторного русла** / Сидорова Н. М., Третяк Д. Д., Хоменко І. В. [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України

/ НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2018. – Вип. 25. – С. 266–274. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1k7np540houMAiiuBlY4412SkRS1JmiQM/view (дата звернення: 09.12.2020).

У статті проаналізовано результати дослідження мікросудин бульбарної кон'юнктиви у військовослужбовців, які отримали бойову травму, у порівнянні з показниками здорових осіб, які співставимі за віком.

999. **Зв'язки інтегральних гематологічних показників з електрофізіологічними параметрами серця у поранених з бойовою травмою на ранніх етапах лікування** / З. В. Деркач, О. М. Радченко, А. Л. Філіпюк [та ін.] // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №1. – С. 31–35 : табл. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_1_6 (дата звернення: 19.05.2020).

Вивчено взаємозв'язки між показниками синдрому ендогенної інтоксикації, адаптаційними реакціями та електрофізіологічними параметрами серця у поранених з бойовою травмою. Вкорочення інтервалу QT асоціюється з несприятливими типами адаптаційних реакцій, активацією запалення і посиленням ендогенної інтоксикації. Рекомендовано інтегральні гематологічні показники використовувати для прогнозування клінічного перебігу бойової травми і ефективності лікування.

1000. ***Красюк О. А.*** **Аналіз змін з боку серцево-судинної системи та їх корекції у військовослужбовців-учасників АТО, поранених у грудну клітку** / О. А. Красюк, А. С. Ткачук // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 27–28.

Визначено зміні з боку серцево-судинної системи та їх корекції у госпіталізованих військовослужбовців-учасників АТО, поранених у грудну клітку. Виявлено, що найрозповсюдженішою патологією серед наслідків поранень у грудну клітку є забій серця. Досліджено медичні препарати, якими проводилось лікування захворювань серцево-судинної системи.

1001. ***Мясников Г. В.*** **Варіабельність серцевого ритму у учасників антитерористичної операції з бойовим післятравматичним стресовим розладом** / Г. В. Мясников, С. В. Софієнко, А. М. Шиць // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. / Голов. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ». – Київ, 2015. – Вип. 22, ч. 1. – С. 336–344 : табл. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2015_22(1)__44 (дата звернення: 08.05.2020).

Оцінено характер дисфункції вегетативної нервової системи за допомогою дослідження варіабельності серцевого ритму та її впливу на стан серцево-судинної системи у військовослужбовців-учасників АТО.

1002. **Об'єктивна оцінка тяжкості стану військових з бойовою травмою на основі поглибленого аналізу електрокардіограми та варіабельності ритму серця** / І. А. Чайковський, А. П. Казмірчук, Г. В. Мясников [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2019. – Вип. 26, ч. 2. – С. 231–252 : рис., табл. – Бібліогр.: 33 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1tYbjdtHhiVrwK1CYhVOSakGYTqVNpu5i/view (дата звернення: 15.05.2020).

Розроблено оцінку ступеня тяжкості фізичного стану поранених учасників бойових дій на основі поглибленого аналізу електрокардіограми (ЕКГ) та варіабельності серцевого ритму. Запропоновано новий підхід до об'єктивного оцінювання тяжкості стану за результатами поглибленого ЕКГ-обстеження поранених військових, які брали участь у проведенні АТО на Сході України.

1003. **Патогенетичні фактори і основні види посттравматичних клініко-рентгенологічних проявів і синдромів з боку органів грудної порожнини у військовослужбовців з важкою бойовою хірургічною травмою** / Г. В. Осьодло, І. К. Асаулюк, Г. В. Цвігун [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 52. – С. 161–171. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/zbirnyk_nauk_prac.pdf (дата звернення: 12.08.2020).

У статті проаналізовано статистичні показники, що відображають поширеність, клініко-патогенетичну характеристику і основні види посттравматичних проявів з боку органів грудної порожнини у поранених в зоні проведення АТО в Донецькій і Луганській обл. Зроблено висновок, що провідна роль в діагностиці належить сучасним променевим і ультразвуковим методам дослідження, зокрема мультиспіральній комп'ютерній томографії.

1004. ***Пилипюк В. А.*** **Бойова терапевтична патологія. Захворювання серцево-судинної системи** / В. А. Пилипюк // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2014. – Вип. 21. – С. 263–265. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2014_21_37 (дата звернення: 14.07.2020).

У статті висвітлено патологію та захворювання серцево-судинної системи, ранні та пізні ускладнення у травмованих військовослужбовців у воєнний час. Зроблено висновок, що в умовах сучасної війни зберігається актуальність бойової терапевтичної патології, її значна роль в структурі санітарних втрат, у зв'язку з чим збільшується значимість і організація терапевтичної допомоги хворим і пораненим в діючій армії.

1005. ***Радченко О. М.*** **Стан серця поранених у зоні антитерористичної операції** / О. М. Радченко, З. О. Гук-Лешневська // Укр. кардіол. журн. – 2015. – Дод. 1. – С. 203.

Проаналізовано особливості стану серцево-судинної системи у поранених в зоні проведення АТО. Виявлено, що стан серця у постраждалих характеризується переважанням синусової тахікардії, подовженням внутрішньошлуночкової провідності та порушенням процесів реполяризації.

1006. ***Ребедайло О. П.*** **Особливості змін з боку серцево-судинної системи при вогнепальних пораненнях у учасників Антитерористичної операції** / О. П. Ребедайло // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 2. – С. 44–45.

Досліджено зміни з боку серцево-судинної системи у військовослужбовців, які отримали поранення в ході проведення АТО. Встановлено, що серед серцево-судинної патології у поранених переважає підвищення середнього артеріального тиску.

1007. **Розрахунок ризику розвитку серцево-судинної патології, що має тривалий перебіг, у постраждалого з бойовою травмою: клінічний випадок** / Сидорова Н. М., Пешкова М. І., Воронко А. А. [та ін.] // World Science. – Варшава, 2020. – №2, Vol. 1. – С. 35–42 : табл., рис. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://rsglobal.pl/index.php/ws/article/view/52/46 (дата звернення: 09.07.2020).

У статті представлено результати апробації методики визначення ризику розвитку вторинної патології серцево-судинної системи (ССС). Констатовано, що запропонована методика є ефективною та зручною, дозволяє визначити індивідуальний ризик пацієнта щодо зазначеного ускладнення вже на 1–3-тю або 10–14-ту добу після поранення. Рекомендовано ретельне обстеження постраждалих, які перенесли бойову травму, з метою раннього виявлення патології ССС, яка може мати різні прояви.

1008. ***Селюк О. В.*** **Кардіоваскулярна патологія в учасників АТО/ООС, що розвинулась на тлі бойової травми** / О. В. Селюк, О. П. Ребедайло // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 трав. 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 4–5.

Вивчено поширеність виникнення кардіоваскулярної патології, що виникла на тлі бойової травми у військовослужбовців-учасників АТО/ООС. Встановлено, що основними нозологіями є нейроциркулярна дистонія, забій серця, посттравматичний перикардит, міокардіодистрофія, гострий інфаркт міокарда.

1009. ***Сидорова Н. М.*** **Вторинна патологія серцево-судинної системи у військовослужбовців з бойовою травмою – сучасний погляд на проблему** / Н. М. Сидорова // Військ. медицина України. – 2018. – Т. 18, №1. – С. 43–53 : табл. – Бібліогр.: 50 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2018_18_1_9 (дата звернення: 13.05.2020).

У статті висвітлено проблеми патології серцево-судинної системи у військовослужбовців, які отримали бойову травму в контексті сучасних військових конфліктів. Констатовано, що організація своєчасного виявлення вказаної групи осіб вже на I–II рівнях медичної допомоги, розробка протоколів дій стосовно моніторингу та своєчасної медикаментозної підтримки хворих дозволить суттєво покращити прогноз пацієнтів і зменшити санітарні втрати.

1010. ***Сидорова Н. М.*** **Застосування методів прогнозування для оцінки характеру вторинної патології серцево-судинної системи у постраждалих з бойовою травмою. Обґрунтування дизайну дослідження** / Н. М. Сидорова // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2017. – Вип. 24. – С. 58–66. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1qpbUtl6Y1QKJOD_KO8dkMqHkx-nDODUM/view (дата звернення: 07.05.2020).

Розроблено методику прогнозування для оцінки характеру вторинної патології серцево-судинної системи у постраждалих з бойовою травмою в ранньому та віддаленому періодах після отримання травми і оцінка її ефективності.

1011. ***Сидорова Н. М.*** **Порівняльний аналіз моделей внутрішньо-серцевої гемодинаміки у військовослужбовців, які отримали бойову травму в зоні проведення антитерористичної операції, та хворих з патологією серцево-судинної системи різного ґенезу** / Н. М. Сидорова // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, №3/4. – С. 63–74 : табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2017_17_3-4_12 (дата звернення: 07.05.2020).

У статті здійснено порівняльний аналіз моделі внутрішньосерцевої гемодинаміки у військовослужбовців з вторинною патологією серцево-судинної системи, які отримали бойову травму в зоні проведення АТО, з моделями внутрішньосерцевої гемодинаміки при кардіоміопатіях різного ґенезу. Отримані дані дають можливість розробити патогенетично обґрунтовані заходи щодо лікування уражень серцево-судинної системи у постраждалих, оптимізувати організацію медичної допомоги таким хворим із визначенням мінімального оптимального набору обстежень та доцільних лікувальних заходів.

1012. ***Сидорова Н. М.*** **Удосконалення організації медичного обстеження постраждалих з бойовою травмою у зв'язку зі зміною парадигми розвитку вторинної патології серцево-судинної системи** / Н. М. Сидорова // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 49, т. 2. – С. 167–174 : табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_49(2)__20 (дата звернення: 14.05.2020).

Визначено, що одним з чинників розвитку вторинної патології серцево-судинної системи є синдром гіперметаболізму. Обґрунтовано зміни в організації медичного обстеження на різних рівнях надання медичної допомоги, що дасть можливість виявити осіб з підвищеним ризиком розвитку вторинної патології серцево-судинної системи.

1013. ***Софієнко С. В.*** **Дослідження дисфункції міокарда у військових із бойовою травмою** / С. В. Софієнко, І. А. Чайковський // Мед. інформатика та інженерія. – 2015. – №4. – С. 111. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mii_2015_4_39 (дата звернення: 21.05.2020).

Оптимізовано діагностику гемодинамічних порушень та дисфункції вегетативної нервової системи у військовослужбовців, які брали участь у проведенні АТО та отримали травматичні ушкодження різного ступеня тяжкості.

1014. **Сучасні воєнні конфлікти та вторинна патологія серцево-судинної системи: статистика, можливості прогнозування та попередження** / Н. М. Сидорова, А. М. Галушка, А. А. Воронко [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2019. – Вип. 26, ч. 2. – С. 70–79 : рис., табл. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1xkxEyJNRIIhqhnDUOLZxm-0g7aYy3KWP/view (дата звернення: 18.05.2020).

У статті описано особливості патології серцево-судинної системи (ССС) у військовослужбовців в зоні бойових дій на сході України, літературні та власні дані стосовно вторинної патології ССС (ВПССС) після отримання бо-

йової травми. Обґрунтовано, розроблено та впроваджено цілісну функціонально організаційну модель надання медичної допомоги терапевтичного профілю постраждалим із бойовою травмою.

1015. **Удосконалення та впровадження системи профілактики серцево-судинних захворювань у військовослужбовців на засадах доказової медицини** : орг.-метод. вказівки / Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – 31 с.

Організаційно-методичні вказівки укладено з урахуванням досвіду АТО (ООС) і присвячено практичним аспектам надання медичної допомоги терапевтичного профілю військовослужбовцям, які отримали бойову травму, з метою прогнозування та профілактики вторинної патології серцево-судинної системи (ВПССС) як ускладнення бойової травми. Сформульовано основні організаційно-методичні підходи по визначенню осіб групи високого ризику щодо розвитку ВПССС, первинної та вторинної профілактики цього ускладнення.

1016. **Функціональний стан серцево-судинної системи в поранених з ушкодженнями кінцівок на рівнях медичного забезпечення за даними тетраполярної реографії** / І. П. Хоменко, С. О. Король, А. А. Кожокару [та ін.] // Патологія. – 2019. – №3. – С. 373–380 : табл. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://pat.zsmu.edu.ua/article/view/188892/189428 (дата звернення: 03.06.2020).

На підставі клінічно-статистичного аналізу змін показників функціональних розладів серцево-судинної системи здійснено патофізіологічне обґрунтування загального стану поранених із бойовою травмою кінцівок на рівнях медичного забезпечення. Констатовано, що послідовне надання травматологічної допомоги на рівнях медичного забезпечення шляхом своєчасно виконаних оперативних втручань, вживання протишокових заходів і збереження резервних сил організму поранених з украй тяжкими та тяжкими бойовими травмами кінцівок (5 і більше балів) дає змогу досягти поступової зміни функціонального стану серцево-судинної системи з тяжкого ступеня до помірного.

1017. **Cardiovascular pathology in combatants** / A. Halushka, A. Kazmirchuk, N. Sydorova, I. Chaikovsky. – Toliman : Brookline, 2018. – 110 p.

У виданні представлено інформацію щодо патогенезу ураження серцево-судинної системи у хворих, які отримали бойову травму в зоні воєнного конфлікту на Сході України. Представлено можливості прогнозування та діагностики такої патології, запропоновано заходи із її запобігання.

Див. також: 866, 1348, 1776.

6.3. ЗМІНИ ЗІ СТОРОНИ ШЛУНКОВО-КИШКОВОГО ТРАКТУ

1018. ***Прокопчук С. М.*** **Захворюваність та структура хвороб органів травлення в поєднанні з торако-абдомінальними травмами в учасників антитерористичної операції** / С. М. Прокопчук, М. В. Радушинська // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2017. – Вип. 24. – С. 282–286 : рис., табл. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1qpbUtl6Y1QKJOD_KO8dkMqHkx-nDODUM/view (дата звернення: 07.05.2020).

У статті проаналізовано структуру травматичних уражень та хвороб органів травлення серед військовослужбовців, вивчено поширеність гастроентерологічної патології серед учасників антитерористичної операції з торако-абдомінальними травмами. Констатовано, що постраждалі з торако-абдомінальними травмами потребують спостереження терапевта та гастроентеролога з перших діб після травмування для своєчасної діагностики захворювання травного тракту та проведення адекватного стану лікування.

1019. ***Радушинська М. В.*** **Поширеність гастроентерологічної патології серед учасників АТО з торако-абдомінальними ураженнями** / М. В. Радушинська // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 38–39.

Досліджено поширеність гастроентерологічної патології серед учасників АТО з торако-абдомінальними травмами. Констатовано, що відносне зменшення кількості гастропатій зумовлено профілактичним призначенням інгібіторів протонової помпи пораненим, які мають фактори ризику ерозивно-виразкових пошкоджень езофагогастродуоденальної зони.

1020. ***Савічан К. В.*** **Огляд наукових публікацій, присвячених вторинній гепатопатії після травми** / К. В. Савічан // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №2. – С. 69–77. – Бібліогр.: 64 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/77/62 (дата звернення: 21.12.2020).

У статті проаналізовано наукові публікації з інформацією про печінкову дисфункцію після травми, вогнепального поранення або опіку. Розглянуто деякі питання етіології, патогенезу, діагностики та лікування. Зроблено висновок, що дисфункція печінки після травми є несприятливим прогностичним фактором, який збільшує час перебування у палаті інтенсивної терапії, час стаціонарного лікування та підвищує внутрішньогоспітальну летальність.

1021. ***Штепан О. В.*** **Захворювання печінки у поранених учасників АТО: частота, особливості клінічного перебігу та лікування** / О. В. Штепан // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 15–16.

Визначено частоту, структуру, особливості клінічного перебігу та лікування захворювань печінки у поранених учасників АТО. Виявлено захворювання, які найчастіше зустрічалися у госпіталізованих: неалкогольна жирова хвороба печінки та реактивний гепатит. Для патогенентичного лікування печінки рекомендовано застосування комбінації препаратів антраль й укрлів.

1022. **Hydrodynamic rupture of liver in combat patient: a case of successful application of «damage control» tactic in area of the hybrid war in East Ukraine** / I. Khomenko, V. Shapovalov, I. Tsema [et al] // Surgical Case Reports. – 2017. – Vol. 3. – P. 1–6. – Mode of access: https://surgicalcasereports.springeropen.com/articles/10.1186/s40792-017-0363-6 (Last access: 18.12.2020).

У статті проаналізовано результати лікування військовослужбовця з гідродинамічним розривом печінки, пораненого в зоні проведення АТО. Зроблено висновок, що застосована методика лікування «damage control» була ефективною.

6.4. ЗМІНИ ЗІ СТОРОНИ ОРГАНІВ ДИХАННЯ

1023. ***Білик К. В.*** **Особливості змін з боку дихальної системи у військовослужбовців з вогнепальними пораненнями** / К. В. Білик, О. А. Красюк // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 2. – С. 30–31.

1024. ***Єдинак О. В.*** **Особливості клінічного перебігу вентилятор-асоційованої пневмонії у поранених** / О. В. Єдинак // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 13–14.

Визначено особливості клінічного перебігу вентилятор-асоційованої пневмонії у поранених на підставі комплексної оцінки клініко-рентгенологічних і лабораторних даних, зокрема виражена тяжкість отриманого поранення, двобічні та полісегментарні ураження легень, тяжкий інфекційно-запальний процес.

1025. ***Зубко В. В.*** **Пульмоніти у поранених: клінічні прояви, лікування** / В. В. Зубко // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 22–23.

Вивчено клінічні прояви, лікування та наслідки пульмонітів у поранених з бойовими ураженнями грудної клітки. Доведено, що пульмоніт є найчастішою і важкою патологією, вивчення якої є надзвичайно важливим у зв'язку із частою трансформацією в пневмонію.

1026. ***Плахтій І. Ю.*** **Особливості корекції дихальної недостатності при проведенні хірургічних втручань з приводу абдомінальної патології та пораненнях живота на етапі спеціалізованої допомоги** / І. Ю. Плахтій, М. М. Журко // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 12–14.

Описано респіраторні ускладнення, що спостерігають при бойовій травмі органів черевної порожнини у поранених в зоні АТО. На основі застосування сучасних систем забезпечення дихання визначено показники, що характеризують респіраторну механіку й інші функціональні властивості дихальної системи.

1027. ***Романчук Я. О.*** **Оцінка перебігу пневмоній на тлі бойової травми в учасників АТО/ООС, пролікованих на базі НВМКЦ «ГВКГ» 2014–2018 роках** / Я. О. Романчук // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 9.

Виявлено особливості перебігу пневмоній на тлі бойової травми в учасників АТО/ООС. Встановлено взаємозв'язки між особливостями травми та перебігом пневмоній. Подано перелік препаратів, які використовувалися для лікування хворих.

1028. ***Яворська І. А.*** **Нозокоміальна пневмонія у поранених учасників АТО: частота, особливості клінічного перебігу та лікування** / І. А. Яворська // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 33–34.

Проведено клініко-мікробіологічний аналіз факторів, що впливають на розвиток нозокоміальної пневмонії у поранених учасників АТО. Виявлено основні збудники, що викликають нозокоміальну інфекцію у поранених, зокрема це представники родини Enterobacteriaceae. Вивчено частоту застосування у лікуванні антибактеріальних препаратів.

6.5. ЗМІНИ ЗІ СТОРОНИ НИРОК

1029. ***Данчишена Т. А.*** **Гостре пошкодження нирок при бойовій травмі** / Т. А. Данчишена, Р. М. Кішко // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 38–39.

Проаналізовано особливості лікування поранених з гострим пошкодженням нирок після мінно-вибухової травми з розвитком синдрому поліорганної дисфункції з включенням до інтенсивної терапії гемодіалізу.

1030. **Рабдомиолиз при минно-взрывной травме: современные принципы и собственный опыт интенсивной терапии** / Кобеляцкий Ю. Ю., Царев А. В., Йовенко И. А. [и др.] // Медицина неотлож. состояний. – 2017. – №2. – С. 128–134 : табл. – Библиогр.: 7 назв. – Текст статьи доступен в интернете: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2017_2_17 (дата обращения: 27.05.2020).

У статті узагальнено досвід діагностики, профілактики та інтенсивної терапії рабдоміолізу у поранених з бойовою мінно-вибуховою травмою. Визначено діагностичні критерії рабдоміолізу і використано стадії розвитку гострого пошкодження нирок відповідно до рекомендацій KDIGO Clinical Practice Guideline for Acute Kidney Injury (2012). Наведено тактику інтенсивної терапії рабдоміолізу, включаючи використання продовженої і дискретної замісної ниркової терапії.

6.6. ЗМІНИ ЗІ СТОРОНИ КРОВІ

1031. **Ефективність заліза (III) гідроксид полімальтозного комплексу при лікуванні постгеморагічної залізодефіцитної анемії у поранених** / Я. П. Гончаров, С. А. Гусєва, О. О. Петруша [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2018. – Вип. 25. – С. 157–169 : рис., табл. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://gvkg.kiev.ua/index.php/arkhiv-publikatsij/20182018 (дата звернення: 30.07.2020).

Вивчено ефективність корекції хронічної залізодефіцитної анемії (ЗДА) в учасників АТО на Сході України з пораненнями кінцівок препаратом заліза (III) гідроксид полімальтозного комплексу (Ферсінол). Проведені дослідження свідчать про високу терапевтичну ефективність препарату заліза (III) гідроксид полімальтозного комплексу задля корекції ЗДА у поранених. Застосування цього препарату дало змогу значно скоротити термін лікування, що є особливо актуальним за необхідності швидкої корекції ЗДА у поранених.

1032. * **Тромбоцитоз у пацієнтів з важким перебігом бойової хірургічної травми** / О. О. Петруша, Я. Б. Савченко, Я. П. Гончаров // VII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 25–27 квіт. 2018 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2018. – С. 86–87.

РОЗДІЛ 7

НЕВРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЇ ТРАВМИ

1033. ***Бовт Ю. В.*** **Особливості неврологічного статусу хворих у гострому періоді бойової закритої черепно-мозкової травми** / Бовт Ю. В., Коршняк В. О., Сухоруков В. І. // Екстрена медицина: від науки до практики. – 2015. – №2. – С. 114–116.

Вивчено особливості неврологічного статусу хворих у гострому періоді бойової закритої черепно-мозкової травми (ЗЧМТ), зумовленою вибуховою хвилею. Відзначено, що сучасна бойова ЗЧМТ є комплексом структурно-функціональних змін нервової системи адаптивного плану, які являють собою динамічний, багаторівневий процес.

1034. **Вплив «акутравматичного зубця» аудіограми на нейромережі головного мозку ветеранів ООС із черепно-мозковою травмою під час тестування зорової оперативної памяті** / Олена Змаженко, Наталя Філімонова, Микола Макарчук [та ін.] // Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Біологічні науки. – 2019. – №3. – С. 116–122 : рис. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnu_2019_3_18 (дата звернення: 12.05.2020).

Визначено особливості зорової оперативної пам'яті за наявності «акутравматичного зубця» у військовослужбовців ООС, котрі отримали черепно-мозкову травму та акустичні травми під час бойових дій.

1035. **Гостра бойова контузійна черепно-мозкова травма: патогенез, діагностика, лікування** / за ред. В. О. Коршняка. – Харків : Лібуркіна Л. М., 2018. – 154 с. : табл., іл. – Бібліогр.: с. 145–154.

Викладено сучасні уявлення про патогенез, клініку й особливості порушення сну у хворих з гострою бойовою черепно-мозковою травмою та методи лікування. Показано особливості клінічної картини залежно від вектора вибухової хвилі. Запропоновано запровадити в лікувальний комплекс метод програмованої сенсорної депривації, мікрохвильової резонансної терапії.

1036. **Задорожна Б. В. Динаміка змін вмісту міді в сироватці крові хворих із черепно-мозковою травмою легкого і середнього ступенів важкості в мирний час та у вояків антитерористичної операції з мінно-вибуховою черепно-мозковою травмою в гострому та проміжному періодах** / Б. В. Задорожна, В. М. Шевага, М. Г. Семчишин // Львів. клінічний вісн. – 2015. – №4. – С. 14–18 : табл. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lkv_2015_4_5 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті досліджено динаміку змін вмісту міді в сироватці крові хворих із ЧМТ легкого й середнього ступенів важкості в мирний та воєнний час в гострому та проміжному періодах. Зроблено висновок, що визначення вмісту міді в сироватці крові як лабораторного маркера матиме клініко-діагностичне та прогностичне значення й стане підґрунтям для формування нових складових схем комплексного патоґенетичного лікування ЧМТ.

1037. ***Кальниш В. В.*** **Клініко-функціональні особливості відновлення здоров'я у осіб з наслідками черепно-мозкової травми після перебування в зоні бойових дій за показниками стабілографічного дослідження** / В. В. Кальниш, А. В. Швець, Д. О. Горолюк // Укр. журн. з проблем медицини праці. – 2018. – №3. – С. 22–33 : табл., рис. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ujpmp_2018_3_5 (дата звернення: 14.08.2020).

Проаналізовано результати використання стабілометрії як методу контролю за станом рівноваги в пацієнтів з ЧМТ у процесі лікування та реабілітації. Показано важливість проведення періодичної оцінки функціонального стану за стабілометричними показниками в осіб у процесі лікування баротравми, поєднаної з легким струсом головного мозку, для удосконалення та індивідуалізації технології відновного лікування зазначеної патології.

1038. ***Кас Ю. В.*** **Особливості гострої закритої черепно-мозкової травми, зумовленої вибуховою хвилею, в учасників бойових дій на сході України** / Ю. В. Кас, В. О. Коршняк, В. Т. Поліщук // Вісн. наук. дослідж. – 2015. – №2. – С. 41–44 : табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vndt_2015_2_13 (дата звернення: 21.05.2020).

У статті представлено результати обстеження хворих в гострому періоді закритої ЧМТ. Вивчено неврологічний статус та стан вегетативної нервової системи в учасників бойових дій на сході України. Виявлено особливості в неврологічному статусі цих пацієнтів на відміну від побутових травм. Зроблено висновок, що ЗЧМТ є комплексом структурно-функціональних змін нервової системи адаптивного плану, які являють собою динамічний, багаторівневий процес.

1039. **Клініко-функціональні особливості відновлення постконтузійної симптоматики у військовослужбовців з черепно-мозковою травмою** / А. В. Швець, А. Ю. Кіх, І. А. Лук'янчук // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Вип. 50. – С. 94–102 : рис., табл. – Бібліогр.: 5 назв.

У статті виявлено особливості відновлення функціонального стану учасників АТО під час їх реабілітації в госпітальних умовах за показниками електроенцефалографії та оцінювання динаміки постконтузійної симптоматики.

1040. **Клінічні і патофізіологічні особливості гострої закритої черепно-мозкової травми, отриманої внаслідок вибухової хвилі** / Ю. В. Бовт, Ю. В. Кас, В. О. Коршняк, В. І. Сухоруков // Чоловіче здоров'я, гендер. та психосомат. медицина. – 2016. – №2. – С. 12–17 : табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://ujmh.org/pdf/2_2016/4.pdf (дата звернення: 28.08.2020).

Вивчено клінічні і патофізіологічні особливості гострої закритої черепно-мозгової травми, отриманої внаслідок вибухової хвилі. Виявлено особливості в неврологічному статусі цієї групи хворих на відміну від побутових травм, серед яких найбільш поширені ознаки стовбурової симптоматики – порушення акту конвергенції, зниження корнеальних рефлексів, ністагм.

1041. **Комплексне отоневрологічне оцінювання вестибулярної симптоматики при бойовій черепно-мозковій травмі легкого ступеня тяжкості внаслідок вибухової дії** / О. Є. Скобська, О. М. Кваша, Ю. Є. Педаченко [та ін.] // Патологія. – 2019. – Т. 16, №1. – С. 9–15 : табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pathology_2019_16_1_4 (дата звернення: 13.05.2020).

Проаналізовано вестибулярну симптоматику в постраждалих із бойовою ЧМТЛСТ унаслідок вибухової дії. Визначено комплекс діагностичних критеріїв, заснованих на аналізі базових стабілографічних показників. Констатовано, що порушення вестибулярної функції при бойовій ЧМТЛСТ унаслідок вибухової дії є важливою військово-цивільною проблемою.

1042. **Комп'ютерна стабілографія в оцінці вестибулярної функції у пацієнтів з мінно-вибуховою черепно-мозковою травмою легкого ступеня** / О. М. Кваша, О. Є. Скобська, О. Ю. Малишева [та ін.] // Журн. вушних, носових і горлових хвороб. – 2018. – №3-с. – С. 38–39. – Матеріали Щорічної традиційної весняної конференції Українського наукового медичного товариства оториноларингологів «Новітні технології в діагностиці та лікуванні запальних та алергічних захворювань лор-органів» (16–17 травня 2016 р.). – Текст в інтернеті: http://www.ents.com.ua/confdoc/2018_odessa.pdf (дата звернення: 29.05.2020).

У статті досліджено діагностичні можливості методу комп'ютерної стабілографії (КС) в об'єктивізації вестибулярної функції при мінно-вибуховій ЧМТЛСТ. Зроблено висновок, що метод КС відкриває нові можливості об'єктивної клініко-експертної оцінки вестибулярної дисфункції при проведенні медико-соціальної та судово-медичної експертизи.

1043. ***Коршняк В. О.*** **Вплив вибухової хвилі на формування неврологічної симптоматики у хворих з бойовою черепно-мозковою травмою** / Коршняк В. О. // Міжнар. неврол. журн. – 2016. – №5. – С.83–87 : рис., табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnzh_2016_5_10 (дата звернення: 21.05.2020).

У статті описано складові вибухової хвилі, що формують у подальшому клініко-неврологічну картину гострої ЧМТ. Виявлено, що у хворих у гострому періоді бойової ЧМТ, яка зумовлена вибуховою хвилею, формуються неспецифічні сенсомоторні гемісиндроми. Показано, що ця травма має клінічно більш тяжкий перебіг, ніж побутові ЧМТ.

1044. ***Коршняк В. О.*** **Клініко-неврологічні особливості гострого періоду легкої черепно-мозкової травми внаслідок дії вибухової хвилі** / В. О. Коршняк, Б. А. Насібуллін, Ю. В. Бовт // Укр. мед. часопис. – 2016. – №3. – С. 122–123. – Бібліогр.: 25 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UMCh_2016_3_39 (дата звернення: 28.08.2020).

Вивчено механізми впливу вибухової хвилі на центральну нервову систему, які зумовлюють особливості неврологічної симптоматики при легкій закритій черепно-мозковій травмі.

1045. ***Коршняк В. О.*** **Сучасні погляди на механізми впливу вибухової хвилі на центральну нервову систему та формування неврологічної симптоматики** / Коршняк В. О., Насібуллін Б. А. // Міжнар. неврол. журн. – 2016. – №6. – С. 139–142. – Бібліогр.: 25 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnzh_2016_6_21 (дата звернення: 28.08.2020).

У статті викладено прийняті на сьогодні уявлення про механізми пошкодження головного мозку при черепно-мозковій травмі, що обумовлена дією вибухової хвилі. Висловлено сумніви в адекватності теорії кавітаційного пошкодження мозку під час дії вибухової хвилі.

1046. ***Матяш М. М.*** **Мультимодальний підхід в лікуванні віддалених наслідків мінно-вибухової закритої черепно-мозкової травми та посттравматичного стресового розладу в учасників АТО** / Матяш М. М., Худенко Л. І. // Міжнар. неврол. журн. – 2018. – №3. – С. 23–26. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnzh_2018_3_5 (дата звернення: 07.08.2020).

Вивчено динаміку неврологічних і психологічних особливостей у пацієнтів із мінно-вибуховою закритою черепно-мозковою травмою та посттравматичним стресовим розладом під впливом комплексних реабілітаційних заходів із використанням методів групової психотерапії, рефлексо- і медикаментозної терапії.

1047. **Нейрофізіологічні механізми реалізації асоціативної пам'яті у ветеранів АТО/ООС, які зазнали черепно-мозкової травми** / С. Корж, Н. Філімонова, М. Макарчук [та ін.] // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Біологія. – 2019. – Вип. 2. – С. 28–35 : рис. – Бібліогр.: 27 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_biol_2019_2_7 (дата звернення: 18.11.2020).

У статті визначено вплив черепно-мозкової травми на стан асоціативної пам'яті у ветеранів АТО/ООС та характер міжрегіональної взаємодії у головному мозку ветеранів АТО/ООС при реалізації асоціативної пам'яті.

1048. **Нічна полісомнографія у хворих у гострому періоді закритої черепно-мозкової травми, обумовленої вибуховою хвилею** / Бовт Ю. В., Забродіна Л. П., Кас Ю. В. [та ін.] // Міжнар. неврол. журн. – 2018. – №4. – С. 109–113 : рис. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://inj.zaslavsky.com.ua/article/view/139433/138505 (дата звернення: 28.08.2020).

Вивчено порушення структури нічного сну у хворих в гострому періоді закритої черепно-мозкової травми, обумовленої вибуховою хвилею. Констатовано, що порушення сну в даних пацієнтів характеризується скороченістю циклів та стадій глибокого нічного сну, що може бути одним із критеріїв подальшого прогнозу клінічної картини перебігу захворювання.

1049. **Особливості відновлення порушення просторової стійкості у військовослужбовців з наслідками закритої черепно-мозкової травми та акубаротравми** / А. В. Швець, А. Ю. Кіх, Ю. О. Пархоменко, І. А. Лук'янчук // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – №1. – С. 40–49 : табл, рис. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/11 (дата звернення: 14.08.2020).

У статті досліджено особливості відновлення порушення просторової стійкості у військовослужбовців з наслідками закритої черепно-мозкової травми та акубаротравми в підгострому періоді реабілітації як методу контролю оцінки відновлення їх функціонального стану. Показано важливість проведення періодичної оцінки функціонального стану за стабілометричними показниками для удосконалення та індивідуалізації технології відновного лікування зазначеної патології.

1050. **Особливості перебігу гострого періоду струсу головного мозку, отриманого військовослужбовцями в зоні проведення антитерористичної операції** / А. В. Ткачов, О. М. Алєксєєв, О. В. Сайко [та ін.] // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2016. – Вип. 23. – С. 178–193 : рис. – Бібліогр.: 24 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2016_23_24 (дата звернення: 08.05.2020).

У статті проаналізовано результати обстеження хворих військовослужбовців у гострому періоді струсу головного мозку внаслідок дії вибухової хвилі. Виявлено основні неврологічні симптоми. Встановлено кореляційний зв'язок у потерпілих військовослужбовців між змінами в електрокардіограмах, електроенцефалограмах та результатами нейропсихологічних досліджень.

1051. **Оцінка показників електроенцефалограм при струсі та забої головного мозку легкого ступеня тяжкості у віддаленому періоді у вояків АТО** / В. М. Шевага, М. Г. Семчишин, Б. В. Задорожна, А. М. Задорожний // Клін. та эксперим. патологія. – 2018. – Т. 17, №2. – С. 129–134 : табл. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kep_2018_17_2_26 (дата звернення: 03.06.2020).

Досліджено нейрофізіологічні показники за даними електроенцефалограм у вояків АТО у віддаленому періоді легкої ЧМТ. Виявлено зміни ритмів ЕЕГ по всіх діапазонах частот у бійців як зі струсом головного мозку, так і з забоєм головного мозку легкого ступеня порівняно з контролем. Отримані дані рекомендовано використовувати як діагностичні критерії об'єктивної оцінки функціонального стану головного мозку для подальших лікувальних заходів.

1052. ***Привалова Н. М.*** **Нейропсихологічні критерії діагностики і прогнозу при закритій вибуховій черепно-мозковій травмі** / Привалова Н. М. // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Т. 25, вип. 1. – С. 99. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uvp_2017_25_1_69 (дата звернення: 18.05.2020).

Вивчено порушення когнітивних та емоційних процесів у комбатантів у гострому періоді після ВЗЧМТ та визначення нейропсихологічних маркерів ступеня важкості травматичного ураження, які можуть виступати також як прогностичні критерії можливих ускладнень на наступних етапах захворювання.

1053. ***Сайко О. В.*** **Неврологічна симптоматика в гострому періоді струсу головного мозку на етапі медичної евакуації з військово-мобільного госпіталю** / Сайко О. В., Оврас Б. С. // Медицина неотлож. состояний. – 2018. – №3. – С. 90–97 : рис., табл. – Бібліогр.: 21 назва. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2018_3_18 (дата звернення: 15.09.2020).

У статті проаналізовано результати обстеження постраждалих у гострому періоді струсу головного мозку. Констатовано, що потерпілі потребують спеціалізованого стаціонарного лікування в умовах надання медичної допомоги III–IV рівнів.

1054. ***Сайко О. В.*** **Особливості перебігу гострого періоду струсу головного мозку, отриманого військовослужбовцями в зоні проведення антитерористичної операції** / Сайко О. В. // Медицина неотлож. состояний. – 2016. – №6. – С. 65–71 : рис., табл. – Бібліогр.: 24 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2016_6_10 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті досліджено особливості клінічного перебігу струсу головного мозку (СГМ) у гострому періоді у військовослужбовців після вибухової травми, психоемоційні порушення в гострому періоді СГМ у даної категорії хворих та зміни серцево-судинної системи внаслідок впливу поєднаної травми, отриманої в бойових умовах. Проаналізовано доцільність евакуації хворих із легкою закритою черепно-мозковою травмою з місця проведення антитерористичної операції у Західний регіон країни за принципом місця проживання пораненого.

1055. ***Семчишин М. Г.*** **Вміст заліза в сироватці крові хворих з черепно-мозковою травмою легкого і середнього ступенів тяжкості мирного часу в гострому і проміжному періодах та у вояків АТО** / М. Г. Семчишин // Клін. та эксперим. патологія. – 2016. – Т. 15, №1. – С. 133–136 : табл. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kep_2016_15_1_33 (дата звернення: 03.06.2020).

У статті проаналізовано результати дослідження вмісту заліза в сироватці крові у хворих при ЧМТ легкого і середнього ступенів тяжкості мирного часу в гострому та проміжному періодах і у вояків АТО з мінно-вибуховою ЧМТ ідентичних ступенів тяжкості. Виявлено зміни, які відбуваються в орианізмі внаслідок порушення обміну заліза.

1056. ***Семчишин М. Г.*** **Вміст цинку в сироватці крові при черепно-мозковій травмі легкого і середнього ступенів тяжкості в потерпілих на мирній території та у вояків антитерористичної операції** / М. Г. Семчишин // Клін. та эксперим. патологія. – 2016. – Т. 15, №2, ч. 1. – С. 144–147. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kep_2016_15_2(1)_34 (дата звернення: 25.05.2020).

Вивчено і проаналізовано зміни вмісту цинку в сироватці крові хворих на мирній території та у вояків АТО при ЧМТ легкого і середнього ступенів тяжкості. Дослідження показали, що збільшення ступеня тяжкості травми призводить до зменшення концентрації цинку в сироватці крові обстежених осіб. Констатовано, що у зв'язку з цим необхідно ставити питання про потребу корекції раціону учасників АТО.

1057. ***Семчишин М. Г.*** **Ефективність препарату цитофлавін при комплексній патогенетичній терапії черепно-мозкової травми у вояків антитерористичної операції** / М. Г. Семчишин // Буковин. мед. вісн. – 2018. – Т. 22, №2. – С. 76–82 : табл. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bumv_2018_22_2_15 (дата звернення: 06.05.2020).

Досліджено ефективність застосування препарату цитофлавін у лікуванні черепно-мозкової травми легкого і середнього ступеня тяжкості у вояків АТО в гострому та віддаленому періодах. Констатовано, що застосування цитофлавіну на фоні традиційного протоколу лікування черепно-мозкової травми покращує перебіг травми, знижує вираженість клінічних проявів, призводить до регресу частоти скарг у бійців АТО.

1058. ***Семчишин М. Г.*** **Клініка, діагностика та лікування хворих з віддаленими наслідками бойової черепно-мозкової травми і післятравматичним стресовим розладом** / М. Г. Семчишин // Клін. та эксперим. патологія. – 2017. – Т. 16, №1. – С. 140–143 : табл. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kep_2017_16_1_33 (дата звернення: 20.05.2020).

Проаналізовано результати обстеження бійців АТО, які перенесли бойову черепно-мозкову мінно-вибухову травму, а при поверненні на мирну територію у них поступово розвився синдром ПТСС. Оцінено ефективність цитофлавіну при лікуванні хворих з наслідками бойової ЧМТ і ПТСС порівняно із стандартними схемами терапії. Проаналізовано порушення з використанням нейропсихологічних тестів у комплексі із суб'єктивними і клінічними даними.

1059. ***Семчишин М. Г.*** **Нейропсихологічні та нейровізуалізаційні дослідження в клініці черепно-мозкової травми легкого і середнього ступеня тяжкості в бійців антитерористичної операції і осіб мирного часу** / М. Г. Семчишин // Клін. та эксперим. патологія. – 2016. – Т. 15, №4. – С. 98–101 : табл. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kep_2016_15_4_22 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті вивчено особливості клініки, електроенцефалографічні та психологічні параметри при черепно-мозковій травмі (ЧМТ) легкого і середнього ступеня тяжкості у осіб мирного часу та у вояків АТО. Дослідження показало наявність у хворих прогресування реактивних процесів у мозку, що проявляється нейропсихологічними і поведінковими розладами і допомагає формувати подальшу тактику лікувальних заходів.

1060. ***Семчишин М. Г.*** **Особливості клініки та перебігу закритої черепно-мозкової травми легкого ступеня тяжкості у вояків антитерористичної операції у віддаленому періоді** / М. Г. Семчишин, В. М. Шевага, Б. В. Задорожна // Буковин. мед. вісн. – 2016. – Т. 20, №3. – С. 171–174 : табл. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bumv_2016_20_3_41 (дата звернення: 06.05.2020).

Вивчено психопатологічні симптоматики за допомогою опитувальника DEROGATIS у бійців АТО із закритою черепно-мозковою травмою (ЗЧМТ) легкого ступеня тяжкості у віддаленому періоді. Виявлено, що у постраждалих переважають явища депресії, мають місце явища психотизму та параноїдальності, які потребують відповідної корекції антидепресантами, більш виражені явища соматизації, які потребують як психотерапевтичної, так і загальнотерапевтичної корекції.

1061. ***Семчишин М. Г.*** **Особливості обміну вмісту мікроелементів сироватки крові у хворих мирного часу і вояків антитерористичної операції при черепно-мозковій травмі легкого і середнього ступеня тяжкості** / М. Г. Семчишин, Б. В. Задорожна, В. М. Шевага // Буковин. мед. вісн. – 2016. – Т. 20, №4. – С. 171–179 : табл. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bumv_2016_20_4_36 (дата звернення: 06.05.2020).

Аналіз даних вмісту мікроелементів сироватки крові (Fe, Cu, Zn, Mn) у хворих мирного часу та у вояків АТО із ЧМТ легкого і середнього ступеня тяжкості. Констатовано, що порушення обміну мікроелементів є важливою ланкою в патогенезі ЧМТ, що дозволяє вважати їх маркерами уражень головного мозку, а корекцію мінерального гомеостазу за даної патології – лікувально-реабілітаційним заходом.

1062. ***Ткачов А. В.*** **Неврологічна симптоматика в гострому періоді струсу головного мозку на етапі медичної евакуації з військово-мобільного госпіталю** / А. В. Ткачов, О. В. Сайко // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України / НВМКЦ «ГВКГ». – Київ, 2018. – Вип. 25. – С. 295–309 : табл. – Бібліогр.: 40 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/1hOCKwOSyV3FJSRcpDnIQD-IrO-WHPtW2/view (дата звернення: 18.05.2020).

Вивчено неврологічну симптоматику в гострому періоді струсу головного мозку вибухового та невибухового характеру, отриманого військовослужбовцями під час проведення АТО. Виявлено основні неврологічні прояви гострого періоду струсу головного мозку, отриманого внаслідок повітряно-вибухової хвилі. Обґрунтовано необхідність медичної евакуації із військового мобільного госпіталю на вищий рівень надання медичної допомоги.

1063. ***Удовиченко С. Я.*** **Оцінка змін характеристик інтервалу QT як наслідку перенесеної закритої черепно-мозкової травми у учасників антитерористичної операції** / С. Я. Удовиченко ; наук. керівник А. В. Жаркова // Актуальні питання теоретичної та клінічної медицини : зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених, м. Суми, 20–21 квіт. 2017 р. / Сумський держ. ун-т. – Суми, 2017. – С. 267. – Текст статті доступний в інтернеті: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-ownload/123456789/55058/1/Udovychenko_otsinka.pdf (дата звернення: 20.11.2020).

Встановлено залежність між наявністю наслідків перенесеної ЗЧМТ та тривалістю інтервалу QT серед учасників АТО. Виявлені зміни свідчать про необхідність більш виваженого підходу до тактики ведення учасників АТО на етапі реабілітації.

1064. ***Швець А. В.*** **Зміни постконтузійної симптоматики у військовослужбовців** / Швець А. В., Кіх А. Ю., Лук'янчук І. А. // VIII Міжнародний медичний конгрес «Впровадження сучасних досягнень медичної науки у практику охорони здоров'я України» : матеріали конгресу, 17–19 квіт. 2019 р. / МОЗ України, НАМН України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2019. – С. 74–75. – Текст в інтернеті: http://cp-medical.com/downloads/conf_thesis_19_04_2019-2.pdf (дата звернення: 19.10.2020).

Проаналізовано результати електроенцефалографії (ЕЕГ), прояви постконтузійної симптоматики з допомогою опитувальника в модифікації К. Цицерона й характеристики концентрації уваги та обсягу короткочасної пам'яті за допомогою комп'ютерної програми. Досліджено відновлення учасників бойових дій під час їх реабілітації в госпітальних умовах за показниками ЕЕГ та динаміки психофізіологічних характеристик.

1065. ***Швець А. В.*** **Особливості відновлення постконтузійної симптоматики після черепно-мозкової травми у військовослужбовців** / А. В. Швець, А. Ю. Кіх, І. А. Лук'янчук // Запорож. мед. журн. – 2019. – Т. 21, №5. – С. 618–624 : табл., рис. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zmzh_2019_21_5_10 (дата звернення: 16.09.2020).

Проаналізовано результати електроенцефалографії (ЕЕГ) та прояви постконтузійної симптоматики учасників бойових дій. Досліджено особливості відновлення постконтузійної симптоматики постраждалих під час їхньої реабілітації в госпітальних умовах. Зроблено висновок, що про-

грами реабілітації, що застосувалися, позитивно впливають на прояви постконтузійної симптоматики.

1066. ***Швець А. В.*** **Особливості відновлення функціонального стану військовослужбовців після черепно-мозкової травми, що поєднана з акубаротравмою** / А. В. Швець, Ю. В. Подолян, М. І. Голінько // Запорож. мед. журн. – 2020. – Т. 22, №3. – С. 329–337 : рис., табл. – Бібліогр.: 21 назва. – Текст статті доступний в інтернеті: http://zmj.zsmu.edu.ua/article/view/204905/206005 (дата звернення: 16.09.2020).

Визначено поширеність симптомів, що характерні для акубаротравми, у поранених військовослужбовців-учасників АТО (ООС), які мали струс головного мозку та перебували на стаціонарному лікуванні в умовах військового мобільного госпіталю. Оцінено структурні зміни після лікування.

1067. ***Шевага В. М.*** **Зміни вмісту марганцю в сироватці крові при черепно-мозковій травмі легкого і середнього ступеня тяжкості у хворих мирного часу та у вояків антитерористичної операції** / В. М. Шевага, Б. В. Задорожна, М. Г. Семчишин // Буковин. мед. вісн. – 2016. – Т. 20, №2. – С. 174–177 : табл. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bumv_2016_20_2_44 (дата звернення: 06.05.2020).

Вивчено особливості змін вмісту марганцю в сироватці крові за ЧМТ легкого і середнього ступенів тяжкості. Проведено порівняльний аналіз вмісту даного мінералу в крові як у хворих мирного часу, так і у вояків АТО за ЧМТ. Встановлено підвищення його рівня у разі ЧМТ у хворих мирного часу та зниження його концентрації у бійців АТО. Подальше вивчення змін обміну мікроелементів є важливою потребою сьогодення, а розробка методів усунення порушень та профілактики їх виникнення є перспективним напрямком медицини у майбутньому.

Див. також: 73, 182, 1333, 1335, 1358, 1383, 1459, 1510.

РОЗДІЛ 8

ОРГАНІЗАЦІЯ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ПІД ЧАС АТО/ООС

1068. **Дентальна імплантація в комплексі медичної реабілітації військовослужбовців з вторинною адентією** : метод. рек. / Укр. військ.-мед. акад. ; [уклад.: А. М. Лихота, В. В. Коваленко]. – Київ, 2015. – 27 с.

У методичних рекомендаціях висвітлено питання можливості використання дентальної імплантації в комплексі медичної реабілітації військовослужбовців з дефектами зубних рядів, отриманих внаслідок участі в бойових діях.

1069. ***Коваленко В. В.*** **Особливості організації стоматологічної допомоги в зоні проведення антитерористичної операції на Сході України** / Коваленко В. В., Лищишин М. З. // Новини стоматології. – 2016. – №4. – С. 101. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ns_2016_4_21 (дата звернення: 25.05.2020).

Оцінено стан системи організації стоматологічної допомоги військовослужбовцям, які беруть участь в бойових діях на Сході України. Виокремлено низку проблем, що негативно впливають на якість медичної допомоги. Окреслено шляхи їх подолання, зокрема це введення позаштатних мобільних стоматологічних кабінетів, налагодження взаємодії з цивільними стоматологічними закладами та волонтерськими організаціями.

1070. ***Лихота А. М.*** **Нова модель організації стоматологічної допомоги військовослужбовцям під час збройного конфлікту** / А. М. Лихота, В. В. Коваленко, М. З. Лищишин // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №2. – С. 65–69 : табл., рис. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_2_11 (дата звернення: 15.05.2020).

Проаналізовано стан організації стоматологічної допомоги військовослужбовцям під час збройного конфлікту на Сході України. Розроблено принципову модель надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям в зоні АТО, що дозволяє більш ефективно використовувати наявні ресурси і суттєво покращує якість лікування пацієнтів з захворюваннями щелепно-лицевої ділянки.

1071. ***Лихота А. М.*** **Стан і шляхи покращення стоматологічної допомоги військовослужбовцям, які беруть участь у антитерористичній операції на Сході України** / А. М. Лихота, В. В. Коваленко // Укр. стоматол. альм. – 2016. – №2. – С. 78–81 : рис. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usa_2016_2_18 (дата звернення: 08.05.2020).

Вивчено стан стоматологічної допомоги військовослужбовцям ЗС України в умовах проведення АТО на Сході України. Виявлено, що медична допомога військовослужбовцям надається на фоні вкрай високої стоматологічної захворюваності. Констатовано, що значну допомогу військовим медикам надають цивільні стоматологи і волонтери. Надано рекомендації щодо підвищення рівня стоматологічної допомоги учасникам АТО.

1072. ***Лищишин М. З.*** **Програма комплексної профілактики стоматологічних захворювань у військовослужбовців збройних сил України** / М. З. Лищишин // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №3. – С. 27–31 : рис., табл. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_3_5 (дата звернення: 30.06.2020).

У статті проаналізовано стоматологічну захворюваність серед військовослужбовців ЗС України на сучасному етапі їх розвитку, зокрема в умовах проведення АТО. Сформульовано основні принципи проведення лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на зниження цієї захворюваності, з урахуванням євроатлантичних стандартів. Розроблено «Програму стоматологічного здоров'я військовослужбовців Збройних сил України». Підкреслено, що впровадження цієї програми дозволить покращити рівень стоматологічного забезпечення ЗС України та адаптувати до відповідних стандартів НАТО.

1073. ***Лищишин М. З.*** **Стан та перспективи розвитку військової стоматології в Україні** / М. З. Лищишин, В. В. Коваленко // Мед. перспективи. – 2020. – Т. 25, №1. – С. 9–17 : табл. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://medpers.dsma.dp.ua/issues/2020/N1/9-17.pdf (дата звернення: 30.06.2020).

Проаналізовано вітчизняні й зарубіжні джерела інформації щодо стану наукового вивчення питання країн НАТО з організації стоматологічної допомоги в умовах ведення воєнних дій. Досліджено показники роботи стоматологічної служби ЗС України в умовах бойових дій на сході України. Розроблено модель стоматологічного забезпечення військовослужбовців у зоні ООС.

1074. * **Модель організації стоматологічної допомоги військовослужбовцям, які беруть участь в бойових діях на сході України** / А. М. Лихота, В. В. Коваленко, М. З. Лищишин, І. В. Федірко // Сучасна стоматологія та щелепно-лицева хірургія : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 25-річниці створення Нац. акад. мед. наук України, 40-річчю відновлення наук. дентальної імплантації в Україні (11 трав. 2018 р.) / НАМН України, НМУ ім. О. О. Богомольця, Укр. асоц. черепно-щелепно-лицевих хірургів. – Київ, 2018. – С. 71–75.

1075. ***Нідзельський М. Я.*** **Організація стоматологічної допомоги у військових частинах Міністерства оборони України** / М. Я. Нідзельський, О. А. Писаренко, Н. В. Цветкова ; Укр. мед. стоматол. акад. – Полтава : Гонтар О. В., 2019. – 108 с. : іл. – Бібліогр.: с. 107–108. – Текст доступний в інтернеті: http://elib.umsa.edu.ua/jspui/bitstream/umsa/14812/1/Military_stomatology.pdf (дата звернення: 16.09.2020).

У навчальному посібнику висвітлено наступні питання: організація роботи пересувного стоматологічного кабінету, стоматологічної служби у військовій частині, стоматологічної допомоги у з'єднанні тощо.

1076. **Організація роботи пересувного стоматологічного кабінету** : метод. рек. / Укр. військ.-мед. акад. ; [уклад.: А. М. Лихота, В. В. Коваленко, І. В. Федірко]. – Київ, 2015. – 23 с.

У методичних рекомендаціях висвітлено питання особливостей організації роботи сучасного мобільного стоматологічного кабінету з урахуванням позитивного досвіду його експлуатації в зоні проведення АТО на сході України.

1077. **Організація стоматологічного забезпечення військовослужбовців в польових умовах (на досвіді проведення АТО)** : метод. рек. / Укр. військ.-мед. акад. ; [уклад. В. В. Коваленко]. – Київ, 2016. – 36 с.

У методичних рекомендаціях презентовано нову модель організації стоматологічної допомоги військовослужбовцям в зоні проведення АТО.

1078. **Організація та обсяг стоматологічної допомоги військовослужбовцям в зоні проведення бойових дій (на досвіді проведення АТО) з урахуванням стандартів НАТО** : метод. рек. / Укр. військ.-мед. акад. ; [уклад.: В. В. Коваленко, М. З. Лищишин]. – Київ, 2017. – 34 с.

Запропоновані методичні рекомендації висвітлюють особливості організації стоматологічної допомоги в зоні проведення АТО з урахуванням STANAG 2453 AMedP-35 «Обсяг стоматологічного та щелепно-лицевого лікування на ролях 1-3» (The Extent of Dental And Maxillofacial Treatment at Role 1–3).

1079. **Особливості організації ортопедичної стоматологічної допомоги військовослужбовцям в період проведення операції Об'єднаних сил** / А. М. Лихота, М. З. Лищишин, В. В. Коваленко // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. –Вип. 50. – С. 127–132 : табл., рис. – Бібліогр.: 9 назв.

У статті проаналізовано стан організації ортопедичної стоматологічної допомоги військовослужбовцям під час проведення ООС. Підкреслено важливість відновлення мережі ортопедичних стоматологічних підрозділів в структурі військово-медичних закладів України. Вказано на необхідність впровадження дентальної імплантації в комплекс лікувальних заходів медичної реабілітації учасників бойових дій.

1080. **Стан стоматологічної допомоги військовослужбовцям в зоні проведення антитерористичної операції на Сході України** / А. М. Лихота, В. В. Коваленко, М. З. Лищишин, І. В. Федірко // Військ. медицина України. – 2015. – Т. 15, №1. – С. 30–34 : рис. – Бібліогр.: с. 34. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2015_15_1_9 (дата звернення: 08.05.2020).

Проаналізовано стан стоматологічної допомоги військовослужбовцям в зоні проведення АТО. Визначено тенденцію до зростання щелепно-лицевих поранених в загальній структурі санітарних втрат. Констатовано важливість відновлення пересувних стоматологічних кабінетів для покращення рівня стоматологічної допомоги військовослужбовцям.

1081. ***Тірон А. В.*** **Особливості організації стоматологічної допомоги військовослужбовцям танкової бригади під час збройного конфлікту на Сході України** / А. В. Тірон // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 1. – С. 25–25.

Вивчено особливості організації стоматологічної допомоги особовому складу танкової бригади в специфічних умовах проведення АТО. Визначено шляхи удосконалення системи надання стоматологічної допомоги, зокрема розроблення нових сучасних комплектів для надання допомоги в польових умовах, забезпечення кожної бригади пересувним (мобільним) стоматологічним кабінетом.

1082. ***Чернявский В. В.*** **Распространенность заболеваний зубов и десен среди военнослужащих ВСУ в зоне ООС** / В. В. Чернявский // Україна. Здоров'я нації. – 2019. – №2. – С. 215. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2019_2_84 (дата звернення: 05.05.2020).

У статті вивчено поширеність основних стоматологічних захворювань серед військовослужбовців ЗС України в зоні ООС. Окреслено заходи щодо поліпшення стоматологічного здоров'я, зокрема профілактика стоматологічних захворювань, санація і диспансеризація на ранніх етапах, починаючи з шкіл, закладів середньої спеціальної освіти, військових училищ, закладів вищої освіти, військкоматів.

Див. також: 311, 322, 499, 500, 843, 1338, 1351, 1356, 1362, 1375.

РОЗДІЛ 9

ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХІАТРИЧНОЇ ТА МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ПІД ЧАС АТО/ООС

9.1. ПСИХІЧНІ СТАНИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У БОЙОВИХ УМОВАХ

1083. ***Агаєв Н. А.*** **Негативні психічні стани військовослужбовців у бойових умовах: класифікація, визначення, індентифікація** / Н. А. Агаєв // Зб. наук. пр. Нац. акад. Держ. прикордон. служби України. Серія: Психол. науки. – 2016. – №2. – С. 5–23. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpnapv_pn_2016_2_3.pdf (дата звернення: 18.11.2020).

У статті розглянуто різні типи негативних психічних станів військовослужбовців, які виникають під час бойових дій та після їх закінчення. Наведено визначення та характерні ознаки цих негативних психічних станів. Зроблена спроба типології таких станів за різними класифікаційними ознаками.

1084. ***Агаєв Н. А.*** **Характерні ознаки основних негативних психічних станів військовослужбовців під час ведення бойових дій** / Н. А. Агаєв // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія: Психологія. – Острог, 2016. – Вип. 4. – С. 46–53. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoapp_2016_4_6.pdf (дата звернення: 20.11.2020).

У статті на підставі отриманого практичного досвіду психологічного забезпечення АТО на сході України деталізовано спектр характерних ознак негативних психічних станів військовослужбовців, які можуть виникати в них під час ведення бойових дій. Констатовано, що це надасть підстави для більш обґрунтованого застосовування надалі певних психокорекційних (терапевтичних, реабілітаційних) методик та уникнення можливої психотравматизації (ретравматизації) військовослужбовців.

1085. ***Гутченко К. С.*** **Аналіз рівнів захворюваності та госпіталізації військовослужбовців збройних сил України із розладами психіки та поведінки за 2012–2017 рр.** / К. С. Гутченко, А. А. Теплюк, О. С. Шевчук // Наукова конференція молодих вчених, 20–21 квітня 2018 р. : (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. академія. – Київ, 2018. – Ч. 1. – С. 46–47. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/tezyKMV.pdf (дата звернення: 28.07.2020).

У роботі наведено аналіз даних поширеності та визначено структуру психічних і поведінкових розладів у військовослужбовців.

1086. **Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців** : метод. посіб. / Н. А. Агаєв, О. М. Кокун, І. О. Пішко [та ін.]. – Київ, 2016. – 234 с.

У методичному посібнику викладено апробовані авторським колективом Науково-дослідного центру гуманітарних проблем Збройних Сил України 20 психодіагностичних методик, які можуть застосовуватись з

метою діагностування негативних психічних станів військовослужбовців, які виконують службові обов'язки та бойові завдання в районі ведення бойових дій.

1087. ***Зборовський О. М.*** **Психічні порушення в учасників АТО та методи їх корекції** / О. М. Зборовський // Медичне забезпечення антитерористичної операції: науково-організаційні та медико-соціальні аспекти : зб. наук. праць. – Київ : Пріоритети, 2016. – С. 184–192. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.health.gov.ua/www.nsf/16a436f1b0cca21ec22571b300253d46/15c140dd326495adc225810c00676a4d/$FILE/_i0nm0bp85sg2ue1f00nggbp85ss2uu1f50nrgbp85tk2uq1fv_.pdf#page=184 (дата звернення: 20.01.2021).

У роботі наведено аналіз даних поширеності та визначено структуру психічних і поведінкових розладів у учасників АТО, що перебувають у лікувальних установах МОЗ України, за 2015 рік, запропоновано концепцію формування вищезазначених розладів, а також розроблено уніфікований алгоритм надання спеціалізованої медичної допомоги.

1088. ***Кудерміна О. І.*** **Особливості психічного здоров'я правоохоронців – учасників антитерористичної операції** / О. І. Кудерміна // Право і Безпека. – 2019. – №2. – С. 109–113. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2019_2_19 (дата звернення: 20.11.2020).

У статті представлено результати вивчення психічного здоров'я правоохоронців-учасників антитерористичної операції через місяць після їх останнього відрядження. Обґрунтовано, що, незалежно від ступеня психологічної травматизації, на різних етапах психологічного супроводу професійної діяльності правоохоронців необхідно проводити психокорекційні заходи.

1089. ***Михайлов Б. В.*** **Війна в Україні: патоморфоз психічних і поведінкових розладів** / Б. В. Михайлов, С. А. Риженко, С. М. Мороз. – Київ : Дніпро, 2019. – 377 с.

Монографія присвячена питанням психічних та поведінкових розладів, що розвиваються як наслідки військових дій в Україні у різних категорій населення. Визначені клінічні ознаки, принципи діагностики, терапії та реабілітації розладів психіки та поведінки в учасників бойових дій.

1090. ***Михайлов Б. В.*** **Расстройства психики и поведения у участников боевых действий (клиника, патогенетические механизмы формирования, принципы восстановительной терапии)** / Б. В. Михайлов // Укр. вісн. психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 3. – С. 150–151. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uvp_2015_23_3_89 (дата звернення: 20.11.2020).

У статті досліджуються питання психічних та поведінкових розладів, що розвиваються як наслідки військових дій в Україні, визначаються клінічні ознаки, принципи діагностики, терапії та реабілітації розладів психіки та поведінки в учасників бойових дій.

1091. ***Недвига О. В.*** **Особливості психічних станів військовослужбовців під час участі у бойових діях** [Електронний ресурс] / О. В. Недвига // Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах, 5 листоп. 2020 р. / МО України, Нац. ун-т оборони України імені Івана Черняховського, Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2020. – С. 194–196. – Режим доступу: https://nuou.org.ua/assets/documents/zbirnyk-conf-gi-05-11-2020.pdf (дата звернення: 25.02.2021). – Назва з екрана.

Для військовослужбовців, що беруть участь в бойових діях, характерний не тільки підвищений ризик психічних розладів, а й високий рівень емоційних порушень, які приймають масовий характер. Такі порушення отримали назву психоневрозу, або бойової втоми. У функціонуванні психіки воїна в бойовій обстановці виявляється низка закономірностей. Знати їх – означає передбачати ті фізичні, моральні і психологічні випробування, з якими зустрінуться військовослужбовці.

1092. **Оперативне діагностування психічного стану особистості в сучасних умовах** : метод. рек. / уклад.: М. М. Матяш, В. М. Сопов ; Київ. міжнар. мед. ун-т МОЗ України, Асоц. з мед. та психол. реабілітації. – Київ, 2017. – 26 с.

1093. **Основи психологічних знань про психічні розлади для військового психолога** : метод. посіб. / О. М. Кокун, Н. А. Агаєв, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська. – Київ, 2018. – 310 с.

У методичному посібнику викладено базові відомості про найбільш поширені психічні розлади, які зустрічаються в практиці військових психологів. Запропоновано заходи з диференціальної діагностики, оцінки структури і ступеня нервово-психічних розладів з метою вибору психологом адекватної професійної стратегії щодо надання психологічної допомоги.

1094. **Особливості вияву негативних психічних станів у військовослужбовців внаслідок тривалої участі в бойових діях та перебування в зоні АТО** / О. М. Кокун, Н. А. Агаєв, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська // Вісн. Нац. ун-ту оборони України : зб. наук. пр. / Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського. – Київ, 2015. – Вип. 3. – С. 123–129.

1095. ***Осокина О. И.*** **Клинический и психологический анализ психических расстройств военного и послевоенного времени: обзор проблемы и пути решения** / О. И. Осокина // Укр. вісн. психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 2. – С. 121.

У статті описані клінічні варіанти бойових стресових розладів військових, до них відносяться розлади адаптації з емоційними та поведінковими порушеннями, гострі стресові розлади у поранених і контужених, стрес-провокована адиктивна поведінка, істеричні розлади, психози травматичного генезу тощо.

1096. ***Панченко О. А.*** **Особенности развития психических расстройств в условиях вооруженного конфликта, их коморбидность** / О. А. Панченко, И. И. Кутько, А. В. Стасюк // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Т. 25, вип. 1. – С. 140–141. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uvp_2017_25_1_145.pdf (дата звернення: 20.01.2021).

Порушення на поведінковому рівні в першу чергу обумовлені особливостями індивідуального реагування особистості на бойову ситуацію. Найбільш поширеними в даний час термінами для позначення даних станів є: «бойова психотравма», «стрес бойової обстановки», «бойове виснаження». Надалі у осіб, які зазнали впливу стресу бойової обстановки, можуть розвиватися відставлені в часі дезадаптивні стани, звані посттравматичними стресовими розладами

1097. ***Пішель В. Я.*** **Клінічні особливості психотичних розладів в учасників бойових дій** / В. Я. Пішель, Т. Ю. Ільницька, М. Ю. Полив'яна // Архів психіатрії. – 2018. – Т. 24, №4. – С. 174–177. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsuh_2018_24_4_3 (дата звернення: 20.01.2021).

На підставі аналізу даних наукової літератури визначено особливості формування клініко-психопатологічних ознак і перебігу психотичних розладів в учасників бойових дій. Результати дослідження свідчать про значну поширеність психотичної симптоматики в учасників бойових дій у разі отримання бойової психічної травми, що зумовлює нагальну потребу в подальшому вивченні ознак високого ризику психозів, їх раннього виявлення для розроблення нових діагностичних і терапевтичних підходів до оптимізації лікувально-діагностичної та медико-соціальної допомоги вказаній категорії пацієнтів.

1098. **Психіатрія особливого періоду** : навч. посіб. / Ю. В. Рум'янцев, О. Г. Сиропятов, Г. В. Осьодло [та ін.]. – Київ : Леся, 2015. – 226 с.

У посібнику викладені патогенетичні, клінічні, психотерапевтичні та фармакотерапевтичні аспекти бойової психічної травми. Наводяться дані щодо організації психіатрічної допомоги у ЗС України в особливий період, діагностики, лікування та реабілітації розладів адаптації, кризових, невідкладних станів, посттравматичних стресових розладів на етапах медичної евакуації та проведення військово-психіатричної експертизи військовослужбовців.

1099. ***Семененко К. М.*** **Поєднання коморбідної патології при непсихотичних психічних порушеннях з розладом уваги в учасників бойових дій** / К. М. Семененко // Вісн. Вінниц. нац. мед. ун-ту. – 2018. – Т. 22, №4. – С. 588–591. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvnmu_2018_22_4_3 (дата звернення: 20.01.2021).

У статті встановлено кореляції непсихотичних психічних розладів з порушеннями уваги у комбатантів із коморбідною соматичною патологією в анамнезі. Для психодіагностичного обстеження введено в алгоритм методику таблиці Шульте. Клініко-психологічне обстеження може бути використане для виявлення на доклінічному рівні схильності до виникнення психосоматичних захворювань, що дає можливість провести комплекс медичних превентивних заходів.

1100. ***Середа І. К.*** **Аналіз проблеми психічних та поведінкових розладів у військовослужбовців Національної гвардії під час АТО (ООС)** / І. К. Середа, Л. В. Хащівський // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 трав. 2020 р. : (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. академія. – Київ, 2020. – С. 58.

1101. ***Середа І. К.*** **Аналіз проблеми психічних та поведінкових розладів у військовослужбовців у період з 2008 по 2013 роки** / І. К. Середа, А. О. Матвейчук // Наукова конференція молодих вчених, 20–21 квіт. 2018 р. : (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. академія. – Київ, 2018. – Ч. 1. – С. 12–14. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil9.3.gov.ua/files/tezyKMV.pdf (дата звернення: 28.07.2020).

В останнє десятиріччя в Україні як і в багатьох країнах світу під впливом економічних, соціальних, психологічних та екологічних факторів спостерігається зростання показників захворюваності на психічні хвороби, яке відбувається переважно за рахунок непсихотичних психічних розладів, до яких належать неврози, реакції на стрес, розлади особистості та інші порушення. Групою ризику є військовослужбовці, у яких гострі та пролонговані стресові стани можуть нашаровуватися на індивідуально-значущі та особистісні особливості.

1102. ***Ткачук І. М.*** **Поширеність тривожних та депресивних розладів у військовослужбовців-учасників антитерористичної операції** / І. М. Ткачук // Вісн. наук. досліджень. – 2018. – №1. – С. 64–66. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vndt_2018_1_15 (дата звернення: 12.11.2020).

Вивчено поширеність тривожних та депресивних розладів у військовослужбовців-учасників АТО. Зроблено висновок, що, враховуючи високу частоту виявлення тривожних і депресивних розладів у військовослужбовців-учасників АТО, важливим є запровадження комплексу заходів щодо попередження, діагностики та корекції у них тривожних та депресивних розладів. Необхідно підвищувати поінформованість військовослужбовців щодо набуття вмінь психологічної самодопомоги та профілактики негативного впливу стресу.

1103. ***Юрценюк О. С.*** **Непсихотичні психічні розлади в осіб, які брали участь в збройному протистоянні на сході України** / О. С. Юрценюк, С. С. Ротар // Здобутки клін. і эксперим. медицини. – 2015. – №4. – С. 85–87. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zkem_2015_4_24. (дата звернення: 12.11.2020).

Стаття присвячена дослідженню непсихотичних психічних розладів у учасників антитерористичної операції (АТО), комплексній діагностиці, лікуванню та психотерапії цих розладів в умовах стаціонару.

Див. також: 56, 57, 217, 897, 930–935, 941, 943, 1116, 1124, 1138, 1146, 1149, 1157, 1164, 1172, 1179, 1189, 1193, 1216, 1219, 1225, 1231, 1268.

9.1.1. АЛКОГОЛІЗМ І НАРКОМАНІЯ В УЧАСНИКІВ І ВЕТЕРАНІВ БОЙОВИХ ДІЙ

1104. **Аналіз розповсюдженості вживання наркотичних речовин серед учасників бойових дій внаслідок посттравматичних психічних порушень** / О. С. Осуховська, С. І. Табачніков, Є. М. Харченко [та ін.] // Архів психіатрії. – 2015. – Т. 21, №2. – С. 15–19. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apsuh_2015_21_2_5.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

1105. ***Бараненко О. В.*** **Аналіз особливостей рівня та стилю споживання алкоголю в учасників АТО** / О. В. Бараненко, Н. М. Лісна // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Т. 25, вип. 1. – С. 180. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uvp_2017_25_1_214 (дата звернення: 14.12.2020).

За допомогою тесту AUDIT вивчено особливості рівня та стилю споживання алкоголю в учасників АТО, які перебували на лікуванні в КЗОЗ «Обласний госпіталь для інвалідів війни» м. Харків. Виявлено досить велику кількість осіб (40%) з високим ризиком формування психічних і поведінкових розладів внаслідок вживання алкоголю. Зроблено висновок про нагальну потребу у консультуванні щодо шкідливих наслідків вживання алкоголю та необхідності обмежити його вживання.

1106. ***Бараненко О. В.*** **Взаємозв'язок психопатологічних проявів та зловживання алкоголем в учасників АТО та демобілізованих осіб** / О. В. Бараненко // Довженківські читання «Когнітивні порушення при вживанні психоактивних речовин» : матеріали 19 Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 101-й річниці з дня народження Заслуженого лікаря України Олександра Романовича Довженка / Ін-т неврології, психіатрії та наркології НАМН України [та ін.]. – Харків : Плеяда, 2019. – С. 26–28. – Текст статті доступний в

інтернеті: https://inpn.org.ua/uploads/files/%D1%81%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA2019_2.pdf (дата звернення: 28.01.2021).

У статті розглянуто проблеми реабілітації учасників АТО, а також зв'язки наслідків алкоголізації з проявами наслідків травматичних подій. Вживання алкоголю армійцями переважно посилювало прояви «ворожості», а демобілізованими – прояви «соматизації».

1107. ***Бараненко О. В.*** **Особливості проявів психопатологічної симптоматики залежно від рівня споживання алкоголю в учасників АТО** / О. В. Бараненко // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Т. 25, вип. 1. – С. 179–180. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uvp_2017_25_1_213.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

1108. ***Бараненко О. В.*** **Перспективи досліджень наслідків вживання алкоголю серед учасників АТО та постраждалого населення** / О. В. Бараненко, Н. М. Лісна // Укр. вісн. психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 3. – С. 118. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uvp_2015_23_3_35 (дата звернення: 14.12.2020).

1109. **Вживання алкогольних напоїв і розлади адаптації у комбатантів (результати пілотного дослідження)** / І. В. Лінський, О. І. Мінко, О. В. Бараненко [та ін.] // Лікар. справа. Врачеб. дело. – 2019. – №4. – С. 16–21. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/LiSp_2019_4_5.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

1110. **Вплив факторів «гібридної війни» на ризик формування шкідливих наслідків вживання алкоголю** / І. В. Лінський, М. О. Овчаренко, О. В. Бараненко, С. В. Гольцова // Довженківські читання «Вживання психоактивних речовин в умовах «гібридної» війни» : матеріали XVIII Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 25-річчю Нац. акад. мед. наук України та 100-річчю з дня народження Заслуженого лікаря України Олександра Романовича Довженка, 10–11 квіт. 2018 р. / Ін-т неврології, психіатрії та наркології НАМН України [та ін.]. – Харків : Плеяда, 2018. – С. 125–126.

1111. ***Гайдабрус А. В.*** **Взаємозв'язок участі у бойових діях та вживаннія алкоголю серед військовослужбовців** / А. В. Гайдабрус // Довженківські читання «Вживання психоактивних речовин в умовах «гібридної» війни» : матеріали XVIII Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 25-річчю Нац. акад. мед. наук України та 100-річчю з дня народження Заслуженого лікаря України Олександра Романовича Довженка, 10–11 квітня 2018 р. / Ін-т неврології, психіатрії та наркології НАМН України [та ін.]. – Харків : Плеяда, 2018. – С. 41–46.

1112. ***Гайдабрус А. В.*** **Розповсюдження вживання алкоголю серед військовослужбовців, які приймають участь у бойових діях на сході України** / А. В. Гайдабрус // Довженківські читання «Когнітивні порушення при вживанні психоактивних речовин» : матеріали 19 Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 101-й річниці з дня народження Заслуженого лікаря України Олександра Романовича Довженка / Ін-т неврології, психіатрії та наркології НАМН України [та ін.]. – Харків : Плеяда, 2019. – С. 47–53. – Текст статті доступний в інтернеті: https://inpn.org.ua/uploads/files/%D1%81%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA2019_2.pdf (дата звернення: 28.01.2021).

До сьогоднішнього дня військові дії на сході України мають безпосередній вплив на військовослужбовців, які отримують бойові психічні травми, що можуть проявлятися під час чи після війни, мати фізичну чи психологічну симптоматику. У той же час дослідження даної категорії хворих виявляють підвищення вживання алкогольних напоїв.

1113. ***Гапонов К. Д.*** **Аналіз своєрідності клінічних проявів алкогольної залежності і постстресових розладів у хворих з різним рівнем психосоціального стресу** / К. Д. Гапонов // Медицина сьогодні і завтра. – 2018. – №3. – С. 40–48.

Проаналізовано своєрідність клінічної варіативності проявів алкогольної залежності і постстресових розладів у осіб з різною вираженістю психосоціального стресу. Проаналізовано кореляційні зв'язки між вираженістю симптоматики постстресових розладів та алкогольної залежності (за даними AUDIT-тесту та шкали SADQ-C).

1114. ***Гапонов К. Д.*** **Особливості надання наркологічної допомоги учасникам бойових дій в Україні та Харківській області в умовах гібридної війни** / К. Д. Гапонов // Довженківські читання «Вживання психоактивних речовин в умовах «гібридної» війни» : матеріали XVIII Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 25-річчю Нац. акад. мед. наук України та 100-річчю з дня народження Заслуженого лікаря України Олександра Романовича Довженка, 10–11 квітня 2018 р. / Ін-т неврології, психіатрії та наркології НАМН України [та ін.]. – Харків : Плеяда, 2018. – С. 47–50.

1115. ***Данілевська Н. В.*** **Спектр шкідливих наслідків алкогольної інтоксикації у військовослужбовців-учасників ООС** / Н. В. Данілевська // Довженківські читання «Когнітивні порушення при вживанні психоактивних речовин» : матеріали 19 Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 101-й річниці з дня народження Заслуженого лікаря України Олександра Романовича Довженка / Ін-т неврології, психіатрії та наркології НАМН України [та ін.]. – Харків : Плеяда, 2019. – С. 57–59. – Текст статті доступний в інтернеті: https://inpn.org.ua/uploads/files/%D1%81%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA2019_2.pdf (дата звернення: 28.01.2021).

З метою встановлення спектру безпосередніх та віддалених шкідливих наслідків алкогольної інтоксикації у військовослужбовців учасників ООС проведено всебічне клінічне та катамнестичне обстеження досліджуваного контингенту. Виявлені медичні, соціальні, юридичні шкідливі наслідки вживання військовослужбовцями спиртних напоїв, доведено негативний вплив алкоголізації на широкий спектр компонентів життя військовослужбовців.

1116. **Захворюваність і поширеність розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин серед учасників антитерористичної операції в Україні за перше півріччя 2016 року** / І. Я. Пінчук, О. О. Петриченко, О. В. Колодєжний [та ін.] // Архів психіатрії. – 2016. – Т. 22, №4. – С. 11–14. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsuh_2016_22_4_4 (дата звернення: 11.12.2020).

У статті оцінено захворюваність та поширеність розладів психіки і поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин (ПАР) учасниками АТО в Україні у першому півріччі 2016 р. Зроблено висновок, що залежна поведінка та розлади психіки і поведінки внаслідок вживання ПАР мають несприятливі медико-соціальні наслідки, тому особливого значення набуває профі-

лактична і лікувальна робота, спрямована на своєчасне виявлення та лікування осіб, які мають залежність від ПАР.

1117. ***Маркозова Л. М.*** **Фактори формування станів залежності від психоактивних речовин як форма дезадаптивної поведінки у осіб–учасників військового конфлікту** / Л. М. Маркозова, Н. М. Лісна // Укр. вісн. психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 2. – С. 114.

На формування станів залежності від ПАР в учасників воєнних конфліктів впливає низка факторів, серед яких основними є спадкова обтяженість, преморбідні особливості та характер переживання психотравмуючих подій.

1118. ***Мінко О. І.*** **Алкогольна поведінка та її наслідки у ветеранів АТО і цивільного населення, постраждалого від «гібридної війни»** / О. І. Мінко, І. В. Лінський, О. В. Бараненко // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Т. 25, вип. 1. – С. 190. – Текст статті доступний в інтернеті:: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uvp_2017_25_1_233 (дата звернення: 12.12.2020).

1119. ***Михайлов Б. В.*** **Принципы психотерапии, психофармакотерапии и реабилитации участников боевых действий, страдающих зависимостью от алкоголя** / Б. В. Михайлов, Г. П. Андрух // Довженківські читання «Вживання психоактивних речовин в умовах «гібридної» війни» : матеріали XVIII Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 25-річчю Нац. акад. мед. наук України та 100-річчю з дня народження Заслуженого лікаря України Олександра Романовича Довженка, 10–11 квітня 2018 р. / Ін-т неврології, психіатрії та наркології НАМН України [та ін.]. – Харків : Плеяда, 2018. – С. 118–120.

1120. **Розробка лікування хворих внаслідок «гібридної війни», у яких мав місце посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та синдром залежності від алкоголю (СЗА)** / В. М. Пострелко, В. М. Барвінченко, Н. О. Ліпковська, М. Я. Ярмоленко // Довженківські читання «Вживання психоактивних речовин в умовах «гібридної» війни» : матеріали XVIII Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 25-річчю Нац. акад. мед. наук України та 100-річчю з дня народження Заслуженого лікаря України Олександра Романовича Довженка 10–11 квітня 2018 р. / Ін-т неврології, психіатрії та наркології НАМН України [та ін.]. – Харків : Плеяда, 2018. – С. 146–153.

1121. **Особенности формирования, течения и терапии зависимости от алкоголя у пациентов с посттравматическим стрессовым расстройством** / Т. В. Агибалова, Т. Р. Петросян, А. Г. Кузнецов [и др.] // Наркология. – 2013. – №5. – С. 36–41.

1122. **Особливості алкогольних уподобань в учасників АТО** / О. В. Бараненко, О. С. Самойлова, В. В. Шалашов [та ін.] // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Т. 25, вип. 1. – С. 180–181.

1123. ***Самойлова О. С.*** **Аналіз особливостей рівню та стилю споживання алкоголю серед комбатантів** / О. С. Самойлова // Довженківські читання «Вживання психоактивних речовин в умовах «гібридної» війни» : матеріали XVIII Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 25-річчю Нац. акад. мед. наук України та 100-річчю з дня народження Заслуженого лікаря України Олександра Романовича Довженка, 10–11 квіт. 2018 р. – Харків : Плеяда, 2018. – С. 159–162.

1124. **Специфічні розлади психіки та поведінки внаслідок споживання алкоголю в учасників АТО** / О. С. Самойлова, О. В. Бараненко, В. В. Голощапов, С. В. Гольцова // Довженківські читання «Вживання психоактивних речовин в умовах «гібридної» війни» : матеріали XVIII Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 25-річчю Нац. акад. мед. наук України та 100-річчю з дня народження Заслуженого лікаря України Олександра Романовича Довженка, 10–11 квітня 2018 р. / Ін-т неврології, психіатрії та наркології НАМН України [та ін.]. – Харків : Плеяда, 2018. – С. 166–170.

1125. **Соціально-демографічна та клініко-психопатологічна характеристика вживання психоактивних речовин, коморбідного з посттравматичним стресовим розладом, в учасників бойових дій антитерористичної операції в Україні** / С. І. Табачніков, О. С. Осуховська, Є. М. Харченко [та ін.] // Архів психіатрії. – 2015. – Т. 21, №3/4. – С. 3–6 – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsuh_2015_21_3-4_3 (дата звернення: 14.12.2020).

У статті проаналізовано наукові дані щодо поширеності вживання психоактивних речовин, зокрема алкоголю та тютюну, серед учасників бойових дій, які страждають на посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Уперше наведено дані щодо досліджуваної патології у бійців антитерористичної операції в Україні. Зроблено висновок, згідно з яким проблема вживання алкоголю, коморбідна з посттравматичним стресовим розладом у комбатантів, є комплексною та визначає необхідність подальшого її вивчення.

1126. **Спосіб лікування когнітивних розладів, спричинених синдромом залежності від алкоголю у вимушених переселенців та учасників антитерористичної операції** / В. М. Пострелко, М. В. Тасенко, Н. С. Бац [та ін.] // Довженківські читання «Когнітивні порушення при вживанні психоактивних речовин» : матеріали 19 Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 101-й річниці з дня народження Заслуженого лікаря України Олександра Романовича Довженка / Ін-т неврології, психіатрії та наркології НАМН України [та ін.]. – Харків : Плеяда, 2019. – С. 148–152. – Текст статті доступний в інтернеті: https://inpn.org.ua/uploads/files/%D1%81%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA2019_2.pdf (дата звернення: 28.01.2021).

У статті наведені статистичні данні поширення розладів когнітивних функцій, спричинених синдромом залежності від алкоголю, у вимушених переселенців та учасників антитерористичної операції. В якості препаратів для лікування були використані Фітосил-С+ та Фітосил-С. Після проведення лікування порушень когнітивних функцій у вимушених переселенців та учасників антитерористичної операції спостерігалась позитивна динаміка відновлення когнітивних функцій.

1127. **Терапевтична ефективність дієтичних добавок Фітосил-С та Фітосил-С+ при лікуванні синдрому залежності від алкоголю, спричиненого посттравматичним стресовим розладом** / В. М. Пострелко, В. М. Барвінченко, Н. О. Ліпковська, М. Т. Картель // Поверхность. – 2017. – Вып. 9. – С. 248–255. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pov_2017_9_21.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

Розроблено дієтичну добавку Фітосил-С та Фітосил-С+. Встановлено їх високу терапевтичну ефективність при лікуванні синдрому залежності від алкоголю, спричиненого посттравматичним стресовим розладом, на прикладі учасників антитерористичної операції на Сході України.

1128. **Фармацевтичне забезпечення синдрому залежності внаслідок вживання алкоголю серед учасників бойових дій** / В. В. Шаповалов, А. О. Гудзенко, В. О. Шаповалова [та ін.] // Здоров'я суспільства. – 2018. – Т. 7, №5/6. – С. 222–228 – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zdc_2018_7_5-6_7 (дата звернення: 28.01.2021).

Вивчено фармацевтичне забезпечення синдрому залежності внаслідок вживання алкоголю (F 10.2) з визначенням параметрів режиму контролю серед учасників бойових дій. Систематизовано клініко-фармакологічні групи лікарських засобів (ЛЗ), що використовуються для фармацевтичного забезпечення синдрому залежності внаслідок вживання алкоголю. У порівняльному аспекті доведено особливості ліцензування обігу досліджуваних лікарських засобів у медичних та аптечних закладах охорони здоров'я.

Див. також: 1163, 1166, 1201, 1218, 1222, 1227.

9.2. БОЙОВИЙ СТРЕС І БОЙОВА ПСИХІЧНА ТРАВМА

1129. ***Алещенко В. І.*** **Характеристика бойового стресу й основні симптоми бойових психічних травм** / В. І. Алещенко // Вісн. Нац. ун-ту оборони України : зб. наук. пр. / Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського. – Київ, 2015. – Вип. 2. – С. 7–13. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnaou_2015_2_3.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

Досліджено досвід перебування військовослужбовців у травматичних ситуаціях, які викликають посттравматичний стресовий стан. Розглянуто психологічна модель бою, фактори що впливають на бойову діяльність військ, форми й методи психологічної допомоги й реабілітації військовослужбовців, що приймали участь у бойових діях, основні симптоми бойових психічних травм.

1130. ***Блінов О. А.*** **Бойова психічна травма** / О. А. Блінов. – Київ : Талком, 2019. – 699 с. – Текст доступний в інтернеті: https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/4407 (дата звернення: 20.01.2021).

Монографія присвячена вивченню психологічних проблем бойового стресу та бойових психічних травм. Центром концепції психологічної допомоги психотравмованим військовослужбовцям визнається особистість воїна, яка зазнала деформації під впливом бойового стресу. Здійснено аналіз впливу бойового стресу на військовослужбовців. Охарактеризовано психічні реакції і розлади, які виникають внаслідок бойових дій. Проаналізовано проблеми психогенних втрат у підрозділах та запропоновано порядок здійснення їх практичних розрахунків. Представлена послідовність організації та проведення психологічної реабілітації військовослужбовців.

1131. ***Блінов О. А.*** **Бойовий стрес та результати його емпіричного дослідження** / О. А. Блінов // Психол. часопис. – 2018. – №2. – С. 9–22. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/psch_2018_2_3.pdf (дата звернення: 12.14.2020).

1132. ***Блінов О. А.*** **Опитувальник бойового стресу Блінова О. А. (ОБСБ)** : наук.-метод. видання / О. А. Блінов. – Київ : Талком, 2019. – 35 с.

1133. ***Блінов О. А.*** **Психологія бойової психічної травми** / О. А. Блінов. – Київ : Талком, 2016. – 245 с. – Текст доступний в інтернеті: https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/40737 (дата звернення: 12.14.2020).

Монографія присвячена психологічним проблемам бойової психічної травми. Центром концепції психологічної допомоги психотравмованим військовослужбовцям визнається особистість воїна, яка зазнала деформації під впливом бойового стресу. Охарактеризовано психічні реакції і розлади, які виникають внаслідок бойових дій. Проаналізовано проблеми психогенних втрат у підрозділах та запропоновано порядок здійснення їх практичних розрахунків. Встановлена послідовність організації та проведення психологічної реабілітації військовослужбовців.

1134. ***Вархола Р. І.*** **Бойовий стрес, психологічні детермінанти його виникнення** [Електронний ресурс] / Р. І. Вархола // Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах, 5 листоп. 2020 р. / МО України, Нац. ун-т оборони України імені Івана Черняховського, Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2020. – С. 50–53. – Режим доступу : https://nuou.org.ua/assets/documents/zbirnyk-conf-gi-05-11-2020.pdf (дата звернення: 25.02.2021). – Назва з екрана.

У статті розкрито суть поняття «Бойовий стрес». Бойовий стрес являє собою сукупність субреактивних станів, пережитих військовослужбовцями в процесі адаптації до несприятливого для їхньої життєдіяльності й загрозливим їх життєво важливим цінностям умовам бойової обстановки.

1135. ***Василенко С. В.*** **Класифікація бойових психогенних втрат з урахуванням досвіду антитерористичної операції** / С. В. Василенко // Вісн. Нац. ун-ту оборони України : зб. наук. пр. / Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського. – Київ, 2015. – Вип. 3. – С. 37–42. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnaou_2015_3_8.pdf (дата звернення: 20.01.2021).

Розкривається класифікація бойових психогенних втрат з урахуванням досвіду застосування частин та підрозділів ЗС України в антитерористичній операції. Висвітлені підходи іноземних та вітчизняних вчених щодо впливу бойової обстановки на психіку військовослужбовця. Надано визначення бойових психогенних втрат та їх типізацію, розкрити фактори впливу на психіку військовослужбовців в бойових умовах.

1136. ***Войтенко О. В.*** **Психологічні наслідки бойового стресу у військовослужбовців** / О. В. Войтенко, Т. Л. Ткачук // Врачеб. дело. – 2017. – №7. – С. 141–146. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/LiSp_2017_7_29.pdf (дата звернення: 20.10.2020).

У статті здійснена спроба співвіднесення семантичних полей понять «стрес» та «бойовий стрес». Розглянуто не лише негативні, але й позитивні наслідки травматичного стресу. Визначено зміст поняття посттравматичного зростання. Обґрунтовано доцільність застосування позитивно орієнтованого (екзистенційно-гуманістичного) підходу до оцінки психологічних наслідків бойового стресу. Дослідження створює теоретико-методологічне підґрунтя для розробки заходів ефективної психологічної реабілітації та реадаптації учасників бойових дій до умов мирного життя.

1137. **Вплив психологічних факторів на виникнення бойового стресу у військовослужбовців під час проведення АТО** / А. О. Міщенко, С. О. Пантась, О. О. Шугалій, А. В. Гетьман // Зб. наук. пр. Військ. ін-ту Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2017. – Вип. №57. – С. 215–221. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpviknu_2017_57_30 (дата звернення: 12.14.2020).

У статті теоретично обґрунтовано зміни психічного здоров'я військовослужбовців в екстремальних умовах. З'ясовано сутність бойового стресу та чинників, що його обумовлюють в умовах проведення АТО. Констатовано, що внаслідок недостатньої психологічної готовності та відсутності психологічного супроводу під час екстремальних умов виникають непатологічні й паталогічні зміни фізичного і психічного здоров'я бійців. Рекомендовано покращити психологічний супровід військовослужбовців щодо проведення тренінгів перед відправкою в зону бойових дій та після перебування в екстремальних ситуаціях.

1138. ***Гузенко К. В.*** **Риск развития психотических расстройств при боевой психической травме** / К. В. Гузенко // Архів психіатрії. – 2016. – Т. 22, №2. – С. 110.

У статті досліджено стан психічного здоров'я військовослужбовців, учасників АТО, деталізовано спектр характерних ознак негативних психічних станів.

1139. ***Данілевська Н. В.*** **Синдром відстроченого післябойового відреагування як один зі станів бойової психічної травми у військовослужбовців, які брали участь в АТО** / Н. В. Данілевська // Мед. психология. – 2018. – Т. 13, №2. – С. 49–52. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mpsl_2018_13_2_13.pdf (дата звернення: 20.01.2021).

Описано синдром відстроченого післябойового відреагування (напруження) у військовослужбовців, які брали участь в АТО на сході України. Досліджено його етіопатогенез, особливості структури, дебюту, тривалості. Сформульовано діагностичні критерії синдрому відстроченого післябойового напруження.

1140. **Диференціальна діагностика та коморбідність психогенних розладів, що виникають внаслідок бойової травми в комбатантів** / В. І. Коростій, В. Т. Поліщук, В. І. Заворотний, О. Б. Платинюк // Укр. вісн. психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 3. – С. 132–133.

Діагностика психогенних розладів, що виникають внаслідок бойової травми в комбатантів, вимагає проведення диференціальної діагностики на всіх етапах надання медичної та психологічної допомоги та реабілітації. На ґрунті узагальнення та аналізу досвіду роботи клініки психіатрії Військово-медичного клінічного центру Північного регіону МО України нами сформульовані сучасні особливості діагностики психогенних розладів, що виникають внаслідок бойової травми в комбатантів.

1141. ***Друзь О. В.*** **Аналіз бойової психічної травми в учасників локальних бойових дій** / О. В. Друзь, І. О. Черненко // Медичне забезпечення антитерористичної операції: науково-організаційні та медико-соціальні аспекти : зб. наук. праць. – Київ : Пріоритети, 2016. – С. 168–179. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.health.gov.ua/www.nsf/16a436f1b0cca21ec22571b300253d46/15c140dd326495adc22581c00676a4d/$FILE/_i0nm0bp85sg2ue1f00nggbp85ss2uu1f50nrgbp85tk2uq1fv_.pdf#page=184 (дата звернення: 12.14.2020).

Психологічна криза, яка виникає в них на тлі істотного порушення базисного почуття безпеки, реальної загрози життю і здоров'ю, психічної травми, втрат, є підґрунтям для формування різноманітних за структурою та ступенем виразності станів психічної дезадаптації.

1142. ***Ковальчук О. П.*** **Реакції бойового стресу у військовослужбовців** [Електронний ресурс] / О. П. Ковальчук, Р. А. Мороз // Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах, 5 листоп. 2020 р. / МО України, Нац. ун-т оборони України імені Івана Черняховського, Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2020. – С. 129–130. – Режим доступу : https://nuou.org.ua/assets/documents/zbirnyk-conf-gi-05-11-2020.pdf (дата звернення: 25.02.2021). – Назва з екрана.

1143. ***Колесніченко О. С.*** **Методика «Оцінки травматичності бойового досвіду» у військовослужбовців-учасників бойових дій** / О. С. Колесніченко // Укр. психол. журнал. – 2018. – №3. – С. 78–95. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ukpsj_2018_3_8.pdf : (дата звернення: 20.01.2021).

Подано результати розробленої методики «Оцінки травматичності бойового досвіду» у військовослужбовців Національної гвардії України. На відміну від існуючих методик діагностики травматичності бойового досвіду, в розроблюваному психодіагностичному інструментарії здійснюється вихід за вузькі рамки поняття «бойова психічна травма» і описується процедура бойової психологічної травматиза-ції через термінологію соціальної ситуації, в якій відбувається розви-ток особистості військовослужбовця.

1144. ***Корня Л. В.*** **Теоретичний аналіз проблеми бойового стреса** [Електронний ресурс] / Л. В. Корня // Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах, 5 листоп. 2020 р. / МО України, Нац. ун-т оборони України імені Івана Черняховського, Ін-т психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Київ, 2020. – С. 136–138. – Режим доступу : https://nuou.org.ua/assets/documents/zbirnyk-conf-gi-05-11-2020.pdf (дата звернення: 25.02.2021). – Назва з екрана.

1145. ***Кравченко К. О.*** **Соціально-психологічні детермінанти виникнення бойового стресу у військовослужбовців–учасників антитерористичної операції** / К. О. Кравченко, О. В. Тімченко, Ю. М. Широбоков. – Харків : НУЦЗУ : Мезіна В. В., 2017. – 186 с.

1146. ***Наумов В. Л.*** **Психопатологічні наслідки бойового стресу в учасників антитерористичної операції** / В. Л. Наумов // Мед. психологія. – 2018. – Т. 13, №3. – С. 76–80. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mpsl_2018_13_3_20 (дата звернення: 20.01.2021).

У статті розглянуто різноманітні підходи до визначення поняття бойового стресу, його чинників та наслідків для військовослужбовців, які брали участь у збройних конфліктах. Увагу зосереджено на етапі прогнозування ймовірних психічних та психопатологічних порушень в учасників бойових дій, які пережили бойовий стрес, з метою виявлення його основних маркерів.

1147. **Обґрунтування функціонально-організаційної моделі системи превентивної реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України з бойовим стресом в умовах збройних конфліктів** / М. І. Бадюк, О. О. Микита, К. С. Гутченко, Д. В. Ковида // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2015. – Вип. 43. – С. 9–16. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/prvozd_2015_43_3.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

1148. **Особливости перебігу бойового стресу у військовослужбовців Збройних сил України в умовах проведення ООС (АТО)** / А. А. Теплюк, С. В. Шевчук, Т. В. Ярош, В. Т. Козуб // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 трав. 2019 р. : (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. академія. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 51–52.

1149. **Охорона психічного здоров'я в умовах війни** : у 2 т. : пер. з англ. / Америк.-укр. мед. фундація. – Київ : Наш Формат, 2017. –
Т. 1. – 2017. – 568 с.
Т. 2. – 2017. – 546 с.

У виданні описані потенційні причини бойового стресу та види емоційних травм; методики діагностики й лікування психологічних травм; способи підвищення психологічної стійкості медичних працівників; підготовку до демобілізації і тренування; здатності швидко відновлювати фізичні й душевні сили; надання допомоги в зоні бойових дій. Також розглянуто процес одужання після фізичних та емоційних травм, отриманих під час збройних конфліктів; воз'єднання із сім'єю та реінтеграцію; оперативну психіатрію; методи запобігання самогубствам.

1150. ***Пугач Е. А.*** **Инновационные подходы к лабораторной диагностике острого стресса в условиях антитеррористической операции** / Е. А. Пугач, О. А. Панченко // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Т. 25, вип. 1. – С. 149.

1151. ***Тютюнник Л. Л.*** **Бойовий стрес та шляхи подолання його психотравмуючих наслідків** / Л. Л. Тютюнник // Вісн. Нац. ун-ту оборони України : зб. наук. пр. / Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського. – Київ, 2020. – Вип. 2. – С. 106–115. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnaou_2020_2_16.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

У статті розглянуто сутність поняття «бойовий стрес», його основні змістові елементи та характеристики. Проаналізовано сучасні дослідження українських та зарубіжних науковців щодо підвищення резилентності особистості до професійної діяльності в бойових умовах, ураховуючи воєнний досвід Збройних Сил України. Визначені основні копінг-ресурси і базисні копінг-стратегії подолання наслідків бойової психічної травми.

1152. **Удосконалення лікування та реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України з бойовою психічною травмою** : метод. рек. / О. В. Друзь, О. Г. Сиропятов, М. І. Бадюк [та ін.] ; НАМН України. – Київ : МП Леся, 2015. – 51 с.

У даних методичних рекомендаціях викладено проблемн питання діагностики, лікування та реабілітації військовослужбовців з бойовою психічною травмою в сучасних умовах.

1153. ***Шевчук С. В.*** **Особливості перебігу бойового стресу у військовослужбовців збройних сил України в умовах проведення Операції Об'єднаних Сил** / С. В. Шевчук, Т. В. Ярош, А. А. Теплюк // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. Нац. військ.-мед. клін. центру «ГВКГ» МО України. – Київ, 2019. – Вип. 26, ч. 2. – С. 88–97. – Текст статті доступний в інтернеті: https://drive.google.com/file/d/16zzmdpcAJ1G9tXRll1CNSux77LU3ViLd/view (дата звернення: 14.12.2020).

Досліджено особливості клінічного перебігу бойового стресу та надання медико-психологічної допомоги для здійснення адекватних заходів з упровадження ефективних методів профілактики та лікування розладів психіки

у військовослужбовців. Виявлено, що для подолання ознак ПТСР і гострого стресового розладу військовослужбовці самостійно вдаються до різних методів вирішення даної проблеми, зокрема варіанту «розмова з другом».

Див. також: 862, 864, 1217, 1253, 1486.

9.3. ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД

1154. **Актуальные проблемы ПТСР у военнослужащих в современных условиях** / И. И. Кутько, О. А Панченко, А. Н. Линев, Р. С. Линева // Укр. вісн. психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 2. – С. 112.

1155. ***Алещенко В. І.*** **Посттравматичний стрес військовослужбовців–учасників бойових дій: психологічний аналіз** / В. І. Алещенко // Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Військ.-спец. науки. – 2015. – Вип. 1. – С. 5–10. – Текст статті доступний в інтернеті : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_vsn_2015_1_3 (дата звернення: 12.11.2020).

У статті розглядаються основні симптоми посттравматичних стресових розладів військовослужбовців, які брали участь у війнах та збройних конфліктах.

1156. **Ауто- та гетероагресивна поведінка у структурі посттравматичних психічних розладів у учасників АТО** / І. Я. Пінчук, В. Я. Пішель, М. Ю. Полив'яна [та ін.] // Архів психіатрії. – 2016. – Т. 22, №3. – С. 6–11. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apsuh_2016_22_3_3.pdf http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apsuh_2016_22_3_3.pdf (дата звернення: 20.09.2020).

1157. **Афективні порушення при віддалених наслідках посттравматичного стресу** / Л. В. Животовська, А. М. Скрипніков, А. А. Сокіл, Д. І. Бойко // Вісн. проблем біології і медицини. – 2019. – Вип. 1, т. 1. – С. 32–36. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vpbm_2019_1%281%29_8.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

Стаття є фрагментом науково-дослідної теми «Клініко-психопатологічні дослідження та оптимізація лікувальних і реабілітаційно-профілактичних заходів за умов різних психічних розладів з урахуванням геліометеофакторів та біологічних ритмів». Дослідження предикторів, механізмів виникнення, феноменології афективних порушень при віддалених наслідках посттравматичного стресу дозволить вдосконалити існуючі реабілітаційні програми, покращити показники якості життя та повернути пацієнтів до повноцінного соціального функціонування.

1158. ***Безшейко В. Г.*** **Діагностика постстресових розладів: погляд на проблему** / В. Г. Безшейко // Мед. психологія. – 2016. – №1. – С. 99–104. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mpsl_2016_ 11_1_19 (дата звернення: 23.08.2020).

Проведено систематизований огляд літератури для визначення найбільш оптимальних шкал для скринінгу, тяжкості стану й оцінки ефективності лікування військових і цивільних осіб, які перебували в зоні АТО та зазнали посттравматичних порушень, з метою розробки уніфікованої карти їх обстеження. Оцінка стану пацієнта за допомогою запропонованих шкал виявляє важливі клінічні ознаки посттравматичних порушень, що значно пришвидшує процес прийняття клінічного рішення та підвищує якість надання допомоги.

1159. ***Березовский В. Н.*** **Посттравматическое стрессовое расстройство в зоне проведения антитеррористической операции** / В. Н. Березовский, О. А. Панченко // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Т. 25, вип. 1. – С. 115–116. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uvp_2017_25_1_99.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

Целью исследования было изучение особенностей диагностики и лечения больных посттравматическим стрессовым расстройством (ПТСР) в зоне проведения антитеррористической операции (АТО).

1160. ***Блінов О. А.*** **Опитувальник скринінгу посттравматичного стресового розладу (ОС ПТСР)** / О. А. Блінов, С. Д. Максименко, І. О. Черненко. – Київ : Талком, 2019. – 22 с.

Розглянуто авторський опитувальник скринінгу посттравматичного стресового розладу (ОС ПТСР). Визначена форма, структура, зміст опитувальника скринінгу посттравматичного стресового розладу (ОС ПТСР), часові параметри та послідовність роботи з ним.

1161. ***Богомолець О. В.*** **Поширеність та структура посттравматичних психічних порушень в учасників бойових дій** / О. В. Богомолець // НейроNEWS. – 2017. – №4. – С. 54–57.

1162. ***Богомолець О. В.*** **Поширеність та структура посттравматичних психічних порушень в учасників бойових дій** / О. В. Богомолець, І. Я. Пінчук, А. К. Ладик–Бризгалова // Архів психіатрії. – 2016. – Т. 22, №2. – С. 11–15. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apsuh_2016_22_2_4.pdf (дата звернення: 28.11.2020).

Досліджено стан психічного здоров'я військовослужбовців, учасників бойових дій на Сході України, з метою отримання попередніх висновків про наслідки психотравмівних подій для психічного здоров'я військовослужбовців та визначення державної стратегії протидії.

1163. ***Болтоносов С. В.*** **Особливості клінічних проявів посттравматичного стресового розладу в учасників бойових дій на сході України, що вживають алкоголь** / С. В. Болтоносов // Архів психіатрії. – 2018. – Т. 24, №2. – С. 77–80. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apsuh_2018_24_2_4.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

1164. ***Гайдабрус А. В.*** **Комплексний посттравматичний стресовий розлад у учасників бойових дій в зоні операції об'єднаних сил у ракурсі одинадцятої редакції міжнародної класифікації хвороб** / А. В. Гайдабрус // Психіатрія, неврологія та мед. психологія. – 2019. – Вип. 11. – С. 19–24. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psyneur_2019_11_4 (дата звернення: 12.11.2020).

Введення нового поняття, як комплексний посттравматичний стресовий розлад (кПТСР) у Міжнародній класифікації хвороб 11-го перегляду заслуговує на увагу в країні, де проходять активні бойові дії. Задачею нашого пілотного дослідження поряд з діагностикою симптомів ПТСР застосовувати опитувальник оцінки якості життя, для оцінки симптомів к ПТСР. Підсумовуючи дослідження, пропонуємо для більш ефективної організації допомоги колишнім учасникам бо-йових дій необхідно, поряд з суто психіатричним діагнозом ПТСР, оцінювати рівень соціальної, фізичної адаптації пацієнтів з ПТСР.

1165. ***Гальченко А. В.*** **Проблемні питання діагностики, розвитку та терапії посттравматичного стресового розладу** / А. В. Гальченко // Акт. проблеми сучас. медицини: Вісн. Укр. мед. стоматол. академії. – 2018. – Т. 18, вип. 2. – С. 301–306. – Текст статті доступний в інтернеті: http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/12208 (дата звернення: 14.12.2020).

У статті розглянуто важливі аспекти діагностики розладу, його механізми розвитку, диференціації, з урахуванням коморбідної патології, особливості вибору терапії, ґрунтуючись на висновках доказової світової та вітчизняної медицини. Значну увагу приділено стратегії лікування посттравматичного стресового розладу.

1166. ***Гапонов К. Д.*** **До проблеми патологічного взаємозв'язку посттравматичних стресових розладів та алкогольної залежності** / К. Д. Гапонов // Укр. вісн. психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 3. – С. 120–121. – Текст статті доступний в інтернеті: (http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uvp_2015_23_3_40.pdf (дата звернення: 11.12.2020).

1167. ***Гунько Б. А.*** **Посттравматичний стресовий розлад – в розрізі часу** / Б. А. Гунько // Вісн. Вінниц. нац. мед. ун-ту ім. М. І. Пирогова. – 2015. – Т. 19, №1. – С. 216–219.

1168. ***Даник Ю. Г.*** **Інструментальне виявлення і діагностика стрес-асоційованих та посттравматичних стресових розладів** / Ю. Г. Даник, О. В. Зборовська // Одес. мед. журнал. – 2019. – №1. – С. 61–65. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Omj_2019_1_11.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

Вперше у світовій практиці в результаті проведених досліджень установлено, що під впливом стресу (наявності ПТСР) змінюється рух очей. Розроблений комплекс інструментального виявлення та діагностики стрес-асоційованих і посттравматичних стресових розладів дозволить зберегти найцінніше – здоров'я населення країни та відновлення тих, хто став жертвою стресових ситуацій.

1169. ***Даник Ю. Г.*** **Методика апаратно-інструментального виявлення та діагностики стрес-асоційованих та посттравматичних стресових розладів** / Ю. Г. Даник, О. В. Зборовська // Укр. журн медицини, біології та спорту. – 2019. – Т. 4, №2. – С. 114–121. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ujmbs_2019_4_2_19.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

У статті детально описана методика обстеження пацієнтів з посттравматичним стресовим розладом з одночасною фіксацією об'єктивних показників (частота серцевих скорочень, артеріальний тиск, рух очей) – біомаркерів і специфічного тестового аудіо-подразника, дослідження деяких функцій органу зору з мінімальним суб'єктивним компонентом – діаметр зіниць, ступінь акомодації та конвергенції, наявність/зміни стереоскопічного зору.

1170. ***Денисенко М. М.*** **Клінічна варіативність постстресових розладів у комбатантів** / М. М. Денисенко, Р. В. Лакинський // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Т. 25, вип. 1. – С. 120–121. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uvp_2017_25_1_108 (дата звернення: 14.12.2020).

При ґрунті порівняльного соціально-демографічного, клініко-психопатологічного, психодіагностичного аналізу обстежено учасників бойових дій

(комбатантів), що брали участь у бойових діях в зоні АТО в Луганській і Донецькій областях протягом 2014–2016 рр. Визначено клінічні критерії психічних розладів у цього контингенту. Створено систему спеціалізованої медичної допомоги, що становить комплекс медико-психологічних заходів, розроблених з урахуванням впливу біопсихосоціальних чинників в ґенезі постстресових розладів, спрямованих на попередження або усунення клініко-психопатологічної симптоматики та психосоціальної дезадаптації, забезпечення гідного рівня соціального функціонування пацієнтів в повсякденних умовах життя дать посилання

1171. **Деякі аспекти динаміки посттравматичних стресових розладів в учасників бойових дій** (катамнестичні дані) / О. В. Богомолець, І. С. Трінька, М. М. Дорошенко [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. праць Укр. військ.- мед. академії. – Київ, 2017. – Вип. 49, т. 2. – С. 78–92. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/prvozd_2017_49%282%29_12.pdf (дата звернення: 20.01.2021).

У статті представлені дані катамнестичного дослідження психічної травми, пов'язаної з участю в бойових діях, розглядаються різні аспекти формування посттравматичного стресового розладу, розмежовано коло психічних порушень виявлених у учасників бойових дій. Виділено основні типи «психопатологічної» динаміки ПТСР.

1172. **Діагностика та корекція психофізіологічних та психічних порушень здоров'я в післястресовий період** : метод. посібник / уклад.: І. Я. Пінчук, С. І. Табачніков, О. С. Чабан [та ін.] ; Укр. н.-д. ін-т соц. і судової психіатрії та наркології МОЗ України, Укр. н.-д. ін-т медицини транспорту. – Одеса : Фенікс, 2015. – 109 с.

Видання присвячене проблемі зростання посттравматичних стресових розладів (ПТСР) в умовах реалій сучасної України та актуальності вдосконалення медико-психологічної допомоги при ПТСР. Стандартизовано міжнародні підходи до діагностики та лікування посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Розглянуто причини виникнення ПТСР. Викладено методи діагностики ПТСР. Розкрито методологічні основи психотерапії, психопрофілактики та психокорекції психічних розладів внаслідок надзвичайних ситуацій. Подано медико-соціальне обгрунтування системи надання допомоги населенню України з питань відновлювального лікування та психосоціальної реабілітації наслідків психотравмувальних подій. Наведено порядок надання психіатричної допомоги людям з ПТСР.

1173. ***Друзь О. В.*** **Основні психометричні маркери посттравматичного стресового розладу у комбатантів** / О. В. Друзь, І. О. Черненко // Укр. вісн. психоневрології. – 2020. – Т. 28, вип. 2. – С. 26–29. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uvp_2020_28_2_7.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

У статті автори визначають психометричні маркери посттравматичного стресового розладу (ПТСР) у комбатантів. Результати дослідження доповнили відомості щодо психічного статусу комбатантів ЗСУ, які брали участь у бойових діях на Сході України, за допомогою квантифікованого оцінення симптомів ПТСР. Важливою складовою реабілітації комбатантів з ПТСР є створення відповідного терапевтичного середовища на тлі пацієнт-центрованого підходу задля потенціювання психологічної, психотерапевтичної роботи, спрямованої на відновлення взаємин комбатантів на рівні мікро- та макрооточення.

1174. ***Друзь О. В.*** **Полуструктуроване інтерв'ю для комплексної діагностики посттресових психічних розладів та принципи клініко-діагностичної процедури** / О. В. Друзь, Є. Г. Гриневич, І. О. Черненко // Вісн. морської медицини. – 2017. – №1. – С. 114–122.

1175. ***Друзь О. В.*** **Психодіагностика посттравматичного стресового розладу в учасників локальних бойових дій** / О. В. Друзь, Є. Г. Гриневич, І. О. Черненко // Укр. вісн. психоневрології. – 2018. – Т. 26, вип. 2. – С. 37–43. – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uvp_2018_26_2_10 (дата звернення: 14.12.2020).

Представлено результати дослідження сили та кількості взаємозв'язків між показниками клініко-психопатологічного («золотий діагностичний стандарт») та психодіагностичного дослідження в учасників локальних бойових дій в Україні. Розроблено «Протокол квантифікованої, психодіагностичної, психометричної оцінки ПТСР та асоційованих з ним станів у учасників антитерористичної операції». Констатовано, що застосування даного протоколу у медичній практиці дасть можливість формувати адекватні напрями та процедури медико-профілактичних і лікувально-реабілітаційних втручань.

1176. ***Заворотний В. І.*** **Посттравматичний стресовий розлад у військовослужбовців** (клініко-психопатологічні особливості, діагностика, терапія) : автореф. дис. ... канд. мед. наук : 14.01.16 / Заворотний В'ячеслав Іванович ; ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМН України». – Харків, 2018. – 20 с. – Текст доступний в інтернеті https://drive.google.com/file/d/1-sK7me9FoiF7D1SnPemvyyqWj_bez7wj/view (дата звернення: 14.02.2021).

Дисертацію присвячено вивченню клініко-психопатологічних та патопсихологічних закономірностей формування ПТСР у військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, їх клінічних варіантів та типів перебігу для розробки діагностичних критеріїв та системи комплексної диференційованої терапії. На підставі комплексного дослідження розроблені критерії діагностики різних клінічних варіантів бойових ПТСР, типів їх перебігу і програму комплексної диференційованої терапії, яка базується на принципах своєчасності, комплексності, диференційованості, етапності та наступності.

1177. ***Заворотный В. И.*** **Диагностические предикторы и критерии различных вариантов посттравматического стрессового расстройства у военнослужащих вооруженных сил Украины, участвовавших в боевых действиях на Востоке Украине** / В. И. Заворотный // Укр. вісн. психоневрології. – 2018. – Т. 26, вип. 2. – С. 43–47. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uvp_2018_26_2_11.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

У статті представлена розробка диференційованих і персоніфікованих діагностичних критеріїв для військовослужбовців Збройних Сил України з діагнозом посттравматичного стресового розладу (ПТСР).

1178. ***Заворотный В. И.*** **Клинические варианты посттравматического стрессового расстройства у военнослужащих, участвовавших в боевых действиях на Востоке Украины** / В. И. Заворотный // Укр. вісн. психоневрології. – 2018. – Т. 26, вип. 1. – С. 73–77. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uvp_2018_26_1_17.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

У статті представлений детальний опис клініко-психопатологічних проявів при даних варіантах ПТСР, а також вираженість і характер депресивних проявів у цих пацієнтів.

1179. ***Заворотный В. И.*** **Посттравматические стрессовые расстройства у участников антитеррористической операции (боевые психогении, клинико-психопатологическая характеристика)** / В. И. Заворотный // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Т. 25, вип. 1. – С. 48–50. – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uvp_2017_25_1_12 (дата звернення: 14.12.2020).

У статті охарактеризовано клініко-психопатологічні фактори психічної травматизації в учасників бойових дій в зоні АТО. У структурі клінічних проявів виокремлено основні симптоми (травматична подія, вторгнення, уникнення, гіперактивація і соціальна дезадаптація) і додаткові у вигляді андегрунд-синдрому, комбатантної ніктофобії, ніктосенсибілізації і аутодеприваці сну. Зроблено висновок, що вищевикладені ознаки треба враховувати в діагностиці ПТСР у військовослужбовців.

1180. ***Заворотный В. И.*** **Социальная фрустрированность у военнослужащих с различными вариантами посттравматического стрессового расстройства** / В. И. Заворотный // Мед. психология. – 2018. – Т. 13, №2. – С. 45–49. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mpsl_2018_13_2_12.pdf (дата звернення: 14.11.2020).

У статті вивчено фактори соціальної фрустрації та особистісні особливості у військовослужбовців ЗСУ з діагнозом посттравматичний стресовий розлад, які брали участь у бойових діях на сході України. Відзначено різні варіанти цієї патології: дисфоричний, тривожний, астенічний, іпохондричний. Виявлено особистісні особливості й чинники соціальної фрустрації, які необхідно використовувати в діагностиці й терапії цього розладу.

1181. ***Заворотный В. И.*** **Характеристика боевых стрессоров гибридной войны на востоке Украины** / В. И. Заворотный // Мед. психология. – 2017. – Т. 12, №2. – С. 98–100. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mpsl_2017_12_2_22.pdf (дата звернення: 14.10.2020).

У статті висвітлені особливості бойових факторів психічної травматизації у військовослужбовців ЗСУ, які брали участь у гібридній війні на сході України в 2014–2015 рр. Дані про бойові стресори сучасної гібридної війни допоможуть фахівцям психолого-психіатричного профілю в діагностиці та лікуванні комбатантів з психогенними психічними розладами.

1182. ***Ільницька Т. Ю.*** **Клінічний патоморфоз симптомів гіперкінетичного розладу та посттравматичного стресового розладу у ветеранів бойових дій на Сході України** / Т. Ю. Ільницька, І. А. Марценковський // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Т. 25, вип. 4. – С. 23–25. – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uvp_2017_25_4_7.pdf (дата звернення: 14.10.2020).

1183. ***Ільницька Т. Ю.*** **Клінічний поліморфізм симптомів гіперкінетичного розладу у ветеранів військових дій на сході України під впливом посттравматичного стресового розладу** / Т. Ю. Ільницька // Архів психіатрії. – 2017. – Т. 23, №3. – С. 166–170. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apsuh_2017_23_3_4.pdf (дата звернення: 14.10.2020).

1184. ***Ільницька Т. Ю.*** **Клінічні особливості посттравматичного стресового розладу в учасників бойових дій з гіперкінетичним розладом у преморбіді** : автореф. дис. ... канд. мед. наук : 14.01.16 / Т. Ю. Ільницька ; Укр. н.-д. ін-т соц. і суд. психіатрії та наркології. – Київ, 2018. – 20 с.

1185. ***Карачевський А. Б.*** **Адаптація шкал та опитувальників українською та російською мовами щодо посттравматичного стресового розладу** / А. Б. Карачевський // Збірник наукових праць співробітників НМАПО ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2016. – Вип. 25. – С. 607–623. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpsnmapo_2016_25_97.pdf (дата звернення: 20.01.2021).

Автор здійснив огляд опитувальників та шкал щодо посттравматичного стресового розладу (ПТСР), які рекомендовано використовувати сучасними протоколами ПТСР, порівняв зі шкалами і опитувальниками, переведеними на російську та українську мови і вже використовуються для обстеження пацієнтів, які перенесли тяжку травму, та визначив опитувальники і шкали, які бажано адаптувати в Україні для скринінгу та діагностики ПТСР. Проведено огляд сучасних англомовних, а також переведених на російську та українську опитувальників і шкал, які використовуються під час скринінгу та діагностики ПТСР. Надано переклад українською мовою LEC-5 та PCL-5.

1186. **Клінічна структура посттравматичного стресового розладу у військовослужбовців, які брали участь у проведенні антитерористичної операції** / В. О. Сологуб, А. А. Воронко, Г. І. Гальченко, С. В. Шевчук // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 трав. 2019 р. : (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. академія. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 45.

1187. **Клінічні особливості посттравматичного стресового розладу в учасників антитерористичної операції** / Н. С. Карвацька, О. С. Юрценюк, С. Д. Савка [та ін.] // Клін. та эксперим. патологія. – 2017. – Т. 16, №2. – С. 30–34. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kep_2017_16_2_9 (дата звернення: 09.02.2021).

Вивчено клінічні особливості посттравматичного стресового розладу (ПТСР) в учасників антитерористичної операції із розробкою нового комплексного методу їх лікування з урахуванням виявлених особливостей у віддаленому періоді. Комплексне диференційоване лікування хворих із урахуванням клінічних особливостей ПТСР довело високу ефективність фармако- і психотерапевтичних заходів, оскільки вони мали вплив на афективну і когнітивну сферу, сприяли формуванню позитивного ставлення до терапії та зменшенню проявів розладів.

1188. **Клінічно-патогенетичні особливості посттравматичного стресового розладу на тлі закритої черепно-мозкової травми в учасників антитерористичної операції** / Н. С. Карвацька, О. С. Юрценюк, С. Д. Савка [та ін.] // Буков. мед. вісник. – 2017. – Т. 21, №2, ч. 2. – С. 53–56. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/bumv_2017_21_2%282%29_16.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

Стаття присвячена вивченню клінічно-патогенетичних особливостей посттравматичного стресового розладу (ПТСР) в учасників антитерористичної операції з урахуванням стану нервової системи (перенесеної закритої черепно-мозкової травми – ЗЧМТ).

1189. **Клініко-психологічні особливості осіб із різними формами постстресових психічних порушень** / Л. Ф. Шестопалова, В. А. Кожевнікова, О. О. Бородавко, С. С. Кирилюк // Мед. психологія. – 2017. – №2. – С. 7–11.

1190. ***Колесник М.*** **Посттравматическое стрессовое расстройство: диагностика, терапия, реабилитация** / М. Колесник // Укр. мед. часопис. – 2015. – №4. – С. 8–10. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/UMCh_2015_4_4.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

Відмічено, що посттравматичний стресовий розлад – це серйозна медико-соціальна проблема в усьому світі. Проблемними є питання діагностики, терапії цього стану та медико-психологічної реабілітації таких пацієнтів.

1191. ***Коростій В. І.*** **Аналіз діагностичних можливостей психодіагностичних методик для виявлення психологічних наслідків стресу та посттравматичного стресового розладу** / В. І. Коростій, І. М. Соколова, В. І. Заворотний // Укр. вісн. психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 2. – С. 110–111.

1192. **Критерії обмежень життєдіяльності при посттравматичному стрессовому розладі у учасників бойових дій** / Л. Ю. Науменко, І. Д. Спіріна, І. С. Борисова [та ін.] // Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісн. укр. мед. стоматол. академії. – 2017. – Т. 17, №3. – С. 139–146. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apsm_2017_17_3_32.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

1193. ***Кутько И. И.*** **Коморбидность посттравматического стрессового расстройства** / И. И. Кутько, А. Н. Линев // Медико-психологическая помощь при постстрессовых состояниях: диагностика, лечение, реабилитация : сб. науч. работ участников науч.-практ. конф. с междунар. участием, 22–23 дек. 2016 г. – Харьков : Контраст, 2017. – С. 45–62. – Текст статті доступний в інтернеті:) http://new1.rdc.org.ua/download/sbornik-2016-21-03-2018.pdf#page=180 (дата звернення: 14.12.2020).

У статті відображається актуальність проблеми посттравматичного стресового розладу (ПТСР) серед військовослужбовців, мирного населення в зоні проведення антитерористичної операції, а також переселенців з даних районів. Розглядається поєднання посттравматичного розладу з більш важкими патологічними станами. Відзначається важливість скринінгу і діагностики пов'язаних з посттравматичним розладом психічних і психосоматичних захворювань. Дано опис механізмів коморбідності в динаміці ПТСР.

1194. ***Кутько И. И.*** **Посттравматическое стрессовое расстройство у перенесших вооруженный конфликт. Клиническая динамика, диагностика, лечение и реабилитация** / И. И. Кутько, О. А. Панченко, А. Н. Линев // Укр. мед. часопис. – 2016. – №1. – С. 24–27. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/UMCh_2016_1_7.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

У статті описана клінічна картина посттравматичного стресового розладу в постраждалих внаслідок збройного конфлікту. Наведена характеристика сучасної психофармакологічної терапії, немедикаментозного лікування, реабілітації та профілактики патології.

1195. ***Ладик–Бризгалова А. К.*** **Посттравматичні психічні розлади в учасників антитерористичної операції: діагностика, клініка, терапія** : автореф. дис. ... канд. мед. наук : 14.01.16 / Ладик-Бризгалова Аліса Костянтинівна ; Укр. НДІ соц. і суд. психіатрії та наркології. – Київ, 2017. – 19 с.

1196. ***Лакинський Р. В.*** **Фактори ризику постстресових розладів у комбатантів** / Р. В. Лакинський, Н. А. Малихіна // Довженківські читання «Вживання психоактивних речовин в умовах «гібридної» війни» : матеріали XVIII Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 25-річчю Нац. акад. мед. наук України та 100-річчю з дня народження Заслуженого лікаря України Олександра Романовича Довженка, 10–11 квіт. 2018 р. – Харків : Плеяда, 2018. – С. 61–62.

1197. ***Литвин И. А.*** **Когнитивные дисфункции при посттравматическом стрессовом расстройстве у раненых, поступивших из зоны АТО** / И. А. Литвин // Медицина неотлож. состояний. – 2016. – №4. – С. 195–196.

1198. ***Марута Н. О.*** **Клініко-психопатологічні особливості, діагностика, терапія посттравматичних стресових розладів у військовослужбовців** / Н. О. Марута, В. І. Заворотний // Довженківські читання: «Когнітивні порушення при вживанні психоактивних речовин» : матеріали 19 Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 101-й річниці з дня народження Заслуженого лікаря України Олександра Романовича Довженка. – Харків : Плеяда, 2019. – С. 104–111. – Текст статті доступний в інтернеті: https://inpn.org.ua/uploads/files/%D1%81%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA2019_2.pdf (дата звернення: 28.01.2021).

У статті описано критерії діагностики ПТСР і комплексна диференційована програма терапії військовослужбовців з цією психічною патологією, які брали участь в бойових діях, на основі вивчення провідних клініко-психопатологічних і патопсихологічних характеристик.

1199. ***Матяш М. М.*** **Український синдром: особливості посттравматичного стресового розладу в учасників антитерористичної операції** / М. М. Матяш, Л. І. Худенко // Укр. мед. часопис. – 2014. – №6. – С. 124–127. – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/UMCh_2014_6_31.pdf (дата звернення: 28.01.2021).

У статті описана клінічна картина посттравматичного стресового розладу в постраждалих внаслідок збройного конфлікту.

1200. ***Наумов В. Л.*** **Індивідуально-психологічні особливості військовослужбовців з розладами адаптації, посттравматичним стресовим розладом та постстресовими розладами особистості** / В. Л. Наумов // Вісн. морс. медицини. – 2018. – №3. – С. 38–44.

1201. ***Наумов В. Л.*** **Клініко-психопатологічні характеристики учасників бойових дій із установленим діагнозом постстресового розладу особистості** / В. Л. Наумов // Мед. психологія. – 2018. – Т. 13, №4. – С. 76–79. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mpsl_2018_13_4_18 (дата звернення: 20.01.2021).

Виявлено клініко-психопатологічні особливості військовослужбовців із встановленим діагнозом постстресового розладу особистості. Підкреслено, що деякі з них демонструють виражені тенденції патологічної схильності до хімічних адикцій. Встановлення мішеней клініко-психопатологічних характеристик надасть можливість розробити алгоритми надання медико-психологічної та фармакологічної допомоги такому контингенту демобілізованих учасників бойових дій.

1202. ***Наумов В. Л.*** **Особливості клініко-психопатологічних проявів розладів адаптації, посттравматичних стресових розладів та постстресових розладів особистості в учасників бойових дій** / В. Л. Наумов // Архів психіатрії. – 2018.

– Т. 24, №3. – С. 136–141. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsuh_2018_24_3_4 (дата звернення: 20.01.2021).

У статті визначено особливості клініко-психопатологічних проявів розладів адаптації, посттравматичних стресових розладів (ПТСР) та постстресових розладів особистості в учасників бойових дій у зоні АТО. Гостро постає питання виявлення маркерів надання медико-психологічної допомоги та розробки алгоритмів супроводу й лікування цих осіб.

1203. ***Наумов В. Л.*** **Схильність до аддиктивної поведінки учасників АТО з розладами адаптації, посттравматичними стресовими розладами та постстресовим розладом особистості** / В. Л. Наумов // Укр. вісн. психоневрології. – 2018. – Т. 26, вип. 4. – С. 73–76. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uvp_2018_26_4_18.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

1204. ***Омелянович В.*** **Суспільні та сімейні аспекти діагнозу посттравматичний стресовий розлад у військовослужбовців після повернення з зони бойових дій** [Електронний ресурс] / В. Омелянович // Psychosomatic medicine and general practice = Психосоматична медицина та загальна практика. – 2019. – Т. 4, №1. – Режим доступу : URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/psmgp_2019_4_1_6.pdf (дата звернення: 20.01.2021). – Назва з екрана.

Дослідження присвячено вивченню соціально-психологічних, сімейних і суспільно-громадських чинників, які відіграють роль у формуванні ПТСР та впливають на використання зазначеного діагнозу при огляді посткомбатантів. На розвиток ПТСР та його перехід у пролонговану форму негативно впливає відсутність військовослужбовців вдома більш шести місяців, неможливість дистанційного спілкування з близькими під час участі в бойових діях, відсутність сім'ї, а у одружених, як це не парадоксально, присутність у складі сім'ї дітей.

1205. **Основні клінічні варіанти постстресових розладів у комбатантів** / М. М. Денисенко, Р. В. Лакинський, Л. Ф. Шестопалова, І. В. Лінський // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Т. 25, вип. 2. – С. 40–44. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uvp_2017_25_2_12.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

Наведені результати клініко психопатологічного, соціально-демографічного обстеження учасників бойових дій в зоні проведення антитерористичної операції. Виявлено високу поширеність посттравматичного стресового розладу (ПТСР) і розладів адаптації (РА). Виокремлено основні клінічні симптоми у хворих з ПТСР і РА та показано роль несприятливих соціально-економічних обставин як фактору ризику формування хронічного ПТСР та розладів адаптації.

1206. **Особенности движений глаз при возможном наличии посттравматического стресового расстройства (у лиц проживающих на территории проведения АТО)** / И. М. Бойчук, В. А. Науменко, А. В. Зборовская, А. Э. Дорохова // Офтальмол. журнал. – 2019. – №1. – С. 52–55.

1207. **Особливості перебігу посттравматичного стресового розладу у демобілізованих учасників АТО, які перебувають на реабілітації в санаторно-курортних умовах** / Б. В. Михайлов. О. І. Сердюк, О. О. Галаченко [и др.] // Укр. вісн. психоневрології. – 2016. – Т. 24, вип. 2. – С. 69–73.

1208. ***Островська К. О.*** **Особливості прояву посттравматичного стресового розладу в соціальному просторі** / К. О. Островська // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Поділь. Нац. ун-ту імені Івана Огієнка, Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Камянець-Подільський : Аксіома, 2018. – Вип. 40. – С. 295–306. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pspl_2018_40_26.pdf (дата звернення: 20.01.2021).

У статті визначено, що особливості прояву посттравматичного стресового розладу (далі – ПТСР), як наслідок прояву стресогенного впливу, характеризуються такими симптомами: причепливого повторного переживання травматичної події, уникнення і фізіологічної гіперактивації, невмотивованої пильності та постійної готовності до загрози (небезпеки). Представлено клінічну картину ПТСР. Представлено депресивні розлади за DSM-5.

1209. ***Осьодло В. І.*** **Взаємозв'язок посттравматичного зростання учасників бойових дій з індивідуально-психологічними характеристиками** [Електронний ресурс] / В. І. Осьодло, Д. С. Зубовський // Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах, 5 листоп. 2020 р. / М-во оборони України, Нац. ун-т оборони України імені Івана Черняховського, Ін-т психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Київ, 2020. – С. 221–223. – Режим доступу : https://nuou.org.ua/assets/documents/zbirnyk-conf-gi-05-11-2020.pdf (дата звернення: 25.02.2021). – Назва з екрана.

Представлено теоретичний аналіз проведеного емпіричого дослідження взаємозв'язку міжіндивідуально-психологічними характеристиками військовослужбовців – учасників АТО та проявом посттравматичного зростання.

1210. ***Осьодло В. І.*** **Посттравматичне зростання особистості учасників бойових дій: сучасний стан та перспективи** / В. І. Осьодло, Д. С. Зубовський // Укр. психол. журнал. – 2017. – №1. – С. 63–79. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukpsj_2017_1_8 (дата звернення: 20.01.2021).

У статті представлено теоретичний аналіз сучасного стану наукового розуміння феномену посттравматичного зростання особистості учасників бойових дій. Проаналізовано ключові емпіричні результати розгляду цієї проблематики у науково-дослідних працях американських та ізраїльських науковців. Констатовано, що особливого значення набуває проведення широкомасштабного дослідження особливостей посттравматичного зростання серед військовослужбовців-учасників АТО.

1211. **Патогенетичні механізми розвитку посттравматичного стресового розладу в учасників антитерористичної операції** / Н. С. Карвацька, Р. І. Рудницький, Т. Г. Карвацька [та ін.] // Клін. та эксперим. патологія. – 2017. – Т. 16, №1. – С. 75–78. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kep_2017_16_1_19 (дата звернення: 20.01.2021).

У статті вивчено патогенетичні механізми розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР) в учасників АТО для розробки комплексного лікування з використанням сучасних засобів фармакотерапії та психотерапії. Встановлено, що в основі виникнення психопатологічної симптоматики ПТСР лежить внутрішньоособистісний конфлікт, зумовлений порушенням взаємодії нервових процесів (збудження і гальмування) та їх основних властивостей в осіб із акцентуйованими рисами особистості.

1212. ***Пішель В. Я.*** **Клінічний поліморфізм посттравматичного стресового розладу в учасників бойових дій** / В. Я. Пішель, М. Ю. Полив'яна, К. В. Гузенко // Архів психіатрії. – 2017. – Т. 23, №1. – С. 75–76. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsuh_2017_23_1_22 (дата звернення: 20.01.2021).

У статті досліджено клінічні особливості посттравматичного стресового розладу в учасників бойових дій. Визначено особливості формування, клінічної картини та перебігу ПТСР. Рекомендовано ці дані враховувати при розробці диференційованих програм лікувально-реабілітаційної допомоги учасникам бойових дій.

1213. ***Попелюшко Р. П.*** **Особливості посттравматичного стресового розладу в учасників бойових дій** / Р. П. Попелюшко // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія: Психол. науки. – 2015. – Вип. 2, т. 2. – С. 146–150. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2015_2(2)__30 (дата звернення: 20.09.2020).

У статті систематизовано наукові та практичні знання про природу, механізми виникнення й типові прояви ПТСР в учасників бойових дій. Виокремлено групи психічних порушень військового часу. Проаналізовано клінічні симптоми, в яких проявляються посттравматичні стресові порушення.

1214. **Посттравматичний стресовий розлад** : навч. посіб. для студентів вищих мед. навч. закл. МОЗ України / О. П. Венгер, С. О. Ястремська, Н. І. Рега [та ін.]. – Тернопіль : Укрмедкн., 2016. – 260 с.

Запропонований курс допоможе краще розуміти і розпізнавати посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та докладно знайомить зі стратегіями надання допомоги пацієнтам.

1215. ***Романів О. П.*** **Особливості формування аутоагресивної поведінки в осіб з посттравматичним стресовим розладом внаслідок бойових дій в зоні АТО залежно від їх індивідуально-типологічних характеристик** / О. П. Романів, К. М. Погоріляк // Архів психіатрії. – 2015. – Т. 21, №1. – С. 166–167.

1216. ***Романів О. П.*** **Роль психоневрологічного статусу в моделі формування аутоагресивної поведінки в пацієнтів із посттравматичним стресовим розладом унаслідок бойових дій на сході України** / О. П. Романів, К. М. Погоріляк // Україна. Здоров'я нації. – 2017. – №3. – С. 342. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2017_3_88 (дата звернення: 14.12.2020).

У дослідженні узагальнено відомості і визначено кореляцію рівня саморуйнівної поведінки у пацієнтів з ПТСР з коморбідними проявами депресії, генералізованим тривожним розладом та поведінковими порушеннями та без них. Засвідчено, що супутні розлади, такі як розлади настрою, панічні або тривожні розлади, пов'язані з високою здатністю до формування і розвитку суїцидальних ідей та їх здійснення.

1217. ***Романюк О. О.*** **Постравматичний стресовий розлад як наслідок впливу бойового стресу на військовослужбовців** / О. О. Романюк // Вісн. Нац. ун-ту оборони України : зб. наук. пр. / Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського. – Київ, 2020. – Вип. 5. – С. 161–165. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnaou_2020_5_23.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

1218. ***Самойлова О. С.*** **Особливості посттравматичних стресових розладів серед учасників бойових дій, які вживають алкоголь** / О. С. Самойлова // Довженківські читання «Вживання психоактивних речовин в умовах «гібридної» війни» : матеріали XVIII Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 25-річчю Нац. акад. мед. наук України та 100-річчю з дня народження Заслуженого лікаря України Олександра Романовича Довженка, 10–11 квіт. 2018 р. / Ін-т неврології, психіатрії та наркології НАМН України [та ін.]. – Харків : Плеяда, 2018. – С. 163–165.

1219. **Соціально-демографічна та патопсихологічна характеристика посттравматичних психічних порушень в учасників бойових дій** / Н. М. Степанова, А. К. Ладик–Бризгалова, С. В. Болтоносов, А. С. Сулімовська // Архів психіатрії. – 2015. – Т. 21, №2. – С. 50–53. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apsuh_2015_21_2_12.pdf (дата звернення: 12.11.2020).

У статті на підставі отриманого практичного досвіду психологічного забезпечення АТО на сході України деталізовано спектр характерних ознак негативних психічних станів військовослужбовців, які можуть виникати в них під час ведення бойових дій. Констатовано, що це надасть підстави для більш обґрунтованого застосовування надалі певних психокорекційних (терапевтичних, реабілітаційних) методик та уникнення можливої психотравматизації (ретравматизації) військовослужбовців.

1220. **Сучасні аспекти посттравматичних стресових розладів** / В. О. Сологуб, А. А. Воронко, Г. І. Гальченко, С. В. Шевчук // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 трав. 2019 р. : (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. академія. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 44–45.

1221. ***Фітькало О. С.*** **Особливості післятравматичного стресового розладу у бійців АТО** / О. С. Фітькало // Довженківські читання «Вживання психоактивних речовин в умовах «гібридної» війни» : матеріали XVIII Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяч. 25-річчю Нац. акад. мед. наук України та 100-річчю з дня народження Заслуженого лікаря України Олександра Романовича Довженка, 10–11 квіт. 2018 р. – Харків : Плеяда, 2018. – С. 237–238.

1222. **Характеристика взаємозв'язку перенесення посттравматичних стресових розладів із вживанням психоактивних речовин в умовах антитерористичної операції** / Є. М. Харченко, О. С. Осуховська, А. Ю. Васильєва [та ін.] // Архів психіатрії. – 2015. – Т. 21, №2. – С. 27–31 . – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsuh_2015_21_2_7 (дата звернення: 28.01.2021).

Розглянуто питання посттравматичних стресових розладів у поєднанні з вживанням психоактивних речовин у комбатантів в умовах антитерористичної операції. Представлено основні характеристики даної проблеми в умовах сучасності.

1223. ***Хаустова О. О.*** **Посттравматичний стресовий розлад: історичний аспект** / О. О. Хаустова, Л. Є. Трачук // Архів психіатрії. – 2015. – Т. 21, №1. – С. 6–11. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apsuh_2015_21_1_4.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

Наведено результати проведеного контент-аналізу наукових статей, присвячених проблемі посттравматичного стресового розладу. Наведені історичні аспекти дослідження даного стану, його діагностичних критеріїв та заходів лікування від перших згадок у літературі до сьогодення.

1224. ***Хміляр О. Ф.*** **Посттравматичний стресовий розлад: особливості діагностики та проявів у учасників антитерористичної операції** [Електронний ресурс] / О. Ф. Хміляр, Д. С. Зубовський // Технології розвитку інтелекту : електрон. наук. фах. вид. / Лаб. нових інформ. технологій Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Т. 2, №3. – Бібліогр.: 10 назв. – Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/tri_2016_2_3_6.

У статті представлено основні результати дослідницького проєкту Національного університету оборони України ім. Івана Черняховського, що полягав в перевірці психометричних показників методик для діагностики посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та аналізі особливостей симптоматики посттравматичного стресового розладу серед військовослужбовців учасників антитерористичної операції. Зроблено висновок про достатньо високий рівень психометричних параметрів (валідності, надійності) обраних психодіагностичних методик в умовах українського соціуму.

1225. ***Чабан О. С.*** **Симптоми посттравматичного стресу, тривоги та депресії серед учасників бойових дій в зоні антитерористичної операції** / О. С. Чабан, В. Г. Безшейко // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Т. 25, вип. 2. – С. 80–84. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uvp_2017_25_2_22 (дата звернення: 14.12.2020).

Проведено дослідження з проблеми посттравматичного стресового розладу та клінічно значимих симптомів тривоги та депресії серед військових, які брали участь в бойових діях, та медичного персоналу, який першим надавав допомогу пораненим бійцям.

1226. ***Чабан О. С.*** **Современные тенденции в диагностике и лечении посттравматического стрессового расстройства** / О. С. Чабан, И. А. Франкова // НейроNews. – 2015. – №2. – С. 8–18. – Текст статті доступний в інтернеті: https://neuronews.com.ua/ru/archive/2015/2%2866%29/article-1482/sovremennye-tendencii-v-diagnostike-i-lechenii-posttravmaticheskogo-stressovogo-rasstroystva#gsc.tab=0 (дата звернення: 14.12.2020).

Тема посттравматичного стресового розладу (ПТСР) стає особливо актуальною у зв'язку з ситуацією тривалої психотравми, яка склалася в Україні. Зростання стресових розладів, швидке збільшення кількості ПТСР, перший досвід діагностики та лікування великої кількості пацієнтів показали не тільки успіхи, але й проблеми на всіх етапах діагностики, терапії і реабілітації.

1227. ***Чепурна А. М.*** **Клініко-психопатологічні особливості посттравматичних психічних порушень у учасників бойових дій, які вживають психоактивні речовини** / А. М. Чепурна // Архів психіатрії. – 2018. – Т. 24, №1. – С. 62–63. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsuh_2018_24_1_21 (дата звернення: 28.01.2021).

Виявлено клініко-психопатологічні особливості посттравматичних психічних порушень, коморбідних із вживанням ПАР, в учасників бойових дій. Для аналізу та обробки даних використано методи дослідження: інформаційно-аналітичний, соціально-демографічний, клініко-анамнестичний, психодіагностичний, клініко-психопатологічний, статистичний. Констатовано, що зростає необхідність у розробці ефективного та диференційованого підходу до надання допомоги особам із посттравматичними психічними порушеннями (профілактики, діагностики, лікування, реабілітації), які вживають ПАР.

1228. ***Черненко І. О.*** **Формування посттравматичного стресового розладу у комбатантів (фактори ризику, профілактика, терапія, реабілітація)** : автореф. дис. … канд. мед. наук : 14.01.16 / Черненко Інна Олександрівна ; ДУ «Ін-т неврології, психіатрії та наркології НАМН України». – Харків, 2019. – 20 с.

1229. ***Числіцька О. В.*** **Проблема посттравматичного стресового розладу в учасників бойових дій (антитерористичної операції)** / О. В. Числіцька // Вісн. Нац. ун-ту оборони України : зб. наук. пр. / Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського. – Київ, 2015. – Вип. 2. – С. 281–285. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2015_2_52 (дата звернення: 14.12.2020).

Стаття присвячена проблемі посттравматичного стресового розладу (ПТСР) на сучасному етапі медико-психологічної допомоги. Встановлено, що ПТСР набуває значного поширення, призводить до тривалого відриву від виконання обов'язків служби та звільнення з військової служби за станом здоров'я. Необхідно вдосконалення системи діагностування ПТСР та пошуку ефективних стратегій його лікування. Зроблено висновок, що на перший план виходить психотерапевтична допомога, яка надаватиметься спеціально підготовленими психологами (психологами-реабілітологами, практичними психологами).

1230. ***Чугунов В. В.*** **Структурно-динамические особенности ПТСР у военнослужащих в условиях «гибридной войны»** / В. В. Чугунов, Н. В. Данилевская, В. А. Курило // Укр. вісн. психоневрології. – 2015. – Т. 23, вип. 3. – С. 176–177. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uvp_2015_23_3_136.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

1231. ***Чумак Т. Э.*** **Ретроспективная оценка психического состояния пациентов с ПТСР в зоне проведения АТО, особености психотерапии ПТСР** / Т. Э. Чумак // Медико-психологическая помощь при постстрессовых состояниях: диагностика, лечение, реабилитация : сб. науч. работ участников науч.-практ. конф. с междунар. участием, 22–23 дек. 2016 г. – Харьков : Контраст, 2017. – С. 172–179. – Текст статті доступний в інтернеті: http://new1.rdc.org.ua/download/sbornik-2016-21-03-2018.pdf#page=180 (дата звернення: 12.11.2020).

Авторами була виявлена динаміка змін психічної діяльності з наступних показників: обсесивно-компульсивний синдром, тривожний, депресивний, фобічний, психопатоподібний синдроми, вегетативні порушення, дисомнії, когнітивні порушення, а також – особливості психотерапії ПТСР в зоні проведення АТО. Психотерапія при ПТСР сприяє утворенню нової когнітивної схеми життєдіяльності, емоційної переоцінки травматичного досвіду, відновленню відчуття цінності власної особистості.

1232. ***Шестопалова Л. Ф.*** **Дослідження трансформації індивідуально-психологічних особливостей комбатантів, які перебували у зоні АТО** / Шестопалова Л. Ф., Кожевнікова В. А., Бородавко О. О. // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Т. 25, вип. 1. – С. 162. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uvp_2017_25_1_183 (дата звернення: 14.12.2020).

Визначено трансформацію індивідуально-психологічних особливостей військовослужбовців, які перебували в зоні АТО, залежно від наявності постстресових психічних розладів. У комбатантів з постстресовими психічними розладами індивідуально-особистісні зміни корелюють з рівнем тяжкості психопатологічних порушень.

1233. ***Юр'єва Л. М.*** **Непсихотичні психічні розлади в осіб, що зазнали психосоціального стресу в умовах військового конфлікту** / Л. М. Юр'єва, Т. Й. Шустерман, Є. О. Ліхолетов // Мед. перспективи. – 2019. – Т. 24, №4. – С. 112–120. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mp_2019_24_4_18.pdf (дата звернення: 12.11.2020).

Авторами проведено систематичний огляд закордонної та вітчизняної літератури з питань непсихотичних психічних розладів не тільки у військових ветеранів з ПТСР, а й у їх партнерів. Партнери військових ветеранів, які страждають на ПТСР та інші непсихотичні психічні розлади, самі піддаються більшому ризику виникнення проблем із психічним здоров'ям та самопочуттям. Партнери отримують користь від втручань, спрямованих на підтримку саме їх потреб.

1234. ***Якубенко Ю. П.*** **Післятравматичний стресовий розлад та його прояви в учасників військових конфліктів** / Ю. П. Якубенко, О. К. Форманчук, О. І. Родзоняк // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. / Голов. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ». – Київ, 2014. – Вип. 21. – С. 379–387.

Див. також: 424, 862, 929, 1001, 1046, 1113, 1120, 1121, 1125, 1282, 1492, 1496, 1497, 1505.

9.3.1. СОМАТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПОСТТРАВМАТИЧНИХ СТРЕСОВИХ РОЗЛАДІВ

1235. ***Головченко Е. В.*** **Структура эндокринной патологии у лиц с посттравматическими стрессовыми расстройствами** / Е. В. Головченко // Медико-психологическая помощь при постстрессовых состояниях: диагностика, лечение, реабилитация : сб. науч. работ участников науч.-практ. конф. с междунар. участием, 22–23 дек. 2016 г. – Харьков : Контраст, 2017. – С. 17–23. – Текст статті доступний в інтернеті: http://new1.rdc.org.ua/download/sbornik-2016-21-03-2018.pdf#page=180 (дата звернення: 14.12.2020).

1236. ***Жогина О. А.*** **Стресс-индуцированный ответ вегетативной нервной системы у пациентов с посттравматическим стрессовым расстройством** / О. А. Жогина // Медико-психологическая помощь при постстрессовых состояниях: диагностика, лечение, реабилитация : сб. науч. работ участников науч.-практ. конф. с междунар. участием, 22-23 дек. 2016 г. – Харьков : Контраст, 2017. – С. 24–30. – Текст статті доступний в інтернеті: http://new1.rdc.org.ua/download/sbornik-2016-21-03-2018.pdf#page=180 (дата звернення: 20.01.2021).

У статті проаналізовано зміну функціонального стану вегетативної нервової системи у пацієнтів з ПТСР. Оцінювалася вихідна вегетативна реактивність (ВР) – за допомогою окосерцевого рефлексу Даньїні–Ашнера. Проведене дослідження вегетативної реактивності і вегетативного забезпечення діяльності підтверджує наявність вегетативної активації у хворих з посттравматичною стресовою реакцією яскраво виражене в гострому періоді.

1237. **Иммунные нарушения при постстрессовом синдроме** / Н. И. Лисяный. Ю. И. Кундиев, Г. В. Гайко [и др.] // Імунологія та алергологія. – 2017. – №1. – С. 58–59.

1238. ***Корнацький В. М.*** **Стресові розлади як негативний чинник впливу на розвиток та перебіг серцево-судинної патології** / В. М. Корнацький, А. М. Дорохіна // Укр. кардіол. журнал. – 2017. – №4. – С. 117–124. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ukzh_2017_4_14.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

1239. ***Мітіоглу Н. А.*** **Клініка, діагностика та лікування соматоформних розладів учасників АТО** / Н. А. Мітіоглу // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 берез. 2017 р. : (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. академія. – Київ, 2017. – Ч. 1. – С. 9.

1240. **Стрес як фактор соматичної патології і коморбідності (сучасні аспекти діагностики, профілактики і лікування)** : метод. рек. / уклад.: А. О. Несен, В. А. Чернишов, Ю. С. Рудик [та ін.] ; Нац. ін-т терапії ім. Л.Т. Малої НАМН України. – Київ ; Харків : Стиль-Издат, 2015. – 39 с.

1241. ***Стасюк А. В.*** **Мультидисциплинарный подход в лечении больных ПТСР с коморбидной патологией** / А. В. Стасюк // Медико-психологическая помощь при постстрессовых состояниях: диагностика, лечение, реабилитация : сб. науч. работ участников науч.-практ. конф. с междунар. участием, 22–23 дек. 2016 г. – Харьков : Контраст, 2017. – С. 150–156. – Текст статті доступний в інтернеті: http://new1.rdc.org.ua/download/sbornik-2016-21-03-2018.pdf#page=180 (дата звернення: 14.12.2020).

У даній статті розглядається доцільність мультидисциплінарного підходу в лікуванні хворих посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) з коморбідною патологією, сутністю якої є наявність одночасно з цим захворюванням іншої хвороби або патологічного стану, зокрема ендокринних, серцево-судинних, неврологічних порушень.

9.4. ПСИХІАТРИЧНА ДОПОМОГА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ПІД ЧАС АТО/ООС

1242. **Вказівки щодо збереження психічного здоров'я військовослужбовців в зоні застосування військ (сил) та під час відновлення боєздатності військових частин (підрозділів)** / під заг. ред. О. В. Друзя, В. С. Гічуна. – Київ, 2017. – 102 с.

Дані вказівки є імплементацією стандартизованих угод НАТО «Охорона психічного здоров'я при застосуванні Сил оборони» та «Превенція психосоматичних захворювань під час відновлення боєздатності військових частин (підрозділів)» (AmedP 8.6 Forward mental health care та AmedP-63 Management of post deployment somatoform complaints) та враховують вимоги керівництва США FM 4-02-51 «Контроль стресу у військовослужбовців під час їх застосування в операціях» та 8 розділу керівництва США FM 4-25.11 «Перша допомога при стресових розладах», рекомендації ВООЗ щодо надання першої психологічної допомоги в польових умовах, інших керівництв США та Канади щодо запобігання самогубств у військовослужбовців.

1243. ***Ганджа В. С.*** **Сучасний стан збереження психічного здоров'я у Збройних Силах України на основі досвіду провідних держав-членів НАТО** [Електронний ресурс] / В. С. Ганджа // Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах, 5 листоп. 2020 р. / М-во оборони України, Нац. ун-т оборони України

імені Івана Черняховського, Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2020. – С. 60–62. – Режим доступу : https://nuou.org.ua/assets/documents/zbirnyk-conf-gi-05-11-2020.pdf (дата звернення: 25.02.2021). – Назва з екрана

Збереження психічного здоров'я військовослужбовців у Збройних Силах України – це комплекс заходів медико-психологічного характеру (медичних, психологічних, адміністративних), спрямованих на збереження, відновлення та корекцію психофізіологічних та психічних функцій. Відповідно, медико-психологічна допомога являє собою комплекс оздоровчих заходів, які здійснюються фахівцями у галузі психічного здоров'я при бойовій психічній травмі, а також з метою мінімізації психотравмуючих ситуацій на здоров'я, підтримки та швидкого відновлення психічного здоров'я.

1244. ***Казмірчук А. П.*** **Організація надання медичної допомоги військовослужбовцям з психічними розладами під час антитерористичної операції на сході України** / А. П. Казмірчук, Г. В. Іванцова, І. М. Льовкін // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, №1. – С. 18–23.

1245. ***Масловська Н. Г.*** **Деякі аспекти організації спеціалізованої психіатричної допомоги учасникам бойових дій** / Н. Г. Масловська // Архів психіатрії. – 2014. – Т. 20, №4. – С. 123–124.

1246. **Медичні заходи з попередження пресуїцидальних форм поведінки військовослужбовців в умовах воєнного конфлікту та після його завершення** : метод. рек. / уклад.: А. В. Швець, Е. М. Хорошун, О. В. Коваль [та ін.] ; Укр. військ.-мед. акад. МО України [та ін.]. – Київ, 2016. – 59 с.

У даних методичних рекомендаціях викладено медичні, психофізіологічні та організаційні заходи діагностики та профілактики розвитку пресуїцидальних форм поведінки військовослужбовців, які враховують вітчизняний та закордонний досвід країн НАТО (Stanag 2564, AMedP-8.6; Stanag 2569, AMedP-69), а також напрацювання суїцидологів Канади та США.

1247. ***Мороз Г. З.*** **Підвищення поінформованості військових лікарів загальної практики з питань діагностики та лікування психопатологічних розладів** / Г. З. Мороз, Н. Ю. Партасюк, С. В. Коваль // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. праць / Голов. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ». – Київ, 2014. – Вып. 21. – С. 65–73.

1248. ***Нікоряк Р. А.*** **Особливості госпіталізації учасників антитерористичної операції із психічними розладами** / Р. А. Нікоряк // Клін. та эксперим. патологія. – 2017. – Т. 16, №2. – С. 67–60.

1249. **Оптимізація підходів до надання психіатричної допомоги відповідно до сучасних потреб учасників бойових дій** : метод. рек. / уклад.: О. В. Богомолець, І. Я. Пінчук, О. В. Друзь [та ін.] ; Укр. НДІ соц. і суд. психіатрії та наркології МОЗ України [та ін.]. – Київ, 2014. – 46 с.

1250. **Поєднана психофармакотерапія розладів психічної сфери в учасників бойових дій** / Б. В. Михайлов, Я. В. Криворотько, О. П. Михайлік [та ін.] // Архів психіатрії. – 2016. – Т. 22, №2. – С. 136. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apsuh_2016_22_2_52.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

1251. ***Тютюнник Л. Л.*** **Досвід Великої Британії у збереженні психічного здоров'я військовослужбовців** [Електронний ресурс] / Л. Л. Тютюнник // Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах, 5 листоп. 2020 р. / М-во оборони України, Нац. ун-т оборони України імені Івана Черняховського, Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2020. – С. 299–302. – Режим доступу : https://nuou.org.ua/assets/documents/zbirnyk-conf-gi-05-11-2020.pdf (дата звернення: 25.02.2021). – Назва з екрана.

Див. також: 67, 69, 123, 1269, 1310.

9.5. МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ БОЙОВІЙ ПСИХІЧНІЙ ТРАВМІ ТА ПОСТТРАВМАТИЧНИХ СТРЕСОВИХ РОЗЛАДАХ

1252. ***Безшейко В. Г.*** **Ефективність короткотривалих психологічних інтервенцій при посттравматичному стресовому розладі** / В. Г. Безшейко // Архів психіатрії. – 2016. – Т. 22, №1. – С. 12–16. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apsuh_2016_22_1_4.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

1253. ***Бєланов К. О.*** **Подолання негативних психологічних наслідків бойового стресу через заходи психологічної реабілітаці** [Електронний ресурс] / К. О. Бєланов // Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах, 5 листоп. 2020 р. / МО України, Нац. ун-т оборони України імені Івана Черняховського, Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2020. – С. 36–38. – Режим доступу : https://nuou.org.ua/assets/documents/zbirnyk-conf-gi-05-11-2020.pdf. (дата звернення: 25.02.2021). – Назва з екрана.

Під психологічною допомогою військовослужбовцям у подоланні негативних психологічних наслідків психотравмуючого бойового стресу розуміють проведення психореабілітаційних заходів. Психологічна реабілітація військовослужбовців, які брали участь в бойових діях, проводиться в комплексі з медичною та соціальною реабілітацією, і являє собою комплекс заходів, що здійснюються з метою збереження, відновлення або компенсації порушених психічних функцій, якостей, особистого та соціального статусу особи, сприяння психосоціальній адаптації до зміненої життєвої ситуації, осмислення досвіду, отриманого в екстремальній ситуації, та застосування його в житті.

1254. ***Блінов О. А.*** **Інноваційний психологічний інструментарій діагностики, психотерапії та психокорекції бойового стресу** : навч.-метод. посібник / О. А. Блінов. – Київ : Талком, 2020. – 129 с.

1255. ***Богдан А. І.*** **Вплив кисневих водних ванн на зміни показників серцевого ритму та якості життя в ході реабілітації військовослужбовців з посттравматичним стресовим розладом** / А. І. Богдан // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 трав. 2019 р. : (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. академія. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 23–24.

1256. ***Буряк О. О.*** **Шляхи та методи реабілітації осіб з «військовим синдромом» та посттравматичним стресовим розладом** / О. О. Буряк, М. І. Гіневський, Г. Л. Катеруша // Зб. наук. пр. Харків. ун-ту повітр. сил. – Харків, 2015. – Вип. 3. – С. 137–141. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ZKhUPS_2015_3_33.pdf (дата звернення: 08.10.2020).

Розглянуто процес психологічного відновлення та позбавлення від наслідків «синдрому бойових дій»; надаються деякі рекомендації, які бажано виконувати військовослужбовцям з ПТСР для підвищення ефективності процесу відновлення.

1257. **Ведення пацієнтів із посттравматичним стресовим розладом у закладах охорони здоров'я, які надають першу психологічну й первинну медичну допомогу** (за матеріалами «Уніфікованого клінічного протоколу первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги. Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад», адаптована версія) // Therapia. Укр. мед. вісник. – 2017. – №1. – С. 28–31.

1258. ***Галуха О. І.*** **Посттравматичний стресовий розлад у військовослужбовців, що брали участь в антитерористичній операції на сході України та проблеми їх психологічної реабілітації** / О. І. Галуха // Укр. наук.-мед. молодіж. журнал. – 2015. – Спецвип. 1. – С. 135–136.

1259. ***Герольд А.*** **Нейрогенное дрожание при проведении TRE-упражнений для снятия напряжения, стресса и травмы по методике доктора Дэвида Берсели при избавлении от посттравматического стрессового растройства ПТСР** // А. Герольд // Психологічне консультування і психотерапія. – 2015. – Т. 2, №1/2. – С. 85–95. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pscp_2015_2_1-2_10.pdf (дата звернення: 20.01.2021).

1260. ***Друзь О. В.*** **Напрямки медико-психологічної профілактики постстресових психічних розладів у учасників локальних бойових дій** / О. В. Друзь, І. О. Черненко // Укр. вісн. психоневрології. – 2017. – Т. 25, вип. 1. – С. 45–48. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uvp_2017_25_1_11.pdf (дата звернення: 20.01.2021).

В результаті проведення комплексного дослідження учасників локальних бойових дій в Україні встановлено чинники постстресових психічних розладів у військових і асоційованих з ними психічних порушень та на цій основі обгрунтовано напрямки медико-психологічної профілактики цього контингенту.

1261. ***Дутчак Л. А.*** **Наукове обгрунтування удосконалення системи реабілітації військовослужбовців з бойовою психічною травмою в умовах збройних конфліктів** / Л. А. Дутчак, С. М. Рудинська // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 берез. 2017 р. : (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. академія. – Київ, 2017. – Ч. 1. – С. 16–17.

1262. ***Дутчак Л. А.*** **Удосконалення моделі медичного забезпечення військовослужбовців України з бойовою психічною травмою внаслідок участі у збройних конфліктах** / Л. А. Дутчак, С. М. Рудинська // Наукова конференція молодих вчених, 20–21 квітня 2018 р. : (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. академія. – Київ, 2018. – Ч. 1. – С. 5–6. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/tezyKMV.pdf (дата звернення: 28.07.2020).

Метою даної роботи є вивчення та аналіз моделей медико-психологічної допомоги та реабілітації в різних країнах та розробленні рекомендацій щодо удосконалення моделі реабілітації військовослужбовців ЗСУ з бойовою психічною травмою в умовах збройних конфліктів.

1263. ***Коростій В. І.*** **Психофармакотерапія в комплексному лікуванні та реабілітації посттравматичного стресового розладу** / В. І. Коростій, В. Т. Поліщук, В. І. Заворотний // Междунар. неврол. журнал. – 2015. – №6. – С. 59–71. – Текст статті доступний в інтернеті http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mnzh_2015_6_9.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

Розглянуто проблеми стресових розладів, що виникають внаслідок психічних травм. Наведено класифікацію, розглянуто питання етіології та патогенезу посттравматичних стресових розладів. Приділено увагу діагностиці та вибору фармакологічних засобів лікування. Підкреслено, що препаратами першого вибору залишаються антидепресанти групи селективних інгібіторів зворотного захвату серотоніну.

1264. ***Литвиненко Л. І.*** **Інтегративна модель у роботі з проявами ПТСР у ветеранів та військослужбовців** / Л. І. Литвиненко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Вінниця, 2018. – Т. 3, вип. 14 : Консультативна психологія та психотерапія. – С. 77–98.

1265. ***Матвієць Л. Г.*** **Організація та моніторинг своєчасного надання медико-психологічної допомоги на первинному рівні при гострих та посттравматичних стресових розладах** / Л. Г. Матвієць // Сімейна медицина. – 2017. – №2. – С. 6–10.

Викладено сучасні погляди на гострий стресовий розлад та посттравматичний стресовий розлад з точки зору епідеміології, етіології, патогенезу та діагностики на первинному рівні надання медичної допомоги. Висвітлено основні принципи лікування та реабілітації пацієнтів з гострим стресовим розладом та посттравматичним стресовим розладом лікарями загальної практики – сімейними лікарями. Розглянуто питання імплементації Уніфікованого клінічного протоколу первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад» у практичну діяльність.

1266. **Медико-психологічна допомога та реабілітація військовослужбовців–учасників ООС** / А. В. Стаднік, Ю. Б. Мельник, Ю. О. Прокопенко, В. С. Васищев // Наук. вісн. Льотної академії. Серія : Пед. науки. – 2019. – Вип. 5. – С. 488–493. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/sbfasps_2019_5_84.pdf (дата звернення: 20.01.2021).

У статті визначені основні патогенетичні механізми впливу отриманої бойової соматичної травми на психічні стани. Запропоновані принципи реалізації заходів медико-психологічної допомоги та реабілітації, що здійснюються після виведення військовослужбовців з району проведення ООС. Встановлені патогенетичні механізми соматичних та психічних порушень, що призводять до формування психічних розладів у військовослужбовців, які брали участь у бойових діях. З'ясовано, що успішна реконвалесценція та психічна адаптація цих військовослужбовців потребує системи медико-психологічної допомоги та реабілітації. Розроблена система медико-психологічної реабілітації військовослужбовців – учасників ООС.

1267. **Медико-психологічні аспекти реабілітації учасників АТО** : метод. рек. / уклад.: М. М. Матяш, Л. І. Худенко, А. А. Недашківська ; Київ. мед. ун-т МОЗ України, Асоц. з мед. та психол. реабілітації – Київ, 2016. – 34 с.

1268. **Медичні заходи з попередження пресуїцидальних форм поведінки військовослужбовців в умовах воєнного конфлікту та після його завершення** : метод. рек. / уклад.: А. В. Швець, Е. М. Хорошун, О. В. Коваль [та ін.] ; Укр. військ.-мед. акад. МО України [та ін.]. – Київ, 2016. – 59 с.

У даних методичних рекомендаціях викладено медичні, психофізіологічні та організаційні заходи діагностики та профілактики розвитку пресуїцидальних форм поведінки військовослужбовців, які враховують вітчизняний та закордонний досвід країн НАТО (Stanag 2564, AMedP-8.6; Stanag 2569, AMedP-69), а також напрацювання суїцидологів Канади та США.

1269. **Методика обгрунтування напрямів трансформації організаційно-штатної структури психологічної та психіатричної допомоги посттравматичними стресовими розладами** / О. І. Лашин, В. Л. Савицький, А. П. Казмірчук [та ін.] // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №2. – С. 93–103.

1270. ***Мисула Ю. І.*** **Ефективність методу EMDR у терапії посттравматичного стресового розладу** / Ю. І. Мисула // Архів психіатрії. – 2014. – Т. 20, №4. – С. 84–87.

1271. ***Михайлов Б. В.*** **Відновлювальна терапія розладів і медико-психологічна реабілітація психічної сфери у учасників АТО** / Б. В. Михайлов, О. І. Сердюк // Мед. гідрологія та реабілітація. – 2015. – Т. 13, №4. – С. 90–97.

1272. ***Музичко Л. Т.*** **Подолання посттравматичного стресового розладу у військовослужбовців** / Л. Т. Музичко // Актуальні питання корекційної освіти : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський : Медобори – 2006, 2017. – Вип. 10. – С. 197–210. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apko_2017_10_21.pdf (дата звернення: 20.01.2021).

Проаналізовано особливості виникнення посттравматичного стресового розладу у військовослужбовців та копінг-стратегії подолання цих порушень. Успішна соціальна адаптація пов'язана з прийняттям індивідом різних соціальних ролей, адекватним відображенням себе і своїх соціальних зв'язків.

1273. ***Музичко Л. Т.*** **Психологічні технології подолання посттравматичного стресового розладу** / Л. Т. Музичко // Молодий вчений. – 2019. – №9. – С. 46–50.

У статті висвітлені особливості кожного напряму психотерапевтичної допомоги. Ефективними психотерапевтичними техніками можуть бути: вислуховування, консультування, короткострокова динамічна психотерапія, нейро-лінгвістичне програмування, гіпноаналіз та ін.

1274. ***Нікітов В. В.*** **Психічне здоров'я військовослужбовців та психологічна реабілітація учасників АТО** [Електронний ресурс] / В. В. Нікітов // Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах, 5 листоп. 2020 р. / М-во оборони України, Нац. ун-т оборони України імені Івана Черняховського, Ін-т психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Київ, 2020. – С. 198–200. – Режим доступу : https://nuou.org.ua/assets/documents/zbirnyk-conf-gi-05-11-2020.pdf. (дата звернення: 25.02.2021). – Назва з екрана.

1275. **Обґрунтування функціонально-організаційної моделі системи превентивної реабілітації військовослужбовців Збройних Сил України з бойовим стресом в умовах збройних конфліктів** / М. І. Бадюк, О. О. Микита, К. С. Гутченко, Д. В. Ковида // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. праць. – Київ, 2015. – Вип. 43. – С. 9–16.

1276. **Основні принципи організації медико-психічної реабілітації постраждалих в зоні бойових дій** / В. О. Волошин, Б. В. Михайлов, С. А. Риженко [та ін.] // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, №3/4. – С. 5–10. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vmuk_2017_17_3-4_3.pdf (дата звернення: 28.11.2020).

1277. **Оцінка здорового способу життя військовослужбовців, які приймали участь у збройних конфліктах, як одного з факторів успішної превентивної реабілітації бойового стресу** / В. Т. Козуб, С. В. Шевчук, А. А. Теплюк, О. С. Шевчук // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 трав. 2019 р. : (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. академія. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 63.

1278. **Питання психологічної реабілітації ветеранів учасників антитерористичної операції та військовослужбовців операції об'єднаних сил в Україні** : метод. рек. / уклад.: В. Л. Савицький, С. О. Гур'єв, І. М. Тодуров [та ін.] ; Укр. військ.-мед. акад. МО України, Укр. наук.-практ. центр екстр. мед. допомоги та медицини катастроф МОЗ України, Центр інновац. мед. технологій НАН України. – Київ : Чалчинська Н. В., 2020. – 90 с.

Актуальність дослідження полягає в раціональному удосконаленні моделі медико-психологічної допомоги та реабілітації військовослужбовців у зв'язку з продовженням збройного конфлікту та стрімкого зростання кількості військовослужбовців з бойовою психічною травмою.

1279. **Принципи організації медико-психологічного супроводу учасників АТО** / А. Н. Михайлов, О. М. Зінченко, І. М. Сарвір [та ін.] // Архів психіатрії. – 2016. – Т. 22, №2. – С. 125–126. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsuh_2016_22_2_40 (дата звернення: 28.11.2021).

1280. **Психоаналітичний підхід в соціально-психологічній реабілітації учасників бойових дій** / А. М. Галушка, В. О. Музиченко, О. В. Коваль, С. Л. Борисова // Військ. медицина України. – 2015. – Т. 15, №1. – С. 80–85. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vmuk_2015_15_1_16.pdf (дата звернення: 28.01.2021).

1281. **Психофізіологічні заходи з попередження розвитку дизадаптації у військовослужбовців (невротичних та психічних розладів, пресуїцидальних форм поведінки) в умовах воєнного конфлікту та після його завершення** : метод. рек. / А. В. Швець, О. В. Коваль, І. А. Лук'янчук [та ін.]. – Київ, 2016. – 80 с.

У даних методичних рекомендаціях викладено психофізіологічні та організаційні заходи діагностики та профілактики розвитку невротичних та психічних розладів, пресуїцидальних форм поведінки військовослужбовців, які враховують вітчизняний та закордонний досвід країн НАТО з цього приводу (NATO Standard AMedP-8.6), а також напрацювання суїцидологів Канади та США. В рекомендаціях враховано досвід США у наданні рекомендацій військовослужбовцям, які отримали контузію головного мозку для їх найшвидшого повернення до виконання функціональних обов'язків.

1282. **Реабілітація постраждалих в умовах надзвичайних ситуацій та бойових дій. Посттравматичний стресовий розлад** / за ред. В. В. Стеблюк. – Одеса : Поліграф, 2015. – 238 с.

Монографію присвячено актуальній проблемі сьогодення – медико-психологічній реабілітації постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій та бойових дій з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), зокрема санаторно-курортному етапу відновлювального лікування. Розглянуті питання організації медико-психологічної реабілітації ПТСР, особливості клінічної картини, діагностики та лікування ПТСР, використання природних лікувальних ресурсів, методів апаратної фізіотерапії та засобів фізичної реабілітації, психотерапії в відновлювальному лікуванні хворих з ПТСР.

1283. ***Смашна О. Є.*** **Когнітивно-поведінкова терапія інсомнії при посттравматичних стресових розладах** / О. Є. Смашна // Архів психіатрії. – 2014. – Т. 20, №4. – С. 91–94.

1284. ***Соченко Т.*** **Ефективність психотерапії та фармакотерапії в лікуванні ПТСР у військовослужбовців і ветеранів** / Т. Соченко, А. Габінська // Psychosomatic medicine and general practice = Психосоматична медицина та загальна практика. – 2017. – Т. 2, №4. – С. e020473. – Текст статті доступний в інтернеті http://nbuv.gov.ua/j-pdf/psmgp_2017_2_4_3.pdf (дата звернення: 14.12.2020).

1285. ***Сушинський О. Р.*** **Психологічна реабілітація учасників бойових дій потребує комплексного державницького підходу** [Електронний ресурс] / О. Р. Сушинський. // Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах, 5 листоп. 2020 р. / М-во оборони України, Нац. ун-т оборони України імені Івана Черняховського, Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2020. – С. 285–287. – Режим доступу : https://nuou.org.ua/assets/documents/zbirnyk-conf-gi-05-11-2020.pdf . – Назва з екрана. (дата звернення: 25.02.2021).

У статті розкрито теоретико-методологічні засади реабілітаційного процесу військовослужбовців – учасників АТО, описано наукові підходи до психологічної реабілітації військовослужбовців..

1286. ***Тещук В. Й.*** **Підходи до лікування післятравматичних стресових розладів у військовослужбовців-учасників антитерористичної операції** / В. Й. Тещук, Н. В. Тещук // Укр. вісн. психоневрології. – 2016. – Т. 24, вип. 4. – С. 122. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uvp_2016_24_4_30 (дата звернення: 14.12.2020).

У статті подано позитивний досвід застосування препарату Ноофен® у пацієнтів з ПТСР в умовах ангіоневрологічного відділення клініки нейрохірургії і неврології Військово-медичного клінічного центру Південного регіону України. У статті розглянуті всі загальноприйняті натепер методи лікування посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та проведена оцінка їх ефективності під час лікування ветеранів війни.

1287. **Удосконалення моделі медичного забезпечення військовослужбовців України з бойовою психічною травмою внаслідок участі у збройних конфліктах** / Л. А. Дутчак, С. М. Рудинська // Наукова конференція молодих вчених, 20–21 квітня 2018 р. : (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. академія. – Київ, 2018. – Ч. 1. – С. 5–6. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/tezyKMV.pdf (дата звернення: 28.07.2020).

Актуальність дослідження полягає в пошуку раціонального удосконалення моделі медико-психологічної допомоги та реабілітації військовослужбовців ЗС України у зв'язку з продовженням збройного конфлікту на сході країни та стрімкого зростання кількості військовослужбовців з бойовою психічною травмою. Метою даної роботи є вивчення та аналіз моделей медико-психологічної допомоги та реабілітації в різних країнах та розробленні рекомендацій щодо удосконалення моделі реабілітації військовослужбовців Збройних Сил (ЗС) України з бойовою психічною травмою в умовах збройних конфліктів.

1288. **Фармакотерапия ПТСР у участников боевых действий** / подгот. Е. Коробка // НейроNews. – 2015. – №2. – С. 31–36.

1289. ***Федотов Д. С.*** **Аналіз трансформації показників серцевого ритму та якості життя в ході реабілітації військовослужбовців із ПТСР** / Д. С. Федотов, О. І. Єщенко // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 трав. 2019 р. : (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. академія. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 4–5.

1290. ***Черненко І. І.*** **Сучасні методи психологічної терапії хворих із посттравматичними стресовими розладами в контексті їх медико-соціального значення** / І. І. Черненко, І. А. Чухно // Міжнар. неврол. журнал. – 2017. – №5. – С. 112–115. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mnzh_2017_5_15.pdf (дата звернення: 20.01.2021).

У статті розкрито медико-соціальне значення посттравматичного стресового розладу (ПТСР), основні причини його поширеності за сучасних умов у нашій державі, фактори ризику й основні категорії населення, які перебувають у групах ризику щодо захворювання на ПТСР та найбільш значущих негативних медико-соціальних наслідків поширеності такого захворювання. Охарактеризовано перебіг захворювання та визначено сучасні методи психологічної терапії хворих.

1291. ***Черненко І. І.*** **Сучасні методи психологічної терапії хворих із посттравматичними стресовими розладами в контексті їх медико-соціального значення** / І. І. Черненко, І. А. Чухно // Междунар. неврол. журнал. – 2017. – №5. – С. 112–115. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mnzh_2017_5_15.pdf (дата звернення: 20.01.2021).

У статті розкрито медико-соціальне значення посттравматичного стресового розладу (ПТСР), основні причини його поширеності за сучасних умов у нашій державі, фактори ризику та основні категорії населення, що перебувають в групах ризику щодо захворювання на ПТСР та найбільш значимих негативних медико-соціальних наслідків поширеності такого захворювання. Охарактеризовано перебіг захворювання та визначено сучасні методи психологічної терапії хворих.

1292. ***Черненко І. О.*** **Сучасні підходи до комплексного лікування посттравматичних стресових розладів у учасників локальних бойових дій** / І. О. Черненко // Актуальні проблеми транспорт. медицини: навколиш. середовище; проф. здоров'я; патологія. – 2018. – №4. – С. 101–108. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aptm_2018_4_14 (дата звернення: 14.12.2020).

Проаналізовано світові сучасні підходи до комплексного лікування ПТСР у учасників локальних бойових дій. Надано розгорнутий аналіз клінічних протоколів, розроблених Американською психіатричною асоціацією, Національним інститутом здоров'я і клінічної якості Сполученого Королівства, Міжнародного суспільства досліджень травматичного стресу, Інституту Медицини, Австралійської Національної ради з охорони здоров'я і медичних досліджень і Департаменту у справах ветеранів і Міністерства оборони США. Розроблено рекомендації щодо впровадження комплексного лікування ПТСР у учасників локальних бойових дій.

1293. ***Швець А. В.*** **Особливості відновлення адаптаційних резервів військовослужбовців під час медико-психологічної реабілітації в госпітальних умовах** / А. В. Швець, Д. Р. Галай, І. А. Лук'янчук // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 трав. 2019 р. : (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. академія. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 84–86.

1294. ***Юрьева Л. Н.*** **Особенности ведения пациентов с посттравматическим стрессовым расстройством в практике семейного врача** / Л. Н. Юрьева // Сімейн. медицина. – 2015. – №5. – С. 69–72. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/simmed_2015_5_21.pdf (дата звернення: 14.12.2020).
У статті висвітлюються особливості діагностики, клініки, профілактики і терапії посттравматичних стресових розладів (ПТСР) у практиці сімейного лікаря. Описуються соматичні та неврологічні симптоми при ПТСР, а також причини когнітивних порушень і механізми їхнього виникнення. Докладно описується 3-етапна терапевтична програма, що включає фармакологічні, психотерапевтичні та психоосвітні стратегії ведення пацієнтів із ПТСР. Обґрунтовується необхідність призначення ноотропів для корекції когнітивних порушень.

Див. також: 21, 24, 28, 31, 39, 44, 62, 69, 119, 508, 1149, 1152, 1157, 1202, 1207, 1231, 1312, 1320, 1327, 1336, 1363, 1495, 1506.

РОЗДІЛ 10

МЕДИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ТА САНАТОРНО-КУРОРТНЕ ЛІКУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ І ВЕТЕРАНІВ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

1295. **Алгоритм реабілітації військовослужбовців з ампутацією кінцівок на основі мультипрофесійного та індивідуального підходу** / А. А. Беспаленко, О. І. Щеглюк, А. Ю. Кіх [та ін.] // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, № 1. – С. 64–72 : рис. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/14/8 (дата звернення: 09.07.2020).

У статті проаналізовано структуру ампутацій в учасників АТО/ООС. Створено алгоритм реабілітації військовослужбовців з ампутаціями, враховуючи індивідуальний та мультипрофесійний підхід. Розроблено алгоритм ведення пацієнтів з ампутацією.

1296. **Аналіз динаміки основних показників первинної інвалідності та потреб у реабілітації осіб з інвалідністю серед учасників антитерористичної операції** / А. В. Іпатов, Н. О. Гондуленко, І. Я. Ханюкова [та ін.] // Укр. вісн. медико-соц. експертизи. – 2018. – №3/4. – С. 4–14 : табл. – Бібліогр.: 3 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujmse_2018_3-4_4 (дата звернення: 15.07.2020).

У статті проаналізовано медико-соціальні аспекти первинної інвалідності та потреб у реабілітації осіб з інвалідністю серед учасників АТО в Україні.

1297. ***Бадюк М. І.*** **Медична реабілітація учасників бойових дій на регіональному рівні** / Бадюк М. І., Гайда І. М. // Екстрена медицина: від науки до практики. – 2018. – №1. – С. 21–30 : рис. – Бібліогр.: 6 назв.

У статті проаналізовано особливості організації медичної реабілітації учасників бойових дій на регіональному рівні на прикладі впровадження інтеграційно-координаційної моделі. Наведено функціонально-організаційну характеристику моделі, розкрито її зміст і завдання. Виокремлено основні етапи проведення медичної реабілітації учасників бойових дій на регіональному рівні.

1298. ***Бадюк М. І.*** **Обґрунтування моделі медичної реабілітації військовослужбовців** / М. І. Бадюк, І. М. Гайда // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 49, т. 2. – С. 3–10. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_49(2)__3 (дата звернення: 04.08.2020).

У статті розглянуто основні моделі реабілітаційного процесу, його зміст та принципи. Представлено основні підходи зарубіжних і вітчизняних авторів щодо організації реабілітації та відновного лікування в системі надання медико-соціальної допомоги учасникам бойових дій.

1299. ***Бачинська Н. В.*** **Актуальні питання та перспективні напрямки реабілітації осіб з бойовими пораненнями** / Бачинська Н. В., Забіяко Ю. О. // Молодий вчений. – 2018. – №3, ч. 1. – С. 56–59 : табл. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_3(1)__15 (дата звернення: 05.08.2020).

Проаналізовано вітчизняну та зарубіжну літературу з питань сучасного стану організації відновного лікування пацієнтів з бойовими пораненнями різного ступеня тяжкості. Наведено статистичні дані поранень різної складності, класифікацію вогнепальних поранень згідно з даними сучасної травматології.

1300. ***Бриндіков Ю. Л.*** **Загальнонаукові аспекти розробки системи комплексної реабілітації військовослужбовців Збройних сил України учасників бойових дій** / Бриндіков Ю. Л. // Зб. наук. пр. Педагогічні науки / Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2017. – Вип. 79, т. 2. – С. 201–206 : рис. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_79(2)__43 (дата звернення: 05.08.2020).

Досліджено потенціал системного підходу та окреслено загальнонаукові аспекти розробки системи комплексної реабілітації військовослужбовців-учасників АТО. Виокремлено основні компоненти та акцентовано увагу на позитивних аспектах розробленої системи.

1301. ***Бриндіков Ю. Л.*** **Методологічні підходи до моделювання системи організації комплексної реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій** / Бриндіков Юрій Леонідович // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Серія: Педагогіка. Соціальна робота : зб. наук. пр. / Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород, 2018. – Вип. 1. – С. 29–32. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2018_1_7 (дата звернення: 05.08.2020).

У статті розкрито суть понять «система», «модель». Виокремлено та охарактеризовано складові елементи системи організації реабілітації комбатантів. Теоретично обґрунтовано та змодельовано систему організації комплексної реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій.

1302. ***Бриндіков Ю. Л.*** **Спортивно-масові заходи як інструмент ресоціалізації та реабілітації комбатантів, що отримали інвалідність під час виконання службових обов'язків** / Ю. Л. Бриндіков, О. В. Шинкарук // Зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2018. – Вип. 31. – С. 21–35. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkp_sp_2018_31_4 (дата звернення: 05.08.2020).

У статті охарактеризовано реабілітаційні методики комбатантів медичного та соціально-психологічного напрямків. Зосереджено увагу на розкритті потенціалу спортивно-масових заходів, участь в яких беруть особи з фізичними обмеженнями, їх позитивному впливі на процеси реабілітації та ресоціалізації військовослужбовців-учасників бойових дій, що отримали інвалідність під час виконання службових обов'язків.

1303. ***Бриндіков Ю. Л.*** **Теорія та практика реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій в системі соціальних служб** : автореф. дис. … д-ра пед. наук : [спец.] 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Бриндіков Юрій Леонідович ; Хмельниц. нац. ун-т. – Тернопіль, 2019. – 42 с. – Бібліогр.: с. 30–37. – Текст доступний в інтернеті: http://tnpu.edu.ua/naukova-robota/documents-download/d-58-053-03/Aref_Bryndikov.pdf (дата звернення: 05.08.2020).

У дослідженні обґрунтовано теоретичні та методичні основи організації фахівцями соціальних служб реабілітаційної діяльності з військовослужбовцями, які брали участь у бойових діях, на основі впровадження арт-терапії, ігрових технологій, тренінгів, сімейної терапії. Проаналізовано результати експериментальної перевірки дієвості запропонованої системи реабілітації. Розроблено методичні рекомендації фахівцям соціальних структур щодо оптимізації реабілітаційної діяльності з військовослужбовцями ЗС України, що брали участь у бойових діях.

1304. **Виконання Плану заходів щодо медичної, психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників антитерористичної операції** : аналіт. звіт / Громадська організація «Всеукраїнська правозахисна організація «Юридична Сотня». – Київ, 2017. – 44 с. – Текст доступний в інтернеті: https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/Analitic_Report_2017_359r.pdf (дата звернення: 12.08.2020).

Досліджено фактичний та формальний стан виконання Плану заходів, спрямованих на побудову системи медичної, психологічної реабілітації та соціальної адаптації учасників російсько-української війни. Виявлено недоліки, що виникли в процесі виконання заходів, для врахування в подальшій роботі.

1305. **Використання інформаційних технологій для медичної реабілітації військовослужбовців в умовах центру медичної реабілітації та санаторного лікування «Пуща-Водиця»** / Горбунов О. А., Лисенко В. Ю., Кляцький Ю. В., Терещенко В. М. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 127. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Створено алгоритми побудови і корекції реабілітаційних програм військовослужбовців, що побували в зоні бойових дій, протягом перебування на лікуванні у закладі. Показано можливість використання цих алгоритмів в комп'ютерній системі управління здоров'я військовослужбовців на базі сучасних інформаційних технологій.

1306. **Використання програми фізичної реабілітації постраждалих з наслідками мінно-вибухової травми нижніх кінцівок на поліклінічному етапі** / Хасан Дандаш, Д. О. Підкопай, В. О. Литовченко [та ін.] // ScienceRise. Medical science. – 2018. – №1. – С. 19–24 : табл. – Бібліогр.: 27 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcsrm_2018_1_6 (дата звернення: 05.08.2020).

Проаналізовано реабілітаційне лікування постраждалих після мінно-вибухової травми нижніх кінцівок. Запропоновано програму фізичної реабіліта-

ції хворих. Констатовано, що поєднання традиційного реабілітаційного лікування із східним масажем та сеансами східної лазні на основі арабської з визначеною методичною послідовністю забезпечує адекватні клінічні результати та високу якість життя постраждалих.

1307. ***Волянський О. М.*** **Ознаки тимчасового обмеження життєдіяльності як покази до проведення реабілітації військовослужбовців** / О. М. Волянський, А. Ю. Кіх // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 45, т. 1. – С. 154–161. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_45(1)_21 (дата звернення: 05.08.2020).

У статті висвітлено проблемні питання щодо організації медичної реабілітації військовослужбовців-учасників АТО. Проаналізовано й узагальнено вітчизняний і зарубіжний досвід організації реабілітаційного процесу в країнах Європейського Союзу та США. Визначено критерії до проведення реабілітації пораненим в ході АТО військовослужбовцям на госпітальному етапі.

1308. ***Волянський О. М.*** **Організація реабілітації військовослужбовців з ампутаціями кінцівок** / О. М. Волянський, А. Ю. Кіх, І. П. Хоменко // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 28–34. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_7 (дата звернення: 08.07.2020).

У статті висвітлено проблемні питання, які існують в системі організації реабілітації військовослужбовців ЗС України з бойовими ампутаціями. Проаналізовано і узагальнено досвід організації реабілітаційного процесу цієї категорії осіб в країнах Європейського Союзу та США. Показано, що основою організації реабілітації в цих країнах є залучення мультидисциплінарної команди фахівців, що дозволить удосконалити існуючу систему надання медичної допомоги комбатантам з ампутаціями кінцівок, прискорить опанування протезом та повернення їх до активного життя.

1309. ***Волянський О. М.*** **Поетапне планування індивідуальних реабілітаційних заходів військовослужбовцям з вогнепальними пораненнями кінцівок** / О. М. Волянський, А. Ю. Кіх // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №1. – С. 27–34 : табл. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/10/1_2019 (дата звернення: 30.07.2020).

Розроблено поетапне планування індивідуальних реабілітаційних заходів військовослужбовцям з вогнепальними пораненнями кінцівок шляхом залучення мультидисциплінарної команди фахівців та на основі стандартів країн Європи і США.

1310. ***Гавловський О. Д.*** **Аналіз динаміки диспансерного охоплення учасників бойових дій лікарями** / Гавловський О. Д., Голованова І. А. // Вісн. проблем біології і медицини. – 2019. – Вип. 4, т. 2. – С. 345–348 : табл. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpbm_2019_4%282%29_77 (дата звернення: 06.08.2020).

Проаналізовано динаміку диспансерного охоплення учасників бойових дій лікарями ортопедами та психіатрами. Результати дослідження свідчать про залежність контузійно-комоційного механізму від ортопедичної патології. Виявлено, що показник охоплення ортопедичною допомогою військових знизився зі зменшенням гарячих точок, а у структурі психіатричної захворюваності перші місця займають посттравматичні стресові та емоційні астенічні розлади.

1311. ***Гавловський О. Д.*** **Забезпечення вторинною медичною допомогою та санаторно-курортним лікуванням учасників АТО** / О. Д. Гавловський, І. А. Голованова // Світ медицини та біології. – 2019. – №4. – С. 50–55 : табл., рис. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/S_med_2019_4_12 (дата звернення: 05.08.2020).

У статті проаналізовано показники кількості учасників АТО, які пройшли стаціонарне лікування, пролікувалися в госпіталях України та отримали санаторно-курортне лікування в період з 2016 р. по 2018 р. Встановлено, що найбільше число пацієнтів отримало терапію в неврологічному та реабілітаційному відділеннях, що свідчить про потребу в реабілітації цих категорій учасників АТО.

1312. ***Гавловський О. Д.*** **Організація фізичної та психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції (АТО) в Україні** / Гавловський О. Д. // Вісн. проблем біології і медицини. – 2019. – Вип. 2, т. 1. – С. 275–279. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpbm_2019_2%281%29_62 (дата звернення: 06.08.2020).

У статті проаналізовано організацію фізичної та психологічної реабілітації військовослужбовців у сучасних умовах. Зроблено висновок, що реабілітація має бути комплексною, включати у себе медичну, фізичну і психологічну складові, цей процес має бути безперервним і фаховим.

1313. ***Гайда І. М.*** **Медико-соціальне обґрунтування удосконалення системи медичної реабілітації військовослужбовців на регіональному рівні** : автореф. дис. ... канд. мед. наук : [спец.] 14.02.03 «Соціальна медицина» / Гайда Іван Михайлович ; Укр. військ.-мед. акад. МО України. – Ужгород, 2018. – 24 с. : іл., табл. – Бібліогр.: с. 18–20. – Текст доступний в інтернеті: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/18182 (дата звернення: 10.07.2020).

У дослідженні проаналізовано структуру та характер сучасної бойової хірургічної патології (поранень), розподіл поранених за ступенем тяжкості їх стану, терміни та тривалість лікування в залежності від тяжкості поранення, працевтрати та смертність досліджуваної категорії пацієнтів. Обґрунтовано інтеграційно-координаційну модель системи медичної реабілітації військовослужбовців на регіональному рівні. Запропоновано створення медичного реєстру учасників бойових дій та реєстру військовослужбовців, які потребують надання медико-соціальної допомоги.

1314. ***Гайда І. М.*** **Обґрунтування інтеграційно-координаційної моделі медичної реабілітації учасників бойових дій на регіональному рівні** / І. М. Гайда // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, №3/4. – С. 23–29 : рис. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2017_17_3-4_5 (дата звернення: 05.08.2020).

У статті презентовано інтеграційно-координаційну модель медичної реабілітації учасників бойових дій на регіональному рівні. Охарактеризовано основні елементи моделі, етапи, розкрито її зміст та завдання.

1315. ***Грін С. О.*** **Аналіз потреби у фізичній реабілітації учасників АТО та тактика відновлення військових з ураженням суглобів** / С. О. Грін, О. Д. Остроушко // Спорт. медицина і фіз. реабілітація. – 2018. – №1. – С. 93–101 : табл., рис. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://sportmedicine.uni-sport.edu.ua/article/view/179963 (дата звернення: 16.08.2020).

Досліджено особливості застосування фізично-реабілітаційних заходів для осіб з вогнепальними і травматичними ураженнями суглобів кінцівок на базі Українського державного медико-соціального центру ветеранів війни. Розроблено картку фізично-реабілітаційного обстеження для пацієнтів з порушеннями опорно-рухового апарату. Проаналізовано середньостатистичні показники покращення функціонального стану суглобів верхньої та нижньої кінцівок після проведеного курсу фізичної реабілітації.

1316. ***Грін С. О.*** **Сучасний стан проблеми застосування фізичної реабілітації при вогнепальних ураженнях нижньої кінцівки** / Грін С. О. // Тези доповідей IX Міжнародної наукової конференції молодих учених «Молодь та олімпійський рух», 12–13 жовтня 2016 р. / МОН України, Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. – Київ, 2016. – С. 213–214. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://uni-sport.edu.ua/sites/default/files/zbirnyk_tez_2016_0.pdf#page=213 (дата звернення: 05.08.2020).

Проаналізовано стан сучасної розробки у фаховій літературі проблеми фізичної реабілітації хворих із вогнепальними ушкодженнями (переломами) нижньої кінцівки для визначення напрямів оновлення досліджень у цій галузі.

1317. ***Грін С. О.*** **Усунення основних ускладнень вогнепальних переломів кінцівок засобами фізичної реабілітації в постіммобілізаційному періоді** / С. О. Грін // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)» / МОН України, НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. – Вип. 3К 1. – С. 352–356. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/14194/1/Hrin.pdf (дата звернення: 05.08.2020).

У статті розглянуто основні аспекти ускладнень вогнепальних переломів кінцівок. Розроблено комплексну програму фізичної реабілітації, елементами якої є фізіотерапія, масаж, суглобова гра, постізометрична релаксація, кінезіотерапія, механотерапія.

1318. ***Ґрін С. О.*** **Фізична реабілітація військовослужбовців з наслідками вогнепальних переломів кісток гомілки** : автореф. дис. … канд. наук з фіз. виховання та спорту : [спец.] 24.00.03 «Фізична реабілітація» / Ґрін Санія Олександрівна ; Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. – Київ, 2019. – 23 с. : рис., табл. – Текст в інтернеті: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/26501/1/Ґрін_aref_grin_s.o_2019.pdf (дата звернення: 05.08.2020).

Обґрунтовано та запропоновано програму фізичної реабілітації демобілізованих військовослужбовців з наслідками вогнепальних переломів кісток гомілки на санаторно-курортному етапі. Результати проведеного дослідження підтвердили кращу ефективність запропонованої програми порівняно зі стандартною.

1319. **Деякі результати фізичної реабілітації постраждалих з наслідками мінно-вибухової травми нижніх кінцівок** / Хасан Дандаш, Денис Підкопай, Тетяна Підкопай, Юсеф Шарбель // Слобожан. наук.-спорт. вісн. – 2018. – №2. – С. 21–26 : табл. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snsv_2018_2_6 (дата звернення: 05.08.2020).

Проаналізовано результати фізичної реабілітації постраждалих з наслідками мінно-вибухової травми нижніх кінцівок на поліклінічному етапі. Розроблено комплексну програму фізичної реабілітації з 4-х фаз, кожній з яких відповідав протокол, що реалізовувався згідно з графіком для всіх фаз. Зроблено висновок, що при позитивній динаміці змін функціонального стану постраждалих більш виражені та достовірно кращі результати отримано у постраждалих, яким була проведена фізична реабілітація згідно запропонованої програми.

1320. ***Діміч А. В.*** **Нормативно-правове регулювання психологічної та медичної реабілітації учасників організації об'єднаних сил як характерологічний вид логістичного забезпечення державної безпеки в Україні: проблеми та шляхи удосконалення** / А. В. Діміч // Часопис Київ. ун-ту права. – 2019. – №1. – С. 99–102. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2019_1_21 (дата звернення: 06.08.2020).

У статті проаналізовано нормативно-правове забезпечення психологічної та медичної реабілітації учасників ООС. Зроблено висновок, що логістичне забезпечення реабілітацією постраждалих осіб перебуває на досить низькому рівні. Зазначено, що необхідно запропонувати єдиний законодавчий акт, який би визначав чіткий механізм логістичного забезпечення медичною та психологічною реабілітацією постраждалих осіб.

1321. **Досвід проведення реабілітації військовослужбовцям з ампутованими кінцівками (із застосуванням методичних підходів країн-членів НАТО)** / А. В. Верба, А. Ю. Кіх, О. М. Волянський, В. В. Корченок // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 49, т. 2. – С. 306–318 : табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_49(2)_37 (дата звернення: 06.08.2020).

Презентовано індивідуальний план реабілітації військовослужбовців з ампутованими кінцівками із визначенням проблемних питань та постановкою конкретних цілей. Констатовано, що організація реабілітації постраждалих шляхом залучення мультидисциплінарної команди фахівців і застосування методичних підходів країн-членів НАТО дозволить удосконалити існуючу систему надання медичної допомоги комбатантам з ампутованими кінцівками, прискорить протезування та повернення їх до активного життя.

1322. ***Дугіна Л. В.*** **Відновне лікування бійців антитерористичної операції засобами фізичної реабілітації після ампутації нижніх кінцівок** / Л. В. Дугіна // Слобожанський наук.-спорт. вісн. – 2015. – №2. – С. 74–77. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snsv_2015_2_16 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті розглянуто основні підходи до призначення засобів фізичної реабілітації у відновному лікуванні після ампутації нижніх кінцівок (АНК). Роз-

глянуто особливості застосування засобів фізичної реабілітації після АНК, запропоновано завдання та основні підходи до призначення лікувальної фізичної культури, лікувального масажу та фізіотерапії у період підготовки до протезування. Зроблено висновок, що лікувальна фізична культура, лікувальний масаж і фізіотерапія є ефективними засобами фізичної реабілітації хворих після АНК.

1323. ***Жарова І.*** **Застосування заходів фізичної реабілітації у осіб з вогнепальними переломами надп'ятково-гомілкового суглоба та кісток гомілки на санаторно-курортному етапі лікування** / Ірина Жарова, Санія Грін // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2017. – №2. – С. 49–53. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/TMFVS_2017_2_10 (дата звернення: 06.08.2020).

У статті проаналізовано сучасні науково-методичні знання з питання відновлення здоров'я осіб з вогнепальними переломами надп'ятково-гомілкового суглоба та кісток гомілки. Обґрунтовано необхідність застосування засобів фізичної реабілітації для нормалізації функціонування уражених структур.

1324. ***Зачек Л. М.*** **Реабілітаційна медицина Києва на захисті учасників АТО та ветеранів** / Л. М. Зачек, Р. О. Моісеєнко // Реабілітація та паліативна медицина. – 2016. – №2. – С. 36–39 : фот. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpm_2016_2_9 (дата звернення: 06.08.2020).

У статті висвітлено актуальні питання організації реабілітації та паліативної допомоги учасникам АТО та ветеранам війни. Проаналізовано організаційні можливості шпиталів для ветеранів війни в Україні для надання реабілітаційної, психологічної, паліативної та хоспісної допомоги учасникам АТО.

1325. ***Истомин А. Г.*** **Оценка эффективности метода непрерывного пассивного движения в реабилитации пациентов с переломами нижних конечностей вследствие огнестрельных ранений** / Истомин А. Г., Бородай А. Л., Королькова А. А. // Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Сучасні концепції лікування ортопедичної патології та наслідків травм опорно-рухової системи, присвяченої 20-річчю Українсько-німецької асоціації ортопедів-травматологів» – II Український симпозіум з біомеханіки опорно-рухової системи, 15–16 вересня 2017 р. / Дніпропетров. мед. акад. МОЗ України [та ін.]. – Дніпро, 2017. – С. 69–70. – Текст доступний в інтернеті: https://repo.dma.dp.ua/3561/1/Тезисы%20верстка%20биомеханика%202017.pdf (дата звернення: 23.12.2020).

Оцінено ефективність методу безперервного пасивного руху із застосуванням вітчизняного апарату «Legtronic-2» в комплексній реабілітації пацієнтів з вогнепальними переломами довгих кісток нижніх кінцівок.

1326. ***Іващенко С. Н.*** **Особливості побудови фазової моделі фізичної реабілітації військовослужбовців, що постраждали внаслідок бойових дій** / Іващенко С. Н., Шахліна Л. Я., Лазарєва О. Б. // Наук. часопис. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)» / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. – Вип. 3. – С. 63–67. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_015_2016_3_19 (дата звернення: 06.08.2020).

У статті розглянуто основні підходи до розробки концепції фазової моделі фізичної реабілітації військовослужбовців, що постраждали під час бойових дій. Розглянуто нормативні підстави для побудови системи комплексної реабілітації військовослужбовців. Обґрунтовано необхідність мультидисциплінарного підходу, визначено способи вирішення завдань, поставлених в різних періодах фізичної реабілітації відповідно до ступеню важкості стану та фазовості фізичної реабілітації.

1327. **Інновації у медико-психологічній реабілітації учасників бойових дій та постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій (клінічна настанова)** / під заг. ред. Б. В. Михайлова ; Харків. мед. акад. післядиплом. освіти [та ін.]. – Харків ; Київ : Укрпрофоздоровниця, 2019. – 152 с.

Надано рекомендації щодо можливості застосування нових психодіагностичних, психотерапевтичних і психокорекційних процедур у структурі медико-психологічної реабілітації учасників бойових дій. Настанова призначена для лікарів психотерапевтів, психологів, практичних психологів, неврологів, лікарів загальної практики, лікарів-курортологів, фахівців у галузі медичної і психологічної реабілітації, організаторів охорони здоров'я.

1328. ***Кадєєва Д. С.*** **Окремі питання удосконалення медичної реабілітації військовослужбовців на регіональному рівні** / Д. С. Кадєєва, М. І. Бадюк // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 1. – С. 23–24.

Проаналізовано заходи медичної реабілітації учасників АТО. Виявлено відсутність єдиного підходу до організації проведення заходів медичної, психологічної та соціальної реабілітації учасників бойових дій.

1329. ***Калінкіна О. Д.*** **Фізична реабілітація осіб з вогнепальними переломами проксимального відділу плечової кістки** : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту : [спец.] 24.00.03 «Фізична реабілітація» / Калінкіна Олександра Денисівна ; Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. – Київ, 2019. – 23 с. : рис., табл. – Бібліогр.: с. 20–21. – Текст доступний в інтернеті: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/20933/1/Калінкіна_aref_kalinkina_o.d.pdf (дата звернення: 06.08.2020).

У дослідженні запропоновано комплексну програму фізичної реабілітації осіб з вогнепальними переломами проксимального відділу плечової кістки. Презентовано сучасне уявлення щодо застосування засобів та методик фізичної реабілітації у процесі відновлення. Охарактеризовано складові комплексної програми фізичної реабілітації, орієнтуючись на сучасні технології, методики та технічні засоби відповідно до кожного з рівнів Міжнародної класифікації функціонування, інвалідності та здоров'я.

1330. ***Кіх А. Ю.*** **Аналіз нормативно-правових актів з питань реабілітації військовослужбовців та досвід її проведення в Україні** / А. Ю. Кіх, О. В. Ричка // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2015. – Вип. 43. – С. 99–111. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2015_43_14 (дата звернення: 06.08.2020).

У статті проаналізовано літературні джерела, вітчизняні та зарубіжні нормативно-правові бази з питань реабілітації військовослужбовців. Уза-

гальнено погляди на місце реабілітаційних заходів в системі військової охорони здоров'я. Розроблено пропозиції щодо удосконалення системи реабілітації військовослужбовців ЗС України, зокрема учасників АТО.

1331. ***Кіх А. Ю.*** **Нейрореабілітація в Збройних Силах України на госпітальному етапі** / А. Ю. Кіх // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 1. – С. 5–6.

У дослідженні окреслено основні завдання нейрореабілітації пацієнтів на госпітальному етапі. Зроблено висновок, що на всіх етапах нейрореабілітацію необхідно проводити у відповідності до затверджених локальних протоколів.

1332. ***Корж М. О.*** **Сучасні питання реабілітації хворих із порушенням функції суглобів унаслідок вогнепальних травм опорно-рухової системи** / М. О. Корж, В. О. Танькут, О. Г. Шевченко // Ортопедия, травматология и протезирование. – 2019. – №1. – С. 31–37 : рис. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OpTlP_2019_1_7 (дата звернення: 06.08.2020).

У статті визначено чинники, які впливають на реабілітаційний потенціал і прогноз у разі наслідків вогнепальних травм суглобів. Виокремлено невикористані резерви до покращення ефективності медичної реабілітації хворих та осіб із інвалідністю з порушенням функції суглобів унаслідок вогнепальних травм.

1333. ***Коршняк В. О.*** **Актуальність та обгрунтованість нейропсихологічної та фізіотерапевтичної реабілітації хворих із закритою черепно-мозковою травмою, зумовленою дією вибухової хвилі** / В. О. Коршняк, О. В. Коршняк // Здобутки клін. і експерим. медицини. – 2019. – №1. – С. 80–85. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/zdobutky-eks-med/article/view/10053/9609 (дата звернення: 28.08.2020).

Вивчено особливості перебігу травматичного ураження мозку внаслідок вибухової закритої черепно-мозкової травми. Розроблено критерії діагностики, прогнозу зазначеної нозології та заходи нейропсихологічної та фізіотерапевтичної реабілітації у віддаленому періоді вибухової ЗЧМТ.

1334. **Куди звертатися ветеранам АТО/ООС для реабілітації** [Електронний ресурс] // Міністерство охорони здоров'я України. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: https://moz.gov.ua/article/health/kudi-zvertatisja-veteranam-atooos-dlja-reabilitacii (дата звернення: 12.08.2020). – Назва з екрана.

Подано інформацію щодо проходження реабілітації в госпіталі для ветеранів війни, адреси, контакти і профіль лікування госпіталів, де можуть пройти реабілітацію ветерани АТО/ООС.

1335. ***Кулик О. В.*** **Ефективність кінезіотерапії в реабілітації пацієнтів з усвідомленою руховою активністю після тяжкої черепно-мозкової травми** / О. В. Кулик // Клін. та експерим. патологія. – 2019. – Т. 18, №1. – С. 65–73 : табл. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kep_2019_18_1_13 (дата звернення: 06.08.2020).

Вивчено ефективність кінезіотерапії в реабілітації пацієнтів з усвідомленою руховою активністю після тяжкої черепно-мозкової травми. Окреслено переваги використання кінезіотерапії в індивідуальних реабілітаційних програмах у пацієнтів.

1336. ***Лепський В. В.*** **Скандинавська хода як метод реабілітації учасників АТО :** ініціатива Черкаської області / В. В. Лепський, І. С. Борисова, С. В. Макаренко // Укр. вісн. медико-соц. експертизи. – 2018. – №2. – С. 29–33. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujmse_2018_2_8 (дата звернення: 07.08.2020).

На основі відомостей про новий для України вид реабілітації – «скандинавська хода» продемонстровано можливості його використання для фізичної і психологічної реабілітації учасників АТО та їхніх сімей. Визначено обмеження щодо використання методу «скандинавської ходи» та основні механізми його позитивного ефекту.

1337. ***Леськів Б. Б.*** **Дворічний досвід лікування та медичної реабілітації учасників антитерористичної операції у лікувально-профілактичних закладах загальної мережі Житомирської області** / Б. Б. Леськів, С. І. Шевченко // Україна. Здоров'я нації. – 2016. – №4/1. – С. 58–62. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2016_4(1)_12 (дата звернення: 07.08.2020).

У статті узагальнено досвід організації системи лікування та медичної реабілітації учасників АТО. Зроблено висновок, що система лікування та медичної реабілітації учасників АТО дозволяє забезпечити потребу даної категорії пацієнтів у кваліфікованій та високоспеціалізованій медичній допомозі.

1338. ***Лихота А. М.*** **Особливості медичної реабілітації учасників бойових дій з вторинною адентією** / А. М. Лихота, В. В. Коваленко, М. З. Лищишин // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2015. – Вип. 43. – С. 217–224. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2015_43_27 (дата звернення: 07.08.2020).

У статті обґрунтовано широке використання дентальної імплантації в комплексі заходів медичної реабілітації учасників АТО з вторинною адентією. Розроблено оптимальні хірургічні протоколи дентальної імплантації у різних категорій пацієнтів та при різноманітних клінічних ситуаціях.

1339. ***Лур'є К. І.*** **Деякі аспекти гострої медичної реабілітації військовослужбовців збройних сил України** / К. І. Лур'є // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Вип. 49, т. 2. – С. 40–50 : табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2017_49(2)_7 (дата звернення: 07.08.2020).

Окреслено організаційні принципи ефективного функціонування системи медичної реабілітації військовослужбовців, зокрема учасників бойових дій. Рекомендовано створення реабілітаційних мультидисциплінарних бригад. Окреслено аспекти реабілітаційних заходів: медичний, фізичний, психологічний, професійний і соціальний.

1340. ***Матвейко О.*** **Застосування засобів фізичної підготовки для прискорення реабілітації військовослужбовців після отриманих травм** / Оксана Матвейко // Молодіж. наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт. – 2017. – Вип. 27. – С. 161–166 : рис. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnv_2017_27_34 (дата звернення: 07.08.2020).

У статті визначено, що фізичні вправи, які застосовуються з лікувальною метою, поділяються на гімнастичні, ідеомоторні, спортивно-прикладні, вправи із посилкою імпульсів до скорочення м'язів, дозовані ігри. Описано способи дозування фізичного навантаження під час реабілітації військовослужбовців.

1341. **Медична реабілітація військовослужбовців в системі медичного забезпечення Збройних Сил України (методичні рекомендації)** / під заг. ред. А. М. Галушки ; Укр. військ.-мед. акад. [та ін.]. – Київ, 2017. – 102 с.

Методичні рекомендації спрямовані на роз'яснення порядку застосування основних та деяких допоміжних методів медичної реабілітації на різних рівнях надання медичної допомоги у лікарняних та санаторно-курортних закладах МО України. Враховано вимоги уніфікованих клінічних протоколів медичної допомоги, які стосуються фізіотерапії та лікувальної фізкультури, керівництв та рекомендацій ВООЗ, а також досвід країн НАТО (США та Великобританії) в організації реабілітаційного процесу.

1342. **Медична реабілітація військовослужбовців Збройних Сил України на регіональному рівні** : метод. рек. / МО України, Укр. військ.-мед. акад., Військ.-мед. клін. центр Захід. регіону ; [упоряд.: І. М. Гайда, М. І. Бадюк, Ю. І. Сушко]. – Київ : Чалчинська Н. В., 2018. – 35 с. – Бібліогр.: с. 34–35.

У методичних рекомендаціях висвітлено основні положення щодо організації медичної реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій на регіональному рівні. Розглянуто структуру, характер бойової патології у військовослужбовців та основні захворювання і психологічні зміни, що розвиваються в учасників бойових дій. Обґрунтовано систему медичної реабілітації військовослужбовців на регіональному рівні, що базується на сучасній концепції реабілітації.

1343. **Медична та фізична терапія при бойових ушкодженнях кінцівок на етапах відновного лікування** / Б. А. Пустовойт, С. А. Калмиков, Ю. С. Калмикова [та ін.]. – Харків : Планета – прінт, 2019. – 304 с.

У монографії визначено особливості сучасної балістики, механогенез і патогенез вогнепальних поранень кінцівок, вибухової травми та мінно-вибухового поранення. Розкрито основні підходи до долікарської, кваліфікованої та спеціалізованої хірургічної допомоги пораненим, анатомо-топографічні особливості м'язового апарату верхньої та нижньої кінцівок, особливості застосування фізичної терапії при поліструктурних ушкодженнях кінцівок. Надано методи оцінки ефективності застосування програм фізичної терапії.

1344. **Методичні рекомендації організації реабілітаційних центрів для ветеранів АТО** / Корнацький В. М. [та ін.] ; Дніпропетров. мед. ін-т традиц. і нетрадиц. медицини, Ін-т кардіології ім. М. Д. Стражеска. – Дніпро : Акцент ПП, 2017. – 30 с. : іл. – Бібліогр.: с. 28–29.

У методичних рекомендаціях висвітлено мету діяльності, основні напрями організації, завдання реабілітаційного центру. Викладено головні принципи організації реабілітаційної допомоги.

1345. **Методичні рекомендації щодо організації реабілітації військовослужбовців з ампутованими кінцівками** / [А. В. Верба, А. П. Казмірчук, І. П. Хоменко та ін.] ; Військ.-мед. департамент МО України [та ін.]. – Київ, 2017. – 60 с.

У методичних рекомендаціях викладено підходи до проведення реабілітації пацієнтів з ампутованими кінцівками, комплексний міждисциплінарний план реабілітації, ключові напрямки допомоги та цілі реабілітації пацієнтів зазначеної категорії, переваги та недоліки рекомендованих інструментів оцінки ефективності реабілітації. У додатках подано перелік основних реабілітаційних заходів в різні періоди реабілітації військовослужбовців з ампутованими верхніми та нижніми кінцівками.

1346. **Модель організації медико-соціальної реабілітації учасників АТО з інвалідністю** : метод. рек. / Вінниц. нац. мед. ун-ту ім. М. І. Пирогова, НДІ реабілітації інвалідів. – Вінниця, 2018. – 32 с. – Текст доступний в інтернеті: https://dspace.vnmu.edu.ua/handle/123456789/4170 (дата звернення: 12.08.2020).

У методичних рекомендаціях на основі вивчення інвалідності, її важкості, причин, динаміки, потреб в заходах медико-соціальної реабілітації, реабілітаційного маршруту, досвіду роботи госпіталів ветеранів війни в 19 областях України, нормативно-правової документації узагальнено систему медико-соціальної реабілітації військовослужбовців-учасників АТО. Визначено організації, служби, заклади, які виконують відповідні послуги згідно індивідуальної програми реабілітації, порядок надання та координатора, який здійснює супровід по конкретному виду реабілітації.

1347. ***Науменко Л. Ю.*** **Питання реабілітації учасників АТО в практиці лікаря загальної практики** / Науменко Л. Ю., Борисова І. С., Березовський В. М. // Актуальні проблеми сучас. медицини. – 2017. – Т. 17, вип. 2. – С. 302–307 : фот. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsm_2017_17_2_69 (дата звернення: 10.08.2020).

У статті визначено обізнаність лікарів загальної практики сімейної медицини щодо питань технічних засобів реабілітації для учасників АТО. Презентовано основні технічні та інші засоби реабілітації, які можуть бути корисними учасникам АТО.

1348. ***Науменко М. В.*** **Медична реабілітація учасників антитерористичної операції при патології серцево-судинної системи: стан і перспективи розвитку у збройних силах України** / М. В. Науменко, М. М. Коваль // Сучасні аспекти військової медицини : зб. наук. пр. / Голов. військ.-мед. клін. центр «ГВКГ». – Київ, 2015. – Вип. 22, ч. 1. – С. 45–52. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Savm_2015_22(1)__8 (дата звернення: 10.08.2020).

У статті розглянуто питання значення реабілітації учасників АТО із захворюваннями серцево-судинної системи. Подано рекомендації щодо розробки реабілітаційної програми з урахуванням комплексної й індивідуальної клініко-функціональної оцінки організму хворого і його реактивності.

1349. **Основні завдання та заходи медичної реабілітації в системі медичного забезпечення Збройних Сил України** / І. А. Лурін, А. М. Галушка, А. Ю. Кіх [та ін.] // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, №3/4. – С. 11–23 : рис. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2017_17_3-4_4 (дата звернення: 10.08.2020).

Розроблено прагматичну складову щодо організації заходів медичної реабілітації військовослужбовців у системі медичного забезпечення ЗС України згідно сучасних рекомендацій ВООЗ та досвіду країн НАТО.

1350. **Основні напрямки реабілітації учасників бойових дій в Полтавській області** / С. С. Касинець, І. А. Голованова, Д. В. Паламарчук, І. С. Кравців // Літопис травматології та ортопедії. – 2018. – №1/2. – С. 49–52 : табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lto_2018_1-2_16 (дата звернення: 10.08.2020).

У статті проаналізовано основні напрямки реабілітації учасників бойових дій в Полтавській області за 2014–2016 рр. Виявлено, що більшість інвалідів-учасників бойових дій мають наслідки перенесених черепно-мозкових травм з неврологічними проявами різного ступеня, наслідки травм нижніх та верхніх кінцівок ускладнені післятравматичними невропатіями. Констатовано, що вони потребують постійного спостереження у невропатолога, фізіотерапевта з метою проведення нейрореабілітаційних заходів для покращення якості життя.

1351. **Особенности комплексной реабилитации раненных в челюстно-лицевую область** / Е. Д. Бабов, Е. В. Кулибаба, В. П. Мазур, Б. В. Литвинский // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 46. – С. 248–251. – Библиогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2016_46_42 (дата звернення: 09.07.2020).

У статті визначено послідовність і терміни хірургічних втручань та ортопедичного стоматологічного лікування військовослужбовців з травмами щелепно-лицевої ділянки. Зроблено висновок, що дотримання термінів евакуації, етапності та комплексності лікування при травмах щелепно-лицевої області призводить до повного відновлення пацієнта, як естетично, так і функціонально.

1352. **Особливості визначення реабілітаційного потенціалу в учасників АТО з інвалідністю** / Беляєва Н. М., Куриленко І. В., Яворовенко О. Б. [та ін.] // Вісн. проблем біології і медицини. – 2018. – Вип. 4, т. 2. – С. 320–324 : табл. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpbm_2018_4(2)__73 (дата звернення: 11.08.2020).

Вивчено характеристики реабілітаційного потенціалу в учасників АТО з інвалідністю. Сформульовано уніфіковані параметри реабілітаційного потенціалу. Проведено дослідження природи існуючих зв'язків найбільшої сили узгодженості серед комплексу біологічних, клініко-фізіологічних, професійно-трудових, соціальних та медико-експертних критеріїв в математичній моделі.

1353. **Особливості відновлення фізичної працездатності військовослужбовців після повернення із зони АТО** / І. С. Трінька, В. В. Кальниш, А. В. Швець, О. В. Мальцев // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №3. – С. 56–62 : табл., рис. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_3_10 (дата звернення: 13.08.2020).

Проаналізовано період відновлення функціонального стану військовослужбовців, які повернулися із зони проведення АТО. Сформульовано пропозицію про необхідність проведення спеціальних медико-біологічних та психофізіологічних заходів, спрямованих на відновлення фізичної працездатності здорових військовослужбовців, які повернулися із зони АТО.

1354. **Особливості відновлення функціонального стану учасників антитерористичної операції під час реабілітації в госпітальних умовах** / А. В. Швець, А. Ю. Кіх, О. М. Волянський, І. А. Лук'янчук // Укр. журн. проблем медицини праці. – 2016. – №2. – С. 67–78 : табл., рис. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ujpmp_2016_2_8 (дата звернення: 11.08.2020).

У статті виявлено особливості та підходи до оцінювання ступеня відновлення функціонального стану (ФС) учасників АТО під час реабілітації в госпітальних умовах. Розроблено модель підтримки прийняття рішення щодо кількісної оцінки відновлення ФС. Показано переваги застосування апаратних методів дослідження варіабельності серцевого ритму та електроенцефалографії при реабілітації учасників АТО в госпітальних умовах.

1355. **Особливості організації медико-соціальної реабілітації учасників антитерористичної операції з інвалідністю** / Беляєва Н. М., Яворовенко О. Б., Куриленко І. В. [та ін.] // Вісн. проблем біології і медицини. – 2018. – Вип. 2. – С. 332–335. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpbm_2018_2_81 (дата звернення: 11.08.2020).

У статті вивчено реабілітаційний маршрут учасників АТО з інвалідністю. Констатовано, що в системі медико-соціальної реабілітації учасників АТО відповідну роль відіграють громадські організації, які здійснюють психологічну, трудову, фізкультурно-спортивну, соціальну та побутову реабілітацію.

1356. **Особливості реабілітації поранених у щелепно-лицеву ділянку** / Є. Д. Бабов, О. В. Кулібаба, І. В. Потапов, А. О. Шармонова // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 51. – С. 3–5. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://www.surgery.od.ua/uploaded/site1_Statti_Odesa_2019.pdf (дата звернення: 08.07.2020).

У статті проаналізовано результати надання медичної допомоги пацієнтам щодо усунення естетичних та функціональних вад, спричинених пораненнями різного ґенезу, зокрема мінно-вибухових, осколчатих та вогнепальних. Наголошено на необхідності складання плану етапів реабілітації з урахуванням строків для кожного втручання.

1357. ***Остроушко О.*** **Особливості фізичної реабілітації при вогнепальних пораненнях плечового суглоба** / Олександра Остроушко // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2017. – №2. – С. 59–62. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/TMFVS_2017_2_12 (дата звернення: 11.08.2020).

У статті обґрунтовано необхідність комплексного підходу до фізичної реабілітації осіб з вогнепальними пораненнями плечового суглоба. Констатовано, що основними компонентами програми реабілітації є традиційні засоби фізичної реабілітації з акцентом на фізичні вправи з лікувальної гімнастики. Зроблено висновок, що застосування комплексної програми фізичної реабілітації дозволяє підвищити ефективність відновлюваного лікування і забезпечити максимальний терапевтичний ефект.

1358. **Оцінка ефективності реабілітаційних заходів учасникам антитерористичної операції, які отримали черепно-мозкову травму** / Л. О. Сторожук, Т. В. Довгалюк, Ю. Ф. Гриневич, Л. Г. Веремій // Вісн. соц. гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2017. – №3. – С. 30–34 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSG_2017_3_8 (дата звернення: 11.08.2020).

У статті здійснено клінічну характеристику хворих із післятравматичною енцефалопатією залежно від віку та функціональних груп. Визначено ефективність реабілітаційних заходів, проведених учасникам АТО, які отримали черепно-мозкову травму (ЧМТ). Доведено, що своєчасне адекватне лікування в гострому та проміжному періодах ЧМТ дає можливість попередити інвалідизацію хворих, поліпшити їх адаптивні можливості та спроможність до соціальної інтеграції, що суттєво підвищує якість життя.

1359. ***Півник В. М.*** **Організація медичної реабілітації військовослужбовців-учасників ООС (АТО), визнаних інвалідами війни, в зоні адміністративно-територіальної відповідальності військового госпіталю** / В. М. Півник, С. М. Макаренко // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – 2020. – Ч. 1. – С. 39–40.

Вивчено особливості організації системи медичної реабілітації військовослужбовців-учасників АТО/ООС, визнаних інвалідами війни в зоні адміністративно-територіальної відповідальності військового госпіталю та обґрунтовано шляхи її удосконалення.

1360. ***Пономаренко О. В.*** **Особливості хірургічної реабілітації наслідків вогнепальних поранень** / О. В. Пономаренко, В. І. Перцов, Я. О. Ковальов // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 140–141. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 11.08.2020).

Проаналізовано результати лікування хворих з рановими дефектами та опіками для відновлення форми та функції тулуба й кінцівок.

1361. ***Попадюха Ю. А.*** **Застосування засобів вібротерапії в комплексній програмі фізичної реабілітації хворих із вогнепальними ураженнями плечового суглоба** / Ю. А. Попадюха, О. Д. Остроушко // Молодіж. наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт. – 2017. – Вип. 25. – С. 80–84 : рис. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnv_2017_25_15 (дата звернення: 11.08.2020).

Проаналізовано особливості засобів вібротерапії для відновлення плечового суглоба після вогнепального ураження. Оцінено дії сучасних засобів вібротерапії як складової частини комплексної програми фізичної реабілітації. Визначено перспективи використання вібротерапевтичних засобів.

1362. **Порівняльна оцінка різних систем дентальних імплантатів та можливість їх використання в комплексі медичної реабілітації учасників АТО** / В. В. Коваленко, В. П. Цислюк, В. В. Белявцев, М. І. Кінчур // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №2. – С. 70–76 : табл., рис. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_2_12 (дата звернення: 11.08.2020).

У статті узагальнено багаторічний досвід щодо успішного використання дентальної імплантації при заміщенні дефектів зубних рядів у пацієнтів з вторинною адентією. Обґрунтовано оптимальний вибір систем дентальних імплантатів в залежності від якості покриття їх поверхонь. Акцентовано увагу на важливості впровадження зазначеного методу лікування в комплекс медичної реабілітації учасників АТО на Сході України.

1363. * **Порядок організації та проведення медико-психологічної реабілітації військовослужбовців ЗС України** : метод. рек. / В. В. Стеблюк, І. Ф. Гончаренко, А. В. Швець [та ін.] ; Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – 54 с.

1364. **Потреби учасників Антитерористичної операції з інвалідністю в заходах медико-соціальної реабілітації** : [посібник] / Шевчук В. І., Беляєва Н. М., Яворовенко О. Б., Куриленко І. В. – Вінниця : Рогальська І. О., 2018. – 212 с. – Текст доступний в інтернеті: https://dspace.vnmu.edu.ua/handle/123456789/4171 (дата звернення: 12.08.2020).

У посібнику представлено дані з 19 областей України про потреби учасників АТО – осіб з інвалідністю – в заходах медико-соціальної реабілітації на підставі аналізу індивідуальних програм реабілітації. Розраховано потреби осіб з наслідками бойових ушкоджень та соматичної патології, що інвалідизують, у видах реабілітаційних послуг, технічних засобів реабілітації та виробів медичного призначення, в залежності від віку, важкості інвалідності, регіональної належності.

1365. **Потреби учасників антитерористичної операції з інвалідністю внаслідок бойових травм в технічних засобах реабілітації** / В. І. Шевчук, О. Б. Яворовенко, Н. М. Беляєва [та ін.] // Україна. Здоров'я нації. – 2018. – №4. – С. 37–45 : рис., табл. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uzn_2018_4_8 (дата звернення: 11.08.2020).

У статті визначено потреби в технічних засобах реабілітації учасників АТО з інвалідністю внаслідок бойових травм. Констатовано, що найбільшою є потреба у засобах пересування та протезних виробах.

1366. **Потреби учасників антитерористичної операції з інвалідністю внаслідок соматичної патології в технічних засобах реабілітації та виробах медичного призначення** / О. Б. Яворовенко, Н. М. Беляєва, І. В. Куриленко [та ін.] // Вісн. соц. гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2018. – №3. – С. 69–77 : рис., табл. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSG_2018_3_13 (дата звернення: 11.08.2020).

У статті визначено потреби учасників АТО з інвалідністю внаслідок соматичної патології, яка виникла або загострилась під час бойових дій, в технічних засобах реабілітації і виробах медичного призначення.

1367. **Реабілітація жертв конфлікту: чи пропонує держава щось, крім встановлення інвалідності та милиць?** / USAID, Укр. Гельсін. спілка з прав людини. – Київ, 2018. – 64 с. – Текст доступний в інтернеті: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/12/Reabilitatsiya-zhertv-vijny.pdf (дата звернення: 12.08.2020).

У виданні проаналізовано медичні та фізичні послуги, які надаються учасникам бойових дій. Виокремлено проблеми надання реабілітаційних послуг. Надано низку рекомендацій органам влади для виправлення ситуації із врахуванням потреб жертв конфлікту.

1368. **Реабілітація постраждалих з наслідками мінно-вибухової травми нижніх кінцівок на поліклінічному етапі** / В. О. Литовченко, Хасан Дандаш, Є. В. Гарячий [та ін.] // Медицина сьогодні і завтра. – 2017. – №2. – С. 64–70 : табл. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Msiz_2017_2_13 (дата звернення: 11.08.2020).

Запропоновано програму фізичної реабілітації постраждалих з наслідками мінно-вибухової травми. Зроблено висновок, що програма реабілітації є ефективною та може бути рекомендована до загального використання.

1369. ***Реброва Ю. В.*** **Динаміка регуляції серцевого ритму учасників бойових дій під час реабілітації** / Ю. В. Реброва // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 86.

Оцінено вплив реабілітаційних заходів на варіабельність серцевого ритму у військовослужбовців, які перебували в умовах бойових дій. Зроблено висновок, що в результаті проведення реабілітаційних заходів енергетичний стан у пацієнтів значно покращився.

1370. **Розвиток системи фізичної та реабілітаційної медицини в умовах ведення збройного конфлікту** : монографія / за ред. В. І. Цимбалюка ; МО України, НАМН України, МОЗ України. – Київ : Людмила, 2020. – 436 с.

Колективна монографія присвячена проблемі становлення системи медичної реабілітації в ЗС України та спрямована на роз'яснення порядку застосування методів відновного лікування і діагностики порушення функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я військовослужбовців на різних рівнях медичного забезпечення в ЗС України. Враховано вимоги національних уніфікованих клінічних протоколів медичної допомоги, керівництв та рекомендацій ВООЗ, а також досвід країн НАТО (США та Великобританії) в організації реабілітаційного процесу.

1371. **Розширення реабілітаційних програм для потреб Збройних Сил України** / Шматенко О. П., Кучмістова О. Ф., Сирота П. С., Соломенний А. М. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 99–100. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Проаналізовано геологічні регіони Південно-Східної України (Дніпропетровська та Запорізька обл.). Вперше здійснено порівняльну кількісно-якісну оцінку найпотужніших бальнеогрязьових джерел. Виокремлено водогрязелікарні та інші заклади, що спеціалізуються на обслуговуванні учасників ООС. Констатовано, що протягом особливого періоду вони повинні перетворитися у військові госпіталі та використовуватися за призначенням.

1372. ***Соколова О. М.*** **Реабілітація військовослужбовців: термінологія, класифікація, принципи та особливості (до проблеми державного регулювання реабілітації особового складу Збройних Сил України)** / О. М. Соколова, Н. О. Васюк, Я. Ф. Радиш // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – №23. – С. 148–155. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_23_32 (дата звернення: 11.08.2020).

У статті розкрито сутність поняття «медична реабілітація». Виокремлено основні види та етапи медичної реабілітації, розкрито їх зміст. Обґрунтовано основні принципи медичної реабілітації. Охарактеризовано наслідки та можливі шляхи подолання посттравматичного стресового розладу.

1373. **Соціальні наслідки уражень внутрішніх органів в учасників антитерористичної операції** / В. І. Шевчук, Н. М. Беляєва, О. Б. Яворовенко [та ін.] // Зб. наук. пр. співробітників НМАПО ім. П. Л. Шупика / Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2016. – Вип. 25. – С. 77–83 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpsnmapo_2016_25_13 (дата звернення: 10.07.2020).

У статті виокремлено особливості поранень та захворювань внутрішніх органів в учасників АТО. Визначено наслідки ураження внутрішніх органів та їх соціальні наслідки. Рекомендовано для відновлення соціального статусу розробляти реабілітаційні заходи, в яких повинні враховуватись медико-біологічні, клініко-функціональні, соціально-побутові, професійно-трудові, психологічні та інші фактори, що характеризують той чи інший вид обмежень життєдіяльності для його подолання.

1374. **Стан медико-соціальної реабілітації інвалідів-учасників антитерористичної операції з хворобами сечостатевої системи** / Беляєва Н. М., Куриленко І. В., Яворовенко О. Б., Кувікова І. П. // Укр. журн. нефрології та діалізу. – 2017. – №3. – С. 17. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ukrjnd.com.ua/index.php/journal/issue/view/33/3-55-2017-pdf (дата звернення: 26.05.2020).

У дослідженні визначено контингент інвалідів-учасників АТО із захворюваннями сечостатевої системи (N00–N99 код за МКХ–10), який потребує реабілітації. Визначено потреби в заходах медико-соціальної реабілітації, що сформувались на даний час.

1375. **Стоматологічна складова медичної реабілітації учасників бойових дій на Сході України = Dental Component of Medical Rehabilitation of Participants in Combat Operations in the East of Ukraine** / Лищишин М. З., Коваленко В. В., Пономаренко В. О., Белявцев В. В. // Імплантологія. Пародонтологія. Остеологія. – 2019. – №1. – С. 31–36 : мал. – Бібліогр.: 15 назв.

У статті проаналізовано використання дентальної імплантації у ветеранів АТО з дефектами зубних рядів. Розроблено оптимальні хірургічні протоколи дентальної імплантації для різних категорій пацієнтів та при різних клінічних випадках. Зроблено висновок щодо необхідності впровадження загальнодержавної програми медичної реабілітації ветеранів бойових дій на Сході України з вторинною адентією.

1376. **Структурно-інформаційна модель процедури дослідження функціонального стану реабілітантів за показниками варіабельності серцевого ритму** / А. В. Швець, Й. Р. Левіт, О. О. Горшков [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Вип. 52. – С. 352–365 : рис., табл. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст доступний в інтернеті: http://uvma.mil.gov.ua/files/zbirnyk_nauk_prac.pdf (дата звернення: 12.08.2020).

Запропоновано структурно-інформаційну модель процедури дослідження функціонального стану реабілітантів за показниками варіабельності серцевого ритму. Зроблено висновок, що розроблена модель забезпечує автоматизованість формування інформаційно насичених протоколів з використанням логічних функцій табличного редактора MSExcel та суттєвим доповненням системи підтримки прийняття рішення лікаря щодо відновлення функціонального стану реабілітантів за параметрами варіабельності серцевого ритму.

1377. **Сучасні аспекти медико-соціальної реабілітації інвалідів-учасників антитерористичної операції** / Н. М. Беляєва, І. В. Куриленко, О. Б. Яворовенко [та ін.] // Вісн. соц. гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2017. – №3. – С. 25–29. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSG_2017_3_7 (дата звернення: 11.08.2020).

Визначено потреби інвалідів-учасників АТО в заходах медико-соціальної реабілітації при основній інвалідизуючій патології (медичної, психологічної, професійно-трудової, соціальної; технічних засобах реабілітації та виробах медичного призначення), обсяг яких відрізняється залежно від виду послуг, віку, тяжкості інвалідності, патології.

1378. **Сучасні підходи до реабілітації військовослужбовців з вогнепальними поліструктурними пораненнями верхньої кінцівки** / І. В. Рой, Н. О. Борзих, Л. Д. Катюкова, О. В. Борзих // Клін. хірургія. – 2019. – Т. 86, №5. – С. 34–38. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст в інтернеті: https://hirurgiya.com.ua/index.php/journal/article/view/668/612 (дата звернення: 11.08.2020).

У статті запропоновано робочу класифікацію, ідентичну для кожного сегмента верхньої кінцівки. Розроблено програми реабілітації з персоніфікованим підходом до хірургічного, медикаментозного, кінезіо-, ортезо- та фізіотерапевтичного лікування, направленого на відновлення функціональних можливостей уражених кінцівок з досягненням медико-соціального та економічного ефекту.

1379. **Угода між Міністерством соціальної політики України та Міністерством оборони Республіки Болгарія в межах проекту Трастового фонду НАТО у сфері медичної реабілітації в Україні** [Електронний ресурс] : дата підписання: 09.08.2017 р., 03.10.2017 р. ; дата набрання чинності для України: 03.10.2017 р. // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100_002-17#Text (дата звернення: 12.08.2020). – Назва з екрана.

Угода щодо надання болгарською стороною медичної реабілітації у формі фізіотерапії поранених українських військовослужбовців (тих, що проходять дійсну військову службу, і тих, що звільнені у запас/відставку), жінок і цивільного персоналу сектору безпеки та оборони в спеціалізованому санаторії.

1380. **Фізична реабілітація постраждалих з вогнепальними переломами довгих кісток із застосуванням безперервного пасивного руху в суглобах** [Електронний ресурс] / Олександр Корольков, Андрій Істомін, Олександр Бородай [та ін.] // Спортивна наука України : електрон. наук. фах. вид. – Текст. дані. – 2017. – №3. – С. 20–25 : табл., рис. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/9896/1/607-1237-1-SM.pdf (дата звернення: 23.09.2020).

У статті проаналізовано результати клінічних даних та інструментальних методів досліджень пацієнтів з вогнепальними переломами довгих кісток, у процесі комплексної фізичної реабілітації яких проводили CPM-терапію з використанням вітчизняних пристроїв для автоматичного розроблення рухів у суглобах. Виявлено, що використання CPM-терапії сприяє скороченню термінів реабілітації, збільшенню обсягу рухів у найближчий післяопераційний період.

1381. **Фізична реабілітація постраждалих з вогнепальними переломами довгих кісток із застосуванням методу безперервного пасивного руху у суглобах** / О. І. Корольков, О. Л. Бородай, Ю. В. Клапчук [та ін.] // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 127–128. – Бібліогр.: 6 назв. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016, Одеса. – Текст доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 11.08.2020).

Представлено досвід використання методу безперервного пасивного руху в суглобах у постраждалих з вогнепальними переломами довгих кісток. Констатовано, що значний дефіцит пристроїв для автоматичної розробки рухів у суглобах вимагає включення даних пристроїв до реєстру Державних закупівель, особливо з огляду на необхідність створення окремих реабілітаційних програм для постраждалих у зоні АТО.

1382. **Фізична та реабілітаційна медицина в медичній службі ЗС України: розвиток за досвідом АТО/ООС** / Швець А. В., Кіх А. Ю., Іванько О. М., Горішна О. В. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 99–100. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Проаналізовано результати функціонування та визначено завдання подальшого розвитку фізичної та реабілітаційної медицини в медичній службі ЗС України в умовах проведення АТО/ООС. Окреслено низку завдань щодо надання медичної реабілітації, які потребують подальшого вирішення.

1383. ***Шитіков Т. О.*** **Про можливості нейрореабілітації бойових черепно-мозкових травм** / Т. О. Шитіков, Т. В. Шитікова, Д. О. Старюк // Здобутки клін. і експерим. медицини. – 2016. – №4. – С. 183. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zkem_2016_4_70 (дата звернення: 20.05.2020).

У статті охарактеризовано результати реабілітації хворих із наслідками закритої ЧМТ середнього ступеня тяжкості з використанням мануальних краніосакральних технік. Констатовано, що вищезазначена методика поліпшує якість неврологічного відновлення, нейропротекції, церебрального кровообігу та когнітивні функції.

1384. ***Ярмолюк Ю. О.*** **Система відновного лікування постраждалих із множинними переломами довгих кісток** : автореф. дис. … д-ра мед. наук : [спец.] 14.01.21 «Травматологія та ортопедія» / Ярмолюк Юрій Олександрович ; Нац. мед. ун-т ім. О. О. Богомольця МОЗ України. – Харків, 2018. – 37 с. : табл., рис. – Бібліогр.: с. 27–32. – Текст доступний в інтернеті: http://sytenko.org.ua/wp-content/uploads/thesis/Yarmolyuk_YO_Abstract.pdf (дата звернення: 15.10.2020).

У дослідженні проаналізовано результати лікування постраждалих із множинними переломами довгих кісток під час воєнних конфліктів, зокрема в зоні проведення АТО (2014–2017 рр.). Розроблено концептуальну модель етапного відновного лікування постраждалих.

Див. також: 5, 6, 8, 11, 13–16, 21, 23–25, 30, 31, 34–36, 66, 73, 111, 123, 217, 310, 393, 486, 487, 490, 494, 495, 678, 862, 882, 1039, 1046, 1064, 1065, 1493, 1506, 1509.

РОЗДІЛ 11

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

1385. ***Бабкіна О. П.*** **Судово-медична експертиза летальної мінно-вибухової травми в умовах надзвичайної ситуації в Україні** / Бабкіна О. П., Стогнієв Ю. О., Бенаісса М. В. // Актуальні проблеми сучас. медицини. – 2016. – Т. 16, вип. 3. – С. 37–41 : рис. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsm_2016_16_3_12 (дата звернення: 20.11.2020).

У статті проаналізовано аспекти мінно-вибухової травми з урахуванням особливостей ушкоджень при застосуванні сучасних видів зброї для кваліфікованого і компетентного проведення судово-медичної експертизи.

1386. ***Варфоломеєв Є. А.*** **Статистичний і проблемний аналіз питання ідентифікації та судово-медичної експертизи трупів у випадках масової загибелі людей внаслідок бойових дій на прикладі антитерористичної операції на сході України** / Є. А. Варфоломеєв // Суд.-мед. експертиза. – 2018. – №1. – С. 21–24 : рис. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sme_2018_1_9 (дата звернення: 08.05.2020).

У статті проаналізовано результати судово-медичних експертиз, виконаних у відношенні трупів, доставлених із зони АТО на сході України. Окреслено проблемні питання, що виникають при проведенні таких експертиз, особливо щодо ідентифікації осіб померлих. Викладено основні можливі напрями роботи, спрямованої на оптимізацію процесу ідентифікації осіб у випадках масової загибелі людей.

1387. ***Войченко В. В.*** **Другий семінар з судово-медичної ідентифікації людини під час збройних конфліктів та катастроф** / В. В. Войченко, В. Д. Мішалов, В. В. В'юн // Суд.-мед. експертиза. – 2017. – №1. – С. 115–116. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sme_2017_1_31 (дата звернення: 20.11.2020).

Про «Другий семінар з судово-медичної ідентифікації людини під час збройних конфліктів та катастроф», організований Делегацією Міжнародного Комітету Червоного Хреста (МКЧХ) в Україні та Асоціацією судових медиків України. Зокрема, під час заходу висвітлено практичний досвід Дніпропетровського обласного бюро СМЕ з ідентифікації осіб, що загинули під час бойових дій в зоні АТО. Делегацією МКЧХ для учасників семінару запропоновано навчання в фокус-групах, з вирішення практичних вправ по матеріалах конкретних випадків проведення ідентифікації невідомих, загиблих в зоні АТО.

1388. ***Войченко В. В.*** **Особливості проведення молекулярно-генетичної ідентифікації загиблих в зоні АТО** / В. В. Войченко, О. Х. Івашина, Н. В. Полотенко-Повстяна // Суд.-мед. експертиза. – 2014. – №2. – С. 50–57 : мал. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sme_2014_2_14 (дата звернення: 20.11.2020).

Викладено актуальні питання щодо організації роботи судово-медичних експертів-генетиків стосовно ідентифікації осіб, що загинули в умовах бойових дій.

1389. ***Ергард Н. М.*** **Проблемні питання організації судово-медичної служби в особливий період** / Ергард Н. М. // Укр. журн. медицини, біології та спорту. – 2018. – Т. 3, №2. – С. 181–184. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujmbs_2018_3_2_34 (дата звернення: 08.12.2020).

У статті науково обґрунтовано проблемні питання, пов'язані з проведенням судово-медичної служби в особливий період. Окреслено шляхи їх вирішення.

1390. **Ідентифікація боєприпасів до автоматичного станкового гранатомету АГС-17 за морфологічним характером ушкоджень та уламків, вилучених з трупів під час судово-медичної експертизи** / В. В. Войченко, С. В. Козлов, О. В. Ткаченко, О. Л. Зубов // Суд.-мед. експертиза. – 2018. – №1. – С. 58–60 : рис. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sme_2018_1_17 (дата звернення: 20.11.2020).

У статті визначено особливості тілесних ушкоджень, отриманих в результаті підриву уламкової гранати ВОГ-17М.

1391. **Інформація щодо здійснення ДНК-експертиз тіл загиблих та зниклих безвісти в зоні проведення антитерористичної операції** [Електронний ресурс] // Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників Антитерористичної операції. – Текст. дані. – Київ, 2014. – Режим доступу: https://dsvv.gov.ua/novyny/ato/informatsiya-schodo-identyfikatsiji-zahyblyh-ta-znyklyh-bezvisty-u-zoni-ato.html (дата звернення: 16.10.2020). – Назва з екрана.

Описано алгоритм ідентифікації тіл загиблих.

1392. **Комітет з питань охорони здоров'я провів круглий стіл на тему: «Стан організації ДНК-ідентифікації загиблих під час проведення антитерористичної операції і операції Об'єднаних сил, розшуку зниклих безвісти громадян на тимчасово окупованій території»** [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/162007.html, https://www.youtube.com/watch?v=LZWJfq4RqDo (дата звернення: 09.12.2020).

Про роботу круглого столу, на якому розглянуто питання щодо стану організації пошуку зниклих безвісти, евакуації тіл загиблих з районів проведення ООС (АТО) та надання сприяння в їх ідентифікації в рамках гуманітарного проєкту ЗС України «ЕВАКУАЦІЯ 200», необхідності проведення в деяких випадках повторних експертиз ДНК загиблих у зоні бойових дій.

1393. **Комплексний підхід до ідентифікації загиблих осіб у випадках масових жертв** / Л. Л. Голубович, М. Д. Зубко, А. Л. Голубович [та ін.] // Суд.-мед. експертиза. – 2018. – №1. – С. 45–50. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sme_2018_1_14 (дата звернення: 20.11.2020).

У статті презентовано досвід виконання судово-медичних експертиз у випадках масової загибелі учасників АТО на сході України в районі Іловайська.

1394. **Комплексний підхід при проведенні судово-медичної ідентифікації загиблих під час збройних конфліктів та катастроф** / Войченко В. В., Мішалов В. Д., Мамедов Ш. М. о. [та ін.] // Суд.-мед. експертиза. – 2017. – №1. – С. 20–25. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sme_2017_1_7 (дата звернення: 16.10.2020).

У статті викладено актуальні питання щодо організації роботи судово-медичної служби при ідентифікації загиблих осіб в умовах масових жертв під час збройних конфліктів та катастроф в Україні.

1395. ***Моргун А. О.*** **Внесок судово-медичної експертизи в поліпшення розслідування катастроф із масовою загибеллю людей** / А. О. Моргун // Актуальні питання судової експертизи і криміналістики : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 95-річчю створення ХНДІСЕ ім. М. С. Бокаріуса, Харків, 10–11 жовт. 2018 р. / Харків. НДІ судових експертиз ім. М. С. Бокаріуса. – Харків, 2018. – С. 239–240. – Текст доступний в інтернеті: http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/21268/1/Моргун_А_О.pdf (дата звернення: 16.10.2020). – Назва з екрана.

Представлено пропозиції щодо суттєвого покращення розслідування катастроф з масовою загибеллю людей шляхом організації тісної співпраці експертних служб, правоохоронних органів і деяких цивільних інститутів, які займаються ліквідацією наслідків катастроф, зокрема відновлення в ЗС України судово-медичної служби в новому форматі – у вигляді стаціонарних і пересувних патолого-анатомічних судово-медичних лабораторій.

1396. ***Моргун А. О.*** **Перспективи розвитку військової судово-медичної експертизи** / А. О. Моргун, В. В. Хижняк, В. Д. Уржумов // Актуальні питання судової експертизи і криміналістики : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю від дня народж. д-ра юрид. наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України М. В. Салтевського, Харків, 7–8 листоп. 2017 р. / Харків. НДІ судових експертиз ім. М. С. Бокаріуса. – Харків, 2017. – С. 218–220. – Текст в інтернеті: https://www.hniise.gov.ua/user_files/File/sbornik/2017/Актуальні%20питання%20судвої%20експертизи%20та%20криміналістики_%20конф_2017.pdf (дата звернення: 16.10.2020). – Назва з екрана.

Виявлено сучасні виклики щодо реформування співробітництва патолого-анатомічної й судово-медичної служб у системі оборонного відомства України. Запропоновано створити на базі існуючих підрозділів патологоанатомічної служби ЗС України підрозділи під назвою «Патолого-анатомічна і судово-медична лабораторія» у складі військово-медичних центрів ЗС України, зокрема в зоні АТО, яким би делегували повноваження проведення досліджень і експертиз у повному обсязі щодо невідновних втрат.

1397. **Оптимізація роботи судово-медичних експертів в умовах масової загибелі людей, пов'язаної з бойовими діями в зоні АТО** / А. В. Кісь, В. Д. Мішалов, В. В. Войченко, Ю. М. Кравченко // Суд.-мед. експертиза. – 2014. – №2. – С. 12–16 : схема. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sme_2014_2_5 (дата звернення: 16.10.2020).

У статті викладено актуальні питання щодо організації роботи судово-медичних експертів при ідентифікації осіб в умовах бойових дій з масовими жертвами людей. Описано етапи роботи сортувально-діагностичної судово-медичної групи.

1398. **Перший семінар з судово-медичної ідентифікації людини під час збройних конфліктів та катастроф** // Суд.-мед. експертиза. – 2016. – №1. – С. 88–90. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sme_2016_1_21 (дата звернення: 20.11.2020).

Про «1-й Семінар з судово-медичної ідентифікації людини під час збройних конфліктів та катастроф», організований Делегацією Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні та Асоціацією судових медиків України. Зокрема, під час заходу представлено практичний досвід Дніпропетровського обласного бюро СМЕ по ідентифікації осіб, що загинули під час бойових дій в зоні АТО.

1399. **Судово-медична експертиза об'єктів при вогнепальній травмі** : монографія / В. Д. Мішалов, О. В. Михайленко, Т. В. Хохолєва [та ін.] ; НМАПО ім. П. Л. Шупика. – Вид. допов. – Київ, 2019. – 304 с. : фот., схеми, графіки.

У монографії закцентовано увагу на регламентації послідовності й порядку застосування методів, правил і засобів при дослідженні об'єктів з вогнепальними травмами з метою визначення вхідного та вихідного ушкоджень, відстані і напрямку пострілу, взаємного положення зброї, мішені (потерпілого) в момент здійснення пострілу, з урахуванням вимог міжнародних стандартів системи управління якістю, адаптованих в Україні.

1400. **13 вересня 2018 року Комітет з питань охорони здоров'я провів засідання «круглого столу» на тему: «Стан організації ДНК-ідентифікації загиблих під час проведення антитерористичної операції і операції об'єднаних сил, розшуку зниклих безвісти громадян на тимчасово окупованій території»** [Електронний ресурс] // Комітет з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: http://komzdrav.rada.gov.ua/fsview/73797.html (дата звернення: 16.10.2020). – Назва з екрана.

Про засідання «круглого столу» на тему: «Стан організації ДНК-ідентифікації загиблих під час проведення антитерористичної операції і операції Об'єднаних сил, розшуку зниклих безвісти громадян на тимчасово окупованій території». Учасники круглого столу розглянули питання щодо організації та результатів проведення ідентифікації тіл загиблих у зоні проведення АТО та ООС, ролі судово-медичної експертизи в ідентифікації тіл невпізнаних осіб у світлі Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісті», зокрема щодо ідентифікації військовослужбовців за стоматологічним статусом.

1401. **Устинченко И. В. Атипичные раневые каналы и раны при ранении пулей 5,45 мм АК-74** (случай из зоны АТО) / И. В. Устинченко // Суд.-мед. експертиза. – 2015. – №1. – С. 97–99. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sme_2015_1_29 (дата звернення: 20.10.2020).

У статті проаналізовано результати судово-медичної експертизи вогнепальної травми, отриманої в зоні проведення АТО.

1402. ***Чупрун В. Т.*** **Щодо введення нового виду судової експертизи – «військова»** / В. Т. Чупрун // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2015. – Вип. 15. – С. 208–219. – Бібліогр. у підрядк. посиланнях. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpsek_2015_15_28 (дата звернення: 16.10.2020).

Визначено актуальність уведення нового виду судової експертизи – «військова». Показана необхідність розроблення її теоретичного й методологічного забезпечення. Запропоновано орієнтовну класифікацію виду судової експертизи – «військова» на підвиди. Наведено вимоги до кваліфікації й підготовки судового експерта за новою спеціальністю.

1403. **Шляхи оптимізації роботи судово-медичних експертів в умовах масової загибелі людей** / Моргун А. О., Хижняк В. В., Моргун О. О. [та ін.] // Суд.-мед. експертиза. – 2018. – №1. – С. 38–45. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sme_2018_1_13 (дата звернення: 16.10.2020).

У статті визначено шляхи оптимізації роботи судових медиків в умовах масової загибелі людей, алгоритм ідентифікації як основний спосіб моделювання механізму і визначення часу та обставин, що виникають при масових жертвах. З'ясовано роль сортування на основних етапах огляду масових жертв і проведення судово-медичних експертиз.

Див. також: 9, 38, 52, 53.

РОЗДІЛ 12

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ САНІТАРНО-ГІГІЄНІЧНИХ І ПРОТИЕПІДЕМІЧНИХ ЗАХОДІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ СЛУЖБИ ПРЕВЕНТИВНОЇ МЕДИЦИНИ ПІД ЧАС АТО/ООС

1404. ***Виноград Н. О.*** **Військова епідеміологія** : навч. посіб. / Н. О. Виноград, З. П. Василишин, Л. П. Козак. – Київ : Медицина, 2018. – 183 с. : табл. – Бібліогр.: с.181–183.

У посібнику стисло викладено основи військової епідеміології та підходи до організації й проведення профілактичних і протиепідемічних заходів у військах у мирний час і особливі періоди, зокрема в разі використання противником біологічної зброї. Видання доповнено схемами і таблицями.

1405. * **Військова епідеміологія з епідеміологією надзвичайних ситуацій** : підручник / М. А. Андрейчин, О. Д. Крушельницький, В. С. Копча, І. В. Огороднійчук. – Київ : Укрмедкнига, 2016. – 320 с.

У виданні розкрито значення військової епідеміології, її основні підрозділи та завдання. Описано структуру інфекційної захворюваності у воєнний час. Розглянуто протиепідемічні заходи у військах і серед населення в надзвичайних ситуаціях та під час бойових дій. Висвітлено принципи санітарно-епідеміологічного забезпечення ЗС України, організацію протиепідемічного забезпечення залежно від умов і характеру бойової діяльності військ та медичної допомоги інфекційним хворим у діючій армії.

1406. ***Депутат Ю. М.*** **Вплив несприятливих чинників оточуючого середовища на рівень загальної захворюваності особового складу при розміщенні в польових умовах в зоні проведення АТО та обґрунтування комплексу заходів профілактики** / Ю. М. Депутат, О. А. Бєлов, С. В. Сімперович // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 1. – С. 89.

Науково обґрунтовано удосконалення заходів профілактики загальної захворюваності військовослужбовців ЗС України в зоні проведення АТО. Запропоновано комплекс профілактичних заходів при розміщенні в польових умовах.

1407. ***Доброштан Д. І.*** **Сучасні особливості епідеміологічного нагляду за гострими респіраторними хворобами дихальних шляхів в Збройних Силах України з урахуванням досвіду АТО** / Д. І. Доброштан, О. М. Іванько // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 1. – С. 39–40.

Вивчено епідеміологічні особливості захворюваності на ГРЗ військовослужбовців ЗС України. Визначено напрями удосконалення епідеміологічного нагляду за ГРЗ.

1408. **Досвід організації санітарно-гігієнічного та протиепідемічного забезпечення військ (сил) під час проведення Антитерористичної операції (операції Об'єднаних сил)** / Сердюк А. М., Хоменко І. П., Лурін І. А. [та ін.] ; за ред. Цимбалюка В. І. ; Ін-т громад. здоров'я ім. О. М. Марзєєва [та ін.]. – Київ : Софія-А, 2019. – 269 с. : табл., іл. – Бібліогр. в кінці розд.

У монографії узагальнено та проаналізовано напрацювання фахівців за результатом отриманого досвіду організації санітарно-гігієнічного та протиепідемічного забезпечення військ (сил) під час проведення АТО/ООС. Особливу увагу приділено вивченню основних принципів санітарно-гігієнічного та епідеміологічного забезпечення армій країн-членів НАТО. Розроблено методичні рекомендації з удосконалення забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя.

1409. **Епідеміологічна характеристика стану військ та сил, задіяних до проведення АТО у 2016–2017 роках** / А. А. Кожокару, С. Л. Литовка, В. В. Нарожнов [та ін.] // Профілакт. медицина. Епідеміологія. Мікробіологія. Вірусологія. Паразитологія. Інфекційні хвороби. – 2018. – №1. – С. 33–39 : табл. – Текст статті доступний в інтернеті: http://duieih.kiev.ua/documents/journal/1_2018.pdf (дата звернення: 10.08.2020).

У статті проаналізовано показники загальної інфекційної захворюваності серед військовослужбовців (строкової служби, за контрактом та серед офіцерського складу), задіяних до проведення АТО за 2016–2017 рр.

1410. **Завдання державної санітарно-епідеміологічної служби Міністерства оборони України при проведенні антитерористичної операції на сході країни** / Кожокару А. А., Баркевич В. А., Гуменюк К. Г [та ін.] // Екстрена медицина: від науки до практики. – 2015. – №2. – С. 95–96.

У статті визначено основні завдання, які стоять перед санітарно-епідеміологічною службою МО України для забезпечення санітарно-гігієнічного й епідеміологічного благополуччя військ у зоні проведення АТО, зокрема оперативне проведення медичної розвідки в місцях передбачуваного розміщення військ (базових таборів, підрозділів), контроль епідемічної ситуації в базових таборах і на блокпостах, проведення епідемічних розслідувань інфекційних захворювань у базових таборах.

1411. **Крушельницький О. Д. Епідеміологічні аспекти біологічної безпеки та їх зв'язок з подіями на сході держави** / О. Д. Крушельницький, О. М. Іванько, І. В. Огороднійчук // Інфекц. хвороби. – 2016. – №1. – С. 5–9. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/InfKhvor_2016_1_3 (дата звернення: 13.08.2020).

У статті розглянуто питання можливого впливу на епідемічну безпеку України подій, які відбуваються на південному сході держави, та інших актуальних воєнних загроз. Окреслено напрямки можливих змін епідемічної ситуації і створено вербально-логічні моделі, відповідні передбаченим змінам, виділені ілюзії щодо інфекційної захворюваності в Україні. Порушено питання необхідності протиепідемічних і профілактичних заходів.

1412. * **Методичні вказівки щодо проведення першочергових заходів при організації санітарно-епідеміологічної розвідки в місцях дислокації підрозділів Збройних Сил України** : метод. вказівки / Укр. військ.-мед. акад. – Київ : УВМА, 2015. – 12 с.

1413. **Можливі епідемічні ризики на південному сході для законних збройних формувань України** / О. Д. Крушельницький, І. В. Огороднійчук, А. Д. Дернова [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2015. – Вип. 43. – С. 126–135. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2015_43_17 (дата звернення: 20.11.2020).

Висвітлено основні питання можливих епідемічних ризиків та протиепідемічного захисту військ під час ведення бойових дій на південному сході держави. Прогнозовано напрямки можливих змін епідемічної ситуації і створено моделі, відповідні передбаченим змінам.

1414. **Організація, стан і проблемні питання санітарно-гігієнічного та протиепідемічного забезпечення військ (сил) під час проведення антитерористичної операції** / А. А. Кожокару, К. Г. Гуменюк, О. М. Іванько [та ін.] // Військ. медицина України. – 2015. – Т. 15, №1. – С. 21–26 : табл. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2015_15_1_7 (дата звернення: 08.05.2020).

У статті висвітлено організацію, стан, проблемні питання щодо санітарно-гігієнічного та протиепідемічного забезпечення військ (сил) під час проведення АТО. Охарактеризовано роль та значення санітарно-епідеміологічної служби в системі медичного забезпечення військ (сил). Окреслено низку проблемних питань, що постали перед санітарно-епідеміологічною службою і потребують негайного вирішення.

1415. **Організація та особливості проведення профілактичних протиепідемічних дезінфекційних заходів серед цивільного населення й військовослужбовців у зоні локальних збройних конфліктів та бойових дій для запобігання спалахам та виникненню осередків інфекційних захворювань** / Кочін І. В., Мануйленко Л. Г., Царьов В. В., Березовський В. С. // Медицина неотлож. состояний. – 2016. – №7. – С. 90–101. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2016_7_14 (дата звернення: 15.05.2020).

Розглянуто питання надання профілактичної санітарно-протиепідемічної допомоги населенню та військовослужбовцям за умов збройних конфліктів і бойових дій. Встановлено чинники, що визначають особливості медико-санітарного протиепідемічного забезпечення населення й військовослужбовців при надзвичайних ситуаціях воєнного характеру. Визначено роль дезінфекційних формувань у здійсненні профілактичних заходів, особливості їх проведення для запобігання епідемічним ускладненням.

1416. * **Превентивна медицина у військах** : в 3 т. : підручник / М. І. Хижняк, А. В. Верба, В. Л. Савицький [та ін.] ; Укр. військ.-мед. акад. – Київ : Людмила, 2018.
Т. 1. – 468 с.
Т. 2. – 472 с.
Т. 3. – 492 с.

У підручнику наведено сучасні задачі, органи, заклади та об'єм діяльності Служби превентивної медицини МО України щодо організації розташування, водопостачання, харчування та стану здоров'я військовослужбовців. Висвітлено основи організації заходів превентивної медицини протиепідемічної та профілактичної спрямованості в збройних силах тощо.

1417. **Роль державної санітарно-епідеміологічної служби Міністерства оборони України у антитерористичній операції на сході країни** / А. А. Кожокару, С.Л. Литовка, А. В. Рожков [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2014. – Вип. 42, т. 2. – С. 153–156. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2014_42%282%29_24 (дата звернення: 24.11.2020).

Визначено завдання санітарно-епідеміологічної служби МО України для забезпечення санітарного-гігієнічного та епідемічного благополуччя військ у зоні проведення АТО. Окреслено проблемні питання, що виникають в процесі її діяльності.

1418. **Роль і місце державної санітарно-епідеміологічної служби Міністерства оборони України в системі медичного забезпечення військ (сил) у ході проведенні антитерористичної операції на Сході України** / В. Л. Савицький, О. М. Власенко, Н. Д. Козак, К. Г. Гуменюк // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2015. – Вип. 43. – С. 45–55 : рис. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2015_43_7 (дата звернення: 07.05.2020).

У статті встановлено чинники, які можуть спричинити інфекційні хвороби серед військовослужбовців та погіршення стану їх здоров'я в ході проведення АТО. Наведено санітарно-гігієнічні та протиепідемічні заходи державної санітарно-епідеміологічної служби МО України щодо інфекційних хвороб з харчовим шляхом передачі.

1419. **Роль і місце санітарно-епідеміологічної служби в системі медичного забезпечення військ (сил) у зоні проведення АТО** / А. А. Кожокару, К. Г. Гуменюк, І. В. Огороднійчук [та ін.] // Військ. медицина України. – 2015. – Т. 15, №1. – С. 27–30. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2015_15_1_8 (дата звернення: 05.05.2020).

Висвітлено особливості роботи санітарно-епідеміологічної служби в системі медичного забезпечення військ (сил) під час ведення бойових дій у зоні АТО та її взаємозв'язок з цивільними закладами охорони здоров'я. Окреслено низку проблемних питань у діяльності санітарно-епідеміологічної служби, які потребують вирішення.

1420. ***Устінов О. В.*** **Епідемічна ситуація у зоні АТО та прилеглих областях контрольована** [Електронний ресурс] / О. В. Устінов // Укр. мед. часопис. – Текст. дані. – Київ, 2017. – 06 квіт. – Режим доступу: https://www.umj.com.ua/article/106739/epidemichna-situatsiya-u-zoni-ato-ta-prileglih-oblastyah-kontrolovana (дата звернення: 05.05.2020). – Назва з екрана.

Про міжвідомчу нараду в МОЗ України, яка відбулася 5 квітня 2017 р., на якій обговорено проблемні питання щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя військовослужбовців та цивільного населення на території зони АТО та прилеглих областей.

Див. також: 40, 57, 70, 94, 119, 123, 134, 141, 199, 316, 865, 980.

РОЗДІЛ 13

ОРГАНІЗАЦІЯ МЕДИЧНОГО ПОСТАЧАННЯ (МЕДИЧНОЇ ЛОГІСТИКИ) В РАЙОНАХ ПРОВЕДЕННЯ АТО/ООС

1421. **Аналіз доступності лікарських засобів, які використовують для лікування військовослужбовців із пораненнями та травмами головного мозку** / О. П. Шматенко, Г. В. Осьодло, О. М. Власенко, О. В. Плєшкова // Фармацевт. журн. – 2019. – №1. – С. 43–52. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pharmazh_2019_1_6 (дата звернення: 26.08.2020).

Досліджено доступність медикаментозної терапії для військовослужбовців із черепно-мозковими пораненнями і травмами. Визначено групи препаратів, які використовуються для фармакотерапії черепно-мозкових поранень і травм. Виділено основні фактори (індекси), що впливають на зростання витрат на медикаментозне забезпечення військовослужбовців.

1422. **Аналіз існуючого парку броньованих медичних машин провідних країн світу в контексті реалій сучасного реформування Збройних Сил України** / М. І. Бадюк, О. І. Завроцький, Д. В. Ковида [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Вип. 42, т. 1. – С. 9–17 : табл. – Бібліогр.: 21 назва. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2014_42(1)__3 (дата звернення: 23.11.2020).

У статті представлено результати порівняльного аналізу сучасних зразків броньованих машин медичної евакуації, що знаходяться на озброєнні провідних країн світу та ЗС України. Окреслено перспективні передові технології, що можуть бути використані при переозброєнні медичної служби ЗС України.

1423. **Аналіз нормативно-правового забезпечення управління медичним постачанням Збройних Сил України** / М. В. Білоус, Д. В. Дроздов, В. В. Трохимчук [та ін.] // Упр., економіка та забезпечення якості в фармації. – 2020. – №1. – С. 34–41. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://uekj.nuph.edu.ua/article/view/uekj.20.3/198290 (дата звернення: 10.07.2020).

У статті проаналізовано нормативно-правове забезпечення управління медичним постачанням в ЗС України. Окреслено шляхи подальшого вдосконалення досягнення узгодженості формальних і неформальних норм у сфері управління медичним постачанням ЗС України.

1424. * ***Бадюк М. І.*** **Аналіз перспективних зразків броньованих медичних машин Збройних Сил України** / М. І. Бадюк, О. О. Микита, А. М. Губар // Спільні дії військових формувань держави: проблеми та перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 10–11 верес. 2014 р. / Військ. акад. – Одеса, 2014. – С. 78–79.

1425. ***Бєлозьорова О. В.*** **Аналіз медикаментозного забезпечення військовослужбовців на етапі надання кваліфікованої медичної допомоги в районі проведення антитерористичної операції** / О. В. Бєлозьорова, В. С. Гульпа // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №4. – С. 67–73 : табл., рис. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_4_12 (дата звернення: 15.09.2020).

Проаналізовано споживання лікарських засобів у кількісно-вартісних показниках закладів охорони здоров'я, підсилених мобільними лікарсько-сестринськими бригадами зони відповідальності військових мобільних госпіталів з урахуванням вхідного потоку санітарних втрат.

1426. ***Бєлозьорова О. В.*** **Методологічні аспекти удосконалення медикаментозного забезпечення військовослужбовців з бойовою хірургічною патологією** / Бєлозьорова О. В. // Молодий вчений. – 2016. – №11. – С. 94–97 : рис., табл. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_11_24 (дата звернення: 19.05.2020).

Освітлено методологічні аспекти удосконалення медикаментозного лікування військовослужбовців із сучасною бойовою хірургічною травмою. Досліджено структуру лікарських призначень постраждалим. Вивчено можливості сучасного фармацевтичного ринку препаратів на предмет задоволення потреб, проведено їх експертну оцінку. Викладено методичні підходи створення фрагменту формулярного переліку лікарських засобів для зазначеної нозології.

1427. ***Бєлозьорова О. В.*** **Організація роботи військово-медичних складів воєнного часу** / О. В. Бєлозьорова, А. М. Тимчій, О. В. Скворцова // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 2. – С. 68.

Досліджено проблемні питання організації роботи військово-медичних складів ЗС України воєнного часу. Визначено основні напрями удосконалення системи медичного забезпечення з огляду на тенденції змін у порядку застосування військ і реформування системи охорони здоров'я України.

1428. ***Бєлозьорова О. В.*** **Порядок нормування лікарських засобів при наданні кваліфікованої хірургічної допомоги військовослужбовцям** / О. В. Бєлозьорова, О. П. Шматенко // Фармацевт. журн. – 2019. – №1. – С. 20–30. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pharmazh_2019_1_4 (дата звернення: 15.09.2020).

Науково обґрунтовано та впроваджено нові організаційно-методичні підходи у галузі нормування медичного майна. Запропоновано перелік норм постачання лікарських засобів для лікування військовослужбовців хірургічного профілю для потреб військового та військового мобільного госпіталю.

1429. ***Бєлозьорова О. В.*** **Проблематика нормування медичного майна військових мобільних госпіталів** / О. В. Бєлозьорова // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 45–46.

Проаналізовано захворюваність та визначено нозологічні форми як основу прогнозу передбачуваного обсягу роботи військових мобільних госпіталів. Визначено перелік та розраховано кількісні показники видів медичного

майна для надання допомоги за визначеними нозологіями на підставі карток стаціонарних хвороб військовослужбовців. Досліджено вітчизняний фармацевтичний ринок з метою вибору одиниць медичного майна.

1430. ***Білоус М. В.*** **Вивчення стану готовності закладів та підрозділів медичного постачання збройних сил України до впровадження інформаційної системи логістики** / М. В. Білоус, О. А. Рижов, О. П. Шматенко // Фармацевт. журн. – 2020. – Т. 75, №4. – С. 39–48. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/1024 (дата звернення: 02.12.2020).

Вивчено стан готовності закладів та підрозділів медичного постачання ЗС України до впровадження інформаційної системи логістики методом експертного опитування. Визначено першочергові завдання у контексті впровадження інформаційної системи логістики.

1431. ***Білоус М. В.*** **Логістична мережа у системі медичного постачання Збройних Сил України** / Білоус М. В., Рижов О. А., Шматенко О. П. // Соціальна фармація: стан, проблеми та перспективи : матеріали IV міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (24–25 квіт. 2018 р.) / Нац. фармацевт. ун-т. – Харків, 2018. – С. 230–232. – Текст статті доступний в інтернеті: https://socpharm.nuph.edu.ua/wp-content/blogs.dir/10/files/2018/06/Соціальна-фармація_стан-проблеми-та-перспективи_2018.pdf (дата звернення: 02.12.2020).

Досліджено сутність поняття логістичної мережі та її складових у об'єднаній системі військової логістики. Визначено базові терміни та поняття, які формують теоретичну основу у військовій логістиці відповідно до міжнародних норм і вимог.

1432. **Військовий мобільний госпіталь: підвищення ефективності нормування медичного майна** / Базунова Н. В., Фіонов О. М., Бєлозьорова О. В. [та ін.] // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 95–97. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Встановлено критерії, що впливають на якість розробки переліків та обсягів медичного майна (витратного та інвентарного) й підвищують показники ефективності постачання військового мобільного госпіталю (лікарських засобів, витратного майна, медичних виробів, сучасного обладнання тощо).

1433. **Військово-фармацевтична логістика** : навч. посіб. / О. П. Шматенко, М. В. Білоус, О. В. Галан [та ін.] ; за заг. ред. Шматенка О. П. ; Укр. військ.-мед. акад. [та ін.]. – Київ : Людмила, 2019. – 146 с. – До 25-річчя кафедри військової фармації. – Бібліогр.: с. 135–144.

Посібник присвячено одній з актуальних проблем військової фармації, що постає перед медичною службою ЗС України – оптимальному управлінню матеріальними (медична техніка та майно) й супутніми їм потокам при здійсненні логістичного забезпечення ЗС України. Видання містить теоретичний матеріал до кожної теми, питання та завдання для самоперевірки й контролю засвоєння знань, перелік літератури.

1434. ***Голюк О. В.*** **Завдання та функції медичних складів воєнного часу в структурі медичного постачання** / О. В. Голюк, О. В. Плєшкова, А. М. Тимчій // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 49–50.

Проаналізовано роботу медичного складу воєнного часу (МСВЧ) ЗС України. Запропоновано створення МСВЧ безпосередньо в зоні проведення АТО, що суттєво спростить систему медичного постачання. Розроблено організаційно-штатну структуру МСВЧ.

1435. **Еволюція поглядів на розробку й впровадження сучасного хірургічного магнітного інструментарію на прикладі вогнепальних проникаючих поранень грудей** / Ю. В. Бунін, П. М. Замятін, Р. М. Михійлусов [та ін.] // Харків. хірург. шк. – 2020. – №2. – С. 113–116 : рис., табл. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://surgical-school.com.ua/index.php/journal/issue/view/38/2-2020-pdf (дата звернення: 28.09.2020).

У статті проаналізовано еволюцію розвитку сучасного хірургічного інструментарію при вогнепальних проникаючих пораненнях грудей. Акцентовано на доцільності створення спеціального набору хірургічного магнітного інструменту для відеоендоскопічної хірургії.

1436. ***Замковий А. Д.*** **Надання гемотрансфузійної допомоги у військово-лікувальних закладах під час збройних конфліктів** / А. Д. Замковий // Семейная медицина. – 2017. – №1. – С. 120–124 : табл. – Бібліогр.: 21 назва. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/simmed_2017_1_27 (дата звернення: 15.05.2020).

Досліджено потреби військово-лікувальних закладів ЗС України у донорській крові, її компонентах та плазмових препаратах. Проаналізовано стан донорства за різні періоди, зокрема під час проведення АТО. Наведено результати розроблення та наукового обґрунтування необхідності комплексного гемотрансфузіологічного забезпечення військово-лікувальних закладів МО України.

1437. **Інформаційні технології як інструмент побудови інтегрованої логістичної системи в організації медичного постачання Збройних Сил України** / М. В. Білоус, О. А. Рижов, О. П. Шматенко, Д. В. Дроздов // Мед. інформатика та інженерія. – 2016. – №1. – С. 50–51. – Тези науково-практичної конференції з міжнародною участю «Вибрані питання медичної та біологічної інформатики і кібернетики», що присвячена 30-річчю першої в Україні кафедри медичної інформатики, 24–25 березня 2016 р. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/here/article/view/5912/5411 (дата звернення: 02.12.2020).

Проаналізовано, узагальнено та окреслено основні інструменти побудови інтегрованої логістичної системи на базі сучасних інформаційних технологій для оптимізації медичного постачання ЗС України.

1438. ***Каплюк О. Б.*** **Удосконалення фармакологічного захисту військовослужбовців від бойових отруйних речовин нервово-паралітичної дії** / О. Б. Каплюк, Л. А. Устінова // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 1. – С. 99–100.

Вивчено стан медичного захисту військовослужбовців від отруйних речовин нервово-паралітичної дії та забезпечення засобами антидотної терапії при інтоксикації токсикантами антихолінестеразної дії в умовах ведення бойових дій. Окреслено шляхи комплектування індивідуальних засобів медичного захисту військовослужбовців антидотами проти бойових отруйних речовин.

1439. **Маркетингові дослідження ринку інфузійних лікарських засобів та антибіотиків для оптимізації запасів, які використовуються в лікуванні поранених військовослужбовців в районі проведення Операції Об'єднаних сил** / О. П. Шматенко, А. М. Соломенний, О. В. Підлісний, Н. М. Орлова // Зб. наук. пр. співробітників НМАПО ім. П. Л. Шупика / МО України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2018. – Вип. 30. – С. 436–447 : табл., рис. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://nmapo.edu.ua/zagruzka2/zbornikNMAPO30.pdf (дата звернення: 30.07.2020).

Досліджено асортимент лікарських засобів (ЛЗ), які застосовуються при лікуванні та усуненні наслідків поранень військовослужбовців, отриманих в районі проведення ООС на території Донецької та Луганської обл., а також для оптимізації створення рівня запасів ЛЗ у системі надання кваліфікованої медичної допомоги військовослужбовцям. Встановлено, що найбільш кількісними групами ЛЗ, які використовуються в лікуванні та усуненні наслідків поранень, посідають препарати протимікробної та інфузійної терапії.

1440. * **Медична техніка, майно і обладнання військових медичних госпіталів** : метод. рек. / Д. В. Вороненко, А. М. Соломенний, В. В. Трохимчук, О. П. Шматенко ; Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – 63 с.

1441. **Медичне забезпечення військ у інтегрованій інформаційній мережі логістичного забезпечення Збройних Сил України** / М. В. Білоус, О. А. Рижов, О. П. Шматенко, О. В. Галан // Фармацевт. журн. – 2019. – Т. 74, №6. – С. 6–13 : рис. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pharmazh_2019_74_6_4 (дата звернення: 02.12.2020).

У статті проаналізовано особливості медичного забезпечення військ у інтегрованій інформаційній мережі логістичного забезпечення ЗС України. Побудовано модель діючої інформаційної мережі логістичного забезпечення військових частин та підрозділів ЗС України. Зроблено висновок щодо необхідності у розробленні вітчизняного програмного забезпечення підтримки прийняття рішень у військовій логістиці для потреб ЗС України.

1442. **Методи дослідження медикаментозного забезпечення військовослужбовців із травмами та пораненнями головного мозку** / О. П. Шматенко, О. В. Плєшкова, Д. С. Харченко [та ін.] // Військ. медицина України. – 2018. – Т. 18, №3. – С. 77–82. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2018_18_3_15 (дата звернення: 10.06.2020).

У статті охарактеризовано методи, які використовуються при проведенні дослідження медикаментозного забезпечення військовослужбовців із травмами та пораненнями головного мозку. Запропоновано зведений перелік лікарських засобів для фармакотерапії травм та поранень головного мозку.

1443. ***Неговська А. С.*** **Актуальні питання фармацевтичного забезпечення першої долікарської допомоги постраждалим в АТО** / Неговська А. С. ; наук. керівник Шолойко Н. В. // Укр. наук.-мед. молодіж. журн. – 2015. – Спец. вип. №1. – С. 251–252.

У статті проаналізовано причини загибелі військовослужбовців у зоні АТО. Акцентовано увагу на комплектації медичних санітарних сумок, які повинні відповідати комплектації медичних надплічників парамедиків НАТО.

1444. ***Негодуйко В. В.*** **Комплект хирургических инструментов для обследования ран и удаления инородных тел** / В. В. Негодуйко // Вісн. морської медицини. – 2016. – №2. – С. 135–136. – Бібліогр.: 6 назв. – VI Міжнародна науково-практична конференція «Особливості лікування поєднаної травми в особливий період», 5–6 травня 2016 р., Одеса. – Текст доступний в інтернеті: http://www.herald.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/journal-02-16_.pdf (дата звернення: 11.08.2020).

Проаналізовано результати розробки і практичної апробації хірургічних інструментів для обстеження вогнепальних ран і видалення сторонніх тіл вогнепального походження. Констатовано, що за час роботи інструменти показали свою надійність, ергономічність і зручність в експлуатації. Наголошено на доцільності оснащення всіх медичних установ кваліфікованої і спеціалізованої хірургічної допомоги пропонованим комплектом хірургічних інструментів.

1445. ***Ніколайчук О. П.*** **Удосконалення роботи військово-медичного складу в особливий період** / О. П. Ніколайчук, В. В. Рута, Д. С. Харченко // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 62–63.

Проаналізовано організацію медичного постачання через призму «гібридної війни» на Сході України. Розроблено організаційну структуру, окреслено завдання військово-медичного складу, спроможного виконувати поставлені перед ним завдання в особливий період. Запропоновано шляхи уніфікації роботи військово-медичного складу при переході з мирного часу на військовий.

1446. **Обґрунтування переліку та кількісних показників лікарських засобів, витратного та інвентарного медичного майна для оснащення військового мобільного госпіталю** / Шматенко О. П., Підлісний О. В., Соломенний А. М., Бєлозьорова О. В. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 98–99. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Обґрунтовано перелік і кількісні показники лікарських засобів, витратного й інвентарного медичного майна для оснащення військового мобільного госпіталю.

1447. **Об'єднана система логістики і медичного забезпечення** [Електронний ресурс] // Міністерство оборони України. Проектний Офіс Реформ. – Текст. дані. – Київ, [б. р.]. – Режим доступу: https://defense-reforms.in.ua/logistics-and-medical-support (дата звернення: 22.05.2020). – Назва з екрана.

Представлено стратегічну ціль, очікуваний результат й оперативні цілі об'єднаної системи логістики і медичного забезпечення.

1448. **Організація забезпечення Військово-Морських Сил України медичним майном і технікою в мирний та особливий період** / О. П. Шматенко, О. П. Ніколайчук, А. М. Соломенний [та ін.] // Військ. медицина України. – 2019. – Т. 19, №1. – С. 10–19. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/142/93 (дата звернення: 22.05.2020).

У статті проаналізовано забезпечення ВМС України медичним майном і технікою в мирний та особливий період. Запропоновано шляхи удосконалення військово-медичного постачання ВМС України в умовах військової агресії на території та кордонах держави.

1449. * **Організація зберігання медичного майна (лікарських засобів та супутніх товарів) у фармацевтичних закладах** : слайд-курс / за ред. О. П. Шматенка. – Київ : Чалчинська Н. В., 2020. – 74 с.

1450. **Організація медичного постачання механізованої (танкової) бригади** : навч. посіб. / О. П. Шматенко, А. М. Соломенний, Т. В. Приходько [та ін.] ; за ред. Шматенка О. П. ; МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ : Людмила, 2019. – 244 с. – До 25 річниці кафедри військової фармації. – Бібліогр.: с. 237–243.

У посібнику викладено основні аспекти організації медичного постачання ЗС України, особливості визначення потреби, вимоги медичного майна тощо. Видання містить теоретичний матеріал до кожної теми, контрольні питання, перелік літератури.

1451. **Організація обліку медичного майна в підрозділах медичного постачання військового мобільного госпіталю** / О. П. Шматенко, Н. І. Хомутецька, А. Г. Голуб, П. П. Щебелюк // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 86–87.

Проаналізовано чинне законодавство України з питань організації обліку медичного майна. Досліджено існуюче програмне забезпечення, що використовується для обліку медичного майна в Україні та країнах-членах НАТО. Обґрунтовано вибір програмного забезпечення, що відповідає вимогам для використання у підрозділах медичного постачання військового мобільного госпіталю.

1452. * **Організація постачання бригади медичною технікою і майном** : метод. рек. / Шматенко О. П., Приходько Т. В., Соломенний А. М., Галан О. В. ; Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – 36 с.

Висвітлено загальні положення щодо забезпечення медичною технікою і майном бригади, організаційну структуру та завдання відділення медичного постачання бригади. Окреслено загальні положення щодо ведення обліку й особливості постачання медичної техніки і майна частинам та підрозділам, що виконують завдання в районі проведення операції Об'єднаних сил.

1453. **Організація роботи груп медичного постачання (пересувних) військово-медичних госпіталів** / А. М. Соломенний, І. В. Тірон, Н. О. Тахтаулова, Р. Л. Притула // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 60–61.

Вивчено та проаналізовано роботу груп медичного постачання пересувних військово-медичних госпіталів. Визначено напрями і шляхи їх удосконалення.

1454. **Основні напрямки оптимізації системи медичного постачання Збройних Сил України** / М. В. Білоус, О. П. Шматенко, О. А. Рижов, Д. В. Дроздов // Військ. медицина України. – 2016. – Т. 16, №3. – С. 79–83. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2016_16_3_13 (дата звернення: 02.12.2020).

Виокремлено основні напрямки оптимізації системи медичного постачання ЗС України. Обґрунтовано, що логістичні інформаційні системи, які використовуються для управління потоковими процесами в ЗС України, повинні відповідати національним інтересам та мають бути сумісними із стандартами та інформаційними системами збройних сил держав-членів НАТО.

1455. **Особливості медичного забезпечення військових частин територіальної оборони під час виконання завдань за призначенням** / М. І. Бадюк, В. М. Півник, О. О. Ляшенко [та ін.] // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Вип. 50. – С. 29–36. – Бібліогр.: 11 назв.

У статті проаналізовано дані щодо специфіки виконання завдань за призначенням військових частин і підрозділів територіальної оборони та особливості організації їх медичного забезпечення на особливий період. Вивчено можливості медичної служби підрозділів територіальної оборони та визначено шляхи оптимізації сил і засобів, спроможних забезпечувати надання сучасної і якісної медичної допомоги пораненим і хворим.

1456. **Оцінка споживання лікарських засобів при наданні кваліфікованої хірургічної допомоги військовослужбовцям в умовах військового мобільного госпіталю** / О. М. Власенко, Ю. В. Румянцев, В. В. Нарожнов, О. В. Бєлозьорова // Військ. медицина України. – 2017. – Т. 17, №3/4. – С. 139–148 : рис., табл. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2017_17_3-4_22 (дата звернення: 13.08.2020).

У статті проаналізовано споживання лікарських засобів у кількісно-вартісних показниках, які використовувались при наданні кваліфікованої хірургічної допомоги в умовах військового мобільного госпіталю. Вивчено основні показники споживання лікарських засобів, визначено структуру їх призначень методом частотного та АВС-аналізів, економічна складова лікувального процесу військовослужбовців хірургічного профілю.

1457. **Планування медичного забезпечення військових частин тактичного рівня** : навч. посіб. / за ред. М. І. Бадюка ; Укр. військ.-мед. акад. – Київ : Чалчинська Н. В., 2020. – 187 с. : іл. – Бібліогр.: с. 150–152.

У навчальному посібнику висвітлено основні аспекти планування медичного забезпечення військових частин тактичного рівня у різних видах бойових дій. Принципові положення, наведені у посібнику, щодо планування медичного забезпечення механізованого батальйону при проведені оборонного і наступального бою можуть використовуватись у практичній роботі начальниками медичних підрозділів військових частин сил оборони України.

1458. **Планування медичного забезпечення механізованого батальйону в умовах ведення оборонного бою** : навч. посіб. / Бадюк М. І., Солярик В. В., Ковида Д. В. [та ін.] ; Укр. військ.-мед. акад. – Київ : Леся, 2016. – 96 с.

У навчальному посібнику висвітлено основні аспекти планування медичного забезпечення механізованого батальйону в умовах оборонного бою.

1459. ***Плєшкова О. В.*** **Порівняльний маркетинговий аналіз лікарських препаратів для медикаментозного забезпечення постраждалих військовослужбовців із травмами та пораненнями головного мозку** / О. В. Плєшкова, Л. А. Устінова, Г. В. Осьодло // Зб. наук. пр. співробітників НМАПО ім. П. Л. Шупика / МО України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2018. – Вип. 30. – С. 398–411 : рис. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://nmapo.edu.ua/zagruzka2/zbornikNMAPO30.pdf (дата звернення: 30.07.2020).

Проведено порівняльний маркетинговий аналіз асортименту вітчизняного фармацевтичного ринку препаратів для лікування військовослужбовців із черепно-мозковими травмами та пораненнями. Встановлено, що найбільший асортимент мають антибактеріальні засоби для системного використання (J01), психоаналептики (N06), кровозамінники та перфузійні розчини (B05).

1460. ***Сирота П. С.*** **Організація медичного постачання та ведення обліку медичного майна в умовах проведення Антитерористичної операції** / П. С. Сирота, Д. В. Дроздов, Є. О. Коваленко // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 47–48.

Вивчено порядок витребування, організації обліку та медичного забезпечення в районі проведення АТО. Визначено проблемні питаня щодо медичного постачання та ведення обліку в зоні АТО і запропоновано шляхи їх вирішення.

1461. ***Сирота П. С.*** **Порядок витребування та організація обліку медичного майна в районі проведення Антитерористичної операції** / П. С. Сирота, М. В. Шумейко, Є. В. Коваленко // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 2. – С. 53–54.

Проаналізовано порядок витребування та організація обліку медичного майна в зоні АТО. Окреслено коло проблемних питань щодо медичного забезпечення важкодоступних територій проведення АТО. Введено новий порядок отримання медичного майна та медикаментів.

1462. ***Сирота П. С.*** **Удосконалення системи медичного постачання в районі проведення операції Об'єднаних сил** / Сирота П. С., Шматенко О. П., Рикова О. М. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 93–94. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Вивчено та проаналізовано проблемні питання медичного постачання ЗС України. Визначено напрямки та шляхи його удосконалення.

1463. **Система медичного постачання Збройних Сил України: фокус на інтеграцію** / М. В. Білоус, О. П. Шматенко, О. А. Рижов, Т. В. Приходько // Вісн. фармації. – 2019. – №2. – С. 41–47 : рис. – Бібліогр.: 22 назвм. – Текст статті доступний в інтернеті: https://core.ac.uk/download/pdf/229566135.pdf (дата звернення: 10.08.2020).

Визначено актуальні напрямки розвитку системи медичного постачання відповідно до створеної єдиної системи логістичного забезпечення ЗС України.

1464. **Сучасні підходи до нормування медичного майна для потреб Збройних Сил України та інших військових формувань** : навч. посіб. / О. П. Шматенко, В. В. Трохимчук, В. В. Руденко [та ін.] ; Укр. військ.-мед. б-ка. – Київ, 2012. – 112 с.

Викладено історичні етапи розвитку та основні науково-практичні підходи до нормування медичного майна в ЗС України та інших військових формуваннях на сучасному етапі. Показано методологічні та методичні підходи до розробки норм постачання для потреб військово-медичної служби в умовах воєнного та мирного часу на прикладі гемостатичних перев'язувальних засобів.

1465. ***Тарасенко В. О.*** **Науково-теоретичні підходи до розробки мазі для лікування опікової хвороби у військовослужбовців** / В. О. Тарасенко, А. О. Дроздова, О. В. Миропольська // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 2. – С. 71–72.

Науково обґрунтовано склад мазі із протизапальною та антибактеріальною дією для лікування опікової хвороби у військовослужбовців, отриманої в зоні проведення АТО/ООС. Проведено маркетингове дослідження фармацевтичного ринку України на наявність відповідних лікарських засобів. Розроблено мазь комбінованої дії для надання медичної допомоги пораненим військовослужбовцям з опіковою хворобою.

1466. **Технічні засоби для розгортання етапів медичної евакуації** : навч. посіб. / О. П. Шматенко, А. М. Соломенний, В. О. Кучмістов [та ін.] ; за ред. Шматенка О. П. ; Укр. військ.-мед. акад. [та ін.]. – Київ : Чалчинська Н. В., 2020. – 390 с. – До 25 річниці кафедри військової фармації. – Бібліогр.: с. 386–389.

Розглянуто медико-тактичні характеристики наметів та контейнерних систем, особливості їх оснащення, укладання та пакування, сучасні вимоги до проведення транспортування, порядок зберігання, основні етапи встановлення й розбирання, а також мобільні установки для обігріву та охолодження повітря оснащення. Видання містить теоретичний матеріал до кожної теми, контрольні питання для самоперевірки, перелік літератури.

1467. **Технологічні аспекти створення м'яких лікарських засобів для лікування гнійних ран** / О. П. Шматенко, О. В. Підлісний, Т. В. Приходько [та ін.] // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №1. – С. 50–63. – Бібліогр.: 59 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/article/view/12/6 (дата звернення: 09.07.2020).

Проаналізовано сучасні технологічні підходи до створення м'яких лікарських засобів для лікування гнійних ран. Визначено основні фармацевтичні фактори, що впливають на ефективність та якість м'яких лікарських засобів.

1468. **Технологія лікарських засобів у польових умовах** : підруч. для студентів вищ. навч. закл. фармацевт. профілю III–IV рівнів акредитації / О. П. Шматенко, П. С. Сирота, О. Ф. Кучмістова [та ін.] ; Укр. військ.-мед. акад. [та ін.]. – Київ : Леся, 2013. – 316 с. – До 20-річниці кафедри військової фармації. – Бібліогр.: с. 154–160.

У підручнику викладено загальні поняття стосовно технологічних аспектів виготовлення сучасних лікарських засобів у польових умовах. Посібник містить теоретичний матеріал до кожної теми, контрольні питання, перелік літератури, завдання для контролю рівня засвоєння матеріалу у вигляді тестових і ситуаційних завдань.

1469. ***Шматенко О. П.*** **Аналіз антибактеріальної терапії у хірургічному лікуванні військовослужбовців постраждалих в АТО з використанням комплексного частотного/ABC/VEN-аналізу** / О. П. Шматенко, О. В. Белозьорова // Військ. медицина України. – 2015. – Т. 15, №2. – С. 65–70 : табл., рис. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmuk_2015_15_2_15 (дата звернення: 30.07.2020).

У статті проаналізовано дані з обсягу споживання антибактеріальних препаратів та рівень фінансових витрат на них, що є базисним компонентом у лікуванні бойової хірургічної травми при наданні кваліфікованої хірургічної допомоги військовослужбовцям-учасника АТО.

1470. ***Шматенко О. П.*** **Досвід з оснащення військових аптек для отримання інфузійних розчинів у польових умовах для надання медичної допомоги у надзвичайних ситуаціях** / Шматенко О. П., Хомутецька Н. І., Голуб А. Г. // Соціальна фармація: стан, проблеми та перспективи : матеріали IV міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (24–25 квіт. 2018 р.) / Нац. фармацевт. ун-т. – Харків, 2018. – С. 233–235. – Текст статті доступний в інтернеті: https://socpharm.nuph.edu.ua/wp-content/blogs.dir/10/files/2018/06/Соціальна-фармація_стан-проблеми-та-перспективи_2018.pdf (дата звернення: 02.12.2020).

У статті вивчено досвід країн світу з розробки медичного оснащення для екстемпорального виготовлення лікарських засобів у польових умовах. Презентовано новий зразок аптечного технологічного обладнання (аквадистилятор із закритим контуром охолодження) та комплекс, який дозволяє здійснювати виготовлення інфузійних розчинів та асептичний дозований розлив готового розчину в стерильний полімерний контейнер.

1471. ***Шматенко О. П.*** **Дослідження асортименту лікарських засобів у хірургічному лікуванні військовослужбовців з бойовою хірургічною травмою методом експертних оцінок** / О. П. Шматенко, О. В. Бєлозьорова // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2015. – Вип. 44, т. 1. – С. 193–201 : рис., табл. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozd_2015_44(1)__30 (дата звернення: 15.09.2020).

У статті проаналізовано результати експертного оцінювання лікарями-спеціалістами військово-медичних закладів переліку лікарських засобів, запропонованих для надання кваліфікованої хірургічної допомоги військовослужбовцям із бойовою хірургічною травмою. Обґрунтовано раціональну медикаментозну складову у хірургічному лікуванні. Встановлено пріоритетність критеріїв відбору лікарських засобів з метою своєчасної заміни одних поколінь іншими відповідно до тенденцій у структурі санітарних втрат в умовах ведення бойових дій.

1472. ***Шматенко О. П.*** **Дослідження медикаментозного забезпечення військовослужбовців з бойовою хірургічною травмою у контексті маркетингового аналізу** / О. П. Шматенко, О. В. Бєлозьорова // ScienceRise. Фармацевтичні науки. – 2016. – №1/4. – С. 22–30 : табл., рис. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texc_2016_1(4)__4 (дата звернення: 15.09.2020).

Вивчено та проаналізовано сучасний стан фармацевтичного ринку України з метою подальшого удосконалення системи медикаментозного забезпечення при наданні оптимального рівня медичної допомоги військовослужбовцям з бойовою хірургічною травмою.

1473. * ***Шматенко О. П.*** **Комплектно-табельне оснащення медичної служби військових частин** : навч. посіб. / О. П. Шматенко, Т. В. Приходько, О. П. Ніколайчук ; Укр. військ.-мед. акад. – Київ : УВМА, 2015. – 66 с.

Висвітлено питання щодо класифікації військово-медичного майна, організації його експлуатації, технічного обслуговування і ремонту, зберігання, транспортування та захисту в умовах мирного й воєнного часу. Розглянуто призначення, тактико-технічні дані, порядок прийому, зберігання і перевірки якісного стану пересувної медичної, фармацевтичної і санітарної техніки, медичних апаратів, пристроїв та інших предметів, призначених для оснащення медичної служби військових частин і військово-медичних закладів ЗС України.

1474. ***Шматенко О. П.*** **Наукове обґрунтування переліку лікарських засобів у хірургічному лікуванні військовослужбовців з бойовою хірургічною травмою** / О. П. Шматенко, О. В. Бєлозьорова, Л. С. Білецька // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 2. – С. 79–80.

Проаналізовано адекватні економічні механізми, що дозволяють оптимізувати витрати грошових коштів на придбання, ефективне використання та клінічне обґрунтування медикаментозної складової у військово-медичних закладах.

1475. ***Шматенко О. П.*** **Обґрунтування особливостей постачання медичної техніки і майна в системі логістичного забезпечення Збройних Сил України** / О. П. Шматенко, А. М. Соломенний, І. О. Панкратов // Наукова конференція молодих вчених, 25–27 травня 2020 року (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2020. – Ч. 1. – С. 65–66.

Те саме // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 94–95. – Матеріали ІІІ Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Проаналізовано особливості постачання медичної техніки і майна в системі логістичного забезпечення ЗС України, зокрема в умовах проведення АТО/ООС. Констатовано, що перехід ЗС України на систему логістичного забезпечення ЗС держав-членів НАТО та ЄС дозволить раціонально використовувати сили й засоби медичної служби, якісно і в повному обсязі проводити забезпечення їх медичною технікою і майном.

1476. ***Шматенко О. П.*** **Організація медичного постачання військових частин в районі проведення Антитерористичної операції** / О. П. Шматенко, А. М. Соломенний, О. О. Швець // Наукова конференія молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 62–63.

Проаналізовано стан медичного постачання в умовах проведення АТО. Визначено основні підходи до покращення роботи групи медичного постачання.

1477. ***Шматенко О. П.*** **Організація роботи відділення медичного постачання військового мобільного госпіталю в умовах проведення Антитерористичної операції** / О. П. Шматенко, А. М. Соломенний М. П. Загородній // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 2. – С. 86–87.

Виявлено проблемні питання щодо роботи медичної служби, що виникли внаслідок постійного недофінансування міністерства. Визначено основні фактори удосконалення медичного постачання в умовах АТО, зокрема оновлення апаратури та техніки, внесення змін до норм постачання медичного майна та техніки.

1478. ***Шматенко О. П.*** **Порівняльний маркетинговий аналіз психоаналептиків для фармакотерапії травм та поранень головного мозку** / О. П. Шматенко, О. В. Плєшкова, А. М. Соломенний // Проблеми військової охорони здоров'я : зб. наук. пр. Укр. військ.-мед. акад. / М-во оборони України, Військ.-мед. департамент, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2018. – Вип. 50. – С. 189–196 : рис., табл. – Бібліогр.: 6 назв.

Проаналізовано результати маркетингового дослідження (2014–2017 рр.) лікарських засобів групи психоаналептиків, які використовуються для фармакотерапії травм та поранень головного мозку, за кількістю міжнародних непатентованих назв, виробничою ознакою, видами лікарської форми.

1479. ***Шматенко О. П.*** **Розробка методики нормування лікарських засобів для лікування постраждалих військовослужбовців з травмами та пораненнями головного мозку** / О. П. Шматенко, О. В. Голюк, О. В. Плєшкова // Наукова конференція молодих вчених, 10–11 березня 2017 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2017. – Ч. 2. – С. 55–56.

Розроблено методику нормування лікарських засобів для лікування постраждалих військовослужбовців з травмами та пораненнями головного мозку, яка надає можливість визначити потребу в лікарських засобах для забезпечення нейрохірургічного відділення на рік роботи.

1480. ***Шматенко О. П.*** **Розробка формулярного переліку лікарських засобів для надання хірургічної допомоги військовослужбовцям із пораненнями та травмами кінцівок** / О. П. Шматенко, Р. Л. Притула, В. П. Олійник // Наукова конференція молодих вчених, 5–6 лютого 2016 р. : (тези доп.) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2016. – Ч. 2. – С. 83.

Розроблено формулярний перелік лікарських засобів для надання хірургічної допомоги військовослужбовцям із пораненнями та травмами кінцівок. Встановлено основні завдання, види і обсяг хірургічної допомоги вищезазначеним хворим.

1481. ***Шматенко О. П.*** **Удосконалення порядку витребування та організація обліку медичного майна в районі застосування військ (сил)** / О. П. Шматенко, А. М. Соломенний, В. А. Стасюк // Наукова конференція молодих вчених, 27–28 травня 2019 р. (тези доповідей) / МО України, Укр. військ.-мед. акад. – Київ, 2019. – Ч. 2. – С. 66–67.

Вивчено сучасний стан організації медичного забезпечення та порядок витребування й організації обліку медичного майна. Розроблено пропозиції та методичні рекомендації щодо порядку витребування й організації обліку медичного майна в районі застосування військ (сил).

1482. ***Шматенко О. П.*** **Узагальнення основних принципів логістичного забезпечення медичним майном військових частин і медичних підрозділів, які задіяні в районі проведення операції Об'єднаних сил** / Шматенко О. П., Білоус М. В., Галан О. В. // Укр. журн. військ. медицини. – 2020. – Т. 1, №3. – С. 97–98. – Матеріали III Науково-практичної конференції з міжнародною участю «Академічні читання імені Володимира Паська в рамках 29-ї Міжнародної медичної виставки «PUBLIC HEALTH 2020», м. Київ, 7–9 жовтня 2020 р. – Текст доступний в інтернеті: https://ujmm.org.ua/index.php/journal/issue/view/13/67 (дата звернення: 16.12.2020).

Узагальнено основні принципи логістичного забезпечення медичним майном військових частин та медичних підрозділів, які виконують завдання в районі проведенні ООС.

1483. ***Шолойко Н. В.*** **Актуальні питання забезпечення медичною та фармацевтичною продукцією долікарняної допомоги вояків антитерористичної операції** / Н. В. Шолойко // Фармацевт. журн. – 2015. – №5. – С. 15–22. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pharmazh_2015_5_4 (дата звернення: 06.05.2020).

У статті проаналізовано склад індивідуальних аптечок бійців, санітарних сумок та наплічників згідно зі стандартами країн-членів блоку НАТО та країн, що регулярно ведуть військові дії. Проаналізовано вітчизняний фармацевтичний ринок щодо наявності необхідного переліку лікарських засобів та медичних виробів для забезпечення вояків та санінструкторів необхідною медичною та фармацевтичною продукцією.

1484. **ABC/VEN-аналіз медикаментозного лікування військовослужбовців хірургічного профілю в умовах військового мобільного госпіталю** / В. Л. Савицький, О. В. Белозьорова, Ю. В. Рум'янцев, А. А. Кожокару // Зб. наук. пр. співробітників НМАПО ім. П. Л. Шупика / МО України, Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – Київ, 2018. – Вип. 30. – С. 411–425 : табл., рис. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в інтернеті: https://nmapo.edu.ua/zagruzka2/zbornikNMAPO30.pdf (дата звернення: 30.07.2020).

Вивчено структуру лікарських засобів (ЛЗ), які використовувались у лікуванні військовослужбовців хірургічного профілю в умовах військового мобільного госпіталю (ВМГ). Показано необхідність прийняття до уваги асортиментних характеристик препаратів для визначення оптимального асортименту, що дозволяє забезпечити максимальну економічну ефективність і раціональний відбір ЛЗ для їх застосування в лікуванні військовослужбовців хірургічного профілю в умовах ВМГ.

Див. також: 3, 26, 33, 46–48, 55, 61, 65, 68, 71, 79, 94, 98, 114, 123, 155, 170, 238, 285, 306, 307, 317, 320, 321, 326, 422.

РОЗДІЛ 14

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСІБНИКИ З ПИТАНЬ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АТО/ООС

1485. **Актуальні питання військової медицини** : рек. анот. список літ. / уклад.: І. М. Новицька, Н. З. Петрова ; Львів. обл. наук. мед. бібліотека. – Львів, 2015. – 8 с. – Текст доступний в інтернеті: http://lvonmb.narod.ru/2015/aktualni_pitannja_vijskovoji_medicini.pdf (дата звернення: 19.01.2021).

1486. **Бойовий стрес: наслідки** [Електронний ресурс] : анот. список літ. / підгот. Л. В. Скрипченко // Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Харків, 2018. – Режим доступу: http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/20675 (дата звернення: 19.01.2021). – Назва з екрана.

1487. **Бойові поранення: актуальність сьогодення** : (бібліогр. список) / підгот. О. Є. Гаєвик ; Вінниц. обл. наук. мед. бібліотека. – Вінниця : ВОНМБ, 2015. – 6 с.

1488. **Військова медицина в зоні АТО** : рек. список літ. / Тернопіл. обл. наук. мед. бібліотека. – Тернопіль, 2016. – 16 с. – Текст доступний в інтернеті: http://oblmedlib.te.ua/rekomendovani-pokazhchyky.html (дата звернення: 19.01.2021).

1489. **Військова медицина – теорія і практика охорони здоров'я Збройних Сил** : бібліогр. покажч. літ. / уклад. І. В. Каминіна ; Запоріз. держ. мед. ун-т, Наук. бібліотека. – Запоріжжя, 2016. – 26 с. – Текст доступний в інтернеті: http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/5151/1/voen_med.pdf (дата звернення: 19.01.2021).

1490. **Вогнепальні поранення** [Електронний ресурс] : бібліогр. список літ. // Медичний науково-інформаційний портал / Дніпропетров. облрада, Обл. центр громад. здоров'я. – Текст. дані. – Дніпро, [б. р.]. – Режим доступу: http://medlib.dp.gov.ua/jirbis2/ua/museum-of-history/154-vijskova-meditsina/1457-vognepalni-poranennya2.html (дата звернення: 19.01.2021). – Назва з екрана.

1491. **Діагностика, лікування і профілактика захворювань військовослужбовців в сучасних умовах** [Електронний ресурс] : темат. інформ.-рек. покажч. ст. з військової медицини. Вип. 1 / уклад. О. О. Романюк // Бібліотека Одеського національного медичного університету : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Одеса, 2017. – 3 с. – Режим доступу: https://drive.google.com/drive/folders/1_I_M8-9atni5UIfKPwF8_31Uufen3vEn (дата звернення: 19.01.2021). – Назва з екрана.

1492. **Діагностика, лікування та профілактика комбатантних розладів** [Електронний ресурс] : темат. інформ.-рек. покажч. ст. з військової медицини. Вип. 2 / уклад. О. О. Романюк // Бібліотека Одеського національного медичного університету : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Одеса, 2017. – 4 с. – Режим доступу: https://drive.google.com/drive/folders/1_I_M8-9atni5UIfKPwF8_31Uufen3vEn (дата звернення: 19.01.2021). – Назва з екрана.

1493. **Життя після війни: реабілітація учасників ООС** : бібліогр. покажч.-дайджест / Держ. б-ка України для юнацтва ; [уклад. В. Вовк]. – Київ, 2019. – 71 с. – Текст доступний в інтернеті: http://help.4uth.gov.ua/vimusenim-pereselencam/life-after-the-war (дата звернення: 19.01.2021).

1494. **Клініко-патоморфологічна характеристика сучасних бойових пошкоджень** [Електронний ресурс] : темат. інформ.-рек. покажч. ст. з військ. медицини. Вип. 1 / уклад. О. О. Романюк // Бібліотека Одеського національного медичного університету : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Одеса, 2019. – 5 с. – Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1ekC6GVo6uwRDNkX7NGEcs7D9G7Tl_Xco/view (дата звернення: 19.01.2021). – Назва з екрана.

1495. **Медико-психологічна реабілітація та соціальна адаптація учасників бойових дій: проблеми та перспективи** : бібліогр. покажч. до наук.-практ. конф. / Нац. наук. мед. б-ка України, Нац. мед. ун-т ім. О. О. Богомольця, Асоц. з мед. та психол. реабілітації ; [уклад.: Л. Є. Корнілова, Є. О. Корнілова]. – Київ, 2018. – 32 с. – Текст доступний в інтернеті: http://emed.library.gov.ua/jspui/bitstream/123456789/105/2/Медико-психологічна%20реабілітація.pdf (дата звернення: 19.01.2021).

1496. **Медико-психологічні наслідки бойових дій в учасників АТО** [Електронний ресурс] : темат. інформ.-бібліогр. листок // Рівненська обласна наукова медична бібліотека : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Рівне, 2018.
Вип. 3. – Режим доступу: http://ronmb.org.ua/nashi-vidannya/tematichni-listki/mediko-psihologichni-naslidki-boyovih-diy-v-uchasnikiv-ato.html (дата звернення: 04.05.2020). – Назва з екрана.
Вип. 4. – Режим доступу: http://ronmb.org.ua/nashi-vidannya/tematichni-listki/mediko-psihologichni-naslidki-boyovih-diy-v-uchasnikiv-ato-2.html (дата звернення: 04.05.2020). – Назва з екрана.

1497. **Медико-психологічні наслідки бойових дій в учасників збройного конфлікту** [Електронний ресурс] : темат. інформ.-бібліогр. листок // Рівненська обласна наукова медична бібліотека : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Рівне, 2019, 2020.
Вип. 1. – 2019. – Режим доступу: http://ronmb.org.ua/nashi-vidannya/tematichni-listki/mediko-psihologichni-naslidki-boyovih-diy-v-uchasnikiv-zbroynogo-konfliktu.html (дата звернення: 19.01.2021). – Назва з екрана.
Вип. 3. – 2019. – Режим доступу: http://ronmb.org.ua/nashi-vidannya/tematichni-listki/mediko-psihologichni-naslidki-bojovih-dij-v-uchasnikiv-zbrojnogo-konfliktu.html (дата звернення: 19.01.2021). – Назва з екрана.
Вип. 1. – 2020. – Режим доступу: https://ru.calameo.com/books/006146218c4fcbd2957b8 (дата звернення: 19.01.2021).

1498. **Медицина в умовах АТО** : анот. список літ. / Волин. обл. наук. мед. б-ка ; уклад. О. І. Батуринська. – Луцьк : ВОНМБ, 2015. – 23 с.

1499. **Медицина катастроф. Військова медицина** : рек. анот. бібліогр. покажч. / уклад.: Н. Б. Гавриш, В. В. Хівренко, І. М. Лазоренко, Л. М. Драган ; Нац. фармацевт. ун-т, Наук. бібліотека. – Харків, 2018. – 36 с. – Текст доступний в інтернеті: https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/17433/1/%2bEкстремальна%20ГСмедицина.pdf (дата звернення: 19.01.2021).

1500. **Медична допомога в умовах АТО** [Електронний ресурс] : темат. інформ.-рек. покажч. ст. з військової медицини. Вип. 1 / уклад. О. О. Романюк // Бібліотека Одеського національного медичного університету : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Одеса, 2016. – 3 с. – Режим доступу: https://drive.google.com/drive/folders/1_I_M8-9atni5UIfKPwF8_31Uufen3vEn (дата звернення: 19.01.2021). – Назва з екрана.

1501. **Медична допомога під час воєнних конфліктів** : рек. список літ. / Миколаїв. обл. наук. мед. бібліотека. – Миколаїв, 2015. – 10 с.

1502. **Медична допомога учасникам бойових дій** : бібліогр. огляд / уклад. О. Ю. Асєєва ; Івано-Франків. обл. наук. мед. бібліотека. – Івано-Франківськ, 2017. – 25 с.

1503. **Медичне забезпечення збройного конфлікту** [Електронний ресурс] : бібліогр. список літ. // Медичний науково-інформаційний портал / Дніпропетров. облрада, Обл. центр громад. здоров'я. – Текст. дані. – Дніпро, [б. р.]. – Режим доступу: http://medlib.dp.gov.ua/jirbis2/ua/museum-of-history/154-vijskova-meditsina/1212-klinichna-gastroenterologiya.html (дата звернення: 19.01.2021). – Назва з екрана.

1504. **Невідкладна військова хірургія** [Електронний ресурс] : бібліогр. огляд літ. / підгот. Юлія Голубош // Рівненська обласна наукова медична бібліотека : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Рівне, 2020. – Режим доступу: https://ru.calameo.com/read/006146218d961b9cba8c9 (дата звернення: 19.01.2021).

1505. **Посттравматичні психічні розлади у бійців АТО** : анот. покажч. літ. / Волин. обл. наук. мед. б-ка ; [упоряд. О І. Батуринська]. – Луцьк, 2017. – 5 с.

1506. **Психологічна та медична реабілітація** [Електронний ресурс] : бібліогр. список літ. // Медичний науково-інформаційний портал / Дніпропетров. облрада, Обл. центр громад. здоров'я. – Текст. дані. – Дніпро, [б. р.]. – Режим доступу: http://medlib.dp.gov.ua/jirbis2/ua/museum-of-history/154-vijskova-meditsina/1278-psikhologichna-reabilitatsiya.html (дата звернення: 19.01.2021).

1507. **Стан здоров'я військовослужбовців на сучасному етапі** [Електронний ресурс] : темат. інформ.-рек. покажч. ст. з військової медицини. Вип. 2 / уклад. О. О. Романюк // Бібліотека Одеського національного медичного університету : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Одеса, 2015. – 5 с. – Режим доступу: https://drive.google.com/drive/folders/1_I_M8-9atni5UIfKPwF8_31Uufen3vEn (дата звернення: 19.01.2021). – Назва з екрана.

1508. **Стан здоров'я та надання медичної допомоги учасникам АТО** [Електронний ресурс] : бібліогр. список літ. // Медичний науково-інформаційний портал / Дніпропетров. облрада, Обл. центр громад. здоров'я. – Текст. дані. – Дніпро, [б. р.]. – Режим доступу: http://medlib.dp.gov.ua/jirbis2/ua/museum-of-history/154-vijskova-meditsina/1211-klinichna-nefrologiya.html (дата звернення: 19.01.2021). – Назва з екрана.

1509. **Фізична реабілітація військовослужбовців з наслідками мінно-вибухової травми** : наук.-допом. бібліогр. список літ. / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека ; [уклад. Л. Дейнека]. – Луцьк, 2017. – Текст доступний в інтернеті: http://194.44.187.2/eljourn/1/fiz_reabilit.pdf (дата звернення: 19.01.2021).

1510. **Черепно-мозкові травми і контузії** [Електронний ресурс] : темат. інформ.-рек. покажч. ст. з військ. медицини. Вип. 1 / уклад. О. О. Романюк // Бібліотека Одеського національного медичного університету : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Одеса, 2018. – 3 с. – Режим доступу: https://drive.google.com/drive/folders/1_I_M8-9atni5UIfKPwF8_31Uufen3vEn (дата звернення: 19.01.2021). – Назва з екрана.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

У покажчику подаються за абеткою усі прізвища, які зустрічаються в бібліографічному описі та анотаціях, а також прізвища осіб, про яких йдеться в тексті (персоналії). Після кожної позиції у круглих дужках вказується участь кожної особи, причетної до друкованих праць з поміткою: (ред.) – редактор, (уклад.) – укладач-упорядник, (перс.) – персоналії та інші. Без позначок наведено позиції, під якими виступають автори праць.

А

Абдряхімов Р. А. 424
Абдуллаєв Р. Я. 363, 597
Агаєв Н. А. 1083, 1084, 1086, 1093, 1094
Агибалова Т. В. 1121
Агрепишин С. В. 167
Адамчук М. М. 285
Алексеева Н. Б. 513
Алещенко В. І. 1129, 1155
Алєксєєв О. М. 1050
Ангельська В. Ю. 171
Андрейчин М. А. 1405
Андрєєв Є. В. 908
Андронатій В. Б. 154; 102 (ред.)
Андронов Я. В. 618
Андрух Г. П. 1119
Антоненко Л. П. 384, 407, 533, 708, 951
Антонів Д. В. 262
Асаулюк І. К. 1003
Асєєва О. Ю. 1502 (упоряд.)
Асланова В. С. 430
Асланян С. А. 382, 507, 543, 544, 766, 812, 814

Б

Бабій В. Ю. 171–173, 214
Бабкіна О. П. 1385
Бабіченко С. І. 403
Бабов Є. Д. (Бабов Е. Д.) 849, 1351, 1356
Бадюк М. І. 79, 80, 135–139, 145, 161, 170, 174, 184, 192, 225, 228, 229, 258, 261, 273, 297–301, 318, 322, 338, 366, 1147, 1152, 1275, 1297, 1298, 1328, 1422, 1424, 1455, 1458; 94, 134, 144, 187, 301, 1457 (ред.); 1342 (упоряд.)
Бадюл П. А. 644
Базунова Н. В. 1432
Байдалка І. Д. 489
Бакай А. Є. 302
Бараненко О. В. 1105–1110
Барвінченко В. М. 1120, 1127
Баркевич В. А. 1410
Батуринська О. І. 1498, 1505 (упоряд.)
Батюк А. І. (Batiuk A. I.) 554, 608
Бац Н. С. 1126
Бачинська Н. В. 1299
Беденко А. С. 810
Безуглий А. А. 619
Безшейко В. Г. 1158, 1225, 1252

Беленький В. А. (див. Біленький В. А.)
Белый С. И. (див. Білий С. І.)
Белявцев В. В. 1362, 1375
Беляєва Н. М. 993, 1352, 1355, 1364–1366, 1373, 1374, 1377
Белякова І. А. (Бєлякова І. А.) 461, 470, 477
Бенаісса М. В. 1385
Бендас В. В. 800
Березина Л. В. 978
Березнюк В. В. 452, 455
Березовський В. А. 870
Березовський В. М. (Березовский В. Н.) 1159, 1347
Березовський В. С. 1415
Берсели Д. 1259 (перс.)
Бесага В. В. 889
Беспаленко А. А. (Bespalenko A. A.) 611, 614, 616, 620, 647, 653, 694, 695, 715, 723, 731, 853, 1295
Бєланов К. О. 1253
Бєлєвич В. М. 210
Бєлов О. А. 863, 1406
Бєлозьорова О. В. 1425–1429, 1432, 1446, 1456, 1469, 1471, 1472, 1474, 1484
Било Я. М. 175, 176
Бібік Т. А. 138
Бібіченко С. І. 334, 392, 394, 400
Біленький В. А. (Беленький В. А., Belenky V. A.) 331, 510, 523, 524, 534, 535, 545, 546, 548, 583, 590, 609, 755–757
Білецька Л. С. 1474
Білецька Н. В. 270
Білий В. Я. 88, 89, 248, 250, 258, 296; 336 (ред.)
Білий С. І. (Белый С. И.) 627, 674
Білик К. В. 1023
Білоус А. М. 843
Білоус М. В. 317, 321, 1423, 1430, 1431, 1433, 1437, 1441, 1454, 1463, 1481
Бісик С. П. 344
Близнюк М. Д. 140, 294
Блінов О. А. 1130–1133, 1160, 1254
Блощичак Р. Я. 842
Бобрун О. В. 162
Бовт Ю. В. 1033, 1040, 1044, 1048
Богачик Ф. М. 783
Богдан А. І. 1255
Богдан І. 370
Богомолець О. В. 1161, 1162, 1171; 90 (перс.); 1249 (упоряд.)
Богуш Г. Л. 558, 819, 825, 826
Божицька О. М. 912, 975
Бойко В. В. 517, 547, 649, 712, 744, 752, 822, 833, 838
Бойко Д. І. 1157
Бойко М. Г. 627
Бойко О. В. 383
Бойчак М. П. 862
Бойчук И. М. 1206
Боклан Ю. О. 953
Болтоносов С. В. 1163, 1219
Бондар Н. І. (Бондарь Н. И.) 426, 430, 433
Бондарашек І. І. 486
Бондаревський А. О. (Bondarevskyi A. O.) 303, 637, 642, 741, 750, 754; 667 (наук. керівник)
Бондаренко Г. М. 955
Бондарчук В. В. 732
Бондарь Н. И. див. Бондар Н. І.
Борзих Н. А. 685

Борзих Н. О. 621–623, 693, 697, 699, 700, 702, 703, 705–707, 716, 1378
Борзих О. В. 673, 681, 686, 705–707, 814, 1378
Борисенко М. М. 805, 806
Борисова І. С. 1192, 1336, 1347
Борисова С. Л. 1280
Бородавко О. О. 1189, 1232
Бородай В. А. (Boroday V.) 509, 510, 524, 548, 583, 590, 609
Бородай О. Л. (Бородай А. Л.) 373, 394, 1325, 1380, 1381
Боханов Г. Ю. 262
Бриндіков Ю. Л. 1300–1303
Бугай О. О. (Бугай А. А.) 358, 391, 402, 844
Будяк С. С. 138
Буженко А. І. 869, 876, 879
Булах Л. О. 883
Булах О. Ю. 64, 77, 101, 105, 121, 132, 133, 152–154, 156, 163, 177, 305
Бунін Ю. В. 1435
Буркот В. М. 835
Бурлака О. В. 920, 926
Бурлука В. В. 536, 664, 736
Буряк О. О. 1256
Бур'янов О. А. (Бурьянов А. А., Buryanov A. A.) 611, 614, 616, 617, 621, 638, 639, 646, 680, 694, 695, 702–704, 715, 730, 802, 853, 628, 629 (упоряд.)
Бучнева О. В. 511

В

Вагнєр В. О. 920
Вакулич М. В. 617, 646, 702, 704, 715
Валігура О. І. 910
Ванчуляк О. Я. 369
Варфоломеєв Є. А. 1386
Вархола Р. І. 1134
Василевський В. 320
Василенко Л. 947
Василенко С. В. 1135
Василишин З. П. 1404
Василій Б. 332 (ред.)
Васильев А. С. 624
Васильєва А. Ю. 1222
Васильков Д. О. 984
Васищев В. С. 1266
Васюк Н. О. 1372
Вахненко С. 90
Велигоцкий А. Н. 758, 794
Венгер В. Ф. 505
Венгер Г. Е. 435
Венгер О. П. 1214
Верба А. В. 91, 92, 117, 132, 178, 179, 201, 258, 296, 305, 312, 556, 558, 804, 825, 1321, 1345, 1416; 64, 761, 864 (ред.)
Веремій Л. Г. 1358
Веремчук С. Ф. 908
Визир В. А. 987
Виноград Н. О. 489, 1404
Виноградненко В. І. 180
Вирва О. Є. 373
Вихло І. І. 232
Вишнякова Г. В. 803, 834
Власенко М. О. 623
Власенко О. М. 64, 77, 122, 146, 153, 1418, 1421, 1456
Вовк В. 1493 (упоряд.)
Вовк М. С. 759

Войтенко О. В. 1136
Войченко В. В. 1387, 1388, 1390, 1394, 1397
Волкова Т. В. 439
Воловенко С. С. 512
Волошин В. О. 216, 1276
Волощук Р. Р. 842
Волянський О. М. 310, 1307–1309, 1321, 1354
Волянюк П. М. 594
Вороненко В. В. 140
Вороненко Д. В. 321, 1440
Воронін В. В. 264, 274, 371, 562, 598, 607 (перс.)
Воронко А. А. 234, 235, 871, 883, 977, 1007, 1014, 1186, 1220
В'юн В. В. 1387

Г

Габінська А. 1284, 1285
Гавловський О. Д. 1310–1312
Гаврилюк І. Ю. 307
Гаврилюк О. В. 926
Гавриш Н. Б. 1499 (упоряд.)
Гаврюш О. М. 403
Гаєвик О. Є. 1487 (упоряд.)
Гайда І. Є. 924, 928
Гайда І. М. 338, 370, 386, 390, 586, 946, 1297, 1298, 1313, 1314; 1342 (упоряд.)
Гайда Я. І. 549, 550, 568, 589
Гайдабрус А. В. 1111, 1112, 1164
Гайджаржи И. Т. 643
Гайко Г. В. 1237
Гайко О. Г. 693, 716
Гайович В. В. 698
Галай Д. Р. 1293
Галан О. В. 1433, 1441, 1452, 1481
Галаченко О. О. 1207
Галич С. П. 362, 364, 778
Галкіна Т. М. 952, 959
Галуха О. І. 1258
Галушка А. М. (Halushka A. M.) 77, 97, 131–133, 149, 198, 251, 263, 288, 312, 330, 438, 451, 458, 630, 994–996, 1014, 1017, 1280, 1349; 284, 1341 (ред.)
Гальченко А. В. 1165
Гальченко Г. І. 234, 235, 1186, 1220
Ганджа В. С. 1243
Гапонов К. Д. 1113, 1114, 1166
Гарбарчук С. І. 254
Гарматина О. Ю. 513
Гарячий Є. В. 1368
Герасименко Е. П. 788
Герасименко О. С. 76, 367, 375, 376, 379, 518, 551, 552, 559, 560, 567, 568, 570, 579, 580–582, 584, 587, 588, 593, 601, 720, 767, 823
Герасименко С. Д. 579
Герасимчук К. Р. 951, 965
Гербіш Ю. О. 440
Гержик К. П. 514–516, 526, 538
Герольд А. 1259
Герцен І. Г. 240 (ред.)
Гетьман А. В. 1137
Гетьман В. Г. 520, 522, 532,
Гетьманчук А. 323 (підгот.)
Гибало Р. В. (Gybalo R. V.) 553, 554, 600, 603, 605, 608, 637, 743, 801
Гиндич О. А. 778
Гіневський М. І. 1256
Гічун В. С. 1242 (ред.)
Глебський Ю. В. (Глебский Ю. В.) 658, 788

Говенко А. В. 851
Голик Л. А. 968
Голінько М. І. 1066
Голованова І. А. 98, 1310, 1311, 1350
Головащенко О. В. 872
Головкин В. В. 434
Головко С. В. 733; 735 (перс.)
Головченко Е. В. 1235
Голод А. Г. 905, 997
Голощапов В. В. 1124
Голуб А. Г. 1451, 1470
Голуб В. В. 232
Голубович А. Л. 1393
Голубович Л. Л. 1393
Голубош Ю. 1504 (підгот.)
Голюк О. В. 1434, 1479
Гольцова С. В. 1110, 1124
Гондуленко Н. О. 1296
Гончаренко И. Н. 375
Гончаренко І. Ф. 304, 1363
Гончаров О. Л. 308
Гончаров Я. П. 889, 1031, 1032
Гончарук В. С. (Honcharuk V. S.) 555, 566, 610
Гончарук М. М. 671
Гончарук О. М. 408
Горбунов О. А. 1305
Гордієнко С. Ю. 259
Горегляд О. М. (Горегляд А. М.) 624, 640
Горішна О. В. 1382
Горолюк Д. О. 936, 1037
Горошко В. Р. 219, 821, 847
Горшков О. О. 451, 1376
Готін О. 395, 399
Гречаник Л. І. 968, 985, 986
Гречаник О. І. 329, 363, 597
Грибук Б. В. 884
Гриневич Є. Г. 1174, 1175
Гриневич Ю. Ф. 1358
Грицай М. П. 802
Грін С. О. (Ґрін С. О.) 631, 632, 1315–1318, 1323
Громашевський Л. В. 951, 964, 974 (перс.)
Грубник Н. П. 431
Грушкевич В. В. 905, 953, 966, 973
Губар А. М. 161, 181, 221, 246, 300, 890, 1424
Гудзенко А. О. 1128
Гудима А. А. 183
Гужвенко Д. В. 227
Гузенко К. В. 1138, 1212
Гук-Лешневська З. О. 1005
Гулюк А. Г. 487, 488, 493
Гульпа В. С. 1425
Гуменюк К. В. 334, 556, 625, 743, 785, 787, 791
Гуменюк К. Г. 1410, 1414, 1418, 1419
Гунько Б. А. 1167
Гур'єв С. О. (Guriev S. O.) 124, 195, 199, 339–343, 345, 351, 352, 361, 385, 612, 613, 670, 684, 692, 729, 807, 1278
Гуржій І. А. 113
Гуржій П. М. 113
Гур'янов В. Г. 894, 897
Гусєва С. А. 1031
Гутченко К. С. 1085, 1147, 1275

Ґ

Ґрін С. О. див. Грін С. О.

Д

Дабіжа О. Ю. 778
Давиденко П. И. 624
Давидовський Л. С. 344
Давидчук Д. С. 585
Дандаш Х. 1306, 1319, 1368
Даник Ю. Г. 1168, 1169
Данилевская Н. В. див. Данілевська Н. В.
Данилюк С. В. 768
Данілевська Н. В. (Данилевская Н. В.) 1115, 1139, 1230
Данчин А. О. 182, 334, 396, 404, 408, 831
Данчин Г. О. (Данчин Г. А.) 396, 397, 401, 404
Данчин О. Г. (Данчин А. Г.) 182, 401, 405, 502, 504; 761 (ред.)
Данчишена Т. А. 1029
Дараган Р. І. (Дараган Р. И.) 627, 674
Дейнека Л. 1509 (упоряд.)
Дейнюк К. Д. 923
Деліч О. Б. 403
Деменюк К. І. 985, 986
Денисенко І. Г. 224, 230, 257
Денисенко М. М. 1170, 1205
Денисюк М. А. 633, 634, 648
Депутат Ю. М. 316, 863, 1406
Деркач З. В. 942, 999
Дернова А. Д. 1413
Дзюба К. В. 900
Дзюблик Я. О. 904, 906, 909
Дзяк Г. В. 459
Дзяк Л. А. (Dzyak L. A.) 398, 406, 409, 411, 416, 420, 841
Динец А. В. 611, 614, 694
Динник О. Б. 870
Диннік А. О. 635
Диннік О. А. 635
Дігтяр І. І. 805, 806
Діміч А. В. 1320
Добровольський С. О. 346
Доброштан Д. І. 1407
Довгалюк Н. Ю. 873
Довгалюк Т. В. 1358
Довгань І. І. 557
Довженко О. Р. 1106, 1110–1112, 1114, 1115, 1119, 1120, 1123, 1124, 1126, 1196, 1198, 1218, 1221
Доманський А. М. 207, 636, 659, 675, 690, 713
Дорохіна А. М. 1238
Дорохова А. Э. 1206
Дорошенко М. М. 1171
Доценко І. С. 186
Драган Л. М. 1499 (упоряд.)
Дроздов Д. В. 317, 1423, 1437, 1454, 1460
Дроздова А. О. 1465
Друзь О. В. 1141, 1152, 1173–1175, 1249, 1260; 1242 (ред.)
Дрюк М. О. 151, 230, 257
Дрюк О. В. 224
Дугіна Л. В. 1322
Дуда О. К. 380
Дудченко М. О. 955
Дунаева М. В. 427
Дутчак Л. А. 1261, 1262, 1287
Дядечко А. 395, 399

Е

Енин Р. В. див. Єнін Р. В.
Ергард Н. М. 1389

Є

Єдинак О. В. 1024

Єнін Р. В. (Енин Р. В.) 367, 559, 561, 562, 567, 570, 579, 587, 588, 604, 823

Єрьоменко А. Ю. 562

Єщенко О. І. 1289

Ж

Жакун І. Б. 942

Жаліло Л. І. 116

Жаркова А. В. 1063 (наук. керівник)

Жарова І. 1323

Жаховський В. О. 81, 88, 89, 92, 95, 105–111, 118, 120, 121, 128, 130, 149, 150, 154, 160, 188, 189, 250, 251, 278, 288, 296; 123 (упоряд.)

Желеховський О. А. 884, 901, 921, 922; 903 (наук. керівник)

Желіба М. Д. 558, 825

Жердєв І. І. (Жердев И. И.) 207, 624, 675, 690, 713

Животовська Л. В. 1157

Жидков С. 332 (ред.)

Жила В. 82

Жовтоножко О. І. 507, 536, 563

Жогина О. А. 1236

Жупан Б. Б. 190–194, 228, 297, 318, 407, 428

Жупан Д. Б. 429

Журко М. М. 391, 564, 576, 1026

З

Забіяко Ю. О. 1299

Заболотний Д. І. 444, 461

Забродіна Л. П. 1048

Забурський В. І. 112

Заворотний В. І. (Заворотный В. И.) 1140, 1176–1181, 1191, 1198, 1263

Завроцький О. І. 164, 1422

Загородній М. П. 1477

Заграничний Т. С. 564

Задорожна Б. В. 892, 1036, 1051, 1060, 1061, 1067

Задорожний А. М. 1051

Зайцев А. В. 452, 455

Заїка С. В. 885

Закала Х. В. 668

Замковий А. Д. 1436

Замятін П. Н. (Замятин П. Н.) 591, 596, 765, 792, 1435

Запорожан В. М. 335 (ред.)

Заремба К. 323 (підгот.)

Зарудний О. О. 649, 744

Заруцький Я. Г. 938

Заруцький Я. Л. 337, 348, 382, 507, 525, 536, 565, 566, 641, 676, 736, 766, 784, 813; 333, 335, 336 (ред.)

Засієнко Ю. П. 887

Засуха А. В. 603

Захарченко О. С. 888, 891

Зачек Л. М. 1324

Зборовська О. В. (Зборовская А. В.) 1168, 1169, 1206

Зборовський О. М. 1087
Зима І. 1047
Зінченко О. М. 1279
Зіньківський В. М. 563
Змаженко О. 1034
Зонаріс М. В. 569, 599, 606
Зорін М. О. 409
Зубко В. В. 1025
Зубко М. Д. 1393
Зубов О. Л. 1390
Зубовський Д. С. 1209, 1210, 1224

И

Иванова Ю. В. див. Іванова Ю. В.
Ивченко Д. В. 644
Истомин А. Г. див. Істомін А. Г.

І

Іванова А. Ю. 349
Іванова Ю. В. (Иванова Ю. В.) 649, 712, 744, 752, 822, 829, 838
Іванцова Г. В. 1244
Іванько О. М. 949, 963, 1382, 1407, 1411, 1414
Івашина О. Х. 1388
Іващенко Л. В. 874
Іващенко С. Н. 1326
Ільницька Т. Ю. 1097, 1182–1184
Ільченко Д. В. 875
Іпатов А. В. 1296
Ісаєнко О. Л. 502
Іскра Н. І. 294
Ісмаілов Г. Т. 569
Істомін А. Г. (Истомин А. Г.) 1325, 1380

Й

Йовенко И. А. 350, 374, 929, 930, 935, 1030
Йосипенко І. О. 242

К

Кадєєва Д. С. 1328
Каджая М. 395, 399
Казан Е. М. 114, 196
Казачков В. Є. 352, 361
Казмірчук А. П. (Казмирчук А. П., Kazmirchuk A. P.) 97, 151, 197, 224, 230, 257, 263, 304, 368, 617, 680, 988–990, 1002, 1017, 1244, 1269, 1345
Калагін Ю. А. 279
Калінкіна О. Д. 1329
Калмиков С. А. 678, 1343
Калмикова Ю. С. 678, 1343
Кальниш В. В. 1037, 1047, 1353
Кальчук О. В. 97, 115
Каминіна І. В. 1489 (упоряд.)
Капітан Г. Б. 904, 906, 909
Каплюк О. Б. 1438
Карачевський А. Б. 1185
Карвацька Н. С. 1187, 1188, 1211
Карвацька Т. Г. 1211
Картель М. Т. 1127

Кас Ю. В. 1038, 1040, 1048
Касинець С. С. 1350
Касьян О. В. 329
Катеруша Г. Л. 1256
Катюкова Л. Д. 1378
Качуровський Ю. О. 91
Каштальян М. А. (Kashtalyan M. A.) 367, 376, 379, 527, 570, 580, 581, 584, 587, 589, 593, 602, 610, 789
Квасневський Є. А. (Квасневський Є. А., Kvasnevskyi Ye. A.) 571, 599, 602, 610
Квасневський О. А. 570
Кваша О. М. 1041, 1042
Квінн Дж. М. 104 (підгот.)
Киржнер Г. Д. 325
Кирилюк С. С. 1189
Кирпа І. Ю. 410
Кінчур М. І. 1362
Кісь А. В. 1397
Кіх А. Ю. 131, 310, 810, 853, 936, 1039, 1049, 1064, 1065, 1295, 1307–1309, 1321, 1330, 1331, 1349, 1354, 1382
Кішко Р. М. 1029
Клапчук Ю. В. 373, 645, 1381
Клигуненко Е. Н. 355, 356
Климова Е. М. 829
Клівенко Ю. Ф. 198; 102 (ред.)
Клішевич Б. А. 565, 813
Клюшнікова С. В. 910
Кляцький Ю. В. 1305
Князевич В. М. 116
Кобеляцкий Ю. Ю. 200, 374, 398, 1030
Кобилецький О. Я. 421
Кобірніченко Ю. А. 811
Коваленко В. В. 311, 322, 490, 492, 1069–1071, 1073, 1074, 1079, 1080, 1338, 1362, 1375; 1068, 1076–1078 (упоряд.)
Коваленко В. М. 663
Коваленко Є. О. 1460, 1461
Коваленко І. В. 393
Коваленко І. М. 835
Коваленко О. О. 159
Коваль Б. М. 303, 642, 737–742, 745, 747, 748, 751
Коваль М. М. 867, 874, 896, 1348
Коваль О. В. 1280, 1281; 1246, 1268 (упоряд.)
Коваль С. Б. 917, 918
Коваль С. В. 1247
Ковальов Я. О. 1360
Ковальчук В. П. (Kovalchuk V. P.) 811, 815, 824, 835, 840
Ковальчук О. П. 1142
Ковида Д. В. 145, 174, 228, 298, 299, 1147, 1275, 1422, 1458
Кожевнікова В. А. 1189, 1232
Кожокару А. А. 949, 961, 962, 1016, 1409, 1410, 1414, 1417, 1419, 1484
Козак Л. П. 1404
Козак Н. Д. 1418
Козак М. С. 454, 457, 460, 463, 466, 469; 445, 449 (упоряд.)
Козачок В. Ю. 112, 139, 186, 225, 227
Козінчук Н. А. 157
Козлов С. В. 1390
Козловський С. М. 497, 498
Козуб В. Т. 1148, 1277
Кокун О. М. 1086, 1093, 1094
Колачов С. П. 113
Колесник М. 1190
Колесніченко О. С. 1143
Коліхов В. 868
Колодєжний О. В. 1116
Колодій С. А. 711
Колосова І. В. 329
Колосовський С. О. 232
Колосюк-Вихрова Т. В. 353

Комарницький В. П. 506
Компанієць А. О. 766, 770, 784
Кондратенко П. Г. 347
Кондратюк В. М. (Kondratiuk V. M.) 354, 711, 804, 811, 815–820, 826, 835, 837, 840
Кондратюк О. П. 819
Копча В. С. 1405
Копчак А. В. 491
Корж М. О. 1332
Корж С. 1047
Корік В. 332 (ред.)
Корнацький В. М. 1238, 1344
Корнілова Є. О. 1495 (упоряд.)
Корнілова Л. Є. 1495 (упоряд.)
Корня Л. В. 1144
Коробейникова О. А. 203
Коробка Е. 1288 (підгот.)
Король С. О. (Korol S. O.) 202, 204–209, 231, 236, 239, 382, 625, 630, 636, 641, 650–665, 701, 713, 714, 717–719, 784, 795, 799, 1016
Корольков О. І. 1380, 1381
Королькова А. А. 1325
Коропатнік І. М. 280
Коростій В. І. 1140, 1191, 1263
Корхов С. І. 180, 203, 275, 346, 349, 599 (перс.)
Корченок В. В. 1321
Коршняк В. О. 1033, 1038, 1040, 1043–1045, 1333; 1035 (ред.)
Коршняк О. В. 1333
Косарчук В. В. 210
Костенко І. Г. 839, 950
Костюкевич Й. М. 671
Косульніков С. О. 764
Котик С. Л. 921
Котко О. М. 666
Кохан В. Ф. 211
Кочина М. Л. 537
Кочін І. В. 165, 1415
Кравців І. С. 1350
Кравцов Д. І. 195, 339–342, 345, 351, 352, 361, 385
Кравченко К. В. 520, 532
Кравченко К. О. 810, 1145
Кравченко Ю. М. 1397
Кравченя А. П. 907
Краєвська М. М. 572
Краснов О. Г. 98
Краснова О. І. 98
Красновид Т. А. 430–432
Краснояружський А. Г. 517
Красюк О. А. 958, 1000, 1023
Крешун Є. А. 641
Криворотько Я. В. 1250
Крилюк В. О. 183, 212
Кришевський Ю. П. 821
Криштафор Д. А. 355, 356, 930
Кріштафор А. А. (Криштафор А. А.) 355, 929–935
Круглова М. М. 547
Круль Ю. П. (Krul Yu.) 667, 750, 754
Крушельницький О. Д. 1405, 1411, 1413
Крючков Є. Д. 511
Ксенчин О. О. 885
Кувікова І. П. 1374
Кудерміна О. І. 1088
Кудренко М. В. 81, 95, 118, 120, 121, 128, 157–159
Кузнецов А. Г. 1121
Кузнецов А. Д. 668
Кузьменко В. И. 494
Кузьмін В. Ю. 287
Кузьмук І. О. 233; 453 (упоряд.)
Кулик О. В. 1335
Кулібаба О. В. (Кулибаба Е. В.) 1351, 1356
Кундієв Ю. І. (Кундиев Ю. И.) 248, 255, 1237

Кураченко І. П. 199, 612, 692
Куреньова К. Ю. (Куренева К. Ю.) 436, 465, 480, 485; 442 (уклад.)
Куриленко І. В. 1352, 1355, 1364, 1366, 1374, 1377
Курило В. А. 1230
Курінной І. М. 615
Кутасевич Я. Ф. 972
Кутовий І. О. 400
Кутовий О. Б. 573, 764
Кутько И. И. 1096, 1154, 1193, 1194
Кухар А. В. 313
Куценко І. З. 878
Куценко Т. В. 877
Кучер Б. М. 538
Кучма А. Б. 213
Кучмістов В. О. 306, 1466
Кучмістова О. Ф. 381, 1371, 1468
Кушнір В. А. 612, 613, 692
Кушнір О. С. 845, 849

Л

Лавренчук О. А. 574
Лавриненко О. В. 369
Ладик–Бризгалова А. К. 1162, 1195, 1219
Лазаренко Ю. В. 648, 688
Лазарєва О. Б. 1326
Лазоренко І. М. 1499 (упоряд.)
Лакинський Р. В. 1170, 1196, 1205
Лакша А. А. 621, 639, 697, 700, 706
Лакша А. М. 615, 639, 673, 686, 689, 691, 721, 771
Латипов І. С. 264
Лашин О. І. 1269
Левіт Й. Р. 1376
Левченко В. А. 377; 226 (ред.)
Левченко Е. В. 214
Левченко Т. М. 530, 531, 618, 724, 852
Лепський В. В. 1336
Леськів Б. Б. 1337
Лещенко Я. О. 215
Линев А. Н. 1154, 1193, 1194
Линев К. А. 575
Линева Р. С. 1154
Линник–Верхотурцева Ю. С. 734
Лисак А. С. 698
Лисенко В. Ю. 1305
Лисиця В. 735 (підгот.)
Лисун Д. М. 199, 612, 613, 669, 692
Лисяный Н. И. 1237
Литвин И. А. 1197
Литвиненко Л. І. 1264
Литвинский Б. В. 1351
Литовка С. Л. 316, 949, 1409, 1417
Литовченко В. О. 1306, 1368
Литовченко І. І. 939,
Лихман В. М. 833
Лихота А. М. 492, 1070, 1071, 1074, 1079, 1080, 1338; 1068, 1076 (упоряд.)
Лищенко Д. В. (Лыщенко Д. В.) 452, 455
Лищишин М. З. 311, 1069, 1070, 1072-1074, 1079, 1080, 1338, 1375; 1078 (упоряд.)
Лівінський В. Г. 81, 88, 89, 92, 95, 105–111, 118, 120, 121, 128, 149, 154, 160, 166, 189, 250, 251, 281, 288, 296; 123 (упоряд.)
Лігоненко О. В. 805, 806
Лінський І. В. 1109, 1110, 1118, 1205
Ліпковська Н. О. 1120, 1127

Лісна Н. М. 1105, 1108, 1117
Літвінова Н. Ю. 748
Ліхолетов Є. О. 1233
Ліщук Н. В. 958
Лозінська Н. С. 1093, 1094
Лозовська О. В. 91
Лопін Є. Б. 378
Лопуга Н. М. 576
Лоскутов О. Є. (Лоскутов А. Е.) 674–676, 690, 713
Лось Д. В. 638, 704, 771
Луговський І. С. 285
Лук'янчук І. А. 1039, 1049, 1064, 1065, 1281, 1293, 1354
Лунгу В. І. (Лунгу В. И.) 487, 488, 493
Лур'є К. І. 866, 1339
Лурін І. А. (Lurin I. A.) 123, 130, 131, 150, 202, 255, 799, 923, 1349, 1408; 786 (ред.)
Лучкевич М. П. 924
Лыщенко Д. В. див. Лищенко Д. В.
Льовкін І. М. 310, 1244
Ляшенко О. О. 78, 141, 198, 1455

М

Магей М. М. 746
Маєтний Є. М. 521
Мазур В. П. 487, 488, 493, 849, 1351
Мазуренко О. В. 216
Майданюк В. П. 122, 380, 983
Макаренко С. В. 1336
Макаренко С. М. 1359
Макаров В. В. 522
Макаров Г. Г. 600, 603, 801
Макарчук М. 1034, 1047
Максим'як М. В. 377
Максименко М. А. 199, 345
Максименко С. Д. 1160
Макуха Ю. М. 908
Маланіч О. Ю. 844
Маланіч Ю. В. 312
Маланкевич Ю. І. 928
Малихіна Н. А. 1196
Малишева О. Ю. 1042
Мальцев О. В. 1353
Мамай Н. О. 526, 845
Мамедов Ш. М. О. 1394
Маметьєв А. О. 640
Мандрик І. Г. 959
Мануйленко Л. Г. 1415
Маркозова Л. М. 1117
Мартинчук О. О. 681
Марута Н. О. 1198
Марухно Ю. І. 491
Марущенко К. Ю. 951
Марфюк Є. М. 842
Марценковський І. А. 1182
Марцинковський І. П. 195, 343, 357, 670, 684, 807, 809
Марцинковський С. П. 385
Марченко В. Г. 217 (ред.)
Марчук Н. В. 867
Масесов М. М. 113
Масловська Н. Г. 1245
Масунов К. Л. 789
Матвейко О. 1340
Матвейчук А. О. 1101
Матвієць Л. Г. 1265
Матвійчук Б. В. 239, 652, 657, 659, 662–664, 677, 701, 714, 717, 718, 795
Матвійчук М. В. 372
Матіяш А. В. 954, 974

Матковський В. В. 846
Матолінець Н. В. 421
Матрос-Таранец И. Н. 494
Матяш В. И. 978
Матяш М. М. 1046, 1198; 1092, 1267 (упоряд.)
Мацера П. В. 133, 304
Медзин В. І. 388
Мележик І. О. 803, 834
Мелець І. В. 847
Мельник В. М. 219, 358, 848, 858, 861
Мельник В. О. 218
Мельник І. П. 95, 118, 125, 220
Мельник С. М. 314
Мельник Ю. Б. 1266
Мельник П. С. 157–159
Метелиця Т. М. 922
Микита О. О. 80, 127, 135, 161, 170, 174, 175, 176, 184, 221–223, 229, 253, 297–301, 313, 315, 318, 366, 1147, 1275, 1424
Минько О. В. 285
Миропольська О. В. 1465
Миршук Н. М. 885
Мисула Ю. І. 1270
Михайленко О. В. 1399
Михайлик О. П. (Михайлік О. П.) 151, 1250
Михайлов А. Н. 1279
Михайлов Б. В. 1089, 1090, 1119, 1207, 1250, 1271, 1276; 217, 1327 (ред.)
Михайлусов Р. М. (Михайлусов Р. Н., Mihajlusov R. N.) 331, 359, 360, 524, 545, 546, 548, 583, 590, 609, 755–758, 769, 772–777, 792, 794, 798
Михійлусов Р. М. див. Михайлусов Р. М.
Мізякіна К. В. 420
Мінасов Р. В. 259
Мінко О. І. 1109, 1118
Мінухін Д. В. 517
Мірошниченко Д. І. 223
Мітіоглу Н. А. 1239
Мішалов В. Г. (Mishalov V.) 731, 738, 747
Мішалов В. Д. 1387, 1394, 1397, 1399
Міщенко А. О. 1137
Мкртчян Ю. К. 391, 402
Мойсюк В. Д. 800
Моісеєнко Р. О. 1324
Моргачова Г. К. 452
Моргун А. О. 1395, 1396, 1403
Моргун О. О. 1403
Мороз Г. З. 876, 879, 1247
Мороз О. В. 441
Мороз Р. А. 1142
Мороз С. М. 1089
Мостіпан О. О. 293
Мостовий С. Є. 870
Мошківський В. М. 269
Музиченко В. О. 1280
Музичко Л. Т. 1272, 1273
Мурадян К. Р. 365, 371, 518, 577, 578, 767, 827, 828, 832
Мусенко О. Я. 337
Мушенко Е. В. 829
Мясников Г. В. 368, 939, 988–990, 1001, 1002
М'ястківська І. В. 275

Н

Набойченко Я. В. 595
Нагалюк Ю. В. 737, 738, 742, 747–749
Наговіцин О. П. 218
Назаренко О. Я. 923
Нарожнов В. В. 1409, 1456
Насєдкін Д. Б. 877
Насібуллін Б. А. 1044, 1045
Науменко В. А. 1206
Науменко Л. Ю. 640, 1192, 1347
Науменко М. В. 1348
Наумов В. Л. 1146, 1200–1203
Неговська А. С. 1443
Негодуйко В. В. (Negodujko V. V.) 331, 359, 360, 524, 545, 546, 548, 583, 590, 609, 755–758, 765, 769, 772, 775, 779–782, 792, 794, 798, 1444
Недашківська А. А. 1267 (упоряд.)
Недвига О. В. 1091
Неділська Н. С. 961, 962
Несен А. О. 1240 (упоряд.)
Нетлюх А. М. 421
Нетребко О. А. 365, 783, 832
Николюк Д. П. див. Ніколюк Д. П.
Нідзельський М. Я. 1075
Нікітенко І. М. 955
Нікітов В. В. 1274
Ніколайчук О. П. 306, 1445, 1448, 1473
Ніколюк Д. П. (Николюк Д. П.) 626, 679
Нікоряк Р. А. 1248
Новицька І. М. 1485 (упоряд.)
Ноздрачов О. 283

О

Обезенюк Л. О. 606
Овечкіна Ю. О. 349
Оврас Б. С. 1053
Овсиенко Г. В. 941
Овская Е. Г. 987
Овсяник К. В. 460, 463
Овчар А. І. 377
Овчаренко М. О. 1110
Овчарук І. С. 259
Огородник Я. П. 362, 778
Огороднійчук І. В. 963, 1405, 1411, 1413, 1419
Огороднік В. С. 227
Одайник Т. М. 848
Околец А. В. 643
Олейніков В. Б. 233
Оленюк Д. В. 930
Олійник А. А. 180
Олійник В. П. 1480
Олійник І. О. 972
Олійник О. Є. 690
Олійник Ю. М. 525
Омельченко Т. М. 802
Омелянович В. 1204
Онищенко А. К. 859–861
Ордатій А. В. 340–342, 351, 352, 361, 670, 683, 684, 809
Орлова Н. М. 1439
Осокина О. И. 1095
Оссовський О. В. 585
Островська К. О. 1208
Остроушко О. Д. 1315, 1357, 1361
Осуховська О. С. 1104, 1125, 1222
Осьодло В. В. 891, 893, 902
Осьодло В. І. 1209, 1210

Осьодло Г. В. 862, 865, 886, 889–891, 894–898, 956, 1003, 1098, 1421, 1459; 864 (ред.)

Охонько О. В. 237, 310

П

Павловський І. В. 142

Павчак Р. М. 238

Пайкуш В. А. 843

Палагін О. В. 255

Паламар І. В. 372

Паламарчук В. С. 648

Паламарчук Д. В. 1350

Палій І. Г. 885

Паляниця А. С. 594

Панасюк Е. Л. 978

Панкратов І. О. 1475

Пантась С. О. 1137

Панченко О. А. 1096, 1150, 1154, 1159, 1194

Партасюк Н. Ю. 1247

Пархоменко Ю. О. 936, 1049

Пасько І. В. 141

Пасько В. В. 125, 152, 160, 166, 176, 188, 214, 238, 244, 245, 268, 438, 496, 536, 576, 810, 868, 893, 962, 1305, 1371, 1382, 1432, 1446, 1462, 1475, 1481 (перс.)

Патраш С. В. 687

Пачехон О. В. 496

Педаченко Ю. Є. 1041

Педаченко Є. Г. 405, 406, 504

Пеев С. Б. див. Пєєв С. Б.

Пелех В. А. 573

Передрій В. П. 240

Перекопайко Ю. М. 830, 831

Перцов В. І. 1360

Петренко О. В. 433

Петриченко О. О. 1116

Петрова Н. З. 1485 (упоряд.)

Петросян Т. Р. 1121

Петрук Л. Г. 436, 439, 441, 444, 446, 448, 456, 460–463, 465, 468, 470–485; 437 (упоряд.)

Петруша О. О. 1031, 1032

Петрушенко С. В. 371, 598

Печиборщ А. В. 293

Печиборщ В. П. 78, 124, 140, 148, 242, 290, 294, 295

Печиборщ О. В. 290, 294

Пешкова М. І. 501, 1007

Пєєв С. Б. (Пеев С. Б.) 591, 596

Пилипенко Г. С. (Pylypenko H. S.) 410, 423, 841, 937

Пилипенко М. М. 243

Пилипюк В. А. 1004

Писаренко О. А. 1075

Півник В. М. 141, 244, 245, 291, 292, 688, 1359, 1455

Підкопай Д. О. 1306, 1319

Підкопай Т. 1319

Підлісний О. В. 381, 1439, 1446, 1467

Пінчук І. Я. 1116, 1156, 1162; 1172, 1249 (упоряд.)

Пішель В. Я. 1097, 1156, 1212

Пішко І. О. 1086, 1093, 1094

Платинюк О. Б. 1140

Плахтій І. Ю. 1026

Плєшкова О. В. 422, 1421, 1434, 1442, 1459, 1478, 1479

Пліс І. Б. 784
Погорелый Д. Н. 435
Погоріляк К. М. 1115, 1116
Погребна А. В. 877
Подолян Ю. В. 133, 438, 451, 458, 768, 1066
Пойманова О. С. 439, 447, 464, 468, 484
Покас О. В. 803, 834
Полежаєв Г. О. 565, 592, 813
Полив'яна М. Ю. 1097, 1156, 1212
Полион Н. Ю. 925
Поліщук В. Т. 1038, 1140, 1263
Поліщук М. Є. (Полищук Н. Е.) 401, 404, 405, 408, 502, 504, 831, 938
Полотенко-Повстяна Н. В. 1388
Полторацький С. С. 246
Польовий В. П. 594
Поляков О. И. 788
Полякова О. В. 247
Полянський І. Ю. 519
Полях І. О. 403
Пономаренко В. О. 1375
Пономаренко О. В. 1360
Попадюха Ю. А. 1361
Попелюшко Р. П. 1213
Попенко Н. В. 911, 969
Попов А. І. 503
Попова О. М. 176
Попсуйшапка К. О. 503, 529
Породко Б. С. 878
Пострелко В. М. 1120, 11126, 1127
Потапов І. В. 1356
Прасол В. О. (Прасол В. А.) 649, 744, 752, 822, 829, 838
Привалова Н. М. 1052
Притула Р. Л. 1453, 1480
Приходько Т. В. 1450, 1452, 1463, 1467, 1473
Прокопенко Ю. О. 1266
Прокопчук С. М. 886, 891, 899, 1018
Прохоренко Г. А. 244, 245, 386, 390, 586
Прус Н. В. 952
Пугач Е. А. 1150
Пустовойт Б. А. 678, 1343
П'ятикоп В. О. 394, 400
П'ятикоп І. О. 972

Р

Рабощук О. В. 850, 859, 860
Радиш Я. Ф. 147, 1372
Радушинська М. В. 894, 895, 897, 900, 1018, 1019
Радченко В. О. 503, 529
Радченко О. М. 942, 999, 1005
Рак К. В. 666, 854, 855
Ракша-Слюсарєва О. А. (Ракша-Слюсарева О. А.) 948, 970
Ребедайло М. О. 851
Ребедайло О. П. 1006, 1008
Реброва Ю. В. 1369
Рега Н. І. 1214
Резнік Б. Я. 569, 572, 606 (перс.)
Резніков О. В. 362
Ремень І. І. 709
Рибак В. А. 491, 495
Риженко С. А. (Рыженко С. А.) 389, 459, 1089, 1276
Рижов О. А. 317, 321, 1430, 1431, 1437, 1441, 1454, 1463
Ризванюк А. В. 435
Рикова О. М. 1462
Рихальська К. С. 965
Ричка О. В. 101, 305, 330, 378, 438, 1330

Роговський В. М. (Роговский В. М.) 303, 642, 712, 737, 739–743, 745, 749, 750, 752
Родзоняк О. І. 1234
Родіонов О. С. 739, 740, 742, 745
Рожков А. В. 1417
Розенко О. В. 347
Рой І. В. 1378
Ромаев С. Н. 359, 360, 769
Романів О. П. 1115, 1116
Романчук Я. О. 1027
Романюк К. В. 940
Романюк Оксана Олександрівна 1491, 1492, 1494, 1500, 1507, 1510 (упоряд.)
Романюк Олена Олександрівна 1217
Романюк Ольга 104 (підгот.)
Ромашко А. С. 308
Ротар С. С. 1103
Рощін Г. Г. 216, 277, 286, 287; 249 (ред.)
Руда Я. В. 234, 235
Руденко В. В. 1464
Рудик Ю. С. 1240 (упоряд.)
Рудинська С. М. 184, 1261, 1262, 1287
Рудинський О. В. 78
Рудницький Р. І. 1211
Рум'янцев Ю. В. (Румянцев Ю. В.) 927, 1098, 1456, 1484
Русинко И. М. 925
Рута В. В. 1445
Рушай А. К. 681, 685
Рыженко С. А. див. Риженко С. А.

С

Савицький В. Л. 122, 137, 146, 149, 152, 153, 167, 316, 956, 1269, 1416, 1418, 1484; 185 (ред.); 1278 (упоряд.)
Савицький О. Ф. 337, 525, 733, 736
Савічан К. В. 890, 912, 975, 982, 991, 992, 1020
Савка І. Г. 369
Савка І. С. (Савка И. С., Savka I. S.) 626, 680, 730
Савка С. Д. 1187, 1188
Савченко Я. Б. 1032
Савчук С. О. 967
Саган В. 320
Сайед М. А. 505
Сайко О. В. 924, 928, 1050, 1053, 1054, 1062
Салієв А. Ю. 910
Салютін Р. В. 364
Самарский И. Н. 375
Самойлов Д. В. 369
Самойлова О. С. (Самойлова Е. С.) 1122–1124, 1218
Сапа С. А. 801, 814
Сапожніков А. Р. 968, 969, 976
Сарвір І. М. 1279
Сафонов В. Є. 520, 532
Сацик С. П. 293
Свириденко Л. Ю. 769
Свистун І. І. 377
Світличний Е. В. 363, 518, 767, 832
Севергін В. Є. 526
Секела М. В. 522
Сельменський А. І. 291, 292
Селюк М. М. 872, 873
Селюк О. В. 1008
Семененко К. М. 1099
Семенів І. П. 80, 366
Семчишин І. М. 440

Семчишин М. Г. 892, 1036, 1051, 1055, 1056–1061, 1067
Сергєєв О. О. 764
Сердюк А. М. 93, 248, 1408
Сердюк В. Н. 434
Сердюк О. І. 1207, 1271
Середа І. К. 79, 125, 135, 167, 170, 220, 222, 225, 229, 253, 254, 297, 1100, 1101
Сидак-Петрецкая О. С. 431
Сидорова Л. Л. 989, 990
Сидорова Н. М. (Сидорова Н. Н., Sydorova N. N.) 501, 988–990, 994–996, 998, 1007, 1009–1012, 1014, 1017
Синельник С. В. 287
Синєпупов Д. М. 347
Сиропятов О. Г. 1098, 1152
Сирота П. С. 1371, 1460–1462, 1468
Сімперович С. В. 863, 1406
Сірий В. І. 843
Сірко А. Г. (Sirko A. H.) 398, 406, 409–420, 423, 841, 937, 938
Скворцова О. В. 422, 1427
Скіба В. В. 685
Скобська О. Є. 1041, 1042
Скрипниченко І. Д. 429 (наук. керівник)
Скрипніков А. М. 1157
Скрипченко Л. В. 1486 (підгот.)
Слабкий Г. О. 81, 148, 158
Слесаренко С. В. 644
Слєсаренко Д. О. 696
Слєсаренко Ю. О. 904, 906, 909, 913–915
Сличко І. Й. 277
Слободяник Г. І. 256
Слободянюк А. Т. 530, 531
Слюсарєв О. А. (Слюсарев О. А.) 948, 970
Смайлі Д. 286
Смачило Р. М. 595
Смашна О. Є. 1283
Смірнова М. І. 562
Сморгунова В. Ф. 966
Снісар А. В. 573
Сокіл А. А. 1157
Соколов О. В. 764
Соколова О. М. 147, 1191, 1372
Солдугей О.-М. В. 977
Сологуб В. О. 1186, 1220
Соломенний А. М. 381, 1371, 1439, 1440, 1446, 1448, 1450, 1452, 1453, 1466, 1475–1478, 1482
Солтис О. В. 168
Солярик В. В. 136, 137, 139, 145, 228, 261, 262, 322, 1458
Сопов В. М. 1092 (упоряд.)
Сорокіна О. Ю. 247
Сотников А. В. 801
Софієнко С. В. 1001, 1013
Соченко Т. 1284
Сошенко Т. 1285
Спіріна І. Д. 1192
Стаднік А. В. 1266
Стаднік С. М. 878
Старюк Д. О. 1383
Стась О. В. 950
Стасюк А. В. 1096, 1241
Стасюк В. А. 1482
Стаценко І. В. 901
Стащук Р. П. 809
Стеблюк В. В. 325, 1363; 1282 (ред.)
Степанова Н. М. 1219
Стефак Я. П. 800
Стогнієв Ю. О. 1385
Сторожук Л. О. 1358

Страфун О. С. 623
Страфун С. С. 615, 628, 686, 689, 691, 693, 697–700, 705–707, 716; 629 (упоряд.)
Стрельников М. О. 193
Стриженко В. І. 77, 101, 117, 132, 133, 146, 152, 153, 156, 163, 177, 201, 263
Ступницький М. А. 842
Стусь В. П. 925
Сулімовська А. С. 1219
Сусак Я. М. 277
Сухін Р. Є. 909
Сухоруков В. І. 1033, 1040
Сушинський О. Р. 1285
Сушко Ю. І. 338; 1342 (упоряд.)
Сушков С. В. 596

Т

Табачніков С. І. 1104, 1125; 1172 (упоряд.)
Танасієнко П. В. (Tanasienko P. V.) 343, 670, 684, 729, 807
Танькут В. О. 1332
Тарасенко В. О. 381, 1465
Тарасова І. А. 964
Тарасюк В. С. 372; 241 (ред.)
Тарнавський В. Ф. 671
Тасенко М. В. 1126
Татарчук Т. Ф. 926
Тахтаулова Н. О. 1453
Тверезовський М. В. 259
Теплюк А. А. 1085, 1148, 1153, 1277
Терещенко В. М. 1305
Тертишний С. В. (Тертышный С. В.) 367, 604, 643, 720, 789, 791, 793, 823
Тесленко С. О. 529
Тещук В. Й. 1286
Тещук Н. В. 1286
Тимченко І. Б. 635
Тимчишин Д. О. 845
Тимчій А. М. 1427, 1434
Тімченко О. В. 1145
Тірон А. В. 1081
Тірон І. В. 1453
Тітов І. І. 232
Тітова Ю. П. 339
Ткач С. В. 833
Ткаченко А. Є. (Tkachenko A. Ye.) 337, 348, 610
Ткаченко О. В. 1390
Ткачов А. В. 939, 1050, 1062
Ткачук А. С. 1000
Ткачук І. М. 876, 879–882, 1102
Ткачук С. І. 164, 380, 384, 407, 533, 708, 839, 865, 916, 946, 948, 964, 967, 973, 974, 981–983
Ткачук Т. Л. 1136
Ткачук О. Ю. 383
Товстограй В. М. 627
Тодікаш М. Й. 709, 710, 852
Тодуров І. М. 295; 1278 (упоряд.)
Трачук Л. Є. 1223
Третяк Д. Д. 501, 998
Третяк С. Д. 941
Третяк І. Б. 393
Третьяков В. В. 954
Третьякова А. І. 943
Трихліб В. І. (Трихлеб В. И.) 164, 380, 384, 407, 533, 708, 839, 865, 905, 946, 948, 951, 953, 954, 956, 964–967, 970, 973, 974, 978, 981–986; 960 (ред.)
Трінька І. С. 1171, 1353

Трохимчук В. В. 1423, 1440, 1464
Троян О. І. 506
Трутяк І. Р. 370, 386, 388, 390, 586
Трутяк Р. І. 388
Тучапець М. М. 928
Тхоревський О. В. (Тхоревский А. В.) 270, 358, 496, 666, 854, 855, 858, 941
Тютюнник Л. Л. 1151, 1251

У

Удовиченко С. Я. 1063
Уманець О. І. 585
Уржумов В. Д. 1396
Усенко Л. В. 929
Усенко О. Ю. 364
Устименко С. Б. 434
Устинченко И. В. 1401
Устич О. С. 264
Устінов О. В. 265, 266, 1420; 93 (інтерв'юер)
Устінова Л. А. 210, 239, 295, 714, 1438, 1459
Ухач Ю. Д. 247, 856

Ф

Фальштинський О. С. 261, 262, 267
Фам Нгок Фіонг Ян 371, 569, 598, 599
Фахурдінова М. 323 (підгот.)
Федірко І. В. 497, 498, 1074, 1080; 1076 (упоряд.)
Федоренко С. 631, 632
Федорова О. О. 910
Федотов Д. С. 1289
Філімонова Н. 1034, 1047
Філіпішин Є. В. 365
Філіпюк А. Л. 942, 999
Філь А. Ю. 388
Фіонов О. М. 1432
Фітькало О. С. 1221
Фомін О. О. 711, 812, 824, 826, 836, 837
Фоміна Н. С. 711, 812, 824, 836, 837
Форманчук О. К. 1234
Форостяний П. П. 734
Франкова И. А. 1226
Фрімет С. Е. 519
Фураев А. П. 467

Х

Халік С. В. 330
Ханюкова І. Я. 1296
Харченко Д. С. 1442, 1445,
Харченко Є. М. 1104, 1125, 1222
Хаустова О. О. 1223
Хащівський Л. В. 1100
Хвисюк О. М. 217 (ред.)
Херсонська Т. Б. (Херсонська Т. В.) 268, 499, 500
Хижняк В. В. 1396, 1403
Хижняк М. І. 1416
Хитрий Г. П. 219, 269–271, 273, 387, 821, 857–861
Хівренко В. В. 1499 (упоряд.)
Хміляр О. Ф. 1224
Хоменко І. В. 998

Хоменко І. П. (Хоменко И. П., Khomenko I. P.) 76, 123, 160, 202, 231, 236, 239, 251, 272, 288, 523, 527, 528, 534, 535, 537, 538, 560, 568, 580, 584, 588, 589, 597, 600–602, 604, 605, 625, 647, 701, 714, 717–720, 723, 751, 762, 763, 785–787, 790, 791, 795, 799, 804, 808, 823, 923, 1016, 1022, 1308, 1345, 1408; 60, 103, 123, 284, 786, 979, 980 (ред.); 90, 261 (перс.)

Хомич С. М. 927

Хомутецька Н. І. 1451, 1470

Хорошун Е. М. 76, 101, 117, 169, 201, 236, 559, 567, 582; 64 (ред.); 1246, 1268 (упоряд.)

Хохолєва Т. В. 1399

Худа М. Ю. 526

Худенко Л. І. 1046, 1199; 1267 (упоряд.)

Хухлей В. О. 273, 387

Ц

Царев А. В. 374, 1030

Царьов В. В. 1415

Цветкова Н. В. 1075

Цвігун Г. В. (Цвигун Г. В.) 513, 1003

Целомудрый А. И. 435

Целуйко І. М. 796

Цема Є. В. (Цема Е. В., Tsema Ie. V.) 554, 560, 608, 611, 614, 616, 647, 694, 695, 723, 731, 751, 762, 763, 785, 787, 790, 791, 808, 1022

Цивина С. А. 626

Цимбалюк В. І. 93, 123, 130, 150, 405, 504, 506, 938; 90 (перс.); 334, 508, 672, 760, 786, 919, 1370, 1408 (ред.)

Цимбалюк Я. В. 393, 699

Цислюк В. П. 1362

Циц О. В. 224, 230, 257, 733

Цицерон К. 1064 (перс.)

Цуглевич Я. М. 286

Цюбик В. В. 721

Ч

Чабан О. С. 1225, 1226; 1172 (уклад.)

Чайка А. В. 346, 572, 606, 607

Чайковський І. А. (Chaikovsky I. A.) 368, 1002, 1013, 1017

Чеботарьова Л. Л. 943

Чекрижев Д. О. 529

Челу П. 104 (підгот.)

Чемеркін О. С. 446, 448

Чепурна А. М. 1227

Чергава О. Ю. 486

Чередниченко Н. А. 722

Черемський А. П. 213

Черенок Є. 82

Черненко В. Г. 935

Черненко І. І. 1290, 1291

Черненко І. О. 1141, 1160, 1173–1175, 1228, 1260, 1292

Чернишов В. А. 1240 (упоряд.)
Чернявский В. В. 1082
Черняк В. А. 749
Числіцька О. В. 1229
Чолак В. В. 797
Чугунов В. В. 1230
Чуйко Ю. Н. 505
Чумак Н. В. 387
Чумак Т. Э. 1231
Чупрун В. Т. 1402
Чухно І. А. 1290, 1291

Ш

Шалашов В. В. 1122
Шалімов О. О. 337, 342, 362, 382, 520, 573, 585, 594, 600, 605, 616, 638, 695, 750 (перс.)
Шаповалов В. В. 1128
Шаповалов В. О. 1128
Шаповалов В. Ю. (Shapovalov V.) 76, 169, 231, 236, 376, 379, 516, 527, 581, 582, 584, 593, 601, 762, 763, 790, 808, 1022
Шаповалова В. О. 1128
Шарбель Ю. 1319
Шармонова А. О. 1356
Шахліна Л. Я. 1326
Швець А. В. 79, 170, 330, 438, 451, 458, 936, 1037, 1039, 1049, 1064–1066, 1281, 1293, 1353, 1354, 1363, 1376, 1382; 1246, 1268 (упоряд.)
Швець О. О. 1476
Шевага В. М. 892, 1036, 1051, 1060, 1061, 1067
Шевага І. М. 886, 898
Шевцова Т. В. 464, 481; 443, 450 (упоряд.)
Шевченко А. 82
Шевченко О. Г. 1332
Шевченко С. І. 1337
Шевченко Т. М. 389
Шевчук В. І. 993, 1364, 1365, 1373
Шевчук О. А. 917, 918
Шевчук О. С. 1085, 1277
Шевчук С. В. 234, 235, 1148, 1153, 1186, 1220, 1277
Шекера О. Г. 325
Шемчук О. М. 868
Шепеля А. В. 494
Шепітько К. В. 579
Шербул О. В. 233
Шестопалова Л. Ф. 1189, 1205, 1232
Шестопалюк А. А. 643
Шидловська Т. А. (Шидловская Т. А.) 436, 437,439, 441, 442, 444–448, 450, 454, 457, 460–466, 468–485; 443, 449, 453 (упоряд.)
Шидловська Т. В. (Шидловская Т. В.) 436, 437, 441, 442, 444, 445, 447, 450, 454, 457, 462, 466, 469, 474–476, 478; 443, 449, 453 (упоряд.)
Шидловський А. Ю. 468,
Шидловський М. С. 621
Шинкарук О. В. 1302
Шипілов С. А. 523, 528, 534, 535, 537, 539–542
Шипунов В. Г. 626, 673, 686, 689, 691
Широбоков Ю. М. 1145
Шитіков Т. О. 1383
Шитікова Т. В. 1383
Шиць А. М. 870, 1001

Шкатула Ю. В. 124
Шкурко Д. 307 (інтерв'юер)
Шлапак І. П. 628, 629 (упоряд.)
Шматенко О. П. 306, 317, 321, 422, 902, 1371, 1421, 1428, 1430, 1431, 1433, 1437, 1439–1442, 1446, 1448, 1450–1452, 1454, 1462–1464, 1466–1482; 1433, 1449, 1450, 1466 (ред.)
Шмідт П. А. 497, 498
Шолойко Н. В. 1483; 1443
Шопіна М. О. 1386
Шпак М. О. 963
Штепан О. В. 1021
Шугай М. А. 1222
Шугалій Є. П. 136
Шугалій О. О. 1137
Шудрак А. А. 333 (ред.)
Шульте В. 1099 (перс.)
Шумейко М. В. 1461
Шуригін О. Ю. 140
Шустерман Т. Й. 1233

Щ

Щебелюк П. П. 1451
Щебивок О. Г. 648
Щеглюк О. І. 903, 1295
Щепанков С. М. 963
Щепетов М. В. (Щепетов Н. В., Shchepetov N.) 737, 743, 750, 753, 754
Щербакан С. С. 274
Щербиніна М. Б. 389

Ю

Юнацька О. В. 950
Юр'єва Л. М. (Юрьева Л. Н.) 1233, 1294
Юрик О. Є. 944, 945
Юрценюк О. С. 1103, 1187, 1188
Юрченко В. Д. 183
Юхимчук Т. Я. 724

Я

Яворовенко О. Б. 993, 1352, 1355, 1364–1366, 1373, 1374, 1377
Яворська І. А. 1028
Якимець В. М. 148
Якимова Т. П. 528, 798
Яковцова И. И. 768
Якубенко Ю. П. 1234
Якушкін Є. Ю. 275
Яловенко В. А. 620, 810
Ярмоленко М. Я. 1120
Ярмолюк Ю. О. (Yarmolyuk Y. O.) 617, 638, 639, 646, 702–705, 715, 725–728, 730, 802, 1384
Ярош Т. В. 186, 261, 291, 927, 1148, 1153
Ясинский А. В. 510
Ясинчук М. М. 671
Ястремська С. О. 1214
Яцків В. В. 519
Яцун В. В. 637
Яцюк Н. М. 899

A

Anderson J. T. 663 (перс.)

B

Batiuk A. I. див. Батюк А. І.
Belenky V. A. див. Біленький В. А.
Bespalenko A. A. див. Беспаленко А. А.
Biryuk I. G. 276
Bondarevskyi A. O. див. Бондаревський А. О.
Boroday V. A. див. Бородай В. А.
Botikov V. V. 423
Buryanov A. A. див. Бур'янов А. А.

C

Causero A. 615 (перс.)
Chaikovsky I. A. див. Чайковський І. А.
Cherkes–Zade D. 615 (перс.)

D

Dzyak L. A. див. Дзяк Л. А.

G

Geruch I. V. 276
Grantham S. A. 615 (перс.)
Guriev S. O. див. Гур'єв С. О.
Gustillo R. B. 663 (перс.)
Gybalo R. V. див. Гибало Р. В.

H

Halushka A. M. див. Галушка А. М.
Honcharuk V. S. див. Гончарук В. С.

K

Kashtalyan M. A. див. Каштальян М. А.
Kazmirchuk A. P. див. Казмірчук А. П.
Khomenko I. P. див. Хоменко І. П.
Kondratiuk V. M. див. Кондратюк В. М.
Korol S. O. див. Король С. О.
Kovalchuk V. P. див. Ковальчук В. П.
Krul Yu. див. Круль Ю. П.
Kvasnevskyi Ye. A. див. Кваснєвський Є. А.

L

Lurin I. A. див. Лурін І. А.

M

Marcolini M. 615 (перс.)
Mihajlusov R. N. див. Михайлусов Р. Н.
Mishalov V. див. Мішалов В. Г.
Monesi M. 615 (перс.)

N

Nazymok Ye. V. 276
Neer C. S. 615 (перс.)
Negodujko V. V. див. Негодуйко В. В.

P

Panasenko S. I. 729
Pylypenko H. S. див. Пилипенко Г. С.

S

Savka I. S. див. Савка І. С.
Shapovalov V. див. Шаповалов В. Ю.
Shchepetov N. див. Щепетов М. В.
Shelton M. L. 615 (перс.)
Sirko A. H. див. Сірко А. Г.
Sydorova N. M. див. Сидорова Н. М.

T

Tanasienko P. V. див. Танасієнко П. В.
Tkachenko A. Ye. див. Ткаченко А. Є.
Tsema Ie. V. див. Цема Є. В.

Y

Yarmolyuk Y. O. див. Ярмолюк Ю. О.

НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ ТА ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

Науково-допоміжний бібліографічний покажчик • Випуск 1

Упорядники
Корнілова Л. Є., Самчук Л. І.

Науковий консультант
Бойчак М. П.

Автори вступної статті
Жаховський В. О., Лівінський В. Г., Бойчак М. П.

Редактор
Бортнік Н. М.

Відповідальна за випуск
Остапенко Т. А.

Оригінал-макет
Коляда О. П., Осипчук М. В.

Підписано до друку 01.10.2021. Формат – 60 х 84/16. Друк офсетний. Гарнітура – «Unit Slab Pro». Тираж – 300 прим.
Видавництво: ФОП Коляда О. П.: вул. Т. Шевченка, 68, м. Боярка, Київська обл, 08150. Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія ВОО №862091 від 05.07.2002 р. Свідоцтво державного реєстру видавців: №1628 від 23.12.2003, Серія ДК. e-mail: kolyada.oleg@gmail.com · Фізична особа–підприємець Осипчук М.В.: проспект В. Порика, 11–Б, кв. 61, м. Київ, Україна, 04208. Дата та номер запису про проведення держ. реєстрації ФОП: 07.06.2018, 2 071 000 0000 025331 · Друк: ФОП Ігнатенко А. В.: вул. Перемоги, 9, кв. 22, с. Білогородка, Київська обл., 08140. Зам. №СФ–108.